MELİH PEKDEMİR

anne bak kral çıplak!

SIZLIĞIN KURALLARI

AYRINTI

Beyaz Kitaplar Dizisi

Ayrıntı Yayınları

MELİH PEKDEMİR: 1953'te Ordu-Fatsa'nın Kumru nahiyesinde doğdu. 1972'de ODTÜ Sosyoloji Bölümüne kaydoldu. ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği), ODTÜ Komisyonu ve ODTÜ-DER kuruluş çalışmalarına katıldı. AYÖD (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) başkanlığı yaptı. *Devrimci Gençlik* ve *Devrimci Yol* dergilerinin çıkarılmasında, *Devrimci Gençlik* ve *Devrimci Yol* örgütlenmesinde görevler aldı. 12 Eylül darbesinden sonra Ocak 1981'de İstanbul'da yakalandı. 1989 Temmuz'unda Mamak Askeri Cezaevi'nden tahliye oldu. 1991'de yayınlanan *Demokrat Dergisi*'nin çıkarılması sürecini başlattı. 1996 sonrasında Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde görevler üstlendi. 2002-2003 arasında *Acil Barış ya da Öçalan Devlet mi?* kitabından aldığı hapis cezası yüzünden Almanya'da siyasi mülteci olarak yaşadı.

Diğer kitapları: *Anne Bak Kral Çıplak!, Meğer, Sıradan ve Sahici, Kemalistler Ülkesinde Cumhuriyet ve Diktatörlük, Politik Korner.* 2004'ten bu yana çevirmenlik, editörlük ve *BirGün* gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor.

Anne Bak Kral Çıplak!
Kuralsızlığın Kuralları

Melih Pekdemir

Ayrıntı: 971
Beyaz Kitaplar: 13

Anne Bak Kral Çıplak!
Kuralsızlığın Kuralları
Melih Pekdemir

Son Okuma
Kemal Kırar

© Melih Pekdemir, 2016

Bu kitabın tüm yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Emre Senan

Fotoğraflar
Ali Ateşoğulları

Desenler
Melih Pekdemir

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı
Yazın Basın Yayın Mat. Tur. Tic. Ltd. Şti.
Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir / İstanbul / Sertifika No: 12028

Başak Yayınları'ndan Beşinci Basım, *1993*
Papirüs Yayınları'ndan Birinci Basım, *1996*
Su Yayınları'ndan Birinci Basım, *1999*
Ayrıntı Yayınları'ndan Birinci Basım, *2016*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-072-6
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.:3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Anne Bak Kral Çıplak!
Kuralsızlığın Kuralları

Melih Pekdemir

BEYAZ KİTAPLAR DİZİSİ

KAVUNLU NATÜRMORT
Ahmet Sipahioğlu

N/HAYIR!/AFORİZMALAR
Stanislaw J.

DÜNYANIN İLK İNSANLARI HANSEL VE GRETEL'Dİ
Niels Vogel

GÖĞÜ DELEN ADAM SAMOA'YI ANLATIYOR
Erich Scheurmann

OZMOS KRONOS
Adam Şenel

MUTSUZLUK KILAVUZU
Paul Watzlawick

KADINLAR İÇİN ÇUVALLAMA KILAVUZU
13 ÖNERİ
Luisa Francia

İYİDEKİ KÖTÜ
YA DA HEKATEVARİ ÇÖZÜMLER
Paul Watzlawick

BİR TÜRK FİLMİ OLARAK KANSER
Kanserle İletişim
Prof. Dr. Ahmet Erözenci

KÖMÜRKİRCHEN
"Kömür Yalnız Kara Değil"
Yaşar Miraç

İçindekiler

Sekizinci Baskı İçin Not 11

Önsöz Yerine / Andersen'den Bir Masal
"Anne Bak Kral Çıplak!" 13

Giriş / Kuralsızlığın Soruları 23

Kuralsızlığın Kuralları 32

Birinci Bölüm

Yaz Mevsimi Kuralları 45
Keyifsiz Kural 48

Dış Dünyanın / Nesneler Dünyasının Toplumsal Kuralları 50

İç Dünyanın / Özneler Dünyasının Kişisel ve Kolektif Kuralları 64
Hayalci Kural 65
İnatçı Kural 66

Sorun Alanını Genişletme Kuralı 67
Gündelik Koşuşturma Kuralı 71
Neşeli Kural 72
Kozmogonik Kural 75
Şimdiyi Hatırlamak Kuralı 77
Harama Hile Katmamak Kuralı 78
Göle Maya Çalmak Kuralı 80
Ciddi Kural 82
Öfkeli Kural 84

Yaşanmış ile Övünmenin Kuralları 87

İkinci Bölüm

Sonbahar Mevsimi Kuralları 103
Mahzun Kural 107
Yalnızlığın Kuralı 109
Belirsizlik Kuralı 110

Yaşanmışın Özgül Kuralları 116

Üçüncü Bölüm

Kış Mevsimi Kuralları 183
Dört Duvar Kuralı 188
Yabancılaşma Kuralı 190
Bereket Versin Yaşım Yok Kuralı 195
Mazeret Kuralı 198
Haklılık / Haksızlık ve İyilik / Kötülük Kuralı 199
Hesaplaşma Kuralı 201

Yaşanmışın Evrensel Kuralları 204
"Yaşanmışın Evrensel Kuralları"na Zorunlu Bir Ek: 214

Dördüncü Bölüm

İlkbahar Mevsimi Kuralları 221
Ağıt Yok Kuralı 224
Çağrışım Kuralı 226
Düş Kurma Kuralı 227
Saçmalama Özgürlüğünün Kuralı 229
"Hemen Şimdi" ise "Bugünün Artık Geçmişindir" Kuralı ... 232
Moralist Kural 235
İsyankâr Bir Uzlaşmacı Olma Kuralı 238

Tecrübenin Muhafazakârlığı Kuralı 241
Yenilenme ve Yinelenme Kuralı 243
"İki Çizgi" Kuralı 244
Muhafazakâr Solculuğa Karşı Yeni Tarz Devrimcilik Kuralı 245
Yeni FormÜlasyonlar Kuralı 248
"Üç Tarz-ı Siyaset"in Kuralları 251
Gerçek Bazen Soyut Olabilirmiş Kuralı 255

Beşinci Bölüm

Beşinci Mevsim Kuralları 265
Katılımcı İdeoloji Kuralı 268
İlk ve Son Adımların Aynılığı Kuralı 271
Umudun Dirilişi Kuralı 273
"Bilim İşçileri"ni İşsizleştirme Kuralı 275
İdeolojik / Politik Çıkış İçin Kurmay Çalışması Kuralı 278
Her Alanda Pratik-Politik Çıkış Kuralı 282
Niyet Kuralı 286
"Apolitik" Kural: Sosyalizm İstemektir! 293
Üçgen Kuralı 296

"Sosyalizm! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları 298
* Sosyalizm ve Milliyetçilik 322

"Devrim! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları 335
* Kafa Emeği ve Kol Emeği 336
* Gecekondu Gerçeği 338

"Örgüt! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları 373
Örgütlenmenin Evrensel / Tarihsel Kuralları 377
Örgütlenmenin Özgül / Gündelik Kuralları 381
Enterkonnekte Politik Faaliyet Kuralı 389
Örgütlenme Sorunlarının Kuralları 395
Örgütlenme Anlayışının ve Tekniğinin Kuralları 398
Gerilla Tarzında Politik Faaliyetin Kuralları 401
Örgüt Biçimlerinin Kuralları 404
* Muhalefet Meclisi 404
* Dev-İşçi 420
* Devrimci Kitle Örgütleri 422
* Demokratik Kitle Partisi 423

Sonuç / Yaşamak! Hemen Şimdi 429

Sekizinci Baskı İçin Not

İlk baskısı Temmuz 1992'de, 7. baskısı ise Mart 1999'da yapılan bu kitabın bence en büyük özelliği gençler arasında yaygın şekilde okunmasıydı. Yeniden yayınlanacağı için tekrar okurken fark ettim ki, sorduğu soruların bir kısmı hâlâ 2013 Gezi/Haziran direnişleri ve hatta 1 Kasım 2015 sonrası "Yeni" Türkiye bağlamında da geçerli.

Kitap yayınlandıktan sekiz yıl sonra, polis memurları ayaklanmış, elde silah, "kahrolsun insan hakları" diye bağırarak korsan miting ve kendilerince "silahlı propaganda" yapmışlardı. Ertesi gün "muzır" üniversite gençliği de bu kez kitaplarını silah gibi havaya kaldırarak bir alternatif gösteri düzenlemişlerdi. Fotoğraflarında ellerindeki kitap-

lardan bazılarının *Anne Bak Kral Çıplak* olduğunu görünce, nasıl keyiflenmiştim, anlatamam: Kitaplı propaganda!

Gezi sonrasında ve haziranlaşmayla birlikte artık baskısı tükenmiş olan bu kitabın yeniden okunmak istendiğini görmek de güzel. Bir de şunu fark ettim ki bu kitap fikri takip bakımından aslında *Devrimcilik Güzel Şey be Kardeşim* kitabımın "devamıymış", geçen yıl yayınlanan kitabım daha yazılmadan, yani 23 yıl önce onun devamını yazmışım! O halde, *Meğer* ve *Sıradan ve Sahici* başlıklı kitaplarım da *Anne Bak Kral Çıplak*'ın devamı olarak okunabilir; onların "devamı" da, *BirGün* gazetesinde 2004'ten beri yazdığım ve sayısı 560'ı aşkın köşe yazılarında!

1990 başlarında sol hareketin 12 Eylül yenilgisi ve ardından Sovyetlerin dağılmasıyla "sosyalizmin yenilgisi" denilerek devrimci saflarda büyük bir travma yaşanmıştı; sosyalizmin tarihsel bir dönemi sona ermişti, şimdi yeni bir tarihsel dönemi başlatabilmek için devrimciler arasında yapılan tartışma süreçleri de bu yöndeydi... Ama önce yenilgi psikozunun aşılması şarttı ve kitap aslında bu amaçla yazıldı. Bu anlamda "yenilgi" değerlendirilirken aslında onun yenilgi sayılmamasını, sadece hedefin uzaklaştığını hatırlatmak için... Günümüz Türkiye'si de kitaptaki metafor benzeri bir kara kış mevsiminde gibi, fakat bu kitap devrimcilerin toplumsal mevsimleri, iklimleri değiştirebileceği iddiasıyla kaleme alındı ve bu iddia günümüzde de geçerli... Özellikle "beşinci mevsim"deki örneğin "muhalefet meclisi" önerisinin haziranlaşmak yönünde hâlâ önem taşıdığı düşünülebilir.

Kitapta, güncelliğini yitiren tartışmalar bakımından bazı kısaltmalar yaptım. Elbette çuvalladığım tespitler de var, henüz şimdi hayata geçirilebilen öngörüler de, bunların neler olduğunu söylemeyeyim, okuyunca görürsünüz...

Aralık 2015, Mersin

Önsöz Yerine

Andersen'den Bir Masal
"Anne Bak Kral Çıplak!"

Bir varmış bir yokmuş...

Ülkenin birinde giyinip kuşanmayı pek seven bir kral varmış... Elindeki bütün servetini giyim kuşama yatırmaktan başka iş bilmezmiş. Günün her saatinde elbise değiştirir, halkın karşısına bile sırf yeni giysilerini göstermek amacıyla çıkarmış.

Bir gün bizim kralın ülkesine iki yabancı gelmiş. Kendilerini ünlü dokumacılar diye tanıtmışlar. Dediklerine bakılırsa en güzel kumaşları bunlar dokur ve üstelik dikerlermiş. Yalnızca dokumacı değil, usta birer terziymişler.

Ancak sanatlarının özel bir yanı olduğunu da söylemişler: Dokudukları kumaşı, diktikleri giysiyi ancak akıllı olanlar görebilirmiş, aptallar göremezmiş.

Kral buna sevinmiş. "Ne güzel" demiş. "eğer bu elbiselerden giyersem, ülkemdeki akıllıları ve aptalları hemen öğrenirim."

Ve hemen kendisine bu kumaştan dokumalarını buyurmuş. Dokumacılar dokuma tezgâhlarını saraya getirmişler ve kumaşın dokunması için en güzel İpeklerden top top ısmarlamışlar, metrelerce altın sırma almışlar sarayın deposundan...

Kral ne istedilerse vermiş, dokumacılar bunları sandıklarına doldurmuşlar. Geçmişler tezgâhın başına, kumaş dokur gibi çalışmaya koyulmuşlar... Kumaş filan dokudukları yok elbette, ama kral bunların dolandırıcı olduğunu nereden bilsin ki.

Bu arada kralı da almış mı bir korku, "Ya ben de kumaşı göremezsem, herkes beni aptal sanmaz mı?" Ne yapsın, dokuma tezgâhının yanına kendi gidememiş, naibini göndermiş. "Ne de olsa akıllı adam" diye düşünmüş, "kumaşın nasıl olduğunu görür, bana anlatır..."

Naip kalkmış dokumacıların yanına gitmiş. Bir de bakmış tezgâh bomboş! "Aman Tanrım" demiş içinden, "demek ki ben bir aptalmışım." Elbette kumaşı göremediğini yüksek sesle söyleyememiş. İki düzenbaz dokumacı naibi saygıyla karşılamışlar, kumaşın üzerindeki desenlerin parlaklığını görebilmesi için biraz daha yaklaşmasını rica etmişler. Naip biraz daha yaklaşmış, eğilmiş, gözlerini ovuşturmuş, ama nafile, hiçbir şey görememiş! Başını kaldırmış, "tamam" demiş, "olursa bu kadar olur, ben ömrümde böyle enfes kumaş görmedim. Kralımıza sizlerin ne denli usta olduğunu hemen gidip anlatacağım." Dokumacılar uzun uzun kumaşın özelliklerini anlatmaya koyulmuşlar. Naip tek bir sözcüğü kaçırmadan can kulağıyla dinlemiş hepsini. Koşmuş kralın yanına, elbette gördüğünü değil duyduğunu sözcüğü sözcüğüne yinelemiş. Öve öve bitirememiş kumaşı...

Dokumacılar tezgâh başındaki çalışmalarını aralıksız sürdürmüşler, elbette her gün top top ipek-kumaş ve metrelerce yeni altın sırma almayı ihmal etmeden. Naipten sonra saraydaki diğer soylular da dokunmakta olan kumaşı

incelemek için sıraya girmişler. Hepsinin tepkisi aynı olmuş: "Böyle güzel bir kumaşın eşi benzeri yoktur!"

Gel zaman git zaman, kumaşın özelliği dilden dile yayılmış, bütün ülkede merak edilmeye başlamış. Gün gelmiş kral da meraktan çatlar olmuş. Gidip kumaşı kendi gözleriyle görmeye karar vermiş. Yanına naibini ve diğer soylularını almış, tezgâhın yanına varmış. Dokumacılar kan ter içinde çalışıyorlarmış. Naip ve soylular hemen öne atılmışlar: "Bakın bakın ulu kralım, ne güzel kumaş, şu renklerin parlaklığına şu desenlerin canlılığına bakın, tam size layık bir baş eser!" Bu övgüleri yaparken, bir yandan da elleriyle görünmeyen kumaşın sözüm ona şurasını burasını elleriyle gösteriyor, kumaşı okşuyor, kıvrımlarını düzeltir gibi yapıyorlarmış...

Kral afallayıp kalmış. Herkesin gördüğünü söylediği kumaşı göremiyormuş ki. Bozuntuya vermemeye çalışmış ama içinden kendine kahredip durmuş: "Göremiyorum işte, hiçbir şey göremiyorum, demek ki ben tam bir aptalmışım, kral olmaya layık değilmişim..." Bakmış işin içinden çıkamayacak, pişkinliğe vurmuş. Büyük bir vakarla, "gerçekten güzel dokumuşsunuz" demiş dokumacılara. "Gözlerim kamaştı, aferin sizlere!" Ve kral bu iki düzenbazı sarayın baş dokumacısı yapmalarını buyurmuş yanındakilere. Bununla da yetinmemiş, birkaç gün sonra yapılacak törende bu kumaştan yapılacak elbiseyi giyeceğini söylemiş. Bu elbiseyi usta dokumacıların dikmesini emretmiş.

Büyük törenin yapılacağı günün gecesinde, dokumacılar uyumamışlar, bu kez terzi olup ellerinde koca makaslar kumaşı keser gibi havayı kesmişler, kumaşı diker gibi boş iğneleri havaya batırıp batırıp çıkarmışlar ve sabah olunca haber salmışlar: "Elbiseniz hazırdır büyük kralımız!"

Kral, yanında sarayın soylularıyla birlikte çıkagelmiş. Dokumacılar, tuttukları bir şeyi gösteriyormuş gibi ellerini havaya kaldırmışlar: "İşte yüce kralımızın pelerini, işte pantolonu ve işte yeleği!" diye bağırmışlar. "Ağırlık mağırlık aramayın, örümcek ağı gibi hafif, üzerinizde hiçbir şey yokmuşçasına hafif, ağırlık yok, kumaşı kumaş yapan bu özelliği zaten!"

Soylular hemen onaylamış dokumacıları: "Gerçekten de öyle, tüy gibi hafif!" Bunun üzerine dokumacılar krala dönmüşler yeniden: "Haşmetmeap" demişler "lütuf buyurur musunuz üzerinizdeki giysileri çıkaralım ve yeni giysinizi size ellerimizle giydirelim."

"Peki" demiş kral çaresiz, kendisini soymalarına izin vermiş sessizce ve boy aynasının önünde dokumacıların görünmez giysiyi üzerine geçirmelerini izlemiş... Giyinme işlemi bitince, kral, aynanın karşısında hindi gibi kabarıp çalımla bir gezinmiş. Saray soyluları hemen dalkavukluk yarışına başlamışlar: "Aman ne kadar yakıştı! Bu ne güzel giysi böyle! Hokka gibi oturdu sevgili kralımızın üzerine!"

Naip, kralın yanına yanaşmış ve "ulu kralım" demiş, "halk giysilerinizi görmek için törenin başlamasını sabırsızlıkla bekliyor."

Ve tören başlamış. Dalkavuk soylular hemen iki büklüm eğilmiş, yerlere sürünüp kirlenmesin diye görünmez pelerinin eteklerine yapışmış, elleriyle taşıyormuşçasına kralın arkasında yürümeye koyulmuşlar...

Kimsenin bir şey gördüğü filan yokmuş, gelgelelim hiç kimse çıkıp da "böyleyken böyle kralım, sizin üzerinizde elbise yok" demeyi göze alamıyormuş. Adını aptala çıkarmak, hiç kimsenin işine gelmiyormuş.

Her neyse, kral iki yana dizili tebaasının arasında çalımla yürümeye başlamış. Halk başlamış bağırmaya, alkışlamaya: "Aman da aman, ne güzel giysi bu, kralımıza ne güzel yakışmış bu!"

İşte tam bu sırada... bir çocuk, elinden tuttuğu annesine dönmüş yüzünü ve hayretle seslenmiş:

"Aaa... Anne bak, kral çıplak!"

Çocuğun annesi, "gerçekten" demiş, "kralın elbisesi yok..."

Bu söz önce mırıltı halinde kaşla göz arasında, ağızdan ağza, kulaktan kulağa yayılıvermiş. Öteden beriden benzer mırıltılar duyulmaya başlamış ve homurtular gittikçe artmış ve bir süre sonra tören alanı bağrışmalarla çın çın yankılanmaya başlamış:

"Kral çıplak, kralın elbisesi yok, kral çıplak dolaşıyor!"

Kral, halkın bağrışmalarını işitmiş, çırılçıplak olduğu gerçeği işte o anda kafasına dank etmiş. Ama ne yapsın? Olan olmuş! İş işten geçmiş artık... Halkın bağrışmalarını, alaylarını duymazlıktan gelerek tören sonuna dek dişini sıkmaya karar vermiş. Törenin sonunda kralın ne yaptığı bilinmiyor, ama bilinen şu ki, bu gürültü patırtı arasında ecel terleri döken ve kaçacak delik arayanlar varmış. Hayır, düzenbaz iki dokumacı değil, çünkü onlar ipek ve altın sırma dolu sandıklarını alıp çoktan tüymüşler. Peki, bu iki kişi kim miymiş?

Görünmez giysinin pelerinini tutan dalkavuk soylular!

Not: Hans Christian Andersen'in bu masalı, Serhat Yayınları'ndan çıkan *Andersen'den Masallar* kitabından yararlanılarak yeniden yazıldı.

Giriş

hiçbir kuraldan haberleri olmadığı için
kendiliğinden hiçbir kural tanımayan çocuklara...

özellikle, "anne bak kral çıplak" diyen masaldaki
çocuğa...

hiçbir kuraldan haberleri olmadığı için
kendiliğinden isyankâr ve kendiliğinden devrimci
olan tüm çocuklara...

büyük sözü dinlemedikleri için!

Sen kimsin? Sen sosyalist misin?

Bugün söylenecek fazla söz var mı? Yenilmedik mi?

Sadece Gorbaçov ya da SBKP değil, sen ve ben de yenilmedik mi? Katılmadığımız bir savaşta... Sen ve ben, istediğimiz kadar, vakti zamanında revizyonizme karşı çıkmış ya da Brejnevleri kıyasıya eleştirerek kendimizi onlardan sürekli ayrı tutmuş olalım, fark ediyor mu? Senin ve benim sosyalist olduğumuzu bilen mahallemizdeki bakkalın, komşumuz işçinin gözünde, sen de ben de yenilmiş sayılmıyor muyuz?

Gerçekte, bu bizim yenilgimiz değil mi? Bunu, böyle kabul etmeyecek miyiz? Bu yenilgiye sahip çıkabileceğimiz ölçüde yarını kazanabileceğimizi göremeyecek miyiz?

Ne varsa düne dair söylenmiş midir? Yenilginin nedenlerini dünde aramanın fazla anlamı var mıdır? Bugünkü nedenleri apaçık ortada durmuyor mu? Geçmişte yatan nedenler geçmişte kalmadı mı? Bir daha yaşanmayacağına göre... Bugüne dair nedenler geçmişle beraber, geçmişi yaşatmıyorlar mı? Hepsi söylenmiş sayılmamalı mı? Bugün herkes, "ben demiştim" demiyor mu? Herkes dememiş miydi? Herkes bilmemiş miydi böyle olacağını?!

Sen sosyalist misin? Neden sosyalistsin?

Birçok insan sosyalizmi artık inanılır bir dava olarak görmüyorsa, nedeni (1990 yılı başında) Sovyetler'deki çözülmenin ve çöküşün sosyalizme dair bir inançsızlık kaynağı olması değil mi?

Bu yüzden birçok insan, "kafam karışık" demiyor mu? "Eğer her şey böyle olacaksa, neden sosyalizm için mücadele edelim?"

Sosyalizmin teorisinde mi bir yanlışlık var? "Çözülen sosyalizm değildir, revizyonizmdir" demek yeter mi? Peki ama, sen ve ben, neden hâlâ sosyalistiz?

Bu karışıklık birçok insanın mücadeleden uzak durmasına neden olmuyor mu? Mücadele eden pek çok devrimci açıkça dile getirmese de, bu kaygıları taşıdığı için isteksiz ve bezgin bir haleti ruhiye ile davranmıyor mu?

Yalnızca 12 Eylül yenilgisi değil, dünya düzeyindeki yenilgi, sosyalizmi ideolojik-teorik-politik-pratik boyutlarıyla yeniden tartışmayı, bu konularda kafa ve gönül açıklığı sağlamayı zorunlu hale getirmedi mi?

O halde bugün "ideoloji-bilim (teori)-politika (pratik) üçgenini yeniden kurma zamanı geldi" demek yanlış mı?

İdeoloji: Toplu bilinç mi? İlmi tasavvur mu? Gündelik yaşam tarzını belirleyen kurallar, düşünceler, tercihler mi?

Neden sosyalistsin?

Sosyalizm bir ideoloji mi? İdeoloji, "çıkar"ın bilincinde olmak mı? Milliyetçilik "ideolojisi" sosyalizm "ideolojisi"ne böyle mi üstün gelebildi? Bu dünyada neler oluyor? Ne biçim dünya bu?! Sosyalist olmakta, senin ve benim kişisel bir "çıkarımız" mı var?

Şu gezegendeki yaratıcı, üreten ve düşünen tek canlı türüne ait değil miyiz? Yaratabilmek düşünme yeteneğinden, düşünebilmek üretme yeteneğinden kaynaklanmıyor mu? Şu gezegende amma çok insan var! Ve her birimiz, kendi başımıza, üreten-düşünen-yaratan milyarlarca insandan yalnızca "biri" sayılmaz mıyız?

Kimsin sen?

Akıllı mısın salak mısın, uysal mısın saldırgan, mısın iyi misin kötü müsün, çirkin misin güzel misin, sabırlı mısın aceleci misin, mahzun musun neşeli misin, üzgün müsün sevinçli misin, korkak mısın cesur musun, mutlu musun mutsuz musun?..

Umudun var mı senin, umudun?

Sosyalist olmak için, bunlardan biri mi olmak gerekiyor?

Sosyalist olmak için "herhangi bir insan" olmak yetiyor mu?

Umudun var mı senin, umudun?

Sen de, belki, bir sosyalistsin...

Faşist, liberal, muhafazakâr, kapitalist, nasyonalist filan değil, sosyalistsin!

Bu bilinçli bir tercih mi? Diğerleri de öyle mi? Ama sen ve ben sosyalist isek, bu senin ve benim bilinçli tercihimiz olsa gerek; değil mi?

Sen neden sosyalistsin?

Kuşkusuz, diğer sosyalistlerin de belki ayrı yanıtı vardır; ama senin ve benim yanıtımız nedir?

Her insan gibi her sosyalist de, kendinden hoşnut olmak istemez mi? Kendinden hoşnut olmak mutlu olmak ise ve sosyalist olmak bilinçli bir tercih ise, bu bilinçli bir mutluluk değil midir?

Genelleştirirsek, marazi durumlar dışında, şu gezegende her insan mutlu olmayı, kendinden hoşnut olmayı, sürekli kendini hoşnut kılan bir şeylerin gerçekleşmesini istemez mi? Bu istek en evrenselden en özgüle, en basitten en karmaşığa kendini üretip durmaz mı?

Her insan, doğuştan birey değil midir? Bir "ben"i yok mudur? Birey olmaktan bireyciliğe uzanan mutluluk seçe-

nekleri ile kuşatılmamış mıdır? Burada sözü edilen bencillik ya da benmerkezcilik gibi saplantılar değil de, "başka bir şey" ise, nedir?

Bireyciliğe karşı toplumculuğu seçmiş olmasından dolayı, sosyalist "en birey" değil midir? Bu nedenle, egosunu tatmin etmenin estetik yaşantısına kavuşabilmiş sayılamaz mı? Bu nedenle, sosyalist olmayı seçtikleri halde, "biz birey oluşumuzu yaşayamadık" diyenler, düpedüz saçmalamış olmazlar mı?

Mutluluğun evrensel ve yalın insanı da kapsayan ama daha geniş bir tanımı olabilir mi?

Canlılık mıdır? Yaşamak mıdır? Şu gezegende yaşayan her varlık, bilinçsiz mutluluk arayışında mıdır? Her varlık, kendi varoluşunu yaşamaz mı?

Yaşamak? "Yaşamak, bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine..." Bu her sosyalistin, "hasreti" ve "ütopyası" değil midir?

Ama "yaşamak"?

Her canlı, kendi türüne özgü tarzda, doğar-büyür-ölür; her canlı yaşam denilen bu süreçte, yine kendi türüne özgü tarzda, canlı kalabilmek-yaşayabilmek-var olabilmek için yer-içer ve def-i hacet eder; türünün sürekliliğini sağlamak için çiftleşir ve bu "yaşam" faaliyeti ile yorulur, dinlenir-uyur... ise, işte bütün bunlara yaşamak denemez mi?

Yaşamak için gerek ve yeter şartların, dış ve iç varoluş koşullarının karşılanması gerekliyse ve bütün bunlar atmosfer, uygun çevre, hava, su, besin, barınma ve metabolizma... gibi yaşamsal ihtiyaçlar olarak biliniyorsa, bunların karşılanması yaşamak için yeterli görülemez mi?

Diğer canlı türlerinden farklı olarak, insanlar, varoluşun gereklerini çalışmayla karşılamaya mecbur kalmamışlar mıdır? Diğer canlı türlerinden farklı olarak, bu mecburiyetlerine ya da bu çalışma yeteneklerine, "üretim" denilmemiş midir? Üretim, insan türünün diğer canlılardan farklı tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için yine insanlık tarafından "yaratılan" özgün bir faaliyet değil midir?

Varoluşun bu karmaşıklığına ulaştıktan sonra bile, insanın kendinden hoşnut olabilmesi için, önce, yeme-içme ve def-i hacet etme, çiftleşme, dinlenme gereksinimlerinin karşılanması gerekmez mi? Bunların karşılanması bile kendinden hoşnut olmaya yetmez mi?

Gezegenimizde milyarlarca insan bu ihtiyaçları karşılandığı ölçüde kendilerinden hoşnut yaşayıp gitmiyorlar mı?

Aç susuz kalmamak, cinsellikten uzak durmamak, yorgun-bitap düşmemek: Bunların karşılanması her insanı hoşnut kılmaz mı?

Kendinden hoşnut olan, neşeli-sevinçli olabilen, yaşama sevincini koruyabilen, seven ve sevilen, isteklerini olanaklar içinde gerçekleştirebilen, yani birey olarak özgür olabilen ve bunun için başkalarının da özgür olması gerektiğinin ayrımında olan da, mutlu sayılmaz mı?

Peki, insanlar yer-içer, çiftleşir ve yorulur, uyur, dinlenir; ama her insan bunu eşit ölçüde yaşayabilir mi? Ve neden yaşayamadığının gerçek bilgisine de sahip olabilir mi? Bilemeden, yaşayıp durmaz mı? Evi barkı varsa, karnı doyuyorsa, basit "yaşamsal" ihtiyaçlarını karşılıyorsa, mutluluğu da yaşadığını sanmaz mı? Birileri bunun olanaklarına daha fazla, diğerleri daha az sahipse, insanların, bu olanakların farklı paylaşılmasından kaynaklanan farklılaşması, orta yerde durmaz mı?

Mutluluğun maddi koşulları (yemek, üremek, dinlenmek, bunları yeterli barınma ortamında yaşamak, geçim...) üretimle karşılandığına ve üretimi de çalışan insan gerçekleştirdiğine göre, mutluluğun kaynağı, emek değil midir? Maddi koşulların paylaşımı eşit olmayınca, mutluluğun maddi koşulları farklılaşmış olmaz mı? Mutluluğun kaynağı bütün insanların sahip olması mümkün bir şey olan emek olduğu halde, insanların mutlu olabilmesinde neden temelde bir eşitsizlik vardır?

Şu gezegende, bunun nedeninin, en bilinen özet deyişiyle, üretim araçlarının "mülkiyeti"nin bir kısım insanlar tarafından ele geçirilmesinde yatmakta olduğu tespitini çürüten bir görüşten haberi olan var mı?

Mutluluğun manevi koşulları, üretilenlerin tüketimindeki fırsatların kullanılması imkânlarının varlığı ölçüsünde belirlenmiyor mu? Fırsat eşitliği, özgürlük müdür? Özgürlük dilediğini yapabilmek midir? Dilediğince yaşayabilmek midir? Özgürlük, bireyin kendini ifade edebilmesi midir? Özgürlük, düşünebilmek midir?

Eşitlik, üretimde midir? Özgürlük, tüketimde midir? Eşitlik üretimde mi aranmalıdır? Özgürlük tüketimde mi aranmalıdır? Eşitlik, ekonomi midir? Özgürlük, politika mıdır?

Sosyalizm ekonomi ve politika, üretim ve tüketim, eşitlik ve özgürlük arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması mıdır? Bütün bunların anlamı, yönetenler ve yönetilenler arasındaki ayrımın yok olması mıdır?

Sen, neden sosyalistsin?

Mutlu olmak, kendinden hoşnut olmak, neşeli-sevinçli olmak, yaşamayı sevmek, yaşama sevincini korumak, insan olmak, birey olarak özgür olmak ve bunu diğer bireylerin özgürlüğü ile paylaşmak için mi?

Yemek-içmek, def-i hacet etmek, üremek, uyumak-dinlenmek gibi ihtiyaçlarının kendinden hoşnut olmana yetmediğinin ayrımında olduğun için mi? İnsanların bu temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki eşitsizliklerin nedeninin ayrımında olduğun için mi?

İnsanların neden eşit olamadığını ve özgürlüklerinin neden engellendiğini biliyor musun?

Sosyalizm, bilinç midir? Sosyalizm, vicdan mıdır?

(Burada yapılmak istenen, filozofların yüzyıllardır tanımlamaya çalıştıkları, bilinç/vicdan/ahlakçılık (moralizm)/etik vb. kavramları yalın halleriyle ele almaksa ve bu anlamda felsefe ötesi bir tutumsa, bu sorunu tartışabilmek için, felsefenin kavramlarının ve filozofların yaklaşımlarının bilinen müdahalelerine izin vermemek gerekli olmaz mı?)

Bilinç, olmuş bitmişi ve olup biteni kavramak, böylece olması imkân dahilinde olanı bilmek, anlamak, tanımak mıdır? Bilinç, kendimizden hoşnut olmamızı engelleyen nedenleri-sorunları kendi başımıza bilişimiz midir? Kendi-

mizde birey olmayı aşıp kendimiz için birey oluşumuz mudur? Kendimiz için birey olmamız, eşitlik ve özgürlük gibi kavramların içeriğini bilişimiz midir? Maddi koşullar insanın bilincini nasıl etkiler?

Bunu bize Marx öğretmedi mi?

Vicdan iyi olan ile kötü olanı ayırt edebilmek midir? İyi olan nedir, kötü olan nedir? Dünyadaki kötülükleri bilmek ile yetinememek, kötü bir dünyayı iyi bir dünya ile değiştirmeyi bir ihtiyaç olarak hissetmek midir? Vicdan, bu bilgilerden kaçamayışımız, bunların çözülmesi gerektiğini ve çözümlerini bildiğimiz için bunların çözümünden hiçbir şekilde kaçamayışımız mıdır?

Bunu bize Marx'tan sonra Lenin de öğretmedi mi?

Bu kaçışı reddettiğimiz ölçüde devrimci olmaya mecbur kalmıyor muyuz? Çünkü kaçış -artık-mutsuzluğu getirmiyor mu? Kaçış, artık, mutluluktan kaçış anlamına gelmiyor mu? Yeme-içme, def-i hacet etme, üreme, dinlenme ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kendinden hoşnut olabilen bir "sıradan insan" olarak yaşamayı bu gerekçeyle mi tercih edemiyoruz? Bu ise, artık bir "dava insanı" olmak, uğruna her şeyin göze alındığı bir davaya inanmak değil midir? Bildiğimizden kaçabilmek, bilgimizden kaçabilmek, düşünmeyi durdurabilmek elimizde mi? Bildiğimizi bilmiyormuş gibi yapabilir miyiz? Bu nedenle, sosyalist olmaya mecburuz; değil mi?

O halde bilinç, vicdan da mı yatıyor? Her insanda kendine göre bir vicdan bulunduğuna göre, bunu bilinç ve ideoloji mi açığa çıkarıyor? Vicdan, bilinç ile açığa çıkarılınca, yani insanın "vicdanı bilinçlenince", bilen insan, artık vicdanının mı tutsağı oluyor? Bu nedenle mi kaçamıyor?

Bunlardan hiçbir şekilde kaçış mümkün değil midir? Yoksa kaçışın tek yolu "rasyonalizasyon" mudur? Ama rasyonalizasyon, bir vicdan sahtekârlığı olmaz mı? Kalpazanlık? Sahte para ile zengin olunabildiği ölçüde, böyle rasyonalizasyon ile mutlu olunamaz mı?

(Ya korku? Korku da bilinç ve vicdan gibi, insanlara ait bir özellik değil mi? Korkup da kaçan insana nasıl kızmalı?

Kızmamalı mı? Korkan insan, ne yazık, aslında mutluluktan da korkmuş olmuyor mu?)

Bir insan, yazar ya da tapu memuru olabilir, çevresindekilerle kıyasladığında başarılı sayılabilir, maddi ihtiyaçları kendisini tatmin edecek ölçüde karşılanabilir; ne bileyim, ailesi vardır, ciddi bir geçim derdi yoktur, kendince iyice bir yaşam sürdürebilmektedir: "İşte budur mutluluk" dediğinde, haksız mıdır?

Peki, sen ve ben, neden böyle diyemiyoruz? "Bilişimiz"den, "bilgimiz"den dolayı mı? Halimizden bir türlü neden memnun olamıyoruz? Bu dünyada neden diğer pek çok insan gibi "tatminkâr ve mutlu" yaşayamıyoruz?

Kendi hayat çizgimizdeki seçenekler karşısındaki bilinçli ve gönüllü (ve işte bu anlamda, zorunlu!) tercihlerimiz bunun kanıtı değil mi? Cezaevine girmeyi göze almak ya da sözgelimi bir üniversitede uysal bir öğretim üyesi olmak imkânları karşısında neden hep birinci türden olanları seçmeye yatkınız?

Sen, neden sosyalistsin?

Mutluluğun asıl kaynağı emek ise emekçilerin sosyalist olmayı kabul etmeleri anlaşılabilir bir tercih olur mu? Onların yanıtının bir "sınıfsal çıkar"dan ve bir "ihtiyaç"tan kaynaklandığını da söyleyebilir misin? Emekçilerin yanıtı, sınıfsal çıkarlarına denk düşmesi anlamında "ideolojik" midir? Her emekçi, bunu bilebilir mi?

Emekçilerin kendiliğinden bilinçlenmeleri mümkün olamıyorsa, onlara bilincin dışarıdan taşınması bir zorunluluk mudur? Bu bilince sahip olanların, bilenlerin, sosyalistlerin emekçilere bilinç taşımaları yalnızca bir "insanlık borcu" ya da "kahramanca bir duygu" ya da "insanlık kurtarıcılığı" gibi ulvi bir görev midir?

Bu nedenle mi sosyalistsin? Kendini bir "kahraman" olarak gördüğün için mi?

Senin de benim de mutlu olmakta yatan bir "çıkarımız" yok mu? Sen de ben de, mutlu olma ihtiyacı duymaz mıyız ve bunun için yaşamaz mıyız? Sosyalist olmak, emekçiler

gibi, senin ve benim de işimize gelmiyor mu? Bir ihtiyaç değil mi?

Belki tek fark, bunun sınıfsal değil etik bir ihtiyaç olmasında yatıyor. Neden sosyalist olunmalı sorusuna emekçilerin yanıtı ideolojik düzlemde "sınıfsal çıkar ve ihtiyaç" olarak verilirken, aynı yanıt "bilen"ler bakımından etik düzlemde verilmiş sayılmaz mı? Belki de bu nedenle "bilen"ler, çoğu kez *a priori* ve "potansiyel" birer nihilist olmazlar mı?

Senin ve benim için etik: "Bilinç + vicdan + estetik" anlamına gelmez mi? Marx'ın *Alman İdeolojisi*'nde de, aslında bu estetize ütopya tanımlanmıyor mu? Emekçilerin, balık tutarak ve resim yaparak dinlenebilmesi, mutlu olması ütopyası!

Sosyalizm ütopyası, öyleyse, ancak böyle bir "politikleşmiş" etik ve estetik kaygı ile kurulabilir özellikler taşımıyor mu? Öyleyse, etik ve estetik bir kaygı taşımayan bir sosyalist ütopya (politika!) kabul edilebilir mi?

Sosyalizm yalnızca, yemek, def-i hacet etmek, üremek gibi maddi ihtiyaçları karşılamak ve bunların eşitliğini sağlamak olmayacaksa ve bu düzlemde tanımlanmış bir eşitlik özlemi sayılmayacaksa, asıl olarak özgürlük ve özgürleşmek özlemi olarak da kabul edilemez mi? Bir yanda etik ile eşitlik aynı düzlemde ise, diğer yanda estetik ile özgürlük de aynı düzlemde değil midir? O halde, her sosyalist, bir hangar yapan taşeron olmanın ötesinde bir saray yapabilen mimar olmaya mecbur değil midir?

Ben bu soruların yanıtını çok merak ediyorum: Yanıtları seninle bulmak ve seninle paylaşmak istiyorum..

Sen de sosyalist misin?

Umudun var mı?

Benim var...

Paylaşır mısın?..

Kuralsızlığın Kuralları

Seninle dertleşmek istiyorum...

Seninle yüz yüze konuşmak-tartışmak istiyorum. Arada kimse olmadan. Dertleşmemizde özellikle sana dair "özel" kaygılarımın, başkaları tarafından, "politik" bakımdan eleştirilmesine ve değerlendirilmesine hiç tahammül edemeyeceğim. Yorumlanmasına da... Yazdıklarımın bu bölümleri çok özel bir dertleşme olmalı.

Seninle dertleşmek, tartışmana katılmak demek. Seninle tartışmak, dertleşmek demek. Ama sen tek bir kişi değilsin ki! Tartışmak genel bir ihtiyaç, dertleşmek özel bir ihtiyaç... İkisini birden karşılamak mümkün mü? Bence mümkün. Tartışmak ve dertleşmek. Gözünün içine içine bakarak ko-

nuşunca senin beni ve benim seni çok iyi anlayabileceğimizin ayrımındayım...

İşte bunun için;

bir kez daha merhaba:

Gözlerine ve gözlerine...

Bunları sana söylüyorum ama...

Sen kimsin?

Senin bildiklerinden öte ne yeni bir şey duyuyorum, ne de yeni bir şey görüyorum. Kendi açımdan yeni olan, (mevsim ister yaz olsun ister kış ve hatta sonbahar) tomurcuğa durmuş ağaçları görmeye başlamam. Bu da eski bir "yeni", her bahar yinelenen bir yeni ve ben yeniden görüyorum. Görmem yeni değil... Ağaçlar henüz tam canlanmamış. Tomurcukta soluyup duruyorlar. Ürkek. Bir sabah (belki yarın sabah) yine hepsinin çiçeğe dönüştüğünü göreceğim... Ve ihtimal, bir başka yazıda, başka cümleler de yazacağım. Cümlelerdeki bazı kelimelerin yerlerini değiştireceğim. Sonra hepsini sileceğim. Sen okumayacaksın. Ama ne yazdığımı bileceksin.

"Dertlerimi" paylaştığın için sevindiğim ve umudumu dirilttiğim ölçüde, "dertlerimi" paylaştığın için sevinecek ve umudunu diriltecek misin? Paylaştıkça ortaklaşmaya, ortak olmaya, ortak iradeye sahip olmaya, paylaştıkça sevinmek ve umutlu olmak için bahanelerimizi çoğaltmaya... ihtiyacımız yok mu?

Söylediklerime kulak verişinden haberim olmasa da kimin için söylediğimi çok iyi biliyorum. Çünkü sen, ne söylediğimi bilensin. Haberin var. Ne düşündüğümü biliyorsun. Seninle aynı düşünceleri özlemleri yaşantıları paylaşıyoruz. Ama şu gezegende, bütünüyle aynı düşünceleri taşıyan, aynı özlemleri paylaşan iki insan olabilir mi? Bu mümkün mü? Tıpa tıp aynısı... Böylesi mümkün olamaz...

O halde sen yoksun...

Ama benzer düşünceleri taşıyan, benzer özlemleri yaşayan o kadar benzer insan vardır ki, farklılıklarıyla birlikte...

O halde sen varsın ve sen onlardan birisin...

Bu nedenle her şeyi senin için söyleyeceğim. Yazarken, belki yalnız bana ait olan, belki yalnızca benim düşlediğim özlemleri ve yaşantıları da, bende kalmaması için, paylaşmak istiyorum.

Peki, bütün bunları, hayır, "bütün bunları" değil, özellikle belli bölümleri, okuduktan sonra da değil, okurken, "evet işte bunu bana yazmış, benim için yazmış" diyebilecek misin?

İşle sen, bunu diyebilensin. .

İşte sen, o'sun... Sen, anonimsin; sen, gerçeğin mahlasısın.

Sen yalnızlıksın/çokluksun, duyarlısın/katısın, korkaksın/cesursun, akılcısın/duygusalsın, haklısın/haksızsın, hesap soransın/hesap verensin...

Sen, "ortak"sın!

Sen bütün bunlarsın...

Ve sen yoldaşsın...

Bütün yoldaşlar dertli ve bütün sosyalistlerin dertleşmeye ihtiyacı yok mu? Sen kimsin? Politik bir faaliyet içinde değil misin?

Politika bir sanattır, sanatta teşhir vardır, iç dökmek ihtiyacı belki de böyle bir ihtiyaçtır... İnsan iç dökmek isteyebilir, insanlar "teşhirci"dir! İç dökmek, dertleşmek beşeri bir duygu... Dünyada ve ülkede başımıza gelen bunca işten sonra, maddi manevi dertleri yüklendiğimiz bir haleti ruhiye içinde, kolektif bir dertleşmeyi neden gündeme getirmeyelim? Kolektif bir terapinin umarına neden sığınmayalım? Birçok sosyalisti kolu kanadı kırık kılan, inançsızlık değil, umut eksikliği olduğuna göre, kendi davamızı inanılır bir dava olarak yeniden tanımlayabilmek için, işte böyle yüz yüze gelerek neden dertleşmeyelim? Şu yaşadığımız kahredici dönemde, şu yalnızlığımızda bizim kendimizden başka kimimiz var Allah aşkına! Bugün sosyalistlerin dertlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yoktur, ama kazanacakları bir ütopyaları vardır! Politika bir sanattır, sanatta teşhir vardır, dertleşmek bu anlamdadır... Sosyalistler politik faaliyet içindedirler... Politikada iç dökmek olur mu? Politikada içtenlik yadırganmaz mı? Ama sen ve ben, bunun için sosyalist değil miyiz? Politikayı iptal etmek, inkâr etmek, reddetmek, gereksiz kılmak için!!!

Sen kimsin?
Sen benim inancım mısın?
Tek sen mi varsın inancımdan ileri? Tek inancım mı vardır senden ileri? Sen var olduğun için mi inanıyorum ve inandığım için mi sen varsın?
Bilmiyorum...
Ben kim miyim?
Ben "sen"im!
Sen kimsin?
Sen benim geçmişim ve geleceğim misin?

Sabah saat altı otuz. Birazdan güneş doğacak mecburen.
Sabah saat altı otuz. Başım ellerim arasında dirseklerim dizlerimde, kıpırtısız oturuyorum. Bir metre ötemdeki duvara, gözlerimle, senin resmini çiziyorum. Senin kim olduğunu yeniden keşfedebilmek için... Bir sigara içimi sessizliğimde, eski anılarımı yeni düşlerimle harmanlıyorum. Ve bu sabah, içime öyle doğdu, çiğ düşmüş kır çiçeklerinden kan damlıyor. Kan ki kırmızı, güneşten gülden alıyor rengini... Yere düşen her damlanın adını unutmayalım, yasını tutmayalım diye... Yere düşen her damlanın sarsıntısı ta içimden içimden vuruyor. Araf'ta kalmış duygularımla, birilerine karşı hıncımın ve hoşgörümün basamaklarında topallıyorum; koşar adım... Yani demem şu ki, umutsuzluğun gayya kuyusuna düşelim diye tutunacak dallarımızı birer birer kesmişlerdi. Ama olmadı. Olduramadılar hem. Kesilen her dalımız hemen filiz vermedi mi? Kanayan kanayan filizlerimizin adını ko'madık henüz... Yani bilesin ki, üzerimize yükledikleri töhmetin altında da ezilmedik.
Vicdanımızın terazisi bu sıkleti de çekmedi mi? Aslında sana hep umuttan söz etmeliyim... Bu gezegende umut eksik şimdi, her şey var, umut yok! Sana umuttan söz etmeliyim ve inançtan. Şimdi içtiğim sabah çayının kokusundan, avucumda küllenmiş koru ile yanan, biraz önce tazelediğim sigaramdan, ille de umuttan... Bir de sana doludizgin yaşamaktan söz etmeliyim... Yaşamak? Bin yıllık öfkeni imbikten çekip de halk sofrasındaki aşına katık edebilince, yaşamana layıktır yaşamak... Attığın naralar kadehlere dolunca, bir solukta içtiğin rakı gibi olunca, yaşamana layıktır yaşamak... Ve elbet o zaman seninle birlikte yarınları yaşamak daha güzeldir. Ki işte budur umut ile yaşamak. Ve budur umut. İşte budur...

Sen kimsin?

Sen benim bugün yaşayan yarınımsın, sen benim umudumsun, vefalımsın, yoldaşımsın...

Sen var mısın?

Sen varsın, var olmalısın, olmalısın, olmalısın...

Öyleyse sen varsın ve öyleyse sen gerçekten varsın ve öyleyse bir kez daha merhaba: Gözlerine ve gözlerine...

Seninle gözlerine ve gözlerine bakarken konuşmak-dertleşmek-hesaplaşmak istiyorum...

Bu hesaplaşmada "proletarya" yok, emekçiler yok, bu kitapta sen varsın... Çünkü onlar...

"Onlar ki toprakta karınca, suda balık, havada kuş kadar çokturlar; korkak, cesur, cahil, hâkim ve çocukturlar ve kahreden ve yaratan ki onlardır;"

Bugüne dek üreterek tükettiğimiz yaşantımızda: "Destanımızda yalnız onların maceraları vardır."

"Onlar ki uyup hainin iğvasına sancaklarını elden yere düşürürler ve düşmanı meydanda koyup kaçarlar evlerine ve onlar ki bir nice mürtede hançer üşürürler ve yeşil bir ağaç gibi gülen ve merasimsiz ağlayan ve ana avrat küfreden ki onlardır"

Bugüne dek tüketerek ürettiğimiz yaşantımızda: "Destanımızda yalnız onların maceraları vardır."

"Demir, kömür ve şeker ve kırmızı bakır ve mensucat ve sevda ve zulüm ve hayat ve bilcümle sanayi kollarının ve gökyüzü ve sahra ve mavi okyanus ve kederli nehir yollarının, sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı bir şafak vakti değişmiş olur, bir şafak vakti karanlığın kenarından onlar ağır ellerini toprağa basıp doğrulduktan zaman."

"En bilgin aynalara en renkli şekilleri aksettiren onlardır. Asırda onlar yendi, onlar yenildi. Çok sözler edildi onlara dair ve onlar için: Zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur, denildi."

Onlar destanlara ve kitaplara geçtiler. Onlar destanlarda ve gerçek hayatta yaşıyorlar. Onlar için çok destan ve kitap yazıldı, ama senin için hiç...

Aslında sen de onlar gibi değil misin? Korkak, cesur, cahil, hâkim ve çocuk... Sen de kimi zaman, hainin iğvasına uyup sancağını elden yere düşürmedin mi? Ve düşmanı meydanda koyup kaçmadın mı evine? Sen de kimi zaman bir nice mürtede hançer üşürmedin mi? Ve yeşil bir ağaç gibi gülerken, merasimsiz ağlamadın mı hiç? Ana avrat küfretmeyi onlar gibi beceremesen de, "oportünist-revizyonist-pasifist" sözcüklerini ağız dolusu haykırmadın mı?! Ve sen, aslında, değiştirmek-bilinçlendirmek istediğin "onlara" ne çok benziyorsun! Ama sen ki onların bilinci ve sen ki onların vicdanısın, onlar senin kitabını yazamayacağına göre, kendi kitabını da yine sen yazmalısın...

Neden seni seçtiğimi anlamanı öylesine isterdim ki... Ben, sözgelimi Dostoyevski'yi okuyamıyorum, çünkü bizi, seni ve beni, bana anlatmaya çalışıyor. Dostoyevski'yi benden ve senden başkaları okumalı... Ben nihilizm hakkında ciddi bir şey okumadığım halde kendimi nihilistlerin romantizmi ile özdeş hissedebiliyorum. Nihilistler karamsar, ben iyimserim. Fark bu, ama önemli bir fark. Nihilistler topluma da kendilerine de bakarken nihilistler; sen ve ben kendimize bakarken belki bir ölçüde nihilistiz, ama topluma bakarken -mecburen!- Marksist! Nihilistler intihar ederek dünyaya meydan okuyor, biz, sen ve ben, daha cesuruz, yaşayarak didişerek meydan okumuyor muyuz? Çünkü Marksist ve sosyalist olmak, "onlar" yani emekçiler gibi, senin ve benim de "çıkarımıza" uygun. Bir ihtiyaç... Belki tek fark, başlarken, bunun sınıfsal değil etik bir ihtiyaç olmasında yatıyor.

"Onlar" sınıfsal çıkar ve ihtiyaçlarından dolayı sosyalist kimliği benimserken, aynı yanıtı, sen ve ben, "bilen"ler olarak, etik düzlemde yineliyoruz. Belki de bu nedenle, sen ve ben, "bilen"ler arasında yer aldığımız ölçüde, çoğu kez, *a priori* ve "potansiyel" birer nihilist sayılabiliyoruz. Ama, dedim ya, biz daha cesuruz! Nihilistler intihar ederek dünyaya meydan okurken biz yaşayarak, didişerek, isyan ederek meydan okuyoruz!

Sen bilinçlisin. Sen ne yaptığını biliyorsun ve ne için yaşadığının ayrımındasın. Senin vicdanın var, şu gezegendeki en duyarlı varlıksın. Çünkü sen iyi nedir, doğru nedir, güzel nedir, hep onu arıyorsun ve bu nedenle farklısın. Senin vicdanına ve bilincine dair kurallarını ayrı ayrı tanımlamadım, birbirinden kopmaz oldukları için. Oysa seni, başkalarına ancak bu şekilde anlatabilmem mümkündü. Ayıramadığın bilinç ve vicdanının sesini, başkalarının anlayabilmesi için onların diline ayrı ayrı tercüme etmeye zorunluydum. Ama başaramadım. Bilincin vicdanında yatıyordu; koparamadım...

"Kurallar"dan mı söz ettim?

Aslında ne denli kuralsız bir dünyada da yaşasan/yaşamak istesen, seni ilgilendirmeyen ve uymadığın ne çok kural var!

Sözgelimi "mevsimlerin kuralı var"... Peki ama, senin hiç kış ortasında baharı yaşamaktan haberin yok mu? Senin hiç yaz sıcağında iliklerine dek üşümek başına gelmedi mi?

(Sakın, istisnalar kuralları bozmaz diye bir başka salakça kuralı hatırlatma!)

Şimdi kuralsızlıktan söz edince, determinizmi ve dahi volontarizmi yadsımış mı sayılmalıyım? Şimdi kuralsızlığı hissedince, doğanın şaşmaz yasalarını ve toplumların gelişim yasalarını hiçe saymış mı olacağım?

Hayır be, şu gezegende düşünen insan var olduğundan bu yana, determinizmin ikiz kardeşinin volontarizm olduğunu söylemek istiyorum yalnızca... İrrasyonalitenin rasyonalizasyonundan, kuralsızlığın kurallarından söz etmek istiyorum...

Volontarizm, dış dünyadaki kurallara başkaldırıdır, insana aittir. İnsan, kuralsızlığın kurallarını yapandır; kurallar dünyasında kuralsız yaşayabilendir...

Ve insanlar doğuştan "şizofren" eğilimlidir!*

* Burada kastettiğim elbette genetik ya da psikolojik bir hastalık eğilimi değil... Kastettiğim iki ayrı dünyada, biri öznel diğeri nesnel dünyada yaşama

Bir: Hiç kimsenin bütünüyle bilemediği kendi iç dünyalarında yaşarlar. İki: Diğerlerinin tanık olabildiği dış dünyalarında, kendi dışlarındaki dünyada, nesnel dünyada (ki buna gerçek dünya denir) yaşarlar. Ama aslında kendi dünyalarındaki asıl gerçeği kimse bilemediği için, dış dünyalarına gerçek dünya denmiş olmaz mı?

Şimdi bunları söyleyince agnostik, idealist filan mı sayılıyorum? Ya da Platon'un ide'ler mağarasını mı yardıma çağırıyorum? Hayır, hayır, ben seninle felsefe-ötesini konuşmak; dertleşmek isliyorum...

Ama öznellik, nesnelliğin ikiz kardeşidir...

Sen kendin için bir özne ama benim için bir nesnesin. Kendi "özne"liğimi ve öznelliğimi senin "nesne"liğin ve nesnelliğin ile bütünleştirmek istiyorum... Çünkü bana ait olan iç dünyamın dışındaki dünyamda yaşayan anlamlı bir varlıksın. İç dünyamı, senin de yaşamakta olduğun dış dünyaya açmak, dış dünyayı tamamlamak -tanımlamak- tanımak istiyorum.

Parçalanmışlık böyle tedavi edilemez mi? Yoksa onulmaz bir hastalık mıdır?

Bu konuda şurada yazdıklarım ve yazacaklarım, yaşadıklarım ve yaşayacaklarım ile bir ve aynı şeyler:

Kuralsızlığın kuralları...

Eğer dünya gerçekten de önce güneşten kopan bir ateşten top ise, yaşanılan ilk "insan-dışı" ya da insan-öncesi mevsim yaz olsa gerek. Ama şunu hiç kimse bilemez: İlk insan, dünyanın hangi mevsiminde ortaya çıktı, ilk düşünen (bilinci, vicdanında biçimlenen) insan dünyanın hangi mevsimini algıladı?

İnsan-öncesi mevsimlere dair zamansal sıralama, yaz-sonbahar-kış-ilkbahar şeklinde olmalı...

---

gerçeği... Eğer bu doğal ayrılık bir parçalanma eğilimine dönüşürse, işte bu kötü! Psikiyatrlar sana teşhisi hemen koyar: "Gerginlik, sıkıntı ve iç çatışmanın yoğunlaşması ruhsal dengeni bozmuş" diyebilirler! "Eğer davranışların üzerindeki kontrolünü yitirirsen, tüm sorumluluklarını terk eder, çocukça davranışlar ve ilkel, fantastik bir dünyada yaşamaya başlarsın" diye ekleyebilirler... (Aslında, "deli" demeseler, "masaldaki çocuğun" naif cesaretine ve tüm çocukların fantastik yaratıcılığına sahip olmayı kim istemez?!)

Senin, benim için mevsimlerin zamansal sıralaması ise, mevsimlerin yaşattığı ve çağrıştırdığı ve üstelik sende-bende temsil edilen bir sürecin evreleri olarak anlam taşımaz mı?

Yaz: Mücadele dönemi (üretim)
Sonbahar: Yenilgi dönemi (bitişin başlangıcı)
Kış: Yenilgi şoku dönemi (tükeniş)
İlkbahar: Yeniden başlama, umut dönemi (yeniden-üretim)

Mevsimler de kendi kuralları içinde kuralsızlığı barındırmazlar mı? Yaz kuralları mücadelenin, sonbahar kuralları yenilgi haleti ruhiyesinin, kış kuralları yalnızlığın ve tecrit edilmişliğin, ilkbahar kuralları yeniden başlamanın ve umudun kurallarına denk düşmez mi?

Yeter ki, "dört mevsim sonbahar" olmasın! Sana ve bana iki mevsim lazım, ilkbahar -yaz... (Diğer mevsimleri de yaşayacaksak, bunları da yaşamamız kaçınılmazsa, yaz içinde kışı ve ilkbahar içinde sonbaharı yaşıyor gibi yaşayalım...) Ve şimdi yazı yakalayabilmek için, dört mevsim sürekli ilkbahar olsun: Beşinci bir mevsim! Dört mevsimin sürekli ilkbahar olabildiği bize ait beşinci bir mevsim...

Sen şimdi böyle bir ilkbaharın, beşinci mevsimin eşiğinde olabilir misin?

* * *

Gündelik hayattaki kuralsızlığın kuralları da mevsimlerdeki kuralsızlığa ve kurallara ne çok benzer bilir misin?

Kış ortasında baharı yaşamaz mısın, çoğu gün! İki mevsimi aynı anda? İç dünyanda bir bahar, dış dünyanda kış... Gündelik hayatındaki politika ile düşlediğin politika arasındaki fark da böyle mi? Beklemek, istemek, haklı olmak gibi her gündelik kavramın politikandaki ve ütopyandaki karşılıkları neler? Ütopyanı gündelik hayatının eleştirisi üzerinde mi tasarlayabiliyorsun?

Yoksa, ütopyanı, "ütopik" bularak gündelik hayatını sürdürüp gidiyor musun?

Kitle iletişim araçlarının tekno-ideolojik saldırısı, sosyalizmin önlenemedik yenilgisi, bu yenilgi üzerinde sokaktaki insanın kontrpolitika saldırılarıyla insan hakları ve özgürlük adına teslim alınması gündelik hayatında sürekli kendini çoğaltmıyor mu? Hele bir de milliyetçiliğin şahlanışı!

Bunlar kâbus değil iç dünyanı karartan dış dünyanın gerçeği... İç dünyanı aydınlatmaktan, umudunu diriltmekten başka çaren yok.. Çare, ütopyanı gündelik hayatında yaratmaya başlamaktan başka anlam taşımıyor ve eğer derdin bir kahraman olmak filan değilse, bunun için sosyalist değilsen, varlık nedenin: Hemen şimdi bir umut aşısı olabilmek...

Ama "kafam karışık" mı diyorsun? Olsun: Ama benim "kafam açık"!

Sosyalizm mi? Hemen şimdi...
Devrim mi? Hemen şimdi...

"Devrim! Hemen şimdi..."*

Bu bir hayat tercihi... bir hayat tarzı ve bu tarzı tartışmak üzere yayımlanmış bir yazının başlığı... "Devrim! Hemen şimdi", geçen yaz (1991) yayımlanmıştı... Çözümün ipuçlarının orada önerilen "politik çıkış"ta olduğuna inananlardanım... "Çıkış"ın imkânı, bana göre "Devrim! Hemen şimdi"nin sorduğu ve yanıtını seninle birlikte aradığı soru-

* *İşçilerin Sesi*, sayı 26, 17.06.1991 (Özel Ek).

ların karşılığında yatıyor... Seninle burada yeri geldiğince alıntı yapmadan "Devrim! Hemen şimdi"nin sorularına dönmek, dertleşmek istiyorum. Yanıtlarını birlikte verebilmek için, bir kez daha...

*artık sen olmayan bir "sen" için kitabın dipnotu:**

* Ve sen! Sen bir yoldaş idin; şimdi değilsin... Sen benim için bir yanılsamaymışsın...
Sen beni haberim olmadan tüketmişsin. Benim de seni tüketmem gerek. Senden bir iz kalmamalı bende. (...) Sen vicdanından kaçtın. Yapamadıklarını rasyonalize ettin. Kurallara uydun. Ben ise kuralsızlığın kurallarında yaşadığın yanılsamasında sana bağlanmıştım... Biz seni terk etmedik. Sen bizi terk ettin. Böyle bir şeyi, bilmiyorum, belki istiyordun, belki de mecburdun. Bizimle olamayışın bir mecburiyetti. Belki, terk etmekten başka bir şey yapamazdın. Belki bizden daha "üstün" saydığın bir başka ortam ile karşılaşman, bizden mecburen ayrı kalmış olmasan bile bizi mecburen terk etmen anlamına gelirdi. Bilemiyorum. Senin de bildiğini sanmıyorum. Gelinen noktada bir neden bulmaya çalışmak çok anlamsız. Tek bir nedeni yok. Oldu bitti... Bunda, senin bakımından, beşeri bir duygu dedikleri "korku"nun rolü neydi, bilemiyorum... Korku da bilinç ve vicdan gibi, insanlara ait bir özellik.. Korkup da gittiysen kimse sana kızamaz ki... Ama korktuysan, ne yazık, mutlu olmaktan da korkmuş oluyorsun... Şimdi mutlu musun? Bilemiyorum... Çocuğunun adını "Umut" koymuştun... Senin umudun mu çürüdü? Ama şimdi "Umut" kaç yaşında? O büyüyor, büyüyecek, biliyorsun... Peki, şimdi senin umudun ne? Daha da zengin olmak filan mı? Birey olarak kafana göre "özgürce" yaşamak mı? Birey olabilmek, tüketebilmek için paraya mı köle oldun ve kendini böyle mi özgür kıldın? Birey olunca farklılaşabildin mi yoksa milyonlarca benzerinle özdeşleşerek sıradanlaştın mı? Her neyse, oldu bitti... Ama bilmiyorum... Belki de benim yanılsamam çok yönlü... (...) Kitabımın başlığı aslında senin de tanımın. Sen hep çıplak gezdin ve üstünde fedakârlıktan, yoldaşlıktan dokunmuş "görünmez" bir giysi ile geziyormuş gibi bilinmeyi istedin. Ve bunu başardın. Çevrendeki herkes seni sadık, fedakâr ve (senin de dört elle sarıldığın) "devrimci" kuralların bağnaz savunucusu olarak tanıdı. (Senden, bizi "sıradan" gerekçelerle terk etmeni kimse beklemezdi.) Sen bu rolü oynadın ve bu rolü mecburen sürdürdün. Ve ben gerçeğin kemale ermiş boyutuna vakıf olduğum zaman üzerinde giysi olmadığını, senin aslında çok renksiz (ve beşeri) duygularla yaşadığını görüverdim. Senin üzerinde, kralın elbisesi gibi bir "görünmez giysinin" varlığına hayret ben de inanmıştım. Basiretim tutulmuştu! Ama yoktu ki... Sıradan bir insan olmaktan kaçamadın. "Yalnızlığını" yaşayamadın. Kendini diğer benzerlerinle çoğalttın. Bu denli basit. Ve bu basitliği(ni) önceden görmeyişin senin hayattaki en büyük yanılsaman. Sen baskı altında tuttuğun sığ duygularının ve ihtiyaçlarının baskısı altındaydın aslında.. Bunu başkaları ifade ettiği zaman ve üstelik senden çok daha dolaysız ve dürüst ve içten ifade ettiği zaman "dönek" oluyorlardı senin gözünde, ama sen... Senin hayatının en önemli boyutu bu boyutun... Her şeyin üzerinde ve seni her şeyi göze almaya zorlayan bir duygu... Seni şimdi bu

çıplaklığın ile görüyorum... Bak şunu çok iyi anlamanı islerim: Sana hoşgörüsüzlüğümün anlamı kesinlikle, "senin bizi terk etmeye hakkın yoktu" değil. "Sen davadan döndün" filan değil! Bu çok saçma (ve faşistçe!) bir suçlama olurdu. Bunun anlamı, "senin bizi terk ettiğini bize bildirme görevin vardı" demektir. Sen bunu yapmadın... Sıradan bir insan olmayı tercih ettiğin halde, hâlâ "içimizden biri" gibi görünmeyi sürdürdüğün için bizi aldatmış oldun... Bizi de bu tercihin ile "sıradanlaştırdığın" için... Bu çok büyük ve acımasız bir haksızlık... Belki de elimdeki tek değeri, geçmişimi, bu şekilde zedeledin. Böylece geçmişimi de eksilttin. Gerçekten geçmişimi de eksilttin. Ve belli ki bir süre eksik kalacak... Şimdi sen hayatımda yalnızca bir dipnotsun. Dipnotlar, "kaynak" göstermek için de kullanılır. Böyle bir dipnotum olsun istemezdim, ama olmuş bitmiş, elimde değil, değiştiremem. Bunu kabul etmeye mecburum. Dipnotumsun ve bu nedenle sana teşekkür bile etmeye mecburum...

Birinci Bölüm
Yaz Mevsimi Kuralları

kuralsızlığın kurallarını birlikte çoğaltalım:
konulmuş kurallara riayet etmemek için!

Yaz mevsiminin kuralları? YOK!

Yaz, şimdi, gerçek anlamıyla kuralsız... Kural yok! Yaz "dün" yaşandı; kurallar, yaşanmışın ve henüz yaşanmamışın kuralları olabilir. Bunlar belki anılardır. Bunlar, henüz bugün değildir ama "dün ve yarın"dır; dünde yaşayan yarın... Düne övgüdür. Bu belki saçmalamaktır, yaşanmıştaki ve yaşanmamıştaki sevinci yazmaktır; bu, mahzun bir neşedir... Hüzün müdür? Aslında bunlar olmasa bilinç ve vicdan aynı potada şekillenemez ki... Şimdiki yaz kuralları birer yanılsamadır. Bilesin diye söylüyorum... Yaz dönemi şimdi yaşanmıyor. Sanki çok eskiden yaşanmış gibi. Nostalji! O kadar mı? Hayır, yaz dönemi, ilkbahardan sonra yeniden yaşanacak; ama önce ilkbaharı yaşamalısın... Yaz döneminin

gerçek kurallarını o zaman belirlersin. Kış ortasında da yazı yaşarsın elbette, düşlerinde ve düşüncelerinde... Dertleşmelerinde... Tartışmalarında... Çocukluğunda ilkokul hayat bilgisi kitabında, neşe ve gevşeme ve dinlenme mevsimi denen bu mevsim, şimdi politika kitabında mücadele mevsimi olarak anlatılamaz mı?

Keyifsiz Kural

Zonguldak yürüyüşü (4-8 Ocak 1991 Zonguldak-Ankara Büyük Madenci Yürüyüşü), sosyalistler için yaz ortasında bir kış gibi yaşandı, işçiler yürüdüler ve sosyalistleri sevmeden ve istemeden yürüdüler. Sosyalistlerin peşinden yürümediler. Kendi başlarına yürüdüler. Bir şişmana (Özal) lanet okuyup bir başka şişmanı (Demirel) baş tacı ettiler...

Ama bırak şimdi "kafam karışık" tekerlemesine dört elle sarılmayı! Sosyalizm ise; sosyalizm! Devrim ise; devrim! Örgütlenme ise; örgütlenme! Bütün bunlar aslında (şaşırma) "bir çırpıda" anlatılabilir ve anlaşılabilir. Hiç de sandığın gibi karışık konular değil bunlar... Ama sen anlayabilir misin? Anlayabilmen, senin kim olduğuna bağlı...

Sen kimsin?

Sen, herkesten farklı olarak her şeyi anlayabilen misin? Sen doğruları hep bilen misin? Doğruları "bilmek" ile yetinen misin? Öyleyse, anlayamazsın!

Doğruları söylemenin, doğru olanı da yapmadıkça fazla anlamı olmadığının ayrımında mısın? Çözümlemelerin hayat tarafından doğrulanmasının, önermelerin isabetli olmasının, gerekleri yerine getirilmediği sürece kendi başına bir olumluluk yaratmadığının? Öyleyse, anlayabilirsin!

Sen sosyalistsen, önce, her insan gibi kendinden hoşnut olmayı istemelisin. Kendinden hoşnut olman, mutlu olmandır ve sosyalist olman bilinçli tercihin ise, bu bilinçli bir mutluluğundur. Marazi durumlar dışında, şu gezegende her insan mutlu olmayı, kendinden hoşnut olmayı, sürekli kendini hoşnut kılan bir şeylerin gerçekleşmesini ister. Bu istek en evrenselden en özgüle, en basitten en karmaşığa kendini üretip durur. Her insan doğuştan bireydir. Bir "ben"i vardır.

Birey olmaktan bireyciliğe uzanan mutluluk seçenekleri ile kuşatılmıştır. Burada, senin için bireycilik ya da benmerkezcilik gibi saplantılar sözkonusu olamaz, çünkü sosyalist oluşun, senin bunları aşmış olmandır. Sen, bireyciliğe karşı toplumculuğu seçtiğin düzlemde, "en birey" kimliğini kazananansın. Ve bu seçiminle "ben"ini tatmin etmenin estetik yaşantısına kavuşmuş sayılabilirsin. Aynı nedenle, sosyalist olmayı seçtikleri halde, "biz birey oluşumuzu yaşayamadık" diye sızlananlar, düpedüz saçmalayanlardır! Sen de saçmalayabilirsin, buna hakkın var. Aynı zamanda hayalci olabilir misin ve inatçı olabilir misin? Dış dünyanın, nesneler dünyasının, toplumsal dünyanın kuralları karşısında kendi kuralsız dünyanın -iç dünyanın, kendi dünyanın, özneler dünyasının -kurallarını dayatabilir misin?

Dış Dünyanın / Nesneler Dünyasının Toplumsal Kuralları

Peki, ama neden Zonguldak'ta işçiler on binlerce yürüdüler ve sosyalistleri sevmeden ve istemeden yürüdüler?

Bugün toplumun değişik kesimlerinden emekçiler, 12 Eylül öncesinden daha ağır bir ekonomik sömürü ve siyasal baskı altındalar. Eskiden sahip oldukları pek çok hakları bile gasp edilmiş durumda. Sen "onlara" yürümeleri gerektiğine inandığın ve onların da inanarak yürümesini istediğin bir kurtuluş yolu sunmaya çalışıyorsun; ama "onlar" bir türlü bu yolu tercih etmiyorlar! Neden?

Bu sorunun pek çok yanıtı var! Gerekçesinde senin "bu yolu sunuşun" ile ilgili sıkıntılar bulunan pek çok yanıt:

Sunduğun yolun kurtuluş yolu olduğuna inanmıyorlar, "dava"nı inanılır bir dava olarak görmüyorlar; bu gerekçeleri ortadan kaldıracak bir "örgüt"ün bile yok... Tamam, bunlarla ilgili de dertleşebiliriz. Bütün bunların "onlar" bakımından ifadesi, depolitizasyon!

Depolitizasyonu esas olarak "karşı taraf" yaratıyor, buna senin istemeden yaptığın "katkı" da cabası...

Depolitizasyon, bilinç körelmesidir. Siyasi bilinç, "onlara" devrimciler tarafından dışarıdan taşınabilir. "Onlar" bilinçlendirilince bilinçlenebilirler... Ama bu bilinci kalıcı kılan, "onlar"ın bunu aynı zamanda kendi özdeneyimiyle edinebilmeleri... Bilinçlendirilmiş olmaları değil, bilinçlenmiş olmaları...

12 Eylül'ün önemli başarılarından birisi, solu etkisizleştirme programının etkili bir yöntemi olarak depolitizasyonu kullanmaktı. Solun kendi hatalarını, kendi kendini etkisizleştirmesini şimdilik bir kenara bırakırsan, 12 Eylül'ün emekçileri solculardan uzaklaştırmak için her türlü çabayı harcadığını, bu çabanın toplumdaki depolitizasyonda en önemli etkiye sahip olduğunu görebilirsin. Solcu olmak, devrimci olmak, eli kanlı terörist olmak şeklinde lanse edilmiş, pek çok emekçi, solculara yakın durmanın bedelini ağır eziyetlerle, işinden olmakla çok pahalı ödemişti. 12 Eylül dönemindeki devlet terörü, tehdidi ve korkusu "onlar"ın senden uzaklaşmaya başlamasına neden oldu. Aradaki mesafe, Sovyetler'deki gelişmeler sonrasında sosyalizmin itibar kaybettiği bir ortamda daha da fazlalaştı...

Oysa emekçiler kendi çıkarları için politika yapacaklarsa, kendileri için politize olacaklarsa, açık ki bunu ancak senin gibi sosyalistlerle birlikte gerçekleştirebilirlerdi.

Ama bugün "tuhaf" bir tablo var orta yerde: Bir yanda, "onlar" güvenemedikleri ve açıkça (senden de) korktukları için (seninle birlikte) politik mücadelede yer almaktan uzak duruyorlar... Sen ise ancak "onlarla" birlikte olabildiğin ölçüde bilinçli bir mücadele sürdürebileceklerini biliyorsun... Ama onlar senin dahil olabileceğin bir politik mücadeleden uzak durmayı sürdürüyorlar. Ve sen buna depolitizasyon

diyorsun! Diğer yanda yine "onlar" bıçağın her kemiğe dayanışında sokağa dökülüyor, hak arayış mücadelelerinde kendiliğinden dile getirdikleri "politik sloganlar" ile hareketleniyorlar... (Hakkını yememek lazım! Sen de örgütünle ya da örgütsüzlüğünle "onlar"ın bu hareketlenmesinde yer almaya çalışıyorsun... Ama öncü değilsin; "onlar"ın benimsediği bir öncü değilsin, olamıyorsun!)

Ne var ki "onlar"ın "sınıf içgüdüleri" ile kendiliğinden sağladıkları bu "politikleşme", solu (seni!) etkisizleştirme programı ve dolayısıyla emekçileri tehlikesiz, pençeleri sökülmüş tutma programı olarak sürüp giden depolitizasyonu tek başına geçersizleştirecek bir özellik taşımıyor. Ama bu kendiliğinden hak arayışı ve bu düzeydeki bir "politikleşme", depolitizasyonun kırılması, emekçilerin politize edilmesi bakımından elverişli bir zemin olarak orta yerde durmuyor mu?

* * *

O halde şu "depolitizasyon"un niteliği üzerinde biraz daha durmakta yarar var:*

Burjuvazi, şu gezegene demokrasiyi getirmiş olmakla övünür... Haklıdır haksızdır bir yana, şurası bir gerçek: Burjuvazi demokrasiye bir tebaa statüsünde iken ihtiyaç duymuştur. Kendisi egemen olduğu zaman ise hiçbir zaman tebaanın (emekçilerin) kendi işlerine doğrudan müdahale etmesine göz yummamıştır. "Onlar"ın politikaya katılımını ne yapıp edip engellemiş, bunu bütünüyle başaramayacağını anladığında ödün vermiştir...

Siyasi demokrasi, işte böyle bir ödünün tarihsel ifadesi; aynı anlama gelmek üzere "onlar"ın koparıp aldığı bir hak... Ödünün diğer yüzü koparıp almak!

Siyasi demokrasi, burjuva toplumlarında geliştirilen ve "siyasi temsil" ile sınırlı içeriğe sahip bir politika tarzı: yönetenler ve yönetilenler arasında kesin ayrım çizgileri mevcut... Seçmenler, genel oy hakkı ile, kendilerini yönetecekleri seç-

* Bkz. *Demokrat!*, sayı 17, Ekim 1991.

me haklarını kullanırlar ve seçtiklerinin kendilerini temsil ettiği düşüncesiyle, bir dahaki "seçime" dek beklerler...

İşte depolitizasyon, yani politik faaliyetten uzak kalma (bırakılma) bu "bekleyiş" süresinde mayalanır. Tarihsel olarak! Ve dahi sistemin gereği "yapısal olarak"! Ve burjuvazi "onları" politikadan uzak tutabilmesinin imkânlarını bu "bekleyiş"te çoğaltabilmiş, günümüze geldiğinde depolitizasyonu çağdaş teknoloji ile ideolojik olarak yeniden üretmeye yönelmiştir... Geçmişte dinsel motiflerin yarattığı şartlı refleksleri, mistifikasyonları, bugün örneğin TV ve "siyasi reklam" motifleri çok daha etkili düzeylerde yaratmış olmuyorlar mı?

Allah'ın kulu yaratması ve ona "akıl" ihsan etmesi gibi, egemenler de "seçmenlerini" yaratıyor ve "onları" bilinçlendiriyor... Böylesine davranabilen seçmene "bilinçli" diyebilmek için ya burjuva ideolojisine sırılsıklam âşık olmak ya da "çocuğun kafasına vurursan aptal olur" sözünü inkâr etmek lazım gelir...

Egemenler düpedüz tebaanın (vatandaşların!) kafasına vurarak tercihe zorluyorlar. Kafasına vuruldukça da, "onlar"ın ortaya koyduğu eğilim, sopayı tutanların güttüğü amaca pek ters düşemiyor. Toplumsal bir şartlı refleks, başka bir şey değil... Bu şartlı refleksi yaratan "sopa" ile kastedilen elbette yalnızca bildiğin "şiddet, zorbalık, asker-polis, tehdit" filan değil. Şartlı refleks, özellikle düzenin ve devletin ideolojik aygıtları ile yaratılıyor. Sopa ile kastedilen, egemen ideoloji; "ideolojik şiddet"!

Şimdi diyeceksin ki, devleti "sopa"ya benzetenlerden çektiğimiz yetmiyormuş gibi başımıza bir de bu benzetmeyi çıkardın: "Aman efendim, nedir şu teoriyi vülgarize eden benzetmelerden çektiğimiz!" Ne yapalım? Burada vülgarize edilmemiş "teori"yi erbabına bırakalım! Çünkü "dertleşmekten" öte bir kaygı yok söylenenlerde, bu bir... (Bilirsin teorisyenler (!) benzetme ya da "teşbih"te bulunmazlar... Kendi yaptıklarına "analoji" -benzeşim- derler, zevahiri kurtarırlar!) İkincisi, eğer benzetmeyi hakikaten pek şedit bulduysan şöyle bir yumuşatma mümkün: De ki, "sopa"

değil, ama "gözlük"! İdeolojiyi bir toplumsal bilinç biçimi olarak kabul edebilirsen, benzetmeyi isabetsiz bulanlara yine hak vermek kaydıyla, de ki, ideoloji "bu anlamda" bir gözlük! Bireyler bunun farkına varsalar da varmasalar da bu gözlüğü takarlar. Toplumdaki her sınıfın bireyleri, "sınıf mücadelesi"ni bu gözlük sayesinde doğrudan/dolaylı kavrayabilir. Burada önemli olan takılan gözlüğün "hangi sınıfa" ait olduğu... Çoğunluk, toplumda egemen olan sınıfın gözlüğünü kullanır... Daha doğrusu adamın gözüne takıvermişlerdir bu gözlüğü... Egemen ideoloji, bu sınıfın ideolojisi olduğuna göre, böyle bir gözlük ile bakan her kim olursa olsun, toplumsal gerçeği egemen sınıfın çıkarlarına göre algılamaz mı? Onun bakış açısından görmez mi? Egemen sınıfa ait olmayan sınıfların bireyleri bunun farkına varınca, kendi sınıf gözlüklerini takabilince, olayları artık kendi ideolojilerinin süzgecinden geçirmeye başlayabilirler. Bunlar artık sınıf bilincine ermişlerdir. Toplumsal gerçekleri kendi sınıf çıkarları açısından değerlendirebilirler... İşte böyle bir riziko, ideolojinin "gözlük" düzeyindeki "kullanım değeri"ni azaltmaktadır; öyleyse egemenler ideolojiyi hakikaten bir "sopa" gibi kullanmaya mecburdurlar... Senin benzetmeyi "yumuşatma" talebin de işe yaramaz! Kandırarak bilgilendirmekten ziyade, döve döve bilgilendirme! Nitekim bu tarz bizim maarif anlayışımızda dahi mündemiçtir!

Maarif deyince, eğitim/öğretim, "bilgilendirme" akla geliyor... Peki, şöyle bir yargıya ne dersin? Eskiden burjuvazi "ideolojik" yönlendirmeye önem verirdi; tek yanlı da olsa bir çeşit "bilgilendirme"... Egemen ideoloji, toplumun bilincini "bilgilendirme" ile belirleyen bir hat üzerinde hüküm sürerdi... Şimdi ise ön planda bilgilendirmenin kendisinin bulunmadığı/ imajlara dayalı bir "algılattırma"-yutturma hattı ön plana çıkmış sayılamaz mı? Bu da elbette bir tür bilgilendirme ama algılattırma şeklinde bir bilgilendirme... (Biliyorum, bunu bir çırpıda kavramlaştırmak ya da izah edilmiş sayıp bir kenara koymak mümkün değil... Ama işte, böyle "yeni bir durum" var karşında...) Al sana bir "benzetme" daha: Her benzetmedeki tuhaflık yine göze alarak söy-

lenebilirse, aç bir adama, zehirli ya da uyuşturucu yiyecek sunmak yerine şimdi şekere benzeyen haplar veriliyor; yutturması o kadar kolay ki!

Terörü illa *cruise* füzesiyle uygulamıyorlar... Terörün işte böyle "çağdaş" uygulamaları var... Yenidünya düzeni (küreselleşme), ideolojisinin dahi terörist olmasıdır. Kendisine bir çırpıda teslim edilen eski "sosyalist" mevziler ile "yeni" mevzilere de sahip olan yeni düzenciler şiddeti ideolojik düzeye sıçratacak denli şımarıklaştılar... Tarihin en şımarık ve yüzsüz sınıf ideolojisi ile karşı karşıya değil miyiz?

İdeolojik şiddetin son on yıllarda en etkili ve mücessem hali, kitle iletişiminin eriştiği tekno-ideolojik boyut; tek kelimeyle televizyon!

İdeolojik şiddet, tekno-ideolojik saldırı aygıtlarıyla yürütülüyor...

Burada yenidünya düzeni (küreselleşme) muhabbeti yapmanın sırası değil ama, depolitizasyon bağlamında birkaç söz söylemeden de olmuyor.

Kapitalistler "yeni düzenlerinde yarattıkları ideolojik iklimlerinde zorbalığın adını değiştirip insan haklan savunuculuğu koydular ve demokrasi şampiyonu kesildiler... (Aslında şu (1991) Körfez Savaşı olmasaydı -şimdi söyleyeceğim "iyi ki oldu" anlamına gelmesin sakın!- insan hakları şampiyonlarına "siz sahtekârsınız ulan!" diye bağırmak epey güç olacaktı ve "bizimkiler" kesinlikle inanmayacaklardı; hiç olmazsa şu savaş kapitalistlerin "içtenliği" konusunda biraz tereddüt yarattı!)

Velhasıl, "medeniyet" taşıyan misyonerleri ile sömürgeleri Hıristiyanlaştıran ve kapitalistleştiren Batı, şimdi uydulardan yayımladığı TV kanallarıyla, gezegeni bir çırpıda hizaya getirecek, hayran bırakacak mucizevi icraatlarıyla arzı endam ediyor; topyekûn sürdürdüğü propaganda ve ajitasyon ile dünya halklarını topyekun kendi sisteminde örgütlü -bağımlı tutsak kılmaya girişiyor...

Şimdi uluslararası düzeyde de soğuk savaş döneminde geliştirdikleri kontrgerilla stratejilerini yenidünya düzenlerinde "kontrpolitika stratejileri" ile yeniden üretiyorlar...

"Dış düşman komünizm" ve onun "uzantıları" teranelerinin yerini "uluslararası terörizm" filan aldı... Toplumsal muhalefetin her isyankâr tercihinin adı belli: terörizm! Ama şimdi, bir yandan ezerken, bir yandan "yumuşatma" yöntemini uygulama olanağına eskisinden daha fazla sahipler (Eski rakipleri "komünist sistem" yok artık!)... Ezdikçe sertleştiriyorlar; başlarına bela oluyor... Ama "yumuşatabilince" pelteleştirip istedikleri kalıba sokma avantajını da kullanıyorlar... İşte bu yöntem kontrgerilla stratejisine denk kontrpolitika içeriği taşıyor... Senin zeminine geçiyor ve senin silahlarını kullanıyorlar... Senin taleplerinin bir kısmını, yerine getirecekler-"miş gibi" kendi programlarına koyabiliyorlar... Daha sen ağzını açmadan, bir bakıyorsun karşındakiler avaz avaz senin taleplerinin bir kısmının şampiyonluğunu yapıyor; senin argümanlarına sahip çıkıyorlar... "Sivil toplum"un örgütlenmesinden söz ediyorlar; bir şartla: "Toplumsal mutabakat"! Korporatizmi sivil toplumun örgütlenmesi diye yutturuyor, tanım gereği devletin karşısında toplumun çıkarlarını savunması gereken dernekleri, sendikaları, yukarıdan aşağıya "yarı-resmi" (yarı-sivil!) toplum örgütlerine dönüştürerek, kelimenin gerçek anlamıyla kontrpolitika yapıyorlar... Toplumsal Mutabakat! Bu, toplumsal muhalefetin "düzen içinde" kalması çağrısı... Düzen içinde bir muhalefet, elbette, "düzen için" muhalefetten öteye gidemiyor... "Bu dünyaya, bu memlekete demokrasi lazımsa onu da biz getiririz" diyen egemenler, sen almadan kendileri "vermiş gibi" yaparlarsa, daha az vereceklerini hesaplıyorlar: Piyasa politikası! Kontrpolitikanın gözettiği hedef, toplumsal muhalefeti "talepsiz" hale getirmek, depolitizasyon hapishanesinde yaşamasını sürdürmek...

Depolitizasyon, bu tutsaklığın da bir sonucu...

Yani artık 12 Eylül geldi, böyle oldu demek yetmiyor... Önünde duran sorun bir hayli globalleşmiş (küreselleşmiş) durumda... Bulacağın çözümler de bu düzeyde tanımlanabilmeli...

Aksi halde gölge boksu yapar dursun... Çünkü egemenler, gölgelerle çıkıyorlar karşına... Gölgenin adı şimdi "imaj"!

İki yıl kadar önce (1990) ABD büyükelçisi insan hakları konusunda iş başındaki TC hükümetini eleştirirken, "Batı'ya verilmesi gereken imajı" gerekçe gösteriyordu... "İmaj", görüntü demek ve görüntüyü kurtarmak yeterliydi. Bugüne dek yerli burjuvazinin "demokrasi bilinci" de AT'ye (şimdiki ismiyle AB'ye) kapağı atmak için zorunlu bir "imaj" ihtiyacıyla şekillenmedi mi? Böyle bir bilinç dahi sistemin üretebileceği demokrasinin "tıyneti"ni de ortaya koymuyor mu?

Egemenlerin ürettikleri bu yeni tarz politikada, siyasi programların yerini "siyasetçi tiplemeleri" almış durumda...

Büyüklerin (ki bunlar uhrevi güçlerden karizmatik liderlere ya da düpedüz imal edilmiş liderlere dek çeşitlenebilir) sözünü dinleme alışkanlığı, televizyon hipnotizması ile bilinçlere kazınıyor, benzerine benzemeyi sürdürme kaygısı, "kitle kültürü" ile imal edilmiş prototip davranışları taklit etme mecburiyetinde yeniden üretiliyor. Sermaye, yirmi dört saat boyunca (ilk özel kanal olan Star TV'nin '90'lardaki sloganıyla) "bizi izlemeye devam edin" diyor... Gündelik hayatın her boyutunda, her alışkanlığında, işyerinde, mahallede, minibüste, kültürde, politikada, özel yaşantıda ve ille de beyaz ekranda sürekli propaganda/ajitasyon yapıyor... (Ne bileyim, "halkımızın" polisleri alkışladığı haberi gösteriliyor; demek ki böyle yapmak lazımmış ideolojisiyle halkımız polisleri alkışlamaya alışıyor, filan...) "Vatandaş" davranışı bu şekilde "örgütleniyor": Sivil toplum! Vatandaş davranışının ismi, seçim zamanında politize ediliyor ve "seçmen davranışı" niteliğine bürünüyor... Vatandaş (ve seçmen) davranışı işte böyle kilitlenebiliyor...

Bunlar sermayenin propaganda/ajitasyon yoluyla yarattığı "endoktrinasyon"! ("Bilinçlendirme" demeye dilim varmıyor!) Hani şu ikide bir karşına çıkan ekonomik maksatlı reklamlar (ki bunlar da "kitle-kültürü" yaratan egemen ideoloji söylemiyle yüklü kuşkusuz) yanı sıra bir de politik reklamlar peydah oldu... Batıda eskiden beri revaçtaydı, bizde TV ile son yıllarda epey etkili bir araç haline geldi... Her ikisiyle de kapitalizme ait standart bir vatandaş davra-

nışı yaratmanın amaçlandığı açık... Ama ekonomik ve politik reklamlar tek başına yeterli olmuyor: Sermayenin propaganda ve ajitasyonunun piyasada pazarlanması (kitleselleşmesi!) de gerekiyor: "Kamuoyu" araştırmaları bu yöndeki önemli bir ideolojik aygıt olarak karşındadır... Herkesin dilinde bu tür araştırmalardan menkul bir istatistik... Devletlûlardan biri yellense bile, ertesi gün kamuoyunun yüzde kaçının bundan rahatsız olduğunu, yüzde kaçının doğal karşıladığını öğrenmen mümkün... Bundan âlâ demokrasi mi olur? Her konuda "vatandaş" görüşüne müracaat ediliyor!

"İmaj"lar; işte karşı tarafın "benzetme" yöntemleri... Ve imajları o denli çeşitli ki... Yalnızca tüketim kalıplarıyla sınırlı değil... "Hayatın her alanında" mevcut. İmaj: enflasyon canavarı, terör, kamuoyu ve saire... Hepsi müşahhas varlıklar haline gelmiş; sabah evlerinden sokağa çıkıyorlar, vatandaşın arasında geziyorlar filan... Bir enflasyon "canavarı" var "abicim", ağzından alevler fışkırıyor ve paramızı yakıp duruyor... Ya da TV röportajında "görgü tanığı vatandaş" anlatıyor: 'Terör" geldi, ateş etti gitti... Hakikaten bakıyorsun, sanki ismi terör olan bir yaratık var, şurada burada geziniyor, soluk alıyor veriyor, uyuyor, uyanıyor... Gazeteler ise her gün "kamuoyu" denilen şahsın o gün neler yaptığını anlatan haberlerle dolu; kızgınmış, şaşkınmış, sevinçliymiş... Ve bunlar hakikaten böyleymiş gibi öfke uyandırıyor, yaratılan "imaj" ile bu olgular canlı yaratıklara dönüşüyor ve "ah bir elimize geçse şöyle yaparız, böyle yaparız" çözümleri dilden düşmüyor... (Sahi kimi kez bu "yabancılaşmayı" sen de yaşamıyor musun? Sözgelimi "biz" demiyorsun da kendi dışında bir varlıkmış gibi "hareket"ten "örgüt"ten filan söz etmiyor musun? Hareket güçleniyor, örgüt atılım yapıyor ve "sen" dışındaki bir varlığı mı seyrediyorsun? Ya da dışındaki bir varlığın "güçlenmesini" mi bekliyorsun? Neyse bu başka bir konu...)

Aslında bütün bunlar, siyasetin de ekonomi gibi arz-talep ilişkisinde yeniden üretilmesi ihtiyacını karşılıyor. Siyaset piyasasında, siyasi reklamlar (imajlar) siyasi programların

yerine ikame edilirken, siyasi amaçlı kamuoyu araştırmaları da yapay toplumsal talepler yaratımında işlevselleşiyor. Böylece siyaset de, arz (reklam) -talep (kamuoyu araştırması) ilişkisiyle "realize" edilmiş oluyor!

Ama bu basit görünse de, kapitalist zihniyetin gelişiminde önemli bir ideolojik evre... Kimileri, "ama bunlar yüz yıl önce de vardı" diyebilir... Belki haklıdırlar... Ama yine de "farklı" bir durum var siyaset tarzında... Altının çizilmesinde bir zarar yok:

Sermaye, önce, işine gelen "vatandaş" davranışını (seçimlerde "seçmen" davranışını) "kamuoyu" yoklaması ile tespit ediyor... Elbette bunun öncesinde bütün ideolojik baskı aygıtları teknolojik saldırılarıyla cevapları (hadi kısmen diyelim) hazırlamış bulunuyor... Sonra bu davranış yirmi dört saat "bizi izleyin" emrindeki hipnotizma sayesinde vatandaşların çoğuna empoze edilebiliyor... Kamuoyu araştırmaları, talep endeksi olarak hazırlanıyor; "Ey vatandaş, siz işte bunu istiyorsunuz!" Bu talep karşısında ise, imaj üretimindeki siyasi reklamlarla "siyaset"çiler arz ediliyor... Siyasetçinin dilindeki kamuoyu yüzdeleri ve "vatandaş böyle istiyor" söylemiyle demokrasinin gereği yerine getiriliyor: Siyasetçi vallahi vatandaşın dediğini tekrarlamış ya da istediği doğrultuda konuşmuştur. Talep ortada, arz ortada, şeffaflık mükemmel: Satış tamam!

Satış hilesi var mı? Kamuoyu gerçekten var mı, yoksa imal mi edilmiş? O da bir imaj mı? Çünkü bu "kamuoyu" ya da "vatandaş" (her kimse bu!) tercihini ve davranışını sahici vatandaşlara dayatmış olmuyor mu? Tek tek "birey" vatandaşlar (bak bu "birey" çok önemli!) çoğu kez kendilerini "çoğunluk" davranışına uymaya mecbur hissetmiyorlar mı? Sürüden ayrılanı kurt (ya da "Kürt"!) ve anarşist terörist bölücü kapıyor çünkü...

İşte 21. yüzyılın eşiğinde burjuvazi tekno-ideolojik aygıtlarıyla, hiçbir sömürü toplumunda görülmedik ölçüde, bir "sürü psikolojisi" yaratmayı başarmıştır. En kitlesel dinler bile, tarih boyunca, kitle iletişimindeki afyon misyonunu

bu denli etkili sürdürememişlerdir. Şimdi insanlar uhrevi güçler yerine beyaz ekranlarla hipnotize edilebiliyor.

Çok açık değil mi?

Sen, işçileri bilinçlendirerek kendinde sınıf konumundan kendisi için sınıf konumuna yükseltmeyi gözetiyorsun. Kapitalistler ise "çağdaş" endoktrine yöntemleriyle onların kendinde sınıf konumunda takılıp kalması için ellerinden geleni yapıyorlar.

İşte depolitizasyon ile kapitalistlerin demokratizasyon (!) yöntemleri bir ve aynı süreç...

Egemenlerin sivil toplumdan yana olma demokratlığı, sürüyü ehlileştirip (endoktrine edip) örgütleme (çobanı olma!) uyanıklığından başka bir şey değil.

Sürü: Örgütsüz bireyler topluluğu...

Depolitizasyon'da örgütlü kitleler yerine bireyler sürüsü var çünkü...

Hatırlıyor musun, bir gün bana ne demiştin?

"Yenidünya düzeni kelimenin tam anlamıyla bir 'düzen'. Aykırı, çatlak seslerin bastırılmaya, bu düzeni zaafa uğratacak her türden farklılığın elimine edilmeye çalışmasında propaganda en etkili araçlardan birisi... Bu yenidünya düzeni propagandayla kuruldu. Bu propagandadır ki, duvarların yıkıldığına, ideolojilerin öldüğüne bütün dünyayı 'ikna etti'! Tepeden tırnağa, eğlenceden politikaya, beslenmeden giyime kadar bütün yaşamımız bu düzenin yeniden üretilmesine endeksli. Ne yememiz gerektiğini, hangi pantolonu giymemiz gerektiğini, hangi politikacıya oy vermemiz gerektiğini, hatta nasıl âşık olmamız gerektiğini bile kendi irademizin dışında, bize rağmen beyinlerimize kazıyorlar. Kurulmuş robotlar gibi dünyadaki zamanımızın dolmasını bekliyoruz. Yaşamı yaşamıyoruz, sadece tüketiyoruz."

Yaşamı yaşatmayan sadece tüketen bireyleri üreten bir düzen...

Evet, birey...

Şunları da ilave etmiştin:

"Birbiriyle her an rekabet içerisinde olan, farklı olmayı özgür olmayı tükettiği oranda hissedebilen çağımızın 'birey'inin siyasal yaşamdaki alışkanlıkları, değerleri de bozuntuya uğratılmış sayılmaz mı? Apolitiklik, erdemli vatandaş olma bilinci halini aldı günümüzde... Ve gündelik yaşamın dışına itilmiş bir politika yapma kültürü doğdu... Uzun yıllar boyunca süper marketlerde, alışveriş merkezlerinde ambalajların albenisine kapılarak alışveriş yapan 'bilinçli' tüketicinin, politika sahnesinde de politikacıyı bir 'mal' seçiminden farklı bir gözle tartışması olanaksız hale getirildi... Gündelik yaşamın 'bilinçli' tüketicisi, politikanın 'bilinçli' seçmenlerine ama sadece 'seçmen'lerine, vitrinlere dizilen mallar da politikacılara dönüştü... Artık politikanın da, reklam sektörünün baş konusu haline gelmemesi için hiçbir neden yok... Yenidünya düzeninde daha belirginleşen bu 'yeni' politik kültür, yöneten/yönetilen ayrımını daha fazla vurguluyor. Milyarlarca insanın yaşamı yine 'yukarıdaki' bir takım yönetici veya yönetici adaylarının denetimsiz inisiyatifine bırakılıyor. Kendi özgür tercihlerini kullanamayan, kimi zaman namluların gölgesinde, çoğu zaman da kitle iletişim araçları tarafından (doğrudan bilinçaltlarına) yapılan göndermelerin etkisi altında politika yapmak, politika tartışmak isteyen 'aşağıdakiler'e ise, sadece sahnedekiler arasında yapılacak zorunlu bir tercih kalıyor..."

Dediğin gibi, sahnedekileri seyreden bir toplum, seyircidir; bireyler sürüsü... Politika artık seyircilerin muhabbet konuları arasında yer almaktan öte bir anlam taşımıyor. "Ah şu işler bir düzelse" isteği, "başkaları düzeltse" çözümünde takılıp kalıyor... Biraz daha "bilinçli" sohbetler, "ah bir hesap sorulsa" tepkisini gündeme alıyor; ama bu da "başkaları sorsa" tepkisizliğinde boğulup gitmiyor mu?

Bireyleri depolitizasyona kilitleyip hapseden kilidin anahtar kavramları bugün politika ve iktisat dışındaki gündelik hayatta: Tüketim alışkanlığı, imaj, birey gibi...

İmaj yaratma tarzı; "mış gibi" tarzıdır. *Nokta* dergisinde okumuştum: Sosyologlar buna *tokenism* diyorlarmış... Kı-

saca, bu tarzda önemli olan, bir işi yapıyor olmak değil "yapıyormuş gibi" yapmak; "yaşıyormuş gibi" yaşamak, filan... Tam da senin dediğin gibi yaşamı bile yaşatmamak, yaşamı tükettirmek ideolojisi...

Her duyarlı insan, bu tarzın tuzaklarını görebiliyor elbette... Şu tüketerek yaşadığımız *Cilalı İmaj Devri*'nde, "ideoloji kalıplarından kurtulalım" sahtekârlığıyla, bireyler yeni tarz bir ideolojik kalıba, tüketim kalıbına dökülüp fabrikasyon standartlarda yeniden şekilleniyor; başkalarından farklıymış gibi görünebildiği ölçüde kendinden hoşnut olabilen tek tip insanlar sürüsü... Birey ön plana çıkarılıyormuş gibi yapılıyor ama insanların bireysel özellikleri değil, bireycilikleri teşvik ediliyor. Bunun için herkesin birey olması şart değil, "birey imajı" yeterli...

"İmaj"ların (düzenin!) kölesi bireylerin özgür bireyler haline gelmesi nasıl mümkün olabilir? Hiç kimse, kendisi için birey olamıyor; kendinde birey olarak kalmaya mahkûm ediliyor. Kapitalizmin istediği de bu... Oysa özgür birey, kendini örgütleyebilen bireydir. Kolektif olabilen, tüketmekten çok paylaşmanın bilincine varabilendir...

Bireylerin köleliği karşısına birey özgürlüğü ile dikilebilmek, her düzeyde ve alanda söz yetki ve karara sahip olma özgürlüğüne özlem duymak değil mi? Söz, yetki ve karar bireylerde olsun! Söz, yetki ve karar bu özgürlük talebi için birlikte davranan bireylerde olsun... Söz, yetki ve karar örgütlü bireylerde olsun... Söz, yetki ve karar örgütlü kitlelerde olsun! İşte bütün bu çözümler ortak çözümler, esasta farkı olmayan çözümler...

Depolitizasyon kilidinin bizim cenahta "anahtarı" yok... Karşı taraf, bireyleri depolitizasyona kilitlemiş; anahtar ceplerinde, kasalarında... Bu kilidi açmak değil, kırmak gerek...

Peki, nasıl kırılabilir bu depolitizasyon?

İşte *Kuralsızlığın Kuralları*'nda aslında bunu bulmaya çalışmalısın... "İmaj" bizim kralın görünmez giysisinden

başka ne ki? Kurallara uyduğun sürece ancak kontr-imajlar üretebilirsin... Ama "kralın elbisesi yok" dersen... karşı tarafın kurallarını bozabilirsin... Ezberini bozabilirsin!

Yıllar var ki devrimciler güçlü ve başarılı bir politik mücadele veremediler, politik çıkış yapamadılar.

Bunun elbette pek çok nedeni var. Bu nedenlerin ise tartışmasız tek bir sonucu: Kitleler başarısız öncülerin, inandırıcı olmayan öncülerin peşinden gitmiyorlar. Başarı bir türlü yakalanamıyor, atılan her adım adeta etkisiz kalmaya mahkûm oluyor...

Depolitizasyon, inandırıcı bir ideolojik zeminden yapılan politik bir çıkışla kırılabilir. Kuşkusuz politik mücadelede, başarının kesin güvencesini hiçbir zaman bulamazsın. Doğru politik önermelerin de başka faktörler nedeniyle başarısızlığa uğrayabilir. Ama hedefini bulan bir politik çıkış, başarı demektir! Başarı ile taçlanan bir politik mücadeleyi, yani politik çıkışı kitlelerin özdeneyimleriyle benimsemeleri mümkündür. Bugün önünde kördüğüm olarak duran denklemlerin çözümü böyle bir çıkışta yatıyor...

Politik çıkış: Birbirine bağlı pratik-politik çıkış ve teorik-politik çıkıştır. Ortaya inanılır bir dava koyabilmek ve "başkalarını" (onları!) böyle bir dava uğruna mücadeleye davet etmek ve katabilmek... Sorun budur... İnanılır bir davanın dibacesinde ise bugün ideolojik inandırıcılık yatıyor... Öyleyse, öncelik; ideolojik/politik çıkışa verilmeli... Hem ideolojik, hem politik!

İç Dünyanın / Özneler Dünyasının Kişisel ve Kolektif Kuralları

Başarıyı neden yakalayamıyorsun?

"Kitlelerin" önündeki engel depolitizasyon ise, bu depolitizasyonu kırmakla yükümlü olan senin ve diğer devrimcilerin, "öncülerin" önündeki engel "demoralizasyon"!

Senin sorunun yalnızca politik değil, psikopolitik bir sorun! 12 Eylül'ün solu etkisizleştirme programının ve sosyalizmin yenilgisinin (özel durumlarından dolayı, Kürt muhalefeti hariç) bugün geniş kesimleri büyük ölçüde politika dışında tutması ya da başta işçiler olmak üzere harekete geçen kesimlerin de politikleşmesini engelleyen bir faktör olarak etkisini sürdürmesi, devrimcilerin sunduğu seçenek-

lerin güven erozyonuna uğramasına mı yol açtı? Evet bu, madalyonun bir yüzü. Bu durum 12 Eylül yenilgisinin yükünü taşıyanlardan biri olarak sendeki demoralizasyonu artırmıyor mu? Harcanan çabalar boşa gidiyormuş şeklinde bir haleti ruhiye dört bir yanda kol gezerken, gerçekten de moralinin yüksek olabilmesi mümkün mü? Madalyonun bir yüzü depolitizasyon ise demek ki diğer yüzü, demoralizasyon.

Demoralizasyon, yoksa senin iç dünyandaki bir depolitizasyon mu? Eğer sen bile kimileri gibi "harcanan çabalar boşa gidiyor" diyorsan, neden hâlâ sosyalistsin ki?

Müslümanların ahrete inandıkları gibi mi inanıyorsun sosyalizme? Onların öbür dünyada cennetleri varsa, senin de bilinmez bir gelecekteki cennetin olarak mı arzuluyorsun sosyalizmi? Yoksa bugünden yaratma şansına sahip olduğun ve bugünden uğraşmazsan hiç yakalayamayacağın bir hedef mi? Yoksa, uğruna savaştığın tatlı bir düş, bir ütopya mı sosyalizm, senin için? Hele üç beş yıldır dünyada olup bitenleri izledikten sonra!

Peki, ama ne?

Evet, kendi kendini ajite etme gibi bir derdin yoksa, "proletaryanın çelik disiplini, sınıfın yenilmez gücü" vb. ajitatif sözlerin ötesinde, gündelik dille konuşmakla da yetinebiliyorsan eğer, hâlâ kullanabileceğin bir iki sözcük kalmış olmalı dağarcığında: Hayalci ve inatçı olabilmek!

Hayalci Kural

Hayalci olabilmek?

Biliyorsun. Bu söz biraz fazla itici gelebilir: "Devrimciler, hayal kurmazlar. Gerçekçidirler. Hayalcilik küçük burjuvaziye özgüdür."

Hayır, hayal kurmasını bilmeyen, karabasanları yaşamaya mahkûmdur. Senin bir devrimci olarak hayalin, yarını bugünden tasavvur edebilme yeteneğindir. Bu nedenle öncüler arasında yer alabilirsin. Düş gibi görünen ile mümkün olanı düşünmek arasındaki sınırı, bilinçli eylemiyle, iradi müdahalesiyle kaldırabilen, yarını bugünden yaratabilen, yaratıcı olabilen, devrimcidir.

Sen, devrimcisin...

Devrimci, gerçekleştirebileceği hedeflerin düşünü gören ve bu öngörüsünü diğerlerine aktarabilen öncüdür. Yarın gerçekleşebilecek olanın düşünü bugün görebilmek, emekçilere yarını bugünden gösterebilmektir. Yani düşünmek, düşünceyi yeniden üretmekle yetinmeden, yarın gerçekleşecek olanın nüvelerini, eğilimlerini bugünkü imkânsızlıklar ortasında mümkün kılmaya çalışmak, yaratıcı olmaktır. İradi müdahale, yaratıcı olmaktır.

Peki, objektif koşullar? Peki, somut durum? Peki, sübjektif koşullar? Elbette devrimcilerin hayal gücü bunlardan kopuk değil, bunlarla beslenen bir güçtür. "Gerçekleşmesi mümkün olan"dan hareket eden, gerçekleşmesi gerekeni yakalayabilir. Mümkün olanı yapmayan, gerekli olanı kazanamaz. Küçük adımlarla yürümesini bilmeyen, büyük sıçramalar yapamaz...

Mümkün olanı yaptığın ölçüde gerçekçi hayaller kurabilirsin. Hayallerin ile yaşamak başka, hayallerin için yaşamak başkadır. Birincisi, gerçek hayattaki karabasanları yaşamaya kölece boyun eğmektir, ikincisi karabasanları yok etmekte inatçı olabilmektir.

İnatçı Kural

İnatçı olabilmek?

İnatçı olabilmek, isyan edebilmektir. İnatçı olabilmek, küçüklüğünde, ilkokul kitaplarında okuduğun iki farenin öyküsünü bilmektir. Ayran çömleğine düşen iki fareden birincisinin, "tamam bu iş bitti" deyip ölümü tercih etmesi karşısında, ikincisinin çırpınmaya devam etmesi ve böylece oluşturduğu yağ topağının üzerinde yüzeye çıkarak inadı sayesinde (sen buna, "politik kararlılık" diyebilmelisin!) boğulmaktan kurtulmasıdır.

Böyle bir inadı politik mücadelenin altın kuralı olarak kabul etmelisin. "Yaptığımız her şey boşa gidiyor" diyen eski-yorgun arkadaşlarının düzenin dibinde boğulup gitmesi karşısında, isyana devam edenlerin çırpınışlarının boşa gitmeyeceğini, ancak böyle bir inat ile kanıtlayabilirsin...

"Hayalcilik" ve "inatçılık" kavramlarını nesnelleştirebilince artık bunun "teorisini" yapmamış olursun. Önemli olan bu kavramları nesnelleştirerek ve böylece teorize ederek, politize ederek devrimci bir yaşam tarzı haline getirebilmendir.

Devrimcilik, aynı zamanda, bir volontarizmdir.

(O halde kuralsızlığın orta yerine iki kural koyabilirsin: Beşinci mevsiminde hayalci olabilmekle "ütopya"nın ve inatçı olabilmekle "gerilla tarzı"nın anlamdaşlığını yakalayabilirsin...)

İdeolojik-politik sorunlarını böyle bir yaşam tarzıyla birlikte/iç içe tanımlayabildiğin ölçüde, çözümlerin hiç de zor olmadığını görebilirsin...

Sorun Alanını Genişletme Kuralı

Sakın ha iç dünyandaki depolitizasyonun adı demoralizasyon olmasın!

Yeter ki şöyle bir derin soluk al! Politik alanda, sorunlarını tanımlarken köşe taşları kıldığın kavramlarına denk düşen karşılıkların anlamsızlaşması seni telaşa mı düşürüyor? O halde sorun alanını genişlet!

Yıllar önce "Bilim ve Teknik" dergisinde böylesi çözüme dair bir yazı okumuştum. Hatırladığım kadarıyla, yazar, aranılan çözümlerin çoğu kez ilk bakışta algılanan alan dışında yer alabileceği üzerinde duruyordu, insanın, görmeyi umduğunu görme gibi önyargılarla ya da görsel doyuma ulaşması nedeniyle çözümsüz kalabildiğine işaret ediyordu... Önerilen çözüm, sorun alanının genişletilmesi, sorunun daha geniş bir çerçevede yeniden ele alınması gibi bir şeydi.

Aynı durum senin açından da sözkonusu değil mi? Kapsamlı bir değerlendirmenin gerekli verileri, "ilk bakışta algıladığın" alanın dışında / uzantısında bir yerlerde duruyor olmasın? Belirli önyargılarla görmeyi beklediğini gördüğünü sanman, umduğunu görmen ve görsel doyuma ulaşmış olman, olup biteni kanıksaman kendi kendini düşürdüğün öznel tuzakların değil mi?

Hiç düşündün mü? Gündelik hayatta politik taleplerin, programların, stratejinin, taktiğin, gerilla tarzının, örgütlenmenin anlamı nedir? Bunun gündelik hayattaki bilinçli kavranılışı ölçüsünde sosyalist olabileceğini hiç düşündün mü?

Beklemek, istemek, haklı olmak... gibi her gündelik kavramın politikada ve ütopyanda karşılığı var ve ütopyana ilişkin devrim, strateji, program gibi her politik teorik kavramın, gündelik hayatta da karşılığı var. Bunları bulabildin mi, boşa kürek çekmiş sayılmazsın. Gerçekten bunları birleştirebildin mi, gündelik hayatının eleştirisi üzerinde, ütopyan uğruna da yaşamış olursun.

Gündelik hayatın, politik mücadeleyi "dar pratikçilik" diye bilinen tarzda sürdürmekte oluşun ve buna ilave bir "özel" yaşantından mı ibaret? Gündelik hayatını "politik" ve "özel" diye ayırdığın iki ayrı alanda mı yaşıyorsun? En önemlisi politik ve özel alanında "gündelik" yaşamakla yetiniyor musun?

Bölünmüş bir gündelik yaşantıyı tükettiğin bu "dış dünya"nın sıradanlığına nasıl tahammül edebilirsin? Başka bir dünyan daha yok mu? Gündelik yaşantındaki koşturduğun "dar pratik"-politik alanın ile bağını koparmamaya çalıştığın "kendi iç dünyan", ütopik dünyan, "hayal alemin"! Yoksa iç dünyan da mı bölünmüş durumda?

... Sakın ha bölünmüş dış dünyan bir yanda ve ... bölünmüş... iç dünyan bir yanda durmasın!

İkiye ya da dörde bölünmüş bir hayat? Soruyu bu şekilde sorarsan çözümü de bulursun... Çözümü iki ya da dört küçük alanda mı arayacaksın? Yoksa bunları birleştirip çözüm imkânlarını daha geniş bir alanda mı araştıracaksın? İşte, sorun alanını genişletmek kendi elinde bir çözümdür. Her bölünmüş alandaki sorunların ayrı gibi görünen çözümleri, diğer alanlarda yatıyor olmasın? Çözümler hemen yanı başında!

Gündelik hayatındaki özel ve politik "sıradan" yaşantıların (öfkelerin, umutsuzlukların) "bir dünya"; ve uğruna savaştığın ideallerin ve bunların kavramları "bir başka dünya" ise... Bu ikisinin ayrı durmasına ses çıkarmamak, şu

yaşanılası ve isyan edilesi gezegende böylesi bir "dünya-ahret" ikilemini kabul etmek mümkün mü? Devrimcilik böylesi "dünya-ahret" ikilemini reddetmek mesleği değil mi?

Devrimcilik, nihilizm değilse eğer, bu iki dünyayı birleştirebilmektir. Bugünün işleri-yarının işleri; devrim öncesi-devrim sonrası gibi ayrımları kendi yaşantında iptal edebilmektir. İşte bunları başarabildiğin ölçüde, politik mücadelenin görevlerini de bir Müslüman gibi günde beş vakit namaz kılmanın ibadet görevlisi olma mistifikasyonundan ("dar pratikçilik"ten) kurtarabilirsin.

Devrim mi? "Hemen şimdi!" diyebiliyor musun? İşte o zaman, sosyalizmi bir yaşam tarzı kılmışsındır. Hiç kuşkun olmasın. Ve bunu bir ayin-ibadet cümlesi (duası) olmaktan çıkarabilmek, umudunu yaşatabilmek demektir. Bu kadar basit mi?

Gerçekten de özellikle yaşadığımız günlerde dünyanın bütün sosyalistleri şizofrenik bir yaşantı sürdürüyorlar: Bir yanda gündelik politik hayatta her düzeyde bir yenilginin yaşanması ve diğer yanda gündelik hayat dışında yenilmez saydıkları bir ütopya...

Oysa depolitizasyon gündelik hayatta... Bunu biliyorsun.

Eskiden solculara akıllı adam denirdi; bir solcu konuşmaya başlayınca, herkes ağzının içine bakardı; şimdi?.. Dergimizin tirajı sürekli düşüyor be arkadaş... Mitinge kimse gelmedi be hocam... Nevruz coşkuyla kutlandı 1 Mayıs sönük geçti... El Salvador'da bizimkiler silah mı bıraktı?.. Sandinistler de seçimleri kaybetmişlerdi... Lenin'in heykelinden sonra mozolesini de mi kaldıracaklarmış, hiç mi komünist kalmadı şu Rusya'da be! Duvar yıkılınca Doğu Almanlara muz atmışlar... Karadeniz'de faşistler Rus kadınlarla yatıyorlar be abi... Eski Sovyet Cumhuriyetleri Türkiye Cumhuriyeti'ni kendilerine model alacaklarmış! Şeriatçılar cuma namazından sonra yine binlerce kişiyle nümayiş yapmışlar ve kahrolsun Amerika diye bağırmışlar! "Hareket" ne zaman çıkacak?! Biliyor musun, bir zamanlar kahrolsun diye slogan attığım şirketin reklam spotlarını yazıyorum şimdi... Arnavutlar ve Iraklı Kürtler Amerikalıları alkışladılar... Türkeş, resmen Turan'a gitti be; faşistlerin ütopyası gerçekleşiyor!

Depolitizasyon sosyalistlerin üzerine de bir kâbus gibi çökmedi mi? Dış dünyanın bu gerçeği, sosyalistlerin iç dünyasını da karartmadı mı? Gündelik politik ve kişisel hayatını sürdüren, eyleme katılan, sinemaya giden, politik yayınları izleyen, sevgilisiyle el ele dolaşan, kapitalizme karşı öfkesini her geçen gün içinde büyüten, çirkef bir dünyada güzellikler peşinde koşabilen, okuyan-yazan-çizen, elinden geldiğince örgütünün ya da hareketinin güçlenmesi için çaba sarf eden, sevmeye devam eden ve fakat umudu çürüdüğü için mutlu olamayan solcuların iç dünyaları nasıl aydınlık olabilir ki? İşte demoralizasyon budur. Demoralizasyon, dış dünyadaki depolitizasyonun senin iç dünyanda yarattığı içsel depolitizasyondan başka nedir ki?

Öyleyse önce kendini re-politize etmekten, demoralizasyonun yerine umudu diriltmekten başka çare var mı? Bu ise ütopyanı gündelik hayatında yaratmaya başlamaktan başka anlam taşır mı? İç dünyanı dış dünyanın baskılanmasından kurtarmak; bunun yerine iç dünyanda nasılsan dış dünyada da öyle olmak... Ve bunun için önce iç dünyandaki karanlığına isyan etmek!

Her düzeyde Kral çıplak! Kral çıplak! diye bağırabilmek!

Sosyalizm için yaptıklarını, politik mücadeleni bir ibadet ritüelinden çıkarmadıkça, bunları sevgilinle el ele gezmek gibi gündelik iş haline getirmedikçe ve bunu yaparken sevgilinle el ele gezmekten de vazgeçmedikçe, politik program ile gündelik isteklerinin bir ve aynı olduğunu kavramadıkça... önünde duran, sana ve bana göz kırpan umudu fark edemezsin.

Umudunu diriltemezsin!

Teorik-ideolojik-politik sorunlarına dair kavramlarını, gündelik dildeki sözcüklerinle de telaffuz etmek ve yeniden kavramlaştırabilmek, belki bunun bir yolu... Asıl yolu, hayatı kavrayabilmek, kavramlar dünyasından kavrama dünyasına geçebilmek... Kanıksamadan, görsel doyuma ulaşmadan, sorun alanını, yani hayat alanını genişletmek; her dünyada aynı anda yaşayabilmek: Bilinç + vicdan...

Evet, devrimcilik, aynı zamanda, bir volontarizmdir: Sosyalizm şu gezegene "tarihin şaşmaz yasalarının zorunlu bir sonucu olarak" yani "kendiliğinden" gelmeyecek ise, karşı tarafın (kapitalizmin) koyduğu kurallara riayet etmediğin ölçüde ve tarihin kuralsızlığına sosyalizmi bir kural olarak yazmayı istediğin için gelebilecektir...

Gündelik Koşuşturma Kuralı

Yaşanmışın ama henüz yaşanamayanın kurallarını yazmak belki saçmalamaktır... Yaşanmamıştaki sevinci yazmak belki mahzun bir neşedir... Bunlara ilave bir hayalci kural ve inatçı kural, yaşanmayan yaz mevsiminde ilkbaharın çağrısıdır...

Sen hiç yorulmaz mısın?

Yaşamın koşuşturma biçiminde mi sürüp gidiyor? Sürekli bir şeyleri kovalıyor ve sürekli bir şeylerden kaçıyorsun, kaçınıyorsun. Bu koşuda köşe kapmaca var, köşeyi dönme var, çelme takma var, kestirmeden gitme çabası var. Yakalayabilmek için ölesiye kovaladıkların ve yakalanmamak için ölesiye kaçtıkların var. Kimini yakalayıp elinden kaçırıyorsun. Kimini yakalıyorsun ama, yükün ağırlaşıyor bu kez, tempon düşüyor ve diğer yakalamak istediklerine yetişemiyorsun. Yine de yakaladıklarınla yetinmeyip kovalamacaya devam ediyorsun. Bazen kaçtıklarından-kaçındıklarından birine yakalanıyorsun. Ama koşu bitmiyor. Belki geride kalıyorsun, belki yolundan sapıyorsun (sonradan "yola gelmek" şansını koruduğunu düşünerek!), ama koşu bitmiyor.

Bazen şaşırıyorsun ve kovalandığını unutuyorsun, kaçtığını düşünmüyorsun ve yalnız kovaladığını düşünüyorsun; tam, yakaladım işte, derken, yakalanıveriyorsun! Bazen şaşırmıyorsun ve biliyorsun, hem yakalanmak, hem yakalamak üzere olduğunu biliyorsun. Yani bir tuhaf gerilim! Belki yaşamanın bilincinde olmanın zevki burada, yaşama sevincinin...

Peş peşe dizili günleri tespih çeker gibi yaşayabilirsin. Ama elbet çekişten çekişe fark olmalı. Mistik bir molla gibi tevekkülle çekersen, kaderine mahkûmsundur. Ama bir de

yedi belaya meydan okuyan, kaldığı yerde duramayanlara özgü deli fişek tespih çekmeyi düşün: Şakır şakır... Seninki de bu misal olmalı... Her yeni günü, merakla ve umutla ve merakla ve umutla ve merakla... Yani, sevinerek, öfkelenerek, saçmalayarak, ciddileşerek, kıskanarak... İşte tespihin imamesine bir kez daha varmışsındır bile...

Hele bir de gözlerindeki sevecen parıltı, bir başkasının dudak uçlarında kıvrılıveren gizli gülümsemeye dokununca, bu temas, en katı gerilimlerini lapalaştıracak enerji transferi yaratabilir. Keyifsizliğinin orta yerinde...

Keyfin yok; canın sıkkın. Biliyorum. Benim de... Ama olsun...

Hem zaten, ara sıra beliriveren can sıkıntısı, hüzün gibi duygular olmasa, neşenin, mutluluğun, inancın "diyalektiği" ortadan kalkmaz mı? Yaşayamadığın başarıların ve yaşadığın yenilgilerin etkisinde üzülmeyi ve yine üzülmeyi, "yeni" bir yaşama anlayışı alışkanlığı olarak kabullendin mi, bütün olup biteceklere kendi özgür iradenle karar vermen gerektiğini unutmuşsun demektir.

Şurası kesin: En büyük fedakârlığı yine sen yapacaksın. Yaşadıklarına tutsak olmaktan kendini kurtaracaksın. O halde, içinde eski sevdiklerinin, eski alışkanlıklarının bazılarının olmadığı-olamadığı, her boyutuyla yepyeni bir gelecek ile tanışmaya hazırlanmalısın...

(Haydi neşelen biraz..,)

Neşeli Kural

Zevkle ayak parmaklarını çıtlat... Aklına birden Orhan Veli'nin "pireli şiir"i gelsin:

"Bu ne acayip bilmece! Ne gündüz biter, ne gece. Kime söyleriz derdimizi; ne hekim anlar ne hoca. Kimi işinde gücünde, kiminin donu yok kıçında. Ağız var, burun var, kulak var; ama hepsi başka biçimde. Kimi peygambere inanır; kimi saat köstek donanır; kimi kâtip olur, yazı yazar; kimi sokaklarda dilenir. Kimi kılıç takar böğrüne; kimi uyar dünya seyrine: karı hesabına geceleri, gündüzleri baba hayrına. Bu düzen böyle mi gidecek? Pireler filleri yutacak: yedi

nüfuslu haneye üç buçuk tayın yetecek? Karışık bir iş vesselam. Deli dolu yazar kalem. Yazdığı da ne? Bir sürü ipe sapa gelmez kelam."

ODTÜ (1976) konserindeki Timur Selçuk gibi, "bu ne accayip bilmece, ne gündüz biter ne gece... buuu düüzen böyle mi gidecek, pireleeer filleri yutacak" diye şiirin şarkısını da söyle... İşte o zaman sen de, benim gibi, "pireler filleri masallarda yutar bre Orhan Veli" dersin. "Pireler filleri yutamayacak", dersin, gülersin...

Ama gülmedin, gülemedin; sıkıldın mı?

Parmağını yine çıtlat... .

Belki bilmezsin, çıtlayan eklemler değilmiş, eklem boşluklarındaki yağ içinde hava kesecikleri oluşurmuş, eklem yerleri büküldükçe bu kesecikler patlarmış. Yani aslında çıtlama değil patlama demek gerekirmiş.

Böyle deyince, çevrende, sence çıtlama kabilinden küçük işlerin, aslında birer patlama olduğunu da anlayabilirsin. Ya da senin benim iç dünyamızdaki patlamaların, başkalarınca çıtlama sayılabileceğini...

Çıtlamalar, patlamalar arasında yaşamaya sımsıkı sarılmaktan yani iç dünyan ile dış dünyanı birleştirmekten başka çaren var mı?

Elbet her insan gibi yaşamayı, ama belli bir biçimde yaşamayı istersin. Koşulları sevmeyebilir ama yaşamayı seversin:

"Ey yaşamak, seni büyük bir nefretle seviyorum!" diyebilmelisin.

Çünkü yaşamak: "Bir accayip bilmece..."

Meraklısı bilmece çözmeyi çok sever. Ama bilmece çözebilmek için, bilmece çözmeye yatkın, alışkın ve deneyimli olmalısın, ilk başladığında çok zor gibi gelen sorularla sonraki bilmecelerde de karşılaşırsın, kolay çözersin. Bilmecede dahi "tarih tekerrür etmez"; her yeni bilmecede mutlaka yeni sorular bulunur, başkalarının hazırladığı değişik bilmecelerde de değişik tuhaf ve alışık olmadığın sorularla karşılaşırsın. O zaman yeni çözüm alışkanlıklarını da benimsemelisin! Ama yine de beylik sorular vardır: "eski dilde su, bir nota!" Bilmece çözmede önemli olan, zor gibi görüneni basi-

te indirgeyebilmek, deneyimleri hatırlayabilmek ve mutlaka bu işin "mantık"ını kavramış olmaktır. Ben kendi payıma, acayip filmin sonunu çok merak ettiğim için zevkle yaşadığımı söyleyebilirim...

Yaşamak bir bilmece, bir acayip bilmece! Acayipliği şurada ki, "dert"leri çözerken, onları basitleştirmeyi, yalınlaştırmayı, mümkün olduğunca tek boyuta indirgemeyi gözetecek, "sevinç"lerin yanıtını (kaynağını) ararken ise, onları karmaşıklaştırmayı, tek boyuttan çok boyuta çıkararak çoğaltmayı bileceksin... Sevinçleri çözmeyi değil örmeyi, ilmik ilmik sımsıkı düğümleyerek büyütmeyi öğreneceksin! Bir yanınla çözecek-sökecek, öte yanınla örecek-dikeceksin. Yaşamak böyle bir paradoks işte! Yaşamak, insan olmayı meraklı ve zevkli bir maceraya dönüştüren bir acayip bilmece...

Bilmece çözmek için kalemin var mı senin, kalemin?

Kalem, diyelim ki bir kurşun kalem, ne işe yarar? Yazmaya, çizmeye! Ama ucu açık olmalı. Açık değilse yazamazsın. Açık olması gerekli ama yeterli değil. İyi yazman, güzel yazman için -elbet önce yazmasını bileceksin!- kalemin ucu iyi açılmış olmalı. İyisi nasıl? Küt olmamalı. Küt kalem hantal kalemdir, harfler karışır, okunmaz. Kalemin kıvrak olmalı. Ama kıvrak olsun diye fazla sivriltmişsen kâğıdı yırtarsın, ucunu kırarsın. Bastırdığında derin yazar, silmek istesen silemezsin. Kalemin ucu kıvamında olmalı! Nasıl? Açarsın, başlangıçta sivri olur. Müsvedde kâğıdına karalama yapıp kıvamına getirirsin. Ama aslında müsvedde kâğıdı yoktur. Yaşamda böyle bir şey yoktur. Müsvedde kâğıdına, yaşamda, yanılgı demeli! Yaşamda karalama şansın yoktur, deney biriktirme fırsatın vardır. Becerebilirsen. Kalemin ucunu kıvamına getirirsin ve yazarsın. Doğrusu, yazdıkça yazdıkça kıvamına gelir. Gelir ve bir süre sonra kütleşir. Yeniden açmalısın. Yazdıkça, açtıkça kalem tükenir. Tükenir ama, varlık nedeni bu! Varlık nedeni, yazmak! Yazmak için açacaksın. Açarken tüketeceksin, yazarken tüketeceksin. Tüketmeyi kabullenmezsen, yazamazsın. Bir kalemin ömrü yazdıklarıyla ölçülmeli. Yazmadan, yazamadan tükenen kaleme, açtıkça ucu kırılan, yazdıkça kırılan kaleme ne demeli? Ya kullanılmak istendikçe kırılan kaleme? Ya kullanılmayan, kullandırılmayan kaleme? Durduğu yerde kullanılmadan çürüyen kaleme?

Peki, bunların ömrü nasıl ölçülmeli? Kullanılmayan bir kalemin ömrü mü olur? Varlık nedenini yerine getirmediği halde, yazmadığı-yazamadığı halde!.. Ömür geçen zaman mıdır yalnızca... Ömür, varlık nedenini yaşayabilmek ve bu nedenin sonuçlarına yönelmek midir? Ömür geçen süre boyunca ürün vermek-ürün almak mıdır?

Bu yıl sen de (mutlaka!) ömrünün bilmemkaçıncıyılını bitirmiş olacaksın. Ve yine: "Demek bunca yıl yaşamışım yahu!" deyip şaşacaksın... Elbet, ıslık çalarak geçirmedin bunca yılı. Ama ıslık da çaldın. Üstüne türkü de söyledin. Bir dost bulamadın gün akşam oldu. Akşam oldu ve türkü bitti. Sen de akşamdan sabaha düşündün, bin dost buldun gece sabah oldu mu? Senin orada bizsiz benler mi vardı? Bizim burada sensiz bizler olduğu gibi...

Kozmogonik Kural

Ama sen kimsin? Bunun yanıtını, (yine sen!) hiç düşündün mü? Düşünmüşsündür elbet, ama bu yanıtın ayrımına vardın mı? Herhangi bir anda, durup dururken kendini duyumsadın mı? Bu şekilde kendi varlığının ayrımına vardın mı? Kastettiğim, "neyim, ne idim, ne olacağım" diye kendini sorguya çekmen, iç hesaplaşma-vicdan muhasebesi yapman değil... Kastettiğim, söz gelimi, hiç kimse seni isminle çağırmadığı halde ismini hatırlaman, "ben"inin bilincine varman; kendine dışarıdan bakabilmen; başkasını gözlemliyormuş gibi kendini gözlemlemen, kısacası, kendini nesneleştirebilmen... Hayır, nesnelleştirmek değil nesneleştirebilmek. Kendini nesneleştirince, kendin hakkında nesnel yargılara ulaşacaksın diye bir zorunluluk duymadan, kendi nesneliğini öznel olarak algılamayı sürdürebildin mi?

Kendi nesne durumunu saptaman, söz gelimi, kendi resmini çizerken aynada ilginç ayrıntıların, dikkatini daha önceden çekmemiş ayrıntıların ayrımına varabilmen gibidir... Hani her sabah aynaya bakarsın, yüzünü yıkarken bakarsın... Yüzünü kanıksamışsındır. Ama resmini çizeceğin zamanki

bakışın bir başka olur... Kendi nesne durumunu saptamanın elbet aynayla falan ilgisi yok. Aynada zaten ters görüntünü görebilirsin! Demem o ki, ayna kullanmadan, isminle dahi çağrılmadan, yani hiçbir dış uyarı almadan, kendi nesne durumunu saptadığın "an", işte o an, çok ilginç-karmaşık (kozmogonik!) bir andır. Bu "an" durumunu aşınca, ayrımına vardığın gerçekliğin (nesne'nin) üzerinde durmaya başlayınca büyü bozulur, kozmogonik duygu yok olur, yerini felsefi spekülasyonlara, psikolojik çözümlemelere filan bırakabilir. Hâlbuki o "an", "metafizik" ile nesneliğin çakıştığı çok çarpıcı bir an'dır. Ama o an'da tutunamazsın işte. Ve "bilinçli" çıkarsamalara yönelirsin hemen. Çünkü "düşünmek" bir bakıma kendi iraden dışında başlı başına "nesnel" bir olgudur neredeyse. Gerçekten soluk almadan ve düşünmeden duramazsın; ikisi de bilinç dışıdır!

"Kestim kara saçlarımı..." Sen de bu üç sözcüğü on kez üst üste yineleyince ağlamaklı olur musun? Sakın ha, "sen ağlama, kirpiklerin ıslanır"; ağlayınca, kirpiklerini ıslatır mısın? Sen de sürekli kendini tanımak bilmek, bilip bilip de kendini dipli bir kuyunun dibinde bulunca şaşmak ister misin? Çevreden etkin bir uyarı almadıkça uyuşur musun? Neden her sözden bir anlam çıkarmaya çalışırsın? En anlamlı anlamsızlık, anlamsız bir anlamlılık değil midir? Ama ne zaman? Zaman sıvışkan, akışkan bir madde... Akıp gidersin onunla birlikte ve onun içinde eriyerek, sıvılaşarak... Öyleyse, sözgelimi uyumak zamandan kaçmak mıdır? Ama zaman istesen de istemesen de yaşamaktır. Uyumak, yaşamaktan kaçmak mıdır? Uyumak, söz gelimi susmaktır ve konuşmamaktır. Peki, düşünce de susar mı? Konuşmayan düşünce, yazışamayan düşünce, suskun düşüncedir; zamanı bitkisel olarak yaşamaktır. Beyindeki uğultunun adına düşünmek mi denir, soluk alıp vermeye yaşamak denildiği gibi? Yoo, hayır, bunalmayacaksın. Bunun için de, içinde, kendini bıkmadan çoğaltacaksın. Yoğunlaşacaksın. Zamanın sıvışkanlığına karşın, eline yüzüne bulaşmasına, yüz çizgilerinin arasına dalıp dalıp onları derinleştirmesine ve kahve telvesi gibi yüreğinin üzerine akmasına karşın, zamanın akışkanlığı içinde yoğunlaşarak özbenliğini koruyacaksın. Zamanı bitirmek elinde değilse, zamanı biriktirmemek de elinde değildir. Bırak, zaman biriksin, yaşamak biriksin biriksin; şimdiki zaman ki "yaşanmayan" zamandır, yaşanacağı zaman kullanılabilsin. İşte o

zaman –işte o zaman!– zaman, birikerek, üreterek ve çoğalarak yaşanılsın. Yaşanılsın. Sencileyin.

Şimdiyi Hatırlamak Kuralı

Ne diyordum? "Kanıksamak"tan söz ediyordum: Böyle bir an'ı yaşadıktan sonra, kendini kanıksamaktan kurtulunca yani, kanıksanmış olanın tuhaflığı ortaya çıkıverir: Yalnızca cisminle sınırlamadan, düşüncelerinde-dav-ranışlarında da bulabilirsin tuhaflıklarını. Değil mi ya, sana çok olağan sıradan gelen bir davranışın, bir alışkanlığın, başkalarınca yadırganabilir. Yadırganınca önce şaşırır, sonra kızarsın. Çünkü sence orta yerde yadırganacak bir durum yoktur. "Öyleyse kasıt vardır" diye düşünürsün. Hâlbuki kasıt, bir önyargı olarak sendedir, kendini kanıksamandadır. Ama kimse seni isminle çağırmadığı halde kendi ayrımına vardığın an'da, bu uyanıklığı davranışlarının ayrımına varmakta da sürdürürsen... bu tür tuhaflıklarını da tanıyabilirsin. (Çıplak ayaklarına bakıp bakıp gülen bir arkadaş bilirim!)

Kendi ayrımına varabilmen, bazı önyargılarını, tuhaflıklarını tanımana olanak verebilir. Bu olanak nasıl kullanılabilir? Ben bilemem. Bu soruya ancak sen yanıt bulabilirsin.

Ama ben şunu bilebilirim: Durduk yere kendi ayrımına varabilmen, an'ı yaşayabilmen, aynı zamanda, şimdi'yi hatırlamandır. Şimdi'yi hatırlamak?

Şimdiyi hatırlamak, bugüne sığmayı kabullenmemektir. Kabullenilmiş bir zaman ve mekâna ait bir şimdi, kendini hatırlatmaz, onun ayrımına varılmaz. Durup dururken şimdi'yi hatırlamak, yaşanılan anın-mekânın farkına varmak, onu yadırgamaktır, ona sığamamaktır. Bugüne, bugünün şimdi'sine sığmayan, olsa olsa, dünün-yarının sığıntısı bir düşsever midir? İşte bu duygu, öyle bir duygudur ki, açık-seçik dile getirilemez. Getirilirse, yine "büyü" bozulur! Peki, açık-seçik olmayan, saydam olmayan sözcükler, birer birer, dünden bugünü, bugünden yarını ayıklayabilir mi? Saydam sözcüklerin ardına sığınmak olanaksızdır, ama saydam olmayan sözcüklerle saydam mutlulukları yeniden yaşamak, yine de olanaklıdır. Şimdi'yi hatırlamak zorundasın, ama

şimdi'yi hatırlarken, geleceği de yaşayabilirsin. Yani? Şimdi'yi unutmak elbette kendini aldatmaktır. Kendini aldatmayı başarmak kolay değil. Şimdi'yi kabullenmek ve geleceğe inanmak iki kere yaşamaktır. Öyleyse? Ne güzel! Hem şimdi'yi yaşamak ve hem yarını yaşamak, aynı anda iki kere yaşamak, ömrü uzatmaktır!

Harama Hile Katmamak Kuralı

Demin sessizce bıraktığın kalemini (ömrünü) yine eline al... Bir kuş sesi duyunca, istersen gülümseme... Düşüncenin boşluğuna düşünce, istersen düşlere sarılma... Şimdi yaşanmamış geçmişin var; geçmişinde ise yaşanmış geleceğin...

Düşlerindeki gerçek işte bu değil miydi? Dün, sensiz bizler mi vardı? Bugün bizsiz sen mi varsın? Öyleyse, bırak dışındaki dünya içinde büyüsün ve içindeki dünya dışında... Büyüsün. Büyüsün... Büyü... Büyü bozulmasın. Kalemin, büyülü kalemin, yazsın yazsın yazsın...

Elinde kalemin, istediğin zaman beş dakikada dünyayı fethedebilmelisin... Dünyayı fethetmek ne söz, zamanı fethedebilmelisin! Zamanı! Büyülü kaleminle, geçmişte geleceği yaşamayı, gelecekte geçmişi yaşatmayı yazabilmelisin...

Bugünün kuralı yok. Yazın tadı yok. Yazmanın anlamı yok. Bugünü "bugünde" arayıp bulmak zevksiz iş... Mecburiyet. Ama bugünü, geçmişte-gelecekte arayıp durmanın zevkini çıkarabilmelisin, bugünü bihakkın yaşayabilmen için. Sınırını çizmeden, karışanın görüşenin olmadan; alabildiğine, bir başına... "En birey" olmalısın...

"En birey" kimliğin ve dudaklarında ceberut gülümsemenle, kendine dışarıdan bakmayı denemelisin... Eh, artık biraz yaşlanmakta olduğunu kabul etmeye kendini hazırlamaya başlamalısın! Yaşlanman bir şey değil de, "bir kız bana emmi dedi neyleyim" türküsüne mecbur kalmak biraz hüzünlü deyip iki kere feryat edebilirsin:

Bir: "Metafizik feryat": Patetik bir determinizmmiş yaşlanmak, neyleyim!

İki: "Arabesk feryat": Haram olsun bana yaşamak, neyleyim!

Lakin, metafizik ya da arabesk, yaşamak, patetik bir determinizm de olsa haram da olsa, harama hile katamazsın... Determinizme volontarizm katabilirsin ama kesinlikle harama hile katmamalısın! Yaşayınca, dürüst bir kumarbaz gibi yaşayacaksın: Dürüst kumarbaz, harama hile katmaz!

Al sana metafiziğin ve arabeskin bileşkesi, yeni bir yaşam felsefesi: Kumarbazlık mecazında, serüvencilik tutkusu yatar! Ki bu tutku, hayatın zevkini çıkarmanın -artı- başarılı olmanın, olmazsa olmazlarındandır.

Serüvencilik dediysem, hemen olumsuzunu (goşizmi, filan!) anlama. Şunu anla: Her şeyi bütünüyle ve mutlak olarak bilmen olanaksızsa, bilmekten önce sezginin gücü var, tam olarak bilemeyeceğin bir olguyu önceden sezebilme yeteneğin...

Sen devrimcisin. Devrimcilik aynı zamanda, bir volontarizmdir! Ne tek başına "irade", ne tek başına "nesnel yasalar"! Toplumda olup bitenler bu ikisi arasındaki ilişkinin türevleri olarak yaşanmıyor mu? Doğrudur, yıllardır "devrimci irade" zayıftır; bu yüzden ağırlıkla nesnel yasalar ve onlar üzerinde etkili olabilen "başka" iradelerce belirlenen "verili koşullar"da yaşıyorsun. "Kendiliğinden"! Sosyalist hareketteki genel eğilim, böyle oluşan "verili koşullar"daki bilgiye, bunları değiştirmek için değil, uyum sağlamak için gereksinim duyuyor! Şu son on yılda en çok duyduğun "mazeret" başka nedir ki? "Koşulları yok!"... Devrimcilik, elbette, sadece volontarizm değil; verili koşulların, nesnel yasaların bilgisini, bunları değiştirmek için değerlendiren ve bu yönde müdahale eden bir tavır. Bu nedenle devrimcilik aynı zamanda volontarizmdir...

İşte, dediğim "serüvencilik", koşullar her şeyi bilmeni sağlayacak biçimde olgunlaşmadığı halde, ortaya atılma cesaretindir... Koşulları olgunlaştırmak için çoğu kez gerekli olan türden bir cesaret. Her öncü bir ölçüde, "serüvenci" ruh taşır! En ağırbaşlı ve ciddi işlerde bu havai ve coşkulu tutkudan bir nebze yoksa, emekliliğini bekleyen kadim kapıkullarından farkın kalmaz. Serüvenciliğinde, determinizmden bir adım öndeki volontarizmin ve nesnellikten bir adım

öndeki öznelliğin coşkusu, hayal gücü, yaratıcılığı olmalı. Bu duyguların eksikse köklü değişmelerde sürüklenir gidersin. Ama bu, "bir adım" önde olmalı; "iki adım" oldu muydu, harama hile katmış olursun! Sergüzeşt olursun! Saçmalarsın!

Dün yaz mevsiminde (geçmişinde) yaşadığın geleceğini, geçmişini yaşatamadığın bugünkü yaz mevsiminde yaşamaya kalkıştığında iki kere saçmalarsın. Çünkü yaz mevsimi sıcak bir mevsimdir!!!

Göle Maya Çalmak Kuralı

Sıcak! Şu yaz gününde havalar amma da sıcak... Havanın sıcak olması çok mu kötü? Hiç olmazsa bu konuda iyimser olman mümkün değil mi? Havanın sıcak olmasına kışın öfkelenmiyorsun, yazın öfkeleniyorsun. Yaz hem kızdırıyor, hem de kızdırıyor. Üstelik böyle aptalca cümleler, biliyorum, seni daha çok kızdırıyor. Havanın sıcak olmasına kışın değil de yazın öfkelenmen, yazın ve yazının hem kızdırıyor hem de kızdırıyor olmasından kaynaklanıyor ise, bundaki paradoksla eğlenebilmelisin: Bir sıcak var sıcacık, bir de kızgın sıcak! Neyse, iyi bir yanı var ki kışın sıcacık sıcak hoşuna gider. Üstelik sözcük olarak da olumlu bir içeriği var; sıcak ilişkiler dostlukları, sıcakkanlılar dostları anlatır. Hayvanlar ikiye ayrılır; sıcakkanlı hayvanlar, soğukkanlı hayvanlar. İnsan sıcakkanlı bir hayvandır. Ama yine de insanın başına sıcak vurur, soğuk vurmaz. Hayır, efendim, insan başını soğutmaz, kafasını üşütür ki bu ayrı bir konudur. Neresi ayrı? Tıpatıp aynıdır: İnsanın başına sıcak vurunca, o insan kafayı üşütür! Paradoks! Düşünebiliyor musun? Bir şeyi ısıttıkça üşütüyor. Bu, maddenin doğasına aykırı yahu! Bu sıcakta yalnızca saçmalamak mı mümkün? Ama sıcak seni de fevkalade uyuşturmuştur, bundan ziyadesiyle eminim. Saat akşamın sekizine geliyor.

Bir yanda can sıkıntısı, bir yanda şıpır şıpır bir sıcak berdevam. Hasta değilsin. Bu kesin. Ama kendini hasta hissedebilirsin. Bu da kesin. Biri gerçek biri kuruntu, iki kesin olgudan çıkan sonuç belirsizlik... Saçmalık...

Ütopya göle maya çalmak mıdır? Göle maya çalmak saçmalamak mıdır? Gölün hepsinin yoğurt olmasını istemekte ne kötülük var?

Sana, şimdi çocukluğundan beri yanlış algıladığına inandığım bir olayın aslını anlatabilir miyim? Dinle!

Nasrettin Hoca bir gün Akşehir gölünün kenarında yoğurt yemiş, karnını doyurmuş, sonra da gölde yoğurt kabını ve kaşığını yıkıyormuş. Tam o sırada oradan geçen bir akıl dane hocaya ne yaptığını sormuş.

Benzer bir durumda sen olsan ne yanıt verirsin? Diyelim ki, oturmuş kitabını okuyorsun ve adamın biri sana ne yaptığını soruyor. Desen desen, ne bileyim, "görmüyor musun, kitabın içindeki kahramanların canlanmasını bekliyorum" filan demez misin? Dersin. Sen kitabını okurken sana ne yaptığının sorulması mı saçmadır, yoksa senin verdiğin yanıt mı Allah aşkına!

Bizim hoca da kabını kaşığını yıkadığını gördüğü halde ne yaptığını soran adama ne yanıt verebilirmiş ki... Saçma soruyu "aynı düzeyde" yanıtlamaktan başka ne yapabilirmiş ki... "Görmüyor musun, göle maya çalıyorum be kardeşim" deyivermiş... Adamın "ezberi bozulmuş" elbette. "Aman hocam, göl hiç maya tutar mı?" diye saçmalamaya devam etmiş... Hoca da "ya tutarsa?" demiş... Der elbette... Başka ne diyebilirdi ki?

Aynı adam sana "saçmalama yahu hiç kitabın kahramanları canlanır mıymış?" diyerek ve üstelik senin saçmaladığını düşünerek bir saçma soru daha sorsa; sen de, "ya canlanırsa" demez misin? Der misin, demez misin, ben nereden bileyim...

Ama şunu bilirim ki, adamın hocaya sorduğu saçma soru ve aldığı yanıtlarla oluşan diyalog, aslında sevimli bir arzunun dile getirilmesine yol açmıştır. Gerçekten de göle çalınan maya bir tutsa! Arzularımız, saçmalamak korkusuyla bastırılmasa, biz güzelliklerin mayasını elimizden bırakmasak...

Ütopya nedir ki? Göle maya çalmaktır ve göle maya çalmak değildir... Saçma görünse de, saçma dayatmalara verilen bir güzel yanıttır...

Ne oldu? Bu söylediklerimi yine çok saçma ve komik mi buldun?

Ciddi Kural

Mesela, devrimi ne ölçüde ciddiye alıyorsun? Yaşamayı ne ölçüde ciddiye alıyorsun? Ciddiye aldığın işleri ciddiyet ile yapmaya mecbur musun?!

Gerçekten de ciddiyet, çok komik bir özellik. Normal bir insanın normal bir durumu değil, normal-dışı zorlama bir görüntüsü. Hemen her zorlama durum gibi, komik. (Komiklik de, zaten, normal-dışı bir durum olduğu için "komik"!) "Ciddi insan" dedikleri, sıradan normal insanlardan farkı olan özel bir insan tipidir. Ve amma komiktir ha! Seni ikna edebilmem için sanırım en etkili yol "alıntı" yapmak! Şu aşağıdaki salakça (ve bana ait) alıntıda saçmalık bulabilirsin, ama ciddiyet de bulmalısın:

"Canım elbette şimdi ciddilik ile alay ederken gayri-ciddiliği savunuyor sayılmamalıyım. Laubalilik her cıvık şey gibi iticidir. Ciddiyet de her katı şey gibi -bazen- can sıkıcıdır. Ama ben 'normal'i de savunmuyorum. Aslında ciddilik de komiklik de neşelilik de mahzunluk da güzel duygular. Doğal olan bunların uyumlu birliğidir sanırım. Tek tek bu özellikleri taşıyan insanlar olmasa (ciddi insan, komik insan) ya da zaman zaman bu özelliklerden birine bürünmesek aramızdaki ilişkiler çok tekdüze olurdu. Ve insanlık böyle tuhaf, böyle ilginç, böyle katlanılır ve böyle saygın olmazdı. Öyle ya, insanları gözlemlemek neden zevklidir? Çünkü hepsi kendine özgüdür. Herkesin ortak davranış içinde bulunduğu bir ortamda bile her bireyin kendine özgü bir tepkisi vardır. Sözgelimi, neşeli bir toplantıda, olgun bir beyefendi kahkahalarla gülerken utangaç bir genç taze hihhihilerle güler... Sahi

yahu, şu 'kahkaha' sözcüğü belli ki kah-kah diye gülmekten kaynaklanmış. Ama herkes kah-kah diye gülmez ki! Kimi keh-keh, kimi hah-hah, kimi heh-heh, der. Öyleyse, kehkehe, hahhaha ya da hehhehe dense de olur!"

Devrim bile, onunla dalga geçebilince güzelleşir; "anlam" kazanır... Bunu dahi bilmez misin?

Devrim ile dalga geçtiğim için neden öfkelenirsin?

Ama sadece tartışmak değil, dertleşmek de istiyordum. Politikada dertleşmenin sınırı mı var; sınıra gelince öfkelenir misin?*

---

* Söylemene gerek yok, politikada dertleşme elbette insanın başına "eğlenceli" dertler de açabilir. Mesela, ne derler? Belki ya da mutlaka, "isminden söz ettirmek istiyor, kendini ön plana çıkarıyor" derler. Sen de der misin? Hiç önemli değil... Sen demezsin! Peki, sana söylemiyorum (gerçekten sana söylemiyorum şimdi söyleyeceklerimi sakın üzerine alınma; itirazlarını dikkate almayacağımı, eleştirilerine kapalı olduğumu düşünme lütfen); ama "sana" söylüyorum. Hey "sen", "derim be!" diyen "sen"!

Sen "çocuk" musun? Bütün söylediklerimi, politikayla uğraşmayı kanıksamış birisinin "sanatçılığa öykünmesi" olarak mı değerlendiriyorsun? Hiç önemli değil... (Sözgelimi resim yapmayı seviyorum; özellikle hayalimdekileri çizmeyi, resmetmeyi... Sosyalizm, hayalimizdekileri hayata resmetmeye çalışmanın ürünü olmayacak mı? Bizim elimizdeki politika, gerçekten bir sanat olabilirse; sosyalizm için mücadele böyle estetik bir kaygıyla sürdürülebilirse; kötü mü olur? Keşke "sen" de şunu bir kabullenebilsen ve bir düşünsen; sosyalizm, hayata resmetmek istediğimiz hayalimizdeki -evet ideolojimizdeki ve teorimizdeki!- toplum tablosundan başka ne ki? Sosyalizm için mücadele ise, resim yapmak denli zevkli ve estetik bir yaşantı... Sen de "Sosyalist, sanatçıdır" diyebilsen.)

Bizim yaptığımız politika aslında bir "sanat"! Söylemiştim, sanatta bir anlamda "teşhir" de varsa eğer, iç dünyamızın "teşhir" edilmesinde sakınca yok. Özellikle bu işi ehil olmayan "sanatçı"ların yaptığını bildiğin zaman üstelik, bunu "senin" bile yapabilmende sayısız fayda var. İç dünyamız, yani "bu yanımız" hiç bilinmesin mi diyorsun? Ama hep "dışa dönük" yönümüzle biliniyoruz ve "iç dünyamız"a hep ticaret erbabı "sanatçı"lar iftira atmıyorlar mı? Bu işi onların elinden almaya kalkışmak belki de bir mecburiyet. Öyleyse neden öfkeleniyorsun? Yoksa "sen" gerçekten "çocuk" musun? "Sen", hani her şeyi bilen "sen"! Bütün bunları okur okumaz, belki de okumayı bitirmeden, "küçük burjuvazinin sınıf psikolojisi" ve "bir küçük burjuvanın karamsarlığı-yalnızlığı" vb. üzerine ifşaatlarını yazmaya başlamış olmalısın. Söyleyeceklerinin ne anlama geldiğine önem verecek misin? Hiçbiri kendi sözlerin olmayacak ki? Yoksa yine alıntı üstüne alıntı mı yapacaksın? Burada okuduklarının, yapacağın alıntıları peşinen kanıtlamasına sevinerek el çırpacak mısın? Belki hayatında ilk kez, yapmayı istediğin alıntılara bu denli denk düşen bir "malzeme"ye sahip olduğun için mutlu olacak mısın? Ama hep böyle yapıyorsun:

Hiç düşünmeden ve başkalarının başka olguları çözümleyerek ürettikleri düşünceleri, bir oyun gibi, yeniden türeterek kendi söylemek istediğin ve bir türlü beceremediğin "çözümleme"lerinin arasına yerleştiriyorsun. Ama bu halinle, kızılmayacak denli "çocuk"sun... Yapboz oyununda uygun parçayı uygun boşluğa yerleştiren (sevimsiz!) bir çocuk...

Öfkeli Kural

Sen hep öfkelenir misin? Öfke baldan tatlıdır diye mi?

Öfkelenirsin, öfkelenirsin, öfken doyum noktasına gelir, sinirlerin boşalır, ferahlarsın. Acaba bu nedenle mi öfke baldan tatlıdır? Ama sinirlerin boşalmazsa, ne yapsan ne etsen, öfken tatsız olur...

Öfkelendiğin, kızdığın birine, onu yalnız kızacak kadar tanıman nedeniyle kızmakta olabilirsin. Bu hırçınlıktır. Hırçınlık, kimi saçmalıklarına, saçma olduklarını bile bile duyduğun salakça hayranlıktır. Hırçınlıkları hiçe sayarak, güzellikleri sayıklayabilmen, hüzündür. Hoş geldin hüzün. Hüzün, serdengeçti kahkahalarını yarım bırakmandır. Serdengeçti kahkahalarını yarım bırakarak yarım bırakılmış bir hüznü tamamlayabilmen, huzurdur. Hoş geldin huzur. Huzur, kuruntuların tutsağı olmaktan kurtulmandır. Kuruntuların tutsağı olmaktan kurtulabilmen, hüzünlü huzursuzluktan huzurlu hüzne geçmendir. Huzurlu hüzün, sessiz sözsüz bir ıssızlıktır. Issızlıkta her şey bir başınadır. Yastığın bir başına. Kalemin bir başına. Karşındaki duvar bir başına. Arkandaki duvar bir başına, Terliğinin teki bir başına. Terliğinin öteki teki bir başına. Sağ elin bir başına. Sol elin bir başına. Issızlıkta her şey paramparçadır. Issızlık huzurlu hüznü ve paramparça bir başınalıkları yaşamandır. Şu anda, belki, bir başınalıkta ve huzurlu hüznü yaşayabilmen, kendini dinlemeyi sürdürmeyi dehşetli arzulamandır.

Hüzün, çoğu kez öfke sonrasıdır. Karamsarlık, öfke öncesi... Karamsarlık, öfkenin kardeşi. Karamsar kişinin "gözü de kara" olsa gerek. "Nasılsa işler berbat, biraz daha batsak ne çıkar" diye düşünse gerek. Senin hiç böyle düşündüğün oldu mu? Karamsarlık ortamında, bile bile yanlış yapma, risklere körü körüne (ya da göz göre göre -ne tuhaf- ikisi de aynı anlamda!) girme, belki aykırı bir haz kaynağı, kim bilir.

Bir bilişte her şeyi alıntılarla bilen (küçülmüş de büyümüş) bir "çocuk"sun... Ne yazık, gerçek bir çocuk değilsin. Çocuklar kural tanımazlar! Her şeyi bilen "sen" ise, alıntılara- kurallara uymasını seviyorsun! Hayatın boyunca alıntıcı ve kuralcı yaşıyorsun. Senin şimdiden bildiğim eleştirilerinden kurtulmak için ne yapabilirim? Kitabın üzerine "zekâ özürlülerin erişemeyeceği bir yerde muhafaza edin" yazan bir bandrol mü çektirebilirim?

Şurada sözünü ettiğimiz kuralsızlığın kurallarından çok başka ve marazi bir tür olan "anomi" dedikleri kuralsızlığın, kural tanımazlığın nedeni böyle bir duygu olmalı. İntihara varan umursamazlıkların nedeni öyleyse, umarsızlık. Ama, bunun bile bir umarı olmalı. Yoksa bile var etmeli ve var olmalı... Kuralsızlığa kendi kurallarını koyarak meydan okumalı...

"Bilmiyorum" diyorsun. Peki, şu anda hiçbir şey bilmiyorsun. Bekliyorsun. Neyi? Hiçbir soruma yanıt veremiyorsun. Soluk alamıyorsun. Canın sıkkın. Boşluktasın. Boşlukta cızırtılı bir can sıkıntısının sancısı içini burup durmaz mı? Huysuz bir kaşıntıya kapılabilirsin, kaşınmaya zorsunursun üstelik. Kitabı son sayfasından başa doğru okumanın ilginçliği can sıkıntını ortadan kaldırıverir inşallah. Radyodaki türküye sessizce eşlik etmek de güzeldir belki. Ama işte... can sıkıntısı, can sıkıntısı "kendi canın istediği" için yarattığın bir sıkıntı! Bungunluk bu. Tatsızlık. Her şey tatsız mı? Böyle bir durumda en iyisi, bir şey yapmaman. Ama hiçbir şey yapmamak mümkün değil ki. Kımıldamadan sırt üstü yatıp durman bile, "bir şey", başlı başına "bir iş". O da bıktırıcı olur, sıkıcı olur eninde sonunda. Peki, ne yapacaksın? Can sıkıntısına teşhis koyacaksın: Can sıkıntısı, psikosomatik bir durum! Bak, demek ki yalan söylemişsin, "bilmiyorum" derken. Neyin ne olduğunu hemen de bildin ve teşhis koyabildin bir bilişte! Sen hep böyle değil misin? Her şeyin "doğrusunu" bilirsin hep, bir bilişte, başkası bilemez. Bir sen bilirsin ideolojik ve politik ve dahi sınıfsal nedenlerini... Bilmez misin? Gittikçe neşelenmeye mi başladın? Konuştukça açılıyor musun? Sahi neden öfkelenmiştin? Canın mı sıkılmıştı? Biliyor musun? Nereden bileceksin? Bunun ideolojik ve politik ve dahi sınıfsal izahatı yoktur ki... Ah bir kızdırabilsem seni? Yoksa sen hiç kızmaz mısın? Damarların alev alev yanıyorsa ve tüylerin soğuk birer diken olmuşsa, bil ki öfkelenmişsindir. Kızgın ve de kırgınsındır. Kanındaki adrenalin miktarı artmıştır sımsıcak ve ellerin buz kesmiştir sopsoğuk. Öfke, sıcağın ve soğuğun bileşkesi... Kızgın ve de kırgın insandan, bu nedenle, hem soğukkanlı olması hem de gevşemesi-buzlarını çözmesi-ısınması istenir! Çözüm: Telkinle tedavi! Telkinle tedavi: Aman canım, kıytırık bir şeyin -mesela neyin?- seni yoksamasını facia ile eş anlamlı sayman, aslında faciadır... gibi... Mesela neyin mi? Amaan canım sen de, üç günlük dünyada yahu! "Bir çingene sakızı gibi çiğnedikten sonra" neye yarar ki yaşamak? "Onu nane şekeri

gibi emmelisin bee!".. İşte niyet. Kime kısmet? Sana kısmet. Ama sabret. Sabırlı olman da gerek. Değirmen ezmezse öğütmezse buğday nasıl un olsun? Su yoğurmazsa un nasıl hamur olsun? Fırında ateş yakmazsa pişirmezse hamur nasıl ekmek olsun? Ezilmesini öğütülmesini yoğrulmasını yanmasını pişmesini bileceksin; katlanacaksın bunlara... Şimdiii, bir mazoşist gibi mutluluğu-sevinci -erinci böyle ezilmekte, yoğrulmakta, yanmakta, hülasa acı çekmekte mi aramaktasın behey şaşkın, diye sormazlar mı? Sorarlar. Sorsunlar... fakat, ekmek olacaksan bunları göze alacaksın. Almayacaksan, o zaman, ekmek olmaktan vazgeçeceksin. Ekmek denli olmasa da başka yararlı bir şey olacaksın. Ne gibi? Efendim, sözgelimi, serada yetiştirilen turfanda hıyar olacaksın! Nazlı nazlı büyütecekler, fideni tatlı tatlı belleyecekler, dibine su verip filizlerini kıpır kıpır elleyecekler, tozunu toprağını yelleyecekler, hâsılı, el üstünde tutacaklar ve de ekmekten pahalı satacaklar. Kıymetin bilinecek... fakat, eloğlu yine hart diye ısırmayacak mı sonunda? Isıracak. Demek ki, "kurtuluş" yok, yalnızca hıyarlığın yanında kâr kalacak! Çünkü hemen her nesnenin bir kullanılır, tüketilir, yok edilir özelliği var. İnsanın da var. Ama insanın, bir de insanlığı var. İnsan, işte bu insanlığının tutsağı. Ve bu yüzden mutlak özgürlük yok onun için. Hıyardaki hıyarsal mutluluk da yok. Ekmekteki mübarek sabır var ama. Bir de başkaları için doyurucu olmanın verdiği huzur... Ya sabır! Saçmalıklarımı dinledikçe, sen de "ya sabır!" diyorsun. Okuduğun için mi, okuduklarına mı diyorsun? Bu senin paradoksun olsun. Canını sıkma!

Yoksa sen geçmişini kaybettiğine, bugününü yaşayamadığına mı öfkeleniyorsun? Peki, hiç geçmişinle ve kaybettiğinle övünmez misin? Övünmelisin...

Geçmişteki başarı, geçmişle övünmek... Geçmişle övünmek, geçmişten öğrenmektir.

Seninle konuşuyorum. Ama bugüne dek hiç tek başına olmadın ki. Yalnız değildin. Yaptığın her şeyi arkadaşlarınla paylaştın, onlarla başardın ve yine onlarla yenildin. Yine onlarla yalnızsın. Onlar yine seninle yalnız.

Söylememe ne gerek var. Her şeyi yine onlarla paylaşacak ve yapacaksın. Yalnızlığına onlarla son vereceksin. Seni şu anda "birey" olmaktan kurtarıp yine "en birey" olabilmeni sağlayacak tek çare senin gibi olanlarla bulacağın çözümler... Bu, elbette, örgüttür.

Senin örgütün, "en bireyler"in birlikteliği olmalı. Onlarla birlikte yaptığını bilmek, bildiğini yapmaktır; yaparken öğrenmek, öğrenirken yapmaktır.

Söylememe ne gerek var. Bugün senin bir politik hareket içinde yer alabilmen, senin gibilerle birlikte bir politik hareket haline gelebilmendir. Bu senin, öncelikle yine senin gibi devrimcilerle birlikte politikada harekete geçmendir. Bugün mevcut durumu aşabilmen, bir politik çıkış yapabilmen, politik bir harekete ait kimliğini yeniden kazanabilmen; bütün bunlar politika sahnesinde hareket halinde bulunmana bağlı.

Sen '68'li misin, '75'li misin? Yoksa sen '85' kuşağından ('95' kuşağından) mısın? Hiç önemi yok... Önemi olan senin ne istediğin?

Bugün sana ne lazım?

Övünebileceğin bir geçmiş ve kazanabileceğin bir gelecek mi? Ama ikisi de var; ikisi de elinin altında...

12 Mart sonrasının ilk faşist saldırıları 1974'ten itibaren başladı... Arkadaşların ilk siyasi cinayetlerin kurbanı oldu... Önce okullarda... Kasımda ODTÜ ve Hacettepe'de, Aralıkta İTÜ'de... Öğrenci derneği yönetim kurulu üyesi Şahin Aydın senin de arkadaşın mıydı? Sonra yüzleri binleri buldu canına kıyılan arkadaşların, isimlerini sayamayacağın kadar çoğaldı ve iç savaşın, direnme savaşının isimsiz sessiz ölümleri olabildi her biri...

İç savaş, sivil savaş... Faşizmin sivil ve resmi terörünün iç içe yaşandığı bir "muhalefet bastırma" harekâtı! Bunun karşısında bir "direnme savaşı"

1975'te MC (Milliyetçi Cephe) kuruldu... Sivil faşist terör tüm yurda yayıldı, polis desteğiyle... Okullar, fabrikalar, işyerleri, gecekondu mahalleleri... Sen hep buralardaydın... Bulunduğun yerlerin faşistleştirilmesine karşı direnenlerin yanı başında, en önünde...

Haftalar, aylar, yıllar geçtikçe iç savaş görüntüleri çoğalmaya başladı. Başlangıçta öğrencilere yönelen saldırılar giderek öğretmenleri, memurları, işçileri hedef almaya başladı. Okulların ardından mahallelerin işyerlerinin "fa-

şistleştirilmesi", işgal edilmesi girişimleri yoğunlaştı. Artık olayların nasıl çıktığı, kimin çıkardığı anlamını ve önemini yitiriyordu. Faşizme karşı direnmek bir "insanlık görevi" halini almıştı. Halkın değişik kesimleri silahlanıyordu. Sen de okulunda, mahallende, sokağında evinde "nöbet tutmaya" başladın. (Senin de silahın var mıydı? Hiç "çatışma"lara katıldın mı?) Yazarların, aydınların hedef tahtası yapıldığı, insanların kaçırılarak işkence ile öldürüldüğü günlerde, "sokaktaki vatandaş"ı da yıldırma ve teslim almanın psikolojik savaş taktiklerini uyguluyordu "karşı" taraf... Sokak ortasında, işyerlerinde, evlerin içinde pervasızca işlenen cinayetler, gecekondulara savaş düzeninde saldırılar, kahvehanelere silahlı baskınlar, öğrenci toplulukları üzerine atılan bombalar, gerici ayaklanma girişimleri ile faşistlerin derinleştirdiği iç savaş günlerinde, biliyorum sen "meşru savunma" üzerinde direnişi örgütlemeye çalışıyordun. Üniversite katliamını protesto etmek için öğrencilerin okul binalarını işgaline sen de katılmış mıydın? Sonraki yıllarda barikat kurmasını da öğrendin, iç savaş kimi yerde barikat savaşları olarak sürüyordu, katliamların önlenebilmesi için; halkın değişik kesimleri komiteleşerek örgütleniyordu, seninle birlikte, saldırganların tek tek boy hedefi olmaktan kurtulabilmek için...

> Bu cümleler böyle uzayıp gidecek... Devamını yazmaktan vazgeçtim. Yazmayacağım. Anlamsız olduğundan değil. Ziyadesiyle anlamlı olduğundan ve yazdıkça anlamını yitirmesinden korktuğumdan... Şimdi "bunlar", senin dışındakiler için, "olmuş bitmişi" anlatan birer "cümle"; özne, nesne, yüklem, sıfat, fiil filan... Ama senin için? Yaşanmışın övgüsü...

Sana burada yalnızca iki sözcük hatırlatmakla yetinebilir miyim? "Maraş ve Fatsa."

23-24 Aralık 1978 günlerindeki Maraş üzerine çok şey yazıldı, çok şey anlatıldı.

Ama Maraş katliamı şöyle özetlendi: İŞTE FAŞİZM!.. Kapıları omuzlayan, baltaları savuran, damlara pencerelere dinamitler fırlatan, katil sürülerinin karanlık gölgeleriydi.

Aldatılmış kandırılmış Çolak Emin'lerin, Sucu Metin'lerin, ellerindeki susmayan silahların sesleriydi. Şehmuz'un evinden çıkan koyu kara bir dumandı. Yangındı. Selver'in gelini Cennet'i ve on beşindeki kızı Suna'yı saçlarından sürükleyen, Cuma'ları, Ömer'leri kudurtan yalanlardı. Cahil Ökkeş'e yirmi yıllık kapı komşusunu kurşunlatan zalimlikti. Fazıl dedelerin, Güher ninelerin yanmış kömürleşmiş cesetleri üzerinde tepinmekti. Küfürdü. Ateş, kan ve ölüm, hep ölümdü. Her yerdeki ölümdü. Gelin kadının karnındaki bebenin parçalanmasıydı. Yaşlı kadının, ailesi öldürüldükten sonra ırzına geçilmesi, defalarca ırzına geçilmesi ve sağ bırakılmasıydı. Yakıp yıkılan mahallelere yardıma gitmeyen güvenlik kuvvetleriydi. Hükümet binasının penceresinden kıyıma bakan İçişleri ve dahi Adalet bakanlarıydı. Telsiz başındaki emniyet müdürleriydi. Hâlâ emir bekledikleri için yaralı bile taşımayan devlet malı taşıtları kapı önünde hareketsiz bıraktıranlardı. Hükümetten vur emri çıkmadığı için askeri olayların üzerine göndermeyen yetkililerdi. "Peki, onlara kim vermiş vur emrini, üç gündür vurur ha vururlar" diye haykıran yetkisiz yurttaş Saliha'yı duymazlıktan gelenlerdi. Herkesin gözü önünde sürüp giden ve durdurulamayan bir kırandı. Fate'nin dört yaşındaki bebesini dili dolanıp şahadet getiremedi diye beyninden kurşunlatanlardı. Ölsün diye yaralı Hasan'ı çatıdan Soğan Satıcısına fırlattırıp attıranlardı. Öldürmeden önce sünnetli mi diye bakmak için kamyon şoförünü çırılçıplak soydurtanlardı. Yetmiş beş yaşındaki Finey kadının din iman uğruna gözlerini tornavida ile oyması için Durdu'nun aklını çelenlerdi. İsmi belirsiz bir yurttaşın karnına kazık çakılarak meçhul eşhas tarafından öldürülmesiydi... İşte faşizm bütün bunlar idi... İnci Aral, *Kıran Resimleri* adlı öykü kitabında Maraş'ı bu sahneleri ile anlattı. Maraş öyküsü kitaplarda kalmadı, mahkeme tutanaklarında her olay birer birer belgelendi ve mahkeme tutanaklarında kaldı. Maraş unutturuldu...

Ama sen Maraş'tan sonra da ölmeye, can vermeye devam ettin, Fatsa'ya can verdin. Fatsa'yı Fatsalılarla yeniden yarattın.

Can Yücel Fatsa'nın tanığı oldu: "Yurdumuzu kasıp kavuran Ekonomik Anarşi Fatsa'da da hüküm-ferma. Yağ yok, çay yok, gaz yok, cigara yok... Devrimciler dükkânların önündeki kuyruklarla eğleşecek yerde, Karaborsanın depolardan dallanan budaklanan kellesini buduyuveriyorlar. Yok diye bir bok kalmıyor, başlıyor bolluk, bu da ön iktidar kavramına ışık tutan bir olay. Buzu kırıp, altındaki murat suyunu gözlere ayan etmek gerek. Harbi, yani militanca eylem, siyasal eylemle içice yürütüldükte iki eylem türü birbirini tekmilleyen bir hız ve ağırlık kazanıyor ve giderek devinme gücü büyüyor. Devrimcilerin engelleri kırarak yığınlara sundukları eylem önerileri, yığınlarca gerçekleştirilme sürecine sokuldukta, yeni yeni birleşimleri, yeni yeni yaklaşımları gelberi ediyor. Böyle böyle halkla bütünleşmiş bir devrim yöntemi ve modeli geliştiriliyor. (...) Giderek de yönetenle yönetilen arasındaki ayrım ortadan kalkıyor. Bu toplu kaynaşmanın bir başka sonucu da kadın-erkek, yetişkin-çocuk arasındaki çelişkilerin sağlıklı birleşimlere doğru götürülmüş olması. Gayrı çocuk da kadın da erkek karşısında erkin. Kişilik sahibi, çünkü devrime sahip çıkmış. Kadın kocasının karşısında el pençe divan durmuyor, ne de çocuk babasının karşısında iki büklüm. Devrim yolunda hepsi yan yanalar hepsi çünkü..."*

Dr. Yazgülü Aldoğan Fatsa'nın tanığı oldu: "Güncel Türkiye koşullarında karabasanlara boğulup yüreğiniz daralıyorsa biraz soluklanıp umutlanmak, yılgınlıktan biraz olsun kurtulmak için Fatsa'ya gitmeli. Büyük partilerimizin karizmatik liderler önderliğinde sonuçsuz uğraşıları yanında bu küçük kasabadaki örgüt çalışması, halkın siyasal katılımının doruğa ulaştığı yerel demokrasi örneği ne kadar anlamlı."**

Gülten Akın Fatsa'nın tanığı oldu: "Sergilerin açılışına gidilmesi düşünülüyordu. Haber geldi ki, halk sergileri kendisi açmış, tören mören aldırmadan. Bir sinemanın üç katının girişlerinde sergilenmiş fotoğraflar, resimler, şiirler, karikatürler büyük bir ilgiyle seyrediliyor... İlk iki günde 70

* *Demokrat*, 5 Mayıs 1980
** *Demokrat*, 9 Mayıs 1980.

000 kişinin şenlikleri izlediği saptandı. Etkinliklerden bir bölümü köylere götürüldü... Bu bir eğlence açlığı değil, halkın kendi kültürü doğrultusuna bilinçli olarak sahip çıkmasıydı."*

Yar. Dr. Tuğrul Eryılmaz Fatsa'nın tanığı oldu: "Fatsa'da 'halk kendi kendini yönetemez, ille de tepesinde güçlü bir otoriteye gereksinim vardır' diye özetlenebilecek egemen sınıf savının somut olarak iflas ettiğini gördük. Adı çevresinde ne denli spekülasyonlar yapılan halk komitelerinin ne denli etkin ve gerçekten demokratik çalıştıklarına tanık olduk. Belediye Başkanı Sönmez'in de dediği gibi, Belediye artık 'kararların alındığı bir otorite' olmaktan çıkmış, yerel yönetim esprisine uygun olarak, halkın aldığı kararların onaylandığı bir makam konumuna girmiş. Yöre halkı Başkanlık kapısının sürekli olarak açık olduğunu özenle belirtiyorlar ki, Fatsa'da bulunduğumuz 3-4 günlük dönem içinde bunu biz de gözledik. Fatsa'da halk komitelerinde devrimci öğelerin yanı sıra CHP'li, AP'li ve MSP'li Fatsalıların da aktif olarak görev alması, Türkiye'deki her tür demokrasi şampiyonunun ders alması gereken bir durum. Fatsa aydınlık bir yolda, ama yolculuk daha yeni başlamış. Her türlü etkileşim tüm dinamiği ile sürüyor. Öğrenirken öğretiyor, öğretirken öğreniyorsunuz."**

Doç. Dr. Ünsal Oskay Fatsa'nın tanığı oldu: "Fatsa'da değişik bir toplumsal yaşam gördüm... Fatsa'da çözülmez sanılan toplumsal sorunların, insanlara kendi yaşamlarına ilişkin kararları kendilerinin almaları hakkı tanındığında çözümlenebileceğinin umudunu sergiliyor. Fatsalılara yaşadığımız çağ adına teşekkür ediyorum."***

Şükran Ketenci Fatsa'nın tanığı oldu: "Bence Fatsa'da başarılmış çok önemli bir şey var. Fatsa'da devrimci bir çabanın arkasında halk var. Başarının sırrı ise yola çıkanların masa başı teorik ve stratejik tartışmaları bir yana bırakarak, Fatsa'da halk için önemli, somut işler yapmış

* *Demokrat*, 6 Mayıs 1980.
** *Demokrat*, 6 Mayıs 1980.
*** *Demokrat*, 9 Mayıs 1980.

olmaları..." "Bir başka belediye: 'Size bu düzen değişmeden Fatsa'da düzen değişir, soygun, yoksulluk biter demedik. Birlikte iyi şeyler yapılabileceğini gösterebiliriz dedik. Birlikte bir şeyler yaptık' derken, en çok beyaz tülbentli köylü kadınlar baş sallıyor... Birlikte yapılanlar: Birlikte yapılanların değerlendirilmesi, özeleştirisinde... başta yolları çakıllama projesi var, Fatsa'nın yolları açılan çukurlar ve bataklar halindeymiş. En pratik olarak yolların çakıllanması düşünülmüş. Belediye olanaklarıyla en iyi çalışma temposunda en az dört yıla gereksinim varmış. Mahalle komiteleri durumu görüşmüşler... Komiteler çakıllamanın halk eliyle yapılmasına karar vermişler. Köyün tüm araçları, at arabaları da dahil bu işe koşulmuş. Yolların çakıllanmasında tüm Fatsa halkı ile birlikle çevre illerden hatta uzak illerden pek çok yardımcı gelmiş, sadece yollar bir haftada çakıllanmamış, insanlar birlikte ne yapabileceklerini öğrenmişler. Konuk evlerde kalmış, şarkılar söylemiş, eğlenceler düzenlemişler..." "Gönüllü: Fatsa'da bu yeni yaşama, neden en çok beyaz tülbentli köylü kadınların gönüllü oldukları merak konusu oluyordu... İşte bu nedenlerle ilgili küçük bir öykü. 400'e yakın profesyonel kumarbazın olduğu söylenen mahallede açılan kampanya sonunda profesyoneller kumarı bırakmışlar. Mahallenin şimdi bir de amatör tiyatrosu, özel müzik grubu var. Tabii bu işten en çok kadınlar sevinçli. Sefalet, dayak sona ermiş. Bir de büyük çaplı faizcilik de ortadan kalkmış. Hiçbir alacaklı faizci, icra memurunu alıp köylere çıkamadığı için zaman içinde yüksek faizli para verme işlemlerinden vazgeçmişler. Sık sık malları yakalanan büyük stokçu karaborsacılar da bu işlerden vazgeçmişler. Bazıları Fatsa'yı terk etmiş. 'Yine de düzeni değiştireceğiz iddiasında değiliz' diyor, Belediye Başkanı." "Alışılmışın dışındakiler: Can Yücel, Murat Belge, Ali İhsan Mıhçı'nın kültür üzerine tek kelime ile 'entelektüel' düzeyde yaptıkları bir tartışmayı başlarında beyaz tülbent ve köy giysileri ile 40-50 yaşın üstünde kadınların, sakallı hocaların ve hatta bazı çocuklu anne babaların dinleyebileceğini düşünebilir misiniz? İki saatten fazla süren böyle bir tartışmadan sıkıldığı için zaman zaman

ağlayan çocuğa kimsenin müdahale etmediği ancak sesini çok yükselttiğinde onu susturamayan annenin dışarıya çıkıp yiyecek bir şey aldıktan sonra tekrar dinlemek üzere içeri girdiğini... Halk gecesinde sazla söylenen bir marşa, modern giysili bir ODTÜ öğrencisi ile başı eşarpla örtülü 50'nin üstünde bir kasaba kadınının oturdukları yerden eşlik edeceklerini... Örneğin halk korosunda öğrencilerden, esnaftan, araba tamircisinden, 55 yaşın üstündeki dedeye kadar her kademeden Fatsalının görev aldığını... Büyük kentlerden gelen konukların kahve sohbetlerine belindeki peştamalı çıkarmadan katılan kadınların olduğunu... Kentlerden gelen konukların Fatsalıların evlerinde ağırlandıklarını, hazırlık yapmasına karşın evine konuk gelmeyen ailenin bunu kendisine hakaret saydığını... Bir şey yemeye ya da ufak bir anı eşyası almaya kalkan yabancılarla satıcılar arasında para alınmak istenmemesi yüzünden tartışmalar çıktığını..."*

M. Tali Öngören Fatsa'nın tanığı oldu: "Ne var ki, Belediye Başkanı Fikri Sönmez daha hiçbir işi tamamlayamadıklarını söylüyor. 'İçki masalarında, kahvelerde zaman yitiren insanlar var daha. Faşistleri Fatsa'dan kovduktan sonra her şeyin düzeleceğini sanmıyoruz. Önümüzde yığınla sorun yer alıyor. Bizim amacımız, halkın kendi kendini yönetme alışkanlığına sahip çıkması.'" (...) "Seçimden sonra neler olmuş Fatsa'da? İlk olarak yapılan işlerin başında halk komitelerinin kurulması var. 'Halk Komiteleri'. İşte Fatsa'da işlerin zorbalıkla yapıldığına değin söylentileri çıkaranların dillerine doladıkları en çok bu komiteler. Devrimciler yaptırmak istediklerini, bu komitelerde Fatsalılara zorla kabul ettiriyorlarmış. Oysa bu komitelerde Fatsa halkından isteyenler yer alabiliyor. Komite üyeleri arasında CHP'liler ve AP'liler bile görülüyor. Amaç toplantılar yaparak çeşitli konularda halkın düşüncesini öğrenmek, kararları birlikte almak ve sorunları ortadan kaldırabilmek için birlikte planlar yapmak." "Fatsalı bir şoför evine konuk olarak gittiğimizde... durmadan anlatıyor: 'Kolay olmadı bugüne gelişimiz. Eskiden sokaklarda

* *Demokrat*, 8 Mayıs 1980; *Fatsa Savunması*, s. 318-319; *Cumhuriyet*, 17 Nisan 1980.

dolaşmak tehlikeliydi. Fatsa dışından gelen faşistler bizi rahatsız ederdi. Bizler de kahvelerde, içkide, kumarda oyalanıp onlara engel olmayı düşünmezdik. Şimdi birlik ve beraberlik içindeyiz. Birbirimize de düşmeyeceğiz. Ama daha yapacak çok şeyimiz var. Biz devrimciyiz.' Bunları söyledikten sonra ekliyor: 'Ben 49 yaşındayım.' Aynı yaşta olduğumuz bu şoföre bakıyorum. Nereden ve nasıl edinmiş bu bilinci? Nasıl kendinden emin konuşuyor? Neler yaptıklarını ve neler yapacaklarını..." "Fatsa'da devrimcilerin başlattığı hareket çevredeki diğer kasabalara da yayılıyor yavaş yavaş. Fatsa Belediyesi, kendi sınırları içinde geliştirdiği hizmetleri kendi olanakları ile yakındaki belediyelerin sınırları içindeki halka da ulaştırmaya çalışıyor. Daha önceleri oy alma bakımından siyasal partilerce önemli sayılmayan yerlerdeki halka, Fatsa Belediyesinin araçları ile çeşitli hizmetler götürülerek, komşu bölgelerdeki insanlara da Devrimci Hareketin anlatılmasına çalışılıyor. Bu nedenle Fatsa Gerçeği'nin yaygınlaşması ve Fatsa'dan daha büyük bir bölgenin gerçeği olması olasıdır. Burjuvazi ne diyecek?"*

Burjuvazi ne mi diyecekti? "Bırakırsan kendi başına 100 Fatsa daha olur" diyecekti ve "Nokta Operasyonu"na karar verecekti. Operasyondan sonra, Mümtaz Soysal "Fatsa tanıklarının" ifadelerine dayanarak, "Fatsa Ayıbı" başlığıyla "savunmasını" yazdı: "Önce Tiyatro Şenliği'ne gidip gelenler anlatıyor. Fatsa'da müthiş bir olay vardı. Bir belediye başkanı halkla el ele vermiş. Karadeniz'in küçücük bir kasabasına Ankara'daki politikacı kafasının almayacağı bir demokrasi anlayışı sokulmuş. Kadın, erkek, genç, ihtiyar herkes konuşuyor, herkes her konuda düşüncesini söylüyor, işler böyle yürüyordu. (...) Fatsa'da Türkiye'nin başka köşelerinde olmayan bir şey vardı; ilçede 11 halk komitesi kurulmuştu. CHP'nin de bir ara heves ederek, programına ve seçim bildirilerine koyduğu, ama bir türlü gerçekleştiremediği bu komiteler, halkın oyuyla seçilmekte, her mahallede halk şikâyetlerini bu komitelere yapmakta, komiteler sorunları doğrudan doğruya çözümlemeye çalışmakta, çözeme-

* *Türkiye Yazıları*, Haziran 1980.

diklerini de belediyeye aktarmaktaydılar. Ne var ki, Fatsa'da yaratılan yönetim, halkı işin içine katmadan ülkeyi yönetmeye hevesli olanların keyfini kaçırmıştır... Üstelik ilçedeki CHP'li, AP'li ve MSP'li parti başkanları da: 'Her yerde kan var, biz burada huzur içindeyiz' demişlerdir.. Başbakanı çileden çıkaran, herhalde, 1977 seçimlerinde AP milletvekili adayı olan ve şimdi Fatsa Hayırsevenler Derneği başkanı olan kişinin şu sözleri olmuştur: 'Bugün belediye bir şey yapacağı zaman halka danışalım diyor. Ama biz, zaten halk bizi seçmiş, tekrar halka danışmanın ne âlemi var, diye düşünürdük. Şimdi mahallelerdeki halk komitelerine danışılmadan bir şey yapılmıyor.' Evet, Fatsa belediyesi, halk komitelerine danışarak, halktan gelen bir düşünceyle ve halk sırtında deniz kıyısından taşınıp sokaklara serpilen çakıl taşlarıyla Fatsa'nın çamur sorununu çözmüştü. Türkiye'nin battığı çamurdan hiçbirinin hakkından gelmeden bula bula bir garip Fatsa'nın hakkından gelmeye çalışmak, Demirel'e şeref kazandırmayacaktır herhalde. Ayıptır beyler ayıp."*

> Fatsa'nın tanıkları yaşıyor, onlar anlattılar; Fatsa da yaşanmışın övgüsü olduğu için ben anlatmayacağım. Şimdi onu anlatarak tüketmemek lazım. Şimdi yaşanmış Fatsa'yı teorize ederek, bu ülkede sosyalizm yolunda atılmış ilk adım saymak lazım, devamını getirebilmek için... Burada başka şeyleri de anlatmıyorum. Ama şunu unutma: ODTÜ Öğrenci Temsilcileri Konseyi, Çeltek, Aşkale ve diğer yerlerdeki işçi konseyleri, gecekondu mahallelerinde, Anadolu'nun dört bir yanında pıtrak gibi açan direniş komiteleri Fatsa ile taçlanmıştı. Fatsa bir simgeydi. "Bizim simgemiz". Seninle belki aynı politik kimliği taşımıyorduk, belki sen başka örgütü olan bir sosyalisttin ama ben, "bizim" derken seni de kastediyorum, "kendim" ile övünmüyorum, kendimiz ile övünüyorum. Bu ülkenin sosyalisti, hayır bu dünyanın sosyalisti olduğun için senin de övündüğüne inanıyorum. Çünkü ben de senin sayende, ne bileyim, haftalık bir dergi çıkardığın zaman ya da seni TV ekranında Erbakan'a Demirel'e posta atarken seyrettiğim zaman... hesabını sorup içimi soğuttuğun zaman övünebiliyorum. Fatsa da işte "bize" dair bir yaşanmışın "ortak" övgüsü... Bize dair bir güzelleme...

---

* *Milliyet*, 15 Temmuz 1980.

Ama Maraş gibi Fatsa da unutturuldu...

Oysa Türkiye'nin o günkü tablosu birbirine taban tabana zıt bu iki şehirden oluşuyordu. Bir yanda Maraş vardı, bir yanda Fatsa... Karşı taraf Maraşları çoğaltmak ve Fatsaları yok etmek isliyordu. Sen, Maraşlar bir daha hiç olmasın istiyordun ve bütün Türkiye'nin ve bütün dünyanın bir Fatsa olmasını, kardeşlik ve barış ülkesini... İşte sen bunları istediğin için direnme savaşının sessiz ölümlerinden biri oldun. Öldürülmeseydin, diğer arkadaşların gibi, anarşist terörist bölücü vatan haini cani damgasını yiyip işkence görecek, idam edilecek ya da yıllarca içeride çürütülecektin.

Ya da Can Kozanoğlu'nun *Cilalı İmaj Devri*'ndeki sözleriyle; sana, Ecevit döneminde "bizim çocuklar" muamelesi gösterip ardından "oh olsun teröristlere" denizine yuvarlananlar tarafından, "yaşasaydı, dışarıda olsaydı" şansı bile tanımadan seni gazete dergi sayfalarında, barlarda aşağılayan ve "özgür seksi bile keşfedemeden" öldüğün için anılarına saygı gösterme gereği duymayan eski "arkadaşların" tarafından lanetlenecektin. İyi ki öldün demiyorum. Ölmedin ki... İç savaş günlerindeki yaşanmışın övgüsü oldun.

12 Eylül aslında 12 Temmuz sabahı "Fatsa Nokta Operasyonu" ile başladı... Senin yaşadığın kasabanın sabahında... Sen bir devrimciydin, terziydin, bir kasabanın önderi ve reisiydin, sosyalizmin fikriydin. Seni, geçmişini, yaptığını bilen biliyor, tanıkların var, biraz önce konuştular. Geleceğini ise ben biliyorum: Sosyalizm yeniden kurulurken, söylemiştim, kulakları çınlatacaksın; sosyalizme atılan her adımda attığın ilk adımla ve adınla ve lakabınla anılacaksın...

Mekanize piyade taburu, jandarma komando birliği, il alay komutanlığı takviye birlikleri, dört ilin emniyet müdürlükleri ekipleri, zırhlı araçlar, denizde hazır bekletilen hücumbotlar ve maskeli faşistler eşliğinde Temmuz'un bir sabahında Karadeniz kıyısındaki kasabanı işgal ettiler; belediye başkanı seçildikten bir yıl iki gün sonra. Sen fazla bir şey yapmadın; "söz, yetki, karar, iktidar halka" dedin ve sadece öyle yaptın. Ama kimilerini öyle korkuttun ki, darbeyle devrilecek olan devletlûlar darbeden önce, söylemiştim,

"bırakırsanız böyle yüz kasaba daha olur" dediler; darbeden sonra darbeyle işbaşına gelen devletlûlar "darbeyi yapmasaydık bu kürsüden bizim yerimize o kasabadakiler konuşacaktı" dediler. Çok korkmuşlardı! Ama sen kötü bir şey dememiştin ki: "... kendi çağlarında çağlarını değiştirmek için çaba harcayanlar, çağlar geçtikçe sulara toprağa düşmüş çınar tohumu gibi büyür" demiştin... Sen de dinledin, tanık anlatımlarına göre, seçildikten sonra halk komiteleri oluşturmuş, "yönetme zahmeti"nden kurtulmuş, bütün işleri halka bırakmıştın! Ne de kolay "reislik" idi seninkisi, hiç kimseye buyurmayan ve seni seçenlerin buyruğunu bekleyen bir tuhaf "reis"lik... Devletin reislerini böyle "kötü örnek" oluşunla da korkutmuştun... Seni öldürmediler, tutukladılar, Eylül günlerinde cezaevi koşullarıyla öldürmek üzere...

... Hayır, aslında seni tutuklayamamışlardı! Sen o kadar çoktun ki, tutuklayabildikleri arasında da vardın, ele geçiremedikleri arasında da... Nokta operasyonuyla önce fındık bahçelerinde barındın. Sonra diğer arkadaşlarınla birlikte Eylül günleri direnişini yaratmak üzere "dağa çıktın"; dağ, senin memleketinde yanı başındaki bir mekândı; dağ, senin yaylandı. Yaylada, 23 Eylül sabahında çıplak arazide yürüyüş kolunda Eylülcülerle çatışmaya girdin. Üç saat çatıştın. Bir sen, bir de arkadaşın oracıkta öldünüz... Kaç kurşun vardı bedeninde, saymış mıydın? Ölmemiştin. Çünkü seni iki gün sonra Artvin yöresinde gördüler. Sonra Ege'de sonra Toroslar'da sonra Divriği'de, seni hep öldürdüler ve seni hep gördüler....

Devamını yine yazamayacağım. Sen bir kere, beş kere, on kere, yirmi kere değil, ...kere öldün. Eylül günlerinin de sessiz ölümleriydin. Eylül günlerinin on bir yıl esir aldığı özgürlükleriydin. Ölürken en son kimi düşünmüştün? Neden gülümsemiştin? Gerçekten de yanı başındaki kır çiçeğine çiğ düşmüş müydü? Dilinin ucundaki hecede yarım kalan son sözcüğün neydi? Çiğ damlasının sarsıntısını sen de içinde duydun mu? İmansızların, amansızların sarsak vuruşlarında sarı seyrek dişlerini gördün mü?.. Çatışmada pusuda baskında işkencede cezaevinde idam sehpasında hep böyle mi öldürüldün? Ama seni geçen yaz mitingde

"üreten biziz yöneten biz olacağız" pankartını taşırken bir kez daha gördüler.... desem beni yine duygusal bulur musun? Hayır... Çünkü sen, billahi, Eylül günlerindeki yaşanmışın övgüsü oldun. Kuralsızlığın Kuralları'na kural oldun...

Belki, sen de, 1970'lerde anti-emperyalist gençlik eylemleriyle, toprak işgalleriyle, fındık mitingleriyle, üniversite boykotlarıyla, militan bir devrimci mücadelede "devgençli" olmuştun. 1975'lerde, dev-genç'in kullanılan bir "genel merkez binası" yoktu; yazın Siyasal'ın bahçesi, kışın kantiniydi. Belki de yine sen, "devgençli" olarak, Yükseliş'teki faşist işgalin kırılmasında yer aldığın için Tuzluçayır'daki gecekondu direnişlerini örgütleyebildin. Dört bir yanda filizlenen halk hareketinin devrimci müfrezesinde mücadele ettin. Başlangıçta bir devrimci gençlik kadrosuydun; toplumsal muhalefetin nabzı gençlik hareketinde atıyordu ve gençliğin isyanının örgütlenmesi toplumsal muhalefetin örgütlenmesini sağlıyordu. Gençliğin eyleminin devrimci birliği, başlangıçta önde gelen şiarındı.

Şimdi işçilerin eyleminin devrimci birliği önde gelen şiarın olamaz mı? Toplumsal muhalefetin nabzı işçilerde atmıyor mu? Ve işçilerin isyanının örgütlenmesi, toplumsal muhalefetin birleşik gücüne eksen yaratamaz mı? Bunu görebiliyor musun ve genel merkezi yazın fabrika bahçesi, kışın yemekhanesi olan bir siyasi çalışmanın yaratılmasına ne diyorsun?

Geçmişi-olmayan 1970'lerde başlayan devrimci hareket bir konjonktür gerçeği olarak gelişti. Belki sen de, "gençlik hareketini temel alanlar ile birlikte olmakla" suçlanır ya da gençlik hareketine ait olmandan dolayı küçümsenirdin. Bugün de, geçmişine bakıp seni "konjonktür hareketi"ni tercih etmekle küçümseyenler bulunamaz mı? "O bir kere olur, o koşullar bir daha yakalanmaz, bunlar bir daha ayağa kalkamazlar, eski hallerine gelemezler" demiyorlar mı? Doğrudur, sen bir "konjonktür hareketi" içinde "devrimci" oldun, koşulları doğru değerlendirdin. Bolşevikler de bir konjonktür hareketiydiler; koşulları değerlendirdiler. 1905'te yenil-

diler, ama 1917'de kazandılar. Bugün de bir konjonktür hareketi içinde yer alarak, koşulları yeniden değerlendirebildiğin ölçüde, "eskisi gibi" olabilirsin. Elbette 1975-80 arası yeniden yaşanmayacak. Yaşanılır sanırsan, yeni koşulları (konjonktürü!) değerlendiremezsin. Ama 1990'lı yılların (ve şimdi 2010'lu yılların da) koşullarını yaşayabilirsen, kazanırsın. Kazanmaya çok yaklaştığın bir anda kaybettiğin, yenildiğin mücadeleni bu kez yeniden üretebilirsin. Unutmamalısın ki, bütün tarihsel dönüşümler, konjonktürlerden fışkırırlar!

İşte, belki, on beş yıl önce (ve şimdi artık otuz beş yıl önce), belli bir konjonktürde, devrimci görevlerini yerine getirebildiğin ölçüde halk muhalefetinin öncü müfrezesi adayı bir faaliyette yer almıştın; kitleselleşebilmiş, meşru bir harekete mensup olmuştun. Toplumsal muhalefetin her alanında, en önde kavga eden siyasi kadrolardan, öncülerden biri olabilmiştin. Seni kavgada en önde görenler öncülüğünü kendi özdeneyimleriyle benimsediler. Sayın bu şekilde çoğaldı. Öncüler ile kitleler arasındaki mesafeyi kapatmaya çalıştın.

Teoride "volan kayışı" denilen ihtiyacı, pratiğinde "direniş komiteleri" ile karşılamaya çalışmadın mı?

Peki, kaç direniş komitesi kurabilmiştin biliyor musun ve bugüne kadar geleni oldu mu? Hayır, bilmiyorsun ve hayır olmadı. Çünkü başlangıçta, asıl olan direniş komitesi kurmak değildi. Direniş komitesi kurmak için çalışmaktı! Sen siyasi çalışmayı "direniş komitesi kurma çalışması" olarak anladın ve bu çalışmayı sürdürebildiğin ölçüde kitleselleşebildin. (Sana çok kızmakla birlikte taklit etmeye de mecbur kalan bazı siyasi gruplar da çeşitli isimlere sahip komiteler "kurdular", yani kurmaları gerektiğini sandılar, çalışmasını yapmadan.) Her alanda verdiğin mücadelede, düşmanların hariç herkes sana ve arkadaşlarına "bu çocuklar haklı!" demek durumundaydı. Çünkü meşruiyete önem verdin. Haklı bir davayı, haklı olduğun zeminlerde savundun ve bunun mücadelesini sürdürdün. Yeri geldi, kepenk kapatılmasına karşı çıktın. Yeri geldi bağış toplamanın örtük

haraç toplama anlamına geldiğini tespit ettin, buna karşı çıktın. Yeri geldi, sağda solda gelişi güzel patlatılan bombaların o kargaşa ortamında düşmanların işine yaradığını, toplumu terörize ettiğini tespit ettin, buna karşı çıktın. Yapılan her işin, militan eylemler dahil, biçimine değil siyasi sonuçlarına önem verdin. Siyasi sonuçları itibariyle halka zarar veren, toplumu terörize eden hiçbir işi doğru bulmadın. Ama siyasi sonuçları itibariyle seni haklı kılan hiçbir işi yapmaktan da kaçınmadın. Bu meşruiyet anlayışınla kimi zaman pasifist, kimi zaman maceracı olmakla suçlandın, ama sonuçta çoğalan ve kitleselleşen sen oldun...

Başkaları seni, gençlik hareketi içinde yer almandan dolayı küçümserken, sen hayatın her alanındaki gençlerle buluşuyordun. Büyük şehir gecekondularından en ücra Anadolu kasabalarına, köylerine dek. Bu siyasi dirilik ve canlılık sayesinde, Çeltek'ten Tariş'e, Adana fabrikalarından İstanbul işçilerine, her yerde var olabildin, her yere yetişebildin. Seni popülist diye küçümseyenlerin karşısında, evet, gelişmekte olan bir halk hareketinin içinde ve en önünde yer aldın.

Bugün de, yine, önce müfrezelerinin yaratılışında, sonra "öncü müfreze"nin yaratılışında görev alabileceksen, geçmişindeki bu yönleri unutmuşsan hatırlamalı, bilmeyenlere öğretmeli ve yeniden üretmelisin.

Siyasi pratiğin içinde nasıl ve nerede yer alman gerekir? Siyasi mücadele vermek, siyasi çalışma yapmak değil mi? Kitleselleşmeyi gözetmeyen bir siyasi mücadelenin anlamı var mı? Dün, "kurmuş olmak için" direniş komitesi kurmakla yetinmeyen, bunu "direniş komiteleri kurma çalışması yapmak" olarak ifade eden anlayışını, bugün yeniden üretebilmenin yolu nedir? Nasıl örgütleneceksin? Depolitizasyonu nasıl kıracaksın? Demoralizasyonu nasıl aşacaksın? 1975-80 arasında muhalefet dalgalarının kesiksiz olduğu koşullarda, sen ve arkadaşların, devrimciler önde gidiyordunuz; ama bundan daha fazla, kitleler devrimcilerin peşinden gelebiliyordu. Faşistler mahallelerine saldırdıklarında, gecekondulular "başkalarına" değil "devgençliler"e haber

salıyordu. Hayır, "silahşorluk" yapsınlar diye değil. Faşistlere karşı direnişi "öğretsinler" ve var olan direnişi "örgütlesinler" diye! Çünkü bu işi, "başkaları" değil "devgençliler" biliyordu ve yapıyordu. Devrimcilik, bilmek ve yapmaktır...

Şimdiki durum farklı ise, bilmekteki ve yapmaktaki farklılığı ve zamandaşlığı da ortaya koymalı değil misin? Ne yapacağını biliyor musun ve yapmaya kararlı mısın? Peki bildiklerini dahi neden yapamıyorsun? Kitleler sana inanmadığı için mi? Kitleleri inandıracak bir örgütün olmadığı için mi?

Yenildiğin için. İki kere yenildiğin için...

İnanmak (iman etmek değil, inanmak: bilincin vicdanına kilitlenmesi, bilgiden kaçamayışın!) elbette önemli... İnananlar-inanmayanlar ayrımı yine var. Ama inananlar inandırıcılığını yitirdi. Bütün mesele bunda değil mi?

Yenildiğin için, inandırıcılığını yitirdiğin için... Yenilenlerin söylediğine inanmak zor...

Sonbaharı bir daha yaşamaya mecbursun. Anlayabilmek için, şaşkınlığını / saçmalığını, cesaretin ve korkularınla, hüznün ve kıskançlıklarınla, kendini yaşayabilirsin. Hemen şimdi. Burada...

İkinci Bölüm
Sonbahar Mevsimi Kuralları

Önceden belirlenmiş bir hayat olmadığını, bütün hikâyelerin aslında birer rastlantılar zinciri olduğunu birçokları bilir. Ama gene de, bu gerçeği bilenler bile, hayatlarının bir döneminde, geri dönüp ona baktıklarında, rastlantı olarak yaşadıkları şeylerin birer zorunluluk olduğuna karar verirler."

Sonbahar da, akşam vakti gibi, bir bitişin başlangıcı olduğundan mı, hüzünlü bir mevsim sayılır?

Sonbahar: Bir bitişin başlangıcı... Çocukların kompozisyonlarında tanımlandığı gibi: "Sonbahar gelince ağaçlar yapraklarını döker, insanlar hüzünlenir"... Ama sonbaharın adı neden mutlaka hüzün olsun? Ağaçlar kurumaz. Kuruyan yalnızca yapraklar. Yapraklar kurumasa, ağaç nasıl yeni tomurcuklara duracak, yeni filizler nasıl patlayacak? Yapraklar dökülmese ağaç nasıl yaşayacak? Ağaçlar yapraklar gibi dökülmez sonbaharda, hem "ağaçlar ayakta ölür"

Sonbahar: Bir bitişin başlangıcıdır.

Akşam: Bir bitişin başlangıcıdır.

Sonbahar akşamı: İki kere hüzündür.

Sonbahar akşamının ışığı her daim kınalıdır.

Masamın üzerinde yarısı yanmış kara bir kibrit çöpü ve duvarın üzerinde kibirli bir parmak lekesi bana bakıyor. Masadaki yarısı yanmış kara kibrit çöpü ve duvardaki kibirli parmak lekesi de biliyor ki, akşamın ışığı kınalıdır ve süssüzdür ve sözsüzdür. Belimdeki ağrı belli ki kireçlenmeden. Ellerimin titremesi sinirden... Kendimden sakladığım, kendime söylemediğim... Kendime söyleyebildiğim, hüzünlü bir felsefedir! Kalemin ucundaki çizgi ile bunu ve içimdeki bun'u yazabilirim. (Hüzünlü bir felsefede!) Sözcüklerin ikiz anlamsızlığıyla alay edebilirim. (Hüzünlü bir felsefede!) Akşamın ışığı kınalıdır. Süssüzdür ve sözsüzdür. Yalancıdır. (Hüzünlü bir felsefede!)

Akşamın ışığı yorgundur. Hem kınalı, hem yorgun... Kiremitli çatı kalmışsa eğer çevrende, bir bak: Kiremitler de her daim kibirlidir. (Duvarın üzerindeki parmak lekesi gibi.) Kiremitler kibirli, akşamın ışığı kınalıdır.

Akşamın kınalı ışığını yansıttığı için kibirlenen kiremitleri seyrederken, paketteki son sigaraya kutudaki son kibriti denk düşürmek ise fevkalade bir iştir! Peki, son sigara-son kibrit denkliği rastlantı mıdır, hesap işi midir? Son sigarayı yakarken, son kibrit çöpünün tıslaması ise müthiş bir felakettir! Ama boş ver, akşamın ışığı kınalıdır... Yine de, sen sen ol, kutuda kibrit var mı, bak, ondan sonra sigaraya sarıl; ya da kibriti çakmadan önce, bak, sigaran kalmış mı?

Canın tatlı yemek isteyince, ha deyince tatlı bulamazsan, otur kendin yap...

Canın şiir okumak isteyince, ezberinde yoksa, ha deyince bir şiir de bulamazsan, otur kendin yaz...

Tatlını ye... Şiirini okuduktan sonra yırtıp at... (İhtimal tatlının tadı damağında kalır, şiirin ise birazı belleğinde... Anımsayınca mahcup gülümsemek için...) Sonra bu duygularını birileriyle üleşmek iste, işte böyle punduna getirip söyleyiver. Ferahla...

Ya da hüzünlen. Hüzünlenince de ferahlayabilirsin...

Hüzün, bir garip duygudur, yani acı değildir ve kimi kez bir tatlı sızıdır kendi başına. Bu tatlı sızı ile yaşayabilirsin...

Varsın, gören seni ağlıyor sansın...

Gerçekten, kimi zaman sen de, siyim siyim bir yağmurda ıslanmayı istemez misin? Böylesi yağmur, yağan yağmur değildir. Kasap kapılarında içeri sinek girmesin diye boylamasına ipe dizilmiş küçük boncuklar gibi yağmur taneleri ince ince üst üste yerden göğe tırmanırcasına duruverirler hani. Islanmazsın. Bu gökten yere sarkmış su ipliklerindeki zerrecikleri aralayarak, bazen çarparak yürürsün hani. Kimi su iplikleri kopar yüzüne takılır, gören seni ağlıyor sanır. Ağlayamazsın. Belki de ağlarsın. Serçe kuşunun cıvıltısından beklediğin bir yanıtı alırsın. Yanıtı, olmayan ve olmayacak olan kehribar ağızlığına takarsın. Kirpiklerinde özlem kıvılcımları yanar. Ve *synapsis* çağrışımı yaratır. Ben görürüm. Gözlerindeki sis, buğulanır ve tüm acılarını damıtır.

Ben seni ağlıyor sanmam; ama, hüzünlenirim...

Yoksa sen hiç hüzünlenmez misin?

Vakit ne olursa olsun, ister sabah, ister öğle, ister gece, eğer hüzün çökmüşse içine, sanki bir akşam saatinde eski dumanlı bir mahallede, gölgelerin büyümeye başladığı ve sarsak-telaşlı insanlarının yüzlerindeki ışıltıların karardığı, daracık eğri büğrü sokaklarda dolaşıyormuş gibi olmaz mısın? Aydınlığın yavaş yavaş yitişini olanca ağırlığıyla içinde duyarak... Hüzün, zaten içindeki aydınlığın bir parça gölgelenmesi değil mi?

Hüzün ile üzüntü arasındaki ayrımı hiç düşünmüş müydün? Aslında "hüzün" de; tasa, kaygı, gam, demek... Ama önemli olan, çağrıştırdığı duygular. Hüzün, çağrıştırdığı duygularla, üzüntüden oldukça farklı. Üzüntünün verdiği acı, hüzünde aynı ölçüde yok. Belki biraz burukluk var. Gözün güneşten kamaşır da bir loşluk ararsın ya, işte öyle... Kimi zaman hüzne bu nedenle sığınmaz mısın?

Kendini hep güçlü görüp kandırmadığın ölçüde, güçsüzlüğünü görme cesaretine de sahipsindir. Masum bir çocuk

gibi köşeye çekilip, kendini, güçsüzlüğünün içinde görebiliyorsan, inan bana, bu hiç de küçümsenecek bir cüret değil!

Melankolik bir saplantıya dönüşmedikçe, hüzünlenmek ya da onun bir çeşitlemesi olarak "efkârlanmak", ruhsal gerilimlerdeki titreşimleri azaltan, yumuşatan etkili bir telafi mekanizması sayılamaz mı? Özellikle, duygusallığının tükenmez gücünü harekete geçirince...

Hüzünlenmekten "hoşlanmak" garip bir duygu, kolay anlaşılabilir olmayan bir duygu. Ama bir türküyü, bir uzun havayı dinlerken ya da ne bileyim Edit Piaff'ın ya da Joan Baez'in ağıtımsı ezgilerini... acı çekmezsin. Mahzunlaşırsın. Ama kesinlikle acı çekmezsin. Çekilmiş acıları paylaşma duygusunun tadına varıp; acılara, başkalarının acılarına ortak olabilmenin "mutluluğunu" duyabilirsin. Hüzünlenmekten bile mutluluk duyabilmeyi ise (biliyorum) ancak sen başarabilirsin!

Yalnızlık yok mu hüzünde? Sen bunu da iyi bilirsin; bazen yalnızlık duygusunu yudumlamak, hiç de korkutucu olmaz. Kendini bir başına görebilirsin... Kendindeki yalnızlığa ortak olabilirsin. Acılara boyun eğmezsin, ama kendinin ve başkalarının acılarını böyle duyumsayabilirsin. Kolay değil ama, tahammül edilemeyecek kadar da değil... Buna da en fazla yine sen tahammül edebilirsin...

Aslında, tahammül gücünü artıran ve yalnızlık duygunu pekiştiren, bir şeyleri yarım bırakmak ve yarım bırakılmışlık değil mi?

Yalnızlığını çoğaltmak için, sen de bazen "yeni" bir şeylere başlamıyor musun, başladıklarını bitirmeden? Kendini ne kadar çok dağıtırsan, ne kadar çok parçalara ayrılırsan, daha fazla yalnızlaşıyor ve sen bundan garip bir haz alıyor musun? Parçalara bölündükçe kendindeki kalabalık da bölünsün ve parça parça "yalnızlıkların" çoğalsın diye...

Ama bir kopuş bu, bir kopuş kopuş bu... Bazen dinlenmenin, ayak diretmenin, var olabilmenin kaçınılmaz yöntemi. Tek başına ve bütüncül yalnızlık çekmektense, parça parça yalnızlıklara bölünmek ve bu biçimde çoğalmak aslında yalnızlığın sıkıntısını alt etmenin etkili bir çaresi... Ve

belki düpedüz derbederlik! Solcular derbederce yenildiler. Yenilmek acı çekmektir ve yalnız kalmaktır...

Cadı Ağacı isimli romanı okumuş muydun? Okuduysan, "bıçkılanmış dal gibi" ayrı düşmenin, yalnız kalmanın, acı çekmenin anlamını ve çözümsüzlüğün anlamsızlığını bir kez daha fark etmişsindir. Yalnızlık, senin durumunda olanların mecburi arkadaşı, ama yine de çaresizlik değil. Nedir ki yalnızlık?

Yalnızlığın Kuralı

Yalnızlık vardır kafa dinlendirir. Yalnızlık vardır adamı dillendirir... Yani iyi yalnızlık kötü yalnızlık, sıkan bunaltan ferahlatan uyuşturan coşturan mutlu kılan acı çektiren yalnızlıklar vardır... Acı çektiren yalnızlıklar nedir?

Yalnızsındır belli birileriyle birlikte olmayı istemektesindir. Ama onlar yoktur. Acı çekmektesindir, onlar yoktur, yalnızsındır. On kişiyle yüz kişiyle olsan, onlar olmadığı için yine yalnızsındır. Çevrendeki kalabalık seni yalnız olmaktan kurtarmaya yetmemektedir. Sen onların yokluğuyla birlikte kalabalık içinde tek başınasındır. Belli bir süre sonra yalnızlık artık sana acı vermez; kalabalık seni ve acını uyuşturur. Ama kuru kalabalık seni çoğaltamaz. Ve sen, kendini çoğaltamazsan, işte bu, tıkanıklığı getiren bir kötü yalnızlık olur.

Öyleyse ne yapacaksın?

Seni çoğaltamayan ve kendini çoğaltamadığın kuru kalabalıktan başka bir ortama, kendi doğal ortamına ulaşmaya bakacaksın. Bileceksin ki, acıları aşmasını, kendini çoğaltmasını beceremememek tıkanıklığa boyun eğmektir. Asıl olan yenilgiyi yaşatmak değil eskitmektir. Çekilen acılar, yenilgiler de bir gün gelir anı olur mutlaka ve olmaktadır ve olmalıdır. Acılar anı olmalı, anıt olmalıdır, bilincinde, vicdanında. Başka yolu yok. Göreceksin, şimdi dayanılmaz sandığın, yenilgilerin-acıların-ayrılıkların-yalnızlıkların birer anı haline geldikçe, yavaş yavaş bir hüzne bırakacaktır yerini. Bırakmalıdır...

(Söylemiştim. Değirmen ezmezse öğütmezse buğdayın un; su yoğurmazsa unun hamur; fırında ateş yakmazsa,

pişirmezse hamurun ekmek olamayacağını söylemiştim. Hıyarsal bir mutluluğa ekmek olmanın mübarek doygunluğunu tercih ettiğin sürece, bu uğurda ezilmeye, öğütülmeye, yoğrulmaya, yanmaya, pişmeye katlanmasını bileceğini söylemiştim.)

Katlanacaksın. Katlanmak: Çoğalmaktır. Katlanmak: Tahammüldür.

En çok kendine katlanacaksın. Ve birbirimize katlanacağız. Bak, Ben Bella, yıllar önce, bu konuda ne akıllıca sözler söylemiş:

"Hayal kırıklığına uğramamalı. İnsanları sevmeli. Onlarla birlikte hareket etmeli. Fakat şaşırmamalı. İnsanlar neyseler odurlar. Bizim gibileri, (tek tek) insanların davranışlarına güvendiği için hareket etmez. Bizim gibileri, genellikle insanlara karşı buruktur. İşte bizim gibilerinin ikilemi."

Yani yine bir ikilem! Her neyse, sen de tek başına kaldığını sandığında, yalnızlık duyunca, ister istemez bu konuları gözünde daha büyütüyor olabilirsin...

Belirsizlik Kuralı

Yalnızlığında bekliyorsun... Birilerinin çıkıp bir şeyler yapmasını, örgütünün kurulmasını, kitlelerin sokağa dökülmesini, kafandaki bin bir teorik politik sorunun çözülüvermesini, beklentilerinin karşılanmasını bekliyorsun. Ama yalnızlığında bekliyorsun.

Beklemek her zaman güzel değildir, ama bazen güzeldir. Bir olay olacak, bir şey gelecek-bir haber, bir insan, bir mektup, bir gün... Neyi beklediğini bilerek beklemek güzeldir. İster iyi olsun ister kötü, sıkıcı olan, belirsizlikte beklemektir.

Belirsizlik?

Belirsizlikte belirli olan, hiçbir şeyin belirli olmayışıdır! Ama şu belirsizlik, aslında çok öznel bir kavram. Senin düşüncelerindeki kararsızlıktan, bulanıklıktan, marazi duygulardan, yani senin körlüğünden kaynaklanan bir evham da olabilir. Düşüncelerin kararlı ise, beklentilerin (ister iyi-ister

kötü) açık ve seçik, duyguların tanımlı ise, yani dünyaya hayretle ve merakla ve yaşama sevinci ile bakabiliyorsan, senin için hiçbir şey belirsiz sayılamaz.

İlla da merak...

(Ben, söylemiştim sanırım, çoğu kez merak ettiğim için yaşadığımı hissediyorum!)

Ama sen yalnızlığında bekliyorsun. Belirsizlikte... Hani, zaman zaman katıksız kaygıların oltasına takılırsın. Gözlerin, gözlerin hiçbir nirengiye bağlanmaksızın bir orada, bir şurada odaklaşır. İçinde bir boşluk. Boşlukta bir kedi. Kedi bazen kuyruğunu oynatır: Bulantı. Kedi bazen pençeleriyle tırmıklar: Acı ve acı. Ve beyninde bir uğultu. Boşluğun uğultusu. İşte o anda sen ürkek bakışlı bir cesaretin namlusundasındır. Ha patladı ha patlayacak. Ayna kırıklarında hep aynı görüntüleri seyretmekten bıkkın, paramparça bütünlüklerin yansımalarından tedirgin, beklersin. Beklersin aynanın seyrinde... yalnızlığını. Beklersin ve beklersin. Beklerken, sana da, yalnızca tavandaki ezberlenmiş kireç pürtükleri-badana fırçası izleri mi bakıp durmaktadır. Sana da? İşte o zaman, duygularını düşüncene katık edeceksin, duyarlı olmaktan çekinmeden. Zaman'ı içine çekeceksin soluk alırken, soluğunu tutacaksın, ki zamanı yitirmeyesin.

Düşüncenin sınırına gelince duracaksın, sakın ha düşmeyeceksin. Tutunacaksın. Bir ışığa tutunacaksın. Bir ışık... Işıkla birlikte, belki, sahipsiz bir tutkunun başıboş-delidolu coşkusu kaplayacak benliğini. Bir ışık, bıçak gibi. Bileği taşında kıvılcım kıvılcım bilenen bir bıçak gibi. Bilendikçe keskinleşen, keskinleştikçe ışıklarla-kıvılcımlarla, bileği taşında kendini tüketen tüketen bir bıçak gibi...

(Belki bilmek istersin: Ben, dergimizin sararmış sayfalarında ölüm yıldönümünde yayımladığımız resminde, parıldayan gözlerindeki ışığa tutundum.)

Brecht ne güzel demiş:

"Duygularımız düşüncelerimizi keskinleştirirken, düşüncelerimiz de duygularımızı arıtır..."

Senin -nedense şu anda ürpererek duyumsadığım- karamsarlığına karşılık, iyimser sözler söyleyebilseydim, inan-

dırıcı olabilir miydim? Olamazdım. Karamsarlık da bir duygu, yeter ki düşüncelerini keskinleştirsin. Düşüncelerin duygularındaki karamsarlığı arıtsın ve her zaman ve her acının ve her acı bakışın ortasındaki bıçak gibi bir ışığı yakalayabilsin.

(Söylemiştim: Ben yakaladım.)

İlle de ışık. İlle de merak.

Işıltılı merak, umudu yaşatmaktır. Bilinmeyeni beklemek, umut etmeden, merak etmeden beklemek, uyuşturur. Uyuşukluk-umutsuzluk, yorucu olmayan bir duygudur. Oysa insanı yoran ama diri tutan ille de umuttur. Umudun, kaçamadığın bilincin, tutsağı olduğun vicdanındır. Yeter ki umudun eksik olmasın, umudun tanımsız olmasın...

Eksik umut, tanımsız umut belirsizliktir. Belirsizlik, uyuşukluktur. Uyuşukluk işte o zaman beyninin bile içine işleyebilir. Beynin, bedenine bile hükmedemez olur. Böyle durumlarda, çare? İnat edeceksin, durmayacaksın. Saçmalasan bile durmayacaksın. Beyninle mücadeleyi sürdüreceksin. Durduğun an uyuşukluğun tüm bedenini ve bilincini ve vicdanını kapsayacağını bileceksin...

Devam etmelisin... Uyuşukluk, umutsuzluk, özlemlerinden kaçıştır. Özlemlerini yaşatınca uyuşukluk muyuşukluk kalmaz. Özlemlerini yaşatmaya ve özlemlerin için yaşamaya devam etmelisin. Beklemeden... Beklemenin en kötüsünün belirsizlikte beklemek olduğunu bilerek. Belirsizlikte beklerken, olumsuzun ortadan kalkıp kalkmayacağını; kalkacaksa ne zaman kalkacağını; kalkmayacaksa, daha da ağırlaşıp ağırlaşmayacağını bilemezsin. Beklersin. Kimi zamanda ve mekânda, belirsizlikte beklemen, çoğul bekleyişlerde pineklemendir. Zorunlu olarak beklemek ve zorunlu olmadan beklemek arasındaki ayrım nedir? Zorunlu olarak beklemek, beklememeyi özlemektir... Her neyse, belirsizlikte beklerken, zorunlu beklerken, ne yapabilirsin? Beklerken... daha kötüsü gelirse deyip tetikte; iyisi gelecek iyisi deyip umutla... ama kaçınılmaz bir gerilimde... İşte böyle beklerken, zamanı öldürmeden, düşmanı güldürmeden, beklemeye alınmış bir yaşamı nasıl sürdürebilirsin? "Bir şey"in olmasını mecburiyetten beklerken, "başka şeyler"i yapmayı beklememelisin. Beklerken, beklememelisin. Başka işlerde beklemediğin ölçüde, beklediğinin

gerçekleşme şansını böyle artırabilirsin... Kimi zaman, beklemek bir fedakârlık; beklememek ise bir cesarettir. Yaşamak için, fedakârlık kadar cesaret de gereklidir...

Yaşamak senin için, dünyaya kafa tutmak değil mi? Dünyaya meydan okuyuşun senin doğal yaşamınsa, bırak, çektiğin acılar yitip gitsin. Sırtında ancak kendi doğrularını taşıyabilirsin.

Bitti. Bir dönem bitti. Senin için, kendini yeniden çoğaltacağın yeni ve "ayrı" bir dönem başlamalı artık. Yani bekleme. Yönünü kendin belirle ve devam et...

Beklemek şimdi en kötü tercih. Bir dizi olumsuz olasılık... ve belki bu olasılıklar arasında (insanlık macerası içinde çok küçük bir nokta olan senin ömür sürende) gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesin olarak bilinemeyen, gerçekleşmesi çok ama çok az olanaklı olan, ne zaman nasıl olacağı ya da olmayacağı bilinemeyen bir olumlu olasılıkçık, bir umut, bir düş mü var?

Hayır, yaşanması pekâlâ olanaklı ve hatta kaçınılmaz gerçeklik var. Bilinçli ve gönüllü tercih ettiğin, vazgeçemediğin yaşam biçimin... Haldeki durumda senin en olumlu çözümün. Bazı yenilgiler ve acılar pahasına da olsa, ki bunlara alışık olmak zorundasın, başka makul ve makbul bir çözüm de yok.

Umudu diri tutman, ütopyanı-düşünü bugünden yeşertebilmendir. Sen, buna mecbursun.

Aksi halde içe dönük bir tarikata-kasta ait kalmaya mecbur olursun. Bugününden kurtulamazsın. Yaşayan geçmişinle, yani geleceğin ile bağlarını kopartmalısın... demiyorum... zayıflatmalısın da demiyorum. Bu bağları azaltmalısın, yaşayan geçmişin ile yani geleceğin ile mümkün olan en az ilişkilerle yetinmelisin. Bu "en az" ilişkiler "en güçlü" ilişkiler olduğu sürece hiçbir sorun yok! Yeter ki, kopmasın; en az düzeyinde sağlamca sürsün. En az ilişkinin yararı çok büyük. Çünkü "çok ilişki" yaranı (yenilgi psikozunu; başarıya olan inançsızlığını; umutsuzluğunu) durmadan kaşır, kabuk tutmasını engeller... Pek çok şeyi aşabilmek büyük bir

özveridir. Ama aşılanlar-unutulanlar lazım gelince nasıl olsa kendilerini hatırlatırlar.

Gündelik hayatını geçmişin ve geleceğin ayrı dünyalarında oluşturduğun parçalanmışlıktan özgürleştirerek yaşayabilmelisin.

Belli koşullarda "gündelik hayatın kabuğunda yaşayabilmek", geçmişi geleceği unutabilmek, kendini belirsizlikte saklamak değildir. Yıpranmaktan kaçınmaktır! Yeter ki bu "kabuğa" iç dünyanı ve dış dünyanı sığdırabilesin... Geçmişin ve geleceğin ile en az ilişki, dünün yenilgilerini unutabilmeni, bugünün kabuğunda yaşayabilmeni, olabildiğince az yıpranmanı sağlar. Belirsizlik ortamında, geleceğe ve her türlü olasılığa hazır tutar.

Geçmişin ve geleceğin ile çok ilişki kurman, bir yanda geçmişin bir yanda geleceğin arasında, bugüne sıkışıp kalmandır. Böyle bir ilişkide, geçmişinin ve geleceğinin seni eşit güçte ters yönlere çekmesine göz yumman, hareketsizliğe, beklemeye boyun eğmendir. Karşıt yöndeki iki eşit güç tarafından çekilen hiçbir şey kımıldayamaz ki. Kımıldayamazsın. Beklersin.

Üstelik, geçmişinle ve geleceğinle çok ilişki-sık ilişki kanıksamayı getirir. Kaçınılmaz. Artık her şey mistik-ritüel bir biçime dönüşür. Zahmetlere katlanılır, tevekkülle. İçerik elbet "özlem"dir; ama biçim?

Yaptıkların, yapacakların tekdüzeleşir, söyleyeceklerin tükenir... Bir kısırdöngü. Kaçınılmaz. Bunda hiç yadırganacak bir yan yoktur. Çünkü gündelik hayatında, yani gerçek yaşamında yeni hiçbir gelişmenin olmaması, belirsizliğin sürüp gitmesi, döngüyü kısırlaştırır. Kısırlık, hiçbir şeyin üretilmemesidir. Var olanla yetinilmesidir. Var olanla yetinme, var olanın tüketilmesidir. Üretemeden tüketme, yokluğa-hiçliğe yönelmedir. Tükeniştir.

Geçmişinle ve geleceğinle çok ilişki-sık ilişki tükenişi kolaylaştırır. Kötüdür. Bunun yerine, en az düzeydeki, yani sık olmayan fakat en sıkı olabilen bir ilişkiyi kabullenmen, gündelik hayatındaki yüklerini azaltır, seni özgürleştirir. Özgür insan, her türlü kısırdöngüyü parçalayabilir. Ayağın-

da seni geçmişe ve geleceğe bağlayan bukağı olmadığı sürece koşabilirsin. Koşmak enerjidir. Üretken insan-enerjik insan, bu üretkenliği ve enerjisini en az düzeydeki ilişkisinde dahi geçmişine değil elbette ama mutlaka geleceğine iletebilir. Seni ancak bu üretkenlik ve enerji yaşatabilir. Bunlar sana bugünü yaşamaya mecbur olduğun için gereklidir. Aynı zamanda, en çok ve en sık ilişkinin tüketiciliği yerine, en az ve en sıkı ilişkinin üreticiliği, gelecekte yine sana yarayacaktır. Ömrünün sebebi olacaktır.

Bu nedenle, bekleme, devam et...

Geçmişine bak, geleceğini görürsün! İyisini ve kötüsünü... Ve devam et...

Yaşanmışın Özgül Kuralları

Önceden belirlenmiş bir hayat olmadığını, bütün hikâyelerin aslında birer rastlantılar zinciri olduğunu birçokları bilir. Ama gene de, bu gerçeği bilenler bile, hayatlarının bir döneminde, geri dönüp ona baktıklarında, rastlantı olarak yaşadıkları şeylerin birer zorunluluk olduğuna karar verirler."

(Orhan Pamuk)

Geçmiş değerlendirmesi: Gelecek değerlendirmesi olabilmeli... Geleceğine dair tasarımların olduğu ölçüde geçmişini değerlendirmenin bir anlamı olabilir, eski defterleri karıştırmaktan öte...

Senin şimdi kaç geçmişin var? 1971 öncesi? 1981 öncesi? (2001 öncesi?) İlkbaharı yaşamak istiyorsan, bugüne dek

yaşadığından farklı ve yeni bir tarz yaratmaya girişebileceksen, hemen şimdi 1992 öncesi de senin geçmişin haline gelebilir: Yeni-geçmişin!

Yenilgi değerlendirmesi? Şimdi yalnızca devrimci hareketin 1981 sonrası yenilgisinin değil, 1990'larda sosyalizmin dünya çapındaki yenilgisinin değerlendirmesi... Dolayısıyla 1981 öncesi geçmişin değerlendirmesi devrimci hareketin yenilgisinin, 1990 öncesi geçmişin değerlendirmesi de sosyalizmin yenilgisinin değerlendirmesini içermez mi?

Devrimci hareketin yenilgisi sana ömrünün sonbaharını mı yaşatmıştı? Sosyalizmin yenilgisi kış mevsimini mi yaşatıyor?

Sonbahardan sonra kışın gelmesine şaşırmadıysan, kadercisin demek ki! Yoksa sen de, rastlantı olarak yaşadıklarına dönüp baktığında onların birer zorunluluk olduğuna mı karar veriyorsun?

Kadere inanmak saçma bir duygu... Ama her saçma duygu gibi sevimli bir yönü de varsa eğer, bu kez kader kapıyı senin için çalsın... Senin beklentilerin için... Bak sonbahardan sonra kışı yaşamışsan; kıştan sonra neden ilkbaharı yaşamayasın? Hem bu kez kaderin olmadan! Hem bu kez işi, daha sonra, "zorunluydu" diyebileceğin rastlantılara bırakmadan... Kendi "istediğin" geleceğini yaşayabilmek için...

Geçmişten, kişisel geçmişini ve toplu geçmişi ayıklaman mümkün mü? İç içe yaşanmadı mı her şey? Gelecekten, kişisel geleceğini ve toplu geleceği ayıklamak da mümkün olmayacak... Ne yaşanacaksa hep birlikte yaşanacak ve neler görülecekse hep birlikte görülecek...

Geçmişin: Anıların, yani "hatıraların" mı? Hatıra, hatırda kalan mı, hatırı olan mı? Geçmişin hangisi? Ya unuttukların, hatırlamak istemediklerin?

Bir yerlerde şerefe kalkan kadehlerin çınlaması ve şimdi boş meydanlarda atılmış sloganların sedası, kulağını çınlatabilir. Bu iş böyle. Çınlama, anıların yankılanmasından

başka şey değil. Anılar senin için de eskimemiş olsun. Neden eskisin ki? Bugünü yaşarken, dünü yaşamaya da vaktin var mı senin? Sıkça kullanılmayan hiçbir şey eskimez. Olsa olsa küflenir, tozlanır. Üflersin, gözüne toz kaçar, hani biraz gözün yaşarır. (Tozdan!) O kadar. Anıların eskimesi için kullanılması gerekir. Kullanmak, zaman ister, ihtiyaç İster. İhtiyaç olmadan kullanmak israftır. İsraf etmemek için kullanmadıysan, anıların yenidir. Eskimemiştir.

Yoksa eskidi mi? Aşındı, ikide bir el atılan fotoğraf albümlerindeki resimlere döndü, sarardı, soldu, kimisi koptu, yitti gitti, kimisi yırtıldı mı? Yalnızca çoook eskiler mi taze kaldı! (Sahi bunlar sana göre "banal metaforlar" mı?!)

Anlamlı da olsa anlamsız da, pek çok şeyi hatırlamak, onları yeniden yaşamaktır. Yaşanılmış olanları yeniden ve yeniden yaşamak, yorucudur. Sende de oluyor mu? Hatırlamamak mümkün olsa, unutabilmek pek çok şeyi... Ve hayata hep o içinde bulunduğun an'dan başlayabilsen... Olamıyor işte... Bazı olmuşları unutmaman, yeniden ve yeniden yaşaman, artık bunları yavanlaştırıyor. Doğrusu, belli bir doyum noktasından sonra, olmuşları törensel bir düzleme yerleştirmeye başlıyorsun. Her şeye alışma yatkınlığından geliyor bu. Artık sorular anlamını yitiriyor, içi boşalmış kuru sözcüklere dönüşerek...

Bir şey aşırı kullanılınca, eskiyince, yıpranınca, aşınınca gerçek haline benzemekten uzaklaşır. Değersizleşir. Anlamsızlaşır. Senin anıların da sık sık kullanılmaktan eskidi, tükendi mi? Eskiyen, kanıksanandır. Anılarını kanıksadın mı? Bıktın! Öyleyse yeni bir oyun bulabilirsin. Anılarını yeniden kurgulayabilirsin, canlandırabilirsin. Yaşanmamış geçmişini yaşamanın heyecanını, geçmişi yeniden kurgularken tadabilirsin. (Geçmişini yeniden kurgulaman, geleceğe yönelen düşlerin mi olur? Yaşanmamış geçmişten yaşanmış gelecek çıkarabilir misin?) Eskiden sevdiklerine, şimdi çekinmeden kızabilirsin. Kızdıklarını -hayret- sevebilirsin. Bak işte, bu çok önemli. Çünkü böylece kızarken hüzünlenmeyi öğrenirsin...

Dostluk, eskiyince yok olan bir ilişki. Eski dostlardan söz etmemeli. Aslolan süregelip süregiden dostluklar. Bundan çıkan sonuç; eski güzel günleri, eski güzel dostlukları yadsımak mı olmalı? "O güzel insanlar güzel atlarına binip gittiler" mi? Unuttun mu? Unuttular mı? Unutmak, fizyopsikolojik bir olgu. Unutulmak, aynı olgunun başkalarınca ve senin için yaşanması. Kimi zaman unutmak güzel bir duygu, unutulmak da... Unutmak-unutulmak, bir kez daha yaşanmak istenmeyen geçmişten, eksilmiş-eksiltilmiş bir geçmişten kopabilmenin en kesin çaresi. Haldeki duruma "alışma"nın, yeni -bir- gelecek'e hazırlanmanın başka yolu yok. Ama olmuyor. İstesen de olmuyor. Beyinsel bir şok geçirmedikçe, fizyolojik etmen ayak diretiyor. Geçmişi yaşaman fizyopsikolojik bir zorunluluk, geçmişi hatırlaman nostaljik bir saplantı olarak sürüp gidiyor. Her şeyi bütünüyle unutamayan ve her şeyi bütünüyle hatırlayamayan bir yaratıksın: İnsansın. Sebebi? İşine gelmeyenleri unutuyor, işine gelenleri hatırlıyorsun! İşine gelmeyenleri unutamaman, marazi bir saplantı sayılabiliyor. Bilinçaltı-bilinç üstü dedikleri, bu. Bilincin altı da, üstü de bir âlem! Bilincin alt üst olması bir başka âlem. Seni kızarken hüzünlendiren, ağlarken güldürebilen yaşama tılsımı...

Kızarken bile hüzünlenebilmek, tek düze yaşamayı reddetmektir... Yıllandıkça anlatılacak anılar çoğalır, çeşitlenir derler ya: tekdüze yaşıyorsan, yaşadıkların-anıların (yani anlatacakların) çeşitlenemez, tekdüze çoğalabilir yalnızca. Tekdüze kalmayan ve çoğalan, çoğaldıkça çeşitlenen, o kadar çeşitlenen ki artık tanımlanamayan ve bir cümleyle dile getirilemeyen bir duygu söylesene bana!

"Sevgi" duygusundan başka, böyle bir duygu tanımlayabilir misin? Mümkünü var mı bunun?

Sevgi ve bilinç ve vicdan ve etik ve estetik ve umut! Bana, içinde bu sözcüklerin geçtiği cümlelerle, neden sosyalist olduğunu anlatabilmelisin... Devrimciliğin asilik olduğunu ve bu duyguların olmadığı her koşula isyan etmek olduğunu...

Hatırlarsın. Eylülün karanlık yıllarında, özellikle sanat dergilerinde "geçmişe özlem" üzerine çeşitlemeler sıkça yer

alırdı: "Nostalji" Tipik korkmuş-ürkmüş aydın dar kafalılığının, yenilgi karşısında paniğe dönüşmüş karamsarlığı, yılgınlığı bu kavramla "estetize" edilirdi! Kendi deyişleriyle, unutulan bir geçmiş ve gerçekleşemeyen bir gelecek arasında asılı kalmışlardı. Çünkü birçok beklentileri suya düşmüştü. Ve günden umudu kesmenin, aynı zamanda yarından umudu kesmek, yani "yaşamayı" sürdürmekten vazgeçmek demek olduğunu görmeleri, içinde boğuldukları karanlıkta mümkün değildi... İnançların her zaman birey'den büyük olduğunu ve olacağını yadsımışlardı.

Özgürce yaşama inancını ve yaşama sevincini de... Kendi karamsarlıklarıyla grileştirdikleri geleceği -o güzelim günleri- hor görünce, yaşama savaşında yorulunca, geçmiştekini parlak renklerle boyamaktan başka umarları kalmamıştı. Kısacası, yarına umutla bakmaya cesaret edemediklerinden, böyle bir umudun tarihsel maddi temellerini bilmeleri görmeleri de sözkonusu olamadı. Ellerinde kala kala düne özlemle bakmak kaldı.

Günü yarına güzelce dönüştürmek için mücadele gücü ve inanç ve merak ve umut gerekirdi; onlar, bunları yeşertirken terlemek yerine geçmişe özlemin rehavetinde pelteleşmeyi yeğledilerdi. Bu durumlarını ise, "yarına umutla baktırmayan bir bugün, düne özlemle baktırır" diye rasyonalize etmişlerdi...

İnsanoğlundaki bu acze öfkelenmek yine insanoğlunun hakkıdır! Dünün ışığından, bugünü yarını aydınlatmak için yararlanmak yerine, bu ışık karşısında mistik mistik şapşallaşanlara ve bu ışığın kamaştırdığı gözleriyle, bugünü de yarını da elbette göremeyecek olanlara kızmamak, bu nedenle elde değildir. Zararları yalnızca kendilerine olsa, bu nostaljik hastalara acımakla yetinebilirsin. Ama bunlar nostaljik virüsleriyle karanlık bir kültürü günümüzde bile ilmik ilmik örmeyi sürdürüyorlar...

Günümüzde halen, Eylülcülerin bu kültürel kalıntıları, umutsuzluğun fideliği oluyor. Umut çürümesi bir ölçüde bunların kültürel marifetleriyle mayalanıyor. Hele bir de (sosyalizme küfredip kapitalizmi savunan zamanın Rusya

Devlet Başkanı) Boris Yeltsin bu umutsuzluk fideliğini gübreledikten sonra... (Şu herife ağız dolusu küfretmek neden ayıp olsun?)

Geçmişe duyulan özlem: Geçmişle hesaplaşmayı, geleceği dönüştüre dönüştüre, bugün ile dünü dövüştüre dövüştüre yakalamayı amaçladığında, ne güzel! Yemekten önce içilen iştah açıcı içki gibi, yalnızca bir iki kadeh. Ama bunu alkolikliğe vardırana dek sürdürmek -ne fena!

(Düne özlem-dünü inkâr etmemek-adına bugünü ve yarını inkâr etmek! Böylesi de "münkir" bir "muhafazakârlık" değil mi?)

Geçmişi şimdiki zamandan daha iyi görebilirsin... Senin öznel ayıklama uğraşın yanı sıra, geçmiş zaman, tarih tarafından da nesnel olarak ayıklanmıştır zaten; öznel çabanın nesnel-tarihsel unsurları önünde durmaktadır. Bunun adı da tarihsel çözümleme! Ama neden kendini tarihsel çözümleme göreviyle yükümlü kılarsın ki? Sırf geçmişi merak ettiğinden değil sanırım. Bugünün tanınmasında, ayıklanmasında geçmişteki olgulardan yararlanabilmek için... Yani, şimdiki zaman ne kadar karmaşık da olsa, ayıklanacak unsurlar belirsiz de görünse, geçmiş ile bugün arasında bir *feed-back* (geri besleme) ilişkisi kurabildiğin zaman, bu köprü üzerindeki gidiş gelişlerle bugünü (ve bu arada geçmişi de) daha iyi tanıyabilirsin. Geçmişin ışığında bugünü tanımak ve böylece bugünün ışığında geçmişe bakabilmek... Bugünü tanımanın ve yarını hazırlamanın-yarına hazırlanmanın tarihsel yöntemi... Yarın nelerin ayıklanacağını dün olduğu gibi son çözümlemede nesnel yasalar mı belirleyecek? Ama sen o kadar çaresiz değilsin: Kendini yarına hazırlarken aynı zamanda (ya da bir ölçüde) yarını da bizzat kendin hazırlamış olmaz mısın?

Geçmişinle hesaplaşman bugünün tarafından belirlenir. Ama dünkü "bugün" başkaydı, bugünkü "bugün" başka ve yarınki "bugün" başka olacak. Böylece dünkü ve yarınki

hesaplaşmaların-değerlendirmelerin farklı olacak. Bu farklılık tutarsızlık sayılmamalı. Dünden gelip bugünden geçen, yarına ulaşan bir çizgideki bakış açın giderek genişler. Devreye giren yeni unsurlar değerlendirmeni zenginleştirir. Yaşamakta olduğun süre canlılığını korurken, ayrıntıların karmaşasında önemli / önemsiz ayrımını yapmak güçtür. Ne ki, süreç ilerledikçe-yenilendikçe eski ayrıntılar belirsizleşir, yalnızca kalın çizgiler kalır orta yerde ve önemli-önemsiz ayrımı bir bakıma kendiliğinden (tarihsel olarak!) ön plana çıkar. Geldiğin nokta, "tarihsel olan ile mantıksal olanın birlikteliğini" açık seçik biçimde kavrayabildiğin noktadır... Önemli olan, elbette, sürecin tarihselliğini bir yana bırakmaman, salt mantıksal olanla yetinip mantıksal (öznel) açıklamaların kolaylığına, spekülasyonun albenisine kapılmamandır. Geçmişini değerlendirirken, yeni değerlendirmeler için elbet yeni soyutlamalara gidebilir, yeni kavramlar oluşturabilirsin; ama geçmişini salt kavramlarla değerlendirmen doğru olmaz. Olgularla birlikte değerlendirmelisin geçmişini. Daha doğrusu: Önce olgularla ve bu olguların kavramlarıyla (bu olgulardan kaynaklanan kavramlarla) birlikte...

Böyle bir işlemi nasıl başarabilirsin? Amacın, "geçmiş artı bugün" bütünselliği doğrultusunda yarın ne olacağını kestirmek ise, şöyle bir yaklaşımı benimseyebilirsin:

Bugünün tanımını (çözümlemesini) yapacaksın. Buna göre, dünün tanımını yapacaksın. İşte o zaman dün'den (D düzleminden) bugün'e (B düzlemine) çektiğin çizgi (çizgiler) üzerinde yarın'ın konumsal tanımını-çözümlemesini (Y düzleminin yerini) saptayabilirsin...

Kuşkusuz bu işlemi bu haliyle algılarsan, süper deterministist, fatalist filan bir zırva ile uğraşmış olursun. Astrologlar gibi!

Basit mi? Hayat gerçekten bu denli basit mi?!

Hiç kimse bir başkasına on derste hayatta başarının sırrını öğretemez! Söylediklerimden çıkarılacak tek ders, mutlaka bu olsa gerektir!

Grundrisse'nin "geçmiş değerlendirmesi" yönteminin bir şahikası olduğunu bilirsin... Sosyalizm yenildi ya, "bizim Marx" da gözden düştü... Şimdi önüne gelen onun felsefesine-yöntemine-politikasına-ideolojisine bir kulp takıyor...

Marx tarih felsefesinde insanlığın geleceğine ipotek mi koymuştu? Geçmiş değerlendirmesi niye yapılır ki? Bugünü kurtarmak ve geleceği tasarlayabilmek için değil mi?

Geleceği bilmek, hadi kehanet kategorisine girer; ama geçmişi ve bugünü bilmek mümkün olduğuna göre, bu bilgi ışığında geleceğin istediğimiz gibi olabilmesini tasarlamak neden mümkün olmasın?

Yeter ki iste!

Yazın tatile çıkmak istersin; kendine bir tatil programı çizersin, neler yapacağını tasarlarsın... Çalışırsın çabalarsın, paranı biriktirirsin, işlerini bitirirsin ve yallah tatile... İmkânsız mı? Mantıksız mı?

Böyle deyince, kendi yaşantına kendi koyduğun kuralları, doğa bilimleri gibi neden-sonuç ilişkisine, şaşmaz yasalara mı benzetmiş olursun? Kendi yaşantın için mümkün olan toplumların yaşantısı için neden mümkün olmasın? Ve dahi toplulukların, sözgelimi, devrimciler topluluğunun? Yeter ki iste!

Böyle bir istek, soyut tasarımların ışığında somut olanı yeniden üretmeyi ve somut çözümlemelerinden yola çıkarak soyutlama yapabilmeyi, geleceğine yönelik tasarımlarda bulunmayı mümkün ve hatta gerekli kılabilir... İşte bu tasarımların (isteğin) nedeniyle ve geleceğe yönelik soyut, diyelim ki teorik yaklaşımların ışığında, bugünün sorunlarını yeniden ve cesaretle tanımlaman, bunları gelecekteki isteklerinin gerçekleşmesi yönünde çözmek için çaba sarf etmen yeterlidir...

Böylece "nihai hedefine" (isteğine!) uygun bilinçli adımları alabilir; nihai hedefini gözeten bir perspektifle "programını" yapabilir, kurallarını koyabilirsin... Somut çözümlemelerinde bulduğun çözümlerin, teorik çerçevenin

ve geleceğine yönelik tasarımının yetkinleşmesini sağlayabilir... "Tarihsel ve mantıksal" olanın diyalektiği, teorik/soyut/gelecek ile pratik/ somut/bugün arasında bir "geri besleme" ilişkisi kurabilmene imkân verdiği ölçüde (bilgilerin ölçüsünde, bilincinin ve vicdanının gücüyle) bugünün irdelenmesi ışığında geleceğini tasarlayabilir ve geleceğine yönelik tasarımların (isteklerin!) ışığında bugününü irdeleyebilirsin... Böylece geçmişini değerlendirirken yalnızca bugünkü sorunlarına çare bulmakla yetinmemiş olursun; bugünü irdeleme yoluyla bir "gelecek değerlendirmesi"ne sahip olabilir ve "gelecek değerlendirmesi"yle bugünün görevlerini bilincinle tespit edebilirsin...

Bilmem anlatabildim mi?!

Peki neden susuyorsun?

Suskunluğun, zamanın (geleceğin!) hoşgörüsüne sığınmak anlamına gelmesin!

İçinde bulunduğun ortamın ayırt edici yanı tıkanıklık. Herkes söylediğini yineliyor. Söylenenler kanıksandı. Ve doyurucu değil. Sanki herkes bir şeylerin olmasını, olağanüstü tespitlerin yapılmasını bekliyor. Sanki bu tespitler her şeyi açıklığa kavuşturacak, herkesin kafasındaki sorulara yanıt bulunacak.

Ama yeni dönemin yaratıcı adayları da, önce eski dönemin yaratıcıları ve yıkıcıları konuşsun diye beklemiyor mu? Önce hesap verilsin, geçmiş hakkında bilgi verilsin, biz değerlendirmemizi yaparken bunları dikkate alacağız demiyorlar mı? Önce kim konuşacak?

(2015 için not: Biliyorsun, aradan geçen yirmi yıl boyunca bu suskunluk ortadan kalktı, burada bu konuda yirmi üç yıl önce suskunluğa dair yazılanlar geçerliliğini büyük ölçüde yitirdi. Şimdi sen, yirmili yaşlarda bir genç kız ve bir genç erkek olarak, "bitmeyen yolculuk" hakkında yeterince "ta-

rihsel" bilgiye ve birikime sahipsindir mutlaka. Ama sabret, aşağıda yazılanları, hiç olmazsa tarihe düşen bir not olarak okumaya devam et. Kendince yine de ibretlik dersler bulabilirsin mutlaka!)

Söz hakkı kimde?

(Bu senin kim olduğuna bağlı! Sahi sen kimsin?)

Geçmişine dönük "neden" sözcüğü ile başlayan soruların geçerli yanıtları, aslında, bugün "nasıl" yapacağın sorusuna verdiğin yanıtlarda saklı. Neden sorusundan önce, neler yapacaksın ve nasıl yapacaksın sorularına yanıt verebilmelisin. Bugün hangi işi yapacaksan, geçmişi buna göre değerlendireceksin. Herkesin geçmiş değerlendirmesi, bugün yaptıklarında ve yapmaya kararlı olduklarında mevcut. Neleri ve nasıl yapacağını bilenler, geçmişin ne olduğunu ve gelinen noktaya neden gelindiğini de bilebilir... Öyleyse, önce nasıl sorusunu sorabilenler, neden sorusuna neden olanlarla hesaplaşabilirler...

(Unutma: Geçmiş değerlendirmesi, aslında gelecek değerlendirmesidir.)

Geçmişi değerlendirmek kapsamlı bir iş. Üstelik geçmiş "hepimize" göre geçmiş değil, kimimiz için geçmeye-yaşanmaya devam ediyor, kimimiz için hiç yaşanmamış bir zaman kesiti... Bir anakronizm var... Ama elbette "geçmişte kaldı" denilmesini mümkün kılacak kilometre taşları var... O da bir dönemin bittiği nokta. Bu nesnel olarak böyle. Senin iradene rağmen, senin iraden yüzünden, senin iraden dışında bir dönem bitti. Ama "yeni bir dönem" hâlâ başlayamadı. Ya da "başladı" ama sana göre ve senin için başlayamadı, kendi başlattığın bir yeni döneme hâlâ giremedin. Sen şimdi "arada-bir-yerde"sin. Sanki gelişim çizgisinin dışındasın...

Ağır yenilgiler yaşadın. Eylül günlerinin üstüne bir de yenilgi şoku bindi. Bu da yetmedi, Sovyet yenilgisini ve bunun kaçınılmaz ifadesi olan sosyalizmin yenilgisini de yüklendin. Şimdi bu şok dalgalarının etkilerini, umut çürümeleri ile birlikte yaşıyorsun. Yaşadığın, bu şokların yarattığı bir sersemlik. Ki bu iç dünyan ile dış dünyan arasındaki

kopuşta, gündelik hayatının (öz)eleştirisiz idamesi ile ütopyanın-umudunun dokunulmazlığı arasındaki paradoksta çoğalıyor; gündelik politik davranışlarından geleceğe dönük tercihlerine dek uzanan belirsizlikte görülüyor.

Görebiliyor musun? Ayrışma, bugüne dek olduğu gibi, "sağ" ve "sol" sapmalar kutuplaşmasına göre yaşanmayacak... "Sağ" ve "sol" sapmaların tarzları da eskiye ait olduğu sürece... Ayrışmalar "sağ" ya da "sol" muhafazakâr solculuk tarzı ile yeni tarz, devrimcilik arasında yaşanacak. Yaşanmaya başladı bile...

Bu ayrışmanın üzerinde gerçekleşeceği geçici ve kalıcı eğilimleri şimdiden seçebiliyor musun? Bu toz duman içinde, ne yapabilirsin ki? Eski eğilimlerin üzerinde oluşan ayrışmalardan nasıl kaçınabilirsin?

(Belki burada sözünü ettiğim, senin geçmişin değil... Belki sen hiç "devgençli" bile olmadın... Belki senin hiç geçmişin olmadı! Belki sen başka bir geçmişi yaşadın... Bilemiyorum... Ama bildiğimi sandığım bir şey var: Benzer sıkıntıları, belki başka politik kimliklerle, sen de çekmiş olabilirsin... Sen sosyalist değil misin? Sen bu ülkede yaşamadın mı? Dün yaşamadıysan bile, yaşanmışın özgül kurallarını, bugün dinlemedin mi?)

Her şey bir yana geçmişini değerlendirirken, bunu bir yenilgi değerlendirmesi çerçevesine sıkıştırmamalısın. Aslında yenilgi değerlendirmesi, söylemiştim, düne dair değil bugüne dair bir değerlendirme... Çünkü gerçek yenilgi yeni yaşandı. Eylül günlerinde yenilmiştin, örgütsel ve politik olarak başaramamıştın. Bu ağır bir yenilgiydi. Ama tarihsel bir yenilgi değil. Bugün ise "duvar"ın (Berlin Duvarı) yıkılmasından sonra tarihsel bir yenilginin yükünü taşıyorsun. Eylül yenilgisi, solun Türkiye'de etkisizleştirilmesine yol

açmıştı, Sovyet yenilgisi solun dünyada etkisizleştirilmesiyle sonuçlandı.

Üstelik 1980 öncesi geçmişinde, yenilmeye değil kazanmaya mecbur bir mücadeleyi yaratmıştın. Kazanmaya hiç bu denli yakın olmamıştın...

Geçmişini değerlendirmende, şu soruların yanıtlarım bulmalısın: İçinde yer aldığın devrimci hareket nasıl ortaya çıktı? Nasıl gelişti? Neden başarılıydı? Nerede başarısız oldu? Ve nihayet neden yenildi ve nasıl yenilmezdi?

'75'lerde (Devrimci Gençlik ve Devrimci Yol olarak) mücadelene (yeniden) başladığında, '70'lerdeki mücadele (THKP-C süreci) seni etkiledi ve sen buna tepki gösterdin. Bu etkiler ve tepkiler ile birlikte (yeniden) ortaya çıktın. '75'lerde (yeniden) başladığın yerde '70'lerin devamı olabildin. '70'lerin geçmişi yoktu, '75'lerin ise yalnızca üç beş yıllık bir geçmişi. Bu kısa sürede '70'lerin pratiğinde, bağımsız bir devrimci çizgi, elli yıllık sağ teslimiyetçi çizgiden radikal bir kopuşta belirginleşmişti. Bu nedenle, '75'lerde devraldığın bu üç beş yıllık miras bile senin, daha başlangıçta ayakları yere basan, ülke gerçeklerine uygun kalıcı-etkili bir devrimci hareket yaratmanı sağladı. Bu mirasa sahip çıktığın için var olabildin. Var oluşunun buna bağlı ikinci boyutu, '75'lerin nesnel gelişimlerine denk düşen öznel özelliklerinde belirginleşti: Yalnızca kitaplarda yazanları hayata geçirmeye değil, isyanı örgütlemeye önem verdin; Bolşevikler gibi, dev-gençliler gibi... Hayatın her alanında, her mücadele biçimini, her tür örgütlenme ile hiçbir fetişizme kapılmadan kendi inisiyatifin ve yaratıcılığın ile gerçekleştirebildin. Başarının sırrı, devrimci mücadelende, yaptığın işlere, içinde yer aldığın toplumsal isyana uyumlu güncel politikalar ve örgütlenmeler oluşturma becerinde somutlaştı. Dogmatik olmamayı basardın, konjonktürü kavrayabildin, isyana önem verdin; isyanını silahşorlukla sınırlamamayı başardın, isyanının meşruiyetine-anlaşılır olmasına önem verdin; bu nedenlerle kısa sürede kitleselleşebildin... Ama devraldığın mirasta yalnızca başarı değil yenilgi de vardı. '75'lerde yeniden başladığın yerde, gerçek bir devrimci çiz-

ginin oluşmasını sağlayan radikal kopuşla birlikte bir yenilgiyi de devralmıştın. Kendini yeniden tanımlarken, kaçınılmaz, bu yenilgiye tepkileri de yaşamaya mecburdun.

'70'lere tepkilerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarını yaşadın ve bunlara göre de biçimlendin.

'70'lerin (THKP-C'nin) yenilgisini üç önemli nedene bağlıyordun. Mücadelenin en kızgın anında devrimci harekette ortaya çıkan ideolojik-politik bölünme; bu bölünmenin örgütlenmeye taşınmasıyla devrimci mücadelenin yalnızca askeri örgütlenme aracılığıyla sürdürülmesine mecbur kalınması, mücadelenin "tek ayak" üzerinde kalması ve nihayet '70'lerdeki hareketin devrimci örgütlenme ile kitleler arasındaki organik bağlantıyı (volan kayışını) yeterli ölçüde yaratamamış olması...

Senin tepkilerin bunlar bir daha yaşanmasın kaygısında tanımlandı.

Devrimci harekette bölünme, "ayrılık" felaketi nasıl önlenebilirdi? '70'lerin yenilgisinde farklı alanlardaki uzmanlaşmanın, mücadelenin en kızgınlaştığı (12 Mart'ın "Balyoz" hareketlerinin sürdüğü) koşullarda, farklı tercihlerin belirginleşmesine yol açtığını biliyordun. Kitle çalışmasında uzmanlaşan kadrolar, silahlı mücadeleyi küçümsüyor, silahlı mücadele görevlerinin sorumluluğunu yüklenmiş olanlar "devam" diyordu... Bölünme, ayrılık, neredeyse kaçınılmaz olmuştu... Bu tespitin, '75'lerdeki seni (Devrimci Yolcuları), "biz bölünmeyelim" arzusundan "biz bölünmeyiz ki" saplantısına taşıdı. Böyle bir psikopolitik eğilim, giderek, farklı düşünce üretme yetersizliğini gizleyen-örten bir faktör (bir mazeret) haline bürünebildi: "Hepimiz aynı düşünüyoruz!" Kimi zaman tartışmaların kısırlığının-törenselliğinin ve tartışmacıların yetersizliğinin bahanesi olabildi: "Fazla söze ne gerek, dergide yazılır, biz de katılırız!" Üstelik ve en önemlisi, politik pratikteki yetersizlikleri sürekli kanıtlanan kadrolarına müdahaleyi sürekli ertelemene yol açtı: "Arka-

daşımızdır, yerine daha iyisini zor buluruz!" İşte '70'lerin yenilgisinde bölünme faktörünü tespit etmen, buna tepki olarak sende bu türden bir "bölünme fobisi" yaratmıştı. "Bölünme" fobisi, örgütlenmendeki tıkanıklığın ve daha az yetenekli olanların yerlerini daha yetenekli olanlara bırakmamasının psikopolitik gerekçesini yaratmıştı. Ama "bölünmeyelim" kaygısı, bu olumsuzluğunun öbür ucunda, kabul etmelisin ki, politik birliğin sağlanması ve sürdürülmesinde olumlu ve yararlı bir "katalizör" işlevi de gördü... Başka örneklerde sıkça yaşanan gelişmeleri sen yaşamadın; mücadelede hiç önemi olmayan farklılıkların, seni, mücadeleni felç eden ayrılıklara parçalanmalara yöneltmedi. Farklılıklarını siyasi pratiğinin, eylemdeki birliğinin yapıştırıcılığı ile hafifletebildin...

(Burada bir ilave yapmakta yarar var: THKP-C'de yaşanmış olan bölünmenin ötesinde, Türkiye solunda haldeki çok bölünmüşlüğün senin üzerindeki etkisi de önemli oldu... Solcular, beraber olacakları noktaları değil ayrı olacakları noktaları arayıp bulup "ayrılık" örgütlemeye yatkındırlar. Üstelik bu tür hizipçilik geleneği, yaşadığın küçük burjuvalar dünyasında köklü bir gelenekti...)

Bütün bunlar yanı sıra, devrimci hareketin, bir kez daha, '70'lerdeki gibi, mücadelenin en yoğun döneminde "tek ayak" üzerinde kalması, yalnızca iç savaş koşullarının dayattığı mücadele yönüne dayanmak zorunda kalması nasıl önlenebilirdi? Senin, buna tepki olarak ve bu kaygıyla, "tek ayak" üzerinde kalmamak için "savaşçı" mücadelede uzmanlaşma yönünde "bilinçli" (ya da belki aynı anlama gelmek üzere politik bakımdan "içgüdüsel") bir "erteleyicilik-ihmalkârlık" eğiliminde olduğun düşünülemez mi? Bu yöndeki uzmanlaşmanın ve örgütlenmenin merkezileşmesini, diğer çalışma alanlarındaki uzmanlaşmaların örgütlenmesinden ve merkezileşmesinden çok sonraları gündeme getirmiş olman, böyle bir iddianın geçerliliğinin kanıtı olarak görülebilir mi?

Ama iç savaş koşullarının gerektirdiği "uzmanlaşmış" bir örgütlenmede merkezileşme yönünde "ihmalkârlık" ya da

"erteleyicilik" sözkonusu olsa da olmasa da, bu tercih, politik örgütlenmenin daha çok-yönlü olmasına yol açmış ve hareketinin sıradan "bir silahlı mücadele örgütü" düzlemine inmesini önlemişti: Toplumsal muhalefetin her alanında her mücadele biçimini kullanmaya yatkın, zengin deneyimler biriktiren ve toplumsal isyanı çeşitlendiren ve üreten bir devrimci hareket olarak gelişmesine yol açmıştı. Paradoksal görünse de, bu böyle olmuştu!

Nihayet, '70'lerde ulaşılamayan bir hedef, öncülerin mücadelesi ve örgütlenmesi ile kitlelerin mücadelesi ve örgütlenmesi arasındaki volan kayışının oluşturulması, bu kez nasıl elde edilecekti? '75'lerde, '70'lerin deneyine gösterdiğin tepkilerden en olumlu sonuç vereni bu oldu. Teorik düzeyde "direniş komiteleri" ve "en geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasının temel alınması" anlayışıyla ve pratik düzeyde ülkede gelişen kitlesel muhalefete böyle bir anlayışla önderlik edebildiğin ölçüde, bu sorunu çözme doğrultusunda küçümsenmeyecek adımlar atabildin. Bu adımlarınla elde ettiğin kitlesellik, bir yan ürün olarak, genç ve deneyimsiz devrimci hareketinin aynı zamanda hantal bir nitelik edinmesine, çalışmalarda her türlü çözücü-yıkıcı etkiye açık tanımsız aleniyete, kadro-kitle örgütlenmeleri arasındaki belirsizliğe yol açan etmenlerden biri haline geldi. Kitleselliğin, büyüklüğün, henüz üstesinden gelemediğin sakıncalı gelişmelerin de fideliği olabildi! Bu da senin geçmişinde, geçmişine tepkinin yarattığı kaçınılmaz bir diğer paradoksun oldu!

...

Özetle, '70'ler deneyi (THKP-C) ve '75'ler deneyi (Devrimci Yol) arasındaki etki ve tepki ilişkisinde (etkileşimde) senin üzerinde cisimleşen en önemli bileşken sonuç şu oldu: Dönemin özelliklerinin de etkisiyle, hayatın her alanında her mücadele biçimini kullanma geleneğini yaratabildin; tek ve "silahlı" mücadele biçimiyle sınırlı kalmadan (ve "silahlı" mücadeleyi fetişleştirmeden) toplumsal isyanın değişik kesimleriyle ilişkiye geçebildin, bunların taleplerinin savunucusu ve sözcüsü olma konusunda ciddi başarılar kazandın.

Böylesine bir kitleselleşme, devrimci hareketine, dünyada, iç savaşın gereklerini yerine getiren en geniş kitle desteğine sahip devrimci akımlardan birisi olma özelliğini verdi...

Peki, hangi aşamalardan geçilirken ve hangi düzeylerde bu kimliğin (ve bunun olumlu-olumsuz değişik görüntüleri) ortaya çıktı? Nasıl çıktı? Giderek bu kimliğin olumlu ve olumsuz boyutlarında nasıl olgunlaştı?

Bu soruların yanıtını nasıl verelim? Geçmişe dair dertleşmeyi sürdürelim mi, yoksa ciddi bir "geçmiş değerlendirmesi"ne mi girişelim? İkinci seçeneğin "kuralları" olur; ilk seçenek daha içten, daha az "politik"! Kuralsız! Öyleyse dertleşmeyi sürdürelim...

1975'lerde ortaya çıkışında seni ilk belirginleştiren özelliğin neydi, hatırlıyor musun? Devrimci hareketin örgütlenmesinde, THKP-C'nin "ihyası"nı filan amaçlamamıştın, böyle bir girişimin de olmamıştı... Nitekim, "Cepheci"ler (THKP-C takipçileri) arasındaki politik "arkadaşlık birliği" de, politik tespit ve tercihler farklılaştıkça ortadan kalkacaktı... Devrimci hareketin ilk örgütlenmeleri böyle bir ideolojik ayrışmanın başlangıcında, devrimcilerin saflaşma sürecine THKP-C'nin "ihyası" anlayışının ötesinde, "Cephecilerin", "yeni" ve başka bir parti kurmaya niyetlenmesi sürecinde oluştu: bu çabayı, "partileşme süreci" olarak kavramlaştırdın...

Sınıf mücadelesinin nasıl gelişeceğine ilişkin politik tespit ve tercihlerdeki farklılaşma, Ecevit hükümetiyle birlikte barışçıl bir dönem ("evrim dönemi") yaşanacağı beklentileri ile "iç savaş" bulutlarının ufukta belirmesinden kaynaklanan kaygılarda odaklaşmıştı. Bu farklılaşma, süreç içinde, başta "parti (örgütlenme) anlayışı" olmak üzere, gündelik politik faaliyetlerden teorik tespitlere uzanan bir spektrumda her vesilede kendini açığa vurdu... Ve devrimci hareket, iç savaşın gelişeceğine ilişkin kaygıları paylaşanların benim-

sediği bir "partileşme süreci" ve çalışma tarzıyla oluşmaya başladı...

Böyle bir oluşum öncelikle somut (gündelik!) bir programın çerçevesinde gerçekleşti. Devrimci gençlik hareketinin somut programı ile... Gençlik dergisinin ilk üç beş sayısından sonra, düzensiz bir çalışma tarzıyla da olsa; savunduğun görüşler, gençlik dışındaki kesimlerde de yankı bulmaya başladı; gençlik dışındaki derneklerde bile seçimleri devrimci gençlik listeleri kazanıyordu... Gençlik dergisinin çıkış dönemini, bir "Siyaset" olarak var olup olunamayacağı sorusuna yanıt arayışıyla yaşadın... Bu dönemde, "sosyal emperyalizm", "faşizm" gibi temel teorik sorunlar ve mücadele politikalarının tartışılması, ayrışmanın derinleşmesine ve saflaşmaya dönüşmesine yol açtı... Bu dönemde, "kendini tanımlamaya" çalıştığın söylenebilir.

Böyle bir çalışma ile, "Bildirge"ne sahip oldun... Yayımlanan ikinci derginin ilk on sayısına kadar "siyaset olarak" görüşlerini açıkladın ve ancak ismini duyurabildin; henüz cismin tam olarak şekillenmemişti... Direniş Komiteleri, iç savaş değerlendirmeleri, faşizme karşı mücadele sorunları, sosyalizme geçiş sürecinin ideolojik-teorik sorunları, CHP'ye karşı tavır bu dönemde yeterince açıklığa kavuşan görüşlerin oldu... Ancak, pratik düzlemde bir "siyaset" olabilmenin gereklerini nasıl yerine getirecektin? Özellikle (1977 yılında başlayan ve 1978 başında Ankara'da yapılan "Halkın Devrimci Talepleri Mitingi" ile son bulan) "Direniş Kampanyası", herhangi bir siyasi örgütlenme anlamında varlığının olmadığını, asıl olarak dernekler ve "çevreler" düzeyinde var olabildiğini çarpıcı şekilde göstermişti: Ülke düzeyinde homojen bir siyasi yapılanma henüz sözkonusu değildi. Bunun aşılması yönünde ilk adımları da yine bu kampanya sürecinde atmaya başladın... Direniş Kampanyasının göstergelerini değerlendirerek, ülke çapında homojen bir siyasi örgütlenmenin yakalanabilmesi ve yaratılabilmesi amacıyla, ideolojik-teorik "netleşme" kampanyasına giriştin... Ağırlıkla bir "iç eğitim" olarak süren bu kampanya ile asgari bir netleşme

sağlandığını söyleyebilirsin. Bu kazanımınla ileriye dönük bir atılım yapabilme imkânı ortaya çıkmıştı... Gerçekleştirdiğin atılımla, siyasi anlamda yaygınlaşma-kitleselleşme, özellikle sıkıyönetim dönemine dek hızla sürdü... Derginin tirajı yüz binlerle ifade ediliyordu... Ülke çapında aynı anda ortak davranışlara sahip olmaya çalışan ve giderek özellikle büyük şehirlerdeki yoksul gecekondulu halk kesimleri içinde yandaş bulan örgütsel bir varlığın ortaya çıkmaya başlamıştı... Örneğin 1978 başında Ankara'da düzenlenen büyük miting bunun göstergesiydi... Sıkıyönetim ilanından 12 Eylül günlerine geçen sürede ise, sıkıyönetim döneminin uygulamalarına karşıt örgütlenmeler oluşturmaya çalıştın... Ve sonra...

Sonra? Hayır, tam da burada yeniden başlangıcına dönmen gerekiyor! Bütün bunlar olup biterken ve "ve sonra" noktasına gelebilmene rağmen kendini yeniden üretme sürecinde "kendini" bir türlü bütünüyle aşamadın; haldeki durumundan bir üst düzeydeki örgütlenmeye sıçrayamadın, kendini dönüştüremedin; "dönüşmek" istediğin niteliğe "benzemek" ile yetinmek zorunda kaldın...

Elbette devrimci hareketini, yenilmiş olmasıyla nitelenen bir hareket olmaktan çok, "proletaryanın bağımsız siyasetinin yaratılması çabasının ürünü olan, '70'lerdeki devrimci hareketin teslimiyetçi çizgilerden radikal kopuşunun etkileri ve buna tepkiler sayesinde ve iç savaş koşullarında biçimlenmiş, geleceği kurmaya aday olmuş bir hareket" niteliğiyle tanımlayabilirsin. Bu niteliğine rağmen, devrimci hareketin, devrimci bir parti kimliğini edinemedi...

"Parti" kimliğine "kendisi için örgüt" ve "hareket" kimliğine "kendinde örgüt" anlamını yükleyebilir misin?

Genel olarak "hareket"ten özel olarak "öncü savaşçı" bir devrimci partiye dönüşüm gerektiği noktada, "sıçrama" (nitelik değişikliği) yapamayışın, bunu başaramayışın, seni "kendinde örgütlenmeler"inle baş başa bıraktı. Yaratabil-

diğin kadarıyla var olan "politik örgüt"ün de, asıl olarak bir "hareket"in örgütü niteliğiyle sınırlı kalabildi. "Hareket"in bağrında gelişmeye başlayan "örgüt", hareketi yönlendirme yeteneğini tam olarak kazanamadı; "hareket"in, mevcut "örgüt"ü yönlendirmeyi sürdürmesi, "kendini aşamayışı" anlamına geldi. "Örgüt", "hareket"in içinde eriyerek onu kendisine dönüştürme işlevini yerine getiremeyince, kendisi de bir "hareket" niteliğini taşımanın ötesine gidemedi!

Üstelik şunu da itiraf etmen gerekir ki, ne tür bir örgütlenmeyi öngördüğünü dahi, genel geçer sözlerin ötesinde, henüz belirginleştirememiştin. Bunun teoride de bir açıklaması yoklu, yaşanmış benzeri de. Ne yapman gerekiyorsa, bunu yine sen yaratacaktın. Ama böyle bir yaratıcılık için öylesine deneyimsizdin ki... (Belki, yalnızca bu nedenle, "ne" olacağını tam olarak kestiremediğin ve "nasıl" yapacağını tam olarak bilemediğin bir işi yapmadaki eksikliğini anlayabilmek, seni anlayışla karşılayabilmek mümkün...)

Var olan ilişkilerini, amaçladığını düşündüğün (ama bunu kendine bile tam olarak tanımlayamadığın, yalnızca, "daha gelişkin"-"daha etkili" olmasını "arzuladığın") ilişkilere dönüştüremeyince, ister istemez işin kolayına kaçtın, bunlara benzemeye çalışmakla yetindin. Bu aldatıcı görüntü, hareketini tanımlarken, onun gücünü ve niteliğini yanlış değerlendirmene de yol açabildi, kimi zaman. Bunun ceremesini de yine sen çektin...

Dolayısıyla, gelişiminin belli bir evresinden sonra, kendini yeniden üretemediği sürece hantallaşan örgütlenmelerindeki fonksiyonlar, kadrolaşma yerine bürokratlaşma biçimine bürünmeye başladı! Var olan ilişkilerini ve örgütlenmelerini aşamadığından, bir zamanlar mücadeleni (ve seni!) geliştiren tarzın, artık engelleyen ve tıkanıklık yaratan bir özelliğin haline geldi. Eylül günlerinden sonra ise, ağırlıkla bu ilişkilerin ve tarzın nedeniyle, her yönünle açık hedef oldun, her türlü darbeye maruz kalabildin...

Çünkü daha Eylül günleri gelmeden, gelişim sürecin tersine dönüvermişti...

Bu konuda yanıtlaman gereken ilk sorular şunlar: Başlangıçta hareketini geliştiren ilişki ve örgütlenmelerin, nasıl engelleyici hale geldiler? Gelişim sürecin nasıl ve neden tersine dönebildi? Yaşadığın iç savaş sürecinde dengesiz ve hızla büyümüş olmanın bunda etkisi ne oldu? Dengesiz ve hızla büyümüş olman, paradoksal bir etkiyle, "hareket"ten "örgüt"e dönüşümünü-sıçramanı hangi boyutta engelledi? Gelişme sürecinde, ilişkilerindeki tıkanıklıkları aşamayışın, boşlukları dolduramayışın, yeni görevleri yerine getiremeyişin, böyle bir engellemeden dolayı mı sözkonusu oldu? Ve gelişim sürecin bu nedenlerden dolayı mı tersine dönüverdi? Bu tersine dönüş yüzünden, çalışma tarzında, kitle içinde parti çalışması (en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması) yapman gerekirken, "en dar kitle içinde en geniş kadro çalışması (!)" yapmak zorunda mı kaldın? Bütün bu "zorunluluklar" nedeniyle mi ilişkilerinde böyle bir "tıkanıklığı" yaşayabildin?

Gelişim sürecinin tersine dönüşündeki en önemli etmenin, iç savaş koşullarındaki "dengesiz büyüme"den kaynaklandığını biliyorsun. Koşullar, seni (ve hareketini) yüklenemeyeceğin görevleri yerine getirmeye mecbur bırakınca, bu görevleri yerine getirebilmek için, vaktinden önce ve çapını aşan şekilde "büyüdün"! Böyle bir büyüme, elbette bazı yönleriyle sağlam temellere dayanmıyordu. Her şeyden önce, kendi iraden dışında, eldeki kadrolaşmanı aşan bir kitleselleşmeye sahip oldun. Kadrolar, sayı olarak ve yetenekleri bakımından çevresini saran kitleleri örgütlemekte yetersiz kaldı.

İç savaş günlerinde, yoğun ekonomik sömürü ve siyasi baskılara ilaveten, sivil faşist saldırılar, Alevi-Sünni çatışmaları toplumsal muhalefetin yaygınlaşmasına ve kutuplaşmanın keskinleşmesine neden olmuştu. Devrimci hareketin önünde, kapsayamayacağı genişlikte bir kitlesel alan ortaya çıkmıştı.

Kitlesel muhalefetin gücünü, bu güce denk düşen kalıcı örgütlenmelere aktarabilmen mümkün olamadı. Bu yönde elbette çok çaba sarf ettin ve mesafe aldın (zaten bu sayede kitleselleşebildin); ama bunu kalıcı hale getiremedin. Direniş komiteleri kurma çalışmaları yaptın, bütün demokratik kitle örgütlerinde, dernekler ve kimi sendikalarda etkili güç oldun, ama bunlar da yetmedi... Kitlesel mücadele, bir noktadan sonra, tıkanma (ya da "doyum"!) noktasına ulaştı. İşte bu "dengesiz büyüme", kafanın küçük gövdenin büyük olduğu bir örgütlenmeye yol açtı. "Örgüt"ün küçük, "hareket"in büyük oldu... Örgütlenmen kilitlendi, tıkandı! Bu tıkanıklığını aşmaya çalışırken Eylül günleri başladı. Tıkanıklığını yaşarken, Eylül döneminde bir boşluk içine de düştün. Eylülcüler etrafını boşalttılar. Yalnız kaldın. Yalnız kaldın, çünkü kitleselleşmeni henüz kalıcı örgütlenmelerine aktaramamıştın...

Oysa hep mücadeleyi (direnişi ve isyanı) örgütlemekten ve örgütlü mücadeleden yanaydın. Bu ikisini birlikte başarmayı amaçlamıştın ve biri olmadan diğerinin olanaksız olduğunu yetersiz de olsa özdeneyiminle biliyordun.

Bildiğini yapamadın. Yeterince deneyimli değildin. Acemiydin. Oysa bu ikili görev, tam bir örgütlenme ustalığı ister. Bunu başaramadın. Önce örgütleneyim sonra mücadele ederim, demedin; önce mücadele edeyim, sonra örgütlenirim de demedin. Ama ikisini birlikte yapamadığın sürece kısırdöngüden kurtulamadın...

Oysa daha alt düzeylerde de olsa buna benzer sorunlarını sürecin başlangıcında (1976'da) çözebilmiştin. Böyle bir kısırdöngüyü "devrimci gençlik yükselen halk eylemlerinin ön saflarına" şiarıyla aşabilmiştin. Faşist saldırılar karşısında kendini savunmak için "beklemek" (okullarını korumak) ve arkadaşların öldürüldükçe cenaze törenleri düzenlemekle yetinmek yerine, toplumun her kesiminde aktif savunma anlayışının yaygınlaştırılmasına yönelmiştin. Faşistler okullara saldırdığında, kendini mahallelerde ve işyerlerinde savunmayı öğrenmiştin. Bu sayede yaygınlaştırdığın direnişini-mücadeleni daha üst düzeyde örgütleyebilmek

için, çok değil bir yıl sonra, ülke düzeyinde bir Direniş Kampanyası örgütlemeyi başarmıştın. Bu kampanyada, "hareket" içinde bir "örgüt"ün ilk şekillenmesi ve hareketin merkezileşmesi ve direniş komiteleri çalışmasının yaygınlaştırılması elde ettiğin önemli kazançlarındı. Birinci adımda mücadeleyi yükseltmiş ve örgütlemiştin. İkinci adımda örgütlenmeyi yükseltmiş ve mücadeleyi yaygınlaştırmıştın. Birincisinde örgütlenmeden ve ikincisinde mücadeleden vazgeçmedin. Bu tempoyu, mücadele ve örgütlenme görevleri karmaşıklaştığında, gereğince yerine getiremedin.

1979'da ve 1980'de gelişen ve derinleşen iç savaş günlerinde, mücadele ve örgütlenmede sıçramalar sağlayamadan, dengesiz "büyümeye" devam ettin. Oysa sıkıyönetimle birlikte yoğunlaşan resmi faşizmin terörüne karşı koyacak örgütlenmeni de ön plana çıkarmalıydın; mücadeleni, kaçınılmaz olarak sivil faşistlere karşı örgütlenme temelinde yürütmeye önem vermek zorunda kaldığın ölçüde bunu geciktirdin. Eylül dönemini ise haldeki mücadele biçimlerine dayanarak ve artık eskimiş, geçersizleşmiş örgütlenmelerin ile karşılamaya çalıştın. Karşılayamadın. Süreç artık bütünüyle tersine dönmüştü...

Sürecin gelişmesi zordu, tersine dönmesi kolay... Süreç, kendiliğinden akışına bırakılırsa belli bir noktada kaçınılmazcasına tersine dönmeye adeta mahkûmdu. Karşındaki güçler tarafından! Çözüm yine, kendi örgütlenmelerini aşabilme yeteneğinde yatıyordu. "Kendinde örgüt"lerin etkinliği ve kolayca aşılamayışının nedeni, bunların, hareketin doğal gelişiminde ortaya çıkmış olması ve bu anlamda "doğal örgütlenmeleri" olmasından başka şey değildi...

Çünkü başlangıçtan itibaren, devrimci mücadelenin öne çıkardığı arkadaşların, kendiliğinden, mücadelenin sorumluluğunu yüklenmişlerdi. (Belki sen de bunlardan biriydin!) İşte bu "doğal önderleri" örgütleme çabasıyla, bildiğin deyişle, "yukarıdan aşağıya" müdahale gündeme geldi.

"Hareket" içinde "örgütün kurulması ya da hareketin örgütlenmesi başka nasıl olabilirdi ki?

Elbette, tanınan bilinen çevrelerde/çemberlerde bulunan "doğal önderler" arasındaki arkadaşların örgüt adına "sorumlu" oldular. Dolayısıyla, çoğu kez, eski-kendiliğinden görevler, bu şekilde, "örgüt görevleri" olarak tanımlandı. Görevler ve kişiler değişmemiş, ilişkiler değişmişti. Ama ilişkiler gerçekten de değişebilmiş miydi?

Şimdi seninle bunun doğruluğunu/yanlışlığını tartışmak elbette abes olur! Çünkü o günlere benzer koşullarda ve belki başka koşullarda da, bu tür gelişmeler, insan iradesi dışındaki nesnel temel üzerinde gündeme gelebilir. Senin başına gelenler de farklı değil. Sorun, böyle bir gelişim boyunca (ki bunu "partileşme süreci" diye tanımlamıştın) ilişkilerdeki sıçramanın, örgütlenmedeki dönüşümün nasıl başarılacağıdır: "Hareket"ten "örgüt"e (öncü savaşçı partiye!) nasıl sıçrayacaksın; hareketini hangi tarzda ve ne tür ilişkilerle örgütleyeceksin? Parti, başka nedir ki?

(Bu soruların bugüne dair yanıtlarını ise "beşinci mevsimi" yaşamak istediğin ölçüde bulabilirsin! Hiçbir kitapta hazır yanıtı yok. Hazır yanıtı, yaşanacak hayatta!)

Ama şimdi dinle! Doğal gelişim, kendiliğinden gelişimdir. Nasıl ki "bir insan", doğal gelişimi ötesinde eğitim görmeyince, "insan" olamaz yabanıllaşır ise; bir devrimci hareket de örgütlenmeyince, kendini yeniden üretme yeteneğinden yoksun bir hareket (kendinde örgütlenmeler toplamı) olarak kalmaya mahkûmdur. Doğal gelişim, kendiliğinden örgütlenme başlangıçta bir avantajdır: Sınıflar mücadelesinin özünden kaynaklanmıştır; hiçbir zorlama-yapay oluşuma ihtiyaç duymadan, öylesine beliren örgütlenme tarzı... (Emekçiler, "kendinde sınıf" hallerinde, bu tür örgütlenmelerini kendiliklerinden yaratırlar; emekçilerin "kendi için sınıf" olabilmeleri, bilinçlenmeleri, ancak siyasetin onlara bir devrimciler örgütü tarafından taşınmasıyla mümkündür.) "Kendinde örgüt"lenmeler, hareketin gelişiminin belli noktasında (ilişkilerin artık tıkandığı, gelişimin gözle görülür ölçüde durduğu momentte) bilinçli (iradi!) müdahaleler ile

bilinçli bir sürece dönüştürülmeli... Bu başarılamadığı zaman, başlangıçtaki avantaj tam bir dezavantaja dönüşür! Doğal gelişim, doğal örgütlenmeler devam eder, hareket gittikçe büyürse, artık işler seyrinden çıkabilir. Neyin nasıl yapılacağı konusundaki ilkeler kâğıt üzerinde kalır. Hareketin bağrında gelişmeye başlayan örgüt, hareketi yönlendireceği yerde, hareket örgütü yönlendirir. Örgütün hedefi genişlemek, güçlenmek ve bunun için hareketi kendisine (örgüte) dönüştürmektir. Ama gereken sıçrama yapılmadığında, örgüt, hareketi nitelik değişikliğine uğratarak kendisine dönüştüreceği yerde, hareket var olan örgütü de kendisine benzetir.

Senin başına gelenler de bunlar değil mi? Çalışma tarzı olarak, en geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasını temel almayı, kitle içinde parti çalışması yapmayı benimsemiştin. Bu doğrultuda, kadro örgütlenmeleri (devrimciler örgütü) ile kitle örgütlenmeleri arasındaki ayrımı da ortaya koymuş oluyordun. Ama bu ayrım çizgisini kesin hatlarıyla belirleyemedin. Başlangıçta, böyle bir ayrım zaten yoktu, "kendinde örgüt"lenmelerde böyle bir ayrım olamazdı. Ama bunu aşmaya çalıştığın noktada, kadrolaşmayı kısa sürede sağlama ihtiyacın, bu ayrımı belirsizleştirmedi mi? Örgütünü kurabilmek için kadro lazımdı ve kitleleri örgütleyebilmen kadrolarını örgütleyebilmene bağlıydı. Ve iç savaş günlerinde bunu ince eleyip sık dokumaya, kadro adaylarını eğitme ve sınama ve denetleme gibi temel örgütsel görevlerle uğraşmaya kalkıştığında, savaşma görevlerinden kaçınmış olurdun. Bu nedenle en dar (sıkı dokunmuş) kadro çalışması yerine "en geniş (gevşek dokulu) kadro çalışmasına" mecbur kaldın. En geniş kadro çalışmasıyla ise ancak en dar kitle çalışması yapma imkânın kalmıştı! Kadro çalışmasında aleniyete ve türlü liberal davranışlara göz yumma "mecburiyeti"ni yaşarken, kitle çalışmasında kimi zaman sekterliğe varan bir katılık ve hoşgörüsüzlük (kitlelerle iletişimsizlik) tuzağına düşebildin.

Belki de böyle bir gelişme bir ölçüde kaçınılmazdı! İç savaş koşullarında, mücadeleyi örgütlemenin sürekliliğini

sağlayabilmek için belki de başka çare yoktu! Kuşkusuz bu deneyimlerini, örgütlenme tekniği ve çalışma tarzı bakımından yeniden ele alman ve tartışmanda yarar var. Ama yine de siyasi örgütlenmeni elbette kimilerinin tercih ettiği anlamda bir "kapalı kutu"ya dönüştürmeden, yeni tarz kurallar çerçevesinde bir kez daha tasarlaman, geçmişten çıkaracağın derslerden biri olmalı...

("Beşinci mevsim"ini işte bu derslerini öğrendiğin ölçüde sıkıntısız ya da daha az sıkıntıyla yaşayabilirsin.)

Çıkaracağın önemli derslerden biri de, örgütlenmede sürekliliği sağlayamamış olman: Yenilgi ile birlikle örgütlenmenin dağılması, kendini yeniden üretme yeteneğindeki eksikliğinin açığa çıkması bunun kanıtı. Oysa, en geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasının esas alınması anlayışını, siyasi örgütlenmenin sürekliliğinin, kendini yeniden üretme yeteneğinin güvencesi olarak benimsemiştin. Süreklilik, belki de bu çalışmanın gereğince yapılmaması ve bu çalışmanın da "sürekli" yapılamamış olması nedeniyle yakalanamadı...

Yine de, günümüz koşullarında dahi, devrimci hareketinin örgütlenmesi (elbette hem kadro hem de kitle örgütlenmeleri) Eylül günlerinde dağıtılmış olmasına rağmen, "sen hâlâ varsın." Ve kendini hâlâ eski kimliğinle tanımlıyorsun. Ve hâlâ arkadaşların var. Ve hangi taşı kaldırsalar, altından yine sen çıkıyorsun! Öyleyse, "süreklilik" yine de bir ölçüde sağlanabilmiş! Öyleyse, yıllar boyu çektiğin zahmetler, harcadığın çabalar boşa gitmemiş... Şu anda yeniden ve yavaş yavaş bir "hareket" kimliğini edinmiyor musun? Ve bu kimliğini, sözcüğün geniş anlamıyla "hareket"inin sürekliliğine (geçmişine, birikimine) borçlusun; büyük ölçüde...(Ama hâlâ "yavaş yavaş" ile yetinecek misin? Bir "sıçrama" bir "çıkış" vakti gelmedi mi hâlâ?!)

Bütün bunların anlamı, devrimci hareketinin "kitlelere

mal olması"ndan başka özellikte aranmamalı. Ama döne döne sormaktan vazgeçemeyeceğin soru da şu olmalı: Siyasi örgütlenmende süreklilik neden sağlanamadı?

Neden?

Bunun yanıtını, elbette bugün, başından geçen birçok olaya, senin ya da başkalarının yaşadıklarına bakarak, yani "sonuç"a bakarak kolayca verebilirsin: Doğrudur, çok ağır bir örgütsel darbe yedin, darbeyi doğrudan siyasi örgütlenmenin merkezileşmesinden yedin. Dağılma ve kesinti kaçınılmaz oldu vb. Ancak bu değerlendirmeler, sorunun çözümlenmesinden ziyade "tanımlanmasında" işe yarar. Sorun, daha köklü çözümlemelerle ele alınmalı...

Şu bir gerçek ki, Eylül günleri başladığında, devrimci hareketin yeni biçimlere bürünmesi, yeni düzenlemelere gidilmesi sağlanamamıştı. Bu, devrimci hareketin sürekliliği bakımından bir zorunluluktu; farklı koşullarda farklı biçimlere bürünebilmek... Sürekliliğin sağlanması, her şeyden önce, her koşul altında yeterliliği olan bir "insan malzemesi" (kendini farklı koşullara uyumlu kılan bir kadrolaşma) ile mümkündü. Ancak böyle bir öznel imkân ile değişen koşullara uygun mücadele biçimlerini yaratabilmen, yeni ilişkileri üretebilmen sözkonusu olabilirdi. Örgütlenmenin kendini yenileyebilmesi, süreklilik için en önemli koşuldur.

Böyle bir yenilenme ise, bağıra bağıra gelen Eylül döneminden önce başlatılmalıydı. Üstelik bu yenilenme, haretindeki tıkanıklığın aşılması, örgütsel sıçramanın ve dönüşümün sağlanmasıyla bir ve aynı ihtiyaca denk düşüyordu. Üstelik Eylül günlerine hazırlanmanın fırsatı, bunun bir öncesi olan sıkıyönetim döneminde değerlendirilebilirdi. Sıkıyönetim nasıl ki açık faşizme geçiş dönemi olarak yaşandıysa, aynı dönem senin bakımından da örgütlenmede bir geçiş dönemi olabilirdi. Bunu başarabilseydin, açık faşizmde varlığını sürdürebilecek imkânlara sahip olabilirdin. Bu fırsatı da kullanamadın... Sivil faşist saldırılara direnme görevine göre biçimlenen örgütlerinle, resmi faşizmin saldırılarına direnme görevlerini yerine getiremezdin ve getiremedin...

Kendine ait yetersizlikler nedeniyle... Buna, biliyorsun, "sübjektif faktör" derler!

Sübjektif faktörden söz edilince, deneyim eksikliği ve "kadrolaşma" düzeyi akla gelir. Evet, öyleydi... İç savaş günlerinde senin "hareket"in, "genç bir hareket" olarak, olağanüstü koşulların görevlerini yerine getirmeye soyundu. Henüz "beş yaşında" idi, olgunlaşmamıştı, çoğu görevlerin üstesinden el yordamıyla gelebiliyordu. Kadroları da "genç devrimciler" idi ve bu nedenle çoğu kez "gençliği temel almış olmak"la suçlanırdı! (Sahi, sen o zaman kaç yakındaydın?) Ama senin hareketin, kendisini "gençlik hareketi" olarak suçlayan(!) bütün akımlardan (belki de bunların toplamından!) daha etkin ve yaygın ölçekte değişik emekçi kesimlerle organik bağlar kurabilen bir "genç-devrimci-hareket" olabildi. Öyle ki, son yıllardaki mitinglerinde "devgençliler" azınlıkta kaldıkları için homurdanmaya bile başlamışlardı! Ve en son "toplu dava" sanıklarının bileşimi arlık hiç de dev-gençlilerin çoğunlukta olmadığını gösterdi!

Ama son dönemde "devgençliler"in azınlıkta kalması, hareketin henüz "beş yaşında" oldukça genç bir akım olması gerçeğini değiştirmiyordu. Orta yaşlı işçi kadroların siyasi yaşı da bu "beş yıl" ile ölçülüyordu çünkü...

Şimdi yıllar sonra, yenilgiden önceki bütün faal ömrü yalnızca beş yıl olan bir hareketin ve bunu oluşturanların kaçınılmaz yetersizliklerini ve yanılgılara düşme yatkınlıklarını anlayışla değerlendirmemek elde değil. Senin bu özelliğin, bugün (ama dün değil bugün!) en geçerli "tarihsel" mazeretin olabilir...

Mazeretlerini bir yana bırakalım.

Senin hareketinin değerlendirilmesinde, belki diğer örneklerde pek bulunmayan bir kategori, bir "sorumlular kategorisi" ve "sorumlular gerçeği" de vardı...

Sorun "insan faktörü" boyutunda ele alındığında, hareketin "sorumluluğunu" yüklenenlerin yeterlilik ve etki düzeylerini görmezlikten gelemezsin. (Sahi sen de bir

"sorumlu" muydun, yoksa, "sıradan bir nefer", militan mıydın? Yoksa ikisi birden mi?!) "Örgüt" nasıl hareketi örgütlemekle yükümlüyse, işte bu "sorumlular" da "örgüt"ü örgütlemekle ("örgüt yapmakla" ya da aynı anlama gelmek üzere, "örgütlenme ustası" olmakla) yükümlüydüler... Bu "yükü" taşıyamadılar!

Geçmişinde, dört dörtlük bir örgütlenme yaratılamadığı halde (belki de bu nedenle) "sorumlu" sıfatını sıkça kullanmayı alışkanlık haline getirmiştin. Hatırlıyor musun; bu sorumlular mücadele alanında ve örgütlenme çalışmalarında görevlerini nasıl yerine getirirlerdi ya da hangi nedenlerle yerine getiremezlerdi?

Biliyorsun. Her toplumsal ve dolayısıyla her devrimci örgütlenmenin işlerliği, ana hatlarıyla, karar verme (yönlendirme), yürütme-yerine getirme, hesap verme-hesap sorma fonksiyonlarında anlam kazanır. Başka bir düzeyde bu işlerlik, ideolojik-teorik ve politik-pratik vb. fonksiyonlarda ifade edilir: Marksist örgütler bunu ideoloji (sınıf bakış açısı ya da sınıf çıkarı ya da dünya görüşü) ve bilim (ya da teori) ve politika (ya da pratik) üçgeninde formüle ederler...

Toplumsal-politik örgütlenmelerdeki "örgütsel işlerliğin" (yani "demokrasinin!) niteliği işte bu fonksiyonların işlerliğine göre de belirlenebilir. Özel olarak, konspirasi koşullarında faaliyet gösteren ve savaşmaya mecbur olan devrimci politik örgütlenmelerde, merkeziyetçilik yönünün zorunlu olarak ağır bastığı kabul edilir... Merkeziyetçilik ilkesinin ağır bastığı örgütlenmelerde sözkonusu diğer fonksiyonların ancak özel biçimler altında gerçekleşmesi mümkündür ve bu da anlaşılabilir bir zorunluluktur...

İşte bu fonksiyonlar arasında örgütlenmenin niteliğine ve yaşanılan koşulların gereklerine göre bir uyumun sağlanamaması, örgütsel işlerlikteki tıkanmaların, örgütsel bozuklukların ortaya çıkmasına yol açar.

Bunun kendi sürecinde nereden kaynaklandığını sen de biliyorsun. Tespit etmiştik: İnsan faktörü! Özellikle bu işlerlikten sorumlu olanlar! İşlerliğin sağlanamaması sorumluluk sınırları ile yetki sınırlarındaki belirsizliğe, doğrudan hesap sorulamaması anlamında, bazı "sorumlu olmayanların" yetkili, "sorumlu olanların" yetkisiz olmasına bağlı olabilir. İşbölümündeki bu tür belirsizlikler, senin çalışmalarında da ilişkilerinin, doğal-kendiliğinden nitelikleriyle yeterince örgütlenemeyişine ve kurumsallaşamayışına yol açmadı mı? Bu özelliklerin, sorumluların gençliği, deneyimsizliği, yetersizliğiyle katmerleştiğini de bildiğine göre, "kendiliğinden ilişkileri" fazla yadırgamayabilirsin; aşılması için gösterilen çabaların başarısızlığını anlayışla karşılayabilirsin. Gerçekten de öznel düzlemde, geçmişin bu olgunun çeşitli görüntüleriyle tanımlanabiliyor.

Kısacası, bir bütün olarak ele alırsan, geçmişindeki mücadelenin ve çalışmanın fonksiyonel bakımdan örgütlenemediğini görebiliyorsun. Karar alma -yönlendirme, yürütme, yerine getirme- denetleme fonksiyonlarının örgütlenemeyişi, kurumsallaşamayışı ile işlerliğin sağlanması için gerekli yapısal düzenlemelerin gerçekleşemeyişi kısırdöngü anlamına geldi. Yapısal düzenlemeler gerçekleşemeyince, fonksiyonlar, çoğu kez kendiliğinden ve orantısız şekilde hayata geçirildi; bunlar arasında uyum sağlanamadı.

...

Örgütlenmede işbölümündeki fonksiyonel ve yapısal belirsizlik, ayrım çizgilerinin bulunmayışı, her şeyin iç içe geçmesi, dinamik ve değişken bir örgütlenme imkânının yakalanmasını engellerken, hantal bir örgütlenmenin büyümesinden başka bir sonuç doğurmadı. Fonksiyonel ve yapısal uyumsuzluklar ve uygunsuzluk, kendini örgütsel işlerlikteki hantallık ve aleniyetin yanı sıra, kimi durumlarda aşırı merkeziyetçilik kimi durumlarda aşırı âdemi merkeziyetçilik, kısacası "bürokrasi" ve "bürokratlaşma" eğiliminde hissettirdi.

Bürokrasinin bir özelliği "ben bilmem merkez bilir" alışkanlığı ise diğer özelliği "memurların" isterlerse önüne gelen

işlemleri "kitabına uydurma" imtiyazlarına da sahip olabilmeleridir! Bürokrasiyle birlikle, "kendinde örgütlenmelerin uzantısı olarak, örgütsel işlerlikteki tıkanmalar, gereksiz işlemlerin ağırlık kazanması gibi özellikler (merkeze sormadan bir iş yapılmaması ya da bir üst sorumluya danışmadan adım atılmaması: inisiyatifsizlik!) ön planda kaldı; örgütlenmende bürokrasinin bu inisiyatifsizlik özelliği, çelişik gibi görünen "başına buyrukluk" (aşırı inisiyatif!) özelliğiyle birlikte gelişti. Aslında aşırı merkezileşmenin (bir ölçüde kaçınılmaz) ürünü olan bürokrasi olgusu, senin örgütlenmelerindeki aşırı çarpıklığın-düzensizliğin bir ürünü olarak, çarpık bir bürokrasi biçimini de almış oldu.

Fonksiyonların örgütlenmesindeki ihmal nedeniyle, bir yanda sorumluların yetkili olamaması, yetkilerini (inisiyatiflerini) kullanamaması; diğer yanda yetkili olanların (kendisine "bağlı" çalışanlar tarafından denetlenememesi, soru sorulamaması anlamında) "sorumlu olmayan" konumunda bulunması, "aşağıdan yukarıya" bir "memur-amir" örgütlenmesini, inisiyatifsizliği, "yukarıdan aşağıya" ise bir "amir-memur" örgütlenmesini, başına buyrukluğu getirdi...

...

Örgütünü, yetenekli ya da yeteneksiz, ama "insanlar" yapıyordu... Çünkü insan faktörü, her şeyin başı: Bunun örgüt kurarken taşıdığı özel anlam ise, kadro politikası... Kadro politikasını yalnızca yeteneklere göre oluşturmak ne denli doğru olurdu? Politik öncülerin çok yönlü yetişebilmesi bakımından, yeteneklerinin elverişli olmadığı alanlarda da istihdam edilmesi gözetilmişti... Ve böyle bir tercihin ifadesi olarak, bazen işlerin aksamasını bile göze almak gerekiyordu...

Hangisi doğru? İşin gereklerini mi ön plana almalı, kadroların çok yönlü gelişimini mi?

Bunun mutlak bir karşılığını bulmak olanaksız...

Partileşmenin temel olduğu bir dönemde, ikincisinin öne çıkması makul görülebilir. Ama bu dönemde bile öyle evreler olur ki, gündelik işin başarılmasının dayatıcı hale gelmesi, birinci tercihi ön plana çıkarabilir. Her farklı durumda en uygun tercihi yapabilmek ise, açık ki, yine "örgütlenme ustalığı" gerektirir...

İstihdam politikasında akıllı ilke, elbette "adama iş değil, işe adam" ilkesidir... Ama sosyalist bir örgütlenmede, kapitalizmin "iş bitiricilik" ilkesinin önüne "insan faktörü"nün geçmesi kadar doğal ne olabilir ki?

Ve elbette ideal olan, her yönüyle gelişkin yeteneklere sahip politik kadro tipinin yaratılabilmesi... Ama bu yaklaşım, pratikte, "iş bitiren" arkadaşlarının fazlalaşmasıyla ve belli işlerde uzmanlaşmanın engellenmesiyle sonuçlanmadı mı? Benzer biçimde, öncelikli görevlerin yerine getirilmesi kaygısı, belli konularda daha yetenekli olan arkadaşlarının zorunlu olarak daha az yetenekli oldukları alanlarda görev almalarına yol açmadı mı?

İşte bu tür sorunlar mücadele ve örgütlenme görevlerini yerine getiremeyişinin nedenlerinden bazıları... Ama bu nedenlerini, bunlara alıştığın ölçüde, birer sonuç haline getirdiğin de söylenemez mi?

Çünkü bu eksikliklerine karşın, yaşanılan süreçte hareketin hızla gelişiyordu ve diğer siyasi akımlarla kıyaslandığında yine en başarılı olan senin içinde yer aldığın örgütlenmeydi. Böyle bir durumda örgütlenmene duyduğun güven, sözkonusu eksikliklerine ve kendini yeterince yeniden üretemeyişine de bir övgü anlamına da gelmiyor muydu? Ama böyle bir anlamın içeriğini kavrayabilmen için yenilgiyi yaşaman şart mıydı?

Evet, işte başarının yol açtığı bu güven duygusu, eksikliklerini görmeni perdeledi... Hatta zaaflarını bir erdem gibi algılamana bile yol açtı dersem, fazla mı insafsız davranmış olurum? Ama, bir düşün, "biz yaparız, olur" şeklinde bir

güven anlayışıyla paldır küldür her şeyin üzerine yürümüyor muydun? Görece en etkili ve güçlü olman, yanılgılarını ve eksiklerini görmeyişine neden olmamalıydı; oldu... Başarı, haldeki durumunla yetinmeni getirdi, bunu aşmak gerektiğini dilinden düşürmemiş olsan dahi... Başarı, hatta seni, zaman zaman faşizmi bile küçümseyerek politik çalışmalarda önlemsizliğe düşmene yol açmadı mı? Bir düşün... Kazandığın başarıların ve sağladığın gelişmelerin önüne geçilemeyeceğine, devrimci hareketinin yenilmeyeceğine öylesine inanmıştın ki...

"İşler böyle pekâlâ yürüyor, bundan sonra da pekâlâ yürür; biz en iyisini yaptık ve en iyisini yaparız" şeklinde kendine duyduğun aşırı güven, sağlıksız-özeleştirisiz güven duygusu değil miydi? Yenilenme çabalarının ve radikal atılımların perdelenmesinde bu psikopolitik duygularının payı yok muydu?

... Böylece "kılcal damarlar" durumundaki "alt birimlerin" (devrimciliği her alanda üreten ve her alana taşıyanların!) izlenmesi ve gerçek durumun kavranması güç ve geç olmadı mı? Tıkanma, bu açıdan, örgütlenmene hayatiyet veren kılcal damarlarda çok önce, yenilgiden önce, başlamıştı, diyemez misin?

Devrimci hareketinin tarihsel gelişimi ve bileşimi bakımından genç bir oluşum olması, deneyimsizlik gibi tipik bir zaafla malul olmasında yatan özellikleri, her düzeydeki kadrolaşmanın hemen her konudaki acemiliğinde ve mücadelenin hemen her alanında kendini gösteriyordu.

"Kılcal damarlar"daki tıkanıklığın yenilginden önce başlamış olduğu tespitinin ışığında, Özellikle alt birim kadroları bakımından, politik çalışmaların ve iç savaş koşullarındaki toz dumanda sürdürülen mücadelenin hareketliliği içindeki bir biteviyelikten (monotonluktan) söz edemez misin? Çok hızlı ve hareketli bir yaşama kavgasının yarattığı gerilim; bir iç savaş psikolojisi... Bunlar senin ve arkadaşlarının üzerinde önemli psikopolitik etkiler yaratmadı mı?

Bu koşullarda politik inançlardaki körelmelerin ve psikolojik sorunların bireysel düzlemlerde tam olarak kendini açığa vurmayışını anlayabilmek mümkün. Mücadele biçimlerindeki, dolayısıyla yaşama biçimlerindeki biteviyelik ve belirsizliğin, hızla yenilenemeyişin, sende ve arkadaşlarında kendinize (misyonlarınıza) ve hareketinize karşı bir yabancılaşmanın (başkalaşmanın) fideliğini oluşturduğunu gözden kaçırmamak kaydıyla... Çünkü bu yabancılaşmanın çeşitli boyutları, kendini, Eylül günlerinde ve sonrasında büyük ölçüde açığa vurabilme "ortamını" bulmuştu...

İşte bu yabancılaşma olgusu, sanırım, "psikopolitik faktör" üzerinde biraz daha durmanı gerekli kılıyor...

Sözkonusu yabancılaşmanın boyutlarını araştırırken, senin de aklına gelen ilk özellik "memur zihniyeti" mi? Örgütlenmedeki bürokratlaşmayı da dile getiren bir yabancılaşma biçimi... Mücadele biçimlerindeki tıkanmaların ve biteviyeliğin yaşama biçimindeki alışkanlıklara dönüştüğü ve bu şekilde yaşama biçimindeki alışkanlıkların inançlara ağır bastığı, "profesyonel devrimciliğin" "amatör ruha" üstün geldiği bir yabancılaşma... Devrimci olmaya "alışma" ve böylece neden devrimci olduğunu "unutarak", yaşama biçiminin tutsağı haline geldiğin bir "tıkanma" durumu... Başkalaşma...

Senin ve arkadaşlarının "kadro" niteliğini kazanabilmende, "kadrolaşma" denilen özelliğin edinilmesinde, kuşku yok ki, bu tür psikopolitik faktörler yadsınamaz önem taşıyordu. Geçmişinde, kadro niteliği salt "politik" boyutundaki tanım düzeyinde mi takılıp kalmıştı? Belki de bu nedenle ya da buna tepki olarak, yenilgiden sonra (özellikle yurtdışında "sürgünde" bulunan) bazı arkadaşların arasında kendilerini ağırlıkla "psikolojik" düzeyde tanımlama eğilimleri ortaya çıkmıştı! "Birey olma" özlemleri!

Bir devrimci elbette salt politik tanım düzeyinde ele alınabilir "robot-benzeri" bir insan olamazdı. İstese de olamazdı...

Ama?

Ama buradan yola çıkarak ve "politik" tanım düzeyine tepki olarak kendilerini "birey" olarak tanımlama kaygısına kapılanların (ve bu kez "psikolojik" tanım düzeyinde çakılıp kalanların) haklı olduğunu, geçmişine bu yönde yöneltilen suçlamaların geçerli olduğunu söyleyebilir misin? Hiç sanmıyorum...

Sen de çok iyi bilirsin ki, kural olarak, belli bir örgütlenmeye katılan her "birey", kendi "bireysel özgürlüğü"nden (bu anlamda "bireyselliğinden"!) taviz vermek durumundadır. Artık bu "birey", gönüllü bir birlikteliğe bağımlıdır ve bireysel iradesini kolektif iradeye sunmuştur; kendi iradesinin de bileşenlerinden biri olduğu bir ortak iradeye... Böyle bir düzlemde, kendisinin de bileşeni olduğu ortak iradeyi tanımayan bir "bireysel özgürlük" tartışma dışıdır.

Kaldı ki, sosyalist olmayı tercih etmen, birey (an individual) olmaktan (sıradan bir insan olmaktan) "en birey" (the individual) olabilmeye dönüşme arzusunun ifadesidir. Bu arzunun mantıki, duygusal ve beşeri sonuçları, "devrim"e ve buna yönelen bir "devrimci hareket"e olan bağlılıktır. Böyle bir bağlılık, sıradan insan ("birey") olma özelliğinden "kopuş", bireyi birey yapan, "en birey" yapan gerçek özgürlüğüne (bilinç + vicdan kompleksine) ulaşmış insan olabilmeni sağlamaz mı? Böyle bir bağlılık (ya da "bağımlılık!") geçmişinde de seni çok yönlü kılabilen, sıradan birey olmaktan çıkaran ve diğer bireylerle ortaklaştığın ölçüde "en birey" olabilmene yol açan ortama bağlılık değil miydi? Özgürlüğün ta kendisi... Birey olarak özgürleşebilmenin... Bunu ihmal ettiğin zaman, elbette, sen de bazıları gibi, devrimci hareketinin (yani gönüllü bireylerin bilinç + vicdan üzerinde oluşturdukları organik birliğin) yarattığı üstünlüğün, tek tek bireyleri "ezdiği" gibi saçma sonuçlara ulaşabilirsin...

Bireylerin özgür ve ortak iradeleri ile yaratılan bir devrimci hareketin ve onun örgütünün tek tek bireysel iradelerden üstünlüğü kaçınılmaz... Hem bu üstünlüğü kabul etmek hem de bireysel özgürlüklerin sözkonusu ortak (üst, üstün) irade tarafından "kısıtlanmasına" karşı çıkmak, an-

lamsız... Öyleyse örgütüne "sarsılmaz" bağlılıkla, örgüt dışındaki bireysel özgürlük kavramından daha üst bir özgürlüğün dile geldiğini yadsımamalısın.

Böyle bir bağlılık birey olarak seni bir "robot" değil, bir devrimci ("birey"den üstün ve bireyselliği aşmış bir insan) kılmadı mı? Devrimci hareketinin, her genç ve deneyimsiz benzeri oluşumlarda görülebildiği gibi seni ve diğer kadrolarını politik kimliklerinin ötesinde değerlendirme kapasitesine ulaşamamış olması (üstelik yaşanılan iç savaşın toz dumanının bu kapasitenin gelişimini engellediği de bilindiğinde) politik kimliğin yerine "psikolojik kimliğin" ikame edilmesini haklı kılmaz, öyle değil mi?

Kuşkusuz, iç savaş sürecinde, hareketin kapasitesinin yetersizliği ve bunun kadro politikasına yansıması, mücadelenin toz dumanı içinde pek çok arkadaşının ağırlıkla politik işlevleriyle algılanmasına ve bu sınırın ötesindeki özelliklerinin görülememesine yol açabildi. Böyle bir süreçte sen ve arkadaşların devrimci olmaya "alışınca" ve yalnızca politik boyutta bir yaşamı sürdürmeye yönelince, bireysel düzlemdeki tıkanmalarla da yüz yüze gelmiş olmadınız mı? Hareketin genelindeki örgütlenme düzlemindeki tıkanıklığın nedenlerinden birisi, böylece, bireysel düzlemdeki bu tür yabancılaşmalarda ifadesini buldu ya da bunlardan kaynaklandı.

Öyleyse, bugünden baktığında, kadro politikasında eksik kalan önemli bir yönün, kadroların psikopolitik düzlemde kendilerini yeniden üretecek bir anlayışla donatılmaması olduğunu görebilirsin. Çözüm, elbette yenilgi sonrasında ve yenilginin ürünü olarak ortaya çıkan "birey olma" biçimindeki psikolojik boyutta yatmıyordu. İç savaşın karmaşası içinde yeşeren ve bünyesinde kaçınılmaz olarak her türden kültürden insanı barındıran, kadrolarını böyle bir ortamda devşiren devrimci hareketin, "mükemmel" (herkesi tatmin eden) çözümler bulabilmesi, kapasitesini oldukça aşan bir görevdi. Ama bu görevin yerine getirilemeyişinin makul gerekçesi, bugün bundan çıkarılacak dersin önemini ortadan kaldırmıyor.

Devrimci hareketin kadroları salt "politik unsurlar" olarak var olmamalı; kadroların politik ve psikolojik düzlemlerdeki "beşeri" birliktelikte kendilerini yeniden üretebilmeleri, aynı zamanda, hareketin kendini yeniden üretme mekanizmalarının ve böylece hareketin sürekliliğini sağlayacak dinamiklerin canlı kılınması olarak ele alınmalı.

Mücadelenin "monotonluğundan" (kendini tekrar etmesinden) dolayı yorgun düşen (tıkanan) kadroların, "birey olma" vb. özlemlerle savrulup gittiklerine yenilgi döneminde sen de sıkça tanık oldun. Öyleyse, bireylerini örgütlenmenin vidası-somunu olarak algılamayan/algılattırmayan yeni tarz bir kadrolaşma politikasını, kendisini örgütlenmenin kolektivitesinde üretebilme yeteneğine sahip ve örgütlenmeyi birey olarak kendisinde de cisimleştirebilen insanlara duyulan ihtiyacı karşılayan bir anlayış üzerinde oluşturmalısın.

Devrimciliği, psikopolitik boyutta (psikolojik ve politik boyutlarıyla birlikte) tanımlayabilen böyle bir anlayış sayesinde, örgütlenmenin özellikle başlangıç dönemlerinde, her biri birer "müşahhas" (somut) ve "mücessem" (cisimleşmiş) örgüt olan, inisiyatif sahibi olan örgüt insanları ortaya çıkabilir. Bu nitelikteki "örgüt insanları" sayesinde, örgütlenme bünyesinde memur zihniyetinin egemenlik kurması, aşırı merkezileşmenin yaratacağı sorunlar ve konspirasi koşullarında merkeziyetçilik-demokrasi çatışmasından doğan ikilemler, merkeziyetçiliğin ürünü elitizm vb. türden sakıncalar bütünüyle engellenemezse bile, önemli ölçüde hafifletilebilir...

(Örgütlenmenin bu tür kadroların organik birliği olarak gerçekleşebilmesi, yalnızca bugün için değil, gelecek için de hayati bir öneme sahip. Günümüzde oluşturulan örgütlenmelerde "zorunlu" olarak merkezi ağırlık taşıyan yapılanmalar ve buradan kaynaklanan gelenek ve alışkanlıkların uzantıları, gelecekte sosyalizm koşullarında, parti-devlet örgütlenmelerinde varlığını sürdürmez mi? Toplumun sınıfsızlaşmasını, yönetimin doğrudan demokrasiye yönelmesini hedefleyen "proletarya diktatörlüğü" ya da ne bileyim

"emekçiler hegemonyası"-bir tür demokratik merkeziyetçilik- bu hedefine ulaşabilmesinin güvencesini bugünden yaratılan demokrasi nüvelerinde yeşertebilmelidir. Bu bilinci kişiliğinde cisimleştirmiş kadrolaşma ve örgütlenmeyi bu bilinçli kadrolarla sürdürme geleneği ve bu geleneğin kurumlaşması, geleceğin güvencesidir.)

İdeal kadro, "müşahhas örgüt insanı", yani örgütlenmeyi şahsında cisimleştiren kişi olsa gerek. Ve örgütlenme, bu tür kadroların organik birliği olabildiği ölçüde, onun "kendini yaşatabilmesi" mümkün hale gelebilir. Yapılanması, kurumları, merkezi birimi, ne ölçüde dağıtılırsa dağıtılsın, örgütlenme bu tür müşahhas-mücessem tohumları, nüveleri (kadroları) var oldukça sürekliliğini sürdürme şansını koruyabilir...

Sahi bugün bile hangi taşı kaldırsan senin eski örgütünde çalışmış devrimcilerin çıkması, bu "hayal gibi görünen gerçeği" senin ve arkadaşlarının geçmişte belli ölçülerde yakaladığınız anlamına gelmiyor mu?

Ama belli ölçülerde! Çünkü bu türden kadrolaşmayı ağırlıkla başaramamış olman, örgütünün merkezi birimi darbe yediğinde, yeniden "toparlanma"nın ve sürekliliğin sağlanamaması gibi bir sonuca mahkûm olmana yol açtı... Önceki sözlerin tekrarı olacak ama; bunun anlamı örgütlenmenin bütünüyle dağılmasından başka bir şey değildi. Uzun yıllar boyu örgütsel düzlemde ayağa kalkamamanın bir önemli nedeni ise, kadrolarının birer "müşahhas örgüt" olabilmeleri yerine, geçmişteki politik kimliklerin kendilerince tepki olarak dile getirdikleri psikolojik kimlikleri ile "birey olma" özlemlerini tatmin etmeye yönelmelerinde belirginleşti... Dağınıklığa ve kesintiye bu tür "kaçış" gerekçeleri bile imal edilebildi. Yabancılaşma, tıkanıklığı getiren bir yabancılaşma olduğu ölçüde, aşılamadı...

Kendini Eylül günlerinde açığa vuran bu yabancılaşma çeşitli biçimlere bürünebildi. Emniyete düşenler, açık faşizm gibi "beklenen" fakat pek de umulmayan, maddi ve manevî olarak hazır olmadıkları yeni bir dönemin "şaşkınlığını" da yaşadılar. Açıkçası, bu dönemin ne getireceği ne götüreceği

tam olarak kavranamamıştı. İlk elde, belki de, sıkıyönetimin tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılması ve bu anlamda sıkıyönetim döneminin bir "devamı" olarak algılandı, Eylül günleri... Aslında, o güne dek yaşanılanlardan bütünüyle farklı bir ortamda, nasıl davranılacağı konusundaki acemilik henüz aşılamamıştı. Mücadeledeki tıkanmanın ve biteviyeliğin yorgunluğuna karşın ayakta durabilmeyi sağlayan moral ve güven Eylül günleriyle birlikte sarsılmıştı...

Belki de ya da muhakkak ki, çoğunluk için, geçirilen bütün başarısız sınavlara karşın, "inançsızlık ve teslimiyet" kesinlikle sözkonusu olmadı. Ama çekilen acılar ve bu acılara tahammül gücü, inançsızlığın ve teslimiyetin "sınırına" gelindiği şeklinde yorumlanamaz mı?

Yorumlanabilir...

Ama bu acıları çekmeyenler ve tahammül gücünü sınamayanlar tarafından yorumlanabilir. Dolayısıyla bu noktada tartışılması fazla anlam taşımaz.

Aynı insanların, Eylül öncesinde faşizme karşı mücadelede terör, zulüm ve ölüm tehlikesi karşısındaki tutumları ve dirençleri ile Eylül günlerinde yine aynı faşizme karşı mücadeledeki yoğun terör, baskı ve özellikle (hayır, ölüm değil!) işkence karşısındaki tutumları ve "dirençsizlikleri" arasındaki çarpıcı fark çok önemli. Faşizme karşı mücadelede bu insanlar "ölümüne direnme" eğilimi içinde bulunduklarını sayısız vesilelerle kanıtladılar. Yenilgiden önce bütün başarılara damgasını vuran bu eğilim oldu. Onlar direnmedikleri için yenilmediler. Direnmelerine rağmen yenildiler. Yenildiklerini gördükleri noktada direnemediler ya da beklenilen ya da kendilerinin beklediği direnci gösteremediler.

Direnmedikleri için yenilmediler. Ama yenildikleri için direnemediler, direnme gücünü belli ölçüde yitirdiler mi?

Direnmek? Bilemiyorum. Bu kavram da o kadar izafi ki... Sahi direnen kim? Teslim olan kim? Teslim olmak ne demek? Kime? Nasıl? Direnmek, emniyette hiç "konuşmamak" mı? Yüklenilen

suçları kabul etmemek mi? Kim direndi? Kim teslim oldu? Neden? Cezaevinde "yatabilmiş" olmak mı? Toplam hanesine, yani "sonuca" baktığında, aradan geçen bunca yıldan sonra kim ne yapıyor? Direnmek, bunca yıla direnmek mi yoksa? Bunca yıl sonra da "devam" demek mi? Bilemiyorum... Yıllarca önce emniyette konuşmayan ve şimdi reklam müdürü olarak konuşan, direnmiş mi sayılmalı direnmemiş mi? Toplam hanesinde ne yazıyor? Bilemiyorum... On yıl civarında eziyet görmüş bunca insanı, direnmiş ya da direnmemiş tasnifine tutmanın anlamı ne? Direnmiş ya da direnmemiş, bunca yıl sonra hâlâ "devam" diyorsa, "ben isyanıma devam ediyorum" diyorsa, kim ve ne hakla "dur bakalım" diyebilir? Bilemiyorum...

Eylül öncesinde direnme savaşının insanlarının defalarca kanıtladığı bu "ölümüne direnme" anlayışı, nasıl oldu da Eylül günlerinde emniyette ve cezaevlerinde, gündelik yaşantılarda, tersine döndü denilemese bile "sınırlı direnişe", "ölümüne direnmeme" eğilimine dönüşebildi?

Bu süreci yaşamamış olan "başkaları"nın soracakları, sormasalar bile sormak istedikleri bir soru bu.

Bunu, kolektif mücadele dışına düşen, kolektif mücadelenin moral desteğinden ve ona duyulan güvenden yoksun kalan tek tek bireylerin acı ve zulüm karşısındaki çaresizlikleri ile açıklayabilirsin...

Ama bir başka yanıt daha var. Bu yanıtı Eylül günlerinde kolektif mücadele dışına düşmeyen, kolektif mücadelenin moral desteğiyle ayakta kalabilen arkadaşların verdiler. Acı ve zulüm karşısında çareyi cuntaya ölümüne direnmede bulabildiler. Eylül öncesinde (senin gibi) direnen bu arkadaşların, Eylül günlerinde de dağlarda ölümüne direnişlerini sürdürebildiler. 1984'te Kürt direnişi başlayana dek senin arkadaşların (seni cuntaya teslim olmakla suçlayan) tüm diğer çevrelerin göstermediği bir direnişi onlarca şehit vererek yaşattılar... Seni teslim olmakla suçlayanların verdikleri toplam kayıptan kat kat fazlasıyla...

Ama biliyor musun, "teslim olmak" anlaşılır bir şey de, direnmiş olmak ya da direnmemiş olmak öyle izafi ki... İzafeten direnmiş

olmak? İşkence gördüğün için övünebilir misin? Yıllarca cezaevinde kaldığın için? Açlık grevi yaptığın için? Ölüm orucuna katıldığın için? Dayak yediğin için? Yaşasın Direnişimiz! Bu övünmede bir tuhaflık yok mu? Ha, belki birileri "kahrolsun teslimiyetçiler" diyebilir, kimilerinin "yaşasın direnenler" diyebileceği gibi... Gülten (Akın) teyze şiirini yazabilir, Perihan (Akçam) teyze anılarını; teslim oldu diye suçlayanlara karşı kendini savunman amma da tuhaf olur, öyle değil mi? Hele yıllar geçtikten sonra... Biliyorsun işte; senin yıllarca tutulduğun cezaevine "cehennem" ismini vermişlerdi. Cehennemdi... Temerküz kampıydı... Ama kimsenin bilmediği bir başka gerçeğin de yok muydu? Sen bu cehennem içinde "cenneti" yaratmayı ve kendi cennetinde yaşamayı başarmıştın... Ömrünün önemli bir kesitini, bu cehennem içindeki cennette ürettin; gerçekten de tüketmedin, ürettin... Elbette "mazoşist" değildin ama gerçekten mutluydun... Seni cehennem zebanilerine "teslim" olmakla suçlayanlar oldu, kurallara uydun filan dediler... Ama sen onların kurallarında kuralsızlığını keşfetmedin mi? Bunu yalnızca sen bilsen bile ne fark eder; gerçekten de sen hiç teslim olmadın ki... Sürekli isyan halindeydin... Zebanilerle sürekli dalga geçmedin mi? Hiç alta düşmedin ki... Onlar seni cehennemde yaşattıklarını sanır, sevinirken, sen kendi cennetinde yaşamayı sürdürdün yıllar boyu... Hiçbir anın boşa gitmedi... Dolu dolu yaşadın; merakla, inatla... Bu "filmin" sonunu tarifsiz merak ettin... Direnmek, merak etmektir. "Filmin" sona erdiğini reddetmektir... Ve sen hep gülerek merak etlin... Hayatında en çok gülebildiğin ve her şeye ve hatta yaptıkları eziyetlere bile gülebildiğin tek yer olmadı mı bu cehennem? Bu cehennemde gülmek konuşmak sağa sola bakmak idare emriyle yasaktı. Ama sen asıl ağlamayı yasaklamıştan kendine... Bu nedenle mi her şeye gülerdin? Hayır ama, gerçekten de dolu dolu gülerdin, bir sinir boşalması anlamında filan değil, keyifle gülerdin. Cehennemi kahkahalarınla cennet yapardın... Tatlı yasaktı, kimi zaman, oturur tatlını da kendin yapardın... Şiir kitabı yasaktı son yıllara dek, oturur şiirini kendin yazardın... Özgürlük? Özgürlük de yasaktı! Oturur kendini özgür kılardın; düşlerinde, dışarıda olmadığın denli özgür olmaz mıydın? Dışarıdan tanıdığın tanımadığın arkadaşlarına bu cehennemde daha bir tutkuyla bağlanmadın mı? Şimdi direnenlerden ve direnmeyenlerden söz edenler var... Bak sana ne diyeceğim: Güveneceksen kıç üstü oturdukça ayağa kalkabilene ve pes etmeyene daha fazla güveneceksin; kimine göre kıç üstü oturması nedeniyle "yeterince direnmemiş" sayılanlara; ama bu acılara katlananlara ve katlandıktan

sonra "devam arkadaş" diyenlere güveneceksin... Ama hiç mi kızdığın öfkelendiğin arkadaşın yok? Vardır elbet... Bağırıp' çağırdığın, "bu kadarı da olmaz yahu" diye öfkelendiğin arkadaşların az mı? "Bu kadarı da olmaz!" Peki "ne kadarı" olabilir? Arkadaşlarının yaptıklarının ne kadarına tahammül edebilirsin? De ki bunun bir ölçüsü var, metre ya da kilo gibi; de ki bir "istiap haddi" var... Ne yapacaksın? Hele bir de istiap haddini on kat aştıkları bir tahammül ötesi "anda" ne yapacaksın? Şöyle bir soluk alacaksın... Bu tahammül yükünü, önce birlikte geçirdiğin yıllara böleceksin. Yine mi fazla geldi? Birlikte geçireceğin yıllara böleceksin... Tahammül sınırının aştığı o "an"daki istiap haddine bir kez daha bak: Göreceksin, hiç de taşınmaz bir külfet değilmiş diyeceksin... Sana iyilik meleği ol filan demiyorum... Söylemek istediğim belki de şöyle bir duygu: Başını yastığa koyduğunda bir düşünsen; bir ilahi güç çıksa ve yıllardır beraber olduğun arkadaş topluluğuna "dağılın ulan!" dese ve bu ilahi güç senin eline kâğıt kalem verse... Sana dese ki, "yaz bakalım, kafana göre yaz, şu verili zamanda ve mekânda kimlerle birlikte olmak isliyorsan onların listesini çıkar" Evet bir ilahi güç sana böyle bir şans verse, kimleri yazardın? Bir düşünsene! Ben biliyorum; bağırıp çağırdığın, öfkelendiğin arkadaşların yine listende yer alırdı, başka mümkünü yok... Şu verili zamanda ve mekânda kızdığın ve sevdiğin yani beraber olabileceğin insanlar bu arkadaşların; sen buna ister rastlantı de, ister zorunluluk, ama bu böyle... Çünkü... Çünkü cehennemi bile ancak bunlarla birlikte cennet yapabilirsin... Dışarıdaki cehennemide...

Her devrimci hareketin elbette bazı eksikleri, zaafları olabilir. Böyle olabilir diye hiçbir devrimci hareket, yenilmeye mahkûm değil ki. Yenilgi yaşanmışsa bunu belirleyen zaafları saptayabilmelisin.

Önce şunu: Devrimci hareketindeki en olumsuz özellik, onun sahip olduğu en olumlu özelliğinden kaynaklanmıştır. En büyük zaafının kaynağında, en güçlü yönü bulunuyordu...

Hayatın her alanında her mücadele biçimini kullanarak sağladığı başarı ve bu başarı sayesinde büyümesi ve güçlenmesi süreci, hiçbir alanda hiçbir mücadele biçimini etkin olarak kullanamama sürecine dönüşebildi. Başarısızlıklar ve

yenilgiler birbirini izledi. Devrimci hareketini başarıya götüren etmen, onu başarısız kılan etmendi...

Adeta Stefan Zweig'ın şu sözlerini kanıtlamıştın:

"Bin basamağı büyük bir beceriklilik, esneklik ve sabırla bir bir tırmandı da, hiç gerekli olmayan beceriksiz tek bir ayak sürçmesiyle en alt basamağa yuvarlanıverdi."

"Büyüklük ve güçlülük" avantajı, bu avantaj kullanılamadığı ölçüde, dezavantaja dönüşmeye mahkûmdu. Kocaman cüsse kolaylıkla Eylülcülerin boy hedefi haline gelebildi; yenilen darbeler, büyüklük ve güçlülük oranında büyük ve güçlü oldu...

Şurası açık ki, Eylül günlerine dek, kitlesel (nicel) ve bundan beslenen kadrosal (nitel) güçlülüğün ve genişliğin kaynağı hayatın her alanında sürdürülen devrimci faaliyetlerdi... Devrimci hareketin, sınıflar mücadelesinin tükenmez taleplerine ve bunları dile getirme yeteneğine koşut olarak doludizgin gelişiyordu. Fakat özellikle 1980 başlarında gelişiminde öyle bir noktaya ulaştı ki, halihazırdaki kadroları ile artık bu talepleri karşılamak imkânsızlaştı. Kitleselleşmesi ile kadrolaşması arasındaki denge büyük ölçüde bozulmuştu. Kitleselleşmedeki hız, yine bu kitleselleşmenin ürünü olabilen kadrolaşmadaki hızı kat be kat aşmıştı. Öyle ki, sözgelimi, "sempatizan" bir öğrenci, "militan bir kimlik" edinir edinmez, üç ayda okulundaki "kat sorumlusu", ne bileyim, beş ayda "okul sorumlusu" olabiliyor ve kısa süre sonra, yeni ilişkiye geçilmiş bir mahallede siyasi örgütün sorumlusu olarak görev alabiliyordu!

(Bir devrimci hareket için kadrolaşma her zaman kitleselleşmeden daha zahmetlidir. Kadrolaşma kalıcı örgütsel ilişkileri zorunlu kılar, kitleselleşme ise konjonktürel nedenlerle -hatta kimi zaman saman alevi gibi- aniden parlayıverir...)

Kadrolaşmadaki nicel-nitel yetersizlik, örgütlenmedeki bir doyum noktasına ve mücadeledeki bir tıkanma noktasına işaret etti. Gündelik gelişmeler ve örgütlenmeler bir yana bırakılsa bile, merkezi bakımdan haldeki duruma denk düşen bir siyasi örgütlenmeye sıçramak başarılamadı. Ya da

biraz daha insaflı değerlendirmeyle, tam bu sıçramanın yapılması gerektiği bir tarihsel momentte, öznel bakımdan kabuk değiştirme-yeni bir nitelik kazanma anında, nesnel planda nitelik olarak farklı bir ortama giriliverdi: Eylül dönemi başladı...

Partileşme sürecinin bitirilmesi görevlerinin yerine getirileceği bir aşamada, açık faşizm ile mücadele görevleriyle karşı karşıya kaldı, devrimci hareketin... Nesnel düzlemde bu şekilde kendini dayatan görevler, devrimci hareketinin öznel düzlemdeki yeniden biçimlenme görevlerine ağır bastı, bunların ertelenmesine yol açtı...

Mücadelenin biçimlenişinin, mücadele biçimlerinin bu gelişmedeki rolü elbette önemli... Sansasyonel eylem özentisi yoktu. Bu olumlu bir özellik... Ama kontrol dışı ve "iç savaş kargaşası" içinde gerçekleşebilen ve iddianamelerde açığa çıkan bakkal soygunu vb. eylemler ise elbette kötü işlerdi... Aceleci grupların sansasyonel eylemleri kadar bu tür "inanılmaz" soygun türü eylemlerin de sözkonusu kaotik ortamın gelişmesine hizmet ettiği kabul edilmeli... Ama bu kontrolsüzlüğün gerekçesi ortada: Çok kısa sürede ortaya çıkan ve hızla gelişen devrimci hareket bünyesinde, sözkonusu kontrolsüz eylemleri kontrolle yükümlü olanlar, bir sene öncesinde "okul korumaya" gitmekte olan devrimcilerdi... Yani kısa bir süre önce üç-beş kişiyle üstesinden gelinmeye çalışılan mücadele görevleri, artık üç yüz beş yüz kişinin inisiyatifine geçmiş oldu... Bu da kısa süre içinde, kimin ne yaptığının bilinmesini, dolayısıyla denetlenmesini imkânsız hale getiriverdi... Hem yetenek, hem de yeterlilik bakımından... Ama bu tür kontrolsüz eylemler hiçbir zaman hareketin genel bir özelliği haline gelmedi...

Öyleyse mücadele görevleri ve biçimlerine ilişkin bu tür saptamalardan yola çıkarak, yanlış bir mücadele çizgisi izlendiği sonucuna ulaşmamalısın; mücadele biçimleri (çizgisi) çerçevesinde anlamsız ve zorlama tasniflere de başvurmamalısın...

Bunu yapanlar oldu... Geçmişte, yalnızca "anti-faşist mücadele" verildiğini, bu mücadelenin MHP'li sivil faşistlerle

sınırlı kaldığını söylediler; dolayısıyla bunun bir "politik mücadele" sayılamayacağını dahi ileri sürdüler...

Böyle bir yargıya karşı evvelemirde hatırlatılması gereken bir gerçek var: Devlete karşı mücadele edilmediği eleştirisi haksızdır! 12 Eylül'den önce bir iç savaş vardı, yani sivil bir savaş; toplumun içindeki çatışmalarla gelişen bir mücadele... O halde, devlete yani resmi faşizme karşı mücadele edilmediği eleştirisi, iç savaşı "kardeş kavgası" olarak tanımlayanların baskılanması altında, ters yönden ortaya konan bir eleştiridir...

Tamam, buna ilave edeceğin senin itirazın da kabulümdür: Anti-faşist mücadele ile politik mücadele arasındaki ayrımın mantık dışı olduğunu söylemene gerek yok. Anti-faşist mücadelenin politik mücadele olduğunu reddetmek, iktidar mücadelesinin biçimlerinden bihaber olmaktır. Özellikle, her tür faşist örgütlenmenin devletten kaynaklandığı, anti-faşist mücadelenin zorunlu olarak iktidarla mücadele anlamına geldiği bir ülkede, böyle bir reddiye ancak cehalet ürünü olabilirdi...

Biliyorsun, sivil-faşistler (MHP) resmi devlet faşizminin uzantısı ve bu anlamda illegal bir "devlet" partisi misyonu yüklendiler. Sivil faşistlere karşı sürdürülen mücadele, hem politik hem pratik anlamda, mevcut faşizme (sömürge tipi faşizme, devletin faşist yöntemlerle örgütlenmesine) karşı mücadelenin ta kendisi olmak zorundaydı. Politik anlamda: MHP mevcut faşizmin (görece özerk de olsa) araçlarından birisi olduğu için, anti-faşist mücadele "sivil faşistlerle çatışmalar" düzlemiyle sınırlı değildi; devlet terörüne karşı mücadele niteliğine sahip olmaya mecburdu. Pratik anlamda: MHP'nin kontrgerilla vb. ile iç içe olmasının ötesinde, zaten hayatın her alanında polis-faşist işbirliğiyle gelişen saldırılara karşı direniş, devletin faşist terörünü etkisizleştirmeyi hedefleyen bir içerik taşıyordu...

Resmi faşizme karşı mücadele ile sivil faşistlere karşı mücadelenin, iç içe-birlikte gelişen politik bir mücadele niteliğini yitirmesi mümkün değildi. Faşizme karşı mücadelenin bir devrim sorunu olarak saptanması, böyle bir

özelliğe işaret etmişti ve bu saptama diğer sol gruplardan ayrışan bir tavır farklılığı anlamına geliyordu.

Dolayısıyla, Eylül döneminde resmi faşizm olanca gücüyle ve açık bir şekilde sahneye çıktığında onunla yeterince mücadele edilemeyişini, önceden yalnızca sivil faşistlere karşı mücadele edilmiş olmasına bağlamak, oldukça şematik ve zorlama bir suçlama... Her şeyden önce, açık faşizme karşı mücadeleyi Eylül günlerinde en az beş yıl yine senin arkadaşların sürdürdü... Eylül döneminden önceki iç savaş yıllarında ise mücadele alanında, hedefler bakımından yapılması gereken yapılmıştı. Direnme savaşı o günlerde ağırlıkla karşı tarafın mızrak ucu durumundaki sivil faşistleri hedefleyerek gelişebilirdi. Partileşme sürecinin somut görevleri ile faşizme karşı pratikte verilen mücadele işte böyle bir süreçte birlikte ele alınmak durumundaydı. Ki bu doğru bir çözümdü. Mücadele alanı, örgütlenmenin somut biçimlerini belirler. Her örgütlenmenin biçimini belirleyen onun eyleminin muhtevasıdır. Başka türlüsü mümkün değildir. Senin imkânların da bunlardı.

Ama şunu sorabilirsin ve sormalısın: Eylül dönemi öncesinde, ağırlıklı olarak sivil faşistlere karşı koyuş biçiminde gelişen bu iç savaş sürecinde, açık faşizmin gündeme geleceği ya da mücadelenin "daha üst biçimlere" sıçrayabileceği koşullara "hazırlıklı" olunamaz mıydı? Böylece farklı hedeflere göre "konumlanmaya" elverişli, yeni mücadele biçimlerine dönüşüm sağlamaya uygun bir yapılanma, Eylül döneminden önce, hangi ölçüde var olabildi? Eylemin muhtevası değiştiğinde, örgütlenmenin biçimi ve örgütsel düzenlemeler değişebilir-dönüşebilir esnekliğe sahip miydi?

Bu sorulara olumlu yanıt bulunamadığını biliyorsun. Geçmişindeki eksiklik ya da zaaf, mücadele alanında ağırlıklı olarak resmi faşizm yerine sivil faşistlerin hedef alınmış olması değilse (ki bunlar zaten iç içe ve peş peşe mevzilenmişlerdi); asıl eksiklik, gizli ya da açık faşizm koşullarında (yani bir bütün olarak iç savaşın "farklı aşamalarında") mücadelenin ve örgütlenmenin sürekliliğinin neden sağlanamadığı konusunda aranmalı...

Bu konuda şunu da sorabilirsin:

Açık faşizm ile mücadele, eldeki örgütlenmenin yeni biçimlere bürünmesini zorunlu kıldığına, partileşme sürecinin tamamlanması böyle bir ortamda kendini dayattığına göre, her iki görevi denk düşürmek, birini yerine getirmek için diğerinden yararlanmak neden sözkonusu olamadı?

Kuşkusuz, teorik olarak, böyle bir işlemin başarılması, ideale en yakın bir örgütlenmenin gerçekleşmesi anlamına gelirdi! Çeliğe tavında su verilirse sertleşir! Böylesine "zevkli ve zor mücadele günlerinde" gerçekleşen örgütlenmeler, her türlü güçlüğe karşı koyacak bir nitelik kazanırlar.

Ama bunlar da gereğince yapılamadı. Açık faşizm ile mücadele görevleri eski örgütlenme (ve kısmen bu örgütlenme içindeki "yeni" düzenlemeler) ile yerine getirilmeye çalışıldı; asıl yapılması gerekenler ise artık "iş işten geçtikten sonra" yapılmaya çalışıldı, sonuç olarak yapılamadı...

Artık sana "peki neden yapılamadı, neden yapamadın?" diye sormaktan vazgeçmem gerek, biliyorum... Gına geldi... Ama yaptığımız sohbetin adını dertleşme koyduktan sonra, asıl derdin deşildiği konu, ne yapalım, bundan başkası olamıyor... Dertleşirken, belki de, ister istemez hep bu soruya bazen yanıt bazen mazeret aramak icap ediyor... İster takıntı da, ister başka bir şey; senin de "hiç aklından çıkmıyor ki!" İşte bu soruya dair al sana bir yanıt (mazeret!) daha:

İnisiyatif kaybı!

Hayatın her alanında sürdürülen mücadelenin sağladığı büyüme, mevcut siyasi-merkezi örgütlenmenin, genel olarak olayların ve özel olarak devrimci mücadelenin gelişimi üzerindeki etkinliğini ve denetimini sınırlamaya ve giderek azaltmaya başlamıştı. Sözkonusu etkinlik ve denetim, artması gerektiği halde azalmaya yönelince, inisiyatif kazanılacağı yerde inisiyatif yitirildi. Oysa sen de biliyorsun ki, bu türden bir öncü-savaşçı örgütlenmenin ilk aşamadaki asıl amacı, inisiyatifi kazanmak, düşmanın istediği yer ve za-

manda değil, kendi seçtiği yer ve zamanda mücadeleyi sürdürmektir.

Sonuç belli:

Örgütün, olayların gelişiminin gerisinde kaldı, olayları yönlendirme çabasına rağmen olayların peşinden sürüklenmekten kurtulamadı. Elbette bu durumu fark etmemek mümkün değildi. Ama gereken önlemler de alınamadı. Her alandaki faaliyeti sürdürme kaygısıyla, "yayılma" politikasından vazgeçilemedi. Üstelik ortaya çıkan yeni gelişmelerin dayatmasıyla yeni talepleri de karşılamak uğruna yeni alanlara girilmeye, örgütlenme genişletilmeye devam edildi...

Bütün bu olup bitenleri doğal hatta "zorunlu" görebilirsin! Ancak gelişmenin yönünü dikkate aldığında, yapılması gerekenin "sıçramak için bir adım gerilemeyi göze almak" olduğunu kabul etmelisin. Böyle bir durumda, hiç olmazsa mevcut olanı derleyip toparlamak zorunluluğu ortada duruyordu; daha fazla gelişmek ve yayılmak ise "dağıtmak" anlamına geliyordu... Oysa, gündelik mücadele heyecanı ve hantallık, bu örgütsel düzenlemenin gerçekleşmesini engelleyen önemli bir "manevi" faktördü. Yaşanılan sıcak günlerin, iç savaş ortamının özelliklerinden dolayı belki de, çok çok gelişen sınıf mücadelesinin gündelik gereksinimlerine yanıt bulmaktan kaçınılamıyordu ve bu "kaçınılmaz" işler örgütlenme sorunlarının ön plana çıkmasına fırsat tanımadı... Örgütlenme sorununun temel siyasi görev olmasını, teorik olarak makul saydığın halde pratik olarak makbul sayamadın!

Oysa, şimdi söylemesi belki kolay ama, öylesi bir tarihsel momentte, sınıf mücadelesinin gelişen taleplerini daha üst düzeylerde ve uzun dönemde karşılayabilmek ve büyüyen devrimci harekete yön (ve çeki düzen) verebilmek uğruna, soluk alabilmek için "durabilmek" ve yeni bir anlayış ve yapılanma ile nitel sıçrama yapabilmek gerekirdi. Bu koşullarda, "ırmak geçerken" değil, "ırmağı geçebilmek için" "at değiştirmek" tercih edilmeliydi...

Ama gerçek hayatta, ırmağı geçerken at değiştirmek mümkün olamadı...

Hem de bile bile; taammüden!

Çünkü, 12 Eylül gelmeden çok önce, onun gelişini, gelişmelerin yönünü, sonraları diğer sol çevreleri de hayrete düşürecek isabetle tespit edebilmiştin. Gelişmelerin nasıl olacağını "bilmene" karşın, neler yapılacağını somut olarak ortaya koyamadın... Önceden, bu öngörülen gelişmelere denk düşen adımları yeterince atamadın. Hazırlıkları ihmal ettin. Sıkıyönetim dönemi, bir süreç olarak açık faşizme geçiş yönünde yaşanıyordu. Bu dönemin son evrelerinde, Çorum olayları ve Fatsa operasyonu sırasında, açık faşizme karşı mücadeleye ve buna uygun örgütlenmelere geçiş sağlayabilirdin, sağlayamadın; sağlanamadı...

Eylül günlerindeki konumunu önceden konuşmuştuk: Eylül günleri kitle mücadelesinde ve kitle desteğinde bir kesilme yarattı. Bu çevrenin boşalması ya da bir boşluğa düşüş demekti.

Yalnızlıktı... Cunta ise yeni bir hedefti. Ama yeni bir hedefe karşı mücadele, içerik ve biçim olarak henüz belirginleşmemişti. Bu, belirsizlikti... Yalnızlık ve belirsizlik gündelik hayatta sende ve arkadaşlarında üstü örtülü ya da açık bir "şaşkınlık" haleti ruhiyesine yol açmadı mı? Yalnızlık / belirsizlik / şaşkınlık, sonuçta, genel örgütsel düzlemdeki bir "politikasızlığa" dönüşmedi mi? Hayır, elbette "cuntaya direnmek gerek" şeklinde bir "politika" vardı. Ama bunun somut olarak ne türden bir gündelik politika biçimini alabileceği belirsizdi; çünkü bu biçimi verecek araçların yoktu!

Kaçınılmaz olarak, önce, "hele bir olaylar gelişsin, koşullara göre biçimleniriz" anlayışına hapsoldun... (Cuntacılar seni hapse atmadan önce sen kendini mi hapsetmiştin?!) Bu anlayışın mantıksal sonucu, belki "bu süre içinde sessiz kalalım" olabilirdi...

Ama hayır, önce, sessiz de kalamadın! Devrimci hareketin "şanına ve mücadele geleneğine halel getirmemek" için, içtenlikle, sessiz kalamadın, kalamazdın... Nelerin nasıl yapılacağına ilişkin bir program, bunu uygulayacak "militan kadroların" gözünde somutlaştırılamadığı halde ve de "sessiz kalınamayacağı için", yeni dönemin görevle-

rini eski örgütlenmelerle ve "zoraki" ve zorlanarak karşılamaya giriştin...

Açık faşizme karşı direniş bayrağını açan hemen hemen tek politik akım devrimci hareketin oldu. Meydanlarda ve sokaklarda, yalnızca devrimci hareketin direnişçileri kaldılar. Yalnız başlarına... Devrimci hareket cuntanın bütün şimşeklerini üzerine çeken bir paratonerdi artık...

Söylemeye gerek yok, "hele bir olaylar gelişsin, olayların gelişimi içinde somut düzenlemelere gideriz" anlayışı çok riskli bir politikaydı. Bu riski, ancak, böyle bir değişime/düzenlemeye hazırlıklı olmak azaltabilirdi. Hazırlıklı olmadığın halde, soluk almak için bile duramadın. Soluk almak için bile duramamak: sürüklenmek anlamına geldi...

Sürüklenmek ve hele sürüklenilen yerin neresi olduğunu teorik olarak, politik olarak ve örgütsel olarak bilerek sürüklenmek, açıklanması ve elbette "şimdi" açıklanması çok zor bir olgu olsa gerek! Mutlaka ve mutlaka, teorik planda "bilinen" tedbirler, yakın-çok yakın geleceğe ilişkin "harekât planları"nda somutlaştırılabilmeliydi. Eğer bugün, "kimse somut olarak ne yapacağını bilmiyordu" diyorsan ve 12 Eylül geldiğinde somut olarak ne yapılacağını söyleyebilen hiç kimse olmamışsa, bunun sorumlusu, "tarih önünde", elbette böyle bir somut ve alternatifli "harekât planlarını" hazırlamakla yükümlü olanlardır...

Ama, yine bugünden baktığında, böyle bir harekât planı hazırlamakla yükümlü olanlardaki başarısızlığın, daha genel bir özelliğin yansıması olduğunu bile ileri sürebilirsin... Üstelik, "başyazılar"da dile getirilen güncel iç ve dış gelişmelere dair görüşler ve önerilen çözümlerdeki yanılmazlık payının oldukça yüksek olduğunu da unutmamışsındır sanırım... Devrimci hareketinin yönelimi bakımından tanımlanan "partileşme süreci"nin, buna ilişkin (somut) görevlerin tespitinin ve savunulagelen (soyut) örgütlenme anlayışının aynı ölçüde değer taşıdığını da...

Ama bunlar madalyonun bir yüzüydü... Diğer yüzünde ise sorunların çözümünde etkili çabaların, somut girişimlerin (direniş kampanyası ve teorik netleşme kampanyası gibi örnekler dışında) "somut harekât planları" biçiminde gündeme getirilememesi bulunuyordu...

Evet evet, gündelik politika üretmede ve koşullar elverdiğince (koşullar lehine olduğu ölçüde!) bunları gerçekleştirmede başarılı sayılabilirdin. Bunun da ötesinde, "uzun dönemli" politika ve görüşlerinde (devrim teorisi, parti anlayışı, çalışma tarzında, iç savaş değerlendirmelerinde) tutarlı ve gerçekçi yaklaşımların vardı... Uzun dönemli yaklaşımlarındaki ve gündelik politikalarındaki başarı ve tutarlılığı, aynı düzeyde "ertesi günkü" politikalar bakımından sürdürebildiğini söylemek ise çok zor...

Sözgelimi "yıllık bir program"ın hiç oldu mu? Böyle bir program doğrultusunda, hangi mevzileri kazanman, hangi adımları atman gerektiğini, nelerden vazgeçebileceğini ve nelerden vazgeçemeyeceğini, gelişmeleri hangi yönde ve ne ölçüde etkileyebileceğini tespit edebildin mi? Böylesi somut tercihler bakımından elle tutulur hazırlıkları içeren harekât planlarından yoksun olduğun ölçüde, gelişmeleri yönlendirecek (ve önceden alınmış önlemlerle güçlendirilmiş) girişimlerde, hep eksik kaldın... Politik faaliyetlerin, sonuçta önceden pek öyle belirlenmemiş gündelik politikaların ve çalışmalarının bir toplamı (aritmetik toplamı!) biçiminde gerçekleşebildi!

Politik hattın bakımından, tepkici (reaksiyoner) olmada kendini başarılı kıldığın ölçüde, girişimci (aksiyoner) olmada başarısız kaldığını kabul etmelisin...

Sorunları çözüm çabalarını, somut girişimlerini, daha ziyade sorunlar ortaya çıktıktan sonra gündeme getirebildin. Bunlar, zorunluluktan kaynaklanan girişimler sınırında kaldı... Sorunlar kendini dayattığında ise, çoğu kez, "hazırlıksız" olduğunu fark ettin... Geç kaldığını anladın... Açık faşizm gündeme geldiğinde de böyle olmamış mıydı? Yine "geç kalmış"tın!

Tekrarlayayım mı?

Senin ve arkadaşlarının iradeleri dışındaki nesnel koşullardan ayrı olarak, böylesi yetersizliklerin ortaya çıkmasında, örgütlenmeyi her bakımdan yeterli hale getirmekle yükümlü olan sorumluların payı ise, elbette, diğer bütün "sorumlulardan" daha fazlaydı...

Sorumluluk, geç kalınmamasını, hazırlıklı bulunulmasını sağlayacak somut harekât planlarını üretmekle yükümlü olanlardaydı... Önceden "görmüş" olmakla yetinmeyip önceden önlemlerin alınmasına da "karar verecek", bunları yönlendirecek, yerine getirecek ve denetleyecek olanlarda... "Başkalarında" değil...

Ama onlar da şunu söyleyemezler mi?

"Olayların üzerine çıkmaya çalıştık. Kuş bakışı değerlendirmelerle çözümler bulmaya çaba sarf ettik. Dünyada benzer koşullardaki benzer çözümleri araştırdık. Bilmiyorduk ve bulamadık. İç savaş koşullarında bir devrimci örgütlenmenin yeni bir anlayışa dayalı yeni modelini oluşturmayı başaramadık!"

Partileşme sürecindeki başarısızlığı başka nasıl anlatabilirler? Acaba onlar da senin düşündüğün gibi şöyle düşünemezler mi?

(2015 notu: Yukarıdaki alıntı ve aşağıdaki tırnak içindeki sözler 1989 yılında Mamak Askeri Cezaevi 3. Koğuşta yapılan geçmiş değerlendirmesi toplantısında tuttuğum notlardan, Nasuh Mitap'ın söyledikleri; söylenenlerde eksik-yanlış varsa, sorumlusu benim, ama tutanağı böyle tutmuştum.)

"Neden başarılamadığı sorusuna analitik yanıtlar da gerekli... Önderliği oluşturan kadrodaki başarısızlık, tek sözcükle, beceri eksikliğinde aranabilir... Önderliğin hangi eksik düşünce ve uygulamalarından dolayı gereken beceriyi gösteremediğini ise öncelikle bu ekip dışındaki diğer kadrolar ortaya koyabilmeli... Böyle bir değerlendirme, önderliğe bırakılırsa, ister istemez, bir savunma psikozu yaratabilir ve bu durum geçmişteki hatalarında, ister istemez 'ısrara' neden olabilir... Beceriksizlik tablosu, yalnızca partileşme sürecindeki başarısızlıkla belirlenmiyor; 12 Eylül

günleri de daha başka pek çok işin becerilemediğini gösteriyor... Önderliğin özellikle son dönemlerde büro çalışma tarzında sıkışıp kalmasından söz edilebilir... Oysa, bütün enerjisini büro dışındaki faaliyetlerden alan bir hareketin önderliği de aslında büro dışında yapılan düzenlemelerle daha etkili hale gelebilirdi. Böyle bir çözüm aslında önderliğin yüz yüze geldiği sorunların da çözümünü getirebilirdi... Çünkü sürüp giden iç savaş, bu süreçte etkin şekilde yer alarak yönlendirilebilirdi... Bir bakıma partileşme sürecinin bitirilemeyişinin nedenlerinin de burada yattığı söylenebilir. Örgüt ustalığı bu sıcak pratiğin hararetinde mayalanan bir özellik... Bürolardan, gelişmelere yukarıdan bakabilmek ve kurmay faaliyetinin bir yönünü sürdürebilmek mümkün: Ama örgütün yüklendiği işin niteliği kurmaylık faaliyetinin bu yönüyle rasyonel biçimde birleştirilebilmeliydi... Bu çelişki çözülemedi... Böyle bir çözüm görülemedi ya da becerilemedi... Önderlik sorumluluk yüklenmiş birimlerce yürütülüyordu... Bu birimlerde kurmaylığın yol göstericilik yönü politik önermeler düzleminde başarıldı... Ama örgüt kurma yönü başarılamadı... Önderliğe düşen görev mevcut örgütlenmeyi bir 'parti gibi' yönetmek değildi; bir 'parti yaratmak' idi. Mevcut örgütlenmenin 'tamiratı' da değildi; yeni bir yapılanmanın yaratılmasıydı... Bu yeniden yapılanma konusunda yetkin bilgilenme ve çaba sözkonusu olmadı... Partileşme sürecinin sonunda nasıl ve ne tür bir 'parti'ye ulaşılacağı tam olarak biliniyor muydu? Bu, çok açık bir konu değildi... Gerek THKP-C gerek dünyadaki diğer deneyimler günün gereklerine uygun açık bir örnek (model) sunmaktan uzaktı... Üstelik bu deneyimler konusunda da 'bilgi eksikliği' vardı... Üstelik bu eksiklik tespit edilmiş ve tartışılmıştı. Sözgelimi, Vietnam ve Yugoslavya deneylerinde gerilla hareketi ile parti ilişkilerindeki sorunlar, politik ve askeri ilişkilerdeki sorunlar değerlendirilerek bu konularda yeni tarz modeller üretilmesi üzerinde durulmuştu. Pratikte ise, bunlar (çarpıtılmış ve gerçeği yansıtmayan biçimleriyle iddianamelerde bile yer alan) çeşitli çözümlerle sınırlı kalabilmişti... Bu sınırlı kalışta başka neden var mıy-

dı? Önderliğin bu konuda aşırı ihtiyatlı davranması ve bir bakıma 'fren' rolü oynaması gibi. Devrimci hareketin özelliği, kaotik gelişmelere karşı çıkmış olmasıydı. Toplumun 'terörize' edilmesinin karşısında yer almış, bu yönde müdahaleleri olmuştu. Bu tür kaotik gelişmelerin yol açtığı çekingenliğin, ihtiyatla da olsa teşvik edilmesi için böyle bir uyarı gerekliydi. Ama önderliğin yeterince çabuk ve sıçramalı bir gelişime yol açamaması, sözkonusu sorunların büyümesinde rol oynadı... Varılan noktada işlerin kapasitesi eski yapılar ile (partileşme sürecinin tamamlanmamış mekanizması ve görevleri ile) yürütülemeyecek bir düzeye yükselmişti. Yalnızca merkezi önder kadroları değil, birimlerdeki önder kadroları da bu görevleri yerine getirecek düzeye yükseltmek gerekiyordu..."

Geçmişini tartışman, bir "iç hesaplaşma"-dertleşme üslubuyla sürdüğü ölçüde, nasıl bir örgütlenme ve nasıl bir "önderlik" tartışmasından kaçınman mümkün değil. Öyleyse şunu da görebilmelisin: Böyle bir tartışmanın kişiler düzleminde ve kişisel düzlemdeki yeterlilik /yetenek bağlantısı çerçevesine sıkıştırılarak ve ağırlığı buna vererek çekiştirilmesinin pek anlamı yok. Aksi halde, üç beş "günah keçisi" bulup pekâlâ geçmişinle "hesaplaşmana" noktayı koyabilirsin. Ama bu denli basit değil...

Üstelik insanlar, nesnel koşulları değiştirirken kendilerini de değiştirirler. Dolayısıyla, soruna "yetenek" vb. ölçülerle yaklaşman, bu ölçülere değişmez "veri" gözüyle bakman, metafizik bir tutum olur. Oysa, arkadaşlarını içinde yer aldıkları "yapı"nın (örgütün) işleyişindeki (işbölümündeki) "işlevsellikleri" bağlantısında değerlendirdiğinde, sorunu, kişiselliğin ötesinde bir temele oturtabilirsin: "Yapı"nın, onun kurumlarının ve bugüne dair kurumlaşmasının tartışılmasına ancak böyle geçebilirsin...

Her örgütlenme, dolayısıyla her "merkezileşme" girişiminde, "önderlik" sorunu vardır... Ve her önderlik (ya da

her "önder") tek başına "eksik"tir... Bu "eksik"liğin giderilebilmesi için çeşitli tercihler ortaya konabilir:

Sözgelimi, daha "yetenekli" insanlar ya da, aynı yanılgılara sürüklenmeyecek daha "tecrübeli" insanlar bir çözüm olabilir mi?

Ama buna vereceğin olumlu yanıt, verebileceğin yanıtlar içinde belki de en kötüsü. Her şeyden önce, "yetenek" ve "tecrübe", ancak, geçmişin-yaşanmışın türev kavramları olabilir. Yeni durumlar karşısında, bu "meziyet"lerin hangi biçimlere bürüneceği belirsiz değil mi? Dünkü sorunlar karşısında, yetenekli olanlar bugünkü sorunlar karşısında yeteneksiz kalırlarsa? Ya da dün yeteneksiz dediklerin tam da bugünkü sorunları çözme yeteneğine sahiplerse? Ya da yeteneksizler yine yeteneksiz ve yetenekliler yine yetenekli olacaklarsa? Bunu hemen nasıl ve ne ölçüde bilebilirsin? Ayrıca yetenekli veya tecrübeli dediklerinin kim ya da kimler olduğunu nasıl saptayacaksın?

Geçmişin dertleri bitmiyor... Hangi birine el atsan, bir diğeri peşine takılıyor ve laf uzadıkça uzuyor ve laf uzadıkça konu dağılıyor... Bütün bu dertleri, "zevkli ve zor mücadele günleri"nin derslerini bir solukta özetlemek gerekirse ne söylenebilir? Sanırım, bir solukta ve tek paragrafta, şunlar:

(2015 notu: Aşağıdaki paragraf yine 1989 yılında Mamak Askeri Cezaevi 3. Koğuşta yapılan geçmiş değerlendirmesi toplantısında tuttuğum notlardan, Oğuzhan Müftüoğlu'nun söylediklerinden ilhamla yazıldı; söylenenlerde eksik-yanlış varsa, sorumlusu benim, ama tutanağı böyle tutmuştum.)

Devrimci hareketinin gelişiminde üç "duraksama"dan söz edebilirsin: Birincisi, partileşme sürecindeki duraksama, gecikme... İkincisi, 12 Eylül öncesinde, bir askeri darbeyi önleme konusundaki duraksama... Üçüncüsü, 12 Eylül sonrasında bir direniş mücadelesini örgütleme konusundaki

duraksama... Açık ki son iki hata, partileşme sürecindeki duraksama tavrına sıkı sıkıya bağlı. Devrimci hareketin, "kendini" aşamayan ve amatörlükle malûl bir örgütlenmeye sahipti. Bu özelliğiyle, askeri darbeyi önleyebilmesi ve cuntaya karşı güçlü bir direniş yaratabilmesi pek mümkün değildi... Dolayısıyla asıl üzerinde durman gereken: partileşme süreci... 1978'e dek başarılı bir gelişim grafiğinden söz edebilirsin. Ama başarılı bir gelişimin ardından, sıçrama noktasına geldiğinde, bunu da başaramadığın ölçüde, politika üretiminde ve örgütlenme konularında belirgin bir tıkanma yaşanmaya başladı. Elbette, hiç kimse, bir parti haline gelebilmesi için devrimci hareketin gerekli her şeye sahip olduğunu, buna rağmen bu işe girişmediğini söyleyemez. Önündeki görevleri layıkıyla yerine getirebilmesi için, örneğin bir askeri darbeyi önleyebilmesi için, kısa bir süre içinde, özellikle kadrosal düzeyde böyle bir gelişmeyi sağlayamazdı. Ama aslında çare yine de bütünüyle tükenmemişti: Olağan gelişim yerine, "sıçramalı" bir gelişmeyle partiye ulaşabilirdin. Bu yönde belli bir güç yoğunlaşması zorunluydu. İşte bu noktada en önemli zaaf, "önderliğin" bu yöndeki müdahalelerinin eksik kalmış olması. Devrimci hareketin kendini aşması gereken bir momentte, bu "müdahil" tavır gösterilemedi. Sözkonusu müdahale nasıl olabilirdi? Her şeyden önce, bir kadro eğitimi seferberliği, örgütlenme seferberliği gündeme getirilebilirdi. Kadroların süregiden mücadelenin gereklerine uygun şekilde özel olarak eğitilmesi, örgütlenmenin daha başarılı olmasını sağlayabilirdi. Gerçi bu konu gündeme gelmedi, değil... Geldi! Herkes bu yakıcı eksikliğin farkındaydı elbette. Senin "pembe broşür" diye bildiğin "Örgütsel Sorunlar ve Çalışma Tarzımızdaki Bazı Hatalı Eğilimler Üzerine" başlıklı yazıda (1979 yılında) bu eksikliğin üzerinde duruldu. Ama sanıldı ki, bunlara "işaret edince", hata yapılmaz! Hatalar tekrarlanmaz! Yazılanlar, broşürde kaldı. (İlginç gelebilir: Bu broşürün zaman kipini di'li geçmiş yaparsan, hiç de yabana atılmayacak bir "geçmiş değerlendirmesi"ne sahip olabilirsin!) Tuhaftır; "hatalarımız demek ki bunlarmış" şeklindeki

"bilgilenme", üstelik bir "ferahlamaya" bile yol açtı! Bilineni düzeltmek, elbette, bilinmeyenden dolayı kaygılanmaktan daha kolay bir iş sayıldı. Nasıl olsa düzeltilirdi... Hataları açığa çıkaran broşür, ne yazık bunları giderme ihtiyacının üzerini örtmüş oldu! Oysa, sıkı bir kadro eğitimi seferberliği ve kendine çeki düzen harekâtı kaçınılmazdı. Örgütsel alandaki bu tür müdahaleler yanı sıra, politika tarzına da bir müdahale gerekirdi: Askeri bir darbenin gelmekte olduğu 1980 başında tespit edilmişti. Bunu "önleyecek" bazı politikalar üzerinde duruldu elbette. Ancak bunların da, çözümleme düzleminde yeterli ama çözüm düzleminde yetersiz olduğu (sonradan!) kanıtlanmış olmadı mı? Ortaya konulan politikaların gereği yeterince yerine getirilememişti ki. Ama "haldeki durumda, zaten getirilemezdi ki!" diyemezsin. Çünkü eldeki imkânlarla bile yapılacak, daha "çoook iş" vardı. Mücadeleden vazgeçmeden, askeri darbeye malzeme verecek türden işlerden "sakınma" konusunda çok şey yazıldı, çizildi. Kitlesel eylemlere ağırlık verilmesi üzerinde duruldu ve gündelik pratik bu yönde zorlandı. İkili bir politik tavır kendini dayatmıştı: Askeri bir darbenin "önlenmesi" ve darbe gündeme geldiğinde ona "karşı" ortak direniş programının yaratılması. (Ama bunları da tek başına yapabilmek mümkün değildi ki! Birinci politikayı önerdiğin noktada, diğer çevreler hemen aynı suçlamayı tekrarlıyorlardı: "Provokasyon mantığını ve eylemsizliği ve teslimiyeti savunuyorlar!" Ve zorla kepenk kapattırarak, bağış adı altında resmen haraç toplayarak ve sağda solda gelişigüzel rekabet bombaları patlatarak ve silahlı "rekabet" eylemleri düzenleyerek, toplumu gerçekten "terörize" ederek, askeri bir darbe için "gerekli ortamı" yaratmış olmuyorlar mıydı? Oysa politikanın ikinci yönü, askeri bir darbeye "karşı" ortak direnişin zemini, tam da bunu "önleme" çabasındaki ortaklıkta yatıyordu.) Devrimci hareketin de, bütün "sağduyusuna" karşın, kendini "gruplar anarşisinin anaforundan" büyük ölçüde kurtaramadı. Rekabet anlayışı, karşılıklı suçlamalar ve kimi zaman çatışmalar sürdü gitti. Ve ne söylenirse söylensin, pratikte, önerilen politikaların tersini yapma tutar-

sızlığına esir olundu. Oysa, bütün imkânsızlıklara karşın, darbe gelmeden önce de önemli kazanımlar elde edilebilirdi. Sözgelimi, "günlük gazete"de (*Demokrat*), her gün ortak direniş manşeti atılamaz mıydı? Belki sonuçta cunta önlenemezdi, ama 12 Eylül'e karşı "önceden" oluşturulan bir politik güç, onun "önceden" teşhiri anlamına gelebilirdi. Cunta "sonrasındaki" ortak direniş konusunda küçümsenmeyecek bir avantaj (ön adım) sağlayabilirdi. Sözgelimi, Fatsa "nokta operasyonu", farklı bir biçime büründürülebilirdi: Toplum, daha o günden, "Fatsa'dan yana olanlar ve Fatsa'ya karşı olanlar" tercihi ile karşı karşıya bırakılabilseydi, bu tercih, (Fatsa'ya karşı olan) 12 Eylül programının tecridinde ve bozulmasında etkili olmaz mıydı? İşte "önderlik görevleri" arasında yer alması gereken bu tür müdahalelerdeki eksiklikler, 12 Eylül sonrasındaki hataların kaynağını oluşturdu. Özellikle, örgütlenmede süratli bir "dönüşüm" (yapı değişikliği) konusundaki başarısızlık. İşte bu "dönüşüm" ihtiyacı üzerinde biraz daha durmakta yarar var: 1979'da yapılması gereken dönüşüm ile 12 Eylül sonrasında yapılması gereken dönüşüm farklı. 1979'da o günkü örgütlenmenin bütün gücünü seferber ederek bir "sıçrama" yapması gerekiyordu. 12 Eylül'den sonraki bütün sorunlar da ancak böyle bir "sıçrama" ile çözülebilirdi. Böyle bir eksiklik varken 12 Eylül ile yüz yüze gelindiğinde, yenilgiyi önlemek mümkün değildi. Ama daha az kayıpla bu yenilgi yaşanabilir, daha uzun soluklu bir direniş çizgisi oluşturulabilirdi. Buna rağmen, yine de 12 Eylül koşullarına uygun yeni biçimler bulunabilmeliydi. 1979'da yapılması gerekenleri daha hızlı ve sıçramalı ele alabilmek anlamında... Oysa, sıkıyönetim dönemi bir "alışkanlık" yaratmıştı. Bu alışkanlık belli ölçülerde iç savaş dönemindeki sıkıyönetim süresince sivil faşistlere karşı mücadelenin "12 Eylül sıkıyönetimi" altında da geçerli olabileceği yanılgısına yol açtı. Böyle bir yanılgı haleti ruhiyesi içinde, "önderlik", 12 Eylül sonrasındaki yapı değişikliği imkânlarını (1980 yılı) Aralık ayına dek tartıştı. Yapılmasına karar verdiği günlerde ise buna fırsat bulabilecek miydi? 12 Eylül sonrasıyla

birlikte gelinen noktada ise, kısa sürede bir direniş hareketi yaratmak adeta imkânsızlaşmıştı. Üstelik DİSK ve CHP'nin böyle bir direnişte potansiyel olarak yer alabilecek tabanı bile bu politikalara "hazır" değildi. (Ve üstelik bu örgütlerin yöneticileri, peşinen cuntaya teslim olmuşlardı.) Her neyse, yapılması gereken, devrimci hareketin, kendi yapılanmasını ve sivil faşizme karşı mücadelede belirlenmiş örgütlenme tarzını süratle değiştirmekti; yapılamadı. Yenilgi, gelinen noktada, zaten solun geneli bakımından neredeyse kaçınılmazdı. Ama bu yenilgi, devrimci hareketteki "dönüşüm" (sıçrama) ile en aza indirilebilirdi, indirilemedi. Devrimci hareketin "önderliği"nin en büyük hatası, bunlar da göz önüne alındığında, "dönüşüm"ün gereğini çok geç kavramış olmasında aranmalı. Kavramış olması da yetmedi, bunu uygulamada da yine oldukça başarısız kaldı. Zaten, bu gereklilik saptandığında, örgütlenme darbeyi yemişti bile! Devrimci hareketin kitleselliği sayesinde, büyük şehirlerdeki devlet denetiminin göbeğinde bile "merkezi-görüntülü sorumlular zincirinden oluşan örgüt yapısı"nı gizleyebilen-örtebilen bir imkân vardı. Eylül günleriyle birlikte böyle bir kitleselliğe hayat veren koşullar ortadan kalkınca, "önderliğin" müdahale imkân ve araçları da sınırlanmış oldu. 12 Eylül öncesi yapılanmayla başarı şansı kesinlikle yoktu. Artık hızla "merkezi-görüntülü sorumlular zinciri"nden oluşan bir örgütlenme biçimini terk etmek lazımdı. Cuntaya karşı, küçük direniş çekirdekleriyle sürdürülebilen uzun dönemli bir direniş politikası oluşturulmalıydı. Evet gerçekten de "önderlik", 12 Eylül sonrasındaki yapı değişikliği imkânlarını yaratmaya girişebilseydi, kayıplar asgariye indirilebilir miydi? Yanıtı yok! Çünkü darbe, bu kez, buna girişen "önderliğe" yönelince...

Epilog: Yine geç kalınmıştı!

Epilog ise bir başlangıç: Nasıl geç kalınmazdı? Geçmiş dertleşmesi bu soruyla bir kez daha başlamak zorunda!

Geçmişini değerlendirmen kapsamında, onun bir alt başlığı olarak senden "yenilgini" de değerlendirmeni isteseler, sanırım şu tek cümleyi söyleyeceksin:

Önderlik ve örgütlenme yetersizdi...

Ama bu cümle yeterli değil... Değerlendirmelerinin dönüp dolaşıp önderliğin ve örgütlenmenin yetersizliğine dayanması, geçmişteki eksiklerini bugünkü örgütlenme ve mücadele görevlerin bakımından ele alman ölçüsünde anlamlı sayılabilir...

Üstelik, örgütlenme ve mücadele sorunları bakımından, burada tartıştıklarımıza ekleyebileceğin başka gerekçeler de bulabilirsin. Sözgelimi, örgütlenmenin hantallığının diğer bir göstergesi olarak, özellikle büyük şehirlerde, örgütlenme çalışmalarının neredeyse "devlet örgütlenmesine" paralel geliştiğini hatırlatabilirsin.

Bu da doğru... Örgütlenmenin "çözülebilmesi"nin, esnek olamayışının başlıca nedenlerinden biri, bazı örgütlenme birimlerinde, "kompartmantalizasyon"un hiç de "konspirasi" gereklerine uygun gerçekleşememiş olması. Neredeyse "devlet örgütü"nün benzeri bir örgütlenme... "Açığa çıkarılması" için, masa başında ve kâğıt üzerinde mantık yürütmenin, "kimin kime bağlı olabileceğini" kestirmenin hiç de zor olmadığı bir tarz.

Açık faşizmin doludizgin sahneye girmekte olduğu günlerde, örgütlenmenin bütünü, bazı birimlerin bu özellikleri nedeniyle kilitlenip kalmadı mı? "Açığa çıkarılması" zor olmayan birimlerinin örgütlenmenin bütününden kopartılamayışı nedeniyle, örgütlenmende hareket serbestliği ve esneklik sözkonusu olamadı ki.

Ya "mücadele"nin düzeyi?

Burada yaşadığın dönemin toplumsal-ekonomik-politik krizinin çözümlemesini filan yapmaya gerek yok. Tam bir ekonomik iflas... iç savaş günleri... Sen ve arkadaşların, krizden devrimci bir çıkış yolunu yaratma mücadelesindeydiniz. Karşınızdaki güçler ise böyle bir "çözüm"ü engellemek,

toplumsal muhalefeti bastırmak mücadelesinde. Kendi çözüm yolları olan açık faşizmi getirebilmek için iç savaş politikaları güdüyorlar, çözümleri için "gerekli ortam"ı hazırlamaya bakıyorlardı.

Ama politik ve ideolojik bakımlardan da tam bir acizlik ve parçalanma içindeydiler. Devletin varlığı ile yokluğu belli değildi... İş başına gelen hükümetler ülkeyi yönetemiyordu.

Dolayısıyla devrimci mücadelenin düzeyi ve etkisi kamuoyuna daha da artarak yansıyordu; sahip olduğu etki gücünden fazlasıyla. Devrimci güçler ve faşist güçler arasında amansız bir çatışma sürüp gidiyordu. İktidarlarını "korumak" isteyenler, devrimci muhalif güçlere saldırırken, devrimci muhaliflerin "gücü" ve sürdürdükleri direnişin düzeyi, "iktidarı ele geçirme" yeterliliğinden oldukça uzaktı. Doğrusu, bunu hemen amaçlayacak bir durumda bile değildi. İktidarı alacak güçte ve düzeyde olmayan devrimci hareket, faşizm karşısında bir direnme savaşı yaratabilmeyi ve bu savaş boyunca güç biriktirmeyi, böylece ülkedeki faşizm koşullarından devrimci bir çıkışın (kurtuluşun) imkânlarına sahip olabilmeyi amaçlayabilirdi.

Oysa, sol hareketteki genel dağınıklık ve kriz karşısında ortak bir programdan yoksunluk, devrimci hareketlerdeki yetersizlikler, krizden devrimci çıkış yönünde atılması gereken adımları engelledi. Devrimci güçler bakımından kısa dönemde krizden çıkış imkânı sözkonusu değildi. İktidarı hemen alma gibi bir "dert"leri de yoktu. Ama karşı taraf da "iktidarlarını" mevcut imkânlarıyla koruyabilme şanslarını yitirmişlerdi; mevcut kurallar çerçevesinde krizden çıkış yolu üretme yeterliliğinden uzaktılar. Görünürde hiçbir toplumsal ve politik güç krizden çıkış yolunu somut olarak yaratabilme imkânına sahip değildi.

Orta yerde bir iktidar boşluğu vardı...

İktidarı alamayan bir devrimci "muhalefet" ve iktidarını koruyamayan bir "siyasi iktidar" denklemi, "iktidar boşluğu" ile eşitleniyordu. Devrimciler, iktidarı alabilmek için "son

darbe"yi vuramazlardı! Ama gelinen noktada, bir "taraf"ın diğer "taraf"a vurması neredeyse zorunluluk olmuştu.

Eylülcüler, "son darbe"yi vurdular...

Darbeden sonra konuştukları kürsülerinden "Eğer darbe yapmasaydık bu kürsüden bizim yerimize Fatsa'dakiler konuşacaktı" diye izahatta bile bulundular!

Sen, son darbeyi elbette vuramazdın ve karşı tarafın son darbeyi vurmaya hazırlandığını görüyor ve biliyordun.

Şimdi son bir soru!

Karşı tarafın böyle bir darbeyi vurmasından sonra bile, Eylül günlerinde, krizden devrimci çıkış yolunda adımlar atabilmen ne ölçüde mümkündü? Rakibinin attığı yumruktan nakavt olmamak için tüm yeteneklerini göstererek kurtulabilen bir boksörün becerisi ile bu "darbe"yi savuşturamaz mıydın? Nakavt olmadan, bu yumruğu boşluğa savrulan bir yumruğa çeviremez miydin?

Ama ne söylendiğini duyuyorum: "İş işten geçtikten sonra neye yarar" diyorsun!

Yararlı ya da yararsız... Sahi "başka" bir durumda olunabilir miydi? Olabilir miydin?

Gerçekten de, bu darbeyi önleyemediğine göre, hiç olmazsa, savuşturamaz mıydın?

Ve bugün "başka" bir durumda olabilir miydin? Yanılgıların ve yenilgilerin kaçınılmaz mıydı? Hayır kaçınılmaz değildi. (Sovyetler'deki yenilgiyi (1990) kastetmiyorsan eğer!) 1980 sonrasında, halk muhalefeti açısından geri çekilme belki kaçınılmazdı, bu anlamda -eğer bunu kastediyorsan!- "kaçınılmaz" bir yenilginden söz edebilirsin. Düşmanların olanca güçleriyle, açık faşizmleriyle halk muhalefetine yüklenince, ilk aşamada geri çekilmek, direnerek geri çekilmek, en iyi yoldu.

Böyle olmadı, olamadı. Yenilgin çok ağır oldu. İlk aşamada cuntanın saldırılarını en az zararla savuşturabilseydin (savrulan yumruğu savuşturabilseydin ya da bu yumruk karşısında yediğin anda nakavt olacağın belli bir şekilde "gardsız" durmasaydın!) yenilgine rağmen yeniden güç toplamanın ve direnişi yükseltmenin "en elverişli" koşullarına

ulaşabilirdin. Cunta ile halkın açıkça karşı karşıya geleceği koşullara. (Kürt direnişi bu koşulları dört yıl içinde yakalayabildi, öyle değil mi?)

Devrimci hareketin, bu direnişi kotarabilecek bir anlayışa, politikalara ve öngörüye (krizden devrimci bir çıkış programına) sahipti ve bu şansa her çevreden daha yakındı: Türkiye solu, tarihinde "kazanmaya" hiç bu denli yakın olmamıştı.

Eylül döneminin ilk günlerinde gevşeyen kitle desteği, kısa sürede cuntanın da açık devlet terörü sayesinde, yeniden etkin biçimlere bürünebilirdi. Siyasi örgütlenmenin yenilen darbelere ve uğranılan kayıplara rağmen ayakta kalabilmesi, bunun için yeterliydi.

Bunları söyleyebilmenin aşırı iyimserlikle bir ilgisi yok. (Ya da "kaçan balık büyük olurmuş" dememelisin!) Hatta ve hatta, "kötü rastlantılar"ın senin ve devrimci hareketinin aleyhine peş peşe sıralanmasına ve üst üste binmesine rağmen, aşırı iyimser olmadan bile örgütlenmeni ayakta ve canlı tutabilmen mümkün olabilirdi. (Sahi, "şanssızlıklar" nasıl da peşini bırakmamıştı, her şey birdenbire nasıl da kötü gitmeye koyulmuştu! Şans, hiç yüzüne gülmedi, bütün "terslikler" gelip seni buldu, öyle değil mi?! Bir kez olsun, ama bir kez, "şansın yaver gitseydi", gelişmelerin yönü değişebilir miydi? "Kader" mi?!) Aleyhine değil de lehine "rastlantılar" sayesinde de olsa, örgütlenmen "ayakta kalabilseydi" ne olurdu? "Öncü savaşçı" bir partileşme sürecini "bitirebilir" miydin? Belki, bu yöndeki adımlarını mecburiyetten daha cesurane atabilirdin.

Yazdıklarını, yani benimsediklerini hayata geçirmen, artık "hayatta kalabilme"nin zorunlu koşulu olacağından, bir hayat-memat meselesi olacağından, belki, bunu başarabilirdin. Kim bilir?

Devrimci hareketinin nasıl ortaya çıktığına, nasıl geliştiğine ilişkin sorduğun sorular yalnızca neden yenildi soru-

suna ulaşmana yol açmıyor; neden yenilmezdi ve nasıl yenilmezdi sorusuna da yol açıyor.

İşte bunun yanıtı, şimdi ve gelecekte devrimci hareketinin nasıl olması gerektiği sorusuna yanıtın ipuçlarını da bir ölçüde, ortaya koyabilir. "Bir ölçüde"! Çünkü bugün ve gelecek yanıt bekleyen yeni sorularla birlikle yaşanıyor ve yaşanacak.

"Beklenmedik" (ya da 12 Eylül öncesinde olduğu gibi beklenen bir "beklenmedik"!) gelişme karşısında çaresiz (çözüm araçsız) kalmamayı nasıl başarabilirsin? "Hazırlıklı" olmanla... Nedir bunun anlamı? Çözüm araçlarını öylesine elverişli hazırlamalısın ki, bunlar, farklı gelişim seçeneklerinin gerektirdiği farklı çözümlerde azami ölçüde geçerli olabilsin. Böyle bir planlama becerisi ile somut harekât seçeneklerini "kuvvede" hazır tutabilirsen, bunları "fiile" geçirirken heder etmekten sakınabilirsin!

"Beklenmedik" gelişmeler karşısında çaresiz kalmaman, her çözüm seçeneği için gerekli özgül aracı da hazırda tutmanı gerektirir.

Öyleyse, bir yandan farklı çözümlerde işlerliğini-geçerliliğini sürdürecek araçları yaratırken, diğer yandan her çözümün özgül aracını asgari ölçüde de olsa oluşturmayı ihmal etmeyeceksin.

İşte bu iki hazırlık arasındaki optimal dengeyi kurabilmen, politika sanatındaki ustalığına ve becerine bağlı... Hiçbir kitapta bu problemin "teorik" çözümü yok!

"Pratik" çözüm mü? Kolay!

"Her koşul altında her tür mücadele biçimini hayata geçirmeye ve kendini korumaya ve yeniden üretmeye elverişli bir örgütlenme!"

Elbette bunun için de bir "örgütlenme stratejisi" lazım. Politik tercihlerinle (çözümlemelerin ve sezgilerinle) belirlediğin ana doğrultuda örgütlenme sürecin boyunca çözüm seçeneklerini, somut harekât planlarını ve araçlarını üretebilmelisin. Gündelik pratik içinde boğulmamanın, olayların peşinden sürüklenmemenin ve inisiyatif kazanabilmenin başka yolu var mı?

Çözüm seçenekleri yerine tek bir seçeneğe (tek bir harekât planına) bağlı çözümlerinle yoluna devam edersen, belli ki işi yine şansa ve rastlantılara bırakmışsın demektir. Özdeneyiminle biliyorsun ki, kötü rastlantılar üst üste yığıldığında en mükemmel "bir harekât planı"nı bile geçersiz kılan güce sahiptirler.

Her şey bir yana, geçmişteki devrimci mücadele anlayışının "geleceğine" sahip çıkabilmenin ölçüsü, geçmişte eksik kalmış atılımlarının, yarıda kalmış girişimlerinin tamamlayıcısı ve bu anlamda onun "devamcısı" olabilmende yatıyor. Eskiden olumlu olanlardan hangilerinin bugün olumsuz olduğunu, eskiden olumsuz saydıklarından hangilerinin bugün olumluluk kazandığını da usta bir diyalektisyen sezgisiyle kavrayabildiysen, geçmişini bugün ve yarın da yaşatman ve sürdürmen mümkün.

Ama somut olarak, ama pratikte yaşamın bir dizi sorunu karşısında, ama nasıl?

Ya da...

Geçmişin değerlendirmesi; ama nasıl?

"Geçmişin sağlıklı bir değerlendirmesi ancak yeni bir devrimci hareket tarafından yapılabilir" ilkesiyle mi?

Evet... mi?

"Evet" yanıtını sen de veriyorsan, öyleyse şaşırma: Buraya kadar söylenenler, değerlendirme değil billahi "dertleşme"dir! Geçmiş değerlendirmesi için olsa olsa "malzeme"dir, haydi daha insaflı söyle dersen; "bilgi"dir. O kadar...

Çünkü, bugün yeni bir devrimci hareket olma çabası sürerken, geçmiş değerlendirmesine dair, ancak, "köşe taşları" koyabilmen (önerebilmen) ve dağarcığındaki buna dair "bilgi"leri aktarabilmen anlamlı...

Üstelik bu "köşe taşları" olmadan da söyleyebileceklerin, "yanlışlar-doğrular katalogu" çıkarmaktan öteye gidemez: "Efendim, geçmişte şunlar şunlar yanlıştı; şunlar şunlar doğruydu!" demekle yetinirsen ne olur? Tespitlerin isabetli (!) olsa bile, yapabileceğin sınırlıdır: Artılardan eksileri çı-

karırsın, "sonuç"a bakarsın... Artılar fazlaysa: "Yaşasın geçmişimiz!" Eksiler fazlaysa: "Kahrolsun geçmişimiz!"

Aritmetik yöntemi kullanarak geçmişle hesaplaşılamayacağı bu denli açık olduğuna göre, her eksinin ve her artının belirli bir bütünlükte doğru ya da yanlış sayılabileceği, geçerli ya da geçersiz olabileceği de açıktır...

Nasıl? Tarihsel ve yapısal olanı birlikte çözümleyerek. "Geçmiş"in yapısal çözümlemesini her olguyu kendi bağlamı içinde değerlendirerek yapabilirsin. Ama geçmişin elbette donmuş bir "yapı" içinde yaşanmadı. Ele aldığın her olgu gelişti, değişti. Bu yapısal değerlendirmelerini tarihsel boyutu içinde ortaya koyabilmen anlamlı. Geçmişini, yaşandığı sürecin nesnel koşulları içinde ele alırken, bugünün değerlendirmeleriyle birlikte canlı hale getirebilirsin, geçmişini yaşatabilirsin.

Geçmişe dair ele aldığın sorunları nesnel gelişimi içinde tanımlayabilir ve devrimci hareketinin gelişim aşamalarını sınıf mücadelesinin nesnel biçimlenişine göre değerlendirebilirsen, hangi sorunların çözülemeyişinin ne tür tıkanmalara yol açtığını görebilirsin. Bunların hangilerinin nesnel zorunluluk, hangilerinin "aşılabilir" özelliğe sahip olduklarını da...

Aksi halde, "eğer" ile başlayan ve "keşke" ile devam eden "değerlendirmelerinle, bilgi aktarırken spekülasyon yapmaktan kaçınamazsın; "bugünkü aklın" ile geçmişi yeniden kurguladığın zaman sağlıklı sonuçlara varamazsın.

Elbette geçmişine dair bu "dertleşmelerin" de bir anlamı var. (Yoksa burada boşuna "gevezelik" mi yaptık?) Ama bu dertleşmelerinde bile geçmişini, burada yaptığımız gibi, "devrimci bir pratik" ve bir deneyim olarak elinde tutabilmelisin. Geçmişini, salt tarihsel çözümleme nesnesi olarak değil, devrimci bir "pratik" (deney) düzleminde ele almayı sürdürmelisin. İlk koşul, ele aldığın sorunlar karşısındaki bu "sübjektif" konumun... Böyle bir konumdan, nesnel düzlemde "geçmiş dersleri"nin odaklaştığı noktaları görebilirsin.

Örneğin hangi noktaları?

Sözgelimi, "örgütlenmede ve önderlikte eksikler vardı" deyince, zaten geriye ne kalır? Öyleyse sorunun başta bunlar olmak üzere girişeceğin sürecini nasıl tastamam hale getirebileceğin sorunu...

Geçmişinden öğrenebilirsen eğer, bu sorunun pratik olmasa bile hiç değilse "teorik" bir yanıtı var: iç demokrasinin işletilmesi ve kurumlaştırılması. Hani "söz, yetki, karar, iktidar halka" diyorsun ya... Kendi örgütlenmende de "söz, yetki, karar, iktidar kadrolara" diyebilmelisin.

(Şimdi, lütfen, bu "deyiş"ten yola çıkarak, "mademki öyle, geçmişteki örgütlenmede iç demokrasi yoktu, demek ki bu nedenle yenilmişiz, bu kastediliyor" gibi bir sonuç çıkarma! Gerçek bir demokrasi, gerçek bir örgütlenme "içinde" yaratılabilir. Elbette gerçek bir "komün"ist örgütlenme de, iç demokrasi ile. Bu, iki kere iki dörttür! Ama senin hiç dört dörtlük bir örgütlenmen olmadı ki! Diğer kurumlaşmaların yanı sıra iç demokrasinin kurumlaşmasını da gerçekleştiremedin ki.)

Bu "teorik" yanıtın pratik anlamı o denli belirgin ki, tartışmak bile gereksiz. Denetime ve eleştiriye açık bir yapılanmada, hem sorunlara daha geniş perspektifli yaklaşımlar edinmek, hem de böyle bir iklimde kadrolarının bireysel yetkinleşmesini sağlamak daha kolay ve sancısız olmaz mı? Ama her çözüm bakımından olduğu gibi, elbette bu da tek başına sihirli bir formül değil. Çünkü her politik sorun, son çözümlemede, bir insan sorunu. Bazen mükemmel teorik öngörüler, nesnel koşullar (imkânsızlıklar!) karşısında son derece anlamsız hale gelebilirler. Üstelik iç demokrasi "çözümü" ise, teorinin ötesinde, aslında, pratik bir "sorun"dur. Çözümün kendisi bir sorun!

Kuşkusuz bugün senin için önemli olan, bunlara dair spekülatif gevezeliklerin ötesinde, "elindeki malzeme" ile neleri ve nasıl yapacağın sorusunda yatmalı. Bu sorunlara gözünü kapamayacaksın; ama önce bunları çözelim (tartışalım) sonra işe koyuluruz da demeyeceksin.

İşin zor...

Üstelik "sıfır"dan başlamıyorsun. Üstelik "kaldığımız yerden devam edelim" de demiyorsun. Kaldığın yerden değil, ancak "geldiğin yerden" devam edebiliyorsun. "Gelinen nokta"dan... Eski dertlerine ilave yeni sorunlarınla oluşan karmaşada, "zinciri sürükleyecek" bir "halka" var mı? Var ya da yok, "göçü yolda düzmeye" ne dersin?

Ama nasıl?

"Ne Yapmalı?" sorusunun yanıtını 1905'ten beri biliyorsun. "Nereden Başlamalı?" sorusunun yanıtını da.

Nasıl yapacaksın?

Soru budur. Sorun budur.

Ama bu sorunun yanıtını bulman için, sorunun kaynaklandığı maddi ortamda yaşaman zorunlu. "Soyut koşulların soyut çözümlemesini" yaparsan (kimilerinin bugüne dek yaptığı gibi!) geçerli ve gerçekçi çözümleri önermen ya da bulman mümkün olamaz. Bu şekilde (yine kimilerinin bugüne dek yaptığı gibi) ancak belli bir "soyutlama düzlemi"ne bazı köşe taşları yerleştirebilirsin...

Peki ama nasıl?

Yanıt, somut koşulları "yaşayabildiğin" ölçüde, senin elinde; somut koşulların somut çözümlemesinde!

Peki ama bu dağınıklık, bölünmüşlük ortamında çok sesli türküler söylenmiyor mu, her şey tartışılmıyor mu? Soyut ya da somut... Tartışılıyor ama, bir eksikliği sen de hissediyorsun!

Öyleyse, Marx'ın dediği gibi, sen de "bu kadar çok sesli türküde yüreğin sesi eksik" diyorsun...

Yüreğin, vicdanındır...

Çekinme; de bakalım... Hem de yüksek sesle!

KRAL ÇIPLAK!

Sürçü lisan etsen bile, affolunur... Ama artık ne diyeceksen, zülfüyâra dokunmasından çekinmeden söyle... Söyle... Bir kez daha, bin kez daha söyle:

Ne yapalım?

KRAL ÇIPLAK İŞTE...

Üçüncü Bölüm
Kış Mevsimi Kuralları

yenildin...
sadece SBKP değil, sen de yenildin..
senin sosyalist olduğunu bilen mahallendeki
bakkalın, komşun işçinin gözünde sen de
yenilmiş
sayılıyorsun.
bu yenilgiye bile sahip çıkabileceğin ölçüde
yarını kazanabileceğini görmelisin:
merhaba sosyalizm!
merhaba Marksizm!
merhaba işçi sınıfı!
merhaba devrim!

Dışarıda kar yağıyormuş. Serçelerin cıvıltısını duyuyorum. Kar yağınca mecbur aç kalıyorlar. Aç kalınca her şeyi göze alıp balkona geliyor ve kendilerini bekleyen kırıntıları tükettikten sonra pencereden içeri, doygunluklarının cıvıltısını gönderiyorlar, sevinçle...

(ben bu sözcükleri kendime yazıyorum)

Dışarıda kar yağıyormuş. Karşımdaki çıplak dağ, üşümüştür. Şehrin kuytu sokaklarını apartmanların sıcaklığı ısıtır, şehrin kuytu sokakları üşümemiştir. Üşümeyen kuytu sokaklarda üşüyerek dolaşmak kimsenin aklına gelmez. Benim aklıma gelir. Donmuş bir gölün kıyısında üşümeden ve üşenmeden ördek meke kovaladığım dahi aklıma gelir. Av tüfeğim fişekliğim yün çoraplarım uzun botlarım tiftik

papağımla çamurlu karda bata çıka soluk soluğa ter burnumdan damlarken... ben hiç ördek vuramazdım. Sahi, tüfeğimin kayışı bile yoktu, ip bağlamıştım...

(ben bu sözcükleri kendime yazıyorum)

Dışarıda kar yağıyormuş. Kar üzerinde ıslıkla söylenen bir şarkının keyfi başkadır. Becerikliysen, ayakkabıların kardaki gıcırtılarıyla ıslığına tempo bile tutarsın. Şarkının sözlerini içinden ezgisini ıslığınla söylersen, stereo müzik olur. Stereo müzik olur da, stereo düşünce, stereo duygu, stereo yazı neden olmaz? Belki bunlar da olur. Psikologlar "stereo-tip" kavramını pekâlâ bilirler. Buradaki stereo tip, dışarıda kar yağarken ıslık çalarak gezen birilerine öykünen sıradan bir heriftir.

(ben bu sözcükleri kendime yazıyorum)

Dışarıda kar yağıyormuş. Ve akşam oluyormuş. Akşam, dışarıda kar yağarken, soğuk bir odada mutlaka hırçın bir akşamdır. Hırçın bir akşam, soğuk odada her kim varsa (yoksa o sen misin?), onun şakaklarında zonklayan bir akşamdır. Soğuk bir odada, nefesin buharı sigaranın dumanından ayırt edilmez (yoksa bu ben miyim?). Sigaradan çekilen her dumanda ve vaktin sancılı suskunluğunda, belki de huysuz bir sabır büyümektedir. Sabrın makbulü çatlamadan büyüyenidir. Çatlamadan büyümesi için sabrın dahi sabırlı olması elzemdir. Dışarıda kar yağarken soğuk odada üşüyerek oturan her kimse, belki onun kafasına da sorular-sorular üşüşmektedir. O da, en karşı durulmaz sorulara, yerinden kıpırdatılamaz yanıtlarla dikilmelidir. (İşte bunun benzeri felsefenin "çıkmaz" sorusuymuş: "Karşı durulmaz bir kuvvet yerinden kıpırdatılamayan bir cisme çarparsa ne olur?" Sahi, ne olurmuş?!) Kavgacı soruların sakin yanıtları, yamandır ha! Sorular sonunda bellerini bükerler, diplerinde bir nokta. Nokta, bir sonuçtur. Her sonuç bir yanıttır, sonuçsuzluk yanıtsızlık. Ben şimdi ne demek mi istiyorum? Neb'leyim ben. Kar yağdı böyle oldu! Daha doğrusu:

Dışarıda kar yağıyormuş...

Ben bu sözcükleri kendime yazdım!

Keşke sana yazamadığım diğer ayrıntıları da yazabilsem. Çalakalem. Ama hiçbir ayrıntı yok. Her şey dümdüz, pürüzsüz. Açık seçik. Belirgin. Derinliksiz. Boyutsuz. Zamansız. Tabiatsız. Tabiatın da ayrıntısı yok. Hemdert yok, hem de "dert" yok. Kar yağdı böyle oldu! Her yer kapkara iken her yer kar beyaz oldu.

Ayrıntı düşüncede midir? Olacakları değil olmayacakları ve özellikle olamayacakları bilmelisin artık. Boş düşlerle avunmak bıktırıcı diyebilmelisin. Yaşanmışlar bir daha yaşanmayacak. İyisiyle kötüsüyle. Belki başka iyisi başka kötüsü yaşanacak, ama yaşanmışlar kesinlikle bir daha yaşanmayacak...

Haydi bakalım. Toplam hanesine sıralanmışsın. Elverse de hesap ziyansız çıksa. Haydi bakalım. Ama sen devam et...

Timur Selçuk'un şarkılarındaki gibi "hey" diye bağırsan. Bağır işte: HEY (sonra, üstten aşağı bir çizik, altına bir nokta: ünlem).

Bağırmak, sımsıcak bir yalandır şimdi. Nokta.

Nokta? Ölüm bir nokta mıdır? Özne ile nesne, insan ile doğa arasında evrensel bir çelişki var. Evrenin temel çelişkisi "olmak ya da olmamak"; varlık ya da yokluk. Yokluk boşluktur, evreni çevrelediği varsayılan sonsuz sınırsız boşluk, ki evren bir varlıktır. İmdi, evrende özne (bilinç-insan) ortaya çıktıktan sonra evrenin baş çelişkisi özne ile nesne arasındaki çelişki olmuş mudur? Olmayı-olmamayı "bilen", olmaktan olmamaya- olmamaktan olmaya dönüşüm için bilinçli olarak didişen tek nesne, bir özne olarak insan'dır. Özne öyleyse, nesnenin kendine yabancılaşması, giderek (bilinç sayesinde) kendini yadsımasından başka bir şey değil. Ölüm, öznel süreçte bir nokta, nesnel süreçte bir virgül. Hepsi bu. Ama... ipin ucunu sıkı tutacaksın. Sımsıkı. Noktanın virgüle aykırılığı denli.

(Kış gelince, kıyıda köşede, sinekler pineklemeye başladılar. Uyuşuk beklentilerinde belirsiz ölümlerini özlüyorlar şimdi. Hiçbir aykırılık yaratmadan.)

İlginçtir! Aykırılık, kural dışılık her zaman ilgi çeker. Alışılmışın dışında bir soluk aldırır insana... Klasik müziğin

-Beethoven vb.- davul ve zurna ile çalınışındaki muzipliği bir düşünsene. Ya da Londra Filarmoni Orkestrası'nın "Düriye'min güğümleri kalaylı"yı çalmasını! Ama bunlar, alışık olmadığımız için, çarpıcı oldukları için hemen aykırı gelir sana-bana. Bir de nice aykırılıklar var ki, artık alışmışız, kanıksamışız; herifçioğulları düpedüz zurnayla peşrev çekiyor da kılımız kıpırdamıyor, öyle mi?

Şimdi sabah. Birazdan radyoda "bugünotuzbiraralıkpazartesidemirbankhayırlıgünlerdilerdemirbank" diyecek spiker, saat sekizde. Oturup bir yılın (yalnızca bir yılın mı?) bilançosunu çıkarman gerekir mi? Dedim ya, toplam hanesine sıralanmışsın, çizgin çekilmiş, ama hesap henüz bitmedi, bakalım ne çıkacak? Hesabı bitirmeden bilanço çıkarmak olanaksız. Haydi bakalım. Nasılsın, hazır mısın?

Dört Duvar Kuralı

Duya duya doya doya yaşamak ne ölçüde mümkün? İnanarak. Avunarak. Kızarak. Sevinerek... Hiç kimse sana, "seninki de yaşamak mı" dedi mi?

Dört dörtlük yaşamak! Böylesi ancak bir kutu içinde gerçekleşir! Dört yan duvar. Genişlik duvar, enine duvar, yükseklik duvar. Yani mekân dar. Hepsi bu kadar. Bunu yaşayan bilir. Dört dörtlük bir yaşam ancak dört duvar arasında olabilir.

(Ben dokuz yıl yaşadım, ya sen kaç yıl? Peki sen duvarın hangi tarafındaydın?)

Dört dörtlük bir yaşam, ancak dört bir yanına duvar örmeyi göze almakla mı elde edilebilir?

Böyle bir yaşamda, evet mekânı genişletemezsin, ama zaman da dar değil ya! Mekândan kaybedince zamandan kazanabilirsin. Ayrıca genişlik gerçekten göreli bir kavram. Yaşamak da öyle: Gün olur, zamana sığamadığını, yeterince yaşayamadığını düşünürsün. Yanılmaktasındır. Çünkü gerçeğe tek boyutlu bakmaktasındır... Zamana sığamıyorsan, zaman sana yetmiyorsa, dar geliyorsa ve genişletemiyorsan ne yapacaksın? O zaman, genişliğine yaşamayacaksın cancağızım, derinliğine yaşayacaksın. Zamanı yoğunlaştıracak-

sın ve de yaşamını. Geç kaldığın günleri yaşamak için, "boşa gitmiş" saydığın (öyle demez misin?) yaşanmamış saydığın günleri telafi etmek için. Yani yaşamında genişleme yok daralma varsa, o zaman, gevşeklik yerine yoğunluk var demektir; boşluk-boşunalık yok demektir. Ki bu da bir şeydir!

(İnsan yalnızca içeride iken özgürlüğünden yoksun kalmaz ki; aslında dışarıda özgürlüğünden daha fazla yoksundur. Dışarıda özgürce düşlere dalmaya dahi fırsatı olmaz.)

Zamanı öldürebilir misin, zamanı?

İşe bak be, her şey "yaş"landıkça ıslanır, biz ise yaşlandıkça kuruyor muyuz? Bir şeyler mi kuruyor içimizde?

Ağaçların da kimisi kurur, kimisi içten içe çürür (ama kuralsız bir kural mıdır acaba: Bütün "ağaçlar ayakla ölür!") Çürümek en kötüsü elbet, yaşarken ölmek...

Böyle soğuk soğuk lafların nedeni: Yine kar yağdı bugün, ben görmedim söylediler ve hissettim. İçim soğudu. Ölüm de soğuk bir söz. Üstelik ölüm, bir boşluk olmalı: Zamansızlık. Boşlukta hiçbir şey olmayınca zaman da yoktur ki. Zaman bir düşünce (idea) olarak, soyut olarak da yoktur, hiçbir biçimde yoktur. Hay, bu nasıl iş?!

Zamanı öldürebilir misin, zamanı?

O ki boşluk bir hiçtir, hiç olmaktır; olmamaktır! Handiyse bir boşlukta mısın?

Zamanı nasıl öldüreceksin, gırtlağını sıkıp boğarak-soluğunu keserek mi, yavaş yavaş zehirleyerek mi, sinesine bir bıçak saplayarak mı?

Hepsi boş; "zaman öldürüyorum" dersin ya, bu da yalan! Zamanı kimse öldüremez. Olsa olsa zaman intihar eder kimi zaman ve üstelik zaman yavaş yavaş seni öldürür, keyfini çıkara çıkara. Sen kim oluyorsun da zamanı öldürebileceksin! Hele şimdi. Oturup bir alacakaranlığın kenarına, beklemekte isen; alacakaranlık, aydınlığın mı karanlığın mı kenarı, bilemez isen; bir adım atınca ya karanlık, ya aydınlık... (gibi şeyler mi yazmıştı Onat Kutlar bir zamanlar?) Hele dışarıda, sokakta. Beyaz kokulu karcığar sesli bir kış mı var acep, yoksa cıvık ve vakur çamurlu bir kara kış mı?! Belli ki, iyimserlik ve karamsarlık bir batında doğmuş insan doğa-

sına. Belli ki, yaşanmamış geçmiş ile yaşanmış gelecek, yalnızca düşlerdeki değil, aynı zamanda düşüncelerdeki gerçek. Ama, üşüyorum işte... Sen de üşüyor musun?

Üşüyorum ve sana sıcak duygulardan söz edemiyorum. Biliyor musun, neyi keşfettim şimdi? Mutlu olmanın ölçüsü yok. Geçmişi, bugünü ve yarını da yok. Mutlu olmuşsan, mutlu oluyorsan ya da mutlu olacaksan, bir ay bir yıl on yıl, pek önemli değil. Geçmiştir, geçiyordur, geçecektir. Bir günlük bir aylık bir yıllık on yıllık bütün mutlulukların tadı aynıdır. Yeter ki o tadı yoğun olarak duyumsamasını bilesin. O zaman o tat her çağrışımda (ve her çağırışında) kendini belli eder; ne bileyim, kendini ısırılmış bir elma gibi hissedip hayıflanacağına, biraz önce yemişçesine, ceviz içinin buruknefis tadını alırsın.

Bu kadar basit ve bu kadar güzel...

Haldun Taner, aklımda kaldığı kadarıyla, şöyle diyordu: Sebepsiz mutluluktur asıl mutluluk. Hiç gerekçe aramayacaksın, içinden gelecek o. Sıcak bir güç olarak. Denizin deniz, fesleğenin fesleğen, sardunyanın sardunya kokması gibi. Hayatın nabzı bunlarda. Doğa ile ortak olmak. Öyle derinlemesine bilincine vararak değil ha. Farkına bile varmadan.

Yabancılaşma Kuralı

Her bir şeyden söz ediyorum. Her bir şeyi anlatıyorum, sonra işte böyle anlatamayacak noktaya geliyorum, hiçbir şey anlatmamış oluyorum. İşte hiçbir şeyi anlatamadığım nokta, "hiçbir şey"in anlatılmasıdır. Anlatılabilecek her bir şey anlatılmışsa, anlatılanların yeniden yinelenmesi artık hiçbir şey'in anlatılmasıdır.

Sana elimden geldiğince her bir şeyi anlatmaya çalıştığım gibi, şimdi yalnızca "hiçbir şey"i anlatacağım. Hiçbir şey'e ulaşmak bir tür yabancılaşmadır.

Yabancılaşma...

Sana ilk ve son kez, burada, "içerideki adam"dan (belki de yine senden!) söz edeceğim. Yabancılaşmayı anlatırken, içerideki adamın yardımını istemeye mecburum çünkü.

İçerideki adam elbette öznelciliğe düşmeye daha yatkındır, daha kuşkucudur. Ama bunu yinelemekle yetinmek ve "içinde bulunduğu koşullar bir mahpusu yanlış sonuçlara ulaştırabilir" demek ve yalnızca bunu demek basmakalıp bir mahpus tahlilinden öte bir anlam taşımaz... Elbette mahpusluk bir anlamda malullüktür. Sakat insanlar daha hassastırlar! Ama her sakatın diğer normal insanlara göre başka organ ve duyguları daha gelişkindir, daha yetkindir ve bu anlamda avantajlıdırlar da. Örneğin kör göremez ama, görenlerden daha iyi işitir, daha iyi koklar... Ve bir mahpus da içinde bulunduğu koşullarda onu yanlış sonuçlara da iletebilecek bir öznelciliğe düşmeye daha yatkındır ama, öznelcilik olgusundan dışarıdakilerden daha fazla haberdardır, çünkü sürekli bu tehlikeli olasılığı düşünür. Üstelik daha fazla vakti vardır. Daha fazla ve daha derin düşünür. Dışarının gündelik yaşantısından uzakta, kılı kırk yarar, içeriye hiç düşmemiş olanlar bakımından inanılır bir şey değildir ama -şurası bir gerçektir- her oluşuma daha nesnel bakma şansına sahiptir. Çünkü maddi olarak uzağındadır ve baktığını -kafeste de tutulsa!- bir "kuşbakışı" ile görebilir! Ama bu da bir yabancılaşma değil midir?

Yabancılaşma...

Bu kavramı, içeride iken pek sık kullandığımı hatırlıyorum. Mahkûmluğun kuralı: Yabancılaşmanın engellenememesidir. İçeride zorunlu olarak, her bir şeye yabancılaşırsın, kendin dahil, en yakınındakiler dahil...

"İçerideki adam"ın en büyük paradoksu, içeride olduğu halde, her şeye-herkese "dışarı"dan ve kendi dışından bakmaya başlamasıdır. Bilinenin aksine, içerideki için asıl sorun öznelcilik ya da aşırı öznelcilik değil, öznelciliğin aşırı ölçüde aşılmasıdır. Her şeyin-herkesin bir nesne haline gelmesidir. Her bir şeyin, hiçbir şey olmasıdır. Aşırı öznelciliği aşırı ölçüde aşarak her bir şeyi nesne kılmak, insanları kendi öznelliklerinden sıyırıp nesneleştirmektir; nesneleri kendi nesnelliklerinden sıyırıp fetişleştirmektir. Her bir şeyi kendine yabancılaştırmaktır. Bu ise her bir şeyin hiçbir şeye dönüşümüdür.

Yabancılaşma, duyarsızlıktır.

Hastanelerde, cüzamlılar koğuşunda kalorifer radyatörleri muhafaza içinde tutulurmuş, zavallı hastalar ellerinin yandığını hissetmediğinden, bir önlem olarak... Ne kadar acı verici de olsa, insanın fiziki nedenlerle duygularını, daha doğrusu belli algılarını yitirmesi anlaşılır bir şey. Sinir sistemine ilişkin bir bozukluk. Ruh hastalıkları da yine son çözümlemede sinir sistemindeki bozukluklara bağlanabiliyor, bildiğim kadarıyla... Yani bu anlamdaki duygusuzluk da cüzamın bir çeşidi sanki. Ancak ruh hastası olmayan bir insan, duygularını yitirirse ne olur? Üzülmeyi, sevmeyi, sevinmeyi, korkmayı, heyecanlanmayı, neşelenmeyi? Bazı duygularda körelme olabilir, kabul. Ama duyguların tümünü birden yitirmek, bir cüzamlı gibi tepkisiz "yaşamak", ne korkunç. Yakın zamana kadar, "ne olur?" sorusunun yanıtını, her halde ben de "ruh hastası olur" diye verebilirdim. Şimdi böyle bir genelleme yapmaktan kaçınıyorum. Neden mi? Bir gazeteci Beyrut'ta, evinden barkından çoluğundan çocuğundan her şeyinden olmuş bir Filistinliye, "neler hissettiğini" sormuş. Aldığı yanıt şu: "Bütün duyguları yitirdim, onun için, hiçbir şey hissetmiyorum..." Bu yanıtın asıl anlamı nedir ki? Gerçekten adamcağız şok mu geçirmiş hissizleşmiş... yoksa hissetmenin olağanüstü noktasına, duyarlılığın doruğuna eriştiği için mi böyle konuşmuş... Şok geçirmiş anormal bir insan bu denli anlamlı konuşabilir mi? Bilirsin bütün renklerin; mavinin, kırmızının, sarının, yeşilin bileşkesi beyazdır, renksizliktir. Yani bütün renkleri bir noktada odaklaştırırsan, renksizliği-beyazı elde edersin. İnanıyorum ki, bu adamcağız da aynı durumda idi. Öfkesini, hıncını, kederini, korkusunu, özlemini ve -yitirmiş olduğu- sevincini, neşesini, mutluluğunu, yani cümle hislerini biriktirmiş biriktirmiş, yoğunlaştırmış yoğunlaştırmış ve mutlaka, gazetecinin göremediği, gözbebeklerinde odaklaştırmıştı. Gazeteci ise bu "insan"ın kendisine boş gözlerle-hissiz gözlerle bakarken, "bütün duygularımı yitirdim, onun için hiçbir şey hissetmiyorum" sözlerinin dudaklarından dökülmesini doğal karşılamıştır, onun beyaz beyaz baktığını bilemeden...

Yabancılaşma, duyarsızlıktır. Aşırı duyarlılığın kendini yiyip bitirmesi, duyarsızlığa dönüşmesidir. Çekilen acılara sıkıntılara hasretlere tahammül, aşırı duyarlılık ya da aynı anlamda duyarsızlıkla mümkün olmakladır. Duyarsızlık acılara sıkıntılara hasretlere doyum noktasının işaretidir. Bir halet-i ruhiyedir. Duyarsızlık (ya da aşırı duyarlılık) yılgınlığa düşmeyi önlemektir. Yorgunluğu yılgınlığa dönüştür-

memektir. Yorgunluk kabul edilebilir, insanidir. Yorgunluk dinlenmekle giderilir, çarelidir; yılgınlık çaresizliktir, çaresizdir. Yorgunluk dinlenme ihtiyacıdır; uzun koşuya -yeniden- başlamak için belki zorunludur. Yorgunluğu gizlememek, kabul etmek dürüstlüktür. Yılgınlık koşuyu terk etmektir, yoldan çıkmaktır, koşmamaya teslim olmaktır. Yılgınlık teslimiyettir. Yılgınlık, yorgunluğu abartmak, abartılı bir yorgunluğu kurallaştırmak ve yorulmanın yükünü (dinlenmenin hafifliğini) taşıyamamaktır: Saçma sapan bir "var olmanın dayanılmaz hafifliği"ne (!) tutsak olmaktır.

Belki sonbahar kurallarının tekrarı olacak, ama kış ortasında sonbaharı yaşamak da var... Geçmişindeki özelliklerini bugün yeniden ürettiğin ölçüde, yalnızca kış ortasında sonbaharı değil, yaz ortasında kışı da yaşarsın. Öyleyse aynı konuya yeniden dönelim:

Geçmişinde de yaşamıştın: Senin gibi insanların hareketli coşkulu bir yaşam içinde duyumsadıkları yorgunluk, her zaman yılgınlığa bir adım mesafeye gelinmesi tehlikesini içerir. Dün olduğu gibi bugün de bu çok hızlı ve hareketli yaşam biçiminin içeriğinde, çoğu kez, her gün benzer işlerin yapılması-yapılmaması, her gün benzer sorunlarla karşı karşıya kalınması, her gün benzer heyecanların çekilmesinin yarattığı gerilim, elbette senin gibi insanlar üzerinde önemli psikopolitik etkiler yaratmıştır ve yaratacaktır. Bu etkiler dün olduğu gibi bugün de gerek ruhsal gelişmelerin gerek değer yargılarının / inançların bir ölçüde körelmesine yol açabilir. Bu körelme, çoğu kez, dün olduğu gibi bugün de toplu yaşarken açığa çıkmaz, "bizsiz-ben" olunduğu noktada açığa çıkar. Bireysel sıkıntılar ve bunaltılar "bensiz-biz"ler ortamında ve potasında eriyebilir. Geçmişte olduğu gibi bugün de yaşam biçimindeki biteviyelik (ve şimdilerde en önemlisi: Belirsizlik!) senin gibi insanlarda, hızla yenilenmemenin ve giderek her şeye yabancılaşmanın fideliğini oluşturabilir. Yaşama biçimindeki gündelik-bireysel beklentiler, inançlara ve değer yargılarına ağır basınca, inançlarda körelme başlayınca, artık "biz" olmak bir alışkanlık haline gelebilir. Böylece neden "biz" olunduğu unutulur. Bizden

görünmek, bizden sayılmak için nasıl olmak ve neler yapmak gerektiği aldatmacasına, alışkanlığına ve bunun gündelik tuzaklarına düşülebilir. ("Nasıl ve neler" olgusu, "neden" olgusunu unutturdu mu, iptal etti mi, zaten her bir şey biter, hiçbir şey başlar.)

Devrimci hareketinin yenilgisiyle içine düştüğün haleti ruhiye, bugün sosyalizmin yenilgisiyle daha da katmerli şekilde içini doldurmuş olmasın? Sıkı durmalısın, sıkı basmalısın... Yaşanılmış ve yaşanılan (ve yaşanılacak?) günlerin-yılların özelliklerinin yarattığı kolektif şok, bireysel dirençleri de aştığı ve gölgelediği için, moda deyişle "kimlik bunalımı" dün olduğu gibi bugün de yabancılaşmanın zirvesine yerleşebilir. İzah edilmesi zordur, ama mümkündür: Senin gibi insanların çoğu yaşama biçimindeki tıkanmanın ve biteviyeliğin yorgunluğunu taşımaktadırlar. "Biz olmak"a duyulan aşırı güven, şimdi "bizsiz ben" olmak ile noktalanan bir aşırı güvensizliğe-huzursuzluğa-belirsizliğe varmıştır. Hüzün vericidir, ama gerçektir: Yaşama biçiminde "biz olmak"tan dolayı kendini açıkça belli etmeyen körelmeler, bunaltılar (öznellik) ile "biz olarak yaşamak"tan doğan kaçınılmaz ve zevkli zorluklar, zorunluluklar (nesnellik) arasındaki çatışmalar, uzun süre, yine "biz olmak"tan kaynaklanan moral destek, güven duygusu, kolektivite psikolojisi sayesinde bastırılmış ve bilinçaltında tutulmuş olsa bile, kişi, "bizsiz ben" noktasına geldiğinde, tek başına kaldığında, bu çatışmalar ve bastırılmış duygular kendini açığa vurabilir. Böyle bir duyguyu yaşaman için illa işkence tezgâhına yatmış olman ya da tek kişilik hücrede yıllarca kapalı tutuluyor olman filan gerekmez ki... Evinde televizyonun başında "sevdiğinin-saydığının heykelini" (Lenin) vinçle söküp parçalarlarken için kanamaz mı? İnancın incinmez mi? Bu kahredici bir şok değil mi? Kimisinde inanç bilenir; ama kimisinde inanç körelir. Yorgunluğun belirtileri ortaya çıkar. "Biz olmak" koşullarının dışına düşen (bunun moral desteğinden ve buna duyulan güvenden yoksun kalan), "bizsiz ben" olan tek tek bireyler acı ve zulüm ve yalnızlık ve belirsizlik karşısındaki çaresizliklerini yorgunluk

gerekçesiyle açıklamaya yönelebilirler. Karamsar olunmamalıdır: Yorgunluğun çaresi dinlenmektir. (Dinlenmek; yan gelip yatmak değil... Böyleleri için dinlenmek, belki bir süre vicdanlarının sesini dinlemektir, vicdanlarının sesinin bilinçlerinin sesi ile stereo olup olmadığım sınamaktır.) Dinlenmek inanç yenilemesi, tazelenmesi için fırsat yaratabilir. Yeter ki yılgınlığın adı yorgunluk olmasın. Yılgınlığın çaresi yoktur...

Bereket Versin Yaşım Yok Kuralı

O belki tahliye oldu; ama hâlâ "içeride"... Sana ilk ve son kez onu anlatmayı bitirebilir miyim? Sana onu anlatmayı bitirirken, sana yine seni anlatabilir miyim?

Bir var olsun. Bir yok olsun. Köpek havlasın. Enik çenilesin. Bir sabah vakti. Uyansın, bir sabah vakti. Önce gözleri kapalı. Sonra gözleri yarı açık. Biraz sonra gözleri tam açık. Doğrulsun. Öksürsün. Pencereden içeri rastgele bir ışık parçası düşsün. Arsız bir sevincin izdüşümü. Kuşkucu bir kuş görünsün, ötsün, kaybolsun. Kalksın. Kırık hıçkırıklarla didiklenmiş uykusunu yatakta bıraksın. Mahmurluğunu ve tembelliğini peşinde sürüklesin. Aynayla karşılaşsın. Kavruk buruk bir yüze baksın. Orada ince yatay çizgi belli belirsiz kımıldasın. İnce yatay çizgi gülemesin. Musluğu açsın. Su tenine dokunsun. Ten ürpersin. Mahmurluğu gitsin, tembelliği kalsın. Giyinsin. Sigara yaksın. Kapıyı açsın. Dışarı çıksın. Kapıyı kapatsın. Yokuş aşağı yürüsün. Denize ulaşsın. Deniz kıpırdasın. Denizin kıpırdanmasıyla sallanan masaya yanaşsın. Senin yanı başındaki sandalyeye olursun. Çay içsin. Cadde uğuldasın. Seni düşünsün. Cadde sussun. Sana konuşsun:

– "Kanayan, özlemdir, kabuk tutmayan. Kanayan, inattır. Bir içim sigara dumanında asılı, soluksuz inattır. Kanayan, kanattır. Doruklarda, alıcı kuşunda gergef olmuş kanattır. Ve dahi kavlimiz, kavlimiz duman mavisinde, kavlimiz kanat gergefinde nakışlıdır. Ki söylenenler henüz söylenmemiştir. Ki dinlenenler henüz dinlenmemiştir. Söylenmelidir. Dinlenmelidir. Dillenmelidir."

Okuduğu bir romanı hatırlasın. Sevdiği öldüğünde, onun kesilmiş başını bir sepet içinde görüp de ağlamamak için direnen genç kadına öğüt veren yaşlı kadını konuştursun:

– "Ağla, ağlayabildiğin kadar. Ağlamak ayıp değildir. Gözyaşlarımız, gözyaşlarımız onurumuzdur..."

Sussun ve beklesin. Sen, sigaranı paketinden çıkar ve yak. Konuş:

– "Kış ortasında baharı yaşayabilir misin? İçinde öylesine kekik kokusu... Yaşamanın ustası olabilir misin? Olabilirsin... Yeter ki kendine dışından bakmasını öğren ve dilediğin gibi yeniden yarat kendini ve yaşamını... Al eline kalemini ve kendini, 'kendinin' tanrısı ilan ederek 'kader' dedikleri kendi resmini çiz. Hemen başla: Her sabah aynaya baktığında şifreli bir gülücük gölgelenip aydınlansın; kıvrımında bir giz dursun, mahzun... Ve sonra, göz pınarların bir ışıltı bezensin... Bir ışıltı... Işıltı zapt olunamasın... Gün doğsun gün yükselsin gün batsın, ışıltı zapt olunamasın... Bir ışıltı... Bir şafak damlası... Bir özgürlük ağıtı... Seni zapt edebilsin... Sen... Özgürlüğe türkü gerek, diyerek, sessiz çağrışımlarında, türkülerini çoğalt... Her ezgisi bir umut çağıltısı olsun... Her bahar her kış her yaz türkülerini söyleyebilmen için, gün doğsun gün yükselsin gün batsın ve göz pınarlarında bezenen ışıltı zapt olunamasın..."

Sus ve bekle. Sonra git. Yalnız kalsın. Cümle mahlûkatı çağırsın. Denizi çağırsın. Acımasızlıkları acısına eklesin. Acısı yeğnilensin. Gökten ilenmeler dilesin. Kimse ilenmesin. Gözleri gözleri iğnelensin. Gökten bir iğne düşsün, iki düşsün, üç düşsün. Düş bitsin. Bitsin. Uyansın. Önce gözleri kapalı. Sonra gözleri yarı açık. Biraz sonra gözleri tam açık. Deniz kenarında bir sandalyede uyansın. Yöresine bakınsın. Masanın üzerinde senin unuttuğun sigara paketini görsün...

Masanın başında, sana, hâlâ yıllardır sakladığın mektubu yazmaya koyulsun. Cezaevinden gönderdiği mektubu. Bu mektubu sen, sözgelimi "bize Mamak'ı anlatın, Mamak'ın hesabını verin" diyen arkadaşlarına gönder! Onlar okusun:

– "Anladığım kadarıyla pek farklı işler yapmıyoruz. Farklılık olsa bile ayrıntıdadır. İkimiz de yazıyoruz, duvara bakıyoruz, yalnızlığı yaşıyoruz, yürüyoruz... Yazıyormuşsun! Yazdıklarını merak ediyorum. Yazmak, kendinden ve başkalarından hesap sormaktır şimdi. Öyle sanıyorum. Sen mutlaka düşünerek yazıyorsun. Ben, mektuplarımda yazarak düşünmeye çalışıyorum, düşleyerek yazıyorum. Farklılık ayrıntıdadır... Duvara bakıyormuşsun, duvardaki resimlere bakıyormuşsun! Ben duvarın kendisine bakıyorum. Benim duvarlarım resimsiz. Ben bir metre ötemdeki duvara resimlerimi gözlerimle çiziyorum. Farklılık ayrıntıdadır... Duvar eskitmek bir meslektir.- Duvara baka baka duvar eskitiyorum. Aslında duvar sürekli bana bakıyor. Duvar beni eskitiyor. Duvara baktığımın çoğu kez ayrımında bile olmuyorum. Sonra bir an geliyor, duvara baktığımın ayrımına varıyorum. Şaşırıyorum. Bu kez duvara şaşarak bakıyorum. Şaşırmak, yaşadığının ayrımına varmaktır. Farklılık ayrıntıdadır... Yalnızlığını yaşıyormuşsun! Sana herkesin bildiği sırları ifşa ediyorum: Yalnızlığımı yaşıyorum. Issız mekânın yalnızlığı ballıdır. Yalnızlığın berbatı kalabalıktadır. Dipsiz zamanın yalnızlığı edepsizdir, yani feylesoftur. İşkilli zamanın yalnızlığı dingildektir. Farklılık ayrıntıdadır... Yürüyormuşsun! Elbette ben yürürken yorulduğumda bir kahveye oturup gelip geçenleri seyretmiyorum. Elbette sen yürürken yirmi yedi adımda bir geriye dönüp yürümeni ters yönde sürdürmüyorsun. Kafanı iyice havaya kaldırıp bulutların rengini seyretmiyorsun, mavinin kokusunu içine çekmiyorsun. Üzerimde-kuşlar-uçtu-bugün-yaşasın demiyorsun. Ama mutlaka ikimiz de ayaklarımızı sürüyerek, kamburumuzu çıkararak yürüyoruz. Ama mutlaka ikimiz de aynı şeyleri yapıyoruz. Ayakkabı eskitiyoruz. Farklılık ayrıntıdadır... Yaşıyoruz! İkimiz de billahi yaşıyoruz. Yaşamak ayrıntıları da yaşamak mıdır? Boş ver. İnsan isterse duvarın her iki yanında da, yalnızlığını içine sindire sindire, zevkini çıkara çıkara yaşayabilir. Yalnızlığını kutsallaştırabilir. Orada bensiz bizlerin yaşadığına, burada bizsiz benlerin yaşadığına şaşabilir. Ama orada yaşanmamış bir geçmişin yaşandığını,

burada yaşanmış bir geleceğin yaşandığını da kavrayabilir. Peki, farklılık? Ayrıntıdadır!.. Önemli olan ayrıntının ötesidir. Ayrıntı ötesini ise Mehmet Meriç öğretti bana. Mehmet Meriç şimdi en beğendiğim şairlerden birisidir. Tanımazsın. Çünkü Mehmet Meriç şair değildir. Mehmet Meriç Bakırköy Sinir Hastalıkları Hastanesi sakinlerindendir. Gazeteci soruyor: 'Mesleğin nedir? Yaşın kaçtır?' Mehmet Meriç yanıtlıyor: 'Ben gökyüzünde peynir çay satarım, bereket versin yaşım yok!' (Bunları söyleyebilen gerçek bir 'deli'dir ve bencileyin dünyanın en büyük mutluluk şairidir, gerçek bir şair!) Anlıyor musun? 'Ben peynir-ekmek satarım' demiyor, peynir ve çay satıyor! 'Bereket versin yaşım yok!' diyor. Bunu söylemek, dünyanın en yetkin şiirini söylemek değil midir? Peki sen kaç yaşındasın? Ben kaç yaşımdayım? Bana çok önceleri 'sahi biz mi yaşadık bütün bunları?' diye sormuştun. İşte sana asıl sorulması gereken soru ve yanıtı: Kaç yaşındasın? Bereket versin yaşım yok! Kendi payıma, bilmem-kaç-yıl-önce doğup da bugün bereket-versin-yaşım-yok diyebilseydim... Bu ne müthiş inat olurdu, düşünebiliyor musun? Bu ne müthiş bilgelik olurdu! Ama ben -bildiğim- yaşımdayım. Yaşım var! Her neyse, gökyüzünde peynir çay satmak denli, duvar eskitmek, ayakkabı eskitmek, ömür eskitmek de güzel meslektir. Yaşamak güzel meslektir!"

Mazeret Kuralı

Kimin söylediğini bilmediğim bir söz var:

"Yanılgılarımıza mazeret bulmak için harcadığımız çabayı bu yanılgıları düzeltmede harcasak, daha az yanılmaz mıyız? "

Yanılmış olmayı kabul etmek, gerçekten bir erdem... Sen de doğaldır ki, hiç yanılmamak istersin. Yanılınca da, içgüdüsel olarak, bunu gizlemek, hiç olmazsa hafifleştirmek, mazur göstermek...

Özellikle günümüzün "imaj sanayisi" ile üretilen birey tipi, kişiliğinin derinliklerinde iz bırakan yarışmacı özelliğinden, yani bu yönde koşullandırılmış olmasından ötürü, başkalarının yanılgı-

larını kendi hesabına bir kazanç-bir başarı olarak görebilir. Kendi yanılgısını kabullenmezken, başkalarının yanılgılarını, bazen hoşgörü kisvesinde, bazen de acımasızca, ama olanca açıklığıyla ortaya koymaktan garip bir zevk alır. Kendinin değil başkalarının yanılmış olmasını tercih eder. Böyle bir zevk alışın istisnası, yanılgının sonucunun kendi hesabına yazılmasıdır. Koyduğu teşhis ile ölüme mahkûm olduğunu söyleyen doktorun yanılmış olmasını içtenlikle kim istemez ki!

Senin de kendi yadsınamayacak yanılgıların için hazır gerekçelerin -mazeretlerin, başkalarının yanılgıları için hazır kanıtların- önyargıların bulunmaz mı? Bu ayrım, kendini özdeşleştirmek istediğin -sevdiğin-saydığın- hayran olduğun kişiler ile diğer kişiler bakımından da geçerli olmuyor mu? Sen de, bir ustanın içine düştüğü yanılgıyı olsa olsa bir dikkatsizlik, çırağın yanılgısını ise kesinlikle aymazlık saymıyor musun? Çırağın yanılgısının acemilikten -deneyimsizlikten kaynaklanması gibi, ne kadar deneyimli ve becerikli de olsa, ustanın yanılgısı da bir noktada acemilikten- deneyimsizlikten kaynaklanamaz mı?

Haklılık / Haksızlık ve İyilik / Kötülük Kuralı

Sonuç kimi haklı çıkardıysa, haklı olan o mudur? Ama "sonuç" dediğin olgu, çoğu kez geçici bir durum, yanıltıcı bir görüntü olamaz mı?

Haklı olman yetmez, haklı olduğun halde haksız duruma düşecek davranışlara yönelince, pekâlâ haklıyken haksız da olabilirsin. Haklılığın kanıtı gibi görünen geçici ve yüzeysel sonuçlar yanıltmamalı seni. Yaşam her gün, olguların derinliği- karmaşıklığı ve bitmemişliğiyle haklının haksızahaksızın haklıya dönüştüğünü ya da dönüştürüldüğünü öğretir.

O halde, "yaşam ilkeleri" olarak sarıldığın (bilinç + vicdan) ilkelerinden, bu tür geçici-yüzeysel sonuçlara bakıp vazgeçmemelisin. Belli konularda varılan "sonuç"ların aldatıcı görüntüleri, davranışlarına yön veren ilkeler bakımından, kendini haksız görmene neden olmamalı.

Kötü bildiklerinin sonuçta da kötü çıkmış olması, onların kötü oluşlarının kanıtı sayılabilir mi?

Aslına bakarsan, iyi bildiklerimiz çok sınırlı ve herkesin bir kötü yanı, mutlaka bir kulpu var. Ve çevremizdekilerin bu yönlerini görmeye daha fazla eğilimli oluşumuz da bir gerçek...

Ama bir düşün bakalım. Sözgelimi, bir bahçedeki ağaçlara bakıyorsun. "İçlerinde, birkaç iyisi dışında hiç işe yarardayanıklı ağaç yok, bunların hepsi kötü, bunların hepsi kırılır gider" diyorsun. Üstelik, "hayır, bunlar aslında iyi ağaçlardır, meyveli ağaçlardır" diyenlere de kızıyorsun. Sonra bir fırtına esiyor, filizkıran fırtınası... Gerçekten, bütün ağaçlar kırılıyor, kimi kökünden sökülüyor. Ve sen hemen ortaya çıkıp "bakın" diyebilir misin, "bakın, ne kadar haklıymışım, ağaçların kötü olduğunu nasıl da bir bilişte bilmişim, bakın işte hepsi dediğim gibi kırıldı gitti!"

Sahi böyle olunca, haklı çıkmış mı sayılmalısın? Söylediklerin kanıtlanmış mı olur?

Sana şunu sormazlar mı: Senin iyi dediklerin de bu fırtına da kırılmadı mı? Kötüsü kötü olunca değerlendirme isabetli de, iyisi kötü olunca değerlendirme yine isabetli mi? Ölçütler aynı ölçütler değil miydi?

Dahası var: İyi ağaçlar, körpe fidanlar fırtınaya dayanamadıysa bu yalnızca onların kötülüğünün kanıtı mı? İnsaflı olmak gerek. Yüzyıllık çınarların bel verdiği bir fırtınada özellikle körpe fidanların kırılıp dökülmesini olağan karşılamak ve kabullenmek... Hiç de aptallık-saflık sayılmamalı...

İyiler iyi olsa, kötüler kötü olsa... Yani iyi bildiklerin hep iyi kalsa ve kötü bildiklerin hep kötü... Hiç kafan karışmazdı değil mi? İyi bildiğinden kötülük görünce, kötü bildiğin dünya sevimlisi haline gelince, hangi ölçüte göre kime iyi kime kötü diyebilirsin ki...

Oysa iyi-kötü ayrımı genelde çok kolay. Bir tarafta "bizimkiler" hep iyi; karşı yanda "onlar" hep kötü... Toplumda bir yanda iyiler yer alır, diğer yanda kötüler... Onlar bize kötü der, biz onlara kötü deriz, olur biter. Her iki taraf açı-

sından ölçütler bireyler üstüdür, toplumsaldır. İyinin kötüye, kötünün iyiye dönüşmesi, tarihseldir. İnsan-insan ilişkilerinde dönüşüm, tarihsel değil neredeyse aktüeldir! Üstelik görecedir. Sen iyisin, senin iyi dediğin iyi, peki senin kötü dediğine senin iyi dediğin iyi derse ne olur? İşler karışır. Üstelik sana iyi dediklerinde inanırsan, kötü dediklerinde de inanmak zorunda kalırmışsın! Kim iyi, kim kötü? İnsan-insan ilişkisinde ölçüt hep bireysel mi olmalı? O halde ne kadar birey varsa, o kadar ölçüt mü (kural mı) var? Acaba sana göre iyi insan, sana en çok benzeyen mi? Böyle bir insanı bulman zor olmaz. Ama bu aşırı benmerkezci bir ölçüt olmaz mı? Ölçütün bir işe yaramaz. Acaba iyi insan, idealinde yarattığın bir mitos mudur? Böyle bir mitos-insan hiçbir zaman bulunamaz. En azından bulduğunu sandığın "mitos"u yakından ve kendi gerçekliğinde tanıdığında, onun da umduğun kadar mükemmel olmadığını görürsün, kafan yine karışır. Bu ölçüt de bir işe yaramaz. Ölçüt yoksa, totoloji vardır: Kötü-olmayan insan iyi insandır! Kötünün tanımını yapmak belki daha kolay... Bir şeyin karşıtında olmak, bir şeyden yana olmaktan daha kolay. Farklı farklı ölçütlerden yana olanlar, pekâlâ aynı ölçüte karşı olabilirler. Hedef küçültmek, karşı olmanın kapsamanı daraltmak yandaşını çoğaltır. Böylece kötü-olmayan ("iyi") tanımındaki ölçüt netleşebilir.

Az sayıda iyi insanla birlikte davranmayı mı yeğleyeceksin, yoksa çok sayıda "kötü-olmayan" insanla birlikte davranmayı mı, buna da sen karar verebilirsin...

Hesaplaşma Kuralı

Hesaplaşma, hesap verme... Ayrımında olmasan da her an karşı karşıya olduğun olgular bunlar.

Diyelim ki, lokantaya gitmişsin! Yiyip içmişsin. Garson gelir. Hesap vereceksin. Cebinde fazlasıyla paran vardır. Ödersin. Sorun yoktur. Cebindeki paran sınırlıdır. Hesabını anca ödersin ve sende hiçbir şey kalmaz. Tükenmişsindir. Yine de pek sorun yoktur. Çünkü daha kötüsü de vardır! Cebinde para azdır. Hesap umduğundan fazla gelir. Paran

yetişmez. Borçlu kalırsın. Ya da elini cebine atarsın -ah-ha!- cüzdanı evde unutmuşsundur. Yediğin yemeğin hesabını nasıl ödeyeceksin? Apışıp kalırsın. Hesabı ödeyememek kötüdür. Adama sorarlar ya da sen kendine sorarsın; be hey şaşkın, cebindeki paranın yetişip yetişmeyeceğini bilmeden neden lokantalara gidersin, gittin diyelim, neden başkalarının sorumluluğunu yüklenirsin! Eh, hesabı ödeyeceğin lokantacı hoşgörülüyse, borçlu kalmanı kabul eder mi dersin?

Bu noktadan sonra, çeşitli nedenlerden hareketle çeşitli varsayımlar üretilebilir artık: Lokantacının iyi müşterisisindir, o güne dek yediklerinin hesabını vermişsindir. Deftere yazar. Ya da lokantacı bağışlayıcı değildir, bulaşıkları yıkatır ve bir daha seni lokantasına adım attırmaz. Ya da lokantacı... Bir sürü olasılık işte... Ama, kötüsü gelince, hesap veremememek, karabasanın en koyu siyahıdır mutlaka!

Gerçekten yaşamın her anında yapılan her iş için hesap vermeye hazır olman, hesap verecek güçte olman gerekir. Sorumlu olduğun her olguda gerekli ve yeterli (tatmin edici) açıklamaları yapabilmelisin. Yapabilmen için, bu olgunun sonuçlarının ortaya çıkmış olması gerekir belki...

Sonuçları bütünüyle ortaya çıkmamış ise, bunu beklemen zorunlu mudur? Böyle bir zorunluluk hesap vermekten kaçınman olarak görülemez mi? Öyleyse sorumluysan, hesap verme durumundaysan, sonuçları biliyorsan -ki herkesten çok sen bilirsin- ve başkaları bilmiyorsa, bu sonuçları ortaya koymak da senin görevindir. Gerekli olanları mutlaka söylemelisin. Peki ama, neyin gerekli olduğunu nasıl belirleyeceksin?

Yaşanılan koşulların oluşturduğu nesnel süreç; yine o koşulların belirlediği öznel özlemler; ve bu ikisinin bileşkesi olarak ortaya çıkan yanıt bekleyen sorular tarafından... Bu nedenle her yeni gelişme, hesap vermeyi yeniden gündeme getirir. Aynı mesele için her yeni koşulda yeni sorular (yeni hesaplar) çıkar ortaya, "peki ama" diye başlayan... Bu nedenle, defter kapanmaz! Hesabı asıl ödeyecek sen olsan ve yitip gitsen bile, senin mirasçın savıyla ortaya çıkan her yeni "sen", o hesabı yeniden verir ve öder de... Ödetirler...

Asıl sorun, ahlaki bakımdan, dürüstlük bakımından herkesin kendi hesabını sonuna dek vermeye çalışması... Senin de hesabını öderken yapacağın açıklama yeterli ve inandırıcı olmalı. Yeterli olanından fazlası, açıklamanı belirsizleştirir, inandırıcı olmaktan çıkarır. Bu tutum asıl anlatılması gerekenlerin anlatılmadığı, bunlar yerine başka bahanelere başvurulduğu, anlatılanların açık seçik anlaşılamamasının istendiği anlamına gelir.

Bir de, hesap verdiğin olgunun senden başka sorumlusu var ise, hesap vermekle yetinemezsin, hesap da sorarsın.

Hesap sorma-verme, hesaplaşmadır. Ki bu çoğu kez, ben yaptım-sen yapamadın tartışmasıdır; yetki tartışmasıdır, yetkilerin tartışılmasıdır.

Hesaplaşmaya kıyasla, hesap sorma ya da verme daha basittir, çünkü tek yanlıdır, çünkü sorumlu olmanın bir gereğidir. Ne ki, ister hesaplaşma olsun, ister hesap sorma, ister hesap verme, buna soyunan herkesin "iç hesaplaşmasını" yapması, kendilerine yönelik hesap sorma-verme işlemini içtenlikle gerçekleştirmeleri gerekir.

"İçtenlikle gerçekleştirmeleri"? Ama insanoğlu öyle bir pandora kutusudur ki... Ya da karpuz değildir ki açıp içine bakasın... Bakamadığın için, çoğu kez, "kırılmış testinin davası olmaz" ve "ıslanmış sıpaya çul ne gerek" deyip devam edersin. İyi edersin.

Ama devrimci hareketin yenilmiş; hesabını vereyim demişsin... Belki de tam hesap tamam diyebileceğin noktada bir bakmışsın, yeni bir hesap çıkmış:

"Sosyalizm"in de yenilmiş! Ne yapacaksın?

Yaşanmışın Evrensel Kuralları

Sen sosyalistsin... Öyleyse bugün söylenecek, "mazeret" anlamıyla yüklü fazla sözün olmamalı... Yenildin... Sadece Gorbaçov ya da SBKP değil sen de yenildin... Katılmadığın bir savaşta... İstediğin kadar, vakti zamanında revizyonizme karşı çıkmış ol ya da Brejnevleri kıyasıya eleştirerek kendini onlardan ayrı tutmuş ol, fark etmez... Senin sosyalist olduğunu bilen mahallendeki bakkalın, komşun işçinin gözünde, sen de yenilmiş sayılıyorsun. Ama, gerçekte, bu, senin de yenilgin. Bunu sen de böyle kabul etmelisin. Bu yenilgiye bile sahip çıkabildiğin ölçüde yarını kazanabileceğini görebilmelisin. Ne varsa düne dair hepsi söylendi. Yenilginin nedenlerini dünde aramanın artık fazla anlamı yok. Bugün-

kü nedenlerine gözünü dikmende yarar var. Geçmişte yatan nedenler, bir daha yaşanmayacağına göre, geçmişle kaldı. Bugünün nedenleri zaten geçmişle beraber geçmişi yaşatıyor. "Herkes bilmişti" böyle olacağını! Ama artık birçok insan sosyalizmi inanılır bir dava olarak görmüyor; çünkü Sovyetlerdeki çözülme ve çöküş sosyalizme dair tam bir inançsızlık kaynağı oldu. Bu yüzden çoğu insan "kafam karışık" diyor: "Eğer her şey yine böyle olacaksa, neden sosyalizm için mücadele edeyim?" Bu karışıklık, bazı arkadaşlarının da mücadeleden uzak durmasına neden oluyor. Mücadele eden çoğu arkadaşın ise açıkça dile getirmese de, bu kaygıları taşıdığı için isteksiz ve bezgin bir haleti ruhiye içinde yaşayıp gidiyor. Şimdi böyle bir durumda, "çözülen sosyalizm değildir, revizyonizmdir" demenin de fazla anlamı yok... Sosyalizmin tarihsel bir dönemi sona erdi, bunun lamı cimi yok. Hal böyle olunca, teori iyiydi de pratiği kötüydü demek de herhalde inandırıcılık taşımaz. Sosyalizmin tarihsel bir yeni dönemi başlayacaksa, bunun teorisi de yeniden üretilecek. Teorinin yeniden üretilmesi, mevcut teori(ler)deki iç hataların eksiklerin dikkate alınmasını gerektiriyor elbette. Ama bunu bir akademisyen kaygısıyla dile getirmekle yetinmeyeceksen, "teorik" sorunlarını da ideolojik/ politik bir düzlemden ele almak durumundasın...

Hadi bakalım...

Sovyetler'deki sosyalizm süreci (1990 başında) artık bitti... Bugüne dek bu "bitiş"in aktüel yönleri üzerine çok şey yazıldı... Ama sen bunun tarihsel bir bitiş olduğunu biliyorsun ve aynı zamanda tarihsel bir başlangıç olduğunu;

Merhaba sosyalizm!
Merhaba Marksizm!
Merhaba işçi sınıfı!
Merhaba devrim!

Devrim?

Peki ama, sosyalizmin iflas ettiğinin ilan edildiği bir dünyada, 12 Eylül'ün silindir gibi geçtiği bir ülkede bu sözcüğü telaffuz etmek için biraz fazla cesur olmak mı gerekiyor? Yiğitlik, kahramanlık anlamında bir cesaretten söz etmiyorum. Hayalci olabilmek, inatçı olabilmek, bu anlamda iddialı olabilmek ve kendine, yaptığına / yapacağına inanmaktan kaynaklanan bir politik cesaret, senin için gerekli olan.

Sosyalizm yenildi diye neden iflas etmiş sayılsın? Sosyalizm bir süreç, daha doğrusu toplumsal süreçlerde izafi olarak belki de küçük bir süreç. Yaşanmış binlerce yıldan sonra ve yüzlerce yıllık geçmişi olan kapitalizme rakip, yalnızca yetmiş yıldır denenmekle olan bir süreç... Ve insanlık macerasında, daha kaç bin yıl yaşanacağı bilinmeyen bu macerada, sınıfsız topluma erişilmesi için güdülen bir amaç, harcanan bir emek...

Sosyalizm bir süreçtir ve onun teorisi de bir süreçtir; öyleyse yaşanıldığı kadar tüketildiği ölçüde yeniden üretilmesi gerekmez mi?

Bugün sosyalizmin gerçekleşmesindeki çıkış noktan, istesen de istemesen de, sosyalizmin "gerçekleşmemesi" demek olan katedilen yol, yaşanılmış olan süreçtir. Sosyalizmi, yani proletaryanın tarihsel başarısını isterken, bugün çıkış noktan, sosyalizm için harcanan çabadaki başarısızlık, yenilgi olmak zorunda...

Oysa sosyalizmin teorisini kuranlar, Marx, Lenin, çıkış noktaları olarak önlerine "bilimsel ütopya"larını koymuşlardı. Senin önünde ise ütopyadan daha gerçek olan bir "yenilgi" var.

Bu senin paradoksundur.

Bu paradoksu diyalektiğin haline dönüştürebilmek için, süreçteki diğer yönü görebilmen yeterli: Marx'ın ve Lenin'in çıkış noktaları (öncülleri) somut bir yenilgi değil, bilimsel yaklaşımlarıyla tasarlamaya çalıştıkları bir "ütopik" başarı idi. Her ikisinin çıkış noktalarında, öncüllerinde nihai hedefin yalnızca bilimsel bir tasarımı vardı, o kadar.

Çıkış noktaları buydu ve süreç nasıl gelişecek, ne zaman ne yapılacak sorusuna hiçbir zaman kesin cevaplar vermemişlerdi. Ütopik sosyalistlerden farklı olarak, kendilerini hiçbir zaman kâhin yerine koymamışlardı. Bu nedenle varılacak noktaya nasıl varılacağına ilişkin yanıtları ikisinde de aynıdır: Milyonlarca emekçinin yaratıcı gücü!

Her ikisinin de, çıkış noktalarını tartıştıktan sonra sonuç konusunda kesin bir şey söylememiş olmaları, teorilerinin eksikliği değildir. Bu, sosyalizm teorisinin de bir süreç olmasını ve yeniden üretilmesinin zorunluluğunu öngörmelerinin kanıtıdır...

İşte kendini yenilmiş saydığın noktada bile, seni bir Marksist olarak kendinden emin kılan, "ütopya"nın gerçekleşebilirliği konusunda kuşkuya düşürmeyen "umut" burada yeşermiyor mu?

Sosyalizmin yaşanılmış yenilgisine rağmen hâlâ sosyalizmin gerçekleşebilirliğinden söz ettiğin zaman, bunları "Marksist bir fanatiğin" ajitasyonu, "yaşanılan gerçekler" karşısında hiç de inandırıcı olmayan safsatalar olarak değerlendirenler, azımsanmayacak sayıda olabilir; de ki milyarlarca insan!

O halde şu sözleri bundan böyle binlerce kez dinlemeye de alıştıracaksın kendini: "Artık Marksizm bitmiştir ve bu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlanmıştır! Var mı bunun ötesi?"

Ve aynı yanıtı yine binlerce kez tekrarlamak zorunda kalsan bile bıkmayacaksın: Hayır efendim! Marksizm, "bitemez"; çünkü Marksizm bitmiş-tamamlanmış bir teori olarak kabul edilemez. Marksizm, pratik süreç (tarih!) üzerinde yükseldiği ölçüde ve aynı zamanda somut tarihsel gelişmelerle tamamlanmakta olan (tamamlanabilir olan) teorik bir süreçtir!

Bu yanıtı Marksizm'in iflas ettiğini iddia edenler için değil, kendin için tekrarlayacaksın. Marksizm'i gerçekten

de teorik bir süreç olarak değerlendirmeyi hiçbir zaman ihmal etmemek için; sosyalizmin biten tarihsel dönemini tekerrür ettirmemek için!

Marksist teorik süreç, tıkandığı ve revize edilmesi (vazgeçilmesi!) gerektiği iddiasıyla ilk kez karşılaşmıyor ki! Marksizm'in II. Enternasyonal tarafından devrimci işçi sınıfının elinden alınarak etkisizleştirilmeye, reformist sosyal demokrat bir silah haline getirilmeye çalışıldığı noktada, onun aşılması ve yeniden üretilmesi sözkonusu olmamış mıydı?

Evet, Lenin, Marx'ta henüz çözülmemiş teorik sorunları da çözebildiği ölçüde, onun toplum projesi (*Devlet ve İhtilal*) Marx'ın toplum projesinden (*Komünist Manifesto*), tarihsel ve teorik içeriği itibariyle gerçeğe daha yakın sayılmamalı mı?

Birçok bakımdan Marx'ta "teorik" olan sorunlar, Lenin'in aynı zamanda "pratik" sorunları haline gelmişti. Leninizm, Marx'ın öngörülerinin teorisi ve pratiği olmaya çalıştığı ölçüde, ona atfedilen "ütopya"nın (doğrusu, toplumların geleceğine yönelttiği projeksiyonun, toplum projesinin) "pratik bir teorisi"dir. Bu, Marx'ta kapitalizmin eleştirisinin ve reddiyesinin ürünü olan olumsuzlama teorisinin, negatif bir teorinin üzerinde yer alan bir olumlama teorisidir, pozitif bir teoridir; sosyalizmin "yaratılması" anlamında pozitif bir teori... Marx'ta dolaylı ifade edilen, Lenin'de doğrudan ifade edilmiştir. Leninizm, pratik olduğu ölçüde Marksizm teoriktir. Leninizm teorik olduğu ölçüde Marksizm elbette ütopik değil ama hipotetiktir.

Ekim devrimi, insanlığın sosyalizm sürecinde pratik olarak ulaşılan ve böylece Marksist teorinin o konjonktürde kanıtlanmış olduğu önemli dönüm noktası... Yirminci yüzyılın başlangıcında sosyalizm sürecindeki tıkanıklık Ekim devrimi ile aşılabilmişti; yirminci yüzyılın sonunda sosyalizm sürecinde karşılaşılan yeni tıkanıklığın devrimin dersleri ışığında aşılamaması için hangi neden ileri sürülebilir? Yeter ki Marksizm, bitmiş tamamlanmış bir teori olarak benimsenmesin.

Bugün sosyalizmin teorik ve pratik olarak iflas ettiğinden söz edenler, Marksizm'i bitmiş tamamlanmış bir teori olarak yorumlayanlardır. Marksizm'i yeniden üretmeyi önüne koymayanlar, böyle bir "derdi" olmayanlar, elbette onun tıkandığını ve iflas ettiğini düşünebilirler...

SSCB ve Doğu Avrupa'da yaşanmış olanlara bakarak Marksizm'in geçerli olmadığını söylemek ne ölçüde doğrudur? Marksizm "kehanet" olarak ele alındığı ölçüde!

Marx'a göre sosyalizm, sınıfsız topluma bir geçiş sürecidir. Bu toplum projesinin dinamiği ise proletarya diktatörlüğü! Bu, günümüzde Marksist geçinen pek çok kimsenin dahi telaffuz etmeye cesaret edemediği, sosyalizm adına ne kötülük yaşandıysa müsebbibi olarak görülen/gösterilen, reddedildiği zaman gerçek sosyalizmin ve demokrasinin yakalanabileceği sanılan, günümüzün korkutucu kavramı ve pratiğidir! Ve öyle ki, günümüzde proletarya diktatörlüğünden yana olanlara çağ dışı fanatik gözüyle bakılması da handiyse modadır!

Ama bu (bazen yan gözle dudak bükerek, bazen dehşetten fal taşı olmuş, bazen şaşı ve bazen trene bakan gözlerle, bazen kısılmış gözlerdeki tiksintiyle ifadesini bulan) "bakış"larda, "diktatörlük" gibi korkutucu ve itici bir kavramı, tarihsel bakımdan masum hale getiren, onu meşru kılan "proletarya" gerçeği ihmal edilmiş olmuyor mu? Çünkü bu diktatörlük değil, proletaryanın diktatörlüğü, yani teorik olarak çoğunluğun diktatörlüğü... Tarih boyunca var olmuş bütün diktatörlüklerin, azınlıkların çoğunluklar üzerindeki tahakkümlerinin reddiyesi... Proletarya diktatörlüğü, teorik anlamda, diktatörlüğün reddiyesi... Pratik Lenin'i bin kez haksız çıkarmış olsa bile, teorik olarak yine Lenin'in dediği gibi; "burjuva demokrasisinden bin kez daha demokratik" ve ileriye dönük bir reddiye...

Teorik olarak böyle, ama pratikte başka! Mazeret mi bu? Hayır ders! Teorideki eksikliği, tamamlanmamışlığı da açığa çıkaran bir ders!

Elbette bundan sonra olmasını istediklerimiz yetmiş yıllık deneyin akıbetine uğramasın; yalnızca gelinen nokta

bakımından değil, geliş süreci ve tarzı bakımından da... Olup bitenleri tarihin bir kazası, bir cilvesi olarak değerlendiremeyiz. Ama bu teorinin ve tarihin öğretmenliğini ortadan kaldırmaz ki!

Ancak, "bundan sonra olacaklar yetmiş yıllık deneydeki gibi olmasın" diye kavramları değiştirmek keşke bir işe yarasa... Haydi, sözgelimi "proletarya diktatörlüğü" demekten vazgeçelim: Kirletildiği için ve kötü çağrışım yaptırdığı için; teorik soyutlama düzeyindeki kavramsal içeriğiyle olmasa bile icra tarzıyla ve sözcük anlamıyla "kötü bir ün"e sahip olduğu için. Peki, mesela, "hegemonya" diyelim: Emekçilerin hegemonyası... Peki ama bunu nasıl yapacağız?

Marx'ın karşı karşıya geldiği pek çok tarihsel ve dolayısıyla teorik sorunla yeniden karşı karşıya gelmeyecek miyiz? Devletsiz bir topluma nasıl erişeceğiz? Yani diktatörlüğün (hegemonyanın!) bulunmadığı bir topluma? Eskiden verilmiş yanıtların hiç mi anlamı kalmadı? Ya da yeni yanıt bulacağız diye illa "anarşist"lerin ya da Bakunin'in teorik yanıtlarını mı benimseyeceğiz! Sırf onlar denenmedi diye!

> Bektaşi'ye iki testi şarap uzatmışlar, "tadına bak bakalım hangisi daha iyi" diye... İlk testiyi kafasına dikmiş ve hemen diğer testiyi işaret etmiş; "bu şarap daha güzel" demiş. "Ama daha tadına bile bakmadın daha iyi olduğunu nasıl bilebilirsin ki" diye itiraz etmişler. "Olsun" diye yanıtlamış Bektaşi, "bu içtiğimden daha kötüsü olamaz". Şimdi de sosyalizmin sorunları "Bektaşi mantığı" ile tartışılıyor... "Bundan daha kötüsü olamaz. Onun için Marksizm'den vazgeçelim!"

Öyleyse yaşanılan pratikten, deneyden "gereken" dersler çıkarılabildiği ölçüde, teoride mevcut yol gösterici çözüm önerilerini yeniden üretmenin değeri göz ardı edilmemeli...

Geçiş sürecinin teorik olarak proletarya diktatörlüğü olarak ifade edilmesi, devletin (yani diktatörlüğün ya da "hegemonya"nın her biçiminin!) sönüp yok olabilmesi için, yine devletin bir biçiminin (ama "yarı-devlet" olarak) zorunlu görülmesinden başka anlam taşımıyor... Pratikte bunun hakikaten "ceberut" bir devlet biçimine bürünmesinin

önüne nasıl geçileceğinin yanıtı ise 21. yüzyılda nasıl bir sosyalizm istenebileceği sorusunun yanıtında yatıyor!

Elbette Kışlık Saray'ı ele geçirmek için öne atılan bolşeviklerin ütopyasında böyle ceberut bir devletin bulunduğunu kimse ileri süremez. Ama öyle oldu... Oysa onların ütopyasındaki devletin sönüp yok olması, bir yarı-devlet ile tarihte ilk kez demokrasi ve diktatörlüğün farklı biçimde cisimleşmesi, çoğunluğun diktatörlüğünün çoğunluğun demokrasisi olabilmesiyle karşılanacaktı...

Gerçekten de bolşevikler tarihte ilk kez böyle bir imkânı yakalamışlar ya da yaratmışlardı. Böyle bir imkânın kullanılamamış olması, böyle bir imkânın kullanılmasının imkânsız olduğunun kanıtı olamaz ki!

Elbette kanıtlanmış olan bir şeyler var. Bunlar da böyle bir imkânın yakalanmış olmasının yeterli olmadığı, bu imkânın korunabilmesinin koşullarının çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğünün aynı zamanda emekçi halkın kendi iktidar organlarını kullanmaya yöneldiği ölçüde sözkonusu ve meşru olabileceği...

Gelinen noktada demokrasi ile diktatörlük arasındaki zorunlu birliğin istenilen cisimleşmesinin yaşanılamaması, bu imkânın tüketilmiş olmasından başka anlam taşımıyor... Ama gelinen noktaya bakarak böyle bir cisimleşmenin imkânsızlığını ileri sürmek de teorik düzeyde hiçbir anlam taşımıyor... Çünkü her şey bir yana, sosyalizm süreci bakımından gelinen nokta bir nihai sonuç değil, nihai sonuca gidilen süreçten bütünüyle geri dönülmesi...

Gelinen noktada, yenilgiden çıkarılacak dersin anlamı budur. Yani zurnanın zırt dediği yer, emekçi halkın kendi iktidar organlarını koruyamamış olmasıdır...

Sosyalizm süreci, emekçilerin kendi iktidar organlarını kullanabilmeleri ölçüsünde ilerleme şansına sahipti. Çoğunluğun söz sahibi olduğu bir iktidar gerçek bir emekçi demokrasisi olabilirdi. Emekçilerin, yani çoğunluğun kendi iktidarını koruyamaması ise demokrasinin bulunmadığı bir diktatörlüğün pekişmesinden başka bir sonuç doğurmazdı. Nitekim öyle oldu...

Ama öyle olmayabilir miydi?

Burada önemli bir nokta var: Bu düzlemde kendini dayatan demokrasi / diktatörlük ikileminin pratik olarak nasıl çözüleceği konusunda ne Marx'ta ne Lenin'de açık bir çözüm önerisi, ayrıntılı bir "reçete" vardır! Bu konuda bir "çözüm"ün baştan öngörülebilmesi de mümkün değil. Şu gerçeğin altını tekrar tekrar çizmek adeta bir zorunluluk: Marx bunun teorik öncüllerini ortaya koymakla yetinmiş, pratikteki çözümlerini "tarihi yaratacak güçlere" bırakmış. Lenin'in yanıtı da farklı değil: "Milyonlarca emekçinin yaratıcı gücü!"

Praxis...

Lenin böyle bir süreci başlatmıştı... Şimdi bu sürecin başına dönülmüş olması bu başlangıcın önemini ortadan kaldırmıyor.

Marksizm ise teorik bir süreçtir, devam ediyor.

Sosyalizm de, dün yaşanılmış olan, bugün yaşanılmayan ve ama yarın yaşanılabilir olan bir tarihsel pratiktir, bir süreçtir. Öyle ki, Boris Yeltsin'in artık sosyalizm bitti diye caka sattığı anda ve orada bitmekte olan sosyalizm, aynı gün bir başka yerde örneğin işyeri komitelerinde yeniden filizlenebiliyor ve yaşanabiliyor. Öyleyse sosyalizm tarihsel anlamda yalnızca geleceğe yönelik bir proje olarak değil, geçmişe dönük bir deney perspektifiyle incelenmek, geliştirilmek şansına sahip ve çünkü artık "sona ermiş" bir geçmişi de var; aynen tekrarlanmaması için bin bir dersle dolu geçmişi... Ahu vah ile "öldük bittik" felaket tellallığı yerine geleceğe yönelik projeyi bugünden, geçmişe dönük deney perspektifiyle işleyebilmek, bu şansın heder edilmemesidir.

Marksist çözümlemedeki yapısal boyut (maddi koşullar) ile tarihsel boyut (gelişim süreci) arasındaki diyalektik ilişki ihmal edilmediği ölçüde, Ekim devrimi ile başlayan ve "bitmeden sona eren" somut sosyalizm sürecinin tarihi de kendi özgül toplumsal ekonomik-siyasal yapılarındaki gelişimi ve bunların kendi iç bağlantılarıyla ele alınabilir bir deneydir. Bu bile tarihsel bir kazanç!

Komünarlar sosyalizmin ilk müfrezesiydi; yenilmişlerdi. Bolşevikler sosyalizmin ilk ordusu olabildiler, yenildiklerini

göremeden yenildiler. Bu yenilgi hepimize ait... Sosyalizme sahip çıkanlar yenilgilerine de sahip çıkmalı. "Bize ne, biz yenilmedik ki, revizyonistler sosyalizmi sattı" gibi sözlerin anlamı yok...

Sosyalizmin tarihsel bir dönemi sona erdi...

Nedir bunun anlamı?

Sosyalizm, demokrasi eksikliğinden mi yenildi? Bunun yanıtı burjuva demokrasisine methiye olmamalı. Sosyalizm, ekonomik sorunları çözemediği için mi yenildi? Ama yenilgiyi bu gerekçeye bağlamak da sosyalizmin ekonomist-teknokratik yorumunu "muhatap" almak olur. Şurası açık ki sosyalizm, üretenler yöneten olamadığı için, yöneten / yönetilen arasındaki ayrımı ortadan kaldıracağına dair vaadin tersi yapıldığı için yenildi. Yenilgi olgusu işte bu türden yaklaşımlarla kendi başına ele alındığında, nispeten basit bir nitelik gösterebiliyor: İktidar alındıktan sonra (özellikle demokrasi ve diktatörlük bakımından) karşılaşılan ikilemlerin çözülmesi uğruna, sosyalizmin diğer can alıcı öncülleri terk edilmek zorunda kalınmış; gelecek için tasarlanan toplum projesi, başlangıçtan itibaren, tasarlanmış olandan farklı biçimlerde hayata geçirilmeye çalışılmış, bu durum çeşitli düzeylerde yeni ikilemlerin ve sapmaların kaynağını oluşturmuş, böylece sosyalizm süreci yerine sosyalizm-olmayan bir sürecin yaşanması kendini dayatmış ve böylece sürecin geriye büküldüğü ve farklı bir düzeyde başlangıç noktasına (kapitalizme!) geri dönüldüğü görülmüştür, vb. denebilir. Evet, bu şekilde ya da başka şekillerde, nasıl izah edilirse edilsin, bu bir yenilgi...

Günümüz Marksistleri için asıl sorun elbette yenilgideki bu yalınlığın ötesinde, yani sosyalizm projesinin tarihsel bakımdan sorumlusu ve bu projenin pratikteki gerçekleşme imkânları/ imkânsızlıkları ile bütün bunların teorik bakımdan sunuluşu (projenin yeniden tasarlanması) arasındaki bağlantının kurulmasında yatıyor.

Bu bağlantının kurulabildiği noktada, en anlamlı tespitlerden birisi, partide ve devlette sınıfın yerini bürokrasinin

alması yönünde atılan (ya da atılmak zorunda kalınan) her adımda sosyalizmden uzaklaşılmış olması.

Tarihte ilk kez iktidarın toplumun çoğunluğunun eline geçmesine yol açan ve en büyük güzelliğini buradan alan Ekim devrimi, emekçilerin iktidarı kazanmasına karşılık partide ve devlette bürokrasiye yenildiği bir devrimdir.

Sosyalizmin teorik ve pratik sürecinde, parti-devlet-devrim teorilerindeki ve pratiklerindeki ortak payda "iktidar" kavramı ve olgusudur. Partide-devlette-toplumda kimler iktidarda (yönetimde) olacak, nasıl iktidar olacak, nereye kadar iktidar olacak? Söz, karar ve yetki kimde olacak? Sosyalizmin en büyük iddiası, bütün bu sorulara tek sözcükle yanıt vermesinde yatıyor: Emekçilerde!

İşte bu "iktidar" ancak bir devrimle kazanılabilir. Partide-devlette-toplumda bir devrimle... Ekim devrimi ve Sovyet sosyalizminin yenilgisi, bu iktidarın kazançlarını ve kayıplarını da öğretiyor. Bu türden bir yenilgi, kazanılması gerekenin kaybedildiği yerde devrimin de sosyalizmin de kaybedilmiş olacağını kanıtlıyor.

Tarihsel bir dönemi fiilen sona ermiş bulunan sosyalizmin "geçmişinin değerlendirmesi" de ancak "yeni bir sosyalizm" zemini üzerinden yapılabilir; teorisiyle, pratiğiyle, politikasıyla ve değişmeyen "ütopyası"yla....

Beşinci bir mevsim, demek ki, "evrensel" bir mevsim olabilmeli...

"Yaşanmışın Evrensel Kuralları"na Zorunlu Bir Ek:

Bilimsel sosyalizmin, yani Marksizm'in bittiğini düşünüyorsun... Sosyalizmin yenilgisi: "Bilimsel Sosyalizmin Bitişi" midir?

"Bizim Marx", bildiğim kadarıyla, kendini tenkitten münezzeh kılmak islemezdi. Elbette eleştireceksin. Mesele bu değil...

(Marx'ın teorisinde iç hatalar, eksikler yok muydu? Tamamlanmış bir teori miydi Marksizm? Bana göre de olumlu yanıt vermek saçma. Sözgelimi, "meta"yı kapitalizmin bir "hücresi" olarak niteleyen Marx, aynı yöntemi, bir bütün

olarak toplumu incelerken, toplumun hücresi bireyi de "birey olarak" inceleme yaklaşımında neden uygulamadı? Felsefesi ve sosyolojisi olan Marksizm'in psikolojisi neden eksik? İnsanı kal'e almadığından değil elbet! Teorideki eksikliğinden ve sanırım "ne varsa insana dair kabulümdür" deyişiyle yetinmesinden... Ama bu da "bir şey"! Sanırım sence mesele bu değil... Oysa, tartışma konularına "kalınan nokta"dan "devam etmek" yerine bunları "gelinen nokta"da yeniden üretmek lazım; Marksizm böyle tartışılabilir. Gelinen nokta: bugüne dek "geliştirilen-eleştirilen" görüşlerin ve uygulamaların belirleyici gücü. Üretken birikimi... Ama sanırım sence mesele bu da değil...)

Marx'ın geliştirdiği tarih felsefesini (teknokratlar gibi senin de) "yanlış anlaman", bu teoriyi senin de teknokratik yoruma tabi tutmanı ve bunu (haliyle teknokratların tersine) reddetmeni olanaklı kılmış. Teknokratların (ve senin!) algılama düzeyindeki bir Marksizm'i, haliyle, Marksizm'in yerine koymuş oluyorsun...

İşte bütün mesele, bunu yapmış olman...

Marx'ın geliştirdiği tarih felsefesi yanlış anlaşıldığı ölçüde, teorisinin teknokratik yorumunu olanaklı kılar... Doğrudur!.. Yaşanılanların kanıtladığı da işte budur. Marx'ın geliştirdiği tarih felsefesinin teknokratik yorumlanmasına ve bu şekilde uygulanmasına karşı çıkmanın anlamı ve önemi var. Çünkü bu yorum ve uygulamanın ürünü olan bir "sosyalizm bitti", sosyalizmin bu yorumla geliştirilen bir tarihsel dönemi sona erdi.

Marx geleceği mi "biliyor"du, yoksa geleceğin "istediği gibi" olabileceğine mi "inanıyor"du? Bilmek? İstemek? İnanmak?

Marx geleceği değil, yaşadığı günü biliyordu, kapitalizmi çok iyi biliyordu. Marx kapitalizmi istemiyordu. Komünizmi istiyordu. Marx bize bugünü "bilmeyi" ve yarını "istemeyi" öğretti. Bugünkü kötüyü bilince eleştirebilir ve reddedebilirsin; yarınki iyiyi isteyince, tasarlayabilirsin... Bilincini ve vicdanını aynı potada birleştirebilirsin... Marksizm, bugünü bilmek, yarını istemek değil mi?

Yoksa Marksizm senin ifade ettiğin gibi (ve Popper'in filan çürüttüğü gibi) bir "tarih projesi" mi? Yoksa, "bizim" istediğimiz bir toplum projesi mi? (...)

Sofizm, "safsata" demektir...

Birlikte verdiğimiz seminerlerde, diyalektik ve sofizm arasındaki farkı nasıl anlatırdık hatırlıyor musun? Lenin'den şu "alıntı"yı yaparak: "Tabiatta olsun, toplumda olsun, bütün ayırım çizgilerinin itibari ve dinamik olduğu, her fenomenin belli koşullarda kendi karşıtına dönüşebileceği, Marksist diyalektiğin temel kanunlarından biridir. Biri diğerine dönüşebilir diye (iki unsur) arasındaki ayrımı dikkate almayanlar ancak sofistlerdir... Diyalektik çok kere -Yunan felsefesi tarihi buna örnektir- sofizme köprü olmuştur. Ne ki bizler yine de diyalektikçi olduğumuz için sofizmle mücadelemizde genci olarak bütün dönüşümleri inkâr etmeyiz; sadece eldeki fenomeni somut durumunda ve gelişme süreci içinde tahlil ederiz."

Evet, sofizm, safsata demektir!

Sen Marksizm ile Marksizm'in ekonomist versiyonu arasındaki ayrım çizgisini el çabukluğuyla ortadan kaldırmışsın. Marksizm, ekonomizme dönüşebilir (daha doğrusu "dönüştüğü kanıtlandı"!) diye böyle bir ayrım kabul etmiyorsun... Oysa Marksizm'i "gelinen noktada" ve "gelişme süreci" içinde tahlil etmen gerekmez mi?

"Sosyalizm teorisi (nin), birileri tarafından önceleri ayrıntıları ile çerçevesi çizilmiş ve birileri kullansın diye dolaba konmuş bir nesne" olmadığını sen de bildiğine göre aslında "anlaşabilmemiz" gerekirdi...

Çünkü bunun anlamı, (bu kitapta çenesi düşük gevezeler gibi ikide bir tekrarladığım üzere) Marksizm'in teorik bir süreç olduğunu da kabul etmektir; üstelik pratiği ile birlikte yeniden üretilen ve üretilmesi gereken bir süreç olduğunu. Tüketildiği ölçüde yeniden üretilmesinin ise bir "mecburiyet" olduğunu... Bu bir süreç ise ve hiçbir süreçte "mutlak doğru"

yok ise, "teoride iç hatalar" bulunabileceğini, yanılgı payı tanımak gerektiğini kabul etmemek mümkün mü? Bunu söylemek, senin de sevdiğini bildiğim bir deyişle, yağmurun ıslak olduğunu tartışmak anlamına gelmez mi?!

Bak sana ne diyeceğim... Senin benimsediğin kavramsal çerçevede totalitarizm'in bir küfür olarak kullanılmasıyla hiç ilgilenmiyorum. Çünkü her sorunsalın kendi kavramları olabilir ve anladığım kadarıyla sorunsallarımız farklı...

Hani bilirsin, soğuk savaş propagandistleri, faşist rejimlere "otoriter", benim de hoşlanmadığım şu "komünist" rejimlere de "totaliter" rejimler derlerdi. Faşizmi komünist düşmana karşı zorunluluğun ürünü ve böylece meşru gösterme hinliği bir yana; politik sosyolojilerinde de Marksizm'i ve komünizmi sadece politik düzeyde değil teorik düzeyde de "totalitarizm" kategorisine koymalarının elbet ideolojik bir anlamı ve önemi vardı.

Ama sosyalizm gerçekten de "otoriter" değil "bütünlükçü" ve "toplumsal" bir rejim! Politikayı politikacılara, kamu idaresini bürokratlara, ekonomiyi teknokratlara ve ekonomistlere, kültürü ve ideolojiyi entelektüellere bırakmayan, üretenlerin yöneten olduğu, ekonomi ve siyasetin aynı düzlemde yer alabildiği bir rejimde "doğrudan demokrasiyi hedefleyen emekçiler hegemonyası, ancak böyle olabilir, otoriter değil-... Dolayısıyla, âdemi merkeziyetçidir ve totaliter (bütünlükçü) çerçevede çok-merkezlidir. İnisiyatif odakları (merkezleri) toplamıdır; inisiyatif odaklarının yani merkezlerin toplumudur!

Çünkü sosyalizm, "total bir proje"dir: Ekonomisi, politikası, kültürü ile... Kapitalizmde ise bu mümkün değildir... Kapitalizmde ekonomide liberalizm siyasette faşizm mümkündür. Kapitalizmde devlet ayrı, toplum ayrı yerde durur. "Bizim" istediğimiz sosyalizm, böyle olmamalı, bunlar olmamalı.

Ama "bizim sosyalizmimiz" emekçilerin yani "onların" sosyalizmi olacak. Onlar, elbette, Marx'ın öngörülerinin ötesinde proletaryadan ibaret değil artık. 21. yüzyıl, "onların" daha da heterojen bir bütünlük oluşturacağına tanıklık ede-

bilir. Şu andaki muhalefet odakları da heterojen ve parçalı. Bunları tek bir vücut tek bir ses olarak tanımlamak ise biraz hamasiyat olur. Biz elbette günümüzdeki muhalefet odaklarıyla sınırlı bir iktidar perspektifini üretebiliriz. Ama bundan Önce muhalefetin birleşik gücünden yana olmak lazım."Onları" farklılıklarıyla beraber birleştiren güçten... İktidar odaklarının birleşik gücü "karşısında" yer alabilen birleşik güçlen... Bu tür bütün iktidarların yıkılabilmesi ve birleşik muhalefetin bir gün birleşik iktidar haline gelebilmesi, bizim karşı çıkmayacağımız bir totalitarizmi yaratabilsin. Total (birleşik) bir muhalefetin kazanacağı iktidar da total (birleşik) bir iktidar olabilsin.

Birkaç yıl önce kendi yazdıklarımı hatırladım. "İktidar ve Muhalefet" (*Demokrat!*, sayı 2, Temmuz 1990) yazısında şunları sorgulamıştım: Sınıf mücadelesinden yana olmak neden indirgemeci mantık olsun? Somut bir toplumsal formasyondaki "mevcut düzeni" irdelerken, bu soyutlama düzeyinde iktidar-muhalefet ikiliklerinin ekseninde sınıf mücadelesinin yattığını söyleyemez misin? Politik iktidarlar sınıf ekseninde kurulmazlar mı? Diğer bütün egemenlik ilişkilerinin içinde döneneceği kurumsal çerçeveyi belirleyen ilişkiler burada şekillenmez mi? Dolayısıyla, toplumsal muhalefet iktidardakine karşıt hangi sınıfın ekseninde gelişiyorsa, son çözümlemede onun damgasını taşımaz mı? (Üstelik bunu tespit edebilmen için, Marksist olman da gerekmiyor. Örneğin TCK'yı Marksistlerin kaleme almadığını biliyorsun. İndirgemeci bir mantıkla mı yoksa dikkate şayan bir soyutlama düzeyinden mi yazılmış bilemem ama, "iktidardaki sınıfın bakış açısıyla yazıldığı öylesine belirgin ki: Şimdi iptal ettikleri için övündükleri şu meşhur 141 ve 142. maddeleri tersinden oku; iktidarda kimin olduğunu öğrenirsin!) İktidar her muhalifin yalnızca kendi muktedirini algılayabildiği dar bakış açılarının ötesinde, gerçek bütünsel varlığında görülebilmeli. İşte bu sağlandığı zaman, iktidarın (mevcut düzenin) karşısında toplumsal muhalefet saf tutabilir. Gündelik hayatta farklı iktidar odaklarının (sınıf, cinsiyet, milliyet) ve farklı iktidar düzeylerinin (eko-

nomik, politik, ideolojik vb.) birleşik gücü, toplumdaki egemen iktidarın birleşik gücünü meydana getirdiği için, bunlara karşıt farklı muhalefet alanlarının ve düzeylerinin birleşik gücü de toplumsal muhalefetin birleşik gücünü yaratamaz mı? Karmaşık güçlerin-ilişkilerin, aslında bize sunduğu "basit denklem" (ya da "soyutlama düzeyi"!) bu değil mi? Düzenin iktidarı, Marx'ın sınıf mücadelesi ekseninde tanımladığı toplumsal muhalefetten başka hangi güçle alt edilebilir?

Son bir söz daha: Sen, "sosyalizm politikanın ütopyasıdır" diyorsun. Buna da itirazım var: Sosyalizm politikanın inkârıdır! Sosyalizm, politikanın yani yönetenler ve yönetilenler biçimindeki iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılmasının ütopyasıdır!

Dördüncü Bölüm
İlkbahar Mevsimi Kuralları

"tecrübe argümanı, yaşı ilerlemiş olanların arkadan gelen gençlere karşı kullandıkları bir korku silahıdır. Arkadan gelenleri elimine etmek için sık sık kullanılır bu argüman. Oysa bazen tecrübesizlik, sorunların çözümünde insana entelektüel bir tazelik veriyor"

Yoksa kendi kendine söylenip duruyor musun? Düne "özlem", yarına "tutku"... Bugüne? Bazen, bugüne "lanet" diyesin geliyor mu? Demiyorsun. Bugünü, dün ve yarın arasında çekili çizgide fonksiyonel bir yere oturtabildiğin ölçüde, demen için gerekçe yok... Biraz fazla mı iyimsersin? Kötümserlikten hoşlanmazsın. İyimser-kötümser olmak değil de gerçekçi olmak gerekirmiş... Peki ama, gerçekçilik nedir ki? Nasıl gerçekçi olunabilir ki? Gerçekçi olmak, sana göre de, kimi zaman iyimser, kimi zaman kötümser olmayı gerektirebilir mi? Koşulların nispeten lehinde olduğu bir ortamda, bir parça kötümser olmayı göze alabileceksin ki, beklenmedik gelişmeler karşısında uyanık kalabilesin... Şimdi kötümser olmak neye yarar, kime yarar? Şimdi ne kadar

iyimser olabilirsen o kadar gerçekçi olacağının farkındasın. Onun için, bugüne lanet demeye dilin varmaz, varmamalı. Bugünü kurtaramadık, bari yarını kurtaralım diyebilirsin. Yarını kurtarabilmen için, bugün "var olman" gerek! Dünbugün çatışması, mutlaka yarında sentezleşecekse, buna, güçlü iradelerle varılacak.

Düne "özlem" duyarken, düne dönülmeyeceğini biliyorsun elbet. Bu, mistik bir özlem değil... Düne özlem, yarına tutku, adım adım kurma çabasının hazzını tattığın o güzelim günlerin benzerlerine yeniden ulaşabilme özleminden başka ne ki... Bunu ben biliyorum. Sen de şunu biliyor musun? Tahammül gücünü koruyabilmen için mutlaka bir parça umursamazlık saklamalısın kendine. Tutunacaklarının tükenmemesinin, kendine bağlı olduğunu unutmamalısın.

Aziz Nesin'in "*Zübük*" romanını okumuşsundur. Girişinde şu öykü yer alır: Köylü, kağnısıyla ağır bir yük taşımaktadır. Ne ki kağnının mazısının (dingilinin) bir yanı çok incelmiştir ve ha kırıldı ha kırılacak durumdadır. Köylü, kağnıyı sürdükçe sürekli incelen tarafı kollamakta ve sürekli "aman ince yanı, gözünü seveyim ince yanı" diye söylenmektedir. Endişe içinde yola devam ederken çat diye bir sesle irkilir. Kağnının dingili kırılmıştır, ama ince yanından değil de hiç beklemediği kalın -yani sağlam!- yanından. Köylü şaşırır. Elini beline koyar ve doğrulur. Ne der hatırlıyor musun?

– Efferüm len ince yanı!

İşte böyle, sen de, ilkbahara, "efferüm len ince yanı" diye girebilmelisin...

Haydi bakalım...

Ağıt Yok Kuralı

Karşındaki duvarda takvim mi asılı? Tabii, ben nereden bileceğim... Takvimin her sayfasında cümle günleriyle bir ay, tatilleri kırmızı rakamlarıyla günler ve her sayfasında ayrı bir resim. Bu sabah, yeni bir sayfayı çevirdin, mayıs ayının sayfasını: Çiçeklerle bakıştın, camgöbeği mavisiyle, yeşile çalan sarısıyla çiçekler... Hepsinin isimlerini bilmiyorsun

ama camgöbeği mavisini, yeşile çalan sarısını çok iyi tanıyorsun. Yahu sen ne çok şey biliyorsun! Çiçeklere su verince toprak kokusunu da alıyor musun? Ama yine de çok fazla çiçek ismi bilmediğin için hayıflanabilirsin. Bildiklerin ne ki; gül, menekşe, karanfil, sümbül... Varsın olsun, isimlerini bilmesen bile çiçekleri sevebilirsin. Başka birçok şeyi olduğu gibi...

Bu sabah, nane şekeri emmişçesine ferahlık mı var içinde? Hatta nedenini bilmeden, of çekerken koy verdiğin soluğunla, bak, aniden ıslık bile tutturmuşsun. Kasvetle mutluluk saniyenin onda birinde bir diğerine dönüşebiliyor; şöyle derinden of çekmek için aldığın nefesi -bu nefesteki enerjiyi- koy verirken, onunla pekâlâ bir türküyü paylaşabiliyorsun. Islığının dilinde ister bir marşın ister bir türkünün ezgileri dolaşsın, önemli değil. Ama bu sabah bu ıslık ağıt söylememeli... Ağıtlar, neşeli-mutlu ve aydınlık günlere saklanmalı...

(Haberini aldım. Bir kez daha... Derin bir soluk çektim. Nefesi yine bir süre içimde tuttum. Aniden bırakmayı kendime yediremedim. Yavaş yavaş, boğazımdaki düğümü çöze çöze geri verdim. Sonra acele sigaramı yaktım. Bu haber kötü etti beni, kötü... Ner'den geldi ve nasıl geldi ve hoş geldi ve sefa geldi dediğinin, haberini aldım. Hayretsiz bir çığlık, boğazımda düğüm düğüm, her hecesinde acımı, hıncım ile bölüştüğüm, haberini aldım. Varsın yetim akşamların dumanı genzimi yaksın. Ne fayda. Gök fidanım. Meyveli dalım. Dost selamına merhaba, diyemeden, kalakaldım... Ve bana, ıssız ırmak boylarında, çektiğim o yalnızlığı getiren, türkü olmuş bir yaşamı bitiren, haberini aldım... Bilirim, ziyanım kendimedir: Hesapsız bilenirsem eğer; kendimedir tüm ilenmeler... Suskunum ki ağıttan beter, ağıt mağıt yakmayacağım. Ağıtlarımı, ağıtsız günlerime sak-la-ya-ca-ğım...)

Bahar gelmiş ya, havalar bir tuhaflaştı bugünlerde... Sanırım şimdi dışarıda yağmur yağıyor. Gök gürültüsünü sen de duyuyor musun? Üstelik hava durumunu okurken, spiker de yağacak dedi. Yağmur yağıyor yağmur, bahar bahar bahar gelmiş!

Sırsıklam bir bahar kadar duruysan ve mutluysan çırçıplak bir sevinç gibi, kırlangıç kuyruğundaki telaş bil ki yüreğindedir... Yüreğin, yüreciğin, külfetine bunca yıllık arkadaş; yüreğin, yüreciğin yorulmaz bir demdedir. Bir dem ki sıfatında hüzün yazılıdır; yazısı nakıştır, o halde, sızısı kimdedir? Sızısı kimdedir ve nerededir?

Bahar geldi diyemeyince, bahar gelmiş diyebilince. Bahar gelmiş cihane baş ağrısı bahane! Baş ağrısı divane, bahar gelmiş bana ne!

Olmaz. "Bana ne!" olmaz. Peki olmasın... Çünkü daha çoook işin var bu dünyada:

"Geberin diyor kör şeytan, işiniz ne bu dünyada? Yağma yoook kör şeytan, yaşamak tatlıı...."

Çağrışım Kuralı

Üstelik yaşamanın tadına bakmak bir başka tatlı. Ya ceviz içinin kekremsi tadı? Taze ceviz içi yediğinde, senin de belleğinde bir mahzun çağrışım yanıp söner mi hiç? Eskimiş bir sevinci diriltebilir misin? Çağrışımlarla geçmişin kıyısından kenarından bir şeyler hatırlayıp, sonra hatırladıklarını zincirleme birbirine ekleyebilir misin? Her halkasına yeni bir halka daha –her anıya yeni bir anı daha eklemek, kendini anılara zincirlemek– anıların tutsağı olmak, dalıp gitmek... Ama nereye kadar? Ama ne için? Ama olsun! Varsın olsun! Hadi gitsene... Dalıp gitsene... Söyle... Söylesene:

Yağmuru söyle –herhangi bir yağmuru değil. Rüzgârı söyle –herhangi bir rüzgârı değil. Şehrin bir semtindeki bir sokaktaki yağmuru ve rüzgârı... Sokağın orta yerinde gerilmiş telde sallanan şapkalı lambayı, lambayla birlikte sallanan ışıkları, ışıklarla birlikte sallanan Arnavut taşlarını seyreyle pencereden. Salçalı şehriye çorbası pişirdim. Koyu oldu. Masada yemeyelim. Başka yemek istemez. Karnım aç değil. Ama nasıl içtim hepsini. Afiyet olsun... Senin sevgilin var mı? Namlu karıncalanmış... Sen yazıyorsun, ben yapıyorum... Haydi oradan... Sesin berbat, üstelik nutuk çeker gibi hicazkâr okuyorsun. Gazeteleri okudun mu? Hep aynı şeyler... Çay

demlendi mi? Bir bardak daha içeceğim. Hayır, uykum kaçmaz, çay içtikçe uykum gelir benim. Çok sigara içiyorsun, benimle yarışmasana. Okuduğun kitabın özetini çıkardın mı? Sokağa bir araba geldi. Kim acaba? Sen dur, ben bakarım...

Başka bir çağrışımın halkasını da çekiver ve geride bıraktığın sevinç çığlıkların peş peşe gelsin... Belki birazdan nefis bir uyku çekeceksin. Gazetelere bir kez daha göz atabilirsin. Günün son sigarasını dumanlarsın. Kurumuş bir tek var, iyice gevremiş, hafif öksürtse bile, hafifmeşrep bir sigara işte, uykudan önce iyi gelir... Yatınca hemen uykuya geçmen hiç iyi değil. Biraz düşünmeli, biraz düş kurmalısın; uyurken görmek istediğin düşleri programlamalısın! Düş görmek, senin için de, sinemaya gitmek gibi bir şey mi? Yatmadan önce İngilizce okuduysan, düşlerin "renkli-orijinal" oluyor mu? Düş kurmak, senin için de, görülecek düşün senaryosunu yazmak gibi bir şey mi?

Düş Kurma Kuralı

Düş kurmak bile zor artık! Ve anıları yaşatmak neden kolay değil? Ne bileyim? Acaba, ismini unuttuğun bir sokakta, ismini unuttuğun bir apartmanda bir bölü on altı no'lu dairede hâlâ yaşamakta mı anıların? Nereden bileyim? Belki, birileri yine balkonda oturmakta, beş dakikada dünyayı fethetmektedir. "Şerefsizim doğru söylüyorum!" Gülmektedir. "Ne oldu bana da söyleyin, niye gülüyorsunuz?" Çay içmekte ve dondurma yemektedir. (Çay ve dondurma birlikte, hay Allah!)

Desene, "nerede aah, o eski nostaljiler!"

Tuhaf şeyler oluyor sende. Hiç unutamayacağını sandığın olaylar belirsizleşiyor, bir zamanların tanıdık yüzleri silikleşiyor, ismin gibi bildiğin isimleri unutuyorsun. Mutlaka, doğal bir tuhaflık seninkisi. Yıllar geçtikçe başka türlüsü olmuyor. Hatırlayamadıkların, geçmişinde boşluklar yaratıyor. Boşluklar büyüyor. Boşluklar büyüdükçe, "boşuna mı geçmiş bunca yıllar" diye soruyor musun?

Yanlış bir soru bu. Üstelik, unutmamak istediğin belli yaşam kesitlerini hatırlaman için kendini zorlaman da çözüm

olmuyor. Zorladıkça daha bulanıklaşıyor, karışıyor, yitip gidiyor yaşamış olman gerekenler; hiç yaşanmamışçasına. Hâlbuki "insan kendi yaşamının en yakın tanığıymış" derler... Sen "hatırlamıyorum hâkim bey!" mi diyorsun? Yalnızca beklenmedik bir çağrışım umulmadık bir sevincini canlandırabilir kimi zaman, gözlerinin önünde. Çok güzel! Geçmişi artık "unutulmayan anılar"la değil, çağrışımların dirilttiği unutulmuş sandığın anılarla mı yaşıyorsun?

Ya geleceği? Geleceği yaşamak için dahi düş kurmasını iyi bilmelisin. Ama bunda da yine aynı dert var. Geçmişteki boşluklar büyüdükçe, gelecekteki boşluklar da büyüyor mu? Bir de belirsizlikte düş kurmak, suyun üzerine yazı yazmak...

Belirsizlik...

Yaşadığın günlerin, yılların en özet kavramı... Son çözümlemede, teorik olarak-ideolojik olarak ve dahi bilimsel olarak belirgin olanın, gündelik yaşamda o denli belirsiz olması gerçeği... Belini büken, umutsuzluk-umarsızlık döngüsünde seni sokakta yürürken bile kuşatan bir gerçek... Belirsizlik... Ne olacak... Ne olacak... Ne olacak... Belirsizlik... (Ama her şey bir yana, ben gerçekten de bu filmin sonunu belki de bu belirsizlik nedeniyle çok çok merak ediyorum!)

Yoksa kurula kurula kurudu mu düşler?

Düşler kurumasın. Kurak düşlerde umut yeşermez... Bunu biliyorsun. Düşüncelerini diri tutmak için "fikir cimnastiği" ne denli yararlıysa, umutları yeşil tutmak-soldurmamak için "umut cimnastiği"nin de o denli yararlı olduğunu da... Bu bir spor değil, sözcüğün gerçek anlamıyla "bir san'at!"; yaşama sanatı... Özellikle, "belirsizlikte" umutlanmak, düş kurmayı başarmak, başlı başına bir yaratıcılık. Eh birazcık da masum aldatmacaları, kandırmacaları içeren, geçici doyumlar sağlayan zorunlu bir "sahtekârlık"! Çocuklar yalan söylemesini bilmezler. Olmasını istediklerini anlatırlar. Aslında (müseccel yalancılar dışında!) aklı başında hiç kimse bilerek yalan söylemez. Olması gerektiğine inandığını, istediğini yani düşlerini anlatır. Çocuklar gibi... Saçmalamak...

Yine yağmur öncesi bir bunaltıcı hava, sigara dumanında asılı duruyor. Dünkü sağanak, sırılsıklam bir sağanaktı ama! Oturdum, daha doğrusu çömeldim, dışarının birazını seyrettim. Dışarı dediğim, gökyüzü. Gazeteden okudum, bermutat Sıhhiye'yi sel basmış... Sıhhiye'deki İpekçi Parkı'nda, parmakları yukarı doğru kesik bir el heykeli var değil mi? Sıhhiye'yi bir sel bassa, bir sel bassa, suların ortasında bu el, boğulan bir insanın yardım isteyen eli gibi görünmez mi? Fanteziye bak!

Kendine gelen bir mektubu yeniden yeniden kaç kez okursan, o kadar mektup almış gibi sevinmen, saçmalamak mıdır? Sondan başa, baştan sona alttan üste okumayı sürdürsen bu mektupları, sence bu zırvalamak mıdır? Üstelik bir de resmini yapsan bu mektupların! Sözlükte saçmalamak ve zırvalamak ötesi karşılık olmadığı için şaşakalır mısın? Akrepli yelkovanlı saatleri sevmek, dijital saatlerden nefret etmek nasıl bir duygudur sana göre? Zamanın ve yani tarihin de dijital olması! Tarih dijital yazılabilir ve okunabilir mi? Zamanın ve tarihin dijitali yapmacık, insanın dijitali kaçık sayılmamalı mı? Yoksa dijitallik, insan soyunun mükemmel mutsuzluğu mu? İnsan soysuzluğunun (bile) mükemmel mutluluğunu tercih etmez misin? Aslolan mutluluğun soylusu soysuzu değil de, her türlü soysuzluğun ortasında dahi "mutluluk, iyi ki yaşıyorum demektir" sözüne inanmak mıdır? Mutluluk yerine, öyleyse, ölümü filan düşünmek "saçmalamak"tır! Çünkü ölümü önüne koyabilmen için hiç de cesur olman gerekmez. Tersi doğrudur: Yaşamak cesarettir. Cesur insan yaşadığının bedelini ödeyerek ve onun ayrımında olarak "yaşayan" insandır. "Ölü"nün korkağı cesuru olur mu hiç?! Ölüm sözcüğü ancak felsefi içeriğiyle önem taşır; sırf yaşamanın diyalektik karşıtı olduğundan. Yaşadığının ayrımına varmak, en kötü anın bile tadına bakmak istiyorsan, işte o zaman ölmeyi düşün! Ölmezsin. Billahi ölmezsin!

Yoksa bütün bunları söylemek, sence sayıklamak mıdır? Sayıklamak, saçmalamak mıdır? Sarsak sözlerle sayıklamak, gerçekleri mi uyuşturmaktır?

Sarsak sözlerle, sen de böyle, gerçekliği uyuşturabilirsin. Uyuşturulmuş gerçeklik, baş ağrılarına iyi gelir. Senin sarsak sözlerin ne menem sözlerdir? Nasıl ki sabahın ayazı testideki suya tat verir, gerçekliğin dokunuşu da beynindeki düşünceyi ürpertir, onu uyandırır. Peki, testide düşünce, beyinde su olursa ne olur?! Testi düşünür, beyin sulanır! Ve Fuzuli olsa, şimdi mutlaka şöyle bir şey der: Dest busi arzusuyla Ölürsem dostlar, kuze eylen toprağım sunun onunla yâre su... (Mealen: Dostlarım yârimi öpemeden geberip gidersem, toprağa dönüştüğümde benden testi yapın ki yârim ondan su içsin! Testiden bardağa koyup içerse olmaz, mutlaka testiyi kafasına dikip içsin ki bu fırsattan yararlanıp onu bir kez öpebileyim!..) Sarsak sözlerin işte böyle şairane olmalı. Ya da hinoğluhince: Kulaklarının görme işlevine sahip olması gibi. Kulakların sesleri görebilmeli. Hatta seslerin kokusunu alabilmeli. (Sen de altı yedi yıl sürekli hücrede kaldıysan, kulakların mutlaka bu yetenekleri kazanmıştır. Kapalı bir yerde bütün gelişmeleri ancak bu organlarınla algılama imkânın olduğu için. Kim geldi? Ayak sesinden anlarsın. Görmüş olursun! Ne yemek var? Nöbetçiler konuşurken dinlersin. Kokusunu almış olursun!) Ama sen sağırsan, duyamaz, göremez, koklayamazsın. Sen sağırsan, yalnızca bağırırsın. Kendin duymadığın için başkası da duyamaz sanır, bağırırsın. Sen sağır değilsen bağırmazsın, bağıramazsın. Dağ başına çıkıp da bağırmanın şehvetini tadamazsın. Bağırsan da bağırmasan da sarsak sözlerin sesi sarsak çıkar. Sarsak sözlerin belki saçma olabilir, ama kesinlikle saçma-sapan olmamalı. Sarsak sözler, bir bakıma, akıllı uslu sözlerin hıçkırığa tutulmasıdır çünkü. İmdi, bu saptamadan çıkan sonucu saptırmamalısın. Hıçkırıklı sözlerinle hicranlı sözlerinin bir alakası yoktur. Burada söylediklerimi hazmedemediysen, seni işte o zaman hıçkırık tutabilir ve sarsak sözler söyleyebilirsin. Hıçkırıklı sözlerin, hazımsızlığın ürünüdür. Tıbben hıçkırığın kesin bir nedeni gösterilememiş olsa da, hazımsızlıktan kaynaklandığı, tersi kanıtlanmadıkça, pekâlâ ileri sürülebilir. Hazımsızlık eğer gastronomik değil psikolojik ise, belli ki sendromu alıngan-

lıktır. Sen belli ki alınmışsındır. Sarsak sözler anlamı katlanmış sözlerdir. Kafa ütülemekte fevkalade etkilidir. Kafa ütüler ama baş ağrısı yapmaz. Burada kafa ve baş farklı anlamlara sahip olsa gerektir. Sarsak sözlerin dikişsiz sözlerdir. Hiçbir konuda dikiş tutmaz, hiçbir kurala bağlılık göstermezler. Kuralsızlığın kurallarını dahi bilmezler. Özgürdürler. Dilediklerince anlam yüklenirler, ama anlamsızlığa, ama saçma-sapanlığa dönüşmezler. Sarsak sözler ciddi sohbetler ve sözgelimi ikimiz arasında süre giden bu tür dertleşmeler arasında serpilirler, dertleşmeleri yeğnileştirip hafif meşrep kılarlar. Dertleşenleri şaşırtırlar. Acaba ne demek istiyor diye, belki heyecanlandırabilirler! Sarsak sözler, gerçekten de bitirim sözlerdir.

Öyleyse sarsak sözlerle saçmalamak içtenliğin ta kendisidir. Saçmalamak, bazen, vallahi içtenliktir. İçinden geleni olduğu gibi yapmışsın, söylemişsin, ama saçmalamışsın. Ne olmuş yani? Ama yok. İlla saçmalamamış olmak için sürekli tetikte mi duracaksın? Yanlış anlaşılmaktan korkarak, karşındakini de yanlışını bulmakla tehdit ederek!

Saçmalamak felaket ise, korkacaksın ve korkutacaksın. Denge kuracaksın. Kitaba uygun konuşacaksın ve her daim alıntılarla yazacaksın. İçinden geleni olduğu gibi söyleyemeyeceksin, başkaları da sana söyleyemeyecek. Örgütün varsa programını ezberleyecek, tüzük maddelerinden milim şaşmayacaksın! Yine de içtenlikten söz edeceksin. Oldu mu? En yakınlarınla bile dengeli konuşmak zorundaysan, içtenlikten söz etmen en büyük içtensizlik olmaz mı? Sınırsız bir içtenlik, sonuna dek götürülen bir içtenlik yok mu? Herkes gibi senin de kendine sakladığın bir şeylerin (duyguların, değerlendirmelerin, önyargıların, sezgilerin) mi var? Senin de çoğu kez en büyük tepkilerinin altında kendine göre büyük, başkalarınca "küçük hesaplar" mı yatıyor? Açığa çıktığında "küçük hesap adamı", içtenliksiz insan ilan edilmen korkusuyla, açığa çıkaramadığın, bilinçaltındaki bastırılmış duygularınla mı yaşıyorsun? Oysa saçmalama korkusunu yenebilince, gerektiğinde saçmalayabilme cesaretinle, bilinçaltındakileri bilinç üstüne çıkarman vicdanını

özgürleştirmen anlamıyla öyle güzel kucaklaşabilir ki... Kendinin psikiyatrı olabilince, kendini gerçekten tanıyabilince, çevrendekileri tanımada en geçerli ölçütlere sahip olabilirsin. Hiç kimse seni şaşırtmaz. Hiç şaşırmazsın. Ama yanılsamalarınla yaşadığın sürece, aptal demesinler korkusuyla bizim kralın elbisesine övgüler düzdükçe, iç dünyandaki karanlığa bile şaşarsın. Umudunun neden gölgelendiğine, işlerin neden kötü gittiğine şaşarsın. Ve kalkar yalnızca Gorbaçov'ları suçlu ilan edersin. Kendini değil... Yeltsin'lere yenilirsin; yenilgini, bir yenilgi gibi kabul etmezsin. Sen yalnızca yenilmişsindir, ama hemen "yenik düşmeyi" benimsersin...

> Yenilmek başka, yenik düşmek başka... Yenik düşmek, "düşmek"tir; daha da kötüsü düşüp de kalkmamaktır. Ayağa kalkmak, beşeri enerji, yaşama enerjisiyle olanaklıdır. Saçmalamak, öfkelenmek, kıskanmak, bağırıp çağırmak, isyan etmek hep enerjidir... Bütün bunları, "merak eden" üretebilir. Sonucu kabul etmek merak etmekten vazgeçmektir. Sonucu reddeden başka bir sonucu merak edendir. Yenik düşmeyen, yenilen ama düşmeyen, yenildiğini bilen, düşen ama ayağa kalkan, isyan edendir...

"Hemen Şimdi" ise "Bugünün Artık Geçmişindir" Kuralı

Efendim?

Bu kadar saçmaladıktan sonra, böyle bir kural da lazımdı! Söylemek istediğim şu; eğer yeni bir tarza hemen şimdi girişmeye niyetliysen, bugünün bile "geçmiş dönem" sayılmalı ve bu geçmişinin dahi değerlendirmesini yapabilmelisin, ki sen yıllardır "geçmiş değerlendirmesini ne zaman yapacağız" diye soran birisin!..

Yenidünya düzeninin (küreselleşmenin) tarihi dijital yazılıyor. İnsana dair güzelim duyguların yerini imajlar alıyor. Böylesi bir saçmalığın ortasında yaşadığın sürece, bedelini mi ödemelisin? Yok be, hesabını sormalısın! Ama hesabı önce kendinden sormalı ve kendine verebilmelisin...

Sana "kaçık bu adam" demelerinden çekinmeden... "Akıllı insan" imajına gerek duymadan...

Ne yaptın? "Mayın eşşekliği" yaptın! (Hayır eşek değil, eşşek!) Çoğu kimsenin yürümekten çekindiği devrimci si-

yasetin mayınlı tarlasında yürüyenler arasına katıldın; katılımlarla yürüyüş kolu oluştu. Saçmaladığını düşündüler, gerçekten "eşşek" sandılar... Ama seni kimse öne sürmediği için "rahat" ve bilincinin-vicdanının buyruğuyla yürümekten de "hoşnut" olduğun sürece (belki "proletaryanın öncüsü" olamadın ama) "yolu" açan bir mayın eşşekliğini tercih ettin, iyi ettin.

Bir yanda "içine kapanık" (devrimci) çevreler, bir yanda "mücadele platformları" (kitle örgütleri, sendikalar) yan yana duruyordu. Esas olarak birincilerin "örgütlenmesi" ancak "içe kapanık" örgütlenmeleri yaratabilirdi, bir işe yaramazdı ve mücadele platformları olmadan tek bacaklı olurdu. Esas olarak ikincilerin "örgütlenmesi" kapı pencere açık bir federatif örgütlenmeler ("kendinde örgütlenmeler) güruhu yaratabilirdi, bir işe yaramazdı ve devrimci çevreler olmadan tek bacaklı olurdu. Oysa devrimcilerin politik birliği, eylemin devrimci birliği üzerinde yani ortak pratikleri üzerinde sağlanabilirdi. Mücadele platformları "eylem"i, çevreler ise "politika"yı mı temsil ediyordu? Hayır, ayrım elbette bu denli kategorik değildi. Ama ikisini birleştirmek lazımdı. Çevreleri mücadele platformlarına sürüklemek ve bunlar üzerindeki politik birlik imkânlarını araştırmak... "Sürüklemek", önemliydi; çevreleri sürüklerken dağıtabilmek için... Dağılmış çevrelerin mücadele platformları üzerinde yeniden sancısız birleşebilmesi için... Kimisi buna (illa kitaba uygun laf etmek lüzumlu sayıldığından) "aşağıdan yukarı örgütlenme" filan dedi. Oysa "sürüklemekten" söz ediyordun, "aşağıdan" ya da "yukarıdan" değil... "Yukarıdan aşağı" örgütlenme olabilmesi için (çok mantıki bir gerekçeyle) "yahu arkadaşlar yukarı filan yok; öyleyse önce 'yukarı'nın yani kadrolaşmanın yaratılması lazım" diyordun. Bu anlamda yılların boşa geçmedi. İki bacağını birden kullanarak attığın adımlarla (ağır aksak da olsa) bugüne (1990 başlarına) gelebildin.

Geldiğin yolda ikide bir "dikkat!" tabelası vardı. Tabelada "örgüt fetişizmi" yazıyordu. Yıllardır süren örgütsel dağınıklık "örgüt fetişizmini" yaratmıştı. ("Bir örgütümüz

olsun da nasıl olursa olsun!") Bir anlamda, "birileri müdahale etsin" beklentisi... ("Birileri merkez olsun da kim olursa olsun!") Paradoksal şekilde, yine buna bağlı olarak, yıllar süren başına buyrukluk ve "kendinde örgütlenmeler"de çalışma ve gündelik pratik alışkanlığı "müdahale fobisi"ni de yaratmıştı. "Merkez yok ki müdahale olsun" tepkisini... Bu tepkiyle ortak çalışma imkânları da çoğu kez kısırlaşmadı mı? Ortak çalışma imkânlarını araştıran her girişim, "kendini merkez yerine koyma" olarak algılanmadı mı? Yenilgiye yol açan nedenlerden kaynaklanan haklı bir tedirginlik (yoğurdu üfleyerek yeme temkinliliği) de bunu körükledi. Çeşitli iyi niyetli girişimlerdeki başarısızlıklar ise bunu alevlendirdi. Her girişim, önce, "başarısına güvence" ölçüsüne vurulur oldu. İşle bu anlamda da mayınlı olan bir tarlada yürümek gerekiyordu.

Yaşanmış tarihlerinden kaynaklanan ve yaşanılan günde yeniden üretilebilen ortak pratiklere ve politik formasyonlara (niyetlere!) sahip insanların ortak kavramları ve davranış normları olması doğal. Bu, onların kendi aralarında (başkalarına nazaran) daha kolay anlaşabilmelerine yardımcı olur elbette. Ama ortak bir dili konuşurken, farklı argümanlara dayanıyor olmak, farklı öneriler sunmak hiç yadırganmamalı. Bu kolektif çalışma ruhuna aykırı değil. Çünkü tam da ("kendisi için örgüt" anlamında) örgütsel-olmayan ama bunu amaçlayan bir kolektif çalışmanın yeter şartı, farklı argümanlara rağmen ortak bir dili ve davranışı korumayı sürdürebilmek ve ortaklığı tam da bu farklılıklarla yeniden üretebilmek... O halde farklılıkları örgütleyebilmiş bir "kendi için örgüt"ün yaratılmasında, farklı çözüm önerileri hiç de "politik ayıp" sayılmamalı. Üstelik bugün öyle bir konjonktürde yaşanıyor ki, her farklı gibi görünen çözüm önerisini geçerli kılan zeminler (bunların her birine somut hayatta denk düşen karşılıklar) mevcut... O halde örgütlenme ustalığı bunları (enterkonnekte) bir "tarzda" birbirini tamamlayan unsurlara dönüştürmekte yatabilir.

Şimdi en büyük tehlike, farklılıkları rasyonalize etme, ortak payda bulma adına bunları törpüleme. Oysa bugün

her biri mızrak ucu olabilen farklılıklarla (bunları elbette birbirimize batırmadan!) "karşı tarafa" saldırmak lazım. (Lütfen, ne olur bundan "her kafadan ses çıkmasını" ya da "herkesin kendi başına istediği gibi faaliyet göstermesini" savunduğum gibi bir "sonuç" çıkarma! Aynı hedefe yönelebilen çok sesli bir ortak irade ve pratik yaratılması sonucunu çıkar. Bunun nasıl olabileceğini, biraz sabret, "beşinci mevsimde" tartışacağız...)

Şimdi senin için "mayın eşşekliği" dönemi bitsin, bilinç kabuklarını kıracak "sivri düşüncelerin" ile yer alacağın "düşünce provokasyonu" dönemi başlasın. ("Entelektüel" provokasyon, tecrübesizliğini dahi "sorunların çözümünde entelektüel bir tazelik" olarak kullanabilmendir!) Demoralizasyonu böyle canlı bir atılımla ve "pratik içindeki tartışma sürecin" ile alt edebilirsin; "herkesin memnun kaldığı ama yeni hiçbir gelişmenin olamadığı" basit uzlaşmalarla değil...

Farklılıkları da bir arada tutabilen ortak bir zeminden ideolojik / politik çıkış yapmak ve yenilginin yerine başarı koymak isliyorsan, "isyankâr bir uzlaşmacı" adımlarıyla zahmetli bir yürüyüşü de göze almalısın. Hep birlikte...

Moralist Kural

Yenilgi, yenileni, illa ya muhafazakâr ya münkir mi yapar? Her ikisi de "kış ideolojisi"!

Oysa şimdi ilkbahar ve ilkbaharda yaratıcılık var... Hem baharda yaz hazırlığı yapılır: Bahar temizliği! Bütün yenilgi psikozlarının, muhafazakârlıklarının tozu atılmalı...

Şöyle:

Bazı olguları birbirinin zıttı, birbirinin seçeneği gibi algılarsın, ama sonra bir bakarsın bu olgular uzun dönemde bir bütünün birbirini tamamlayan parçalarından başka şeyler değilmiş... İç dünyan ile dış dünyan arasındaki ilişki de böyle mi dersin? Bu saptamayı yalnızca evrensel değişme ilkesiyle, dönüşme gerçeğiyle sınırlaman doğru olmaz. Asıl önemli olan, değişimden-dönüşümden önce, birbirine karşıt gibi görünen olguların, aynı bütünlük içinde birbirini tamamlayan parçalar olabildiğini saptayabilmen; gündelik

yaşantın ile iç dünyanı birleştirebilmen... İşte bunu sezebildiğin ölçüde yaşamayı bir sanat haline getirmen ve ona özel bir anlam katabilmen olanaklı. Öyleyse demoralizasyon kuralı yerine moralist kuralı yazmaya başlamalısın...

Ama bak, burada, belki de önceden söz etmeyi unuttuğum çok duyarlı bir konu var. İç dünyan ile dış dünyanı birleştirmek derken, aslında "bitiştirme" sözkonusu. Yani "yerlerini değiştirme" değil! İç dünyanın yerine dış dünyanı yerleştirsen, dış dünyanın yerine de iç dünyanı, olmaz ya, yine hiçbir şey değişmemiş olur; yalnızca unvanın değişir: vallahi deli derler sana! Ben de derim! Ama bitiştirmek, aradaki sınırları kaldırmak, senin yaşama alanını genişletir, seni çoğaltır, kastettiğim bu! Aksi halde bu kastın ötesinde, sürekli değişmeden söz edip durman da zaten bir işe yaramaz. Kimi zaman "değişmeyeni" de görebilmelisin. Değişim karşı konulabilecek bir güç değil elbette. Ve hiçbir konuda. Ve hiçbir boyutta. Ama... ama Adalet Ağaoğlu'nun (*Yaz Sonu*'nda) dediği gibi, her insan her büyük değişim içinde bile bazı küçük değişmezlikleri saklı tutmayı ister: "Evler değişmeli, ama eşyalar tuzluklar yerli yerinde durmalıdır." Kimi zaman "değişmeme"yi de arzulayabilmelisin... Kendi iç dünyanda, bırak, bir şeyler de değişmeden kalabilsin; "zata mahsus" ve kimse bilmesin...

Değişim, süreçtir.

Süreç, başlangıç -gelişim- sonuçtur. Sonuç bir başlangıç, başlangıç bir sonuçtur. Gelişim, başlangıçlar ve sonuçlar dizisidir. Sonuç bir gelişimdir, başlangıç da. Başlangıç, süreçtir; gelişim, süreçtir; sonuç, süreçtir. Ama süreç: Başlangıç, gelişim ve sonuçtur...

Tamam mı?

Bunlar soyut sözler, biraz daha "somut" olanı şöyle: Sımsıcak bir karanlığı mı yeğlersin, buz gibi bir aydınlığı mı? Hoşgörüsüz bir uzlaşmayı mı yeğlersin, hoşgörülü bir didişmeyi mi? Sımsıcak bir aydınlık, hoşgörülü bir uzlaşma bulamadığın ölçüde, evet, hangisini yeğlersin? Asıl olan hangisi? Asıl olan, gerekli olan mı yeterli kılan mı? Öz mü, biçim mi?

Gerçek hayatta bunları ayırt etmen yine zor... Keşke ikisi birlikte olsa; gerekli koşullar, bunları yeterli kılan koşullarla

birlikte gerçekleşse; biçim öze, öz biçime denk düşse... (Al sana "süper ego"- santrik bir "keşke": İç dünyan öz, dış dünyan biçim olsa! Ne olur? Her sabah güneş senin için doğar ve her akşam senin için batar! Amma tatsız bir tekdüzelik... Adamın canı sıkılır be! Sen de Nesimi gibi "Enel Hak" demiş olursun. Tanrı olmak hiç de keyifli bir meslek değil öyleyse; en iyisi insan kalmak... Özgür insan!) Nesnel düzlemde biçim öze, öz biçime bire bir denk düşemiyorsa, ne yapacaksın? "Başka yolu yok" deyip öznel mi davranacaksın?

Belki, "insanca" olanı seçmen, öznel davranmandır. Bireysel düzlemde öznel (duyarlı, duygusal, özverili, hoşgörülü) olabilmen ve böylece evrensel düzlemde ("bir insan" olarak) nesnel davranmış olmanın hazzını tadabilmendir. Yeri geldiğinde, yani didişmekten kaçınamadığında, hoşgörülü davranmaktan da kaçınmayışındır.

Söylediklerimi hâlâ soyut (genel geçer) buluyorsan, şunları eklememde yarar var: Yaşadığın süreçte, yeri geldiğinde kötü bir sonucu iyi bir başlangıç kılmayı, doğru bir başlangıcı yanlış bir sonuç olarak kabullenmeyi başaracaksın... Burada, aslında, "gönlünü ferah tut" öğüdü ile "sorun alanını genişletme" çözümü arasında fark yok... Her koşul altında, öyleyse, geniş bakışlı (çok dünyalı) olarak, içinde yer aldığın süreci gerektiğinde küçümseyip, onu daha büyük süreçlerdeki bir başlangıç bir sonuç, gelişmenin herhangi (alt edilebilir) bir evresi olarak görebilmen önemli. Ve sürecin tek tek unsurlarını da öyle... "Kötü" unsurların bir başka sürecin "iyi" unsurları olabileceğini, daha da ötesi, "senin için" kötü görünen unsurların -sözgelimi- "benim için" iyi unsurlar olabileceğini fark edebilsen, nesnel değerlendirmenin, bu şekilde, senin ve benim öznel değerlendirmelerimizin bileşkesinde yattığını görebilirsin...

Ölçüyü hep elinde tutan kişi kendi gerçek ağırlığını unuturmuş! Ölçüyü -biraz- başkalarının da eline vermeyi kabullensen ve buna alışsan kötü mü olur?

Sana öğüt vermek kolay! Zor olan bunlara seni inandırmak! Bir kere olsun sessiz çağrışımların akıntısına kapılmadan dupduru

bir dinginlikte kımıltısız kalakalmayı başarabilsen... Bir şeyleri bir yana bırakabilsen... Tutunsan... Karabasanlardan azade bir kış uykusuna tutunabilsen... Uyku sürse... Dilediğince sürse... Sürmedi mi?.. Dilediğin?.. Sonra, uyansan, karabasanlardan azade bir bahar uyanıklığına uyanabilsen... Dış dünyandaki sabahın ile iç dünyandaki sabahı aynı anda yaşarken, iç dünyandaki ilkbaharın da dış dünyanda bir ilkbaharı başlattığına tanık olabilirsin... Başarmaya mecbursan eğer, başka söze ne hacet?!

İsyankâr Bir Uzlaşmacı Olma Kuralı

İlkbaharı bekliyor musun, gelmeden getiriyor musun? Çünkü beklerken alışmak, bekleme alışkanlığı yaratır; ki bu da muhafazakarlığın bir başka çeşidi... Öyle olmak istemiyorsan kuralsızlığın ortasına aykırı kuralını yazabilirsin: "Uzlaşmacılık" bir kötü nitelemedir, akla hep düşmanla uzlaşmayı getirir. Ama sen, sen ol, uyuşmaktan kork, uzlaşmaktan korkma. Uzlaşma bir zorunluluk olduğu zaman hemen sor: Kim ile ve ne ile?

Önemli olan uzlaşmacılığın değil, kim ile ve ne ile uzlaştığın... Ve şimdi söyleyeceklerimi dikkatle dinle; isyankârlığından vazgeçmeden. Asi bir uzlaşmacı olmayı göz ardı etmeden... Alışkanlıkların, farkına varmadan yapmakta-izlemekte olduğun, farkına varınca yadırgadığın davranışların mı? Alışkanlığın böyle alışılmadık tanımlarında farklı boyutlarını bulabilirsin. Bence "alışmak", sözcüğün iki anlamıyla da "uyuşmak"tır: Uyuşuk olmak ve uyum sağlamak...

Birincisi, uyuşuk olmak, umursamamaktır, boyun eğmektir. İkincisi, uyum sağlamak, uzlaşmaktır. Alışmanın olumlu-olumsuz içerikleri biçiminde yansır. Uyum sağlamak, alışmanın olumlu bir yönsemesi, boyun eğmek olumsuz bir yönsemesidir. Olumlu olana uyum da sağlanır, boyun da eğilir. Bu davranış farklılığı, alışılan olgudan-koşullardan değil, alışanın niteliğinden kaynaklanırsa eğer; var olduğu kadarıyla iç dünyandaki demoralizasyona, karanlığa ve dış dünyandaki depolitizasyona, rezilliğe isyan edeceksin... İç dünyan dış dünyana boyun eğmeyecek; ama iki dünyanı uyumlu (bitişik) kılacaksın, uzlaşacaksın, uzlaştıracaksın...

Nasıl?

Olumsuz koşullara alışmaktan söz ederken, uyum sağlamak ile boyun eğmek arasındaki ayrıma dikkat etmelisin. Olumsuz koşullara uyum sağlamak tuzaklarla doludur. Elbet en geçerlisi, ta baştan, eğer mümkünse, olumsuz koşullara hiç uymamak, onu reddetmektir. Bunun için ise, güçlü olmak birinci kuraldır. Güçlü olmadan karşı çıkmak intihardır. İntihar, olumsuz koşulların yok etmesine gerek kalmadan, kendini yok etmektir. Yok olmamak için uzlaşmak, uyum sağlamak zorunlu olabilir. Böyle bir durumda uyum sağlamak ile boyun eğmek arasındaki uzaklık çok azdır. Böyle bir durumda uyum sağlamak koşullu-ilkeli olmayı, uyanık olmayı, uyum sağlayayım derken uyuşup kalmamayı gerektirir. Çünkü uyum sağlamak yazgıyı kabullenmek değildir ama boyun eğmek fatalizmdir.

Uyum sağlamak, hangi koşulda olursa olsun, birbirine denk düşmeyen farklı parçalar ya da bir parça ile bir bütün arasındaki (dış dünyandaki bölünmüşlükler, iç dünyan ile dış dünyan arasındaki bölünmüşlükler vb. arasındaki) uzlaşmadır. Uzlaşma, parçaları bitiştirme, birleştirme, sorun alanını genişletmektir. Sorun alanını genişletmek, çözüm alanını genişletmektir. Uzlaşma, burada, düzensiz (bazen çatışık) ilişkilerin düzenli ilişkilere dönüşmesidir. Olumlu koşullardaki uyum sağlama, uzlaşmanın ardında yatan düzensizliği-uyumsuzluğu her iki yan açısından ortadan kaldırmayı amaçlar. Olumsuz koşullardaki uyum sağlama da uzlaşmanın ardındaki çatışmayı ortadan kaldırmayı, ama uzlaşan lehine ortadan kaldırmayı amaçlamalıdır. İlişkinin bu şekilde düzenli hal alması eşitsizliği ortadan kaldırmaz. İki farklı bütünselliği birbirine "denk düşürerek" dengesizliği pekiştirir. Denk olmamayı giderirken, yapay bir denge yaratarak dengesizliği sürdürür. Özellikle, olumsuz koşullarda tek yanlı uyum sağlama durumunda bu olgu açıkça görülür. Bu durumda, tek yanlı uyum sağlayan, ödün verendir. Ödün vererek, özveride bulunarak zaman kazanan ve zaman içinde güçlenendir. Kendi konumunu, yeniden uyum sağlayacağı bütüne göre düzenleyendir. Uyum sağlanılan

açıkça baskın olduğunda, uyum sağlayanın kendi benliğini koruma, iradesini yitirmeme gücü daha fazla önem kazanır. Baskın güce karşın bu iradi güç, bağımsızlık gücü hiç olmazsa (bu kez lehine olan) statükoyu koruyan bir yapay "denge" oluşturabilir. Bunun için ödün vererek uzlaşma yoluna gidilmesi, aslında baskın olan güce karşı uyum sağlayanın uzlaşma altındaki çatışmanın çözümünde inisiyatif kazanma çabasından başka bir şey değildir. Böyle bir çaba ile iç dünyanda demoralizasyonu yenebildiğin ölçüde, moralist bir mevziden, dış dünyaya meydan okuyabilmen, didişerek ve yaşayarak dış dünyaya kafa tutabilmen, başka ne anlama gelebilir ki? İşte inisiyatif tam da böylesine yaşamaktır... Şu anda pek çok bakımdan güçsüzsün... İnisiyatif güçsüz için, her şeydir!

İnisiyatif, sürekli olarak baskın gücün (seni depolitizasyonu ile kuşatan bir dış dünya ve bunun uzantısı demoralizasyonuyla boğan bir iç dünya) elindeyse, uyum sağlamaktan söz edilemez; ilişki düpedüz boyun eğmeyle sonuçlanır: Bitkisel hayat! Ya da ot gibi yaşamak! İnisiyatif, güçsüz (ama şimdilik güçsüz!) olanın (bilincinin ve vicdanının) elindeyse, ilişkilerin yeniden düzenlenmesi yoluyla, uzlaşarak güç kazanmak ve böylece uzlaşmayı (çatışmayı) yok etmek mümkün olabilir. Boyun eğmek ise, bunun tersine, iç dünyanın meşru iradesinin (bilincinin ve vicdanının), dış dünyanın nesnel (ve gayri meşru!) iradi gücü karşısında eğik olmasının, teslim olmasının ürünüdür; inisiyatifsizliktir. İnisiyatif, dinamizmdir. Uyum sağlayan dinamiktir, boyun eğen pasiftir.

Boyun eğmenin üstü örtülü biçimleri vardır. Alışmanın en uç noktası olan kanıksamak-umursamamak, olumsuz koşullarda boyun eğmenin kendini göstermesidir. Olumsuzu kanıksamak, onu kabullenmektir, onunla özdeşleşmektir... Bir de "konformizm" vardır: "Yürürlükteki kurum, ölçüt ya da koşullara, görece katı kalıplara, eleştirel bir değerlendirme yapmaksızın uymak", konformizmin sözlük tanımıdır. Dış dünyanın kurallarına ve kalıplarına uyumlu "birey" olmayı benimsemek... Konformizm, boyun eğen, değişime

katkıda bulunmayan uyuşuk bir alışkanlıktır. Uyuşukluk, tevekküldür. Uyuşuklukta, uyum sağlamadaki bağımsızlık, özveri, çaba yoktur. Teslimiyet ve yok oluşu kabullenme, olumsuzla özdeşleşme, onun tarafından özümsenmeye karşı çıkmayan bir hiçleşme vardır. Uyuşukluk, hiçleşmeyi içerir. Uyum sağlama, olumsuz koşullarda varlığını korumak ve sürdürmek için bilinçli olarak ödün veren, verdiğini fazlasıyla geri almayı hesap eden bir varoluşu içerir. Konformizm, işte, uyum sağlama adına uyuşukluğu savunmaktır. Sahtekârlıktır. Boyun eğmenin en riyakâr biçimidir. İdare-i maslahatçılığın ta kendisidir. Konformizm, pasif ve kötü alışkanlıktır. Uyum sağlamak, dinamik ve (görece) iyi bir alışkanlıktır. Çünkü uyum sağlamak, özünde, olumsuzluğa karşı bir uyumsuzluğu taşır... Ve her türlü olumsuz alışkanlığı yadsıyan bir alışkanlıktır.

Tecrübenin Muhafazakârlığı Kuralı

Boyun eğmek muhafazakârlıktır; dış dünyandaki kurallara değil, kendi lehine dönüştürebileceğin yeni koşullara uyum sağlamak ise yaratıcılık...

Tecrübe: Muhafazakârlığın fideliğidir! Bunu söyleyince, aynı anlama geldiği halde, şimdi deneyim sözcüğü yerine tecrübe sözcüğünü tercih etmem gerekiyor. Tecrübe eskimiş bir sözcük ve ben de tam eskimiş-olumsuz yüklü anlamıyla ele almak istiyorum bu sözcüğün eylemini...

Tecrübeye hep edinilmesi gerekli bir olgu gözüyle bakılmış, tecrübeli olmaya imrenilmiştir. Tecrübenin olumsuz yönü de olduğu akla getirilmeden... Hâlbuki tecrübe, bir handikaptır!

Tecrübeli kişi, eskiden edindiği tecrübeleri "tekrar" etmek ister. O zaman, tarihi tekerrür ettirmeye çabalamış olur. Tarih tekerrür etmez... Tek başına tecrübenin hiç yararı yoktur, hatta zararı çoktur. Tecrübe ancak ve ancak, yaratıcılıkla ve yeni koşullara uyum yeteneğiyle anlam kazanır. Tecrübe, eskiyi yenide yaşatmakta değil, yeniyi yaratmak için eskiden yararlanmakta bir değer kazanır. Tecrübeden yararlanmak geçmişte yapılanın tekrarı olarak

anlaşılmayacaktır demek, neler yapıldıysa onları yapmak, nasıl yapıldılarsa öyle yapmak tecrübeden yararlanmamaktır demektir. Gerçekte, tecrübe bir birikimdir. Yaratıcılığın nitel dönüştürücülüğü bakımından, tecrübe birikimi nicel birikim olarak değerlendirilmelidir. Asıl değişiklik, nitel değişiklik, tecrübede değil, tecrübe niceliğinin de katkısı olan yaratıcılık niteliğinin gücünde aranmalıdır. Değişim bakımından, yaratıcılık nitel güç, tecrübe birikimi ise nicel güçlerden yalnızca birisidir. Gerekli olan, tecrübe değil, yaratıcı tecrübedir. Yaratıcı tecrübe çoğu kez çarpıcı-paradoksal sonuçlar doğurur. Çarpıcı paradoksal sonuçlar aykırı ve şaşırtıcı olur!

Bir süredir, Gonzales'in şu sözlerine takılıp kaldım:

"Tecrübe argümanı, yaşı ilerlemiş olanların arkadan gelen gençlere karşı kullandıkları bir korku silahıdır. Arkadan gelenleri elimine etmek için sık sık kullanılır bu argüman. Oysa bazen tecrübesizlik, sorunların çözümünde insana entelektüel bir tazelik veriyor..."

Bacon da vakti zamanında benzer kaygıları dile getirmiş:

"Yaşlılar, hemen bütün söylenenlere karşı gelirler, uzun boylu danışırlar, mümkün mertebe az tehlike göze almaya çabalarlar, pek çabuk pişman olurlar, çoğu zaman tam kertesinde anlamazlar, bu yüzden değersiz başarılarla yetinirler."

Bu sözler sende de aynı çağrışımı yaptırdı değil mi? Akıllı köprü ararken deli kırk kere karşı kıyıya geçip geri dönermiş!

(Evet, bütün bu sözler tamamıyla doğru değil ama, kabul etmelisin ki, hani çok yanlış da değil!)

Deli-kanlılar...

Bugün de delikanlı bir atılım lazım değil mi? Ve bir kural: Biraz delifişek olmak lazım: "devgençli" ve isyankâr! Delifişek, volontarist ve serüvencidir. Her düzeyde... Düşüncenin yeniden üretimi başta olmak üzere. Entelektüel bir "provokasyon" yaşlanmış, nasırlaşmış bilinç kabuklarını kırıp atmaz mı? Muhafazakârlığı tuşa getirerek...

"Gündelik hayatın eleştirisi" adına küçük çözümlerin tuzağına takılmak da, muhafazakârlığın bir çeşididir.

Zamanın ve mekânın yinelendiği bir dış dünyada yenilenme çok zor. Yabancılaşmanın, kendine yabancılaşmanın en kötü biçimi, yenilemek yerine kendini yinelemek döngüsüne düşmendir. ("En kötü yabancılaşma, tıkanıklığı getiren yabancılaşmadır!"-Marx) Böyle bir döngüye kapılmamak için her an tetikte olmalısın. Her keresinde yeni olanı kavramalı, yeni olanı yaratmalısın. Sözgelimi alışkanlıklarının, masum ya da anlamsız alışkanlıklarının bile sinsi birer tuzak haline dönüşmesi mümkün. Belki küçük yenilikler yaratabilmen, yinelenme döngüsü karşısında bir çözüm olabilir. Dış dünyanda küçük çözümleri yineler ve tevekkülle benimsersen, reformist olursun; ama bunları büyük çözümlerin için yenilersen, çoğaltarak biriktirmesini becerebilirsen, gerilla!

Aynı şekilde, iç dünyanda düşünmek-düş kurmak da böyle bir döngüye dönüşmemeli. Düşüncenin sınırına geldiğinde düş kurmalı, düş kurmanın sınırına geldiğinde düşünmeye başlamalısın. Ama ne zaman düşündüğünün, ne zaman düş kurduğunun ayrımında olabilmen koşuluyla...

Düşünmek, bir bakıma olguları kavramlaştırmak, yepyeni olguları da yeniden kavramlaştırabilmektir. Dünün kalıplarıyla yarını düşünemezsin. Değişim mutlak olduğuna göre, düne ait düşünme biçimlerin ve alışkanlıkların, düne ait kavramların, yarını açıklamanda yetersiz kalırlar. Bilgi birikimini, dünün kavramlarını, kategorilerini üst üste yığarak, peş peşe ekleyerek değil, dünkü süreçten yarınki sürece çekeceğin çizgide, geçersiz olanı -geçerli olanı- geçerli olabilecek olanı fark edebileceğin bir düşünce dinamiği olarak çoğaltabilirsin. Dünün kalıplarıyla yarını açıklamaya kalkman, yarının, dünün tekrarı olacağını zımnen de olsa kabul etmendir.

Yarını dünün kalıplarıyla açıklamama yaklaşımın, eskimeyen "klasik"lerin yaşatılması, yeni içerikler katılarak zenginleştirilmesi bakımından zorunlu...

Ne gibi?

"İki Çizgi" Kuralı

Sosyalizmin teorisi eskidi mi? Sosyalizm yenildi mi?

İki soruya da; hem evet hem hayır... (İkinci soruya biraz daha fazla hayır!)

Eski teoriyi aynen sürdürmek mi doğru, eski teoriyi bütünüyle terk ederek, yadsıyarak "aşmak" mı? Elbette bu, çözümsüz ikilemi içeren yanlış bir soru...

Gece ile gündüz, ak ile kara, iyi ile kötü... Ve bunlardan her biri sırasıyla üstün gelir, bir o bir diğeri mi? Bu anlayış çoğu kez diyalektik ile karıştırılmaz mı? Binlerce yıldır ve günümüzde halen... "İki çizgi arasında mücadele!" Yenik düşen kötüdür. İyi ise yeni olandır ya da "yeni" olan mutlaka iyidir. Yenik düşenden yana olmak, kötüden yana olmaktır; eskiyi savunmaktır; öyle mi? Bir zamanlar iyi denilen yenik düşmüş ise artık o kötüdür; yenik düşeni savunman -gerçekten- zordur, herkes bir tuhaf bakar sana. Öyleyse yeni bir "iyi" mi aramalısın, "eski aşılmalıdır!" adına?!

"Eskinin aşılması yeninin yaratılması" gibi masum görünüşlü görüşler ardında böyle bir anlayış da yatabilir. Ama yenik düşenin peşinen kötü sayılması neden doğru olsun ki? Yenik düşen neden her zaman yanlışı temsil ediyor sayılsın ki? Üstelik eski denilen, hiç eskimeyen hep yeni kalan türden bir eski ise, bir "klasik" ise?

Yeni, eskinin çizgisi üzerinde, eskinin çizgisi izlenerek ne ölçüde yaratılabilir? Böyle bir "eskimeyen-eski" var oldukça, eski, aynı çizgi üzerinde aşılabilir mi? Eskiyi aşma, onu lanetleyip yadsıyıp başka farklı bir çizgiye atlamak olarak mı anlaşılmalı?

Eski ve yeni arasındaki ilişkiyi iki çizgi arasında mücadele olarak görmediğin sürece, bu sorulara ikilemsiz yanıtlar bulabilirsin. Eski teorinin aşılıp yeniden üretilmesi, aynı çizgi üzerinde (üç boyutta: ideolojik -ya da felsefi!- politik, örgütsel boyutlarda) bir sıçrama, yeni bir nitelik kazanma / kazandırma ve elbet yeni işlevleri karşılayacak anlayışları da üretme yeteneğinle mümkün olabilir. İşte

bu, eskinin diyalektik anlamda yadsınması ve onu aşarak sürdürmektir.

Ama bu, zor iş. Yeniyi yaratmak, teoriyi yeniden üretmek adına hem eskinin birikimine, olanaklarına sahip çıkmak hem de onu karalamak daha kolay. Eskiyi özümleyip ona yeni nitelikler kazandırıp sürdürmek yerine, onun çizgisini terk edip, onun birikimini, ona aykırı bir çizginin birikimine katmak çok daha kolay. Aynı şekilde eskiye sahip çıkıyorum diye muhafazakâr mukallitliğinde takılıp kalmak da. Ama mevcut bütün olumsuzlukları eskinin sırtına yıkıp sorumluluktan kurtulmak mümkün mü? Yeniyi yaratmak adına her şeyi ve herkesi suçlamak çözüm mü? Aynı şekilde mevcut bütün olumsuzlukları yeni tarz peşinde koşanları inkârcı diye suçlayarak sorumluluktan ve yaratıcılıktan kurtulmak? Eskiye sahip çıkmak adına bütün her şeyi ve herkesi suçlamak? Kuşkusuz, eskiyi ideolojik-politik-örgütsel boyutlarında "üç kere" lanetleyip yadsımak ne denli yanlışsa, onu tek boyutunda ya da tek tek boyutlarında düzeltmeye çalışmak da o denli yanlış ve imkânsız.

Her ikisi de, saçma bir ikilemin uçlarında ve aynı sorunda takılıp kalmak...

Muhafazakâr Solculuğa Karşı Yeni Tarz Devrimcilik Kuralı

"Yeni!"

Bu sözcük şimdi çok antipatik ve itici bir duygu yaratıyor. (1990'larda) Bush "yeni" dünya düzeninden söz ediyor. Özal muhafazakârlığa karşı çıkıyor. Demirel "yeni" bir vizyon ediniyor. Baykal "yeni" solu temsil iddiasını yükleniyor.

Ama ne yazık, sözlükte başka sözcük yok.

Karşındaki güçler "yeni"yi bir silah olarak kullanırken, eski silahlarınla, kavramlarınla, tarzlarınla yetinemezsin. Üstelik gerçekten de dünyada ve ülkende eskisinden "başka" gelişmelerle yüz yüzesin ve bunları ancak eskisinden "başka" bir tarz ile değerlendirebilirsin.

Elbette bugün (dün olduğu gibi) hiç kimse yeniye ve yenileşmeye karşı olduğunu söylemiyor. Ama bugün "yeni",

bir modadır ve her moda gibi içi boş kavramlarla geçiştiriliyor. Bu bir handikap...

Peki, bu handikabı, engeli nasıl aşacaksın?

Üstelik eskisinden "başka" olması gerekeni, henüz bütün netliğiyle tanımlayabilmiş değilsin. Bu nedenle "yeni"den yana olmayı, ağırlıklı olarak eskisine karşı olmak şeklinde anlarsan, elinde öncelikle negatif tanımlarla yüklü bir "yeni"ler demeti tutabilirsin. Evet, herkes gibi sen de geçersizleşmiş olan eskiye karşısındır; fakat "yeni" olacak olan nedir, bunun pozitif tanımını nasıl yapacaksın?

Sana yardımcı olabilir miyim?

"Yeni" olanın, olması gerekenin tanımının ipuçları gündelik yaşantında var. Tarihsel dönüşüm, yenileşme, önce günlük yaşantının karmaşası içinde yeşerir. Bundan özdeneyiminle haberdarsındır mutlaka. Zihninde ise bunun ön yansımaları belirebilir önce... Ki bu, önce eskinin reddiyesidir ve eskiden "başka" bir şeye duyduğun ihtiyaçtır. Önce kaçınılmaz olarak, negatif bir tanımdır bu. Ama hep negatif kalınca elbette itici olur ve içi boşalır. Düşüncen yorulur...

O halde pozitif anlamıyla yüklü bir yeni yaratmanın zamanıdır. Dünü inkâr etmemek için, bugünü ve yarını da inkâr etmemen lazımdır. Yaşayabilmek, var olabilmek için...

Bunu nasıl başarabilirsin?

Biçimlerde takılıp kalmadan, yeni tarzlar yaratarak... Biçim statiktir. Eski ya da yeni, biçim hep içeriğe göredir. Yeni biçimler de statik olabilir. Tarz ise dinamiktir. Tarz eylemin biçimidir. Tarz hareket halinde yeniden biçimlenmektir. Tip, biçimlerin soyutlamasıdır. Tarz ise üslupların soyutlaması... Yeni de olsa, biçimdeki değişiklik, eski içeriği muhafaza edebilir. Muhafazakârlık yeni biçimlerde sürebilir. Devrimcilik ise yeni tarzlarda gerçekleşir. Yeni tarz, hareket halinde yeniden biçimlenme, içeriği de değiştirir.

"Klasik" ise eski değildir. Biçimi ne olursa olsun eskimez. Çünkü klasik, özü yakalayabilen ya da özü en iyi ifade edebilendir. Bu nedenle muhafazakârlık, klasisizm ile bağdaşmaz. Ve yeni tarzlar, klasik olanı reddetmezler. Çünkü

klasik bugünü de yaşar yarını da... Devrimcilik, özü koruyarak, dünü-bugünü-yarını aynı anda yaşayabilmektir

"Devrim" bir "klasik"tir.

Yeni tarz devrimcilik; "devrim, hemen şimdi!" diyebilmektir...

Dünyada ve ülkende sermayeden yana olmak ve emekten yana olmak elbette yine sağda durmak ve solda durmak şeklindeki "klasik" bir ayrımda ifade ediliyor.

Ne denli "yenidünya düzeni" kurulursa kurulsun, sermaye güçleri kapitalizmi muhafaza etmek istedikleri için günümüz insanlığının muhafazakâr kategorisini oluşturuyorlar. Özal da, Demirel de ne denli "yenileşme" yanlısı olurlarsa olsunlar, bunlar da kendini yeniden üreterek mevcut düzenin (ya da "yeni düzen"in) korunmasından yana olan muhafazakâr politikacılar.

Sen, bir sosyalist olarak, bu dünyayı değiştirme ütopyasını ifade eden sosyalizm anlayışınla, dünyada ve ülkende muhafazakârlığın her türüne karşı olmaya mecbursun. Bu, varlık nedenin...

Ama bugünkü dünyada eski ve yeni olanca farklılıklarıyla ayrışıyor. Karşındaki güçler de bunu muhafazakârlık ve liberalizm şeklinde ifade ediyorlar diye, ayrışmanın kendi sürecinde de yaşanışını görmezlikten gelemezsin. Senin tarafta da yenileşmeye direnmek muhafazakâr solculuk sayılabilmeli...

Sana şunu anlatmaya çalışıyorum: Bugün sol hareketteki yapılanmalarda sağ sapma / "sol" sapma ölçütlerine göre oluşan ayrışmalar önemini yitirmiştir. Bugün solculuk, muhafazakâr ve yeni tarz devrimcilik olarak ayrışmaktadır.

Bundan böyle, sol hareketteki "sağ ve sol sapmalar", biçimlerindeki farklılığa rağmen eski tarzlarda saplanıp kaldıkları ölçüde, muhafazakâr bir kimlik taşıyacaklar ve böylece aslında aynılaşacaklardır.

Sağ sapma determinizmdir, revizyonizmdir, reformizmdir, pasifizmdir, uzlaşmacılıktır, teslimiyettir, parlamentarizmdir, ekonomizmdir, legalizmdir, vb.

"Sol" sapma çoğu kez volontarizmdir, dogmatizmdir, maceracılıktır, aktivizmdir, uzlaşmazlıktır, sekterliktir, şiddete dayanan mücadeleyi ve illegaliteyi fetişleştirmektir, anarşizmdir vb.

Ama şimdi ister sağdan getirilen gerekçelerle, ister "sol"dan getirilen gerekçelerle yeni tarz bir devrimciliğe karşı diretmek, muhafazakârlıktır. Sağ ya da "sol" sapmada aynılaşmış bir gericiliktir.

(Önünde duran muhafazakârlık tarzı, kelimenin sözlük anlamının ima ettiğinden de başka: Ortodoksluk değil, hatta dogmatizm bile değil... Düpedüz bugünün ve yarının inkârı; inkârcılık! Ama muhafazakârlıktan kurtulmak için dünü inkâr gerekmez, dündeki "klasik"i yaşatmak ve bugünü ve yarını inkâr etmemek yeterlidir...)

Biçimde yenileşerek eskinin sağ ya da "sol" argümanlarıyla siyaset yapma tarzı da muhafazakârlıktır! Önemli olan biçimde değil tarzda gerçekleşen yenileşmedir...

Üstelik içinde yeşerdiği koşullar hesaba katıldığında, 1960'lardaki TİP örgütlenmesini ve 1970'lerdeki THKP örgütlenmesini sağ sapma ya da "sol" sapma saymak (TİP, THKP'ye göre sağ bir parti ve THKP de TİP'e göre "sol" bir parti görüntüsü vermekle birlikte) doğru olmayacağı halde, bugün bu iki tarzı da savunmak yine muhafazakârlıktır...

Yeni FormÜlasyonlar Kuralı

Sana yeni formülasyonlar lazım...

Yetindiğin zaman seni muhafazakâr yapacak formülasyonlarına yeni tarz formülasyonlar katabilmelisin! Bugün yeni formülasyonlara ihtiyaç duymuyor musun? Düne ait formülasyonlar yeterli oluyor mu? Düne ait formülasyonlara takılıp kalanlar, dünü inkâr etmeme baskılanması altındakiler bugünü ve yarını inkâr etmiyorlar mı? İki kere inkârcı olmuyorlar mı?

Sana göre de, devrimcilik sadece dünü değil bugünü ve yarını yaşayabilmek değil mi?

Devrimi bugün, hemen şimdi yapmaya başlamayı bilmelisin, yarın devrimi başarabilmek için...

Düne ait formülasyonların her biri anlamlı yol ayrımlarını tanımlıyordu. Şimdi bunlarla yetinmek ya da bunları gözeterek çözümlemeler yapmak, önündeki görevleri sadece bunların açıklayabileceğini sanmak, bu yolda hiç ilerlenmemiş olduğunu sanmak sayılmaz mı?

Formülasyonlar, birer soyutlamadır; yapısal olanı ifade eder. Yapılar ise tarihsel olarak değişir elbette. Somutlamalar tarihseldir; süreci, değişimiyle, süreçteki yapıların değişmesiyle çözümler. Her yeni somutlama, bu nedenle yeni bir soyutlamaya yol açar...

Bugün, bolşevikleri, THKP'yi, devrimci hareketini (Devrimci Yol'u) (kendini!) taklit etmeden, bütün bunları yeniden üreterek oluşturduğun bir yolda yürümen şart. Kimi inkârcı diyecek, kimi dogmatik... Kendi kavramların ile (Kavramlar Dünyası ile!) beynini köreltmeden, geçmiş pratiğine kendini zincirlemeden maratona devam! Öncü savaşı? Evet! Ama THKP'nin taklidi değil! Direniş Komiteleri? Evet! Ama devrimci hareketinin taklidi değil! "Devgençli kalmak" mı? Evet, evet! Ama "devgenç"i taklit ederek değil! Şimdi bu yaşanmış pratiklere ve pratiklerin kavramlarına yeni pratikler ve kavramlar katarak, bu pratikleri yeniden ve farklı biçimlerde sürdürerek üreterek...

Yeni bir tarz ile... Buna uygun yeni bir kavram dokusu ile...

Formülasyonlarını, kavramlarını ve pratiklerini (kısaca, teorik-pratik birikimini) katedilen yolda gelinen kilometredeki anlamıyla kavrayabildiğin ölçüde, ilerleyebilmek için mutlaka yeni formülasyonlar, kavramlar ve pratikler üretebilmen neden mi gerekiyor?

Lenin kimlerle dövüşüyordu, Mao kimlerle, Mahir kimlerle? Ve "1975'lerdeki-sen", kimlerle? Onların karşısındaki somut düşmanların elinde hangi araçlar vardı, bu araçları hangi tarzda kullanıyorlardı? Onlar buna göre silahlandılar,

ellerindeki güçleri karşılarındaki düşmanın mevzilenmesine göre mevzilendirmeye çalıştılar.

Sen şimdi, (soyut olarak burjuvazi, sömürücüler gibi kavramların ötesinde) somut olarak kime karşı dövüşüyorsun, nelerle silahlanmalısın?

Bunun için karşındaki somut hedefleri algılamak, bunların -somut fotoğraflarını çekmek gibi basit bir yola başvurabilirsin. (Hadi daha "diyalektik" bir öneri: hareket halindeki filmlerini de çekebilirsin!) Bu somut fotoğraf (ya da hareketli film), sürecin tarihsel olarak yaşadığı değişimin çözümlemesi, bu somutlama, sana yeni bir soyutlama sunabilecektir. Bu soyutlama düzeyinde, karşındaki güçlerin yapısal çözümlemesini yansıtan yeni formülasyonlarını elde edebilirsin. Karşında elbette yine emperyalizm var, kapitalizm var, burjuvazi var. Bunlar değişmedi. Bunların hunharlığı ve barbarlığı da değişmedi. Ama karşındaki güçler artık eski çözümlemelerle formüle ettiğin şekilde bulunmuyor; bunlar "değiştiler" ve kendilerini "yenidünya düzeni" (küreselleşme) kurallarına göre teçhizatlandırdılar ve mevzilendirdiler. Sen hâlâ eski (terk ettikleri!) mevzilerine saldırırsan, eski (kullanmadıkları!) silahlarını kullandıklarını varsayarsan, sadece halt etmiş olursun...

İşle bunların karşısında mevzilenmek, silahlanmak ve mücadele etmek ihtiyacının karşılanması, yeni bir formülasyondur...

Ama bütün bunları yine sen yapacaksın!

Ama nasıl?

Sürekli olarak olgunlaşmamış bir kriz yaşayan, her düzeyde "krizler ülkesi" olan şu ülkede, "devrim hemen şimdi!" şiarıyla, politikleşmiş bir toplumsal devrimi yaratmaya nasıl başlayacaksın? Bugün, böyle bir başlangıç için önüne duvar olan depolitizasyonun kırılmasını nasıl sağlayacaksın? Buna girişebilmek için önce, sosyalistlerin elini kolunu bağlayan demoralizasyonun aşılması, yani başarının kazanılması uğruna neler yapacaksın? Üstelik birini sağlamak diğerine sımsıkı bağlı iken, bu ikilemi nasıl aşacaksın? Sözgelimi bu "parlamentarist bir yoldan" sağlanabilir mi? Buna inanabi-

lir misin? Peki ama, Türkiye'de parlamentarizm Batı'dakilerden bin kat fazla depolitizasyonun kaynağı değil mi? Bu nedenle yine gerilla lazım değil mi? Ama nasıl bir "gerilla"?! "Gerilla", bugün de burjuvaziyi senin zemininde savaşmaya mecbur etmek, politik inisiyatif ve özellikle günümüzün kontr-politikasına karşı ideolojik-politik silahlarını, argümanlarını yeniden kazanabilmekse, bunun politika diline tercümesi nasıl olacak?

Gerillaya olan ihtiyacın eski biçimlerini ifade eden eski formülasyonlara takılıp kalmak inkârcılıktır. Geçmişin biçimini taklit etmek, bugünün ve yarının görevlerini inkâr etmektir. Bunu sakın unutma!

Bu rasyoneli fark ettiğin ölçüde artık "akıllı olmamak" elinde değildir! Bu rasyonelin gereğini yapmaktan başka da çaren yoktur. Çünkü sana önce diğer akıllı adamları da cezp edecek bir "dava" lazımdır. Yoksa üç kelimeye indirgenmiş ve inkârcılık baskılanmasıyla tarif edilmiş bir davanın peşinden ancak üç beş mümin gidebilir! Dünü inkâr etmeme baskılanması seni sürekli düne dair üç beş kavram ve formülasyonla düşünmekle ve dünün mukallitliği ötesine gidemediği için hiç de üretken olamayan mücadele biçimlerinle sınırlamasın. Yeniden söyleyecek pek çok sözün ve bulabileceğin yeni çözümlerin de olmalı...

"Üç Tarz-ı Siyaset"in Kuralları

Yeni tarz siyaset, senin de söylediğin gibi, üç siyaset tarzından üçüncüsü*...

Ne yapmayacakmışsın? Yaşam ve politikayı birbirinin karşıtı iki dünya gibi konumlandıran siyaset tarzını terk edecekmişsin: Devrimci olman, politik faaliyetini yalnızca iktidarın ele geçirilmesi kaygısıyla sınırlamasın. Böyle bir kaygı ve böyle bir sınır, politika ile gündelik yaşantı arasındaki içsel ilişkiyi kopartmış olur. Tam karşıt konumlarda yer alıyor görünse de, bu siyaset tarzının burjuva siyaset tarzından da pek farkı yok. Yönetenler ile yönetilenler ara-

* Aşağıdaki paragraflar *Demokrat!* sayı 21'de yer alan "Üç Tarz-ı Siyaset" yazısı ile dertleşmedir...

sındaki iktidar ilişkilerinin korunduğu ve her düzlemde yeniden üretildiği bir siyaset tarzıyla, iktidarın el değiştirmesi durumunda bile değişen bir şey olmaz ki... Sosyalizm de bu siyaset tarzı nedeniyle yenilmedi mi?

– "Sanat mı? Elbette devrim yararınaysa ilgilenilmelidir. İnsan hakları, çevre sorunu, kadın sorunu vb. mi? Bu sorunların da panzehiri devrim olacaktır. Bütün bu alanlarda mücadele edenler, biz politikayla uğraştığımıza göre bizim mücadelemize tabi olmalı, dikte edeceğimiz şeylere boyun eğmelidir!"

İşte siyasetin böyle yapıldığı ülkelerde, kısa süre içinde bütün iktidar kurumları bir sistemden diğer bir sisteme geçerken, halkın hiç olmazsa kayda değer bir kesiminin yaşam ve düşünce biçimlerinde bu "geçişe" karşı bir direnmenin ortaya çıkmaması, sosyalizmin yenilgisinin de ötesinde bir sonuç değil mi? Karşı-devrimin yadsınamaz "kitleselliği", aynı zamanda, sosyalizmi böylesine tutucu, muhafazakâr bir tarzda gerçekleştirmenin imkânsız olduğunun kanıtı. Ve sınıf mücadelesinden yana olanlara karşı çıkanların tam da "indirgemeci mantık" gerekçelerine haklılık kazandıran tarzdan bir kanıt! Böyle bir tarzı benimsemek ise, hiçbir "kitle" bu tarz politikaya itibar etmeyeceği için ve bu tarz dayatıldığı sürece haliyle politikadan uzak duracağı için, depolitizasyonun teşviki sayılabilir! Zaten bu tarzın savunucuları her şeyi ve politikayı da "kitleler" yerine (ya da adına!) yapmak istediği için, herhalde, "depolitizasyon"un bir mahsuru olmadığını da düşünüyor olmalılar...

Peki, başka ne yapmayacakmışsın? Bu kez de yukarıdaki anlayışın tam karşıtını yapıyormuş gibi davranarak bir başka muhafazakârlığı üretmeyecekmişsin. Ne gibi?

– "Politik müdahale yaşamın akışını çarpıtır. İnsanlar nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamalıdırlar. Yaşama politika taşınmamalıdır. Sanat sanat için, insan hakları insan hakları için, kadın sorunuysa kadınlar içindir..."

İşte "politika yapmayalım" şeklindeki bu siyaset tarzı da düzen içi seçenekler yaratmanın ötesinde bir kaygı taşımayışın tarzıdır. Politikasızlık siyaseti! Bilirsin, "okula kışlaya

camiye" politika sokmayalım diyen burjuvazi, gündelik politikayı ve egemen ideolojiyi buralarda üretir. "Politika yapmayalım; feminizm yapalım, yeşilcilik yapalım, insan hakları savunuculuğu yapalım ve zinhar bunlara politika bulaştırmayalım" tarzı da böyle. Ne ki, politikaya bulaşmayan bu tarzcılar da egemen ideoloji içinde alt kültürel odaklar yaratmakla yetinip bütün radikalizm iddialarına karşın egemen ideolojiye eklemlenmekten ya da onun tarafından mas edilmekten kurtulamazlar. Politikaya günde üç öğün lanet okudukları için sistemin arzuladığı depolitizasyonun gönüllü fideliği olurlar. Gündelik hayat ile politik hayat arasında kategorik bir bölünme yarattıkları için, aslında birinci tarzın ters görünümlü özdeş mantığına ve muhafazakârlığına sahiptirler.

Neyse sözü fazla uzatmayalım... Bu tarzın dayattığı sorunları seninle, sosyalizmin yenilgisini konuşurken ele almıştık: Karşı karşıya olduğumuz farklı iktidarların bileşkesi karşısında sınıf muhalefeti yanı sıra milliyet, cinsiyet, alt kültür, çevre, insan hakları gibi muhalefet konularının da bileşkesini yaratabilmek; iktidarı her muhalifin yalnızca kendi muktedirini algılayabildiği dar bakış açıları, parçalı muhalefet tarzı ötesinde gerçek bütünsel varlığıyla görebilmek... Birleşik muhalefet hareketi yaratabilmek tarzı...

Demek ki bu muhafazakâr iki tarzın vazettiklerini yapmayacakmışsın! Peki, ne yapacakmışsın?

Bunu da sen söylemiştin: Gerçek bir devrimci alternatifin yaratılması, bu iki tarzın dışında politik doğrulara yaşam içinde anlam kazandıran politik bir mücadele içinde olanaklıdır...

Yeni bir tarz...

Devrimci bir politika asıl olarak üç yaşamsal özelliği bağrında yeşertmek zorunda: Kitleselleşmek, kalıcılaşmak, kendini yeniden üretmek... Bugüne dek "bilim işçileri" (SBKP'nin resmi ideologları, akademisyenleri) solculuğun muhafazakârlık kurallarının "teorisini" yazdılar, "partiler" ise yıllar boyu bunu "hayata geçirdiler" ("Hayata geçirmek"?! Ama bunu kendi özbeöz hayatını her gün yaşayan

insanların görüşünü alarak, onları söz sahibi, karar sahibi, iktidar sahibi yaparak; ve hayatlarına "ikame etmek" yerine, sosyalizmi onların hayatlarında yaratarak ve sosyalizme "hayat vererek", bir yaşam tarzı olarak benimsemelerini sağlayarak var etmek, sosyalizmin de varlık nedeni değil mi? Sosyalizmi "hayata geçirmek" değil, hayır; sosyalizme "hayat vermek"!) İşte Marksizm'in, "bilim işçileri" ve "işçi partisinin tekno-politikacıları" (ki sen bunlara "revizyonist" filan diyordun) tarafından böylesi "ekonomist" yorumlanmasının ve en kötüsü uygulanmasının başımıza açtığı işler: Tarihsel bir yenilgi! Eh, yenilginin dersi: Bu tarzdan ve uygulamasından farklı olarak, politika ile insan (yaşam!) arasındaki kopuşa (yabancılaşmaya) son! Nesnel ve öznel, toplumsal ve kişisel dünyaları birleştiren; sınıfları "kendisi için sınıf" ve bireyi "en birey" yapabilme ve toplumu sınıfsızlaştırma, bireyi özgürleştirme, bütün iktidar ilişkilerini yok etme kaygısıyla örgütleyen bir tarzın benimsenmesidir bu... Senin de belirttiğin gibi, politika, yapılması gereken bir iş, politik alanı çevreleyen diğer alanlar da bu işin yardımcıları olarak algılanmaya başlanınca; beraberinde politikanın kendisinden yabancılaşılmasını ve iş hiyerarşisinin köreltici baskısını doğurur. İşte bütün mesele de bu! Devrimci politika, nesnel sınıf çıkarları ekseninde diğer toplumsal çıkarları (doğrudan sınıf ilişkisine sığmayan hoşnutsuzlukları, iktidar ilişkilerini, baskı ve eşitsizlikleri) kendi özerklikleriyle kavrayabilen, sonuç olarak insanların elinden çalınmış olan yaşamlarını onlara iade etmekle de yükümlü bir tarz olabilmeli. Devrimi, gerçek anlamıyla yaşamı başkalarının elinden "kendi elimize" alarak değil, yaşamlarının yine "onlara" (sömürülen sınıflara, ezilen milliyetlere, ezilen cinsiyete, asimile edilen kültürlere) iade edilmesi mücadelesiyle, özgürleşme kaygısıyla başarabiliriz... Söz, yetki, karar "onların" olsun... Devrim, işte bu değil mi? Bu özgürleşmeye yönelen sınıflar ve insanlar, doğaya da yaşama hakkını iade etme bilincini ve doğaya yaşama hakkını iade ederken doğanın bir parçası olarak kendilerini özgürleştirme bilincini edinmezler mi?

Sözlerini şöyle bitirmiştin: Tanımlanmış bir gelecek toplum ütopyasının somut yaşama tercüme edileceği, ütopyanın somut yaşamı yönlendirdiği ve somut yaşamın ütopyayı biçimlendirdiği bir politik tarza ve eyleme olan gereksinim...

İşte ben de iki dünyanın birleştirilmesi derken biraz da bunu kastediyorum...

Dış dünyandaki depolitizasyonu kırabilmen için, önce iç dünyandaki demoralizasyonu aşman, kendini bu yönde yeni bir tarzla politize edebilmen lazım... Al sana bir yeni kural daha:

Depolitizasyona ve demoralizasyona karşı; repolitizasyon!

Yeter ki kendini böylesi "-siyon"lu kurallarla boğma ve her sözün ardına frenkçe bir "siyon" ekleyince herkesi ikna edebileceğini sanma!

Gerçek Bazen Soyut Olabilirmiş Kuralı

Binlerce kural arasından bilinen bir kural: Soyut gerçek yoktur, gerçek somuttur. Ama aslında gerçek diye bazı bildiklerin de bir soyutlama! Çünkü her gerçek birçok değişik gerçekten oluşmaz mı? Her bir gerçek, küçük küçük diğer gerçeklerin toplamı. Küçük gerçekler, özel gerçekler (ki işte bunlara somut gerçekler denebilir) geneldeki gerçeği yaratmaz mı? Geneldeki gerçek, işte bu özel gerçeklerin özü... Geneldeki gerçek, her bir özel gerçeğin soyutlamasından başka bir şey değil... Ve her bir özel gerçek, tek tek, birbirine özdeş değil hatta kimi kez karşıt olamaz mı? O halde bir bütün halindeki gerçeklik ise, bunların birbirleriyle çatışmaları ve aynı bütünlük içinde yer alabilmeleri sayesinde oluşan bir uyumdur.

Gerçeklik, kendi içinde, değişen-dönüşen-dövüşen başka gerçekler içerir ve bunlar sayesinde var olabilir. Elle tutulur, somut gerçeklerden söz edeceğin zaman, neyin tutulacağını ve neresinden tutulacağını bilmen gerekir. Soyut gerçek, "gerçekten" yoktur; gerçek somuttur. Bunun anlamı nesnel olmasıdır...

Bir gün bana şöyle yakınmıştın:

"Biz hep işin kolayına kaçmışızdır. Olayların karmaşıklığı karşısında her olayı şematik bir biçimde izah etmeye alışmışız. Kim bilir, belki de yaşamın giriftliğini ancak bu yöntem çözebiliyor. Yani her sorunu ele alırken öncelikle ona bir isim koymak gerekiyor."

Gerekiyor mu?

Gerektiğini hâlâ savunuyorsan, bu konudaki "beşeri haklılığına" rağmen, felsefi bir yanılgıdasındır. Somut olguları kavramlaştırmak (beylik deyişle, somutun çözümlemesini yapmak) yerine, eldeki kavramlara göre olayları açıklamaya kalkışırsan öznelcilikten kurtulamazsın.

Ama yine de dediğin gibi, her sorunu bir kalıba oturtmak gündelik hayatta kolayımıza gelebilir.

Bu söylenenlere aykırı gelebilecek bir kural ise şöyle: Aslında her karmaşık sorun yalın, "karmaşık olmayan" unsurlardan oluştuğundan, önemli olan bunu unsurlarına ayırmayı başarabilmendir. Çok çok büyük sorunların çözümleri bile, son çözümlemede basit bir "bakkal hesabı"nda saklıdır: Toplayacaksın çıkaracaksın böleceksin çarpacaksın!

İmdi, bu alışkanlığı bir kez edindin mi, yani bir bakışta karmaşık olanın unsurlarını görebildin mi, daha başlangıçta ona isim koymanda bir sakınca yok. Elbet bunun için denenmiş, sınanmış sezgilerin olmalı; bir de kendine, verdiğin karara güvenmeli ve yanılmayı göze alabilmelisin...

Aklın yatmadı mı?

Ama "bakkal hesabı" olduğunu söylemiştim! Karmaşık olanı unsurlarına ayırmak elbet kolay iş değil. Bunu zor kılan, aslında tek bir yöntem tekniğine bağlanıp kalmaktır. Farklı sorunların farklı çözüm yöntemleri bulunur. Herhangi bir sorunun çözümünde gerçekten nesnel ve doğruya en yakın sonuçlar elde edebilmek için farklı yöntemlere, hatta karşıt yöntemlere başvurman gerekebilir: Ele aldığın sorunun her bir parçasını ayrı bir yöntemle, hatta aynı parçayı bile farklı yöntemlerle irdelemen yanılgı payını azaltabilir.

Peki, "nerede kaldı bu işin kolaylığı?" Unutma: "Zor" olanla yeke yek didişmek yerine, onu kolay yutulur yalın parçacıklara dönüştürmeye çalışmalısın.

Demek ki, neymiş?

Her yöntem tekniğiyle incelediğin olguya ancak bu tekniğe uygun bir açıdan bakabilirsin ve ancak olgunun belli yönleri üzerine eğilebilirsin.

Tek bir yöntemle karmaşık olanı alt edemezsin ve öznellikten (görelilikten) kurtulamazsın. Öznellikten elverdiğince kurtulabilmek için, bildiğin üzere, olgunun bütünsel / nesnel kavranışında, onu farklı açılardan irdeleyebilmelisin.

Farklı açılar farklı görüntüler ortaya koyar. Farklı (öznel) bakış açıları, nesnenin farklı (öznel) görünüşleri demektir. Önemli olan bu görünüşlerin gerçeğe en yakın bileşkesini ortaya çıkarabilmendir.

Peki, bu "eklektisizm" filan olmaz mı? Ne bileyim ben!

(Picasso'nun bir tablosu da pekâlâ bir "bileşke" sayılabilir. Rembrandt'ın tablosu da. Picasso'nun "soyut" denilen tabloları, aslında çok somuttur; her görüntü bakıldığı yere göre çizilmiş, orada bırakılmıştır. Rembrandt'ta bu somutların soyutlaması vardır. Picasso'da adam adama benzemez, Rembrandt'ta "benzer"!)

Kendine ait farklı öznel yargılarının ya da aynı olguyu inceleyen farklı kişilerin yargılarının bileşkesiyle, "nesnele en yakın" bir yargıya ulaşabilirsin. (Demokrasinin olmasa da "demokratizm"in asıl anlamı böyle tanımlanamaz mı?)

Biliyorum, şu anda vereceğin yanıt zihninde hemen şekillenmeye başladı bile. Kendimden biliyorum! Sen ve ben, hep yarım kulak dinler ve tek gözle okumaz mıyız? Hemen kendi söyleyeceklerimizi tasarlayabilmek için, bir kulağımızı ve bir gözümüzü kendimizde saklı tutarak!

Gel seninle bu konuda (önceden anlaştığımız kuralsız kuraldaki gibi) "uzlaşalım":

Şöyle diyelim: Mutlak nesnel değerlendirme yoktur. Olsa olsa kolektif öznel değerlendirmeler - kolektif öznelcilik vardır, nesnele en yakın. Bunun maddi temeli de görece ortak çıkarlar-ideallerdir! (İdeoloji, yoksa bu mudur?) Böyle bir temel üzerinde benzer -görece ortak- bakış açılarının bileşkesi olarak "ortak bir bakış açısı" oluşabilir. Bakış açılarının görece ortak olmasının nedeni, çıkar ve ideallerin

aynı kolektivite içinde (dışa dönük olarak birliktelik gösterirken) içe dönük olarak kaçınılmaz farklılaşmalar taşımasıdır. Nesnellik bu şekilde, kolektif öznelciliğin görebildiği bir açıda biçimlenir. (Karşıt çıkarlar da doğallıkla karşıt kolektif öznelcilikler oluştururlar...)

Hatırlıyor musun? Şunu da sen söylemiştin: "İsmini koymadığın sürece bir olayı, insanlara sorun olarak dayatamazsın." Bak işte, bu çok doğru. Çünkü bir olguyu önce kendin kavraman (ismini koyman!), kavramlaştırman gerekir ki, başkalarına da anlatabilesin. Değil mi?

İsim koymak elbet doğan çocuğun kulağına ezan okuyarak isim koymaya benzemez. Bu zahmetli bir çabanın, adına düşünme taşınma dedikleri bir uğraşın ürünü olduğu ölçüde, kavramlaştırma kategorisine girer. Emek ister. Emek, üretimdedir. Düşünce "üretimi"

Belki sen de okumuşsundur, Vedat Türkali bir romanında (*Bir Gün Tek Başına*) kahramanını şöyle konuşturuyordu:

"İnsanın beyni değirmen taşı gibidir, ya evlat, öğütmek için mutlaka arasına bir şeyler atmak gerek; atmazsan, taş boşa döndükçe kendini yer bitirir."

İnsan kafayı böyle yermiş, "ya evlat"!

Öyleyse durmadan düşünce üretmelisin. Taşın arasında öğütecek bir şey bulamazsan, nasıl? Düşünce gevezesi olarak mı?

Düşünce üretmek, somutta bir şey olmayınca spekülasyonla yetinmektir. Spekülasyondaki ürün, naylon düşüncedir. Spekülasyon, metafiziğin bir boyutu... Metafizik, spekülatif bir ontoloji... Ontoloji (varlıkbilim), felsefede insanın varlık nedenini soruşturmaktır. Ontolojiyi felsefi anlamından arındırıp haldeki duruma indirgemek, haldeki varlık nedenini araştırmaktır. Sözcüğün geniş anlamındaki bir ontoloji'den sözcüğün dar anlamındaki bir ontolojiye geçiş, felsefeden psikoloji'ye inmektir. Ki bunun için sosyolojinin dolayımı (*mediation*'ı) gerekir.

(Sahi sıkça kullanılan bu deyişler neyi anlatır? Sözcüğün geniş anlamı, özü –genel özellikleri– dile getirir. Sözcüğün

dar anlamı, biçimi – özel özellikleri... Birincisi görece soyut, ikincisi görece somuttur. Geniş anlamı gözeterek yapılan bir tanım gerekli koşulları, dar anlamı gözeterek yapılan bir tanım –dikkat!– bunlara ek olarak yeterli koşulları, yani gerekli "olan" koşulları yeterli "kılan" koşulları irdelemektir. Konuyla doğrudan ilgisi yok ama, aklıma geldiği için şunları da söyleyeyim: Bazen bu kavramları başka anlamlarıyla kullanmıyor muyuz? Ünlü "yumurta-taş" kıyaslamasında olduğu gibi, hani "yumurtayı ısıtmazsan civciv çıkmaz; ama taşı ısıtsan da civciv olmaz" diye "diyalektik semineri" verirdik ya; gerekli koşullar derken içsel dinamikleri, yeterli koşullar derken dışsal dinamikleri vurguladığımız oluyor. Neden? Haydi bu da bir başka "öğütme" konusu olsun, belki başka zaman...)

Ne diyordum? Varlık nedeni, sözcüğün geniş anlamıyla felsefi ontolojide, sözcüğün dar anlamıyla psikolojide yatar, diyordum. İnsanoğlunun varlık nedeni ile bir insanın (benim-senin-onun) varlık nedeninin araştırılması, evrenselde özgülün araştırılmasıdır. Ama sanırım özellikle psikoloji bu içeriğiyle anlaşılmamakta, dar-deneyci bir davranış "bilimi" olarak sunulmaktadır...

Bilmiyorum... Acaba yanılıyor muyum? Her neyse, aslında şunu söylemek istiyorum: Makrokozmos-mikrokozmos diyalektiği bir ölçüde (insanlık ve insan ölçeklerinde) felsefe-psikoloji ilişkisinde kurulabilir. Felsefenin ontolojisinden psikolojiye geçilebilir, ama, belirttiğim gibi, bunun için sosyoloji mutlaka gereklidir. Şu nedenle: İnsanoğlu, felsefi olarak, çok soyuttur. Psikolojideki "insan" ise birey olarak çok somuttur. (Çok somut olan da aslında "soyuttur"-soyutlanmıştır; yani "*abstract*" olmasa da "*isolated*"dir – izoledir-mücerettir-tecrit edilmiştir, her neyse!) Sosyolojik anlamda insan, bu çok soyut ve çok somut düzeylerin adeta nesnel bileşkesidir: Sosyolojik insan, somut insandır. (Ne çok soyut, ne çok somut; yalnızca somut...) Çünkü bilinir ki, insan toplumsal –"topluluksal"– boyutuyla asıl niteliğini kazanır. Öyleyse fazla söze gerek yok...

Felsefede, insanlığın varlık nedeni; psikolojide, bir insanın varlık nedeni; sosyolojide insanların varlık nedeni sözkonusudur. Hangisi daha önemli?

Bilimin önemlisi, önemsizi olmaz. Ama tarihsel olarak ve gerçekte, yeryüzünde yaşayan (sevinen, acı çeken, üreten, tüketen) ne insanlıktır ne de tek başına bir insandır; yeryüzünde insanlar (onların toplumları ve toplulukları) yaşar... dersem, taraf tutmuş sayılır mıyım?

Evet, sözgelimi, bir insan masa başında, felsefi düşünebilir, oda içinde psikoloji çalışabilir; ama sosyolojiyi layıkıyla kotaramaz. Sosyoloji gerçekten somut-toplumsal veriler ister. Sosyolojik nosyondan yoksun felsefesi de, psikolojisi de kaçınılmaz ölçüde spekülatif olur, naylon olur!

Marx, bence felsefeyi de psikolojiyi de sosyolojiyi de birlikte ele alabilen bilimsel tılsımı ya da kuşkuyu bize fısıldadığı için; bu sakallıdan kurtulabilmek-kaçabilmek mümkün değil... (Her ne kadar psikolojiyi biraz "ihmal etmiş" sayılabilse de!)

İnsanlığın, birey olarak insanın ve insanların kâlû belâ'dan beri kafa yorduğu şu konunun altından ben nasıl kalkabilirim? Ama hiç olmazsa senin kafanda da bende olduğu gibi birkaç soru "daha" oluşmuştur, değil mi? Taşlar dönmeye başlasın bakalım, bunun "kitabını" da belki sen yazarsın! Yeni düşünceler "üretmiş" olursun...

Düşünce "üretir"sin... Düşünce üretmek? Tamam da, üretimin olduğu yerde "tüketim" de vardır. Doğrusu, üretim aslında tüketim için yapılır. Düşünce tüketimi?

Düşünce tüketmek: Bilinçli eylemdir, praxistir, eylemin bilinçli kılınmasıdır...

Düşünce birikimi, düşüncenin –tükenmesi değil!– tüketilmesiyle sağlanır. Düşüncenin tüketilmesi, onun kullanılması, yaşatılması, aynı zamanda başka biçimlerde türetilmesidir. Ve ondan başka düşüncelerin üretilmesidir. Kullanılan düşünce ışıldar! Olgunlaşan düşünceyi bir kenarda bırakıp çürümeye terk etmemek, ışıldamasını sürdürmek, onu bilinçli olarak biriktirmektir. Kullanmak için tüketmek için türetmek için yeniden üretmek için düşün-

celeri biriktirmek, düşünmesini bilmektir. Düşünceyi yeniden üretmek, eski-olgunlaşmış düşünceyi sınamaktır, onu çürütmeden yaşatmaktır. Çürütmeden yaşatmak, onu biriktirmektir. Yeni düşünce üretmek, sınanmış-birikmiş düşüncelerden imbiklenen başka düşünceler yaratmaktır. Yaratmak, yaşatmaktır ve yaşatmak, yaratmaktır. Evrende yaratmak, yoktan var etmek değildir. Var olması gerekenin, var olmasını mümkün kılmaktır. Yaratıcı düşünce, hamkörpe düşünce değildir; olgunluğunun kıvamına tam tamına ermiş düşüncedir. Üstelik ham-körpe düşünce, çürüyünce, kokusu hemen çıkmazsa, olgun düşünceyle daha kolay karıştırılır. Ham-körpe düşünce, kıvamına gelmeden olgunlaştırılmak istenirse, dalından koparılan ham meyvenin çürümesi gibi çürür. Yeşil limonun karpitle sarartılmasındaki sahtecilik gibi, ham düşüncenin kıvamına gelmeden tüketilmeye sunulması da, düşünce sahteciliği sayılmalı. Ham düşüncenin işlenerek kıvamına getirilmesi, olgunlaşması, ancak onurlu bir yorgunlukla sağlanır. Bunun için düşüncenin yoğrulması ve yorulması kaçınılmazdır. Düşünce yoğunluğunun doğal sonucu, demek ki, düşünce yorgunluğudur. Ama nasıl bir yorgunluk? Çalışmadan yorulmak kötüdür. Yorulmadan dinlenmek kötüdür. Dinlenmeden çalışmak kötüdür. Yorulmadan dinlenmek kötüdür. Düşüncenin dinlenmeden işlemesi, sürekli yoğrulması ve yorulması çok daha kötüdür. Düşünce yorgunluğunda da düşünce çürüyebilir. (Şu dertleşmemizde ve senin severek katılmakta olduğun "tartışma süreçleri"nde aman buna dikkat etmelisin: Düşüncen yorulmasın!) Yorgun düşünce dinlenerek (sözcüğün iki anlamıyla "dinlenerek"; hem yoğrulmasına, işlemesine, yani tek bir konuda yoğunlaşmasına ara vererek ve hem başkalarınca dinlenerek) ve dillenerek yeniden üretilmeye ve tüketilmeye hazır tutulmalıdır. Bir insan da yorgun düşünce düş kurarak dinlenir, düşler kurarak... Düşünce de yorgun düşünce, düş kurarak, düşler kurarak dinlenmelidir.

Sen hiç akasya çiçeğini üzüm salkımı gibi koparıp yedin mi? Akasya çiçeğinin tadı nasıldı? Akasyanın varlık nedeni: Bir, çocuklar çiçeklerini yesinlere; iki, yaşlılar gölgesinde otursunlara bağlıdır. Bu ikisi olmuyorsa, akasyanın ne lüzumu var?

Sen hiç sırtüstü yattığın yerden, biçimden biçime giren bir bulutun şaklabanlıklarını seyrettin mi? Bulutun varlık nedeni: Bir, çocuklar oynasınlara; iki, yaşlılar düşlere dalsınlara bağlıdır. Bu ikisi olmuyorsa, bulutun ne lüzumu var?

Sen hiç.... dalgalara düştün mü?

Aykırı düşlerde yalnızlığı ve yalnızlığını tanıdın mı hiç? Hani dalga geçersin, dalgalara düşersin ve kendinle söyleşirsin: Dümende bir deli var, ey dalgalar; sıkı durun! Karanfil kokusu deniz ortasında ne arasın, karanfil kokusu baharındadır kış sonlarının. Yorgun argın, rüzgârın peşinde adımlamak, rengini kokusunu unuttuğun bir çiğdem tarlasına götürecekse seni, koşmalısın! Koşmalısın ve yıllar öncesinde TV dizisindeki çırağın ustasını sigaya çekmesi gibi "peki ama hocam" sormalısın; kırık-hüzünlü bekleyişindeki sabır, hangi dumansız gökyüzünde çiçek açmış sevincin arayışındadır?! Yüreğinin ikircimli çırpıntısı soluk soluğa iken, hiçbir anlamlı öğüdün anlamı yoktur! Ama donuk, yatay bir çizgi aynada unutulsa bile, gözbebekleri hırsızlama dokunuşlarını esirgeyemez umuttan. Haydi tutuk duygulara haydi doymuş özlemlere lanet olsun, demenin ne lüzumu var?!

Ama işte bunların düşünü kurmuyorsan ve kuramıyorsan ve böyle bir yaşamı özlemiyorsan, düşünmenin ve "tartışma süreçleri"ne katılmanın ne lüzumu var?

Sosyalizmin ne lüzumu var? Devrimin ne lüzumu var? Örgütlenmenin ne lüzumu var?!

Lüzumu var diyorsan, o halde, düşünce üretmek, senin için kimi kez, "entelektüel provokasyon"a dahi girişmek olabilsin! ... Sahipsiz kalmış "bilinç"lerin nasırlaşmış kabuklarını kırabilmek; rasyonalize edilerek kurutulmuş "vicdan"ları kanatabilmek için... Bu düşlere bile kayıtsız kalan "birey"lerin "vicdan azabı" olabilmelisin...

Bırak ortalık karışsın! Bırak öküz altında civciv arayan salaklar, bulutların şaklabanlığını ve ütopyandaki evrensel bilincini ve vicdanını göremesin...

Yeter ki sen gör!

Beşinci Bölüm
Beşinci Mevsim Kuralları

sosyalizm!
hemen şimdi

devrim!
hemen şimdi

örgüt!
hemen şimdi

Biliyorsun, akasya ağacı çocuklar çiçeklerini üzüm salkımları gibi koparıp yedikleri için ve yaşlılar gölgesinde oturdukları için lazım... Bulutlar, çocuklar onların şaklabanlıklarını seyredip eğlendikleri için ve yaşlılar düşlere daldıkları için lazım... Aykırı düşler ise dalgalara düşmek için lazım... Sosyalizme de, örgüte de, devrime de, işte bunlar için lüzum var...

Beşinci mevsime de...

Ama beşinci mevsimi yaşamak istiyorsan, hiç düşünmeden, hemen şimdi içinde akasya vicdan bulut bilinç düşünce provokasyonu sözcüklerinin geçtiği cümlelerle sosyalizmi devrimi ve örgütü anlatabilmelisin...

Çünkü beşinci mevsim, nasırlaşmış bilinç kabuklarının vicdan ve de umuttan üreyen düşünce provokasyonları ile

kırılıp atılabildiği bir mevsim olabilmeli... İklim değişmeli... Praxis'ten gelen yüksek basıncın etkisiyle esen volontarist rüzgârların yol açlığı vicdan azabı fırtınaları ardından yağan bilinç sağanakları sayesinde umut (vicdan!) yeşerebilmeli!

Ama beşinci mevsimin gerçekten elbisesi yok, gerçekten çıplak... Bunları görebilmen için, beşinci mevsimi yaşamaya katılman yeterli...

Beşinci mevsimi yaşamaya katılman lazım:
Katılımcı ideoloji lazım...

Katılımcı İdeoloji Kuralı

Kendi düşüncelerine ne ölçüde önem veriyorsun?

İnsan yıllandıkça daha bir kuşkucu oluyor! Başlangıçta, gençken toyken olgunlaşmamışken, düşünce düzlemin bir boş kâğıt, bir *tabula rasa* idi. Okunan öğrenilen her şey buna aynen kaydedilir. Ama zaman geçtikçe her şey hep öyle yazıldığı gibi kalmaz. Hurufatı eritir ve yeniden dizersin. Aklında kalanlar ancak iz bırakmış sözcükler-cümleler; gerisi artık sana ait olan yorumlanmış, yeniden üretilmiş, özümsenmiş, kişiselleştirilmiş düşüncelerindir. Böylece yeni öğrendiklerinde, okuduklarında da kendi düşüncelerini ölçüt olarak kullanmaya başlarsın. Artık her okuduğun, öğrendiğin, algıladığın düşünce düzlemine aynen yazılmaz. Yorumlarsın. Ve daha ziyade kendine ait yeni düşünceler üretirsin... (Kişisel epistemolojiden söz edilebilir mi?)

Kendi düşüncelerine güvenin arttıkça, başka düşüncelere karşı daha saygılı ve daha kuşkucu olursun; hemen olduğu gibi kabul etmezsin, akıl terazinde tarttıktan ve makul olduğuna inandıktan ve kendi düşünce ölçütlerine göre (yeniden) biçimlendirdikten sonra, olumlu ya da olumsuz yargıya ulaşabilirsin. Bunun ötesinde, kendi yarattığın düşünce bileşimlerine, ulaştığın sonuçlara başkaları tarafından da ulaşıldığını görünce, tuhaf bir duyguya kapılabilirsin. Elbette aklın yolu birdir ve bu yüzden benzer sonuçların farklı kişilerce, habersiz, üretilmesi sık rastlanılan bir durumdur. Ama yine de böyle bir benzerlikle kar-

şılaşınca elinde olmadan çelişik duygulara düşersin. Başkalarının da aynı sonuçlara ulaşması, kendi sonuçlarının doğruluğunun kanıtı olur, sevinirsin. Bu sonuçlara ulaşmak için onca kafa patlattığını, çaba sarf ettiğini, hâlbuki önceden başkalarınca yazılı olanları okumuş olsan bütün bunlara gerek kalmayacağını bilerek, üzülürsün. Kendince çok önemli saydığın bir sonucu başkasının da bulmuş olmasını, kıskanırsın! O zaman, bunu ben de kendi başıma bulmuştum demen, pek yavan kaçabilir. Ve hiç kimseye bundan söz edemezsin. Ve bu durumun sıkça başına gelmekte olduğunu bir sen bilirsin!

Kendince sevginin tanımım yapmışsındır (nihayet!). "Sevgi, kişisel özgürlükten gönüllü olarak özveride bulunmaktır" demişsindir. Sonra, Rilke diye bir ozanın benzer bir sonuca ulaştığını okursun. Bir sen bilirsin... Ama bilirsin ki...

.....paylaşmışsındır.

Kendince sosyalizmin, devrimin, örgütlenmenin tanımlarını yeniden yapmışsındır (nihayet!)... Ama bilirsin ki...

.....paylaşmışsındır.

Paylaşabilmek için katılmak şart... İdeolojiyi de paylaşabilmek için yine katılmak şart. Üretimine katıldığın, paylaştığın ideolojiyi sahiplenmen öylesine doğaldır ki; sahiplenmemeyi düşünemezsin bile...

Evet, ne yaptın? Demin senden istediğimi; içinde sevgi, bulut, bilinç, akasya, vicdan sözcüklerinin geçtiği cümlelerle, sosyalizmi devrimi örgütü anlatabildin mi?

(Sen kendine nasıl bir rol biçiyorsun? Bir sosyalist olarak kendini neleri yapmaya mecbur hissediyorsan, buna elbet kendin karar vereceksin... Sen bir dava insanı mısın? Sen bir kadro musun? Mücessem ve müşahhas örgüt olabilir misin? O halde ideolojik üretime doğrudan katılmalısın; kimsenin senin yerine bir şeyler düşünmesini beklemeden...)

Bugün sosyalistlere her zamankinden fazla katılımcı ideoloji lazım. Doğrudan demokrasiyi fetişleştirmek, örgütsüzlüğü (merkezsizliği) savunmak anlamında değil; seni çoğaltabilmek, mücessem ve müşahhas örgüt niteliğine sahip kadrolaşmayı kazanmak için bu ciddi bir ihtiyaç. 12 Eylül yenilgisi sonrasında beliren, SSCB'nin toptan çöküşüyle birlikte belirginleşen ve yıllardır aşılamayan örgütsüzlük nedeniyle de kemikleşen bireyci ideolojiyi ve her düzeydeki umutsuzluğu-güvensizliği alt edebilmek, kadroları kolektif çalışmalara sevk edebilmek, ancak katılımcı bir ideoloji ile sağlanabilir.

Elbette bu yaklaşım bütün zamanlar için geçerli, ama günümüzde bin kat fazla geçerli...

1970'lere gelene dek, yaşadığın şu ülkede sosyalistlerin büyük bir çoğunluğunun bir geçmişi yoktu. Yaşayan sosyalistlere ait bir geçmiş... Devamı olabildikleri bir geçmiş... Devrimci hareketin böyle bir geçmişi yoktu. Sana ve bana ait olabilen bir geçmiş, "geçmişi-olmayan" 1970'lerle başlıyor...

Eskiden çoğunluk için ideoloji belirsizdi, belki de yoktu! Çoğunluğun kafası *tabula rasa* idi ve bir şeyler yazılmasına müsaitti ve belki de böylesi gerekliydi. Bu *tabula rasa*'lara yazılanlar bir ideoloji niteliğini kazanabiliyordu. Kafa açıklığı, ideolojik berraklık, başlangıçta, belki de kaçınılmaz, bu şekilde kazanılabilirdi. Okuyup yazılabilmesi için, alfabenin "başkaları"ndan öğrenilmesi denli zorunlu, basit ve anlaşılabilir bir "kazanç"

Ama şimdi en az on beş-yirmi yıllık bir geçmişin var. Bugün herkesin geçmişi var. Bildiği var. İşte bu, demokrasinin, sosyalistlere ait bir demokrasinin fideliğidir. Kakafoni yerine çok sesliliğin, anarşi yerine demokrasinin imkânları bu fideliği "bellemedeki" tarzla sağlanabilecek. Bu ise, mücessem ve müşahhas örgüt niteliğini kazanmış ve *tabula rasa* özelliğini geride bırakmış bir kadrolaşmayı yaratan bir tarz olmalı. Ancak bu şekilde bireyciliğin yıkıcı etkileri yok edilebilir. "En birey" olabilen, kendinin ideologu olmakla yetinmeyen, kendi davası için ideolog olabilendir...

Bireyciliğin yıkıcı etkileri, bireyleri hesaba katan, sosyalist olmanın "en birey" olmak ve bu şekilde bireyciliği aşmakla bir ve aynı şey demek olduğunu kabul eden bir tercihle yok edilebilir...

Aslında, aradan geçen bunca zamandan sonra, yenilgi ve örgütsüzlük sürecinde herkes öncelikle kendinin ideologu olabilmiştir; beğensen de beğenmesen de bu, böyle.

Her sosyalistin kendi düşüncesi olması ve her sosyalistin kendi düşüncesinin dikkate alınmasını talep etmesi, geçmişle kıyaslandığında büyük bir zenginlik. Görüş ve bilgi zenginliği. İdeolojik birlik, bu bilginin örgütlenmesiyle sağlanabilir...

On beş-yirmi yılın bir sonucu olarak gelişen bu "kendiliğinden- mecburen demokrasi" bilincini bir kazanç olarak değerlendirmelisin. Kadrolaşma artık dünkünden daha kolay: Tartışan, müdahale eden ve söz haklarını sonuna kadar kullanan arkadaşların, devrimci bir örgütü de yaratabilirler. Bu devrimci örgüt, emekçilere tartışmanın, müdahale etmenin ve söz haklarını sonuna dek kullanma bilinci edinmenin öncülüğünü yapabilir...

Kültür devrimini de içselleştirmiş bir politikleşmiş toplumsal devrimin öncülüğünü ise, hemen şimdi, ancak bunlar yapabilir...

Peki sen! Bu imkânı nasıl kullanacaksın? Bu imkânları değerlendirme işinin girişimcilerinden biri olabilir misin? Öyleyse sana yeni işinde yeni formülasyonlar lazım. Bu formülasyonları ise, muhafazakâr solculuktan vazgeçebildiğin, yeni tarz bir devrimciliği benimseyebildiğin ölçüde üretebilirsin...

Beşinci mevsimin varlık nedeni, böyle bir üretimi dayatıyor...

İlk ve Son Adımların Aynılığı Kuralı

Önünde duran ideolojik sorunları kendi kendine tartışırken zorlanıyor musun? "Bunları ideologlar, teorisyenler, bilim insanları, politik önderler çözer; kurulacak bir enstitüde ya da bir partide çözülebilir bunlar, öyleyse boş ver"

diyor musun? Ama hani katılımcı ideoloji lazım demiştin?

Nasıl bir sosyalizm ile nasıl bir sendika, nasıl bir dev-işçi, nasıl bir dev-genç sorularını bugün bir ve aynı sorunlar olarak ele alabilirsen, çözüme senin de katılabileceğin yola girmişsindir. İdeolojik ve politik düzeyi bu şekilde bitiştirmelisin. Çünkü yalnızca ideologların ve teorisyenlerin çözümünü bildiği ideolojik-teorik sorunlar yok! Yaşamın, yani politikanın içindekilerin çözüm üretebileceği ideolojik politik sorunlarla da tartışma gündemine girmelisin...

Ama böylesi, sosyalizm anlayışı ile örgüt anlayışını karıştırmak olmaz mı? İdeoloji ve politika ayrı kavramlar değil mi? Evet bunları da konuşacağız; burada söylemek istediğim, "ilk adım": "Söz, yetki ve karar, iktidar emekçilerin olsun; üretenler yöneten olsun" demiyor musun? İşte bu sosyalizmin ta kendisi, sosyalizmin ideali... Bütün teorilerin, politikaların gelip dayandığı en son nokta, sosyalizmden komünist (sınıfsız) topluma doğru atılacak "son adım" burası değil mi? İşte sosyalizmi sosyalizm yapacak olan bu olgu, hemen şimdi senin önünde duruyor; atacağın "ilk adım" olarak! Sosyalizmin idealini hemen şimdi bulunduğun yerde gerçekleştirmeye başlayabilirsin. Sendikanda, derneğinde, mahallende, işyerinde... Sosyalizm anlayışın ve örgütlenme anlayışın farklı olabilir mi ki? "Sosyalizm" ve "söz, yetki, karar bizde" diye ortaya atıl, her yerde. Bunu "istemek" makuldür, buna "inanmak" mümkündür ve böyle bir isteğe / inanca "katılım" makbuldür. Ancak bu ilk adımla sosyalizmi inanılır bir dava olarak savunabilir ve davana katılımı sağlayabilirsin. İşte bu ideolojik/politik bir adımdır...

İdeolojik sorunlarını böyle bir davayı savunan düşünürleri izleyerek, teorik sorunlarını böyle bir davayı savunan teorisyenlerden öğrenerek ve bulunduğun yerden kendi özdeneyiminle böylesi çözümlemeleri sorgulayarak ele alabilirsin. Çünkü onlar da ancak senin ideolojik / politik çözümlerin üzerinde düşünceyi yeniden üretebilirler!

Şöyle bir fantezim var: Mümkün olsa dünyanın bütün sosyalistleri bir salona toplanıp "kongre" yapabilseler... Yalnızca seninle değil, hiç tanımadığım İngiliz "devgençliler"le,

Fransız sandinistlerle, Kanadalı bolşeviklerle de dertleşebilsek, tartışabilsek... Ama mümkün değil işte. Türkiye'nin sosyalistlerini bile bir araya getirmek mümkün değil. Meşrebi gereği, bu tür girişimler dahi ancak "kuru çeşme"de yapılabiliyor. Öyleyse böyle bir "kongre" ihtiyacı, "pratik süreç içinde" karşılanmalı. Kongre ihtiyacını "pratik tartışma süreci" içinde karşılayabilmeyi başarabilirsen, böyle bir süreçten ortak bir irade ile çıkabilirsin. Şöyle ya da böyle, artık kaderini tayin etmelisin; paylaşarak, tartışarak ve işte hiç olmazsa dertleşerek!

Umudun Dirilişi Kuralı

İdeolojik politik bir çıkış: Umudunu diriltmendir! Umudunu diriltmelisin!

Yetmiş beş yıllık yol sana hangi dersi öğretmişti?

Devrimle kurulan proletarya diktatörlüğünün yerini, proletarya üzerinde bir diktatörlüğün almaması için bu devrim sürecinde emekçilerin kendi üzerlerinde hiçbir diktatörlüğe izin vermeyecekleri bir bilinç edinmeleri gerektiğini...

Bu dersin gereklerini ne zaman yerine getireceksin? Bu yönde sen ne zaman harekete geçeceksin? Emekçilerle birlikte iktidara yürümeye başladığın zaman mı? Stratejini taktiklerini belirleyip, asgari-azami programını yazdıktan sonra mı? Bütün bunları saptayabilecek bir savaşçı partiyi yarattıktan sonra mı?

Ne zaman?

Hemen şimdi!

Bugünden senin atacağın ilk adım bile, son adımları belirleyebilir. Bugün sen nasıl başlarsan, yarın "başkaları" öyle bitirme imkânını koruyabilir. Bu nedenle, hayatın her alanında ve her düzeyinde, stratejinde-taktiğinde, asgari-azami programlarında, sözün, yetkinin, kararın yani iktidarın emekçilerin eline nasıl geçeceği kaygısı yatmalı; bu kaygıyı tek başına kalsan bile duyabilmelisin.

Şu yaşadığın dünyaya, şu yaşadığın düzene isyan etmezsen sosyalizmi tahayyül edemezsin. Asi olmadan sosyalist

olamazsın. Bu dünyanın köhneliği ile barışık olursan, bu düzene uyumlu kalırsan sosyalizmi gerçekleştirme yollarını bulamazsın. Bulunduğun yerde devrim yapmaya girişmezsen, devrimci örgütlenmeleri de, devrimci partiyi de hiçbir zaman kazanamazsın. Olsa olsa gizli ya da açık bir tabela partisine üye olabilirsin ya da birilerinin seni de bir "parti"ye üye etmesini beklersin. Sonuçta, içinde yer aldığın ya da böyle kurulan "parti", belki "devrim" yapan bir parti olabilir, ama hiçbir zaman (sosyalizm için devrim yapan) devrimci bir parti olamadığından yine bir başına ve hayallerinle yalnızlığını yaşarsın...

Sosyalizmi kazanma davası uğruna devrimcilik yapabilmen için, önce muhalif olman şart. İsyankâr muhalif, devrimcidir. Sosyalizmin teorisi, sadece akademik araştırmaların değil politik pratiklerin üzerinde kurulabilir.

Eğer devrimci politikacılık, bilim insanlığı değilse, politika bir "sanat" gibi ele alındığı ölçüde değer kazanıyorsa, bu sanatta ustalaşman için "kurallarını" bilmen yetmez. Sanat akademilerine de yetenekli insanlar girebilir. "Devrimcilik Sanatı"nda da yaratıcılığı, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa taşıman ve yeniden üretmen gerekir: Beklemeden...

Sanatçının ilk eseri, en kötü eseridir. Proletaryanın ilk sosyalizmi de varsın "en kötü" sosyalizmi olsun. Ama sanatçı, ilk eserini yaratabildiği zaman sanatçı olmaya hak kazanabilir. Sosyalistler ilk eserlerini verdiler. Ve sen şimdi de sosyalist isen, Marx'tan, Lenin'den daha şanslısın. Sosyalizme onlardan daha yakınsın...

Tarihte sosyalizm adına ilk politik çıkışı onlar yaptılar. İlk eser ortaya kondu. Şimdi yeniden politik çıkışların zamanı... Bu, teorinin ve pratiğin sürdürülmesi, yeniden üretilmesidir.

Teorinin ve pratiğin yeniden yeniden üretilmesi, teorik ve pratik bir çıkıştır: Politik bir çıkıştır. Çünkü politika, bu ikisinin bileşkesi... Günümüzde, bu aynı zamanda ideolojik / politik bir çıkıştır. Çünkü ideoloji, bilim ile politika arasında bir dolayımdır, teori ile pratik arasında bir dolayım...

İşte bu dolayım, yani ideoloji inandırıcılığını yitirdiği için, inananlar inandırıcılıklarını yitirmiş olmadılar mı? Dolayımsız kaldıkları için... Öyleyse, bilim / ideoloji / politika ya da teori / ideoloji / politika üçgenini yeniden kurmak lazım... Böyle bir "kurma" işini ideologlar, bilim insanları, teorisyenler ya da politikacılar değil, "kurmay"lar yapabilir? Sen "kurmay" olabilir misin? Kurmay olmaya, kadrolaşmaya girişebilir misin?

"Bilim İşçileri"ni İşsizleştirme Kuralı

Üstelik bu nitelikte bir girişimciliğe soyunduğun zaman, bilmelisin ki atacağın adımlar yalnızca senin içinde yer aldığın çevrenin (hareketin) sorunlarını çözmeyecek, genel olarak diğer çevrelerde sana benzeyenleri de etkileyecektir: Söylemeye gerek yok, herkes bu yönde adımlar atılması beklentisi içinde...

Üstelik, bu beklentilerin kuvveden fiile çıkması için öznel koşullar dünkünden daha fazla olgun durumda. Gerçekten de şimdi sana önemli bir misyon düşüyor. Her şey bir yana farklı görüşlere sahip sosyalistler, sosyalist çevreler (sol hareket) elinde "çözüm" olarak tuttuğunu düşündüğü yolların hepsini tüketmiştir ve şimdi senden ve senin gibi girişimcilerden gelecek çözümleri (girişimleri!) büyük bir ilgi ile izleyecektir.

Dün (1980 öncesi) bu iş daha zordu. Dün, böyle bir girişimde bulunsaydın, yapayalnız kalabilirdin. Nedenlerini elbette sen de biliyorsun. Saymakla bitmeyecek bu nedenler içinde, Türkiye'deki sol harekette didaktik / teorik yazılara (ya da düpedüz "eğitim çalışması" yazılarına) rağbet olmasının ve siyasi tartışmaların bu şekilde sürdürülmesinin ve bunun da genel kültür eksikliğinden kaynaklanmış olmasının payı büyüktü.

Şimdi genel kültür seviyesi elbette büyük ölçüde yükselmiş değil. Ancak genel kültür eksikliğini gidermek için başvurulan "genel geçer" ideoloji (sosyalizm, devrim ve parti anlayışlarını komprime biçimde veren ve çoğu eski Sovyet "bilim işçileri" tarafından yazılmış metinler) artık ciddiye

alınmayacak, güvenilmeyecek referanslara dönüştüler. Bu durum senin için, girişimlerinde diğerlerini ikna edebilmende elverişli ve "bakir" bir zemindir. Biriktirilen bilgiyi birlikte örgütleyebilmek, seni daha geniş çevrelerle ideolojik ortaklığa yöneltebilir...

Dün, genel kültür eksikliğinden dolayı, "sokaktaki" solcular (belki bunlara sen de dahildin!), tartışarak ütopyanın "yaratıcı" üretimine katkıda bulunmak yerine, düpedüz "öğrenmeye" yatkındılar. Bu konuda Marx'ın, Lenin'in boş yere günahını almamalı. Çünkü bu eksiklik de düpedüz yanlış kaynaklardan giderilebiliyordu! Tartışmalar, sorunları çözümlemekten, yeni düşünce ve çözümler üretmekten ziyade, bu nedenle "bilgi aktarmak", bilgiçlik yapmak biçiminde sürerdi. (Anlıyorum; bugün de sanki pek çok çevre farklı mı yapıyor diyeceksin. Haklısın!) Üstelik, genel kültür eksikliğinden dolayı, bilgiçlikler ile bu yöndeki talep de karşılanmış olurdu. Alan memnun, veren memnun!

Bu eğilim yakın zamana dek tükenmez ve tüketilemez bir dogmatizm kaynağı oldu. Şimdi ise muhafazakâr solculuğun gerekçesi... Dogmatizm özellikle Türkiye soluna öyle bir kök salmıştı ki, her ayrı grubun basmakalıp "farklı" görüşleri oluştu, işte bu, birlik önünde ciddi ve aşılamaz bir engel olarak varlığını sürdüre geldi. Çünkü farklılıkları tartışarak, ikna ederek, doğruyu göstererek ortadan kaldırabilme şansı çok sınırlıydı. Çünkü bilgilerin çoğu yanlış kaynaklardan edinilmişti ve bunların yanlışlığını iddia etmek, genel olarak ideolojinin inkârının istenmesi ile aynı anlama geliyordu.

Savunulan teori değil dogma olunca, üstelik bunlar bir de "yanlış dogma"(!) olunca, bunları tartışarak ortadan kaldırma imkânı bulunmuyordu. Ve herkes başkalarını ikna edebilmek için, doğru bildiğini öncelikle hayatın içinde kanıtlamak zorundaydı. (Bu zorunluluk elbette bugün de geçerli, ama bir başka bağlamda.) Yine bunun için her şeye "yeniden" başlamak ve Marksizm'deki her konuyu "yeniden" ele almak gerekirdi. Ama, sen söyle, dün bunun adı hemen "revizyonizm" ya da "inkârcılık" olarak konmaz mıydı?!

Böyle bir "birlik" için çaba sarf etmek, dün devrimci mücadeleyi ertelemekten öte bir anlam da taşımazdı. Bu noktada zorunlu pratik çözüm, grup yapılarını dağıtarak birleşmek yerine dogmatizm (basmakalıpçılık) dışında, yani mevcut grup yapıları dışında, kendini yeniliğe ve her düzeyde yeniden üretime açık çevrende kalmak, bunu çoğaltmak, gerçek birlik için çaba sarf etmekti...

Ama şimdi, olumsuz bir gelişmeden olumlu bir imkân çıkarabilme durumundasın. Sovyet sisteminin çöküşünün yarattığı olumsuzluk, aynı zamanda bir engelin de çöküşüdür. Olumlu gelişme, dogmaların iflas ettiği bir dönemde, artık herkesin özgür ve özgün düşüncelere "kendiliğinden" (ve aynı bağlamda "zorunluluk"tan!) ihtiyaç duymasıdır.

Yörene bir bak, şimdi hemen herkes her şeyi yeniden tartışma ihtiyacının yakıcılığını taşımıyor mu? Bir avuç istisna dışında, sen de herkes gibi dogmaları öğrenmeye değil, dünyayı değiştirmeyi yeniden öğrenmeye istekli olmalısın. Son üç beş yıldaki değişimler "tutunacak" bir dogma bırakmadı ki...

İster istemez, herkes eski bildiğini ya da bildiğini sandığını sorgulayarak mücadeleye devam etmek zorunda. Böyle bir durumda, genel kültür eksikliğini dogmaları değil gerçek bilgileri öğrenerek tamamlama artık bir hayal olmaktan çıkıyor...

"Bilim işçileri"nin misyonu sona erdi. Şimdi bunun yerine, didaktik bir tarzda değil, muhafazakâr solculuk çemberinin kırıldığı bir düzlemde, ütopyamızın ideolojik hegemonyasının oluşturulması yönünde bir çaba içinde olmalısın... Böylece, "kızıl bayrak etrafında proletaryanın birleşeceğini" vaaz eden basmakalıp referanslar yerine, sosyalizmi yeniden uğruna her şeyin göze alınabildiği bir dava haline getirme iddiasının taşıyıcılarından biri olmalısın. Bunu ise, ancak en temel argümanları yeniden üretirken, çöken bir sistemin değil yeniden doğan bir ütopyanın temsilcilerinden biri olmakla başarabilirsin. İlk adımını atarken son adımının benzerini attığının bilinci ve kıvancıyla: Sosyalizm, sözün, yetkinin ve kararın, yani iktidarın emekçile-

rin eline geçmesidir... Sosyalizm, işte bunu istemek, buna inanmak ve katılmaktır...

Şimdi ideolojik / politik sorunların çözümüne katılımın nasıl olacağına ve nereden katılacağına elbette yine sen karar vereceksin. Yaşama alanını ve politik alanını (iki dünyanı) birleştirdiğin ölçüde... İdeolojik / politik sorunlarını, şimdilik farklı politik tercihlere sahip olan farklı çevrelerden sosyalist arkadaşlarınla, herkesin koltuğunun altında kendi dosyası (çözüm önerileri) ile kendi sandalyesinde ve aynı masa etrafında oturduğu bir "meclis"te çözmeye ne dersin? Sosyalizme dair alacağın kararları, neden kendi meclisinde alamayasın; "yasama" fonksiyonunu neden kendi meclisinde kurumlaştırmayasın? Ya da ideolojik / teorik sorunların incelenmesi yönünde araştırmacı arkadaşlarının, bilim insanlarının ortaklaşa çalışabileceği bir sosyalizm "enstitü"sünü neden teşvik etmeyesin? (Aksi halde bu tür girişimleri, kendi başlarına bıraktığında yeni tür "bilim işçileri"nin çalışmaya başlamasına göz yummuş olmaz mısın?) Bunların hiçbiri olmayacak işler değil, yeter ki sen inanarak iste...

İdeolojik / Politik Çıkış İçin Kurmay Çalışması Kuralı

Solun birliği (toplumsal muhalefet hareketinin birliği) ile devrimci hareketin birliği arasında bir ikilem varmış gibi değerlendirilir. Aslında böyle bir şey yok. Biri genel diğeri özel süreçler olarak ele alındığı ölçüde, özellikle günümüzde, her ikisinin de gerekli koşulunun, ideolojik / politik sorunlarını çözme düzlemindeki netleşmeye bağlı olduğunu söyleyebilirsin. Dolayısıyla, her ikisinde de birlik ekseninin, böyle bir temel üzerinde, eylemin devrimci birliğinde sağlanacak politik birlikteliklerde yattığını...

Bir muhalefet ordusu yaratmaya çabalamak ile böyle bir ordu için devrimci müfrezelerden birini yaratmaya çabalamak neden çelişsin? Muhalefet güçlerinin etrafında oturacağı bir ortak masa yaratma çabası ile bu masada oturabilmek için kendi sandalyeni oluşturma çaban neden birbiriyle çelişsin?

Genel olarak solun ve toplumsal muhalefet hareketinin birliği, tanım gereği, "genelkurmay çalışması" gerektirir. (Ama bu işi, kendi kendine "genel" ve "kurmay" olmakla sağlayamazsın ki.) Bu çalışmaya her "çevre" kendi dosyası (program önerisi) ile katılabilmeli. Bunu çalışmanın gerek şartı olarak görmelisin. Sen de, kendini bu çalışmaya katılmada ve devrimci hareketinin (devrimci bir işçi [emek] hareketi ekseninde) yeniden üretilmesinde, kendi müfrezendeki kurmay çalışmasını yapmakla yükümlü kılabilmelisin; senin bu özel yükümlülüğün işte bu genel çalışmanın yeter şartı olabilir...

Bu çalışmada, ortak pratiğin ürünü bir ortak iradenin yaratılışına katkıda bulunduğun ölçüde yer alabileceğini benimsemelisin... Bu doğrultuda pratik-teorik ayakları üzerinde yükselecek bir ideolojik / politik çıkışın imkânlarını araştırmak ve yaratmak, öyleyse senin de görevin...

İşte bu, kurmay çalışmasıdır. Kendini devrimci bir çevrede ve onun müfrezelerinden birinde yer almakla yükümlü gördüğün ölçüde bu çalışmaya katılma sorumluluğun var.

Kurmay, İngilizcede "*staff*", aynı zamanda bayrak direği demektir; Bu anlamdaşlık senin için ne ölçüde önemli? Kadrolar, mücadelenin bayrak direği (ekseni) olabildiği ölçüde, dava insanı olduğu ölçüde, bunların örgütü de öncü (girişimci) rolünü yerine getirmiş sayılmaz mı?

İdeolojik üstünlüğünü yeniden kazanabilmek için, bilim / ideoloji / politika ya da teori /ideoloji / pratik üçgeninin yeniden kurulması gerektiğine inanıyorsan, böyle bir "kurma" işine, bulunduğun yerin "kurmayı" olarak katılamaz mısın?

Kurmay, "ordunun savaşa hazırlanmasında, savaş sırasında birliklerin yönetiminde komutanlara yardımda bulunmak için yetiştirilmiş subay" demekmiş... Senin sosyalizm ordunda söz yetki karar emekçilerde, öyleyse onlar aynı zamanda komutan! Onlara yardımcı olmak senin görevin!

Kurmay heyeti, eski dilde, "erkân-ı harbiye" demekmiş... Onlar doğuştan "çarıklı erkân-ı harp" değil mi? Onlarla birlikte "heyet" kurabilmelisin; onları da "heyet"e katabil-

melisin! (Ortaya koyduğun toplum projesinde onlar amele, sen mühendis konumunda iken, amelelerin mühendis, mühendislerin amele olabileceği bir işbölümünü bu şekilde gerçekleştiremez misin?)

Diğer kadro adayı arkadaşlarınla birlikte devrimci kurmaylar örgütünün kuruluşuna da mı girişemezsin?

Bu iş için bir avuç da olsa, diğer girişimcilerle birlikte bir kurmay müfrezesi misyonu yüklenerek, inisiyatifini kullanmalısın. Kendini, dağınık kurmay adaylarını mücadele platformlarına sürükleyen bu tür misyon insanlarından biri olarak görebilmelisin. İlk adımlar ancak senin bu girişimciliğin sayesinde atılabilir. Yoksa sen de diğerleri gibi beklersen, "birileri girişsin ben de varım" dersen, kolektif bir bekleyiş sürer gider!

Beklemeyeceksen, kararını vereceksin. Misyon insanı gibi davranma, bir dava insanı olarak yaşama, bu iş için gerekli olduğuna inanmak ve bu iş için yeterli çabayı sarf etmektir. Bu konuda karar vereceksin. Sen de bu kararı verebildiğin ölçüde, dağınık kurmaylardan örgütlü kurmaylar platformu çıkabilir. Bunu da bileceksin.

Misyon insanı olabilme sorumluluğun, şu anda şekilsiz duran kolektif bilinç yükünün taşıyıcılığında somutlaşmalı... Bu noktada, diğer girişimciler gibi, senin de "politik ego"nu bir kenara bırakmak, yani başkaları için doğal karşılanabilen bir özellikten, "önce kendinin ideologu olma" özelliğinden sıyrılmak durumundasın. Çünkü bugün en ciddi tehlikelerden biri budur. Sende ve diğer girişimcilerde "politik ego"ların ön plana çıkması, bireyselleşmeyi körükleyecektir. Öyleyse, sen de "politik ego"ndan ödün vereceksin ve diğerleriyle birlikte kolektif bilincin şekillenmesini ön plana çıkaracaksın. İşte bu kolektif bilinçle, dağınık kurmay adaylarındaki bilgi birikimini, mücadele azmini ve bir arada olma beklentisini açığa çıkarma şansını kullanabilirsin.

İradelerin ortaklaştırılması eğilimi hiçbir şekilde yitip gitmemeli. Herkes kendi yaşantısını ve kendi özel politik yaşantısını sürdürürse, hiçbir adım atılamaz. Bu adımı, diğer

girişimcilerle birlikte zamanı ve mekânı örgütlü biçimde paylaşan "yürüyüş kolunda" sen atabilirsin.

Sözkonusu adımı, kesinlikle, mevcut (ve eski!) ilişkilerin basitçe yeniden düzenlenmesi, geliştirilmesi olarak düşünmemelisin. Siyasi pratiğin ve teorinin yeniden üretimi zemininde yeni bir devrimci atılım ruhuyla ele aldığın zaman ve bunun gereklerini yerine getirdiğin zaman bu yürüyüşün başarı kazanabileceğini görmelisin, ihtiyaç duyulan politik sıçrama, ideolojik / politik çıkış, ancak, kendiliğinden ilişkilerin aşılabilmesini gözeten (ortak devrimci iradenin müdahalesine elverişli) zeminlerin yaratılması ile sağlanabilir. Bunu da unutmamalısın...

Kuşku yok ki, siyasi pratiğin ve teorinin yeniden üretimi, bir program çalışmasıdır ve aynı zamanda "programlı bir çalışma" olmak zorundadır. Nedir bunun anlamı? Muhalefet hareketinin birliğini sağlamak için diğer muhalif güçlere kendi dosyanı (program önerini) sunabilmek, "muhalif güçlerin" bunu kendi özdeneyimleriyle (siyasi pratik içinde) benimseyebilecekleri ve onları politik olarak ikna edebileceğin bir çerçevede tanımlayabilmendir.

Kim mi bu "muhalif güçler"?

İşte hem farklı muhalefet alanlarında yer alan güçler, yani işçiler, memurlar, öğrenciler, kadınlar ve diğerleri; hem de farklı siyasi görüşlere sahip çevreler...

Ancak böyle bir anlayışla, muhalefeti birleştirecek ortak zeminin yaratılmasında kendi payına düşen görevleri yerine getirebilirsin.

Program çalışmasının da programlı olması, önceliklerin tespitinden başka bir şey değil. Muhalefetin birliğini süreç içinde çözülebilecek bir sorun olarak görmeye mecbursun, hemen bir çözümü yok. Dolayısıyla, bu genel sorunun çözümü her devrimci çevrenin olduğu gibi senin de (yer aldığın çevrede) kendi yaşadığın özel-süreci (kemikleştirmekle değil!) yetkinleştirmekle, ortak masanın etrafında yer alabilmek için kendi sandalyeni yaratmaya hız vermekle kolaylaşabilir.

(2015 notu: Yukarıdaki öneriler şimdi haziranlaşma gayretindeki muhalifler bakımından da geçerli değil mi?)

Örneğin, önceliklerin tespiti çalışma alanlarında "işçi (emek) çalışması"nı mı dayatıyor? Bu alanda öncelikle yapılması gereken, bir devrimci işçi (emek) hareketinin yaratılması-örgütlenmesidir. Devrimci işçi hareketi, devrimci işçilerin seslerini duyurabilmeleriyle, vurdukları yerden ses getirebilmeleriyle, kendi öz güvenlerini kazandıkları gibi işçi kitlelerinin de güvenlerini kazandıkları ölçüde, kısacası, söylediklerini yapmaları, yaptıklarını başarmaları, yani politik başarıların taçlandırdığı politik çıkışlarıyla olanaklı hale gelmez mi?

Buna vereceğin yanıt muhalefetin bütün alanları için geçerli elbette...

Öyleyse?

Her Alanda Pratik-Politik Çıkış Kuralı

Pratik-politik çıkışın zemini eylemdir, iştir. Eylemin, isyanın, işin örgütlenmesidir. Böyle bir örgütlenme kişilerin basitçe bir araya getirilmesi ve kişiler için bir hiyerarşi oluşturulması yerine, işlerin bir araya getirilmesi, işlerin tasnifi ve işlerin hiyerarşisinin oluşturulmasını gerektirmez mi? Devrimci politikada birlik, devrimci eylemde birliktir. Politik bir örgütlenme, bu anlamda devrimcilerin kendi aralarında örgütlenmesi değil, devrimcilerin önlerindeki görevlere göre örgütlenmesidir...

Sen sosyalistsin! Öyleyse bu görevleri ideolojik, politik ve örgütsel her düzeyde yerine getirmek durumundasın. Peki sen işçi misin, öğrenci misin, memur musun? Gecekonduda mı yaşıyorsun? Bu farklı düzeylerdeki görevleri, her kim olursan ol bulunduğun alanda yerine getirmek durumundasın. Farklı görevleri yerine getirebilmen, farklı çalışma tarzlarına ihtiyaç duymandır: Farklı iki tarzı, kadro çalışmasını ve kitle çalışmasını nasıl birlikte gerçekleştirebilirsin? Yanıtını geçmiş deneyimlerinden biliyorsun: En geniş kitle çalışması "içinde" en dar kadro çalışmasıyla! Si-

yasi pratiğini bu tarzla biçimlendirebildiğin ölçüde süreçte ilerleyebilmenin yolları açılacaktır.

Kurmay çalışması işte bu "görevler bütünü"nün tasnifi, tanzimi ve önceliklerine göre sıralanması, farklı görevler ve farklı alanlar arasında, farklı düzeyler arasındaki bağların kurulması ve bunların sistemleştirilmesi çalışması olarak gerçekleşebilir. Bunu ise, ancak "öncü kadrolar" yerine getirebilir! Sen "öncü kadro" olmaya aday mısın? Seni kimse bu göreve getirmeyecek, buna sen karar vereceksin! Buna karar verdiğin noktada, diğer devrimciler gibi, bulunduğun yerden bu çalışmaya katılmalı ve bu çalışmayı yetkinleştirmelisin.

Böyle bir çalışmadaki "mantık" ne olmalı?

En kısa ifadesiyle, "amaç"ı ve bu amaca ulaşmak için gerekli araçları tespit edebilmen... Ki bu da karşına bir amaç-araç diyalektiği çıkarır. Diyalektiğin bulunduğu bir yerde sorunu süreç içinde ele alman şart... Süreç içinde ele aldığında kısa dönemde amaç olanın, uzun dönemde bir araç işlevine sahip olduğunu görebilir misin?

Önünde duran "iradi süreç", uzun dönemden (nihai amaç olan sınıfsız toplumdan) geriye doğru baktığında, sosyalizm, iktidarın kazanılması (devrim) ve parti gibi şimdinin amaçlarıyla tanımlanmıyor mu? Bunların her biri birer "amaç" ise; her amaç, bir sonraki amaç için bir araç olmuyor mu? Böylece kaçınılmaz olarak, ele aldığın her araç önündeki amacın özelliklerini de barındırmak, onun özelliklerini bir nüve olarak taşımak durumunda...

Bugün, önündeki görevi devrimci hareketin yeniden üretilmesi ve partinin kazanılması olarak tanımlayan bir kurmay çalışmasında, kısa vadeli, orta vadeli, uzun vadeli amaçlarını gözden kaçırmamalı ve bunlar arasındaki bağlantıyı kurabilmelisin. Ancak bu şekilde, reel politikadan uzak durma şansını koruyabilirsin.

Şimdi atacağın ilk adım, devrimci hareketinin yeniden üretilmesi anlamında bir devrimci birlikteliğin zemininin hazırlanması çalışmasında yer almaya yönelmeli. Bu, kendine "örgüt kur" komutundan önce, "örgüt kurmanın ge-

reklerini yerine getir" komutunu vermen demektir. İlk amaç olarak birleşmenin (diğer devrimci arkadaşlarınla birlikte siyasi çalışma yapmanın) zemininin hazırlanmasına yönelik böyle bir vaziyet alış, bu amaca ulaşabilmen için var olan imkânları, kendi gücünü değerlendirmeni ve bu amaca ulaşırken önüne çıkan engelleri tespit etmeni ve bu engellerin ne şekilde aşılabileceğine karar vermeni gerekli kılar.

İşte bu noktada amaca ulaşmak ve engelleri aşmak için gerekli olan araçların (ve ilişkilerin) hangi düzeyde örtüştüğünü ve farklılaştığını ayırt edebilmen önemli...

İlk adımlarını atarken, sözkonusu amaç-araç diyalektiğine uygun davranabilmen, unutma ki sürecin sonraki evrelerindeki gelişmeleri de etkileyecek.

İlk adımlarında ne tür bir örgütlenme amaçladığını belirlemen, ne tür bir parti, ne tür bir iktidar (devrim) ve ne tür bir sosyalizmi amaçlamış olduğunun da göstergesi... İlk adımların, nasıl bir parti, nasıl bir devrim ve nasıl bir sosyalizm anlayışına sahip olduğunu ifade eden ideolojik / politik tercihlerinin etkisini taşıyacak. Bunun tersi de doğru: Bu ilk adımların, süreç içinde ulaşacağın amaçların niteliğini de ortaya koyabilecek.

Bilmelisin ki, örgütlülük adına bürokrasinin, merkeziyetçilik ve önderlik adına şefliğin, disiplin adına inisiyatifsizliğin egemen olduğu bir süreçten sosyalizm amacına uygun olmayan bir araç çıkar ve bu araçla sosyalizm kazanılamaz. Aynı şekilde, demokrasi adına örgütsüzlüğün, inisiyatif ve yaratıcılık adına programsızlığın, katılımcılık adına desentralizasyonun (merkezsizliğin) egemen olduğu bir süreçte yaratılan araçlarla ne iktidarın ele geçirilmesi, ne iktidarın örgütlenmesi, hiçbir şey mümkün olmaz.

Peki, o halde mümkün olan nedir?

Sana göre de, devrimci politika, (iş bitiricilik anlamında) bir zanaat değil bir sanatsa, bu, eldeki imkânları sezgi gücünle ve bilimsel yöntemlerle değerlendirmeni gerekli kılar. Bu anlamda devrimci politikayı, imkânları bilimsel değerlendirme sanatı olarak benimsemelisin. Devrimci politika, verili koşullara müdahale ederek, imkânsız görüneni müm-

kün kılma, yani iradi müdahaleyle imkânlar yaratma çabasıdır. Amaç politikada, yalnızca mevcut imkânları kullanmayla elde edilemez; bu amaç uğruna dişe diş bir mücadele vermeyi göze almalısın. Başka seçeneğin yok...

Sosyalistsin! Sosyalizm için yola koyulduğun bu süreçte önce, nasıl bir sosyalizm, nasıl bir devrim, nasıl bir iktidar amaçladığını, bu yöndeki politik tercihlerini hangi ölçüde açıklığa kavuşturabilirsin?

Peki ama "önce bunları tartışalım, açıklığa kavuşturalım, ondan sonra yola koyulalım" diyebilir misin? Yoksa, "bunları sonra tartışırız" deyip önce yola koyulmaktan mı yanasın? Ya da, "biz bu tartışmaları on sene önce bitirmiştik, tartışacak yeni bir şey yok" deyip yola devam mı ediyorsun?

Kuşkusuz, bunlar saçma ikilemler.

Her şey bir yana, hiçbir şey bilmesen bile, istediğin sosyalizmin nasıl bir sosyalizm olmaması gerektiğini, devrimin nasıl bir devrim olmaması gerektiğini, partinin nasıl bir parti olmaması gerektiğini biliyorsun.

Üstelik, bunların nasıl olması gerektiği konusunda, devrimci hareketin teorik birikimi sayesinde önemli referans noktaların var. Bu referans noktaları sayesinde, kendini rahatlıkla "revizyonist-reformist" denilen örgütlenmelerden ve "fokocu" anlayışlardan uzakta tutabilecek bir konumdasın. Bu durum, şimdiki halinle bile, bunlardan mücadele anlayışı, çalışma tarzı ve en önemlisi politika üslubu (devrimci politikanın bir sanat olarak uygulanması) bakımından daha sağlıklı bir zemin üzerinde yer alabilmene imkân sağlamıyor mu? Ama aynı zeminde "doğru" bir yerde durmayı sürdürdükçe, tıkanmadan yine kaçınamıyorsun. Çünkü, bu zemin artık "eskidi"; burada duruşun seni muhafazakârlıktan başka kimliğe sahip kılmıyor.

Önündeki pratik gündelik görevleri yerine getirebilmek için, sorunu, "öncelikle teorik ve örgütsel düzlemde güçlü olmalıyız" şeklinde tanımlaman yanlış olur. Çünkü birçok bakımdan eksiklikler meydanda ve güçlü olabilmek için bu görevleri yerine getirmen şart. Bu noktada, kendini yenilgi şokundan kurtarmanın zamanı gelmiştir, zemini hazırdır.

Pratik süreç içinde gelişecek bir ideolojik / politik netleşme süreciyle, katıldığın tartışma sürecinin senin bakımından da böyle bir misyonu olabilmeli. Kaderini tayin etmek ve ortak bir irade yakalayabilmek için...

Niyet Kuralı

Nasıl bir sosyalizm? Nasıl bir devrim? Nasıl bir örgüt?

Bunlar gerçekten de çok zor sorular mı?

Katılımcı ideolojiden yana olursan, ilk ve son adımların aynılığı kuralına inanırsan, bunların yanıtlarının zor olmayacağını anlatmaya çalışmıştım... Devam edeceğim:

Elbette, pek çok devrimci gibi sana da sosyalizm, devrim teorisi, örgütlenme anlayışı vb. konular çok karmaşık sorunlarmış gibi gelebilir. Bunların "üst düzeyde" politik çözümleyicilere (ideologlara ya da teorisyenlere!) havale edilecek strateji-taktik hesaplarının, kılı kırk yaran (sofistike) yönlerinin bulunduğunu düşünebilirsin. Ama sonuçta, bunları "stratejistler" değil, mücadele alanındaki devrimciler (yani sen!) ve emekçiler hayata geçirecek. Bunları özümsediğin, özdeneyimlerinle geçerli-gerekli görebildiğin ölçüde başarıyla ve kararlılıkla uygulayabilirsin. Üstelik bu tür "stratejik ve taktik hesaplar", sözün, kararın ve yetkinin uygulayıcılarda olduğu bir dava uğruna yapılıyorsa, bütün bu hesaplarda da aynı ilkenin geçerli olması, en azından "uygulayıcılara" bunun hesabının verilmesi gerekmez mi?

Yine de, teorik-politik çözümlemelerin, "ehemmiyetine binaen", belli düzeyde "karmaşık" hesaplamalarla ele alınmasındaki kaçınılmazlıktan söz edebilirsin. Bununla birlikte, bütün bunları "pratik-dilden", gündelik hayatın (mücadelenin!) dilinden telaffuz edebilmen olanaklı, işte o zaman, sosyalizmin-devrimin teorisinin, devrim pratiğinden daha zor olmadığını görebilirsin. Ya da yapmasının zor; anlamasının zor olmadığını... Teorik dille değil, kimilerinin sana "dar-pratikçi" diyeceğinden çekinmeden, pratiğin diliyle konuşabildiğin zaman arkadaşlarınla ve emekçilerle daha kolay anlaşabilirsin. (Ama unutma: Yeter ki, pratik-politik dünyan ile gündelik dünyan birbirinden kopuk ol-

masın...) Strateji-taktik, asgari-azami program gibi kavramları bir an için kenara koyabilirsen, "vülgerleşmeyi" bilinçli şekilde ve geçici olarak kabul edebilirsen, önüne dikilen sorunlar karşısındaki çözümleri daha net görebilirsin:

Hedefin nedir? Öncelikli hedeflerin nelerdir? Neler yapmalısın? Nasıl yapmalısın? Kimlerle yapmalısın? Hangi araçlarla yapmalısın? Ne kadar sürede yapmalısın?

"Hedef"in: Sosyalizm mi? Öyleyse, çözümlerin buna göre. Ama "çözüm"lerin, önce bütün bu soruları bilinçli tercihlerinle birlikte sorabilmende yatıyor.

Bak şimdi; anlattıklarım ve anlatacaklarım, teori filan değil. Elbette "teori" de insanlar için ve benim sosyalizme-devrime dair anlattıklarım ve anlatacaklarım da... Öyleyse? Öyleyse önce "niyet"ini ortaya koyabilmelisin, açığa çıkarabilmelisin. Sosyalizm ve devrim "teori"lerindeki ortaya çıkan fetişi (yabancılaşmayı, kuruluğu) reddedebilmelisin. Sonra bu niyeti, "birileri" (belki de sen!) teorize edebilir!

Ama önce "niyet"!

Belki sen de sosyalizme ve devrime dair söylediklerimi dinlerken, "amma da fantezi ha!" diyeceksin. Hiç önemi yok. Bunları teori değil, gerçekten fantezi olarak değerlendirebilirsin. Varsın fantezi olsun! Ama fanteziler olmadan teori olmaz ki! Simyagerler olmasaydı, kimyagerler olabilir miydi?

Çünkü önce "niyet!"

Belki de teorinin yeniden üretilmesi, niyetimizin teorize edilmesinden başka şey değil. Çoğu kez, asıl niyetimizi unutup, "devrim memuru" olmadık mı, olmuyor muyuz?

Birinci kişisel kuralım: Kendi payıma, henüz "teorisyen" dedikleri türden bir "mertebe"ye ulaşamayacağımın ayrımındayım! Ulaşmaya soyunsam, daha kırk fırın ekmek yemem lazım. Böyle bir iddiam da yok. Ama "bu işi", dertlerimizi-sorunlarımızı "dile getirme" gibi bir niyetim var. Kabul edersen...

İkinci kişisel kuralım: Söylemiştim, bütün bunları bir deneme, bir anı, bir politik değerlendirme, bir teorik çerçe-

ve olsun diye yazmıyorum. Başlangıçta bunların hiçbirini düşünmedim ya da hedeflemedim. Salt seninle "dertleşme"-tartışma arzusunu karşılamaya çalışıyorum. Teoriyi insanlar yapar ve teori insanlar için yapılır. Fizik teorisi de böyle, "politika'nın teorisi" de... İnsanların dertleri için teori kurulur; dertlerine çare için: "Dertleşmek", önce, doğrudan çözüm bulmayı amaçlamaz; dertleri tanımlar, açığa vurur yalnızca. Dertleşme, kuralsızdır! Dertleşirken, kurallara rağmen aykırılıktan söz edebilmek, belki, "teori-politika" filan dışıdır; ama insancadır! Sahte kuralları hiçe saymak, yani aykırılık: Asiliktir! Devrimciliğin de en önemli kuralı: Asiliktir! İnsanları –beyinleri dahil!–köleleştiren her tür kurala isyandır... Öyleyse "ideoloji", geçmişte kalan toplumsal ve kişisel anılarımızın ve geleceğe dönük toplumsal ve kişisel düşlerimizin, politik değerlendirmelerimizin, teorik çerçevelerimizin ve dertleşmelerde dile getirebildiğimiz toplumsal ve kişisel gündelik dertlerimizin ve çarelerimizin bileşkesi midir?

Nasıl bir sosyalizm mi? Nasıl bir devrim mi? Nasıl bir örgüt mü? Sosyalizmi kimler için istiyorsun? Ne için istiyorsun? Ama sosyalizmi kimlerle elde edeceksin? Nasıl elde edeceksin? Ama bu "devrim"dir! Devrimi kimlerle yapacaksın? Nasıl yapacaksın? vb. vb.

Tamam! Ülkende olup bitenlerin üstüne bir de dünyada olup bitenler binince, bu soruların yanıtının kolay olmadığını söyleyebilirsin. Bulacağın yanıtları derinden etkileyen bir dönemin eşiğindesin. Olup bitenler, sosyalizme ve devrime dair bir tarihsel dönemi fiilen sona erdiriyor...

Ve sen hâlâ "kafam karışık" diyor musun?

Tamam. Pes! Kabulümdür!

"Kafa karışıklığı", tanım gereği ideolojik bir karışıklık olsa gerek. İdeoloji nedir? Dünya görüşü mü? Yoksa "başka bir şey" mi?

Doğrudur, ideolojik karmaşa, eski kavramlarının sahip olduklarını varsaydığın açıklayıcılıklarının ve güçlerinin yitmeye başlamasına denk düşer. Ama ideoloji nedir, onun yarattığı karmaşa nedir? Sözgelimi, merkezi plan düşünce-

sinin piyasa ekonomisi karşısında geçersiz kalmasının kanıtlanması mıdır? Ama bu ve benzeri "karmaşık" soruların yanıtını "sen" veremezsin ki. Ne yapacaksın? Bu yanıtların, yine sözgelimi, yeni tür "bilim işçileri" tarafından bulunmasını mı bekleyeceksin, "kafanın açılması" için?! Hayır, "bilim işçileri"ni işsizleştirme kuralı koymuştuk.

Ama doğrudur, bu ve benzeri sorular da dahil, verilecek hiçbir yanıt kısa vadede bu soruların sorulmasına yol açan gelişmelerin ortaya çıkardığı "ideolojik tahribat"ın etkilerini ortadan kaldırma gücüne sahip olamaz. Politik sorunların çözümü için ideolojik sorunun çözümünde sağlanacak gelişmenin ölçülebilir bir "vadesi" var mıdır? Varsa nedir? Kısası, ortası, uzunu? Ki bu bir insanlık macerasıdır!

Senin için önemli olan şu: Önünde duran ideolojik sorunların ağırlığını kabul etmekle birlikte, bunların çözümünü başkalarına havale etme hakkın yok. "Yahu ben bu halimle sosyalizmin ekonomik modelini nasıl kurabilirim, bir toplum tasarımını nasıl yapabilirim" mazeretine de sığınamazsın. Yoksa, yine oturup beklemek, "teorisyenlerin" ya da "abilerinin" senin yerine tartışmasını, senin yerine model kurmasını izlemek "zorunda" kalırsın. Önündeki ideolojik sorunlar, bunların görünürdeki karmaşıklığı ideolojik mücadeleye senin katılımını engelleyecek denli gözünü korkutmamalı. Çünkü bunlar senin sorunların. Üstelik zor değil, kolay... Sen eline aldığın zaman kolay. Sen çözümü başkalarına bıraktığın ölçüde zor...

Şimdi elbette bilim ve gündelik hayat arasına ideoloji girse bile, bilimsel çözümlemelerin önemi ve zorunluluğu yadsınamaz. Biliyorsun, sadece "amele sosyalizmi" (ya da Nazım'ın "yârin yanağından gayri her yerde her şeyde hep beraber" diye şiirselleştirdiği Şeyh Bedrettin *Varidat*'ının naif toplumsal güzelliği) değil, ütopyandaki toplum projesi; ama bu projeyi amelelerle birlikte, mühendislerin amele, amelelerin mühendis olabileceği bir çalışmada oluşturmalı, öyle değil mi?!

Önünde duran ideolojik sorunların kısa vadede çözülemeyeceğini kabul etmekle birlikte, politik sorunların çözü-

mü için attığın her adımın ideolojik sorununun çözümünü kolaylaştıracağını, ideolojik sorununu çözdükçe elindeki politik çözümlerin "kalıcı" nitelik kazanacağını bilmelisin... İşte bunu bilince, nasıl bir sosyalist düzen sorusuna yanıtı bugünden verebilirsin!

Sosyalizm! Hemen şimdi...

Devrim! Hemen şimdi...

Örgütlenme! Hemen şimdi...

Ama bunları diyebilmen de, "isyan, hemen şimdi!" deme mecburiyetine bağlı, isyan, hemen şimdi ve her düzeyde! Yaşamını ve beynini köleleştiren, toplumu köleleştiren kurallara karşı, muhafazakârlığın her türünü yeniden üreten kurallara karşı, isyan, kuralsızlığın kuralıdır...

Bugün nasıl bir sosyalizm sorusuna yanıtı, nasıl bir devrim ve nasıl bir örgüt yapacağına karar verirken bulabilirsen, yine bugün sosyalizmin bütün bir tarihsel döneminin fiilen sona erdiği bir eşikte, ideolojik düzey ve politik düzeyi özdeşleştiremezsin ama handiyse bitiştirebilirsin.

Önünde çözüm bekleyen sorunları ideolojik-teorik diye tanımlamakla yetinmezsen, bunları ideolojik-politik sorunlar kategorisinde ele alabilirsen, işte o zaman sen, evet sen, çözümlerini tartışmaya ve sorunlarını çözmeye "buradan" katılabilirsin. İdeolojik sorunların öne çıkması, senin için ideolojik-politik sorunların öne çıkmasıdır.

Nasıl bir devrim mi? Devrim, sosyalizmin başlangıcıdır; devrimi nasıl yaparsan, sosyalizmi öyle kurarsın. Sosyalizmi nasıl tasavvur ediyorsan, devrimini de buna göre yapmalısın... Sosyalizm'in kendisi de "bir devrim"dir. Sınıflı toplumdan sınıfsız topluma "tarihsel" bir sıçramadır...

Nasıl bir örgüt mü? Devrimi örgütlerinle ve örgütlü kitlelerinle yapabilirsin. "Örgüt"lerinin, sosyalizmin ta kendisi olduğunu gösterebilmelisin: Örgütün ve kitleleri örgütleme tarzın, sosyalizmin bugünden yeşeren nüveleri olabilmeli... Kitleleri "vaatlerin" ile sosyalizme kazanmayacaksın ki! Sosyalizmin şu gezegende yaşayan bütün emeği ile geçinenler için "cazip bir düzen" olabilmesi, senin örgütlenmenin "cazip" olabilmesine bağlı... Örgütünün eyleminin

muhtevası (kâğıt üzerindeki değil hayata geçirmekte olduğun "program"ın!) sosyalizmin vaadi olabilmeli. "Sosyalizminin" nasıl olacağına yaptıklarına bakarak karar verilebilmeli. Örgütlerinde ve ilişkilerinde sosyalizmin örgütlenme anlayışı hissedilebilmeli.

İşte bu nedenle:

Sosyalizm! Hemen şimdi.

Devrim! Hemen şimdi.

Örgütlenme! Hemen şimdi.

İşte bu nedenle: "Önce ideolojik sorunları belli ölçüde çözelim, sonra politik ve örgütsel sorunlarımıza el atabiliriz" hakkına ve şansına sahip değilsen, aynı şekilde, sözgelimi yaşamakta olduğun "örgütsel sorunları" ya da "örgütsüzlük" sorununu da salt politik sorunlar düzleminde ele alamazsın. "Örgütüm yetersiz onun için başarılı olamıyorum, örgütüm yok onun için bir şey yapamıyorum" şeklindeki gerekçelerinin, bugün için fazla anlamı yok. Örgütünü yeterli hale getirsen ne olur? Örgüt kursan ne olur? Bunu bugün salt politik bir sorun olarak gördüğün ölçüde, hiçbir şey olmaz! Eski çözümlerinle eskisi gibi olabilirsin ve birlikte örgütlenmeyi amaçladığın insanlar, örgütünü "tarihsel bir dönemi sona ermiş" sosyalizmin örgütü olarak değerlendirir; kimse yanına gelmez! Ama bunun diğer anlamının, bugün, sosyalizmin yeni bir tarihsel dönemine fiilen girmek olduğunu da kabul ediyorsan, "eskisi gibi" olabilmenin de fazla anlam taşımadığını, yeni çözüm arayışlarının salt politik değil ideolojik bir girişim olduğunu da bilmelisin. Çünkü yenidünya düzenine her düzeyde alternatif kendine ait "yeni" bir dünya düzeni istemelisin: Eskisi gibi "reel"-olmayan, istediğin gibi olabilen bir sosyalizm! Kendine ait yeni bir düzen yaratma yolunda, seni yine kendine ait eski dünyevi alışkanlık ve saplantılarından da vazgeçirebilecek bir tarz olabilmeli bu.

Dolayısıyla, bugün nasıl bir sosyalizm ve nasıl bir parti ya da nasıl bir gençlik örgütü ya da nasıl bir işçi örgütü bir ve aynı sorudur. Sözgelimi, özellikle devrimci gençlik örgütleri (1990 başlarında) neden sıkışıp kaldılar ve kilitlendiler?

Bu örgütleri oluşturanlar "kötü çocuklar" olduğu için mi? Ya da örgütlenme "biçimleri" yanlış olduğu için mi? Düzene karşı olan, potansiyel birer asi olan diğer gençler neden bu örgütleri cazip bulmuyorlar ve örgütlenenleri "dernekçi" diye küçümsüyorlar? Sosyalizmi "cazip" bulmadıklarından! Asıl yanıt budur. Devrimci gençler, bu nedenle ağızlarıyla kuş tutsalar, sayılarını üçten beşe çıkaramıyorlar. Oysa sorunun kaynağı kendileri değil. İçlerine kapanıp "biz nerede yanlış yaptık, örgütümüzü kurarken neyi eksik bıraktık" diye dönüp durmalarının da fazla anlamı yok. Çözüm kendi sorun alanlarının dışında. Öyleyse, çözüm, benzeri her örnekte de, sorun alanını genişletmekte aranmalı. Nasıl bir "dev-genç" ile nasıl bir "sosyalizm" sorusunun, bugün, aynı düzlemdeki sorunlar olduğunu, politik çözüm ile ideolojik çözümün bitişik olduğunu karşılaştığın her gündelik sorun bağlamında bile görebilmelisin.

Ama hep kaçıyorsun! İki "dünyan" arasındaki bir kopuşu yaşıyorsun. Yanılsama! Kralın elbisesi ile uğraşıyorsun. YÖK'e karşı çıkıyorsun, özerk üniversite diye bağırıyorsun. Bütün bunlar, şimdi, somut ama "kuru" sözler ve sadece gündelik sözler... Kralın elbisesi ile uğraşıyorsun ve sadece gündelik örgütlenmendeki yetersizliklerinle, demokratik merkeziyetçiliği neden işletemediğinle, gündelik çalışma tarzındaki beceriksizliğinle, korsan gösterilere neden elli yüz kişiden fazlasını getiremediğinle uğraşıyorsun. İkilemlerin içinde yaşıyorsun. Gündelik hayatında kitaba uygun ve ütopik yaşamaya zorlanıyorsun. Demokratik merkeziyetçiliği işleyen, kitlelerin somut taleplerine sahip çıkan ve kitleleri bu talepler doğrultusunda devrimci mücadeleye çekmeyi amaçlayan, kitapta da yazan ve "doğru" olan bir dünya...
Peki "doğru" olan ve "gerçekte" olan hep aynı mı? Hangisi daha sahici? Söyleyeyim, "doğru" olan senin "istediğin gibi" olandır! Sosyalizm istemektir! Oysa kitaba ve ütopyana uygun olmasını arzuladığın düşünce dünyanda hiç de gündelik yaşayamıyorsun. Dur biraz! Önce umudunu yeşert! Önce neden örgütlendiğini, bir kez daha sor kendine. Bildiğin yanıtları, olsun, bir kez daha yinele, ama sadece kitaplardaki gibi değil, gündelik dilinle de yinele... O zaman, belki, gündelik tavrınla, örgütünü ve çalışma tarzını uyumlu kılabilirsin. Ortaya koyduğun taleplerin, programın, yeter ki senin gündelik arzularının ve yaşam tarzının ifadesi olabil-

sin. Arzuların taleplerin olsun, yaşam tarzın programın: İşte, önce bunları örgütle! İnandırıcı olabilirsin. İnanarak yaptıklarınla inandırıcı olabilirsin...

"Apolitik" Kural: Sosyalizm İstemektir!

Sosyalizm bir istektir, bir zorunluluk değil; sen istediğin ölçüde elde edilebilir. İdeolojin, bilinçli isteğindir.

Bir yanda "program"ın (vaatlerin) diğer yanda eyleminin muhtevası durmasın; kimse yanına vaatlerine "kanarak" gelmez; cezp edici yönün, eyleminin muhtevasında yatar. Yaptıkların inanılır olduğu ölçüde, vaatlerinin- programının da istenilir olduğunu kanıtlayabilirsin. Stratejinin, taktiklerinin, programlarının gündelik hayatta inanılır ve istenilir karşılıklarıyla...

Dilemek de istemektir; istemenin uysal bir biçimi... Ama istemek, yalnızca bir dilek olamaz. Sözgelimi, sen de sevdiklerin için "sağlıklı mutlu bir yaşam" dileyebilirsin! Kimden? Belli değil! Sağlıklı mutlu bir yaşamı gerçekleştirmek için elinden gelenler, yapabileceklerin nelerdir? Yine belli değil! Dilemişsin işte... İyi niyetinin sevecenliğinin bir göstergesi; ötesi? Yok!

İstemek, dilemekten daha kesindir. Kimden neler istediğin, isteklerini elde edebilmek için neleri yapman gerektiği belirgindir ya da öyle olmalıdır. İstemek, bir yaptırım bir yükümlülük altına girmektir. Yükümlülük, sorumluluk gerektirir. Öyleyse her istek bir sorumluluk taşımalı. Sorumluluk, bilinç gerektirir. İsteklerin, bilinçli istekler olmalı. Bilinçli olarak istemen, bilinçli olarak çaba sarf etmendir.

Bir şeyi yapmamak için on tane neden bulunabilir, yapmak için ise tek bir neden yeterli olurmuş: İstemek! Neyi istediğini bilerek istemek, gerçekleşeceğini bildiğin bir şeyi istemek, onu yarı yarıya elde etmendir; gerçekleşmeyecek bir şeyi istemen olmayacak duaya âmin demendir...

Elbette, istemenin sınırı olmaz, sınırlı –ve hemen şimdi– gerçekleşebilir isteklerle yetinmen zor. Aksi halde, düş gücü, arzu, tutku gibi seni "insan" yapan duyguların da olmazdı. Sınırsız arzuların ile gerçeklik arasında her zaman bir çatış-

ma sözkonusu. Çatışmayı ortadan kaldıramazsın ama (önceden sözünü ettiğim "isyankâr uzlaşmacı olma" kuralıyla!) uzlaştırabilirsin! Bu uzlaşmayı, arzularının gerçekçi biçimleri olan bilinçli isteklerin ve nesnel gerçeklik arasındaki çelişkinin çözümüyle sağlayabilirsin. Çelişkinin çözümü, isteklerinin gerçekleşmesiyle sonuçlanan çözümü, çatışmanın uzlaşmaya dönüşmesine yol açar. Ama uzlaşmanın altında çatışma sürer gider. Her uzlaşma, çatışmanın örtülmesinden başka bir şey değil. Uzlaşma, çelişkinin çözümüne bağlı olarak çeşitli biçimlerde olabilir. Çok isteyip azıyla yetinmen bir uzlaşmadır. Burada, bilinçli olarak isteklerinin bir bölümünden vazgeçmek vardır: Özveri.

Özveri, senin kendinle uzlaşmandır, arzularına gem vurmak için isteklerini isteyerek sınırlayabilmen, azaltmandır. Üstelik, derler ki, az şey isteyip kanaatkâr olunca çok şey elde etmek mümkündür. Bu, ne ölçüde doğrudur?

Tevekkül ile kanaatkâr olmayı birbirine karıştırmazsan, nicelik olarak az istemen, ama bunların gerçekleşmesini çok istemen, elde edilmelerini güvence altına alır. (Politikada tevekkül, reformizme; kanaatkâr olmak gerilla tarzı siyasete denk düşer. Her ikisinde de isteklerin parça parça elde edilmesi vardır. Ama tarzlar farklıdır: Birincisi verilmesini bekler, ikincisi koparıp alır...) Az da olsa elde ettiklerini, daha sonra, ötekilerini elde etmede basamak ya da araç yapabilirsin. Böylece az isteyerek süreç içinde çoğunu elde edebilirsin. Öyleyse isteklerin de niceliği ve niteliği önemli. Varsın isteklerin niceliği az olsun ama isteme gücü-niteliği yüksek olsun. Öyleyse, az isteyerek ama elde etmek için çok çaba sarf ederek arzuların ile gerçeklik arasında uzlaşma sağlar, denge kurabilirsin. Dengesizlikten kurtulabilirsin. Az istemek, küçük isteklerle yetinmek değildir, isteğinin nitelikli olması, onun büyük-hatta erişilmez görünen bir ideal, bir ütopya olması anlamına gelebilir. İdeale ulaşmak bir arzudur. Ama idealine yönelmen, isteklerini gerçekleştirmenin bir biçimidir. O yolda, hedefe ulaşamazsan dahi, kazancın bol olabilir! Kazandıkların yanında yitirdiklerini, kârdan yapılan zararlar olarak hesaplayabilirsin! Düşlerin,

arzuların, ideallerin, ayakların yere sağlam bastığı sürece, bilinçli isteklerinin gerçekleşmesinde seni elbette kamçılar, şevklendirir. Asıl olan bir ideal için harcadığın çaba sayesinde, o ideale yönelmiş bilinçli isteklerini elde edebilmen değil midir?

İdealin (ütopyan!) belki ona yaklaştıkça uzaklaşan bir şeydir. Elde ettiklerin biriktikçe idealin başka biçimlere, yeni biçimlere bürünür ve yine uzak bir hedef olarak durur. Ama birikim arttıkça kazancın artar, isteklerin –yerini yenilerine bırakarak– gerçekleşmiş olur.

Ama bir de, bir de hedefe ulaşmak uğruna yitirdiklerin, isteklerinin gerçekleşmesini engelleyecek ölçüde olmuşsa?! Artık gerçekleşmiş isteklerin de önemsizleşir-değersizleşir mi? (Pirus zaferi gibi!) Arzuların ihtiras olmuşsa, bilinçli isteklerinin önüne geçmişse, böylesinden kaçamazsın...

İhtiras, kör tutkudur. Körlük, idealin görülmemesidir. Aracın asıl amaçla yer değiştirmesidir; başarısı rastlantısal ve geçicidir. Bilinçli isteklerin gerçekleşmemesi başarısızlıktır, yenilgidir. Yenilgi, Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmandır. Bilinçli istek, zahmetli iştir, pirinç almaya giderken bulguru da yanında taşıyabilmendir.

İsteklerin, ihtiyaçlarından doğmalı. Neye ihtiyacın varsa onu istemelisin. İhtiyaç, elde edilmesi zorunlu olandır. İhtiyaçlardan doğan haklı isteklerini eninde sonunda gerçekleştirme şansını hiç yitirmezsin.

Söyle, senin neye ihtiyacın var?

.....: (bu bir dilektir)

....: (bu bir istektir)

.....: (bu bir özlemdir)

Marx bize bugünkü kapitalizmin kötülüğünü bilmeyi öğretmişti ve sosyalizmi istemenin kaçınılmazlığını. Bugünü bilmek mümkün, yarını istemek de. İdeoloji bilinçli istektir.

İşte teori de pratik de, bilim de politika da böyle bir isteğin dolayımında işlev kazanabilir.

Sosyalizm projesinin gerçekleşmesi bilimsel çözümlemeler (teori) sayesinde belirlenen çözüm yollarının, ideolojik bir dolayımdan (emekçilerin kısa / uzun dönemli çıkarları) gerçek (ya da gündelik) politik tercihlere, somut/uygulanabilir (pratik) çözüm biçimlerine ulaşılmasıyla mümkündür. Nedir bunun anlamı?

Sosyalizm sözkonusu olduğunda bilim-ideoloji-politika ya da teori-ideoloji-pratik ya da çözümleme-ideoloji-çözüm üçgeni gerçekten de hayati bir önem taşıyor...

İdeoloji nedir? Politika nedir? Bilim nedir?

Politika, pratik çözümlerdir. Bilim ise teorik çözümlemeler / öncüller. İdeoloji, teori ile pratik, bilim ile politika arasında bir "dolayım"dır.

Politika, yapılacak işlere dair karar verme süreçleridir. İdeoloji, bu süreçteki tercihleri, "çıkar"lara göre süzgeçten geçirir: Emekçi sınıf(lar)ın çıkarlarını! Bu çıkarların gerçekçi ve kalıcı biçimde savunulması için bilime (teorik çözümlemelere) dayanmalıdır. Bilim, isteğin gerçekleşmesi için bugünü bilmek ve bugünü yarına dönüştürmek çabasında gerçek bilginin kaynağı olabilir.

Politikalar, pratik çözümler, ideoloji dolayımından geçerek üretilir. İdeoloji ise bilimsel çözümlemelere (teorik öncüllere) dayanmalıdır.

Bilimsel çözümlemelere (teorik öncüllere) dayalı bir ideoloji ile üretilen politikalar (pratik çözümler) güçlü bir önderlik (kitlelerin benimsediği bir önderlik) sorununu ortaya koyar. Politikalar, ideolojinin türevi olduğu kadar, örgüt çizgisi (önderlik) ve kitle çizgisinin de bileşkesi olabilmelidir. Önderliğin güçlü olabilmesi için, bilimin (teorik çözümlemelerin) değil politikaların (pratik çözümlerin) kitleler tarafından benimsenmesi yeterlidir. Bunu ise ideoloji sağlayabilir.

İdeoloji kitleler tarafından kavranıldığı ölçüde ve sürece maddi bir güç haline gelebilir; hem ideolojinin türevi hem

örgüt çizgisi (önderlik) ve kitle çizgisinin bileşkesi olabilen politikalar, sosyalizm için "uygulanabilir" bir nitelik kazanırlar.

Bu ise, kitlelerin her alanda politika üretimine bilinçli ve aktif katılımının sağlanmasıyla mümkündür. Bugüne dek, teorik olarak, böyle bir katılımı sağlayabileceği varsayılan kültür devriminin sosyalist devrimden (iktidar alındıktan) sonra ön plana çıkması benimsenmiştir.

İşte seninle "nasıl-nasıl-nasıl" sorularına (dertlerimize) dair yanıtları (çareleri) ararken, ayağımızı basacağımız zemin böyle bir üçgen olabilir ya da "teorik" bir dille söylememi istersen: Bunlar, öncüllerimizdir.

"Sosyalizm! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları

Kuralsızlığa kural: Sosyalizm kuralı! Ama bu kuralı bir kez daha kurallaştırırsan yine kuralsızlığı elde edebilirsin: Kuralsız sosyalizm! Evet, kuralcı, muhafazakâr ve dogmatik olmayan bir sosyalizmi... İstediğin de böylesi değil mi?

Ama kuralsız sosyalizmin kurallarına başlamadan önce bir uyarı: Bıktırıcı gelse bile şu kuralları (tespitleri ya da öncülleri) ikide bir dinleyeceksin:

- Marksist teori bir süreçtir; bitmemiştir...
- Sosyalizm bir geçiş sürecidir; yaşanılan tarihsel dönemde sosyalizm süreci tamamlanmadan sosyalizm ortadan kalkmıştır; sosyalizm bitmemiştir...

• Sosyalizmde başlıca "politik" hedef yöneten-yönetilen ayrımının ("politika"nın!) ortadan kaldırılmasıdır; bunun anlamı üretenlerin yöneten olması, yani emekçilerin her düzeyde ve alanda söz, yetki ve karar sahibi olmasıdır...

• Emekçilerin, "iktidara gelince", iktidar olmayı ve iktidarı kullanmayı (kendi kendilerini yönetmeyi) bilemeyişlerinden dolayı bu gücü "başkalarına" kaptırmamaları için; emekçilerin iktidarı almadan önce kendi özdeneyimleriyle kendilerini yönetmeyi öğrenmeye başlamaları şarttır.

(Her karmaşık görünen sorunun çaresi işte böyle formüle edilirken "basit" ve tatbikatta hayli "zor" kurallarda / tespitlerde / öncüllerde yatıyor. Ama bunlar olmadan da sosyalizm olamıyor işte... Dolayısıyla, önüne çıkan her sorunun yanıtını, bu öncüllere dayanıp dayanmadığı konusunda tekrar tekrar sorgulamak zorundasın.)

Evet, nasıl bir sosyalizm? Devrimci bir sosyalizm! Sosyalizmin kendisi bir devrim. İstediğin bir sosyalizm, devrimin (istediğini gerçekleştirme çabanın) yarattığı bir sosyalizm olabilir.

Sosyalizmin kendiliğinden, nesnel yasaların zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmayacağını biliyorsun. Bu yönde, iradi bir müdahale lazım. Sosyalizmi istediğin, uğruna mücadele ettiğin bir hedef saydığın zaman kazanabilirsin...

Sosyalizm "hayali"ni gerçekleştirmenin tek yolu ise devrimdir.

Marx 11. Tez'ini formüle ederken, "tek yol devrim" demişti: Filozofların dünyayı yorumlamakla yetinmelerinin geçersizleştiği, artık dünyayı değiştirmek gerekliliğinin ortaya çıktığı bir düşünce sisteminde, değişimin kavramlaştırılmış eylemidir, devrim!

Kuşkusuz, sosyalizm pek çok yoldan ve çeşitli patikalardan geçilerek ve çeşitli düzeylerde gerçekleşebilir, ama bunun ana yolu, değişmez tek yolu, devrimdir. Toplumda, ekono-

mide, politikada, ideolojide, kültürde, sanatta, her alanda ve her düzeyde!

Bu tespit, sosyalizmi sadece bir ütopya olmaktan çıkartan ve onun gerçekleşebilirliği konusundaki bütün teorik soyutlamaların soyutlamasıdır. Teorinin ulaşabileceği en son düzeydir ve bu anlamda teorinin bittiği, pratiğin başladığı düzeydir. Yine bu anlamda, bu kavram, teorinin özellikle günümüzde yeniden üretimindeki bir başlangıç noktasıdır.

Bunu kesinlikle, dağa taşa yazılan, yalnızca meydanlarda haykırılan ya da belli devrimci hareketlerin alâmetifarikası sayılan bir slogan sığlığında kavramaman gerekir.

Sosyalizmi tartışabilmen, bunun teorisini kurabilmen, pratiğini yapabilmen için, önce bu sözcüğü, bu anahtar sözcüğü telaffuz etmesini ve bu sözcüğün eyleminin yaratılışı içinde yer almasını öğrenmen şart. Gerisi boş laf...

Devrim milyonlarca emekçinin yaratıcı gücüyle gerçekleşebilir. Bu yaratıcı güç, devrimci olan sosyalistler tarafından (senin tarafından!) ele alınmadığı sürece, kendi başına bırakıldığı sürece, bir işe yaramaz; bu potansiyel sınıfsal enerji, kinetik sınıfsal enerjiye ancak toplum mühendisliği ile dönüşebilir. Politik devrim, bu enerjiyi kullanabilmenin mühendisliğini gerektirir. Sosyalistler, mimardır, proje kurar; mühendistir yapar.

Ama bildiğin mühendislerin ders kitapları vardır, mektebinde okurlar, mezun olurlar, öyle mühendislik yaparlar.

Oysa sen sosyalistsin, bildiğin mühendislerden farkın, "toplum mühendisi" olman!

(2015 notu: Günümüzde "toplum mühendisliği" ne itici anlama sahip değil mi? Evet, ama burada lütfen devamını oku, gör bak ne kast edilmiş!)

Toplumsal mühendisliğinde, senin de kitabın (teorin!) var, ama mektebin yok. Filozoflar gibi tasavvur etmekle, dünyayı yorumlamakla yetinerek projelerini oluşturma "şans"ın da yok. Projeni, tasavvurun doğrultusunda gerek-

li değişimi yapabilmek için, nesnel değişimi öznel değişim isteğin yönünde "zor"laman gerekir.

İşte bu, "praxis" değil mi? Praxis, bilinçli eylemdir. Değiştirmektir, ama bilerek değiştirmektir. Değiştirirken tasavvur edebilmek (yorumlayabilmek), tasavvur ederken (yorumlarken) değiştirmektir.

Öyleyse, sosyalizm projende, bu toplum mühendisliğinde aslolan şu değil mi? Sosyalizm "inşaatı", mühendis sosyalistler amelelik yaptığı ölçüde ve ameleler mühendisliği öğrendiği ölçüde yükselebilir. Ameleler ile mühendisler arasında fark kalmadığı zaman "inşaat" tamamlanabilir.

Sosyalistsen, amele bir mühendis olmayı öğrenmelisin...

Sosyalizm inşaatına başlanmasından yetmiş yılı aşkın bir süre geçtikten sonra, bu inşaatın çöküşü karşısında yeniden başlayacağın bu işte, yeniden başlayışında farklılıklar olmasının kaçınılmazlığını da.

Teorik olarak, sosyalizm sürecinde son evrelerde çözülmesi beklenen kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişki, pratik olarak sürecin başlangıcında (hatta başlatılması için çaba harcanmasında) da kendini dayatmıyor mu? Bunu en çarpıcı şekliyle, öncüler ve kitleler, parti ve sınıf ikileminde görebilirsin.

İşte, teorik olarak son evrelerde çözülmesi gereken bu çelişkiyi, pratik olarak ilk evrelerde bilinçli biçimde (ve elbette bir çırpıda çözüvermek gibi bir hevese kapılmadan) kavrayabildiğin ve çözümü için başlangıçtan itibaren çaba sarf edebildiğin ölçüde, mühendis ve amele arasındaki ayrımın antagonistleşmesini önleme, emekçilere kendilerini yönetme yeteneğini şimdiden kazandırma yönünde mesafe alamaz mısın?

Devrim, emekçilerin gücünü yaratıcı kılabilmekse ve bunun öz anlamı sözün, yetkinin, kararın, yani iktidarın emekçilerde cisimleşmesi için mücadele etmekse, aynı zamanda, emekçilerin bu özelliği kendi özdeneyimleriyle edinmeleridir de. Sosyalistler (mühendisler) emekçilerin eylemini bilinçli kılmak (ameleleri de mühendis yapmak)

ve bunun için bilinçlerini eylemli kılmak (mühendis olarak amelelik yapmak) ile de yükümlüdürler.

Sosyalistsin! Emekçilerin eylemini bilinçli kılmak ve bunun için bilincini eylemli kılmakla yükümlüsün...

Yetmiş yılı aşkın bir süredir, sosyalistler, sosyalizmin gerçekleşemediği bir yoldan yürüyerek bugüne geldiler. Çünkü bu yolda, bugüne dek milyonlarca emekçinin gücü sosyalizmin yaratılması doğrultusunda yeterince kullanılamadı; sosyalizm, emekçilere kendi özdeneyimleriyle benimseyebilecekleri bir toplumsal sistem olarak sunulamadı; söz, yetki, kararın emekçilerde cisimleştiği bir iktidar biçimi olamadı. Bütün bunlardan yoksunluk, sosyalizmin gerçekleşmesini geciktirdi, geciktiriyor. (Ve sen, "beklemeyi" sürdürdükçe de gecikecek!)

Elbette, bütün bunların teorik politik nedenleri yeniden ve yeniden tartışılacak; yeniden yaratılacak. Tarihsel bir döneminin sona erdiğinin kabulüyle tartışılmaya başlandı bile. Ve sen bu yaratılışta ve tartışmada yer almalısın.

Sosyalizm projesinin çerçevesini, politik / teorinin yeniden üretimindeki yeni çabalarınla, kuşkusuz yaşanılanlardan ders çıkarabildiğin ölçüde, eskisinden daha belirgin çizebilirsin. Ama yine kuşkusuz, "belirgin" bir çerçevenin köşe taşlarında mutlaka yine "devrim" bulunabilir. Çünkü sosyalizm, toplumun bilinçli değişimidir, bilincin sürekli değişimidir ve bu devrimdir.

İnsanlık tarihinde, sosyalizmin kendisi de bir "devrim"dir.

Devrim, niceliğin niteliğe dönüşümüdür; bir sıçrama noktasıdır. Felsefe sözlüklerindeki tanım böyle. Devrimcilik, değişim için sürekli harcanan çaba ve sınıfsal gücün bilinçli kullanımıdır. Bu da senin gündelik sözlüğündeki tanımın olabilmeli.

Bunu nasıl bir anlayışla başarabilirsin?

Sadece bu düzeni yıkma gibi bir görevle kendini sınırlamayan, "bizim düzenimizi", sosyalizmi de kurmayı gözeten

bir anlayışla! Devrimi, yalnızca, iktidarı ele geçirecek bir yöntem olarak kabul etmekle yetinmeyen, emekçileri iktidarı almaya hazırlayan, kendi kendilerini yönetmeye, böylece bizzat "iktidar ilişkilerini" ortadan kaldırmaya hazırlayan bir anlayışla! İktidarlarının nasıl kurulacağını bir vaadin ötesinde bugünden görebilenler, mevcut iktidarı yıkmak için hiçbir engel tanımazlar.

Sosyalizm, önce bir sosyalist olarak kendin için yaşam tarzı olabilmeli. Bunu emekçilerle kurduğun ilişkilerde, partinde, bu partideki birlikteliklerinde cisimleştirebildiğin ölçüde, değişmekten ve değiştirmekten çekinmediğin ölçüde, sosyalizmin gerçekleşmesinde senin de payın olacaktır.

Bunun anlamı açık: Nihai hedefin, öncüllerinde birer nüve olarak yer etmeli ve süreç içinde bu nüveleri elverdiğince eşzamanlı biçimlerde geliştirebilmelisin.

Umarım bunları benimsediğin zaman, birileri "malûmatfuruşluk" yaparak sana, devrimin üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin antagonist nitelik kazandığı koşullarda mümkün olabileceğine ya da mevcut devlet aygıtının, politik iktidarın aşağıdan yukarıya parçalanarak ele geçirileceğine dair "bilgileri" hatırlatmaya kalkmaz.

Bunları da elbette unutma!

Ama bunu sana hatırlatanlara, bıkmadan, devrimle kurulan proletarya diktatörlüğünün yerini proletarya üzerinde bir diktatörlüğün almaması için, bu devrim sürecinde emekçilerin kendi üzerlerinde hiçbir diktatörlüğe izin vermeyecekleri bir bilinç edinmelerinin unutulmaması gerektiğini de, lütfen, hatırlat!

Çünkü sosyalizmi tartışmaya (ve yeniden tasavvur etmeye) tam da buradan başlamak lazım...

Sosyalizm bir süreçtir; sınıflı toplumdan sınıfsız topluma bir geçiş süreci ve asıl anlamıyla politikasızlığı hedefleyen "politik bir geçiş süreci"

Sosyalizm bir süreçtir. Bu nedenle, sosyalizme ait ilkelerin (teorik öncüllerin), sürecin başlangıcındaki, hatta devam eden sürecin şu veya bu aşamasındaki "gerçekleşme düze-

yine" göre bir "tanım"ını yapamazsın. Ancak ve ancak bu ilkelerin gerçekleşmesine doğru bir "yönelim"in ve bu yönelimi sağlayan mekanizmaların varlığı, sosyalizmin maddi / manevi koşullarını oluşturabilir. Bu anlamda, sosyalizm bütünüyle kazanılana dek, yani geçiş süreci bitene dek "sosyalizmin inşasından" söz edebilirsin.

Sosyalizmde, özellikle başlangıç evrelerinde zorunlu olan yarı-temsili ya da temsili-benzeri bir demokrasinin ve bunun kurumlarının (devlet, sovyet, parti vb.) sönümlenmesi-işlevsizleşmesi ve doğrudan demokrasinin bütünüyle hayatın her alanında ve her biçiminde gerçekleşmeye başlaması, geçiş sürecinin kaderini tayin edici role sahiptir. Toplumun bütün bireylerinin birer sosyalist insan kimliğini kazanmasıyla artık partiye, devlete vb. temsili kurumlara ihtiyaç duyulmaz. Toplumun bütünüyle bilinçlenmiş olduğu bir evrede, artık sosyalist toplumun inşası tamamlanmış, sosyalizm kurulmuştur. Sosyalist toplumun kurulduğu evre ise aslında sosyalist düzenlemenin kendini inkâr ettiği, kimlik değiştirdiği ve artık komünist toplum niteliğini kazandığı dönüm noktasıdır.

Sürecin gelişimine ve sonucuna dair ideolojik-politik düzlemdeki bu sorunları bugünden gündemine almadıkça, çözümlerin bugünden gelişmesi ve yarınki "istenilen" sonuca ulaşılması mümkün mü?

Sosyalizmi, aklına geldikçe sevip okşayacağın bir ütopya olarak değil de olabilirliği (mümkünatı) düzleminde tasarlayacaksan, şunları kafanda evirip çevirmen ve tartışma gündemine yerleştirmen şart:

Devrim, silahlı bir karşı devrimi yenmek zorunda değil mi? Silahsız karşı devrime imkân tanıyor musun'? Devrim –ki bu "barış" değilse, devrim sürecinde kitleleri, kendilerini yönetmeye (sosyalizme!) nasıl hazırlayacaksın? Halk iktidar organlarının "nüveleri" senin için ne anlam taşıyor? Devrimi birlikte başlatacağın ve sosyalizmi birlikte kuracağın emekçilerin sınıf özelliklerini nasıl değerlendireceksin? Sözgelimi, "kesintisiz devrim teorisi"ni, "devrim"in farklı aşamalardan geçmesinin bir gereği olarak kabul etsen bile,

bugüne dek, "demokratik devrim-sosyalist devrim" kategorilerinde ifade edilen formülasyonlarla yetinecek misin? Nihayet "tek ülkede sosyalizm" tartışmasının dünkü anlamı ile bugünkü anlamını eşdeğer buluyor musun? (Şimdi bu da nereden çıktı diyeceksin ama bu tartışmanın günümüzde sosyalizm / milliyetçilik tartışmasına yol açabileceğini de biliyor musun?)

Bu soruların yanıtlarını hemen bulamasan bile, bu yanıtların ne yönde olabileceği konusunda şimdiden karar vermen lazım. Ki yalnızca nasıl bir sosyalizmi "düşündüğünü" (düşlediğini) değil, nasıl bir sosyalizmi "yapabileceğini" belirlemeye başlayabilesin. Çünkü sen nasıl yaparsan öyle bir sosyalizm mümkün...

Marksizm'i hayal dünyandan (teorik olarak soyutlamanın en üst düzeyinden) gerçekler dünyasına (somut yaşantına) basamak basamak inebileceğin bir yaklaşım olarak kabul ediyor musun? (Böyle deyince "indirgemeci" diye haykırma lütfen; sen de Marx gibi tümdengelim ve tümevarımı birlikte kullanabilirsen; "inebilmek" için "çıkmak", daha doğrusu "çıkmış olmak" gerektiğini fark edebilirsin!) Sana göre de Marksizm'de soyutlama düzeyinin en üst basamağında "11. Tez" mi yer alıyor? Önemli olan dünyayı değiştirmek! En üst basamakta bu var! Ama dünya nasıl değişecek? "Evrimleşerek" mi "devrimleşerek" mi? Dönüşümle mi devrimle mi? Evrimin ve devrimin, dönüşümün ve değişimin karşı karşıya getirilmesi, sözcük oyunu gibi gelebilir. Ama "evrim olmadan devrim olmaz", "devrim olmadan evrim sağlanamaz" gibi artık çocukların bildiği amentüleri bir kenara koyabilirsen, bu kavramlar, dünyanın değişebilirliğine "bakış açında" önem kazanır. Ve artık birer kavram olmaktan çıkabilir; değiştirme tarzındaki birer tercihe dönüşür. İstediğinin olmasını hangi ölçüde ve nasıl istediğine dair tercihlere... "Ama en üst basamakta değişmekten öte açık bir yanıt yok" diyebilirsin.

Evet, 11. Tezin yer aldığı basamaktan bir alt basamağa inebilir misin? Ayaklarının yere değmesini istiyorsan! Şimdi, sosyalist olarak bu basamakta, dünyanın değişmesini istemiş olman yetmez. Bu değişimi nasıl yapabileceğini belirleyecek "çatal yanıt"tan kaçınamazsın: Devrim ile mi dönüşüm ile mi? Burada verdiğin yanıtta "dönüşüm" diyorsan, artık "11. Tezi" (dünyanın değişimini) "evrim" ekseninde yorumlayanlarla (dilersen buna "iman" edenler diyebilirsin!) tartışmanın anlamı kalmaz. Yol ayrımı işte burada başlar. Çünkü ilk basamakta "ne" elde etmek istediysen, bunun "nasıl" olacağına ikinci basamakta karar vermiş olursun.

Dolayısıyla, "sömürü ile birlikte tahakküm ve hegemonyanın ortadan kalktığı, insanların eşit ve özgür olduğu bir toplumu kurabilmek" için, "aslolan dünyayı dönüştürmektir" dediğin zaman, aslında, sosyalizmden ve devrimden aynı anda söz etmeye mecbursun...*

Çünkü sosyalizmi, dünyayı gerçekten dönüştürmek (değiştirmek!) için benimsiyorsan, bu, "devrim"dir. Sosyalizmi nasıl kazanacaksın? Bunun yanıtı da "devrim"! Dünyayı ne yönde değiştirmek-dönüştürmek istiyorsan, o yönde (içerikte) bir "sosyalizm"

Bu sosyalizmi nasıl tasavvur edebiliyorsan, o yönde (içerikte) bir devrim ve devrimi nasıl yaparsan, hangi yönde yaparsan o yönde bir sosyalizm, "Öyle" bir sosyalizm... (Elbette, "tavuk yumurtadan ve yumurta tavuktan"!)

Ama devrimin yapacağı işi, demin belirttiğim gibi, toplumda gerçekleştireceğin "dönüşüm" yoluyla, devleti (karşıdevrimi) kuşatarak ve reformlar için mücadeleyle sınırlayarak halledebileceğine inanıyorsan, senin için mesele yok. Peki o halde, ("galatı meşhur" bir ifadeyle de olsa) sana "sivil toplumcu" dediklerinde niye öfkeleniyorsun?

* Bana söylediğin çoğu "özgün" düşünceyi Murat Belge'nin "*Sosyalizm, Gelecek ve Türkiye*" kitabından "apardığını" biliyorum! Öyleyse, seninle tartışırken aslında bu kitabın yazarıyla tartışmış sayılabilirim...

Devrim olmadan sosyalizmin kurulamayacağını, sosyalizme ancak devrimci yoldan geçileceğini (hâlâ!) bir öncül olarak savunuyorsan, sosyalizmin sorunları ile devrimin sorunlarının yalnızca aynı politik düzlemde değil aynı ideolojik düzlemde yer aldığını bilmektesindir. Bunlar, salt ideolojik-teorik sorunlar değil, ideolojik-politik sorunlar; bir bakıma, "hemen şimdi" tercihlerini ortaya koymaya mecbur olduğun yol ayrımlarıdır. Ama hemen şimdi "hazır çözüm" bulmanın imkân dahilinde olmadığı sorunlar. Tercihlerinin imkânlarına dair soru sormayı sürdürdükçe, sorduğun soruların niteliği, tercihini ve gündemini belirginleştirebilir. Sorularının nelere yönelik olduğu, aradığın yanıtların hangi düzlemde (hangi soyutlama düzeyinde) yatmakta olduğunu da ortaya koymaz mı? Demek ki, soruların bile, yanıtlarının (çözümlerin) ipuçlarını açığa çıkarabilir... Öyleyse, soruları bu kaygıyla peş peşe dizmeye devam!

İlk "soru" şu: İlk anlamlı "sorular" neler olabilir?!

Elbette "silahlı devrim mi yoksa silahsız devrim mi?" değil. İlk soru bu değil. Bu ikilem ile uğraşman gerçekten de devrimi "silahlı mücadeleye" indirgemendir, silahsız devrimi savunduğunu söylesen bile! Oysa, devrimi "nasıl" yapabilirsen, sosyalizmi de öyle kurmaya başlayabileceğinin ayrımında isen, sorman gereken soru, "nasıl bir devrim?"dir.

Devrimin, sosyalizmin olabilirliğini tayin edecek olması, bu işin "felsefesi"dir!

Şu "felsefe kuralı"nı da sen söylemiştin: Nesneler âleminde değil ama insanlar âleminde "amaç"lardan söz edilebilir. Sosyalizmi amaçladığın için (ya da amaçladığın ölçüde) "devrim" yapabilirsin. Nesneler dünyasındaki nedenselliğe, iradi tavrınla müdahale edebilirsin: Devrim bu değil midir? Devrim, volontarizmdir! Amacını elde edebilmen için nesneler dünyasına (topluma) müdahalendir. Ama dünyayı değiştirmek senin amacın olduğu ölçüde, dünya düzenini

korumak da başkalarının amacıdır; bu da "karşı-devrim" değil midir? Onlar da işi nedenselliğe bırakmadan kendi iradi müdahaleleriyle, volontarist bir mukabelede bulunmaya mecburdurlar. Bu mukabeleyi hesaba katmadan sosyalizm filan kuramazsın.

Elbette bu hesabını bütün sonuçlarıyla ortaya koyamazsın. Elbette, "iktidar mücadelesi gibi uzun ve karmaşık bir sürecin tamamının niteliği üzerine" hemen bir yargıda bulunamazsın. Ama, senin iraden dışında, bir "karşı taraf"ın ("karşı-irade"nin) bulunması, sosyalizme "nasıl" ulaşacağını hesaplarken onların mukabele tarzlarının da (karşı devrimlerinin de) belirleyici olmasını dayatmaz mı? Doğrudur, sen ne yapabileceğine karar verebilirsin, ama karşı tarafın ne yapacağını bütünüyle bilemezsin; gerçekten de bilemez misin? Sezemez misin? Bilebileceğin yönü hiç yok mu?

Var elbette: Bu adamlar kendi rızalarıyla kurulu düzenlerini sana teslim etmezler, "buyur bu düzeni değiştir" demezler. Böylece, "barışçıl" bir karşı devrimin ihtimal dahilinde olmadığını söylemen "kehanet" sayılmaz.

Önündeki soru, sofistike stratejik hesaplamalar kategorisinden değil. Açık ve net: Sosyalizme barışçıl yoldan geçebilir misin? Karşındaki güçler buna fırsat tanırlar mı? Buna inanabilir misin? Karşı-devrim "barışçıl olamayacağı" sürece, devrimin barışçıl olabilir mi? (Önce ateş edenin hep "mösyö burjuvazi" olması yalan mı?) Devrimden ya da 11. Tez'den söz ettiğin zaman, karşındaki güçlerin sana açacağı savaştan kaçabilir misin?

Yenidünya Düzeni'nde sosyalizmin kurulmasına nasıl bir "izin" çıkabilir? Dünyadaki "sosyalizm yasağı" sürmüyor mu? Yasağı ihlal ettiğin ölçüde "terörist" sayılmıyor musun? Öyleyse?

Sorun elbette "silahlı devrim, silahlı devrim" diye bağırmakla çözülmez. Çözüm, kitlelerle birlikte olabileceğin yolu yordamı arayıp bulmanda. Şimdi, karşı tarafın "demokrasi" dediği kulvarda yürüyen kitleler depolitizasyondan kurtulamıyorlar ve karşı tarafın "terör" diye sunabildiği "silahlı mücadele" yöntemleri de kitleleri depolitizasyondan kurta-

ramıyor, hatta onları şimdi seyirci haline dönüştürüyorsa, sorun gerçekten de illegal-legal ya da silahlı-silahsız "devrim" gibi ayrımlarda yatmıyor. Önemli olan kitleleri bu mücadeleye katabileceğin yol (tarz); katılımcı yol... Ve karşı tarafın bu katılımı engellemesini ortadan kaldıran yol... Yani karşı tarafı da hesaba katan bir çözüm. İşte bu noktada aynı soru yeniden karşına çıkıyor: Sen hiç silahsız ve barışçıl bir karşı devrim gördün mü? Bundan sonra görebileceğinin karinesi nedir?

(Sosyalistlerin insan kafataslarını basamak yaparak iktidara tırmanmak gibi bir hevesi olamaz. Sen şu ya da bu şekilde iktidar olduğun zaman, iktidarını şiddet kullanarak geri almak isterlerse ne yapacaksın? Sovyet devrimi iktidarı almaktan ziyade iktidarı korumak için bir silahlı devrim niteliğini kazanmamış mıydı? Üstelik bundan önce de, çoğunluğun iktidara gelmesini azınlığın karşı devrimi yine şiddet kullanarak engellemek isteyince, "tamam vazgeçtim" diyebilir misin?)

Ama bu soruları yanıtlayabilmek için, silahlı sosyalizm / silahsız sosyalizm, illegal sosyalizm düşüncesi / legal sosyalizm düşüncesi gibi anlamsız ikilemler yaratmanın yararı yok. İllegal sosyalizm diye kafanı kuma gömmeni, zaten aklı başında hiç kimse senden istemez. Ama legal sosyalizm dediğin zaman, sosyalizmi var edebilmek için ilgili mercilerin yasalarda yapacağı değişiklikleri mi bekleyip duracaksın? *De jure* sosyalizm yerine *de facto* sosyalizmden söz etmen ve bunu fiilen meşru yollarda inanılır ve uğruna mücadele edilebilir bir dava olarak tanımlaman daha akıllıca bir söylem ve tercih olmaz mı?

Sosyalizme bugüne dek barışçıl geçiş mümkün olmadı. Bugüne dek, barışçıl geçişin mümkün olmadığı koşullarda, iktidarın alınmasından (devrimden) önce ya da sonra iç savaşın gündeme gelmiş olması (bundan sonra da) sosyalizm ile iç savaşın birlikte düşünülmesini zorunlu kılmıyor mu?

"Tarih"in dersleri: Eskiden böyle oldu diye bundan sonra da böyle olması kaçınılmaz mı?!

Tarihsel olarak (bugüne dek!) sosyalizm, "demokrasi"nin en zor gerçekleşebileceği koşullarda gündeme geldi: Barışı ifade eden demokrasi ile savaş iç içe gelişti. Bu, sosyalizmin, demokrasi nosyonu bakımından başlangıçtaki tarihsel paradoksunu ortaya çıkarmadı mı?

Sosyalizmde, demokrasinin imkânları, yerleşip yerleşemeyeceği bu "kritik dönem"in nasıl aşıldığına da bağlı olmadı mı?

Sanırım bu soruya şöyle bir yanıtı sen de "tatminkâr" bulmazsın: "Sosyalist demokrasi, eşittir, proletarya diktatörlüğü; yani, emekçiler için demokrasi, burjuvazi için diktatörlük!" Bu "formülasyon" belki başka "soyutlama düzeyindeki" soruların yanıtı; örneğin, nasıl "yarı-devlet" olunabileceğinin ya da olunamayacağının! Ama burada vereceğin yanıtın da bununla bir bağlantısı olmalı. Peki ama ne?! Bunu ben de şimdilik pek bilemiyorum; yalnızca sormasını "biliyorum"

Eğer sen de, "sosyalizmi organikleştiren bir kitle partisinin" ancak legal ve barışçı bir sosyalist çalışma tarzıyla mümkün olduğunu düşünüyorsan ikilemdeki saçmalığı paylaşmaya mecbursun.

Peki ama, tercihlerini şöyle kavramlaştıramaz mısın? "Silahlı ya da silahsız" yerine, meşru! O halde; meşruiyetini gerekli / yeterli, inanılabilir ve kendine katılımı sağlayabilir olmanda arayabilirsin. "Legal ya da illegal" yerine *de facto*! Böylece, fiili meşruiyetten yana olabilirsin. Çünkü *de jure* demokrasinin en revaçta olduğu koşullarda dahi, karşında her daim fiili (*de facto*) yasaklar bulunuyor ve bunlar TCK'dan filan daha kahredici, daha baskıcı oluyor; yerinde infaz filan gibi...

Sosyalizmin yaşanılan tarihsel dönemindeki "parti", devrimden önce (muhalefette) ve devrimden sonra (iktidarda) aynı zamanda bir iç savaş partisi olarak örgütlenmek zorunda kalmıştı. Parti, bu özelliğiyle demokrasi bakımından kaçınılmaz ikilemlerle karşılaşmıştı. Bu noktada bir savaş

partisinin (savaşa göre örgütlenmiş bir partinin) aynı zamanda barışı (demokrasiyi) hayata geçirirken yüz yüze geleceği (ve kendisinden de kaynaklanan) handikapları tanımlamak (anlamak!) çok zor değil...*

Dahası var: Sosyalizm, devrimin izleyeceği yol sonucunda mı (politik devrimle, iktidarın ele geçirilmesiyle mi) kurulmaya başlayacak? Yoksa toplumsal politik bir devrimin yolu üzerinde mi kurulmaya başlayacak?

Sosyalizmin ideolojik sorunlarını tartışırken, devrimi nasıl yapacağın sorusundan kaçamayışın, "devrim modeli" tartışmasını yapman (devrimi ayaklanma yoluyla mı, halk savaşı yoluyla mı, yoksa bir başka yoldan mı yapacağına karar vermen!) anlamına gelmiyor. Önündeki sorun biçim, model filan değil; tarz ve içerik!

Bizatihi "devrim"in barışçıl olamayan bir yol üzerinde gelişmesinde ortaya çıkan sorunlara bulunan çözümler, sosyalizmin bugüne dek şekillenişini etkilediğine göre, aynı çözümlere benzer şekilde mecbur kalırsan, yine aynı şekilde etkilemez mi? Aynı yanıtı vermezsen, "yahu bu iş barışçıl dönüşüm şeklinde olsun" dersen, bu kez de "bir başka biçimde" etkiler. (Örneğin, Allende Şili'sinde olduğu üzere!) Bu iki yanıttan birini verdikten sonra ise, devrim modelini değil ama devrimin "tarzını" aramaya mecbursun:

İktidarı almakla yetinen bir tarz mı yoksa iktidarı almayı amaçlamakla yetinmeyen, iktidarı almadan önce de emekçilere iktidarı kullanmayı öğreten bir devrim tarzı mı? Sosyalistlere mal edilen "kriz beklentisi" ile devrimi hayal etme "töhmeti"ni bir kenara bırakırsan, devrim sürecinde

* İşte bu tür sorularla devrim tartışmasından örgüt tartışmasına geçmeye mecbursun. Sosyalizmin ideolojik sorunlarını tartışırken, örgütlenme soranlarından da kaçınamıyorsun. Çünkü, devrimden önce "devrimci savaş partisi"nin bünyesindeki demokrasi de devrimin hangi yollardan ve nasıl gerçekleşmekte olduğuna göre ve ne türden bir devrimci yol izleneceğine göre kurumlaşabilir. Ama, ilke olarak, bu her durumda savaşçı "komün"ist bir örgütlenme olmalı; öyle değil mi? Ama nasıl? Devrim sürecinde kitleleri iktidarlarını almaya örgütlerin ve partin ile hazırlayacaksan ve bu da "barış örgütü" olamayacaksa, "öncü-savaşçı-parti" aynı zamanda savaşçı-"komün"ist bir parti olabilecek mi? Evet, nasıl? İstersen konuyu dağıtmamak için, yanıtını örgütlenmeye dair dertleşirken arayalım...

kitleleri kendilerini yönetmeye (sosyalizme!) hazırlayabilmenin, yani halk iktidar organlarının nüvelerini yeşertebilmenin imkânlarıyla yüz yüze geldiğini görebilirsin.

Bugüne dek yaşanan tarih, sosyalizmin, nasıl biçimleneceği, hangi yönetim metotlarının tercih edileceği konusundaki imkânların ve imkânsızlıkların, politik devrimin sonucunda açığa çıktığını, ama bunların devrimin izlemekte olduğu yol üzerinde belirdiğini ve üstelik devrimi "tarzı" bakımından belirlediğini göstermedi mi?

Elbette bu, aynı zamanda, devrimin gerçekleştiği ülkenin tarihsel özelliklerine, bu ülkedeki toplumsal formasyonun gereklerine göre dayatılmış bir belirlenimdir. Elbette devrim, zamanın ve mekânın koşullarına göre gerçekleşebilir..

Bugüne dek yaşanılan tarihte çoğunlukla devrimin izlediği yol ya da "devrim modeli" bakımından "Sovyetik (genel) ayaklanma ve halk savaşı" iki ana model olarak kabul edilirdi. (Diğerleri ise, bunların çeşitlemesi...)

"Bunlar artık tarihte kaldı" diye düşünebilirsin. Ve kendi tarzını yaratmaya mecbur olduğunu da... Ama tarih, "öğretmek"ten hiçbir zaman vazgeçmez.

Genel ayaklanmada, iktidarı alan Parti (senin partin!) iktidarını korumak uğruna iç savaşı göze aldı. Halk savaşında ise, muhalefetteki Parti (yine senin partin!) "iktidarı almak için" iç savaşa (hatta ulusal savaşa) mecbur kalmadı mı? "Genel ayaklanma" yoluyla yapılan devrimde, iktidarı almadan önceki iç savaş nispeten kısa, iktidarı aldıktan sonraki iç savaş nispeten uzun sürmüştü. Halk savaşı yoluyla yapılan devrimde, iktidarı almadan önceki iç savaş (hatta bazen ulusal savaş) oldukça uzun ve iktidarı aldıktan sonraki iç savaş nispeten kısa oldu...

Bu farklılık ne ölçüde önemli ya da anlamlı?

Genel ayaklanmayla iktidar alındıktan sonra, karşı-devrimin çıkardığı karşı ayaklanmanın yol açtığı iç savaşı da kazanmak zorunluydu. Devrimin bir iç savaş olarak gelişti-

ği bu koşullarda, devletteki baskı aygıtlarının etkisinin azalması yerine artması ve giderek kurumlaşması bakımından çok elverişli bir ortam oluşmuştu. İktidar henüz yeni ele geçirildiği için kitleler kendi kendilerini yönetmeyi öğrenmekten uzaktılar. Devletteki baskı aygıtlarının, iç savaşın kazanılması uğruna etkinlik kazanması, bürokrasinin de etkinlik kazanması demekti; emekçiler kendi kendilerini yönetmeyi öğrenmeye fırsat bulamadan iktidarı bürokrasiye devretmiş olmadılar mı?

Oysa iktidarın, "uzun süreli bir halk savaş süreci sonucunda, iç savaşın büyük ölçüde kazanılmasından sonra" alınabilmesi, farklı bir durum yaratabilir miydi? Yenik düşmüş bir karşıdevrimden, direniş gücünü büyük ölçüde yitirmiş düşmandan iktidar alındıktan sonra devrimin bir iç savaş olarak sürmesi ihtimali azalmamış mıydı ya da bu süre kısalmamış mıydı?

Halk savaşı süreci boyunca, iktidarın parça parça kazanılması, emekçilerin iktidara hazırlanması, yönetmesini öğrenmesi ve yönetmeye alışmaları nedeniyle devlet, Sovyetler'deki gibi, iç savaş sürecinde biçimlenen iç savaş devleti niteliğinden uzaklaşan ve "baskıcı devlet" olmak zorunda kalmayan tarzda örgütlenemez miydi?

(Baskıcı olmayan devlet yumurtasız omlet midir?! Hayır "yarı devlet"tir! "Teori" böyle diyor! Ne var ki "pratik" olarak bu da henüz yalnızca bir "kavram"! Kavramın anlamını kavrayarak amacı elde edebilmekten ya da amacı yeniden kavramlaştırmaktan, yeniden üretmekten başka çözüm olabilir mi?)

Çin'de, Vietnam'da iktidarın uzun süreli bir halk savaşı süreciyle parça parça ele geçirilmiş olmasına karşın, emekçi halk kitlelerinin kendi kendilerini yönetmeleri bakımından Sovyet devrimindekinden daha fazla mesafe alamadıklarını biliyorsun. İktidarın parça parça alınmasına karşın, savaş koşullarında kitlelerin yönetim bakımından eğitilmelerine elverişli ortam oluşamadı mı? Savaşın ihtiyaçları yine her şeyin üstüne mi çıkmıştı? Neden böyle oldu?

Kitlelerin iktidarlarına, kendi kendilerini yönetmeye hazırlanması bakımından sorun, halk savaşı modelinin ayaklanma modelinden daha elverişli olup olmaması sorunu değil öyleyse. (Söylemiştim: Ülkede hangi devrim modelinin geçerli olduğu, bir tercih sorunu değil, ülke koşullarının dayattığı bir çözüm biçimi...)

Ayaklanma ve halk savaşının her ikisi de "barışçıl-olmayan" yol olduğuna göre, ayaklanma modelinde, barışçıl dönemde kitlelerin "evrim dönemi" çalışma tarzıyla iktidara hazırlanması ya da halk savaşı modelinde kitlelerin uzun ve sürüncemeli bir savaş içinde iktidara hazırlanması, yalnızca, bu kitlelerin "iktidarı alabilmelerinde" işe yaramış olmuyor mu?

Hangi devrim modelinde ve hangi ülkede olursa olsun emekçiler kendilerini yönetmeyi önceden öğrenememişlerse, "sonuç" aynı. Öyleyse emekçilere bunu öğrenmeleri için, bu yönde hazırlanmaları için devrim sürecinde alınmış önlemler lazım. Bu konuda tarihin dersleri sana teorideki ve pratikteki yaklaşım eksikliğini gösterebilmeli. Sosyalizm bir süreç, teorini ve pratiğini yeniden üretebilmelisin; eksiğini tamamlamak üzere...

Tarihteki iki model de "savaşçı" ve senin modelin de "kaçınılmaz" savaşçı olacak olsa bile, anlatmaya ya da sorgulamaya çalıştığım şu: Önemli olan senin önce bir devrim modeli filan tasarlaman değil. Önemli olan, şimdi bu "modelleri" de (kitlelere iktidarı kullanmalarını önceden öğretmek yönünde) "aşmak" zorunda oluşun; teorisinde de, pratiğinde de...

Barışçıl ya da barışçıl olmayan biçimler altında gerçekleşen propaganda-ajitasyon-örgütlenme çalışmalarıyla kitlelerin bilinçlenmesi ve iktidarı alma mücadelesine hazırlanmasını-seferber edilmesini yeterli görmeyen bir "anlayış"ı ve "tarz"ı (çözümü) nasıl bulacaksın?

Her koşul altında (barışçıl ya da barışçıl olmayan) çalışma tarzında, kitlelerin kendi özdeneyimleriyle kendilerini yönetmeyi öğrenmeleriyle ve kitlelerin hem

öğretmeni hem öğrencisi olma ilkesinin ("kitle çizgisi"nin) esas alınmasıyla mı?

İşte bu ilkeyi, kitlelere önderlik ederken onların yönetici olmalarına imkân tanıyan bir anlayışı, kitlelerin yaratıcı inisiyatifini nasıl açığa çıkarabilirsin? "Sosyalizm düşüncesi", halk tarafından nasıl kavranılmalı ki, "iktidar" olabilsin? Düşünceler böyle bir güç (iktidar) haline nasıl gelebilir? Kitleler, nasıl öğrenebilir? Nasıl bilinçlenebilir? Sosyalizm bu soruların yanıtlarından başka bir şey olabilir mi? Ve bu yanıtların başında "devrim" gelmez mi?

Hangi devrim modelini kullanırsan kullan: İktidarın ancak parça parça (elbette özel biçimler-kurumlar altında) alınabileceği ve ikili iktidar koşullarının sürece yayılacağı bir devrimci mücadele perspektifi (tarzı!) gerekli değil mi?

Bu perspektifi (tarzı): "İkili iktidarı" kısa süreli olarak mümkün gören Leninist devrim teorisini ve iktidarın parça parça alınmasını "kızıl siyasi iktidarlar-üsler" ile sınırlayan halk savaşı teorisini yeniden üretirken (sorgularken) ortaya koyman sözkonusu olamaz mı? 1975'lerdeki teorik faaliyetinde ortaya koyduğun "birleşik devrimci savaş" yaklaşımı, bunun ipuçlarını vermiyor mu? Bu teorik ipuçlarını, iktidarın parça parça alınması ve ikili iktidar olgusunun sürece yayılması yönünde geliştiremez misin?

Bu anlayışın çeşitlenmelerini farklı koşullarda farklı biçimler altında yaratabilirsin. Örneğin yerel yönetimler bu anlayışın propagandası ve uygulanması bakımından sınırlı da olsa elverişli bir platform oluşturamaz mı? Bunun ötesinde, kitlelerin bulunduğu her örgütlenme bu anlayışın çiçekleneceği bir fidelik haline getirilemez mi? Sendikalar, "sosyalizmin okulu" olarak bilinir; işçiler bu örgütlerde yönetmeyi bihakkın öğrenemezler mi? Demokratik kitle örgütleri, diğer halk kesimleri bakımından bu tür okul niteliğini kazanamaz mı? Bu kazançlarını yeni tarz bir siyasi faaliyeti benimsediğin ölçüde, yeni biçimler altında çoğaltamaz mısın? (2015 notu: Ve şimdi mesela haziran meclislerinde? Ve...)

Beşinci mevsimde!

Çin'de, Vietnam'da Ekim devrimi benzeri bir sosyalist devrim olmamıştı... Demokratik halk devrimiyle, önce, "halk demokrasisi" kurulmuştu. Sosyalizmin akıbeti buralarda da pek farklı değil, ama kesintisiz devrim sürecinde, demokratik devrim, en azından "teorik olarak" sosyalizme barışçıl geçiş imkânı tanıyor.

Teorik olarak, sosyalizm için demokratik devrimin "sosyalizm için bir devrim"in yapılmış olması, "sosyalizmin sorunları"na çözüm imkânlarını fazlalaştırabilir. Mantıki olarak, sosyalizmin sorunları henüz sosyalizme geçilmeden önce ve geçilebilmesi için ele alınabilir. Böyle bir durumda sosyalizme ekonomik düzeyde hazırlık sınırlı olsa da (çünkü bu, doğrudan egemen üretim ilişkilerine, özel mülkiyetin var olup olmamasına ilişkin bir sorun) "sosyalizm için" siyasal-kültürel-ideolojik düzeylerde çeşitli imkânlar nasıl seferber edilmeli?

Teorik olarak "demokratik devrim"de iktidar "halkın" eline geçecek. Farklı halk sınıflarının çıkarları kendi öz örgütlenmeleri (ve hatta partileri) aracılığıyla dile getirilirken, bunlar arasındaki çatışma ve rekabetin derinleştirilmesi yerine bir "halk cephesi" ya da "halk meclisi" bünyesinde bu çıkarların-görüş ayrılıklarının uzlaştırılması sözkonusu olabilir mi?

Nasıl?

Bugünden! Evet, farklı sınıfsal kesimlerden ve farklı siyasi görüşlerden muhalefet güçlerinin, koltuklarının altında kendi dosyalarıyla, kendi sandalyelerinde, aynı masa etrafında oturdukları bir "meclis"in bugünden yaratılmaya başlanmasıyla.

"Halk demokrasisi" nasıl olabilir? Burjuva demokrasisi ile sosyalist demokrasi arasında yer alan ve daha çok sosyalist demokrasi bağlamında tanımlanabilen bir "geçiş biçimi" mi sayılmalı? Burjuva demokrasisinden asıl farkı nerede aranmalı? Burjuva demokrasisindeki biçimsel çoğulculuğun

(siyasi ya da temsili demokrasinin çok partili rejiminin) terk edilişinde mi?

Biçimsel çoğulculuk yerine halk sınıfları arasındaki ittifak temelinde bir çoğulculuk yaratılabilir mi? Nasıl?

Bu ittifak farklı sınıf örgütlenmelerinin birleşik cephesi (meclisi, sovyeti) biçimine bürünebilir mi? Örneğin Sovyet örgütlenmeleri 1905'te ve 1917 Ekim devriminden önce ve kısmen iç savaş yıllarında bir "cephe" işlevi de görmüşlerdi; ama cephe işlevi ötesinde / üstünde bir anlam ve işleve sahip olmuşlar, yalnızca savaş örgütleri olarak değil halk iktidar organları (devrimden önce bunların nüveleri) olma işlevini yüklenmişlerdi. Bu tarihsel deneyi günümüzde nasıl değerlendirebilirsin? Sınıf ittifaklarının örgütlenme biçimlerini? Muhalefet ittifakının "meclisi"?

Bu ittifaklarda, tanımı gereği sınıf çatışması değil sınıf uzlaşması-işbirliği (halk içindeki çelişmelerin çözülmesi ilkesi) esas alınabilirse, bu işbirliği ve uzlaşma sınıf örgütleri aracılığıyla gerçekleşebildiği gibi doğrudan "sınıf ittifakı" biçiminde de oluşabilir mi? Ya da bu cephelerde aynı sınıfı temsil iddiasını taşıyan farklı görüşlere (programlara) sahip çeşitli örgütlerce, diyelim ki küçük burjuvazinin çeşitli partilerine, köylü partilerine, sosyal-demokrat partilerine, sosyalist partilerine vb. yer verilebilir mi?

Teorik olarak, "halk demokrasisi"nin bu tür çok sesli gelişimi ve çok partili çoğulculukla birlikte yaşanabilmesi imkânı, "sosyalist demokrasi"nin öznel koşullarını hazırlayan bir içerik taşıyabilir. Bu durum, toplum sosyalizme geçiş yönünde henüz "bütünüyle" (öznel olarak ya da kendi özdeneyimiyle) hazır olmadığı sürece "çok partili çoğulculuk" bir ihtiyaç olarak kabul edilemez mi?

Böylece halk demokrasisi koşullarında tek parti-çok parti ikilemine düşülmeden, bu demokrasiye özgü birçok-partili çoğulculuk ortamı korunabilir. Halk demokrasisinde, partilerin işlevlerini (kurumlaşmalarını) azaltması gereken bir ortam hazırlanamaz mı? Temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye yönelimin imkânları bu koşullarda yaratılabildiği ölçüde, böyle bir ortam sayesinde, "sosyalizmin partisi"

(teoride kendisine yüklenmiş olandan) daha mütevazı bir pratik konumda yer alabilir. En üst yönetim organlarından biri olma özelliğini ya da buna dönüşme rizikosunu yitirmiş şekilde işlevini yeniden üretebilir.

Halk ve demokrasi... Bu iki olgunun bir arada olabilmesi, devrimi birlikte başlatacağın ve sosyalizmi birlikte kuracağın emekçilerin sınıfsal çıkarlarını kendi özdeneyimleriyle savunabilmelerine bağlı. Bugüne dek esas olarak işçi-köylü ittifakı eksenindeki çözümlemeleri geçerli buluyordun; bu çözüm 1900'lerdeki önemini hâlâ koruyor mu? Yoksa mavi yakalı proleter-beyaz yakalı emekçi ittifakı (ve hatta kaynaşması) bu eksene dahil edilerek değerlendirmelerinde öne çıkabilecek mi?

Böyle bir bileşim "demokratik devrim"i, ne bileyim, "sosyalizm için devrim" diyebileceğin bir yeniden kavramlaştırma (çözümleme) düzlemine taşıyabilir mi?

"Kuralsızlığın kuralları" kuralına sığınarak, kafa karıştırıcı birkaç aykırı soru sorabilir miyim?

Proletaryanın çoğunlukta olmadığı bir toplumda, mantıken sosyalist bir devrim olabilir mi? Bu konuda Bolşevikler ne savunmuştu? Menşevikler ne savunmuştu? Troçki'nin görüşleri nelerdi? Öte yandan her ülkede sosyalizmi hedefleyen devrimler mümkün; bu konuda bir görüş ayrılığı yok, sanırım... Teorik olarak, proletaryanın çoğunlukta olduğu bir toplum, endüstri (sanayi) toplumudur. Kapitalizm, bir sanayi toplumudur. Ama proletarya, ancak "saf kapitalizm" koşullarında, yani ancak teorik olarak çoğunlukta olabilir. "Reel-kapitalist" toplumlarda ara sınıflar ve küçük burjuvazinin toplamı, proletaryanın çoğunluğa geçmesini önler, önlemiştir. Proletarya, belki, ancak post-endüstriyel toplumlarda (modern proletaryadan ya da Marx'ın "sanayi proletaryası" dediği sınıftan farklı olarak) "post proletarya" kimliğiyle çoğunluğa geçebilir: Mavi yakalı-beyaz yakalı emekçi ayrımının giderek belirsizleştiği, proletaryanın diğer

emekçi kesimleri (köylülük ve küçük burjuvaziyi) "asimile ettiği" bir "post-proletarya" Tam da "elveda" diyenlere "bir kez daha merhaba" diyerek tarih sahnesindeki başrolünü pekiştiren bir kimlik olmaz mı böylesi? Olursa eğer, 21. yüzyıl sosyalizmi daha az sancılı gerçekleşebilir Çünkü artık görece farklı çıkarlara sahip emekçi sınıflar arasında bir ittifak geriliminden ziyade emekçi kesimlerin doğal asimilasyonla kaynaşmasından söz edilebilir. (Ne bileyim, milyonlarca mujiği "ortak mülkiyet"in yararları konusunda biçare "ikna" yöntemlerine başvurulmak zorunda kalınmaz ve böyle yöntemlere dayanan bir "sosyalizme" ihtiyaç duyulmaz!) Her neyse, bunlar geleceğin şimdiden pek kestirilemeyen olasılıkları. Ama bu bağlamda, "akla takılan" sorular, çengellerinde hâlâ duruyor: Sovyetler'de, sosyalist devrim hiç olmadı mı? Bu, yapanların niyetinden öte nesnel tarihsel anlamıyla sosyalizmi hedefleyen bir devrim sınırında mı kaldı ve "sosyalist devrim" olarak sürdürülmeye çalışıldığı için mi yenilginin kapısı açıldı? Çünkü esas olarak proletaryanın (yani halihazırda toplumdaki "azınlık" bir sınıfın) çıkarları gözetildiği ölçüde toplumun diğer geniş emekçi kesimleri (köylülük ve küçük burjuvazi) karşıya alınmış olmadı mı? "Keşke", köylü Sovyetleri kapatılmasaydı! Zengin köylü, yoksul köylü, kır proleteri ayrımını yaparken, "ayrım çizgisi" ister istemez özneldir! Zengin ya da orta halli ya da yoksul, bunların hepsi köylüdür ve toprak mülkiyetini severler! Topraklarından vazgeçemezler. Zengin karşısında yoksul olan köylü ise, devrimi sadece kendisinin de toprağı olması için ister, başka bir şey için değil... "Çalışmayan" zengin köylü "ağa" olarak kategorize edilebilir; yalnızca ağalar kategorik olarak emekçi sayılmayabilir. Köylüler, halk sınıflamasında görülmeli. Bu nedenle, "keşke" köylü Sovyetleri kapatılmasaydı! Lenin'in işçi-köylü ittifakı formülasyonu doğru idi ama "teorik" idi. Sovyet devrimi, işte "sosyalist devrim" gerçekten (pratik olarak da) yapılmaya çalışılınca, devrimin kendisi bu ittifakı geçersizleştirmedi mi? Oysa işçi-köylü ittifakı giderek işçi-köylü kaynaşması olarak ele alınabilseydi, "tarih" buna müsaade

etseydi, durum nasıl olurdu? Emekçi köylülerin de kendi özdeneyimleriyle ve hakikaten ikna edilerek, gönüllü asimilasyonla sosyalizmin iklimine hazırlanmaları, ah bir mümkün olabilseydi! Politik, kültürel, ideolojik, ekonomik... her düzeyde. Çünkü, teorik olarak ve mantıken ve sosyalizmin ahlaki özünün vazettiği üzere, toplumun çoğunluğunun rızası dışında sosyalizmi kurabilmek mümkün değildir. Toplum "zor"lanınca, demokrasi, emekçilerin kendi kendilerini yönetebilmeleri ütopyası filan ortadan kalkar. Yaşandığı üzere, önce, (zaten azınlıkta olan) proletarya (nın) diktası tam bir azınlık diktası halini alır ve bunun mekanizması yla "proletarya diktatörlüğü" oligarşik bir nitelik kazanır ve proletarya adına ve proletaryanın da üzerinde (ve elbet toplumun bütününün üzerinde) bürokrasinin / partinin diktatörlüğüne dönüşür. Böyle olmadı mı? Her neyse, şimdi bütün bunları neden mi sordum? Kıssadan hisse olsun diye: İşçi-köylü ittifakı "teori"de kalmıştı. 21. yüzyıl sosyalizminde sanırım işçi-köylü ittifakı eski önemini yitireceğe benziyor; bunun yerine mavi yakalı-beyaz yakalı emekçilerin ittifakı dayatıcı hale gelecek. Çünkü süreç, ittifaktan öte kaynaşma yönünde. Sosyalizm için devrimi tartışırken hele bir de bunu düşünelim diye sordum bütün bunları; teoride kalmaması için. Özellikle Türkiye'de devrimin köylü ordusu ile yapılmayacağı açık. "Halkımız"ın çoğunluğu kentlerde yaşamaya başladı bile. Köylülerin yerini "yarı-köylü" (ki bu niteliği yıl geçtikçe "yarı-proleter"leşiyor) gecekondulular alıyor. Beyaz yakalı işçiler (örneğin kamu çalışanları ya da kamu emekçileri), Türkiye bakımından kısa vadede belirleyici olmayacak, ama bunların hepsine birden "memur" demek mümkün olamıyor; üstelik memurlar da sendikalaşıyor. (Ve yıllar sonra kendilerini KESK adlı büyük bir konfederasyonda dahi örgütlediler.) Bütün bunları düşünmeden, sosyalizmi tasarlamak eksik olmaz mı? Özellikle program tartışılırken...

Her neyse, aykırı soruları yanıtsız bırakıp, son soruya geçebiliriz: Evet, bütün bu sorularla birlikte "tek ülkede sosyalizm" tartışmasını, günümüzde nasıl sürdüreceksin?

Tek ülkede sosyalizm bir *fait accompli*'dir... Sonradan teorize edilen bir emrivaki...

Sosyalizm, Sovyetler Birliği gibi emperyalist kuşatma altında yalıtılmış bir ülkede, gelişkin ülkeler "muzaffer proletaryası"nın yardımlarına yönelik "beklentiler" boşa çıkmış olarak, bu ülkenin imkânları sonuna dek "zor"lanarak, "kurulabildiği kadarıyla" kuruldu...

Dünya devrimi sürüyordu da, Bolşevikler yan mı çizmişlerdi? Dünya devrimi yeniden gelişecekti de Bolşevikler buna engel mi olmuşlardı? Hayır! Dünya devrimi, emperyalizm çağında zamandaş niteliğini yitirmiş, devrimin ekseni "doğu"ya, ulusal kurtuluş savaşlarına kaymıştı.

Her neyse... Yaşanmış tarihi yeniden yazmak, başka biçimde yaşanıp yaşanamayacağını tartışmak, spekülasyon tuzaklarına düşmeyi göze almayı getirir. Gelinen noktada önemli olan "böyle bir gelişme"yi önleyebilecek bir sosyalizm projesi üzerinde kafa yormak ve mücadele etmek olmalı. Belki çıkarılabilecek ders şudur: Tek ülkede sosyalizmin zaferi mümkündür; ama diğer ülkelerde devrim muzaffer olmadan, tek ülkede sosyalizmin "kesin" (ya da nihai) zaferi hayaldir!

Ama bu dersin ötesinde "tek ülkede sosyalizm" tartışmasında bugün yeniden canlanan nokta, işçi ve köylü ittifakı türünden çıkacak yeni sorunlar. Sosyalizm ve milliyetçilik ilişkisinin / çelişkisinin yeniden tanımlanması gereği...

Bilirsin: Avrupa devrimi güçlü bir olasılıkken hiç kimse "devrim tek ülkede mi olur; dünya devrimi şeklinde mi" diye bir tartışma yapmıyordu. Asıl olarak, Sovyet devrimi kazanıldıktan ve peşinden Avrupa devrimi yenildikten sonra tartışma alevlendi. Başlangıçta, sosyalizmin imkânları (nasıl bir sosyalizm kurulacağı) devrimin yapıldığı ülkedeki (Rusya'daki) işçiler ile diğer ülkelerdeki (Avrupa'daki) işçilerin "ittifakı"* ekseninde tasarlanmamış mıydı? Sonra, Avrupa

* Buradaki "ittifak", kuşkusuz farklı iki sınıf (iki çıkar) arasındaki uzlaşma

devrimi yenilince, bunun yerini devrimin yapıldığı ülkedeki işçiler ile köylüler arasındaki ittifak ve giderek devrimin yapıldığı ülkenin işçi-köylü ittifakı ile diğer "köylü" ülkelerindeki emperyalizmden ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki ittifak almış sayılmaz mı? Devrim ülkede ve dünyada işçi ve köylü ittifakının eseri olmadı mı? "İşçi devrimi" önce, yapıldığı ülkedeki köylülerle ve diğer ülkelerdeki köylü devrimleriyle ittifak sayesinde gerçekleşmiş oldu. Böyle bir "gerçekleşme" biçimi, sosyalizmin nasıl olacağını belirlemiş sayılmaz mı?

Sosyalizm ve ezilen ulus milliyetçiliği (köylü devrimi) dün bu şekilde dünya çapında müttefik olabilmişti; bugün sosyalizmin esamisinin okunmadığı dünyada, milletlerin birbirleriyle boğazlaması şekline bürünen bir milliyetçilik ile sosyalizm adına nasıl bir "ilişki" kurabilirsin?

* *Sosyalizm ve Milliyetçilik*

Komintern politikalarını haklı-haksız, doğru-yanlış bulabilirsin. Ama sanırım, bunların "tarihsel" önemini yadsımazsın. Öyleyse bu tarihsel öneme binaen, buradan hareketle, akla gelenler şunlar: İlk "sosyalist anavatan" kazanıldıktan sonra, ulusal sorunların genel sömürgeler sorununun bir parçası haline geldiği tespit edildi. Bu tespitle birlikte, "ezenler-ezilenler" ayrımı temelinde, sömürge ülkelerin emperyalizmden kurtuluşu, ulusal sorunlar için "çözüm" olarak benimsendi. Bu çözümlerin de katkısıyla, emperyalist sistem çökebilir ve sosyalist sistem kurulabilirdi. Dolayısıyla, dönemin Marksistleri (komünist partileri), emperyalizme "darbe vuran" köylü (burjuva) hareketlerin yanında, bunların "ezilen ve ulusal" olması gerekçesiyle yer alabildiler. Bu tavrın "kayıt ve şartı" teorik ya da programatik düzlemde şu şekilde izah edilebiliyordu:

Marksistler, ezilen ulus milliyetçiliğinde, yalnızca ve yalnızca emperyalizme karşı savaştaki haklı-meşru boyutta (ezen-ezilen ikiliğinde) yer alan "demokratik muhtevayı"

değil; ulusal ve coğrafi olarak "ayrı" olan işçi "sınıflarının" imkân dahilindeki beraberliğidir.

(talepleri) destekleyebilirlerdi; ezilen ulus burjuvazisinin (ya da egemenlerinin) kendi emekçilerine ve başka (ezilen) uluslara karşı zalimane davranışlarına her zaman karşı çıkmalıydılar... Emperyalist sisteme "karşı" ulusal hareketler, "sosyalist anavatanın" bir kazancı olarak görülebilirdi. Sosyalist anavatan, "baş düşmanı" emperyalist burjuvaziyi meşgul eden, güçten düşüren her ulusal girişime olumlu gözle bakabilirdi. Bu açıdan bakıldığında, dünya devrimi sürecinde, "ulusal olan" (milliyetçilik) "sınıfsal olan"a (sosyalizme) güç katabilirdi.

Bir başka deyişle, "dünya devrimi sürecinden" bakıldığında bu düzlemdeki "ezilen ulus milliyetçiliği" (köylülerin sınıfsal taleplerindeki demokratik muhtevanın dolayımından da geçerek), sosyalizm ile yan yana durabiliyor, ulusal olan ile sınıfsal olanın birlikte anılmasında pek bir sakınca görülmüyordu. Sakınca, "milliyetçilik" yerine "anti-emperyalizm" kavramının daha sık kullanılmasıyla giderilebiliyordu. Ama böyle bir düzlemde dahi, "sınıf tavrından" vazgeçilmediği sık sık vurgulanıyor, komünist partilerin "ideolojik" önderliğiyle köylü devrimlerinin sosyalist devrimler şeklinde sürebileceği umuluyordu. Aslında bu gerçekten de bir "umut"tu...

Sonra "çok şeyler" oldu... Önce, "dünya devrimi" uzak bir hedefe sosyalist anavatan, "sosyalist sisteme" ve sosyalist sistem, "reel sosyalizme" dönüşlü... Artık Komintern'in "iyi niyetli" tezlerindeki bütün her şey ("kapitalist olmayan yol" tezinin "modern revizyonist" yorumunda vb. olduğu üzere) SSCB'nin devlet çıkarlarının gerekçesi kılındı. ABD hegemonyası dışındaki yerlerde (Baas'ın Irak'ından Nasır'ın Mısır'ına) olup bitenler "emperyalizme darbe vuran" mazlumlar mı yoksa "SSCB'nin güdümündeki" zalimler mi tartışmasını gündeme getirdi. Politikalar (ve kafalar!) epey karışmıştı. (Hatırlarsan, daha sonra benzer noktaya (Çin Komünist Partisi'nin) "üç dünya teorisi"ndeki reel-mantık ile ulaşıldı: "Sovyet emperyalizmine darbe vuran" Şah'ın İran'ı bu kez başka tür KP-ML'lerin gözdesi olabildi...)

Bütün bunlar geride kaldı... Şimdi? "Sosyalist anavatan" yok! "*Real*" ya da "*unreal*" bir sosyalist sistem de! Emperyalizme kim darbe vuruyor, ne için vuruyor, kimin adına vuruyor pek belli değil! "Kuzey-Güney" ikiliği salt coğrafi bir terim değil elbette, henüz ayırt edici politikalar olgunlaşmasa da bir "politik" eksen... Elbette emperyalizm ve emperyalizmin ezdiği ülkeler yine var; ezen-ezilen ikiliği sürüyor da... Amiyane deyişle, bugün (1990'lar başlangıcında) kimin eli kimin cebinde bu da pek belli değil... Önümüzdeki yıllarda yönelim nereye doğru? Çok kutuplu bir dünya diyenler... ABD hegemonyası altındaki tek kutuplu bir dünya diyenler... kuzey / güney kutuplu diyenler var... Yoksa "tarih" kendi sarmalında tekerrür edip "sosyalizm öncesindeki" emperyalist ülkeler ve bağımlı ülkeler saflaşmasına doğru mu yol alıyor? Peki ulusal sorunlar ne olacak?

Ulusal sorunlar, sosyalizm kutbunun (ve şimdi bu yönde bir saflaşmanın) olamadığı bir dünyada (İran İslam Cumhuriyeti gibi örneklerin de dahil olduğu) "emperyalizme darbe vurma" ölçütüyle mi ele alınacak? Ulusal sorunlar, her ulustaki "emekçilerin kurtuluşu" (hem uluslararası emperyalist burjuvaziden hem de kendi egemenlerinden kurtuluşu) ışığında mı ele alınacak? Yoksa bugün sömürgesel devrimi, altını çize çize, sömürgede devrim olarak mı ele alacağız? (Sömürge kavramının eskiden denk düştüğü içeriğin ötesinde, sömürgeyi tüm bağımlı ülkeleri kapsayan bir içeriğe kadar genişleterek...) Uluslar, kaderlerini tayin hakkını kullanırken, sömürgede devrimin yolunu da açabilecekler mi? "Halkların kendi ülkelerinde özgürce yaşayabilmeleri" özlemi ile "milletlerin devlet olarak örgütlenmeleri" ihtiyacı, bugün hangi düzeyde örtüşüyor? Öncelik hangisinde? Birincinin sağlanabilmesi, hâlâ ikincisinin kazanılmasına mı bağlı?

Sanırım sen de, tedavülden kalkan ölçülerle hesap yapılmasını anlamlı bulmazsın. Komintern kararları ve "eski tarz" sömürgesel devrimler geride kaldı diyebiliyorsan, şimdi ne oluyor?

Yanlış hatırlamıyorsam, mesela şu Kuzey-Güney ölçüsünün de pek açıklayıcı olmadığını söyleyivermiştin. "Güney" kavramı "her bir şeyi" açıklayabilseydi, sözgelimi (1991 yılındaki) Körfez krizinde Türkiye'nin Irak yanında savaşa girmesini savunacak mıydın? Pan-Arabizm'i savunabilir misin? Öyleyse Pan-Türkizm'e de karşı çıkmazsın! Saddam'ın elindeki "Arap milliyetçiliği" nedir? Anti-emperyalizm midir? Baas ilericilik midir? "Ezilen ulusun temsilcileri, ezilen uluslar adına, emperyalizme darbe vurmuş olabilir; bu her zaman proletarya olmayabilir, küçük burjuvazi de olabilir" diyebilirsin. Ama Saddam kimdir? ABD silahları ve Kuveyt dolarlarıyla İran'a saldıran Irak, ne tür bir Arap milliyetçiliğini temsil etmişti? Dün dündü, bugün bugün mü? "Kuveyt bir ülke değil, Kuveytli diye bir ulus yok, Ortadoğu'da sınırlar cetvelle çizilmişti" mi diyorsun? Öyleyse "sınır" nedir? Demin sorduğum soruyu hatırla: Halkların kendi ülkelerinde özgürce yaşayabilmeleri ile ulusların kendilerini devletlerinde örgütlemeleri bir ve aynı olgu mudur?

(Yanıt tarihte: Ulusların kendilerini devletlerinde örgütleme ihtiyacı, yani ulusal devlet, kapitalizmin şafağında zuhur etmiş, kapitalizmin beşiğindeki uluslar çoğu kez yaşadıkları doğal sınırlar içinde ulusal devletlerini kurmuşlar; eski tip çok uluslu devletler bir yana, öncelikle kapitalistleşebilen ulusların sahip olduğu bu türden devletler, kapitalist olmayan kavimleri, sonradan kapitalistleştirdikleri milliyetleri kendilerine katmışlar, yeni tip çok uluslu devletlere dönüşmüşler. Ama bu önceden ulusal ve sonradan çok uluslu devletler, başka milliyetlerin kendi-ulusal devletlerine sahip olmasını istememişler. Sömürgeci devletler ile sömürgeler arasında bir çatışmadır başlamış. Oysa bizimkiler –komünistler– ulusal devlet değil sınıfsal devlet ve giderek devletsiz toplum isterlermiş. Ama her ezilenin, her özgürlük talebinin yanında yer almak gerektiğinden, paradoksal biçimde, ulusal devlet taleplerinin de yanında yer almak zorunda kalmışlar; yukarıda zikrettiğim diğer nedenlerle beraber... Ulusal sınırların da, barikatların da ortadan kalkacağı bir dünyayı yaratabilmek ve böylece "yoldaşlar

bize gelin" diyebilmek gibi güzel gerekçelerle, emperyalizmin karşısına ve emperyalizmin dışına "ulusal sınırların çizilmesini" savunmak zorunda kalmışlar. Bizimkiler –komünistler– sadece haritada cetvelle, kumda bastonla çizilen sınırların değil, dağa taşa nehire denize göre çizilen doğal-ulusal- ülkesel sınırların da ötesinde dünya yurttaşlığı idealinden yana olduklarını söylemekten vazgeçmemişler... Ama onların isteği ile tarihin yanıtı farklı olmuş...)

Somut –tarihsel– gerçek: Sorun bugün sadece Ortadoğu'daki sınırların haritada cetvelle çizilmiş olması değil; sözkonusu olan sadece Arapların sorunu değil... Türklerin sınırları da tehditle çizilmişti; Batı Trakya'da Türkler ezilmekte ve "Kerkük Türklerin"miş... Ermeniler seksen doksan yıl önce yurtlarından kovulmuştu. Suriye ise, "Hatay Arap topraklarıdır" diyor. Rumlar Ege'yi istiyor. Ermeniler, Karabağ'ı, Sırplar, Bosna-Hersek'i... Kürtlerin ise sınırları bile çizilmedi! Ama aklı başında hiç kimse Pan-Türkizm, Pan-Helenizm, Pan-Arabizm vb. pan-masallarına inanmıyor. Üstelik, diğer ülkelerin büyük çoğunluğunun sınırlarının da o ülke milletlerinin özgür iradesiyle belirlenmiş olduğunu kimse söyleyemez.

Şimdi, özellikle milli meselelerde sapı samana karıştırmamak lazım. Ancak çok ince bir bıçak sırtında tahlil yapabilmek mümkün. "Emperyalizme darbe vurma ölçüsüne göre tahlil yapıyorum, tavır alıyorum" derken, bir bakarsın, milletlerin birbirini boğazlamasından yana tavır almışsın... ABD, Türkiye'den yönelen tehdit karşısında Yunanistan'ı güvencesi altına aldı, biliyorsundur. Diyelim, "cesur" bir Türk diktatörü ya da hükümeti, Batı Trakya'daki Türkleri kurtarmak için Yunanistan'a saldırdığında, "ABD emperyalizmine darbe vurduğumuz için", bu diktatörü ve hükümeti destekleyecek miyiz? Türkiye'nin bir "İngiliz üssü" ve "ABD'nin sabit uçak gemisi" sayılan Kıbrıs'ı ilhak girişimi ile Irak'ın ABD üssü olan Kuveyt'i ilhakı çok mu farklı? Yoksa, Türkiye Kıbrıs savaşında ABD emperyalizmine darbe vurmaya mı kalkmıştı? O halde TSK'ya neden gönüllü yazılmadık? Üstelik Saddam gibi bir zalim değil Ecevit gibi

"barış güvercini" bir şair komutanımız olacaktı?! Kıbrıs vakti zamanında Türklerin elinden alındı; Lozan'da da geri verilmediyse, Lozan'a darbe vuran bu Kıbrıs savaşını neden Türklerin kendi kaderlerini tayin hakkına uygun göremedik ve ileri adım sayamadık? Ama Kuzey Vietnam, Güney Vietnam'ı işgal etmemişti, her bakımdan kurtarmıştı! Irak ise Kuveyt'i kurtarmadı, düpedüz işgal ve ilhak etmeye girişti... Her neyse...

Elbette mesele, bir etik tavır meselesi...

ABD'ye her "meydan" okuyanı, emperyalizme darbe vurmuş saymadan önce, "içine sinip sinmemesi" önemli. İran'ı destekleyemezsin, İran devrimine sahip çıkamazsın, İslam fundamentalizmini anti-emperyalizm olarak övemezsin. Çünkü, teori, politika, Lenin'in sözleri, ideolojik gerekçe... hepsi bir yana, sosyalistim diyen insanın içine sinmez böyle bir şey be kardeşim!

Şimdi, sosyalizm ve milliyetçilik kavramlarının zoraki de olsa yan yana durabilmesi için, ikincisine dair yapılan işleri bir nebze içine sindirebilme (kötü bir deyim ama, etik değerlerinle zıtlaştırmadan "rasyonalize" edebilme) kapısının hangi açıya dek geniş olması yeter? Bilemiyorum...

Şimdi "Güney" kategorisine giren ve emperyalizme bağımlı olan ülkelerdeki milli hareketlerin çoğu milletler boğazlaşması. Emperyalizme darbe vurmuyor... (2015 notu: Şimdi de Arap Baharı denilerek Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da esen-estirilen rüzgârların geldiği yer mezhepler çatışması ve çok mu farklı?) Emperyalizmi kimi zaman sadece kaygılandırıyor.

TV ekranlarındaki milletler boğazlaşmasında her gün yeni "Maraş katliamları"nı seyrediyorsun. Her millet, milliyet, etnik grup diğerini keserek özgürlüğünü elde etmek istiyor. Ninelerimizin dediği gibi, gerçekten de "dünyanın çivisi mi çıktı"?

Şimdi bağımsız bir Sırbistan emperyalizme hangi darbeyi vuracak Allah aşkına? Ya da Güney Kürdistan'da kurulmakta olan devlet (2015: Kuruldu bile!) "bağımsız bir *Bushistan*" (aman Allah'ım!) olursa, Kürtlerin bunca yıldır

verdiği ulusal özgürlük mücadelesi boşa mı gitmiş sayılacak? Ya da tersine "ulusal özgürlük günümüzde ancak böyle kazanılır" mı denilecek? Bilemiyorum. Sanırım kimse bilmiyor...

Bütün bu sorular ortada dururken, sosyalizm ve milliyetçilik ittifakını nasıl kurabilirsin? Bağımsızlık isteyen milletler, eskiden, düşmanları olan emperyalizme karşı sosyalizmin dostluğunda yarar görürlerdi. Şimdi kendi özgürlüklerini, hiç de özgürlük yanlısı olmayanların dostluğu ile kazanmaya, korumaya çalışıyorlar. Günümüzün gerçeği böyle. Öyleyse, ezilen ulus milliyetçiliğinin de eskisi gibi olmadığını bileceksin, aksi halde sırtına hançeri yiyeceksin. "Ama teoride bu böyle değildi" demen, kâr etmez...

Kafkaslarda, Balkanlar'da, Ortadoğu'da milletlerin özgürlükleri için mücadele ettiği "ring"de şimdi bu kurallar geçerli. Hakem ise Birleşmiş Milletler!

Yenidünya düzeninde ABD'nin çekip çevirebildiği bir "dünya örgütü"

Milliyetçilik bugün her zamankinden daha muhafazakâr bir ideoloji. Ezilen ulus milliyetçiliğindeki özgürlük talebi dahi bütün demokratik yönü ve radikalizmine karşın muhafazakârlıktan, bir "milliyet" özelliğini muhafaza etme sınırından kurtulabilme potansiyelinden uzak. Bunları biliyorsun.

Ama şimdi senin milliyetçilik üzerine söyleyebileceğin her söz Türk şovenizmi terazisinde tartılıyor. Bunu da biliyorsun. Milliyetçilik bahsinde ortaya koyacağın her değerlendirme ezen ulus milliyetçiliği ve ezilen ulus milliyetçiliği geriliminde seni bir taraf yapıyor. Ezen ve ezilen arasındaki çatışmada tarafsızlık, güçsüzü de yalnız bırakmak anlamına geldiği için güçlünün yani ezenin kâr hanesine yazılıyor. İstesen de istemesen de...

Ezenden yana olmayı istemedikleri halde, sözgelimi, milliyetçiliğin her türlüsüne karşı çıkarken şöyle düşünmekle yetinenler var:

"İnsanın bir 'milliyet'te doğması, ağzı burnu olarak doğ
ması kadar kaçınılmaz, başka türlüsü olmayacak bir şeydir. Ama bu örnekle devam edeceksek, bir 'milliyetçi', kendinden başkasının ağzını burnunu beğenmeyen birine benzer. Çoğu zaman da, beğenmediği bu ağız ve burunları düzeltme yolunda güçlü itkiler duyar. Bu nedenle milliyetçilik olmayacak bir şeydir."*

Böylesi milliyetçiliği kabul etmemek elbette makul bir düşünce. Ama ağzını burnunu dağıtmak isteyene karşı koyan, bu anlamda milliyetini ezdirmemek için ezilen ulus milliyetçisi olmaya mecbur kalanlara ne demeli? "Bırak ağzını burnunu dağıtsınlar, sesini çıkarma" demek, sanırım olmayacak bir şeydir.

İşte bunun "ideolojisi"nin ancak ağzının burnunun dağıtılmasını önleyebilmek düzleminde masum bir içeriği sözkonusu olabilir. Ne bileyim, mesela Kürdistan'ın "sömürge" olduğu şeklindeki tezlerin ancak bu içeriğiyle "anlaşılabilir" özelliğinden söz edilebilir. Sömürgecilik tezi, "ideolojik" bir tercihtir. Kürt ulusal ideolojisinin tezidir. Kürt milliyetçiliği bu tez etrafında yeniden ve yetkin biçimde üretilebildi. Yine bu ideolojik tercih sayesinde gerçekten de (sınıfsal değil elbette) ulusal bilincin yaygınlaşmasında ve kadrolaşmasında önemli mesafeler alındı. Böyle bir ideolojik tespitten hareketle ortaya konan "ulusal eylem", Kürdistan olgusunu "politik bir gerçek" haline dönüştürebildi... Şimdi Kürdistan bilimsel ölçütlere göre sömürge sayılabilsin ya da sayılamasın, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tam da bir sömürgeye nasıl davranılırsa öyle davranmıyor mu bu bölgenin insanlarına? Öyleyse bu tezin "teorik" eleştirisinde takılıp kalmanın hiçbir anlamı yok. Gelinen noktadaki "politik gerçek"ten hareket ederek, bu ideolojinin yol açtığı demokratik ve karşıt dinamiklerin eleştirisine geçmek lazım.

Kürt milliyetçiliği Kürtleri bir yandan birleştiriyor, bir yandan bölüyor. Bölünme Türkler ve Kürtler arasında olduğu ölçüde, Kürtlerin kendi bünyesinde de yaşanıyor. Milliyetçilik, Kürtlerin birbirinden kopmasına da yol açıyor!

* Murat Belge, *Türkiye Dünyanın Neresinde?*, s. 144

Olup biten aslında "sosyalist aklın" dışındaki ölçütlere yaslandığı için olsa gerek, olup biteni "sosyalist aklın ve mantığın" alabilmesi hiç mümkün değil. Güney Kürdistan'daki milliyetçiler, Türk hükümetiyle anlaşınca, bu anlaşma Kuzeydeki Kürtlerin özgürlük mücadelesinin yararına mı olacak zararına mı? Bu kez iki Kürt hareketi karşı karşıya gelmeyecek mi? Bilemiyorum. (2015 notu: Son yıllarda hep sormaktayım, Ortadoğu ölçeğinde Kürtlerin lideri kim olacak, Öcalan mı, Barzani mi?) Onların da bildiklerini pek sanmıyorum.

Kuralsızlığın Kurallarında, Kürt bahsinin kuralları mecbur, eksik kalacak. Kuralsız olacak. Kendi kaderini tayin hakkını kullanmak, bu bahiste kuralları koyma hakkına da Kürt emekçilerinin ve Kürdistan sosyalistlerinin sahip olması değil mi? Öyleyse burada tek bir kuraldan söz edebilirsin: Kürtler özgür olsunlar, bu özgürlüğün nasıl olacağının kurallarını da kendileri koysunlar... Aslında kuralları bozmakta olanlara, isyan halinde olanlara kural önermek de saçmalığın dik âlâsı olurdu... Kürtler özgür olsunlar ama Kürt emekçiler (bütün) sosyalistlerle beraber olsun. Bu da bir istek! Ama bu bahisteki Kuralsızlığın Kurallarında evrensel bir kural daha var: Sosyalistler, bütün özgürlükler gibi "ulusal özgürlükleri kazanma özgürlüğünü" de savunabilirler. Milliyetçilik "ağız burun farklılığını savunmak" sayılsa bile, sosyalistler, hiç kimsenin "ağzının burnunun dağıtılmamasını" savunmalıdırlar. İşte bunu savundukları ölçüde, sosyalizmin tek tek ülkelerde başarı kazanabilme şansı da artabilir, şu gezegende düşmanları kadar dostları da olabilir.

(2015 için not: Yukarıda Kürt bahsinin eksik kalacağından söz etmiştim. Bu eksikliği gidermek için, aradan geçen yirmi yıl boyunca yine eksik kalsa da epey çaba sarf ettik sayılır. Öçalan Devlet mi? adlı bir kitap yazdım, kimi Kürt çevreleri beni genelkurmay ajanı olmakla dahi suçlarken o zamanın Özel Yetkili Mahkemeleri olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri, "PKK propagandası yaptığım" için, 2002 yılında 3 yıl 8 ay ceza verdi. Beni genelkurmay ajanı olarak suçlayan Kürt çevreleri de dahil, o kitapta yazılanların ben-

zerlerini birer birer tekrarlamaya girişti. Açılım, çözüm süreci, vb. Ne diyebilirim ki? Kürt bahsiyle ilgili görüşlerimi son dönemde özellikle *BirGün* gazetesinde de seninle paylaştım. Yani demem şu ki, yukarıdaki değerlendirmelerin devamı geldi.)

Şimdi bütün iş bunun (Kuzey-Güney ekseni netleşmediği sürece) eksensiz olan bir dünyada nasıl sağlanabileceğini bulmakta yatıyor olmalı, öyle değil mi?

Ulusal motivasyonlu sömürgesel devrimlerin yerini sınıfsal motivasyonlu sömürgede devrimlerin alabilmesi için... Ulusal kurtuluş hareketlerini yalnızca köylü devrimi olabilme sınırlamasından kurtarabilmek için...

* * *

Esas olarak politik bir geçiş süreci olarak tanımlanabilen sosyalizmi, ekonomiye ya da politikaya (devlet-parti gibi kurumlara) indirgeyerek ya da bunlardan birine öncelik vererek tartışmak, eksik bir tasarım ve eşitlik mi önemli özgürlük mü gibi tuhaf bir ikilem yaratır.

Sosyalizmin her somut toplumsal formasyonda, örneğin sınıfların mevzilenişindeki tarihsel geçmişe ve niteliğe göre kolay ya da zor çözeceği sorunları da bulunabilir. Tartışma somut toplumsal formasyonlar düzeyinde yapılırken sorulması gerekli somut sorular vardır: Sosyalizm, sözkonusu ülkede, toplumsal bakımdan elverişli zemine sahip midir? Verili toplumsal yapıda, sınıf güçleri nasıl mevzilenmiştir? İşçi sınıfının niceliği-niteliği, bilinci hangi düzeydedir? Zayıf mıdır, güçlü müdür? Köylülük (ve günümüzde artık ağırlıklı olarak gecekondu, varoş, kent yoksulları!) sorunu ne durumdadır? Küçük burjuvazi proletarya yanında mı, burjuvazi yanında mı tavır almaya eğilimlidir?

Sorun, özel olarak "ideolojik düzeyde" de ele alınabilir: Sosyalizmin psikolojik ön-koşulları mevcut mudur? Verili toplumsal formasyonda, bireyler kendilerini yönetmeye ne ölçüde yatkındır? Devlet korkusu hangi düzeydedir? Verili ülkede, toplumsal güçler kültürel bakımdan demokrasi ge-

leneğini hangi düzeyde kavramışlardır? Din faktörünün ideolojik / kültürel etkisi hangi ölçüde olacaktır? (2015 için not: 2000'li yıllara gelindiğinde, özellikle AKP dönemiyle birlikte bu faktör, değerlendirmelerimizde en fazla öne çıkan bir özelliğe bürünmedi mi?) İdeolojik boyutta, sosyalizmin evrensel değerleri ile ulusal değerler nasıl (yeniden) üretilecektir? Egemen (ulusal) ideolojinin engelleri nasıl ortadan kaldırılacaktır?

Öte yandan, verili ülkede, kıtlığın değil bolluğun bölüşülmesi bakımından, sosyalizm için elverişli bir ekonomik zemin var mıdır? Demokrasi ilke olarak eşitlikçi bir yönetim olduğuna göre, eşitlik ise yoksulluk içinde eşitlik ve yoksulların eşitliği olarak kaldığı sürece, yoksulluk üzerine kurulu bir sosyalizm cazibesini yitirmiş olmaz mı? Dolayısıyla verili ülkede, üretici güçlerin gelişim düzeyi ve üretim ilişkilerinin niteliğiyle belirlenmiş somut maddi koşullar üzerinde yükselen sosyalist demokrasi nasıl bir demokrasi olabilir?

Bütün bu "veriler", her ülkenin somut-tarihsel sürecinde biçimlenirler. Tarihsel bakımdan, özellikle devlet-toplum ilişkileri bağlamında, toplumun devletten özerk örgütlenmeleri vb. boyutlarında devralınan mirasın niteliği önemlidir. Çünkü eski devletin parçalanıp yerine yeni-yarı devletin kurulabilmesinin imkânları, tevarüs edilen politik faktör yanı sıra, toplumsal-sınıfsal-ekonomik-ideolojik-kültürel-psikolojik-tarihsel faktörlerin de bir bileşkesi olarak ortaya çıkacaktır. Bu politik ve politik olmayan faktörlerin bileşkesi, eski devletin kalıntılarının etkisini artırabilir ya da azaltabilir; tarihsel bakımdan devletteki merkeziyetçiliğin düzeyi, bürokrasinin toplum üzerindeki etkisi, eski gelenekler-alışkanlıklar ile yeni geleneklerin çatışmasında önemli bir paydaya sahip olabilir. Dolayısıyla, politik faktörün yanı sıra işte bu politika-dışı faktörler, verili koşullarda somut bir toplumsal formasyondaki sosyalizmin imkânlarını / imkânsızlıklarını, onun hangi düzeyde ve nasıl gerçekleşebileceğini ve kazanacağı özgül-somut-tarihsel biçimi belirler. Benzer şekillerde, devrimden önce de sosyalizm için müca-

dele veren sınıflardaki ve bunların devrimci örgütlerindeki demokrasi anlayışı, yine bu politika-dışı faktörler tarafından belirlenebilir. Dolayısıyla, devrimciler örgütünde ve devrimci bir partide sosyalist demokrasinin kurumlaşmasında bu faktörlerin etkilerini hesaba katmak, olumsuz yöndeki etkilerini etkisizleştirmek için özel/ilave çaba sarf etmek gerekebilir. Toplumda bu yönde tarihsel olarak ve kendiliğinden içerilmiş olumlu özellikler (imece vb.) geliştirilebilir.

Bütün bu faktörlerin burada incelenmesi, elbette şimdilik konu dışı. Ama bütün bunları somut bir çözümleme sürecinde tek tek gündeme getirmek, hesaba katmak gerekli.

(Burada yalnızca "ekonomik faktör"ün sosyalizm bakımından taşıdığı özel etki konusunda birkaç soru belki yeterli: Bu özel etki sosyalist merkezi planlama boyutunda ortaya çıkıyor. Bildiğin gibi planlama, sosyalist ekonomi bakımından, kapitalizmdeki anarşik üretim karşısında, ayırt edici ve temel uygulamalardan biri olarak düşünülmüş, yaşanan sosyalizmdeki siyasi merkeziyetçiliğin temellerinden biri ekonomik planlama tarafından oluşturulmuştu. Oysa Marx planlamanın da üreticiler tarafından yapılmasını savunmuştu. Ama bunun nasıl örgütleneceği konusunda ayrıntılı bir açıklamaya girişmemişti. *Manifesto*'da "üretim tüm ulusun geniş bir örgütlenmesi (*association*) altında toplandığında ve sınıf farklılıkları ortadan kalktığında devlet (*public power* / kamusal iktidar) siyasal niteliğini yitirecektir" diyordu. İşte böyle bir gelişme için planlamanın zorunlu olduğunu belirtmişti. Ama yaşanılan pratikte planlama, henüz üreticilerin bütünüyle yönetici niteliğini kazanamadığı başlangıç aşamasında, mecburen yalnızca bu "işin" uzmanları tarafından gerçekleşebilir bir özellik kazandı ve bu özelliği hiç değişmedi! (Artık hepsi yıkılmış olan Reelsosyalist ülkelerde) Merkezi planlamaya olan ihtiyaç gerekçe gösterilerek, aynı zamanda merkezileşmiş bir uzmanlar –teknokratlar– ve bürokratlar ordusu yaratıldı. İşte bu özellik sosyalizmde ekonominin merkezi planlaması –ve bunun sonucu bürokratik müdahale– ile üreticilerin kendi ürettik-

leri ürünleri konusunda söz ve karar sahibi olabilmesi –özyönetim– arasında da bir ikilem ortaya çıkardı. Teorik olarak, siyasette olduğu gibi ekonomide de demokratik merkeziyetçilik anlayışıyla "aşılabilir" olan bu ikilem, bildiğin üzere, daha sonra planlı ekonomi karşısında piyasa ekonomisinin tercih edilmesiyle yeni ikilemlerin kaynağı da oldu. İşte böylesi gelişmeler de sosyalizmdeki tıkanmaların önemli nedenleri arasına yerleşmedi mi? Ama şimdi bunlar da "geçmişte" kaldı! Şimdi elinde *Manifesto*'daki iyi niyetli öncül ve bunun teknokratik yorumlarından başka bir şey yok. Teorinin yeniden üretimi zorunlu derken haksız mıyım?!)

Sosyalizmin verili koşulları da değişecek. Sözgelimi, Kürdistan'ın durumu ne olacak? Türki cumhuriyetlerle ilişki hangi boyuta ulaşabilecek? Sınıfların yeniden mevzilenmesi nasıl olacak? (2015 sorusu: Siyasi İslam'ın hegemonyası, toplumun siyasi İslam elindeki devlet ve cemaatler eliyle yukarıdan aşağıya daha da muhafazakârlaştırılması, sınıf mücadelesinde hangi engelleri yarattı ve yaratacak?) Henüz yarı-köylü ya da yarı-kentli olabilen gecekondulular ın rolünü hiç düşündün mü? Kırsal kesimde yarı-işçilerin ortaya çıkmakta oluşunu? Proleterlerin teknokratlaşması ve teknokratların proleterleşmesiyle "proletarya"nın edineceği yeni özellikleri?

"Devrim! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları

Sosyalizmin kurallarını tartışırken, devrimi ve örgütü tartıştın; şimdi devrimin kurallarını tartışırken, sosyalizmi ve örgütü de tartışmayı sürdürmüş olacaksın...

Politikleşmiş bir toplumsal devrim anlayışını...

Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışı, Leninist kesintisiz devrim teorisinde içerilmiş, ama kurallaştırılmamıştır. Politikleşmiş bir toplumsal devrim anlayışıyla, iktidar alındıktan sonrası için tasarlanan kültür devrimi evresini sürecin başlangıcından itibaren öne çıkarmak lazım. Devrim anlayışı yeniden teorize edilmeli...

Bunun belli başlı iki nedeni var:

Birincisi, yaşanılan sosyalizm deneyinden çıkarılmış bir ders olması; bir süreç olarak anlam kazanan ve bu bağlam-

da bitmemiş olması gereken Marksist teorinin sürdürülmesi ve yeniden üretilmesi. Ki bu da emekçilerin iktidarı ele geçirdikten sonra yitirmemeleri için, iktidarı almadan önce iktidarı kullanmayı öğrenmeye başlamaları öngörüsü sayılmalı. Evet, bunu da defalarca tekrarladık...

Bu öngörü devrimci hareketin (Devrimci Yol) tarafından, "halk iktidar organlarının nüvelerini yaratma" anlayışıyla kurallaştırılmaya ve bunun pratik deneyleri yaşanmaya başlanmıştı. Bu, bir kazanç; birikim... Bu anlamda, politikleşmiş toplumsal devrim teorisi, devrimci hareketindeki bu anlayışın ipuçlarının daha geliştirilmesi anlamına gelebilir...

İkincisi şu: Marx, zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyi olmayan proletaryanın, iktidarı almak ve korumak için her şeyi göze alabileceğini düşünmüştü ve özellikle sanayi proletaryasına umut bağlamıştı. Lenin ise okuma yazma bilen ve matematiğin dört işleminden haberdar olan emekçilerin devleti yönetebileceklerine inanmıştı. Proletaryanın şimdi zincirlerinden başka şeyleri de var, iktidarı almak için her şeyi göze almıyor. Emekçiler de okuma yazma ve dört işlem bilgileriyle devleti yönetemiyor ve bu işi acilen bürokratlara-teknokratlara devretmek zorunda kalıyorlar. Ama şimdi Marx'ın da Lenin'in de öngörebilmeleri maddeten olanaksız olan yeni tarihsel fırsatlar var. Proletarya, zincirlerinden başka şeylere sahip olduğu için "elveda" filan demiyor. Sosyalizmin yeni imkânlarını sorgularken de sözünü etmiştim: Şimdi sanayi proletaryası bile demode oldu, dünya adım adını post-endüstri çağına yaklaşıyor.

* *Kafa Emeği ve Kol Emeği*

Kuşkusuz post-endüstri çağı burjuva ideologlarının ve medyanın sunduğu gibi gelmeyecek. Yani bu çağa atılan her adımdan, "elveda proletarya" mesajını çıkarmak mümkün değil.

Proleterlerin teknokratlaşmasından ve tersinden söz eder, post-endüstri çağını ufukta görürken; elbette, "mikroelektronik alanındaki ilerlemenin, endüstri ötesi bir toplum yaratarak emeğin muhtevasında köklü bir değişikliğe yol

açtığı" yönündeki iddiaları dikkatle ele almak lazım. Bu tür iddialarla ima edildiği üzere, emek-sermaye çelişkisinin başkalaştığı, canlı emeğin bilgi üretiminde yoğunlaştığı ve emekçilerin çoğulculaşmasının bunları tarihsel özne olmaktan çıkardığı şeklindeki safsataları da ciddiye almamak lazım.

...

Üstelik post-endüstri çağına doğru atılan her adım, kapitalizmin eşit olmayan gelişiminde, her düzeyde ve her ülkede zamandaş yaşanmayacak. Bağımlı ülkeler, geri ülkeler hep var olacak. Aslında kapitalistler, post-endüstri çağının temeline geleneksel sanayilerin dünyanın daha geri bölgelerine kaydırılmasını öngören yeni bir üretim hiyerarşisini yerleştirmek istiyorlar.

Öyleyse, emek hiyerarşisinin ortadan kalktığı gibi bir sonucu kastetmeden, emek süreçlerinin, "mavi yaka-beyaz yaka" ya da kafa emeği-kol emeği gibi tasniflerinin eski önemini yitirmekte olduğunu tekrar edebilirim. Sömürü ortadan kalkmıyor. Proleterler teknokratlaşıyor ve teknokratlar bilgisayar ya da mikroteknoloji düzeninde artı-değer üreten emekçiler olma niteliğini mi kazanıyor? Mavi yakalılar ve beyaz yakalılar arasındaki ayrım giderek ortadan kalkıyor ve komünizm aşamasında beklenen kafa ve kol emeği arasındaki ayrımın yerini, kapitalizm koşullarında gelişen bütünleşme mi almaya başlıyor?

Kuşkusuz bunun gerçek yanıtı, "teknolojik sıçramanın üretici güçleri geliştirdiği, ama bu gelişmenin kapitalizmin de sonunu yaklaştırdığı ve sınıfsız bir toplumun alt yapısını oluşturduğu; bir başka deyişle, üretim araçlarının özel mülkiyetinin, teknolojideki olağanüstü yeniliklerle ve üretimdeki yeni örgütlenme biçimleriyle yok olmaya doğru gittiği" şeklindeki bir "beklenti" temelinde teknolojiyi ve üretici güçlerin gelişmesini nötr bir olgu olarak gören ve böylece "kapitalizmin evrimsel olarak aşılacağını" uman yaklaşımlarda yatmıyor.(...)

Zincirlerinden başka kaybedecekleri olan proletarya elveda demiyor, tersine yeni emekçi kategorileri proletaryaya merhaba diyor. Proletarya teknokratlaşıyor, teknokratlar proleterleşiyor ve böylece sanayi proletaryasından da gelişkin yeni bir sınıf şekilleniyor. Yani emekçiler iktidara geldiklerinde okuma yazma ve dört işlem bilerek değil (çünkü bu 20. yüzyıl başında bile bir işe yaramamıştı) bilgisayarları kullanmasını bilerek gelecekler. Kültür devrimi, böylece okuma yazma öğretme devrimi olmaktan çıkıyor! Proleter sınıflar, saflarına katılan kafa emekçileriyle, sınıf bilinci edinmeye, kendisi için sınıf olabilme imkânına Marx'ın ve Lenin'in dönemindekinden daha yakın bir süreçte duruyorlar.

Bunun anlamı nedir? Ancak kesintisiz devrimin son evrelerinde ön plana çıkarılması mantıki görülen kültür devrimi anlayışı, bugün ele alınabileceği bir maddi sınıfsal zemine sahip. Emekçilerin iktidara hazırlanması bugün dünkünden daha kolay. Yeter ki bunu politikleşmiş bir toplumsal devrim olarak, kesintisiz devrime yeniden içerebilme becerisine sahip olunsun.

* *Gecekondu Gerçeği*

Proleterlerin teknokratlaşması, teknokratların proleterleşmesi evrensel bir gelişme... Elbette ağırlıkla ve öncelikle kapitalist metropol ülkelerde yaşanacak, ama bağımlı ülkelerde de kendi ölçeklerinde yaşanmaya başlandı bile... Politikleşmiş toplumsal devrimde, sınıfların yeniden mevzilenmesindeki bu evrensel özellikler yanı sıra, bağımlı ülkeleri ilgilendiren özgüllükler de var: Köylülüğün halihazırdaki rolü, kente gelen köylülerin, gecekondulu̇ların bu devrime katacağı özellikler neler? Kısaca, gecekondu gerçeğine bakmak lazım:*

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*'nin 69. sayısında yer alan "Gecekondular ve Anti-Faşist Mücadele" yazısındaki görüşlerim burada ek düşüncelerle genişletildi... (2015 notu: Ancak burada yer alan değerlendirmeler, gelinen nokta itibarıyla yalnızca gecekondulaşma tarihinde bir sayfa niteliği taşıyabiliyor yalnızca, özellikle kentsel dönüşüm adına kent yağması vb. yeni faktörlerle birlikte ve kent yoksullarının cemaatleştirilme-

Gecekondu semtleri, 1950'ler ve 1960'larda kapitalizmin çarpık da olsa gelişimiyle başlayan göçün yol açtığı çarpık kentleşmenin ürünü... Senin en son bildiğin, belki de 1980 öncesindeki gecekondular! 1975-80'lerdeki iç savaş döneminde gecekondularda gelişen anti-faşist direniş, bu semtlerin, sosyolojik özellikleri, sınıf bileşimleri zemininde yükselmişti.

Şimdinin bazı gecekonduları, 1950'ler bir yana 1980 öncesindekilerden bile farklılaşmış durumda... Daha doğrusu, ilk gecekondu kuşakları yenileriyle çevrelendikçe, eskiler yenilere göre daha "şehirli" oluyor ve yenilerle kıyaslandığında bunlara gecekondu demek için bin şahit gerekiyor. Kimisi şimdiden "apartman muhitleri" olmaya başladı bile. Yerleşim profili ve yaşama standartlarıyla, hakiki şehir gibi olamasalar bile çoğu Anadolu şehrinden daha "modern" bir görüntüye bürünüyorlar. Böyle bir değişim, eski gecekonduluların politik tercihlerini de etkiliyor: Tapusuz gecekondularından başka kaybedecek şeyleri olmayanların, süreç içinde, kaybetmekten korktukları "apartman yapılabilir arsa tapuları"na sahip halleriyle oldukça muhafazakârlaştıklarını çıplak gözle (seçim sandığında filan) görebiliyorsun. Bunlar artık, senin dediğin gibi, "kentle bütünleşen kıdemli gecekondu mahalleleri". Ama böyle bir değişim yeni gecekonduların çoğalmasıyla, tapusuz arsada yaşayan yoksulların artmasıyla birlikte yaşanıyor. Süreçte mal mülk sahibi bir gecekondulu kategorisi oluşsa bile, sonuçta gariban ve yoksul gecekondulu gerçeği değişmiyor, çünkü çarpık kentleşmeyle birlikte kendini sürekli yeniden üretiyor.*

1950'lerden itibaren ortaya çıkmaya başlayan bu mahalleler, ilk kültürel dokularını kır dayanışması motifleriyle ördüler; kentlerin sunduğu nispi refah imkânları karşısında, gecekondu insanları ilk şaşkınlıklarını ve uyumsuzluklarını yaşadılar, bocaladılar. Yeni mekânlarında devlet ile yeniden

---

siyle birlikte gecekondular, varoşlar çok daha yakıcı sorunların [ve acil çözüm tarzlarının] kaynağı...)

* Bu değişimin nasıl yaşandığını Can Kozanoğlu'nun "*Cilalı imaj Devri*"nde keyifle ve hüzünle okuyabilirsin...

karşı karşıya gelişlerinin baskılanması altında, kırdan taşıdıkları geleneksel dinsel davranışların etkilerini uzun yıllar bünyelerinde yeniden üretmeyi sürdürdüler.

Bu insanları 40 yıl (60 yıl!) kadar önce yüzyıllardır yaşadıkları köylerinden, ocaklarından çıkarıp iki parça eşya ile şehre çeken neden, köylerinde imkânlarını tükettikleri geçimlerini sağlamak, karınlarını doyurmak, çocuklarını daha iyi koşullarda büyütmek isteğinden başka neydi ki? Bu istek, gönüllü bir tercih değil, toplumsal değişimin köylülük aleyhine yarattığı ortamdan doğan zorunluluktu...

Köylerinden kopup gelen bu insanlar, ilk yıllarda, büyük şehirlerin kenarlarına, kayaların içine, kıraç tepelere kurdukları iki göz evleriyle geldikleri yere göre öbekleştiler. Kendi köylerini şehirlere taşıdılar. İlk yıllarda zaten doğru dürüst adları bile olmayan bu mahalleler, Sivaslıların, Çorumluların vb. mahallesi gibi isimlerle anıldı. Uzun yıllar köyleriyle ilişkilerini kesmeyen bu mahalle insanları, ortak yaşamdan dolayı mahalleleri arasındaki uzaklıklara rağmen iç içe yaşamayı tercih ettiler. Kent yaşantısı başlangıçta bu insanları ürküttü, aralarındaki yakınlık ve yardımlaşma duygusunu geliştirdi. Kır yaşamının imece motifleriyle sürdürdükleri dayanışma ve ortak tepkilerle gecekondu kültürünü ve yaşantısını üretmeye yöneldiler...

Kır insanının kafasındaki jandarma ve (çok eskilerde ayakkabılarını çıkararak girdikleri) "resmi daireler" ile aynılaşan devlet imajı, gecekondularda "farklı" biçimlerde ortaya çıktı. Devletle kentlerde gecekondu yıkmaya gelen zabıtaların üniformalarında, bunlara karşı çıkmaya çalıştıklarında tepelerine dikilen polislerin coplarında yeniden tanıştılar. Bütün bunlar köyden yeni gelen insanların gözündeki devlet imajını güçlendirdi, çoğu kez onların korkmasına ve sinmesine yol açtı.

Ama bu hep böyle olmadı. Gecekondulular da "değişimi" yaşadılar.

İlk yıllarda kent kültürünü özümseyemediler. Köyden getirdikleri geleneksel dinsel ve feodal/ yarı- feodal kültürlerini korumaya yatkındılar. Kentliliği süreç içinde parça

parça benimsediler ama hiçbir zaman tam olarak özümseyemediler: Bu ise "yarı kentli" bir kültür yarattı. "Geçim derdi" bu insanlardaki komşuluk akrabalık değerlerini de törpülemeye, birbirinden soğutmaya yöneltti. Zamanla devlete ve bir türlü eklemlenemedikleri kent toplumuna karşı isyan duyguları da kabarmaya başladı.

Daha önceden haberdar olmadıkları yaşam biçimleriyle, zenginliklerle kentlerde tanışan gecekondulular, yanı başlarında var olan ama bir türlü ulaşamadıkları bu olanaklar karşısında önce şaşırdılar. Bu ilk gecekondu kuşaklarının öyküsü. Sonra bu yaşam biçim ve olanaklarına ulaşma istekleri ve ihtiyaçları ortaya çıktı. Bu da ilk gecekondu kuşaklarında büyüyen sonraki gecekondulu "kuşakların" (gençlerin) öyküsü. Öyküler "en dış çemberdeki" yeni gecekondululuların özlemleriyle çoğaldı durdu... Bunları elde edemeyişleri öfkelerini, hırslarını biriktirdi ve hep "üvey evlat" duygusuyla yaşamaya "alıştılar" Fabrikalarda işçi, devlet dairelerinde odacı olabilen ve diğer üretim dışı vasıfsız işlerde çalışabilen bu insanlar, hemen hiçbir zaman yoksulluk çemberini kırma şansını yakalayamadılar. İşsiz kitlesinin büyük çoğunluğu bugün de gecekondu kahvelerinde barınıyor...

Dün Alevi, Sünni mezhepleri gecekondulara taşınmıştı. Bugün Kürdistan'dan başlayan göç Kürt-Türk ayrımını gecekondulara taşıyor... Alevi ya da Sünni, Kürt ya da Türk, kendi iç çatışma potansiyelleriyle gecekondu halkının mozaiklerini oluşturuyor.

Gecekondu halkı, köylülükten bütünüyle kopamamış bir toplumsal kesim... İşçi sınıfı bakımından geçerli evrensel ölçütlerle tanımlanması hayli güç. Homojen bir özelliği yok; "toplumsal sınıf" tanımlaması, bu kesimin sosyal-ekonomik-siyasal-kültürel davranışlarının açıklanmasında bütünüyle yeterli olamıyor. Bir geçiş sürecinin ve üstelik çarpık bir sürecin ürünü... Yan yana ve iç içe, farklı sınıfsal yapı ve ilişkilerin kombinezonu durumunda. Gecekondu halkı "yarı köylü" niteliğiyle, "yeni sömürge" bir toplumsal formasyonun yarattığı görece yeni ve özgül bir sınıfsal kategori olarak ele alınabiliyor.

Konunun ciddi araştırmalarla derinleştirilerek sorgulanması kaygısını sen de koruyabilirsin. Ama sanırım şu özellikleri en genel hatlarıyla saptamakta bir sakınca yok:

• Geçiş toplumunun bir geçiş (ve değişken) kategorisi olma özelliğiyle işçi sınıfının özelliklerini tam yansıtmasa da, gecekondululuk onun asal kimliğini içeriyor; emekçilik kimliği... Köylülükten de tam bir kopuşu gerçekleştiremeyişinden dolayı, "yarı işçi" yerine belki "yarı köylü" kavramı daha uygun görünüyor.

• Gecekondu halkı, kentleşme sonucunda, köylülük ortamındaki farklılıktan dolayı nispi bir refah psikolojisini yansıtabiliyor. Ama bu, köylülükteki geleneksel tevekkül anlayışından farklı. Bunun bir devamı olabildiği gibi, tevekküle tepkinin unsurlarını da üretebilecek zemine sahip. İşçi sınıfı ile yan yana yaşaması nedeniyle, köylülüğe göre daha erken bilinçlenme ortamında. Yani kendi çelişik karakterinden ötürü, yüz yüze geldiği nispi refah nedeniyle hem "refah"a erişmiş olmanın edilgenliğine hem de kendisinden daha müreffeh olanların yaşamına (işçi sınıfı ile birlikte) tanık olmanın yarattığı kendiliğinden bilinçlenmeye bir arada sahip olabiliyor.

• Korkut Boratav'ın sözleriyle: "(Gecekondulların içinde yer aldığı) bu türden bir ekonomik ve toplumsal yapının, kentli emekçi nüfusa ve hatta doğrudan doğruya işçi sınıfına çok güçlü küçük burjuva ve lümpen damgalar vurduğu; buna ek olarak içerdiği göreli esneklik unsurlarının da katkısıyla, etkili sınıf bilinçlenmelerine ve sınıf kavgalarına yol açmayan dengelere yöneldiği ve bu nedenlerle sistemin işlerliğine ve bekasına hayati katkılar yaptığı da söylenebilir."*

• İdeolojik düzeyde, kentlere göçün sonucu olarak kırsal ideoloji ve geleneklerin bu gecekondulular aracılığıyla kentlere taşınması ve korunmasına tipik örnek, 1980 öncesinde, yüzyıllardır kırsal kesimde küllenmiş olan Alevi-Sünni çatışmasının gecekondu bölgelerinde alevlendirilebilmesiydi. Bu ideolojik olgu, özellikle "komünizme karşı mücadelenin" gerekçesi kılınarak siyasal biçimlere büründürülmüş, gece-

* Korkut Boratav, *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, s. 175

konduluların da bölünmesine ve kamplaşmasına yol açmıştı. "Radikal" dinsel akımların gecekondulu gençler arasında azımsanmayacak yandaş bulabilmesi yanı sıra, şimdi aynı sarmal Kürt-Türk kutuplaşması ekseninde yaşanma potansiyeli de taşıyor.

• Kültürel düzeyde, kırsal kültür ve kent kültürü arasında sıkışıp kalan, sınıfsal temelleri çarpık bir ara-kültür olarak "arabesk"in yaygınlaşıp gelişmesinde gecekonduluların rolü büyük. Arabesk, yaşam biçimi olarak özellikle bu insanlar tarafından benimsenmiş, yeniden üretilmiş ve kendi yaşamlarının her düzeyinde etkin hale gelmiştir.

Ama yalnız arabesk mi? Senin altını çizdiğin "özgün müzik" göstergesi "en dış kuşak" gecekonduların toplumsal dinamiğini bütün çıplaklığıyla açığa vuruyor. Özellikle yoksul gençlerin dinamiğini, isyanını... "Küçük atölyelerde ucuz işgücü bile olamayan, kıyıda köşede kalmış gariban liselerde geleceğe dönük umut bulamayan, üniversite diplomasında bile 'yırtma garantisi' göremeyen bir kitlenin dünyası"nı senden okumuştum:

"Birileri onları kaale almalı (...) Onlar, kentin fazla içine girdikleri zaman, televizyonun yarattığı özlemler dünyasını yakından görmek istedikleri zaman, ki bunu elbette sık sık yapıyorlar, biraz kaale alınıyorlar. Zonta, maganda, 'amaan, arabesk herif', hooligan mooligan oluyorlar (...) Kendi mahallelerinde kaldıkları sürece de, yok sayılıyorlar. (...) Devrimcilik, solculuk, yoksulluk, özgürlük, eşitlik, insanlık, 'parasal kesim', ezilmek... Alt yapısı taş çatlasa yirmi kelimeyi geçmeyen ama Gülhane Parkı konserinde Ahmet Kaya'nın 'Burada aslanlar gibi devrimciler dururken...' sözüyle birlikte yüz bin kişiyi ayağa kaldıran devrimcilik: Özgün müziğin yoksul mahallelere dağıttığı yeni kimlik işte. Ve yeni özlemler. (...) Özlem... başkaldırmaya ve günlük rutin mağduriyetin, yoksulluğun, ezikliğin dışında 'doğrudan ve özel' mağduriyete uğramaya. Kovalanıyorsun, kaçıyorsun, aranıyorsun, var olduğun kabul ediliyor, tehlikeli bulunuyorsun. Seni yok etmeye çalışıyorlar ama yok sayamıyorlar. (...) Ses duyurma menzilleri mahallelerini aşamayan yoksul

insanların özlemleri de bu işte. Başkaldırmaya niyetlenip de yol bulamayan, kendilerine de devrim umutlarına da güvenemeyen insanların özlemleri."

Başkaldırmaya niyetlenip de "yol bulamayan" bu çocukların temsil ettiği isyanın ve radikalizmin şeriatçılar tarafından nasıl çalındığını da şöyle anlatmıştın:

"Refah Partisi'nin 1991 seçimleri öncesindeki Sultanahmet mitingi, bu gerçeğin canlı görüntüleriyle doluydu. Ezikliğe ve yoksulluğa karşı radikal çözüm vaatlerinin, aynı kuşağı, devrimciliğe de, İslamcılığa da, başka bir yere de çekebileceğini kanıtlayan görüntülerle... Başörtülü, çarşaflı kadınlar, çember sakallı erkekler... Gazetelere mitingin bu yönü yansıdı. Bir Refah Partisi mitingi için haber bile sayılmamalıydı kitlenin 'klasik' kesimi. 15-25 yaş grubundan, İslami gösterilerde pek rastlanmayan tipte binlerce genç paylaşıyordu Sultanahmet'i çarşaflılarla, çember sakallılarla, ki 'özgün'lük buydu işte. Lastik ayakkabılı, kirli blucinli, uzunca saçlı, boyunlarına bağladıkları bayraklar ve bileklerindeki, başlarındaki bantlarla açık tribün seyircilerini hatırlatan, birbirleriyle itişip kakışan, 'Ne lan bu, Erbakan diye geldik genç takım konuşuyor' yakınmasına 'Siktir lan, onlar da mücahit değil mi' cevabını verecek tipten binlerce çocuk vardı orada. (...) Şaşılacak bir şey yoktu ortada. Emekten, ezilmekten, köle düzeninden, yoksulluktan, esaretten söz etmişti Refah Partisi. Yok sayılan bir gençlik dünyasına el uzatmış, onlara seslenmiş, şarkılar yapmış, onları mitinglere taşımış, 'radikal' şeyler söylemişti..."*

(Sen devrimcisin, belki bunların içinde yaşıyorsun, ama hâlâ soruyorsun: Dev-Genç neden eskisi gibi güçlü ve kitlesel değil? Oysa senin içinde örgütlenebileceğin "kitle"yi şimdi Ahmet Kaya Gülhane Parkı konserinde ve Refah Partisi Sultanahmet mitinginde topluyor ve üstelik ikincisi bunları örgütlüyor! Bunlar, senin de bildiğin gibi, arabesk ya da özgün müzik dinledikleri için öyle yaşamıyorlar, öyle yaşadıkları için arabesk ya da özgün müzik dinliyorlar. Üniversite öğrencisi olamadıkları için "senin" gençlik mücadelene

* Can Kozanoğlu, *Cilalı imaj Devri*, s. 58-65

ulaşamıyorlar belki, ama *Nokta* dergisine "genciz yoksuluz, başkaldırıyoruz" diyorlar. Kendi başlarına! "Solcuyuz" diyorlar. Ahmet Kaya'ya ulaştıkları için onu dinliyorlar; "devrimciyiz" diyorlar ve "devrimcileri dinlemeyiz" demiyorlar!)

İşte bu çıplak gözle görülebilen ampirik bulguları, politikleşmiş toplumsal devriminde teorik bir çerçeveye oturtabilirsin, pratik bir politikleşmiş toplumsal devrim yapmayı gerçekten istiyorsan...

Öyleyse şunları hatırlamanda da yarar var. Gecekondu gerçeğinin diğer yönlerini yine bu doğrultuda değerlendirebileceğin bir yaklaşımla, Korkut Boratav yıllar önce elindeki ampirik bulguları şöyle bir teorik çerçeveye oturtmuştu:

"...Azgelişmiş iktisadın tartışma alanına giren çeşitli nedenlerle tarım-dışında üretken olmayan ve örgütlenmemiş faaliyetlerde barınan aşırı şişkin bir 'marjinal' nüfus, bir emek fazlası vardır. Bu unsurlar, kapitalist kesimler ve özellikle sanayi sermayesi için bir 'yedek emek ordusu' işlevini, tarımda mülksüzleşmeyi zorlamadan görecek durumdadır."

"...Kentlere yığılmış ve büyük bir kısmıyla örgütlü işgücü piyasasını kuşatmış bulunan fazla nüfusun, kapitalist bir ortamda var olabilmesi, yaşayabilmesinin nedenleri araştırıldığında, bunların yarı köylü nitelikleri temel açıklayıcı nedenlerden biri olarak ortaya çıkar. Farklı bir ifadeyle, kırsal kesimde köylü işletmesi varlığını sürdürürken, tasfiyeye uğramadan kendi bünyesinde fazla emeğin bir kısmını, özellikle genç ve erkek nüfusu, tarım dışına pompalayabilmektedir. Kente düzenli iş bulması gerekmeden gidebilen, marjinal faaliyetlerde bir süre bir hayat alanı bulabilen bu nüfus, işsizlik ve bunalım anlarında ricat edebileceği bir sığınağa, yani köylü işletmesine sahip olduğu için tarım dışına rahatça kayabilme cüretini gösterebilmektedir."*

Kuşkusuz bu değerlendirmeler en az 15 yıl (35 yıl) öncesindeki ampirik bulgulara dayanıyor. Dolayısıyla aradan geçen bunca zamandan (değişimden) sonra vargıların bazılarını yeniden sorgulamak gerekebilir. Yıllar öncesinde-

* Korkut Boratav, a.g.e., s. 172.

ki gecekondulaşmayı açıklayabilen bulguların şimdiki durumun değerlendirilmesinde yeterli olmayacağı açık. Sözgelimi, gecekonduluların büyük çoğunluğunun kente göçerken ailelerini yanlarında getirmeyişleri bugün de geçerli bir eğilim mi? Yeni gelenler yine akrabalarının yanlarına mı yerleşiyor? Çoğunluk köylerine para gönderiyor mu, yoksa köylerinden para yardımı alıyor mu? Sık sık veya arada bir köylerine gitmeyi sürdürüyorlar mı? Kısacası, kırsal kesimle yoğun toplumsal ve ekonomik ilişkiler sürüyor mu?

Her halükarda, gecekonduculuk olgusu, bu süreçte kırsal kesimde yaşamını sürdüren köylülüğün durumunu etkiliyor. Nasıl şehire göç eden köylüler "yarı köylü" statüsünde kalıyorlarsa, kırsal kesimdeki köylülük de bir bakıma "yarı proleter" bir özellik kazanmaya başlıyor. Samir Amin'in bu konudaki tespitleri önemli:

"Marx'ın deyişiyle 'en elverişsiz koşullarda çalışan köylülerin artı emeğinin bir bölümü topluma karşılıksız olarak bağışlanmış olur... Bu düşük fiyat, üreticilerin yoksulluklarının sonucudur; (düşük) emek verimliliklerinin değil.' Bu, küçük üreticinin sadece aile emeğinin yeniden üretilmesini ve maddi üretim giderlerinin karşılanmasını sağlayan fiyatlarla tarım-dışı kesimle mübadele ilişkilerinin sürdürülebileceğini göstermektedir. Böyle bir durum, üretim araçlarına hukuken sahip olan toprak emekçisinin, fiyat ve bölüşüm ilişkileri bakımından sermayeye karşı fiilen 'ev işçisi', 'yarı-proleter' statüye dönüşmesi anlamına gelir."*

(Köylülük günümüzde ve sanırım kısa sayılmayacak bir süreç boyunca hâlâ büyük-orta-küçük ve topraksız köylülük olarak var olmayı sürdürecek; bizim gibi ülkelerde özellikle küçük üreticilik özelliğiyle. Ama artık sönümlenmeye yönelen bir özellik. Kırsal kesimde, Marx'ın tanımladığı türden fiilen "ev işçisi" ya da "yarı-proleter" statüdeki yarı-işçilerin gittikçe güçlenen bir toplumsal dinamik olması ile kentlerin yarı-köylü gecekondularca kuşatılması sürecine eklemle-

* Aktaran: K.Boratav, a.g.e., s. 169.

nebilmesi, teknokratların proleterleşmesi ile emekçi sınıfların bileşimini –nitel gücünü!– çoğaltacak. Talepler giderek ortaklaşabilecek...)

İşte eldeki bulgular, çıplak gözle yapılabilen gözlemler ve gördüklerin-bildiklerin ışığında gecekondu gerçeği hakkında şu genellemelere sanırım sen de katılabilirsin:

Gecekondulu ların başat özelliklerinden birisi, marjinal işlerde ve hizmet sektöründe istihdam edilmeleri ve bu düzeydeki sömürü ve bölüşüm ilişkilerini yaşamaları. Kapitalizmin çarpık gelişmesinin, sanayi proletaryasından daha fazla ölçekte marjinal emekçilerin çoğalmasına yol açtığı; böyle bir kapitalist gelişmede hizmet sektörünün, sanayi sektöründen daha hızlı ivmeyle büyüyebildiği koşullarda, gecekondulu ların önemli bölümünü işsizlerin ve gizli işsizlerin oluşturması da kaçınılmaz hale gelmiş... Köyleriyle bağlarını bütünüyle kestiğini varsaysan dahi, gecekondulu ları emecek bir sanayileşme gelişmediği sürece, proleterleşmeleri mümkün olamayacağından, onların "yarı köylülük" statüsünden kurtulamadığını söylemeye devam edebilirsin. Yarı köylülerin seçenekleri, işsizlik, marjinal işler ve hizmet sektörüdür.

Altı çizilmesi gereken husus şu: Kentlere göç eden, gecekondulu olan eskinin köylüleri, yarı köylü statüsünde takılıp kalırken; kırsal kesimde kalanlar da yarı proleter nitelik kazanmaya yöneliyor. Böyle bir gelişmede, politikleşmiş toplumsal devrim sürecinde, köylülüğün eskiden var olan parçalı talepleri karşısında daha karmaşık (ama ortak paydası çoğalan) yeni bir tablo ortaya çıkmış olmuyor mu? Gelişmenin yönü bakımından, işçi sınıfı (ve kaldığı kadarıyla köylülük) yanı sıra, arada kalan ve kır ile kent arasındaki geçişte sıkışan gecekondu ların siyasal, ekonomik, toplumsal rolü ve önemi ön plana fırlamıyor mu?

Köylülük, kapitalizmin "gelişimiyle" birlikte bir yandan önemini nispeten yitirirken, gelişimin "çarpık" olması "sayesinde" kentlerdeki gecekondu ların kimliğinde kendini yeniden üretebiliyor; ama temel özelliği olan toprağını (mülk sahibi olma özelliğini) yitirmiş olarak, dolayısıyla artık üre-

tim ve bölüşüm ilişkilerinde görece farklı bir konumda yer alarak. Kır yoksulları, kent yoksulları oluyor...

İşte gecekondulular (teorik olarak günümüzde bile yeterince tanımlanmamış) bu özgün sınıfsal konumuyla yakın geçmişte faşizme karşı mücadelede yine özgün bir politik rol yüklenmişlerdi. 12 Eylül dönemindeki sıkıyönetim iddianameleri, faşizme karşı devrimci mücadelede, egemen güçlerin sistemli-örgütlü terör uygulamaları karşısında, özellikle gecekondu yörelerinde gelişen "düzensiz savaş taktikleri" ve bunları gerçekleştiren yöresel militan örgütlenmelerin ve kitlesel direnişlerin örnekleriyle doludur. Gecekondu olgusunu sınıf mücadelesindeki bu yönüyle de değerlendirmelisin. Çünkü egemenler bu değerlendirmeyi öncelikle yapmış görünüyorlar.

Bilmem senin de dikkatini çekti mi? 12 Eylül'den sonra, bu dönemin terörünü en yaygın ve yoğun biçimleriyle yaşayan gecekondu bölgeleri (tıpkı Fransız devrimi sürecinde, Paris işçi ayaklanmalarından sonra işçi mahallelerine geniş yolların yapılması, devlet güçlerinin bu şekilde barikatların ötesindeki mahallelere kolayca ulaşabilmelerinin sağlanmasında olduğu gibi) geniş yollar döşenerek "hizmet" götürülen yerler haline getirildi!

Bilmem sen de görebiliyor musun? Şehirleri artık kırlar kuşatmıyor, gecekondular kuşatıyor...

Köylülük gibi gecekondulular da homojen değil... Bunların da "kıdemli mahallelerinde" iyice hallileriyle "en dış kuşak"taki yoksulları ve arada kalan orta hallileri var. Köylülük gibi, bunlar da bir yanıyla radikal bir yanıyla muhafazakâr. Ama köylülerle işçi sınıfı birbirine çok uzaktı ve şimdi gecekondulular işçilerle iç içe yaşıyorlar, ki zaten gecekondulukların bir kısmı bizzat işçi! Bu kadar açık...

Her neyse, söylemek istediğim şimdilik belki de yalnızca şunlardı: Politikleşmiş toplumsal devrim sürecinde gecekondularda mayalanan isyanı da ele almalısın: Politik tercihleriyle, ideolojik, kültürel davranışlarıyla, arabesk yaşamlarıyla gerçekten "özgün" bir "yoksulluk ideolojisi"ne kendiliğinden sahip olan bu insanların dile getirdiği kendi-

ne özgü isyanı. Aksi halde bu isyanın diğer yönü olan uzlaşmayı "karşı taraf! ele almayı sürdürecek. Özal onların gözlerine baka baka "kader" diyor! Ama kastettiği kader basit tevekkül değil. Özal onlara anladıkları dilden sonuca dair kaderden söz ediyor. "Köşeyi dönmeye bakın, korkmayın, ya batarsınız ya çıkarsınız; batarsanız, ne yapalım kader" diyor. Sen şimdi "kader" yerine "devrim" diye seslenebilmelisin onlara... Ne dediğini anlasınlar yeter ki; istediğin yanıtı alabilirsin... (Ve elbette 2015 notu: Tayyip Erdoğan ve AKP, Özal'ın dediklerinin fersah fersah ötesine geçti ve senden önce, yine "kader" diye diye gecekondulların büyük kesimini örgütlemeyi, yani cemaatleştirmeyi becerdi!)

Politikleşmiş bir toplumsal devrim anlayışının bugünden ifade edebileceğin köşe taşları neler olabilir?

Depolitizasyon olgusu üzerinde durmuştuk: Burjuvazi incelmiş depolitizasyon yöntemleriyle emekçileri kendinde sınıf olarak tutmada, kontr-politikası ve tekno-ideolojik aygıtları sayesinde epey başarılı. Ancak şu da senin kuralın: Burjuvazinin silahlarını etkisizleştirebilme ve ona karşı kullanabilme becerisi, devrimciliğin varlık nedenlerinden birisi.

Bu şekilde karşıt tekno-ideolojik saldırı aygıtlarıyla ve kontr-politikaları etkisizleştiren politikalarla teçhizatlanmış devrimci hareketler (örneğin kitle iletişimi teknolojisindeki gerilla taktikleriyle [2015 notu: internet, sosyal medya, twitter vb.!] ve her muhalefet konusunda gerilla tarzı politikalarıyla) bu depolitizasyonu kırma ve emekçilere dışarıdan bilinç götürme misyonlarını 19. yüzyıldan bin kat fazla imkânlarla yerine getirebilme şansına da sahip olamazlar mı? Bu imkân, "klasik" politik mücadeleyi yeniden üreten bir tarz olarak ele alınabilir.

Bu yeni tarz devrim anlayışında vurgu, elbette bütün devrim anlayışlarında olduğu gibi, emekçileri kendisi için sınıf haline getirme (bilinçlendirme) süreçlerine yönelmeli.

Düzene karşı sınıfken, "düzen-dışı" bir sınıf olarak konumlanabilmelerinin imkânları çoğaltılmalı.

Bu anlayışın somut ifadelerinden birisi, üretenlerin yöneten olması gerektiğinin her vesileyle vurgulanması ve uygulanmasıdır. Sözgelimi, işyeri konseyleri anlayışı bunun elverişli bir girişimidir ve geliştirilebilir. Sendikalarda ve diğer emekçi örgütlenmelerinde bürokrasiye karşı emekçi inisiyatifi her vesileyle dayatılabilir. Bu ortamlarda sözün, yetkinin, kararın yani iktidarın emekçilerde olması gerektiğini, üretenler kendi özdeneyimleriyle benimseyebilir. Başlangıçta, bu yönde bilinçli öncülerin her alanda yönetime getirilmesi yeterlidir...

İşte böyle bir süreç, düzene her koşulda başkaldıran, isyan edebilen ve sorunlarını düzenin koyduğu kurallar dışında kendi kurallarıyla çözebilen (kuralsızlığın kurallarını yaratabilen) bir devrimci anlayışın çalışmasıdır. Bu doğrultuda yeni tarz araçlar ve mücadele biçimlerine ihtiyaç duyulacağı ve üstelik bunların emekçilere yine kendi özdeneyimleriyle benimsetilmesi gerektiği açıktır...

Öte yandan, bütün bunlar, aslında halk savaşındaki "klasik" olma niteliğinde bulunuyor: İktidarın uzun bir sürede alınabilmesi ve parça parça ele geçirilmesi. Yine bütün bunlar, devrimci hareketinin tarzının yeniden üretilmesi anlamına da geliyor: Politik faaliyette, hayatın her alanında sınıf mücadelesindeki ve bu mücadelenin özerk alanlarındaki somut sorunlardan yola çıkma, bu sorunları kitlelerin doğrudan ve aktif katılımıyla çözme, bu çözümleri iktidar mücadelesine tabi bir anlayışla ele alma ve ifade edebilme, bu süreçte emekçileri halk iktidar organlarının nüvelerini oluşturmaya teşvik ederek iktidara bugünden hazırlama ve böylece iktidar olma / iktidarda kalma bilincini yerleştirme...

İşte bu anlayışın köşe taşları üzerinde, nasıl bir devrim sürecinin gelişebileceğini sorgulamanda yarar olabilir...

Teorik olarak, bir "geçiş süreci" olan sosyalizm, ancak bilinçli insanlar eliyle yaratılabilir. "İnsan faktörü" çok önemli. Bilinçli insan, sosyalizmin en önemli üretici gücüdür! Kültür devrimiyle ilerletilmemiş bir devrim, bitmemiş bir devrimdir. Kültür devrimiyle geliştirilmeyen bir sosyalizm, henüz kazanılmamış bir sosyalizmdir.

Bu tespite katıldığın ölçüde, sen de "sosyalizmin, yaşanılan 70 yıllık pratikte kurumlaşamamasının nedenlerinden birisi, kesintisiz devrim sürecinin kültür devrimiyle sürdürülememiş olmasıdır" diyemez misin? Öyleyse, umudunu kurutan, "niyet"in unutulması-ihmal edilmesi mi? Sosyalizme dair tartışmaların tıkanmasının başlıca nedenleri, kültür devrimi teorisinin ihmal edilmesinde aranamaz mı?

Lenin'de kültür devrimi bakımından bir yaklaşımın bulunduğunu, ama yol gösterici bir "teori"nin olmadığını söylemiştim. Kültür devriminin pratiği de yaşanmamış. (Çin deneyi ise kötü bir örnek. Çin'de kültür devrimi, sonuçta bürokrasinin bir kanadının diğer kanadını etkisizleştirmesi için kitlelerin seferber edilmesi olarak "geliştirilmiş".)

Ama bugün bu tespiti daha cesaretle yinelemek durumunda olmalısın: Yalnızca, kültür devrimi ile ilerletilmeyen ve geliştirilmeyen değil, "kültür devrimi ile başlatılmayan bir devrim" de başarı şansını yitirmiş sayılmalı. Seninle bunu tartışmak istiyorum; bu nedenle salt "devrim"den değil, "politikleşmiş bir toplumsal devrim"den söz etmek istiyorum.

Sosyalizm sözkonusu olduğunda bilim-ideoloji-politika ya da teori-ideoloji-pratik ya da çözümleme-ideoloji-çözüm üçgeninin hayati önemi üzerinde durmuştum. Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışı, bu üçgenin sürekliliğini sağlamayı amaçlamalı. Sosyalist aydınlar, bilim insanları, sanatçılar, politikacılar (partililer) ve emekçiler işte böyle bir üçgen içinde bir araya gelebilir, böyle bir üçgende herkes kendi yaşam alanını bulabilir; katılım sorunu böyle bir üçgen alanında çözülebilir...

Politika pratik çözümler, bilim teorik çözümlemeler/öncüller anlamına geliyorsa, farklı kategorilerden sosyalistlerin-emekçilerin katılımıyla ve ortak ideolojisiyle teori ve

pratik, bilim ve politika arasında organik bir "dolayım" da sağlanabilir...

Politika, yapılacak işlere dair karar verme süreçleri ise, katılımcı ve ortak ideoloji bu süreçteki tercihleri, "çıkar"lara göre süzgeçten geçirebilir. Emekçi sınıf(lar)ın çıkarlarını ve senin bunların karşılanmasındaki etik "çıkarını"! Bu çıkarlar bilime (teorik çözümlemelere) dayandığı ölçüde gerçekçi ve kalıcı biçimde korunabilir...

Politikalar, pratik çözümler, ideoloji dolayımından geçerek "üçgen" içindeki herkes tarafından üretilebilir. Yeter ki ortak ideoloji bilimsel çözümlemelerin (pratikte sınanabilen teorik öncüllerin) uzağına düşmesin...

Bunlar birer temenni mi? Hayır, zorunluluk!

Bilimsel çözümlemelerine (teorik öncüllerine) dayalı katılımcı ideolojinle ürettiğin politikalar (pratik çözümler), önderlik sorununu ortaya koyar.. Bunun gücü ve meşruiyeti kendinden menkul olmadığı sürece, kitlelerin öğrencisi olabilen, emekçileri yönetici kılan bir önderliği kitleler benimseyebilir. Böylece somut politikalar, ideolojinin türevi olduğu kadar, örgüt çizgisi (önderlik) ve kitle çizgisinin de bileşkesi olabilir. Önderliğin işlevini yerine getirebilmesi, açık ki bilimin (teorik çözümlemelerin) değil politikaların (pratik çözümlerin) kitleler tarafından benimsenebilmesine bağlı. Öyleyse, politikalar, bilimin teorik olarak çözdüğünü, bir kez de pratik olarak kitlelerin özdeneyimiyle, çözmek (çözdürmek) zorunda. Bunu ise, belirttiğim gibi ancak ortak bir ideoloji sağlayabilir...

İdeoloji kitleler tarafından kavranıldığı ölçüde ve sürece "maddi bir güç" haline gelebilir. Lenin de böyle düşünüyordu: "*Ideas become power when they are grasped by the people.*" (Bu cümlenin Rusçasını merak ediyorum ama burada, serbest vezin şöyle çevirmek istiyorum: "Düşünceler halk tarafından [grasped] ele alındığı, tutulduğu, kavrandığı, idrak edildiği, istekle kabul edildiği zaman bir güç haline gelebilir, düşünceler böyle iktidar olabilirler...") Hem ideolojinin türevi, hem örgüt çizgisinin (önderlik) ve kitle çizgi-

sinin bileşkesi olabilen politikalar sosyalizme "uygulanabilir" bir nitelik kazandırırlar

Emekçilerin her alandaki politika üretiminde bilinçli ve aktif katılımının sağlanması, demek ki bu anlayışın olmazsa olmazıdır...

Evet, bugüne dek, teorik olarak, böyle bir katılımı sağlayabileceği varsayılan kültür devriminin sosyalist devrimden (iktidar alındıktan) sonra ön plana çıkması benimsenmişti; ama sen artık kesintisiz devrim sürecinin özelliklerinin, teorik varsayımların ötesinde tarihsel ve pratik olarak anakronik geliştiğini, yaşanmış tarihten biliyorsun. Öyleyse iktidar alınmadan önce ve iktidarın alınabilmesi için "kültür devrimi" ile yüklenilen görevleri "bir eğilim" olarak başlatabildiğin ölçüde, onun araçlarını bir nüve olarak yaratabildiğin ölçüde başarı şansını artırabilirsin! Dolayısıyla, kültür devriminin görevlerini sana bugünün de görevleri olarak benimsetecek politikleşmiş toplumsal bir devrim anlayışını tartışmaya ve geliştirmeye yönelmelisin.

Başka nedir bu "anlayış"? Politikleşmiş toplumsal bir devrimde, "sosyalist insan"ın yaratılması, devrim sonrasına ertelenmeyen bir görevdir. Bunun anlamı, öncülerin ve kitlelerin "sosyalizm için" birlikte eğitilmesi... İktidarı almak için değil, iktidarı kullanmak için de eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi.

Bu anlayıştaki bir devrime, önce devrimciler ve öncü emekçilerin örgütlenmelerinde, yeni-bir-tarz ile örgütlenen partinde ve buna bağlı devrimci kitle örgütlerinde başlayabilirsin. Böylece başlangıçtan itibaren partili-partisiz ayrımını ortadan kaldırmayı hedefleyen çözüm araçları peşinde koşabilirsin.

Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışında her şeyden önemli olan emekçilerin bilinçlenmesidir...

Ama bildiğin gibi emekçi sınıfların kendiliğinden bilinçlenmesi "sendikalist" ya da ekonomik bilinçlenmenin ötesine

geçemiyor. Sınıfın gerçek anlamda bilinçlenmesi, siyasi bilinçlenme: Kendi ideolojisini benimseme. Ve bu, kendiliğinden olamıyor işte... Sınıfa "dışarıdan" verilen bir bilinç, sınıfa "siyaset"in, "siyasi-bilinç"in dışarıdan götürülmesidir. Bugüne dek benimsenen teoride, parti aracılığıyla / sayesinde taşınacağı var sayılan bilinçtir. Bildiğin gibi, "*Ne Yapmalı?*"nın en önemli argümanı bu tespit üzerinde kurulu.

Sınıfın bilinçlenmesi, elbette "parti" türü bir örgütlenmeyi gerektirir: Dolayısıyla "partili öncü kadroların", bilinçli kadrolar olması, kendini zorunlu bir kural olarak dayatır. Elbette sınıfa bilincin dışarıdan verilmesi, partili kadroların sınıfın dışında (ve sınıf adına) mücadele vermesi değil. Dolayısıyla, devrimcilerin sınıfın mücadelesinin-sınıf hareketinin içinde yer alması şart. İşte ancak bu kayıtla, sınıf bilincinin önce "parti bilinci" olabileceğini söyleyebilirsin: Partinin kitlelerin benimsediği önder olabilmesi ve partililerin ve parti örgütlerinin devrimci kitle örgütlerinde aynı şekilde öncü olabilmesi şartıyla...

Aslında teoride buraya kadar pek sorun yok... Aslında, Lenin, devrimden de önce, partinin, sınıfın "bilinçli" çoğunluğunun desteğiyle ve bilinçsizlerin hiç olmazsa hayırhahtarafsız kılınmasıyla iktidarı alabileceğini savunmuştu...

Devrimin "gerçekleşmesi" (iktidarın ele geçirilmesi) ise, sınıfın "bütününün" bilinçlenmesinde yeni olanaklar yaratan yeni bir evredir. Çünkü, "bilinçli-örgütlü işçiler" (parti) hâlâ "sınıfın bütünü" karşısında azınlıktadır. "Bilinçli-örgütlü işçiler" (parti), sınıfın çoğunluğunu bilinçlendirmedikçe, yöneten-yönetilen ayrımı ortadan kaldırmaya yönelinmiş sayılamaz. Bu ayrımın bütünüyle ortadan kalkması, partililer ile partisizler ayrımının ortadan kalkması, parti ile sınıfın kaynaşmasıdır...

Politikleşmiş toplumsal devrim, bu nedenle, "bilinçli-örgütlü emekçiler" ile birlikte "bilinçsiz kitleleri" de parça parça (kademe kademe) "örgütlemeyi" (yerel inisiyatiflere, doğal komiteleşmelere önem vermeyi) önüne koymalı... Partili-partisiz ayrımını sonuçta bütünüyle yok edebilmek için, başlangıçtan itibaren parça parça (kademe kademe)

ortadan kaldırmaktan başka tarz düşüne biliyor musun? Toplumun bütününün hemen hemen aynı anda örgütlenebilmesi... "Sivil toplum" mu? Örgütlü toplum; nasıl?

Ütopyanın gerçekleşmesi için onun eğilimlerini bugünden yaratmaya başlama çabası ile ütopyanın minyatürünü hemen bugünden yaratabilme iddiası arasında, sanırım büyük bir uçurum olmalı...

Bu uçuruma düştüğün zaman hapı yuttun demektir...

Billahi "sivil toplumcu" damgasını yersin; hak eder misin etmez misin, bilmem ama; böyle denince ne demek isterler, bunu bile anlayamadan hayat boyu damgalı dolaşırsın. Muradını anlatamazsan ve üstelik ikide bir, "hemen şimdi, hemen şimdi" diye bozuk plak gibi konuşup durursan: Yok efendim, sosyalizm hemen şimdi; yok efendim devrim hemen şimdi nakaratını dilinden düşürmediğin için, sana bu memlekette yatacak mezar bile bulunamaz...

Şimdi, sen de çok iyi biliyorsun; bir zamanlar devrimci hareketin içinde yer alan arkadaşlarından bazıları, "sol kamuoyunda" sivil toplumculuk olarak (doğru / yanlış) isimlendirilen bir ideolojik politik tercih içine girmişlerdi, tartışmalar daha ziyade yurtdışında sürmüştü. Sen o zamanlar "içeride" idin. Yeterince izleyemedin elbette. Kimin ne dediğini yıllar sonra öğrenebildin. Öğrendiğin zaman, zaten bir yararı da kalmamıştı; çünkü sivil toplumcu denilen arkadaşların artık Marksizm'le dahi selamı sabahı kesmişlerdi... Üzerinde durmadın... Ama diğer başka çevreler, her "polemik" yazısında ikide bir, canları sana küfretmek istediğinde, işte bu "sivil toplumcuların" görüşlerini alıntılayıp durdular; fatura yine sana çıktı. Her neyse...

Bu eskimiş defterleri yeniden açmanın bir anlamı var mı?

"Yok" Çünkü dün sivil toplumculuk denilen görüşleri savunanlar şimdi eski söylediklerinden de çok uç bir noktadalar... Savunduklarının mantıki sonucuna ulaşmış gibiler. Tartışma olacaksa yeni görüşleriyle olmalı.

"Var" Çünkü artık kimse savunmadığı için sahipsiz kalmış gibi görünen bu yaklaşımlarda potansiyel bir tehlike var. Şöyle bir şey: Şimdi burada seninle formüle etmeye çalıştığımız politikleşmiş toplumsal devrim anlayışını geliştireceğim derken bunda içerilmiş argümanlardaki mantığı çekip uzattığında sen de abese varmış olursun.

Sap ile saman birbirine karışır...

Sen, sosyalizm hemen şimdi dersin; eloğlu bunu sanki hemen şimdi sosyalist bir toplumu kuruyormuşsun gibi anlar ve hatta (hiç şaşırma) bunun böyle yapılması gerektiğini savunanlar bile çıkabilir!

Fetiş haline getirilen her anlayışın başına bu tür işlerin gelmesi, ne yapalım, mukadderdir...

Direniş komiteleri görüşünü savundun... Ama bunlar salt teorik değil, gündelik pratikte sınanarak geliştirilen görüşlerdi. Sonra gündelik pratiğin tıkandı, yenildin, Yurtdışındaki bazı arkadaşların, pratiğin dışında savunduğun bu görüşleri fetiş haline getirdiler (yenilginin ve o yıllarda yurtdışında bilemediğin başka tartışma konularının da etkisiyle, Rudolph Bahro'nun, yeşil hareketin filan sanırım) görüşleri abese kadar uzatıldı gitti. (2015 notu: Gerçi şimdilerde de Murray Bookchin ve "radikal demokrasi" benzer abeslikte revaçta değil mi?)

Şimdi ipin ucunu sıkı tutmanda yarar var...

Bu tartışmaların alevlenmesi ve sönmesi hep sen içerdeyken (cezaevindeyken) yaşandığı için, elbette oldukça yabancı gelebilir sana. Hatırlıyor musun, o yıllarda *Türkiye Sorunları* dergisinin 6/2. sayısında "Demokrasi Tartışmaları Üzerine" başlıklı bir yazı yayımlanmıştı ve bazı notlar çıkarmıştın; yazıyla polemik anlamında değil ama yazıdaki halet-i ruhiyenin sende bıraktığı izlenimler:

Bu yeni tezlerin esasını, enternasyonalizm karşısında tuhaf bir milliyetçilik, öncünün önderliği yerine kendiliğindencilik, siyasi mücadele anlayışı yerine ekonomizm vb. oluşturuyordu. Programda ve mücadelede temel-tali ilişkisi yerine "bağımsızlıkçılık" savunuluyordu: Program ve mücadelede bir eksen bulunmamalıydı; mücadele, alan ve

görevler, birbirinden bağımsız değerlendirilmeliydi. Elbette demokratik merkeziyetçilik yerine de âdemi merkeziyetçilik...

Bütün bu yeni tezlerin dibacesinde de, anladığın kadarıyla, "doğrudan demokrasi fetişizmi" yatıyordu. Hani senin şu direniş komiteleriyle sürecin başından itibaren kuvveden fiile geçirmeye çalıştığın saf-komünist eğilim.

Doğrudan demokrasi!

Bu da ütopyamızın bir başka tanımı değil mi?

Aslında Marksistler bütün örgütlenmeleri bu perspektifle ele almalılar... Doğrudan demokrasinin imkânları var olduğu kadarıyla tüketilebilmeli; ama var olduğu kadarıyla... Ve koşullar elverdiğince bunun imkânları yeniden üretilmeli... Çünkü doğrudan demokrasinin anlamı açık: Söz, yetki, karar, iktidar halka!

Sözgelimi, sosyalist devletin örgütlenmesinde, demokratik merkeziyetçilikten doğrudan demokrasiye doğru güçlü bir yönelim gerçekleştiği ölçüde, bu bir "yarı-devlet" olabilir. Sosyalist devletten devletsizliğe, yani *Komünist Manifesto*'daki "özgür üreticilerin birliği"ne, doğrudan demokrasi yoluyla ulaşılabilir. Emekçiler, ancak doğrudan demokrasiyle başlangıçtan itibaren aşağıdan yukarıya merkezi devlet örgütlenmesini kuşatmayı, fethetmeyi başarabilir. Sosyalizm, sadece devlet düzleminde değil hayatın her alanındaki birimlerde (işyeri, yerleşme birimi) doğrudan demokrasi örgütlenmeleri, kendi kendine yönetim (*self-government*) ve özyönetim (*self-management*) üzerinde yükselebilir...

Doğrudan demokrasi anlayışını devrimden, sosyalizmden önce de emekçi kitlelere benimsetmek; böyle bir anlayışın, şimdiki toplumun bağrında bir nüve olarak gerçekleşmesi için çaba sarf etmek, senin "öncülük" görevin! Direniş komiteleri anlayışının ve pratiğinin ekseninde bu çaban yatmıyor muydu?

"Sosyalizm, hemen şimdi" dersin; bugünden sosyalizmin gereklerini yerine getirmeye başlarsın. "Devrim, hemen şimdi" dersin; yine öyle. Ama ne sosyalizmi hemen şimdi kurmuş olursun, ne de devrimin hemen şimdi muzaffer bir devrim olabilir!

Doğrudan demokrasi, hemen şimdi! Buna da ancak böyle bir anlam yükleyebilirsen, "anlamlı" ve geçerli bir düstur olabilir...

Aksi halde söylediklerin şu anlama gelir:

"Merkezi örgütlenmeleri boş verin, yerel inisiyatifler kendilerini örgütlesinler. Öncülük taslamayı boş verin, kitleler ne yapacaksa kendileri yapsınlar; hem canım onlara akıl öğretmeye utanmıyor musunuz, onların kaderiyle oynama hakkını kendinizde nasıl bulabilirsiniz? Bırakın sözlerini söylesinler, yetkilerini kullansınlar, kararlarını versinler, iktidara da ister kendileri gelsin ister başkasını seçsinler, size ne. Siz ey kendini öncü sanan dinozor komünist bozuntuları, bırakın şu kitlelere dışarıdan bilinç götürme işlerini, onları örgütleme görevlerini. Onlar neylerse güzel eyler; bırakın onları kendi başlarına ister örgütlensinler ister örgütlenmesinler. Madem doğrudan demokrasi olacak, bırakın onlar her şeyi halletsin. Kendi örgütlerini kursun. Kurmak islerlerse... Siz de işte insan haklarını filan savunun, politikaya bulaşmayın; politikayı da kitleler yapsın. Ya da en fazla siz, ikide bir kitlelere, ey kitleler kendi kendinizi örgütleyin diye seslenin..."

İşte bunun gibi şeyler...

(Ama solculuğun liberalizmi de ancak böyle tuhaf bir "hem deve hem kuş" olabilir: *Laissez faire laissez passer*, bırakın örgütlensin bırakın beklesin kendiliğindenciliği. Serbest piyasa sosyalizmi...)

İşte bütünsel (saf) anlamıyla bir doğrudan demokrasi, "hemen, bugün her yerde" olsun dersen bundan başkası olamaz, irrasyonel bir tercih haline geliverir. Hemen şimdi her tür örgütlenmede doğrudan demokrasi eğilimini yerleştirmeye ve üretmeye çalışmak, bunun "nüve"lerini oluşturmaya çalışmaktır. Hemen şimdi her tür örgütlenmenin doğrudan demokrasi üzerine kurulabileceğini sanmak ise, bunun "minyatürleri"nin yaratılması fantezisidir...

Biyologlar bir tohumda, bitkinin büyümüş halinin özelliklerinin bulunduğunu bilirler; "Nurcular" (Said Nursi takipçileri) bu tohumda bitkinin kendisinin / kaderinin yer

aldığına, tohumun o haliyle de bitkinin kendisi olduğuna inanırlar. Nüve ve minyatür, tohum ile kader denli birbirinden farklı anlayışlara denk düşer...

Oysa doğrudan demokrasi, başlangıçta, kendi-zıddının yani temsili demokrasinin öğelerine kısmen mecburdur. Temsilin olduğu yerde merkezileşme de olur... Demokratik-merkeziyetçilik biçimindeki yarı-temsili kurumlara mecburiyet üzerinde yükselmediği ölçüde doğrudan demokrasiyi hiçbir şekilde hayata geçiremezsin. De ki geçirdin... Atomize inisiyatiflerinle baş başa kalırsın. Dolayısıyla doğrudan demokrasi anlayışı ve uygulaması ancak demokratik bir merkeziyetçiliğe içerilebilir ve ancak onun içinde bir nüve / bir eğilim olabilir...

Sosyalizm, işte bu eğilimin giderek güçlenmesi ve nüvelerin (halk iktidar organları) hayatın tüm alanlarında yöneten-yönetilen ayrımını azaltabilen bir yönelime doğru gelişmesi ve nüvelerin böyle bir gelişimde birer "yapılanma"ya (*embodiment*) bürünmesi süreci olarak yaşanabilir. Evet, bu anlamda, hemen şimdi ve bugünden itibaren... Ama sosyalizme, verili koşullardan, sınıflar arasındaki farklılaşmalar ve eşitsizlikler nedeniyle herkesin eşit olmadığı bir noktadan hareket edilerek başlanmıyor mu? Başlangıç noktasında önce bu başlangıca denk saf-"tam" olmayan bir demokrasi, temsili ve yarı-temsili kurumlar imkân dahilindedir... İmkânsızı mümkün kılmak, böyle bir noktadan hareketle saf-"tam"- ve doğrudan demokrasiye geçiş sürecinde yaşanabilir. Böyle bir sürecin önceliklere göre ve bir eksen etrafında gelişebilmesi mümkün...

Paradoksu ortaya çıkaran imkânların ve koşulların dayatmasıdır: Hiçbir şey ha deyince olamaz ki! Sosyalizm ve demokrasi mücadelesini eksensiz sürdüremezsin; iktidar perspektifin olmadan, iktidar mücadelesi veremezsin... Tercihi akıl ve mantık yapacak, sen de buna göre yapacaksın.

Mücadele sürecinde hiçbiri diğerinin önüne geçmesin diye her muhalefet alanı kendi başına taleplerini savunsun mu? Yoksa parçalı muhalefet alanlarını ortak bir mücadele ekseni üzerinde, taleplerini koparıp alabilmeleri için güçle-

rini hep birlikte ortak hedeflerine yoğunlaştırarak mı mücadele sürsün? "Özel alanlarda" atomize olmuş muhalefet güçlerinin âdemi merkeziyetçi programlarının aritmetik toplamıyla tanımlanan bir muhalefet hareketi mi? Yoksa, dağınık muhalefet güçlerini ortak / birleşik / organik hale getirebilen ve böyle bir ortaklık üzerinde merkezileşebilen bir program ve örgütlenme anlayışına göre yaratılan birleşik muhalefet hareketi mi?

Sınıf mücadelesi olgusunu, "indirgemeci" nitelemesiyle bir çırpıda kenara koyabilirsen, sınıf mücadelesinden özerk alanlara ve bunların dinamiklerine "bağımsızlık" bahşedebilirsen, elbette birinci seçeneklerdeki "mantığı" ve tarzı benimsemiş olursun...

Şimdi ayrıntısına girerek tartışmanın yeri değil, demoralizasyonu konuşurken üç tarz-ı siyasetten üçüncüsünün neden tercih edilmesi gerekliğini konuşmuştuk: Ama sözkonusu üç tarzdan ikincisi, sivil toplumcuların tanımlarındaki özel anlamıyla "özel alan teorisi" ya da tarzı, farklı toplumsal kesimleri kendi özel sorunlarıyla sınırlayan (buna hapseden) reformist bir anlayış olduğu kadar, bunların esas olarak kendi başlarına ve giderek bireysel düzlemde bir kurtuluşu savunan bir anlayış... (Sana düşen rol, "okuma yazma bilmeyenlere okuma yazma öğretelim, bilinçlensinler, kendilerini kurtarsınlar"dan öte değil; belki de gerçekten "kültürel keynesçilik"!* Ama bunda bile "dışarıdan" bilinç –okuma yazma öğretme misyonu– yok mu dersin?!)

Senin yıllar boyu benimsediğin tarz:

"Hayatın her alanında kitleleri, somut sorunlarından hareket ederek onların kendi özdeneyimleriyle kendi sorunlarını çözme mücadelesine aktif katılımını sağlamak ve böy-

* Kültür devrimini "eğitim"e indirgeyebilmek, sanırım Tanzimat aydınlarından tevarüs eden bir iyi niyet göstergesi. Sözgelimi Ahmel Midhat'ın bütün emeli yüzde doksanı okuma yazma bilmeyen halka okuma zevki aşılamak, onları eğitmek değil miydi? Tanzimat aydınları, garp medeniyetine, bu şekilde vasıl olunacağına inanmışlardı. Oysa, kültür devrimi "Tanzimat kafası" ile halkı yukarıdan aşağıya "eğitmek" değil. Emekçileri kendi özdeneyimleriyle "bilinçlendirmek" Siyasi bilinç dahil, kendi ideolojilerine (çıkarlarına) sahip çıkabilecekleri tarzda örgütleyebilmek...

lece geneldeki demokrasi mücadelesine seferber etmek (bu mücadelede ve bu mücadele bakımından da örgütlemek) gerekir..."

Bunun sivil toplumcu savunusu şöyle değil mi? Doğrudan demokrasi olacaksa, her özel alan bağımsız kalsın ve her alan kendi özel sorunlarıyla ilgilensin.

Oysa, doğrudan demokrasi anlayışı, devrimci bir anlayış olarak, demokrasi mücadelesi sürecinde, ancak, hayatın her alanında kitlelerin somut sorunlarından hareket ederek onları yeni bir toplum yaratma çabasına, devrim için ve dolayısıyla siyasi iktidar için de mücadeleye seferber etmek, bu şekilde kitlelerin katılımını sağlamak olarak gerçekleşebilir. Bu anlamda, doğrudan demokrasi anlayışıyla, farklı kesimlerin aynı sömürü düzeninden kaynaklanan farklı sorunlarının, kendi doğrudan sorunlarının çözümü devrim (ve iktidar) perspektifiyle ele alınabilir. Böylece, bu anlayış ışığında, farklı muhalif kesimlerin düzene karşı mücadeleye doğrudan katılımı sağlanabilir ve bu katılımın (mücadelenin örgütlenmesi anlamında) örgütsel düzeyde hayatın her alanındaki kitlelerin doğrudan örgütlenmeleri aracılığıyla gerçekleşmesi için çaba sarf edilebilir.

Şimdi böyle bir devrim yürüyüşünde, bütün muhalefet alanlarının aynı düzeyde (eşit değer anlamında değil, "düzey"!) ele alınabileceğini düşünebilir misin? Yoksa, zorunlu olarak öncelikleri gözetmeyi, önceliklere göre bir tasnifi ya da "literatür"de ifade edildiği şekliyle temel-tali ayrımını mı dikkate alırsın?

(Şu mükemmel argümanı sanırım sen de benim gibi sık sık dinlemiştin: Tali demek önemsiz demek değildir; her yapının temeli olduğu gibi, tali yönleri de vardır; söz gelimi kapısı... Ama bir yapının kapısı olmazsa, girip çıkamazsın ki!)

İşte önemli-önemsiz anlamında değil, temel-tali eksenindeki ayrımlarınla, literatürde "ekonomik demokratik mücadele" diye tanımladığın ya da sınıf sorunlarından görece özerk niteliğe sahip ve bu anlamda tali taleplerini, sınıf mücadelesinin temel taleplerine tabi kıldığın zaman, bütün her

şeyi sınıf mücadelesine indirgemiş olmazsın. Benzer şekilde parti bünyesinde bir örgütlenmeyi hedeflemiş olman ve şimdi kadro çalışmasını esas alman kitle çalışmasına önem vermediğin anlamına gelmez. Tersine, kitle çalışmasına önem verdiğin için kadro çalışmasını esas almış olursun...

Örgütlenmende ve mücadelende, öyleyse, doğrudan demokrasinin eğilimi (nüveleri) ile temsili kurumları, giderek bu eğilimin öne çıktığı bir tarzda birleştirebilirsin. Dolayısıyla, sürecin başlangıcında doğrudan demokrasiyi, bütünüyle gerçekleşmesi mümkün olmayan, ama örgütlenme anlayışının esasını oluşturan, somut örgütlenme düzeyinde ise kendisini ancak bir nüve ("halk iktidar organlarının bir çiçeklenmesi") olarak ifade edebilen bir yaklaşımda kavrayabilirsin.

Demek ki neymiş? Sosyalizm hemen şimdi dediğin zaman, doğrudan demokrasi fetişizmine düşmeyecekmişsin...

Böyle bir fetişi, vargıların ile öncüllerin arasına düz bir çizgi çekerek yaratabilirsin. Yarına dair tasavvurunun hemen şimdi bir "*embryo*"suna (cenin'ine) sahip olabilecekken, onun "*embodiment*"ını (cisimleşmiş halini) yaratmaya girişmiş olursun... Oysa bu denli maharetli olmanın anlamı yok. Çünkü bu fetiş ustalığı seni "hemen şimdi" imkânsıza mahkûm eder, hiçbir şey yapmamayı savunur hale getirir... Ya da nüveleri oluşturma yerine birkaç yerde minyatürlerini yaratır; oyuncak legolarıyla düşlerindeki (ütopik!) kentlerini kuran sevimli çocukların yaptığından öte bir iş yapmış olmazsın...

Bu görüşlerin, bir de devrimci hareketinden tevarüs etmeyen ideolojik tercihlerle, yani "en hakiki" savunuculuğu sözkonusu elbette...

Gramsci'ye atfen tanımladıkları "sivil toplum" şöyle bir niteliğe sahipmiş:

"Sivil toplum, toplumun bazı sorunlarını devletten bağımsız olarak çözdüğü alandır."*

Peki nedir bu "bazı sorunlar"? "Çözüm"ler nelerdir? Nasıldır? Ne içindir? Valla, yayınlarını izleyebiliyorsan, sanırım

* Murat Belge, *Sosyalizm Türkiye ve Gelecek*, s.19

sen de, bunların kapitalizmin "özüne" yani emek-sermaye çelişkisine pek dokunmayan konular olduğunu fark etmişsindir. Çünkü sivil toplumun "bazı sorunları"nı emek sermaye çelişkisine "indirgememek" saplantısı mevcuttur. Hal böyle olunca, çözümler de, önerenlerin iyi niyetinin ötesinde, kapitalizmin kendini yeniden üreten çözümleri niteliğini kazanırlar...

Oysa sınıflı toplum gerçeği dahi indirgemecilik olarak yadsınmazsa, sivil toplumun sınıf ekseni "burjuvaların toplumu" olması değil midir? Sen, her şey bir yana, bu nedenle sivil toplumcu olamazsın!

Toplumun "bazı sorunları"nı devletten bağımsız çözdüğü alanlar elbette yaratılabilir. Üstelik sen, elinden geldiğince, bütün sorunları devletten bağımsız çözebilen alanları yaratma çabası içinde olmalısın...

Senin sorunların, öncelikle emekçilerin sorunları... Diğer hayat alanlarındaki emek-sermaye çelişkisinden özerk sorunlar önemsiz olduğu için değil; bu sorunları da elindeki önceliğe yoğunlaştığın ölçüde önemli kılabileceğin için...

Senin çözümlerin, sosyalizm için olmalı... Kapitalizmin kendini yeniden üretememesine yol açan çözümler. Bunları da ancak düzene karşı isyanı çoğaltabildiğin ölçüde yakalayabilirsin. Bu nedenle "devrim, hemen şimdi" demelisin... Sivil toplumun içinde, sosyalizmin nüvelerini şimdiden oluşturabilmek için, "sosyalizm, hemen şimdi" demelisin. Devletten bağımsız kılabildiğin hayat alanlarını sosyalizmin minyatürü saymadıkça, düzen dışı alanlarda sosyalizm eğilimini güçlendirdikçe, devrimin politikleşmiş bir toplumsal devrim olarak gelişebilir. Sivil toplum değil, sosyalistleşen topluluklar: Önce kendi örgütlenmelerinden başlayan ve giderek sivil toplumun tüm hücrelerine nüfuz edebilen öncü müfrezeler... Gerilla tarzı yine hizmetindedir!

Peki ama bazı sosyalistler "sivil toplumculuk" tuzağına nasıl düşüyorlar? Sosyalizme senden daha az inandıkları için mi? Hiç sanmıyorum, belki de samimiyetle çok çok fazla inandıkları için! İlke olarak komünistler devlete karşı; ama devletsizliği savunan anarşizan düşüncelerdeki saçmalığı da

gördükleri ölçüde, bu kez devlete karşı her çözümlemeyi ve devlet dışındaki her örgütlenmeyi olağanüstü cazip buluyorlar. Bunda yadırganacak bir yön yok. Ama anarşizmi hâlâ geçerli görmüyorlarsa, ilke olarak "yarı-devlet" de bir araç olarak göz önüne alınmak durumunda; Marx'ın sözünü ettiği "özgür üreticilerin örgütlenmesini" kazanabilmek için... Özellikle reel sosyalizmin bunu bir amaç kılması ve sosyalizmi devlet ideolojisi yapması, "sivil toplum teorileri"ni daha da cazip hale getirdi. Oysa, kapitalist devlete karşı reformizmi simgeleyen sivil toplum ideolojisi, tam da sosyalist devlet karşısında devrimci bir ideoloji olabilir: Kültür devrimi ideolojisinin ta kendisi! Açıktır ki sosyalizmde "sivil toplumun" kazanılması, doğrudan demokrasinin kazanılmasından başka anlam taşımaz. Ama burada da önemli bir nüans vardır: Sosyalizmde, sivil toplumun devletin karşısında devleti "kuşatması" gibi sınırlı bir işlevinden söz edilemez. Sosyalizmde, toplum ve devlet, sınıf ve parti kaynaştığı zaman ütopya gerçekleşmiş olur...

Çünkü sosyalist devlet, kurulurken bir yarı-devlet anlayışıyla kurulmalı; bunun başarısı ise devrimin, politikleşmiş bir toplumsal devrim olarak gelişmiş olmasına bağlı. Hal böyle olunca, sosyalizm koşullarındaki sivil toplum kapitalist toplumdakinden hayli farklı özelliğe sahip olabilecek. Çünkü sosyalizm koşullarındaki sorun, toplumun kendi öz örgütlenmelerini iktidar odağı kılmak: Yani yarı-devlet örgütlenmesinin temeli yapmak... Böyle bir perspektifte, devlet/toplum ayrımının giderek silinmesi, devletin toplumsallaşması sayesinde "ayrıca" varlığının gereksizleşmesi amacı yatar. Çünkü, sosyalizmde, toplumun kendi örgütlenmeleri olan halk iktidar organları (diyelim ki, "yerel Sovyetler" benzeri örgütlenmeler) doğrudan demokrasi temeli üzerinde yükselerek "tepedeki" kendi temsil kurumlarına (yine yaşanmış deneyden ödünç alınan ismi kullanabilirsek: "Yüksek sovyet meclisi" benzeri bir kuruma) dek uzanacaktır. İşte bu "halk iktidar organları" yarı-devletin dışındaki örgütlenmeler değildir; onun bel kemiğini oluşturan sistemdir. Sosyalizmde yarı-devlet bu sistem ek-

seninde kamu görevlerinin ve diğer kamu organlarının örgütlenmesi ve bunların yine bu sisteme göre örgütlenmesi olabilir; yani toplumun üstünde ve ona yabancılaşmış bir düzlemde değil...

Kitlelerin, hayatın her alanında, kapitalizme her düzeyde kafa tutarak yönetim görevlerini üstlenebilmeleri, kendilerini yönetmeyi öğrenmeleri, işlevlerinin bu işin "siyasi uzmanları" (partili bürokrat-teknokrat vb.) tarafından değil doğrudan "sıradan" insanlar tarafından yapılabilir bir hale getirilmesiyle kuvveden fiile çıkabilir... Sıradan insanların yönetime gelince sıra-dışı olmalarını önlemek kaydıyla... Bu açık ki, kitleler (partisizler!) de süreç içinde parça parça "bilinçlendiği" ölçüde sağlanabilir.

Ama "bilinçli" olan zaten örgütlenmiş ve "partili" olmuş değil midir?! Hayır! Partisizlerin de "bilinçlenmesi" partili-partisiz ayrımının yok edilmesinin hedeflenmesi, toplumun bütününün örgütlenmesidir; sosyalist topluma işte bu anlamda "sivil toplum" ama bu kez emekçilerin örgütlü toplumu denebilir.*

Anahtar kavram "bilinçlenme" mi oluyor? Sınıf bilinci! Sınıfın bireylerinin kendi sınıfsal çıkarlarının ayrımına varabilmesi; sınıfın bireylerinin, sınıf ideolojisini kendi dünya görüşleri ve yaşama tarzları olarak benimseyebilmeleri; kişisel dünyaları ile toplumsal dünyanın kaynaşması; yabancılaşmanın her türlüsünün yitip gitmesi... Tam da Nazım'ın "bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine" diye tanımladığı bir durum...

Diyelim ki uzmanlar, bilim insanları ve "partililer", nesnel süreci toplumun-ekonominin nesnel yasaları ışığında, "bilimsel" olarak "çözümlediler". Bu çözümlemelerine uygun

* Kim bilir M. Ali Aybar'da bu görüşlerin "naif' de olsa bazı ipuçlarının bulunduğu belki söylenebilir; ama çözümün kendisinin bulunduğu kesinlikle söylenemez. Aybar'ın açmazı, bütün çözümlerini Marksizm'in ve özellikle Leninizm'in reddiyesi temelinde üretebileceğini sanmasıydı. Oysa, sözgelimi, önerdiği "rotasyon"u Lenin de önermişti. Aybar, teorinin yeniden üretimi yerine yeni bir teori peşinde koşunca, "Eurocommunism"'in alaturka sivil toplumculuk versiyonu olabilmenin ötesine gidemedi. Elbette Aybar da "bürokrasi şeytanı"na düşmanlığında (Lenin gibi) iyi niyetli ve Türkiye solculuğuna emek vermiş bir sosyalist...

"çözüm önerileri"ni ortaya koydular. Kitleler bu çözüm "önerileri"ni, kendi "ideolojik" süzgeçlerinden geçirebilir, kısa-uzun dönemli çıkarlarının ayrımına yine kendi özdeneyimleriyle varabilirlerse, toplumun bilinçli ve özgür tercihinden söz edilebilir. Ancak bu şekilde, ortaya konan çözüm "önerileri"ni, kendi buldukları ve benimsedikleriyle birlikte, "uygulanabilir" çözümlere dönüştürebilirler. Kitleler, "siyasi-ekonomik" uzmanların çözüm önerileri arasından kendi bilinçli tercihlerini yapabildikleri ölçüde, kendi kendilerini yönetebilir bir kimlik kazanmaya yönelebilirler...

(Sosyalizm açısından "partinin önder rolü" de, "proletarya diktatörlüğü" ya da "emekçiler hegemonyası" da işte bu yönelimin güçlendirilmesine hizmet edebilen "eğilim"ler olabildiği ölçüde anlamlı ve gerekli. Sosyalizmin kuruluşunda, "parti önderliğindeki proletarya diktatörlüğü", böyle bir dönüşümü sağlamayı amaçlayan bir "eğilim"den başka bir anlam taşıyamamalı... Sosyalizm bu eğilimin giderek güçlendiği, partinin ve "emekçiler hegemonyasının" –işçi devletinin– giderek silikleştiği bir süreç olabilmeli. Bu bir istek! Ve bu istek, şimdiden toplumun bilinçli isteği olarak yeşermeye başlayınca, diktatörler emekçileri artık zor teslim alırlar!)

Politikleşmiş toplumsal devrimin önemli özelliklerinden biri, demek ki böylesi bir bilincin kazanılması. Sorunlar karşısında çözüm önerileri arasından bilinçli tercihlerin yapılabilmesi sayesinde çözüm biçimlerinin bulunması ve giderek bunların doğrudan üretilmesi...

Teorik olarak, proletarya "sınıfı"nın partisi aracılığıyla iktidarı ele geçirebilmesi ve giderek sınıfın bütününün iktidarı fethetmesi için, "partinin ideolojik önderliği" lazım... Parti ideolojiyi tekeline almadığı sürece, bu ideoloji sınıfın ve partinin ortak ideolojisi olma özelliğini koruduğu sürece, bu tür önderlik "meşru" olabilir... Ve onun gayri-meşruluğuna karar verecek en önemli süreç, sürüp giden bir kültür devriminden başka bir güç olamaz. Partinin ideolojik önderliğinin de gereksizleşmesi, emekçilerin büyük çoğunluğunun kendinde sınıf olmaktan çıkıp kendisi için sınıf niteliğini kazanmasıdır... Kendiliğinden bilinçle sınırlı ol-

duğu ya da henüz siyasi (iktidar) bilincinden yoksun olduğu ve yalnızca ekonomik bilinçle tanımlanan sendika bilincinden, siyasi bilince, partinin bilincine geçmesidir...

Sosyalist devrim, "parti" aracılığıyla sınıfın siyasi iktidarını gerçekleştirir; sınıf, iktidarını "sovyet" aracılığıyla yürütür. Ama henüz emekçi sınıf(lar)-(kitleler) karar alma ve yürütme sürecinde doğrudan etkinlikten önceki bir konumdadır ve "parti, sovyet" vb. aracılığıyla bu konuma (aşamaya) yönelik adımlar atabilme şansına sahiptir. Teorik olarak bu şekilde çözülebilen sorunu, pratik olarak "şans"a bırakmamak lazım. Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışında bu işi şansa bırakmama kaygısı ön planda olmalı.

Bu yolda ilerlenebilmesi için, sınıfın, siyasi katılımının sağlanabilmesi, yani yönetim işlevlerinin (karar alma-yürütme) yerine getirilebilmesi için, önce "kendi adına" yapılanlara sahip çıkması yeterli mi? Bu, yapılanların aslında "kendine rağmen / kendi adına" yapılması dayatmasının bulunmadığı anlamına gelebilir mi?

Sınıfın giderek karar alma sürecinde önerileri "tercih" etmesinin ötesinde, bu tercihleri kendi bünyesinde bilinçli olarak üretebilir bir konuma yükselmesi gerekir.

Bu ise, sınıfın çoğunluğunun ideolojik olarak sosyalizme kazanılması, yani sosyalist bilinç edinmesinden başka şey değil. Çünkü (sık sık tekrarladığım analojiyi hatırlarsan) sosyalizm öyle bir toplum projesidir ki, bu projenin somut bir toplumsal formasyon olarak inşası, bu projenin mimarları ve yapının ustalarının ve "işçileri"nin arasındaki işbölümünün giderek ortadan kalkması ve "işçiler"in mimarlaşması-mühendisleşmesi ile mümkün! Bu analojiyi istersen şöyle "teorize" edebilirsin: Toplum projesinin gerçekleşmesi, bilimsel çözümlemeler (teori) sayesinde belirlenen çözüm yollarının, ideolojik bir dolayımdan (sınıfın kısa-uzun dönemli çıkarları) geçerek gerçek politik tercihlere, somut uygulanabilir (pratik) çözüm biçimlerine ulaşılmasıdır.

Politikleşmiş toplumsal devrimi bugünden başlatabilmek, hedeflerini önüne koyabildiğin ölçüde mümkün... Varsaya-

lım, devrim zafer kazandı: "Parti", başlangıçta, (daha da başlangıçta, devrimciler, devrimciler örgütü vb.), zorunlu bir yol gösterici. İşçi sınıfının çoğunluğu henüz hâlâ bilinçsiz (ideolojik donanımdan yoksun); tercihlerini ancak "sınıf içgüdüsü" (kendiliğinden bilinç) sayesinde yapabiliyorsa, bu kaçınılmaz...

Sosyalizmin bu aşamasında parti, merkeziyetçiliği; Sovyetler (özellikle yerel Sovyetler ya da kitlelerin seçim vb. yöntemlerle ifade ettikleri tercihleri, kararları) ise demokrasinin gereklerini temsil edebilir. Bunların diyalektiği, demokratik-merkeziyetçilik olarak gerçekleşebilir. İdeoloji henüz kitleselleşemediğinden, ağırlıkla partide cisimleşebilir. Oysa asıl sorun, ideolojinin kitleselleşmesi... Kitlelerin, tercihlerini sınıf içgüdüsüyle değil, bilinçli olarak sınıf bilinciyle dile getirmesi; kendinde sınıf olmaktan, kendisi için sınıf olmaya yükselmesi ise bunun anlamı da demokratik merkeziyetçiliğin yerini bütünüyle doğrudan demokrasinin almaya yönelmesidir. Öyleyse devrimden önce olduğu gibi, devrimden sonra da ilk dönemlerde, bilincin sınıfa dışarıdan taşınması, parti eliyle iletilmesi, kaçınılmaz mı? Böyle bir zorunluluktan (kurumsal olarak proletarya diktatörlüğü, emekçiler hegemonyası, emekçi demokrasisi vb. kavramlarla tanımlanabilen bir "yarı-devlet"ten) elverdiğince kaçınabilmek için, emekçilerin siyasi katılımını sağlayacak mekanizmaların var olması, yetersiz kaldığı yerde yenilerinin de yaratılması, bu mekanizmalarda siyasi-ekonomik uzmanların (bürokrasinin-teknokrasinin) yerine işi fiili olarak yapanların (emekçilerin-üretenlerin) etkinlik kazanabilmesine bağlı. Partide temsil edilen "resmi ideoloji"nin, egemen sınıf olan emekçilerin ideolojisi, yani aynı zamanda egemen ideoloji olabilmesine bağlı.

Aslında teorik olarak emekçilerin siyasi iktidarı bütünüyle devralması sözkonusu olmayacak; çünkü parti ve devlet kendini inkâr ederken, diğer toplumsal farklılaşmaların da silinmesiyle, proletarya kendini sınıf olarak inkâr etmiş olacak. Son çözümlemede, siyaset-ekonomi ayrımı ortadan

kalktığında, toplumun yeniden örgütlenmesi (komünizm) gündeme gelebilecektir...

Emekçilerin bütünüyle iktidar olabilmesi, "parti"nin iktidarı (siyaseti) sınıfa (ki bu artık "toplum"dur) mal etmesidir. Kitlelerin siyasi katılımının giderek artması ve sonuçta bütünüyle sağlanmasıdır. Aynı zamanda partinin "resmi" ideolojiyi kitlelere mal etmesi, kitlelerin karar alma sürecine sadece önerilen tercihleri benimsemeleriyle değil, bilinçli, aktif ve doğrudan katılımıyla mümkün olabilir...

Nasıl ki, politik devrim, iktidarın parti aracılığıyla burjuvaziden emekçilere geçmesi ise, kültür devriminin zaferi de iktidarın araçsız kılınması, partiden-devletten, sınıfa (yani topluma) geçmesidir!

Sosyalist toplumdaki kültür devriminde, kitlelerin doğrudan devrimci etkinlikleri, ideolojinin "parti tekelinde" kalmasını da önleyebilir. Kitleler (ideolojinin kendi "tekelinde" kalmasını değil, bunu kitlelere mal etmeyi amaçlamış) bir parti önderliğinde iktidarı (deyim yerindeyse) "parça parça" yine aynı partinin elinden alabilir ya da: Parti, kendi iktidar imkânlarını kitlelere verir. Kuracağın parti bugünden, böyle bir parti olabilir mi? Böyle bir "verme" ancak bugünden başlandığında zamanı geldiğinde tamamlanabilir; öyle değil mi?! Üstelik bunu partinin iyi niyetine bırakmadan bir zorunluluk haline getirmek mümkün mü? Böyle bir zorunluluğun, teorideki "ayrışmış" görüntüsü sanırım şöyledir:

- "Politik devrim", siyasi alanın, parti aracılığıyla, burjuvaziden işçi sınıfına geçmesidir. Ama işçi sınıfı henüz siyasetini (siyasi alanını) bilinçli önderlerinin (partinin) yol göstericiliğinde, bilinçli temsilcileriyle üretebilmekte ve sahiplenebilmektedir; önce partililerin ideolojik süzgecinden geçen önerileri, kendi özdeneyimi kıstasında tercih edilebilme durumundadır.
- "Toplumsal devrim" ise, bir yönüyle kültür devrimi olarak, ideolojinin (ideolojik alanın), partinin aracılığının ortadan kalkarak, araçsız kılınarak partiden işçi sınıfına geçmesidir.

Böyle bir geçiş ancak devrimin kesintisiz sürdürülmesiyle, kitlelerin devrimci inisiyatifinin-katılımının canlı tutulmasıyla, devrimci yöntemlerle gerçekleşebilir. Dünyanın en "iyi" partisi, inisiyatifi kitlelere devretmeye kararlı en iyi niyetli partisi bile bu devir işini tek başına (devir mekanizmalarını kullanan kitleler olmadan) yapamaz. Çünkü bu iki yönlü bir "ilişki"dir. İlişkideki her iki tarafın aktif çabası zorunludur. Kitleler, isteyecek -alacak durumda olmadan onlara iktidar nasıl verilebilir?! Kısadan hisse: İktidarı almadan önce, kitleler bu yönde hazırlanmaya başlasın!

Sen bugünden, politik devrim ile toplumsal devrim arasındaki bu ayrışmayı birleştirebilir misin? Burada tartışıp durduğumuz politikleşmiş bir toplumsal devrim anlayışını geliştirerek ve uygulayarak. Böylece sosyalist toplumdaki kültür devrimi, politik devrimin uzun vadeli bir uzantısı olmaktan çıkabilir. Böyle bir devrimin öncüllerini ve gereklerini, örgütlenmelerini, çalışma tarzını, politikleşmiş toplumsal devrime içerebilirsin.

Sosyalizmi sosyalist insanlar yaratacaklarsa ve sosyalizm bir toplum düzeni olarak devrimden önce de yaratılamıyorsa, çözüm de ortadadır: Sosyalist insan, devrimden önce var olabilen insandır. Böyle insanlar devrimden önce toplum düzeni kuramazlar ama toplumda örgütlenebilirler.

Böyle bir süreç, elbette, kurumlar-tüzükler vb. türev araçlarla değil, doğrudan insanlar tarafından ve bu insanların benimsediği gelenekler-edindiği alışkanlıklar, değer yargıları, gündelik yaşamın eleştirel yeniden üretimi tarafından gerçekleşebilir... Dolayısıyla, teoriden de, örgütten de, kurumlardan da önemli olan, insan faktörüdür: Yani sensin! Başka sihirli formül yok ki! Sosyalist demokrasiyi soysuzlaştıran bürokratlaşmaya karşı direnebilen ve sürekli isyan edebilen "insan beyinleri" (bilinç + vicdan) böyle bir savaşta en güçlü silahlarındır...

Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışı, öyleyse aynı zamanda bir "iç devrim" anlayışıdır! Bürokratikleşme eğilimine ve bürokrasiye karşı bir devrimdir.

Devlet var olduğu sürece "bürokrasi" (toplumdan yabancılaşma eğilimindeki yöneticilik) kaçınılmazdır. Çünkü devlet merkezi bir örgüt; kadrolarından ve "kitlesinden" yabancılaşan yöneticilik tarzı, senin örgütlenmelerin için de geçerli bir risk...

İşte bu durum, yönetim işlerinin ve ekonominin yönetiminin uzmanlar (bürokratlar ve teknokratlar) tarafından yerine getirilmesi zorunluluk olduğu sürece, bu anlamda kafa ve kol emeği arasındaki çelişki çözülmediği sürece kaçınılmaz görülebilir. Ama senin örgütlerinde aynı şiddette bir zorunluluk neden hüküm sürsün?

Sosyalizmde devlet memurlarının diyelim ki seçimle görevlendirilmesi bir kural olsa bile, bu kural, kafa-kol emeği arasındaki ayrım sürdükçe pek geçerli olamaz. Dolayısıyla, bu çelişki çözüm aşamasına dek en azından "hafifletilebilir"; yöneten-yönetilen ayrımı, bu çelişkinin keskinleşmiş bıçağı üzerinde değil, köreltilmiş bıçağı üzerinde sürebilir.

Bu çelişkinin hafifletilmesi-köreltilmesi, uzmanların komünistleşmesi (bilinçlenmesi) ve görevlerini bürokratça değil inandıkları bir dava uğruna bilinçli olarak yerine getirmeleriyle kolaylaştırılamaz mı? İdeolojik bakımdan kazanılarak, halkın efendisi (amiri) değil, halkın hizmetkârı (memuru) olmaları sağlanamaz mı? İşte günümüzde teknokratların proleterleşmesi ve proleterlerin teknokratlaşması, böyle bir imkânı elverişli kılıyor. Ayrıca emekçiler, uzmanları seçme şansından yoksun olsalar (onlara mecbur olsalar) bile, uzmanları denetleme özgürlüğüne sahip olabilirler; seçemediklerini bizzat kendileri görevden alma yetkisini kullanabilirler.

Bütün bunların ötesinde, sosyalizmde, devletteki "zorunlu-önlemez" bürokrasi karşısında partinin konumu en önemli güvencelerden biri haline getirilebilir... Evet, devlette bürokrasi önlenemez; ama partide "önlenebilir"! Aslında "yarı-devleti" de ancak bürokrasiyi yenebilen bir parti kurabilir...

Devletteki önlenemez bürokrasi, partideki önlenebilir bürokrasiyle nasıl alt edilebilir? Buna hemen şimdi başlaya-

bildiğin zaman! Bunun için partinin devrimci bir parti olarak kalabilmesi yeterlidir. Partinin devrimci bir parti olarak kalabilmesi ise ancak politikleşmiş toplumsal devrimin aynı zamanda bir "iç devrim" olarak sürdürülmesine bağlı!

Gerçekten de sosyalizmde bürokrasiyi yenmenin en önemli araçlarından biri, böyle bir iç devrim (ve sosyalizm koşullarında artık "kültür devrimi") sayesinde bürokratlaşması önlenebilen partidir. Böylece bir parti, sosyalizm koşullarında, bürokrasinin karşısında kültür devriminin ayakta tuttuğu emekçilerle birlikte sınıfın çıkarlarını savunabilir. Dolayısıyla, sosyalizmde parti aygıtının devlet aygıtı ile özdeşleşmemesi ve bir bütün olarak partinin devlet aygıtı karşısında özerk konumu koruması zorunludur.

Devrim, bilinçli çoğunluğun aktif desteğiyle kazanılabilir. İktidar ancak bu şekilde ele geçirilirse, politik bir "darbe"den değil toplumsal bir devrimden söz etmek mümkündür. Sosyalizm de, ancak çoğunluğun aktif desteğiyle uygulanabilir; ki bunun için çoğunluğun sosyalizmin bilincine varması, emekçilerin çoğunluğunun yalnızca politik olarak değil ideolojik olarak kazanılması zorunludur. Çoğunluğun desteği, çoğunluğun ülke yönetimini doğrudan denetleyebilmesinde ve ülke yönetimine doğrudan katılabilmesinde bir anlam taşır. Parti bu destek, denetim ve katılım sayesinde gerçekleştirebildiği önderlikle çoğunluğun ülkeyi yönetmesinin, sosyalizmi benimseyerek uygulamasının araçlarından biri olabilecektir...

"Örgüt! Hemen Şimdi" Kuralının Kuralları

Aslında sosyalizmi ve devrimi tartışırken, örgüt tartışmasının da önemli kısmını bitirdik. Şimdi örgütü nasıl yaparsın sorusu önünde duruyor... Bunu yanıtlarken de, yine sosyalizm ve devrim tartışmasındaki eksiklerini tamamlamış sayılabilirsin...

Sosyalizm emekçilerin örgütlenmesiyle kurulabilecek; öyleyse neden devrimcilerin örgütlenmesine gerek duyuluyor? Emekçilere bilinç götürmek ve onları örgütlemek için... O halde, sosyalizm ve devrim bağlamında daha önce tartıştığımız bu iki konuyu şimdi örgütlenme çerçevesinde ele alabiliriz.

Emekçilerin "kendinde sınıf" niteliğinin "kendisi için sınıf" niteliğine dönüştürülmesi, sınıfının bilinçlenmesidir;

senin kendini örgütlemen bunun içindir... Marx, bu niteliği şöyle ortaya koymuştu:

"Ekonomik koşullar ülkenin halk yığınlarını ilkin işçi haline getirir. Sermayenin dayanışması, bu yığın için ortak bir durum, ortak çıkarlar yaratmıştır. Bu yığın, böylece, daha şimdiden sermaye karşısında bir sınıftır, ama henüz kendisi için değil. Ancak birkaç evresini belirtmiş bulunduğumuz bu savaşın içinde, bu yığın birleşir ve kendisini kendisi için bir sınıf olarak oluşturur. Savunduğu çıkarlar, sınıf çıkarları olur. Ama sınıfın sınıfa karşı savaşımı, politik bir savaşımdır."

Kendinde sınıf, nesnel olarak var olan, ama henüz kendi varlığının ve kendi çıkarlarının ayrımına varmayan bir sınıfsal özellik... Sınıf henüz kendi ideolojisini edinememiştir. Kendisi için sınıf ise özne haline gelmiş, böylece kendisini ve çıkarlarını tanımlayabilen sınıftır; ideolojisi vardır.

İşte bütün sorun, sınıfın nesne halinden özne kimliğine dönüşümüne ilişkin bir sorundur. Devriminin dinamikleri, böyle bir dönüşümü sağlayan dinamikler olarak ortaya çıkar...

Bu dönüşüm nasıl sağlanabilir?

Lenin, öncü müfreze ileri sınıf kitlesi- emekçi kitleleri arasında bir ayrım (kademelenme) yapar. Verili bir durumda, sınıf (örgütsüz sınıf), ileri sınıf kitlesi (kitle örgütleri) ve öncü müfreze (parti) değişik başlangıç noktalarında bulunurlar. Bu farklı başlangıç noktaları, volan kayışları (kitle örgütleri vb.) sayesinde partinin sınıfa önderliğini mümkün kılabilir. (Yanlış hatırlamıyorsam, böyle bir değerlendirme, Michael Löwy'nin bir kitabında da vardı...)

Başlangıçta eylem vardır.

Ama eylemin dahi "mantığı" vardır. Nedir eylemin mantığı? Başlangıçta, sınıf, ağırlıkla reaksiyoner (tepkici) ya da kendiliğinden bir konumdan hareketle birikimini sağlar, eylemini sürekli kılabilirse, deneyim sahibi olur ve zamanla aksiyoner hale gelir, yaratıcı sınıf inisiyatifine sahip olabilir. Böyle bir süreçte sınıf bilinçlenmekte, kendiliğinden eylemden bilinçli eyleme yönelmektedir. Bu yönelimin anlamı

kendinde sınıf (nesne) olmaktan çıkması, kendisi için sınıf (özne) haline gelebilmesidir. Nesne edilgendir, kullanılandır, yönetilir; özne etkendir, kullanandır, yaratır ve yönetir. Ama sınıf nesne konumundan özne konumuna topyekûn ve kendiliğinden ulaşamaz. Parça parça, tedricen ulaşabilir ve kendi çıkarını savunan bir başka öznenin yardımıyla ve önderliğiyle ulaşabilir. Devrimciler örgütü ve giderek bir parti (özne) önce sınıfın ileri kesimlerini bilinçlendirir, örgütler ya da kendiliğinden örgütlenmiş bu kesimleri kendine bağlar (ki bunlar "kendinde örgüt" kimliğindeki çeşitli kitle örgütleri olabilir) ve sınıfın bütününe bu aktif parçalardan ulaşabilir. İşte bu "macera"nın adına Marksizm'de, *praxis* denir!

Sınıfın bütünü içinde bir "parça", nispeten daha bilinçli-örgütlü bir kesim, sınıfın ileri kesimi ya da ileri sınıf kitleleri, sınıfın bütününden daha deneyimlidir, daha az reaksiyonerdir ve sınıfın eyleminin ön safında bu deneyimiyle yer alabilir. Ama bu kesim de kendiliğinden bilinç-sendikalist bilinç ötesine adım atamaz. Sınıfın ileri kitleleri ancak siyasi parti sayesinde "partide cisimleşmiş sınıf bilinci"yle kendi bilincini yükseltirken, daha aksiyoner eylemlerin girişimcisi ve sınıfın diğer kesimlerinin sürükleyicisi olabilir.

Parti, başlangıçta sınıfın bireylerince oluşturulması şart olmayan, sınıfın bilinçli yandaşları olan devrimcilerin örgütüdür. Başlangıçta sınıf ile ilişkisi nesneldir ve sınıfın öncelikle en bilinçli kesimlerini örgütlemeyi hedefler.

Parti, deneyimin de ötesinde, bilinç (ideoloji) ile hareket eder; bu nedenle, sınıfın en ileri kitlelerinin bilinçli öncüsüdür. Bu öncülüğüyle kendi bilincini ileri kitlelere (parçaya) ve sınıfa (bütüne) taşıyabilir; onları aksiyoner hale getirebilir.

İşte kabaca, bugüne dek "parti teorisi" bu şekilde formüle edilmiştir, eksiğiyle fazlasıyla, başarı şansıyla, yenilgiye açık yönleriyle...

Şimdi sana düşen bu teorinin sorgulanması ışığında yeniden üretimi, yeni-tarz-örgütlenme ve dolayısıyla yeni-tarz-parti anlayışının kavranabilmesi...

Her şeyden önce, kendi özgül geçmişinden çıkardığın dersler ışığında, "hareket" ve "örgüt" kurallarından yola çıkarak örgütlenme teorisinin yeniden üretimine girişebilirsin. Önündeki sorunun çözümlerini, sınıf hareketinin "kendinde örgüt"lenmeleri ile "kendisi için örgüt" kimliğine sahip devrimci örgütlenmelerin ve giderek yeni-tarz-parti örgütlenmelerin arasındaki ilişki-çelişkilerde arayabilirsin. Hareket örgüt kimliğini kazanırken, devrimci örgütlenmeler de "hareketi" örgütleyebilmeli, "kendinde örgütlenmeleri", "kendisi için örgüt"lere sıçratabilmeli...

Politikleşmiş bir toplumsal devrim sürecinde bunun imkânlarının çoğaltılabileceği görülebilir... .

Politikleşmiş toplumsal devrim sürecinin gelişiminde, politik devrim ile iç içe bir toplumsal devrimde, başlangıçta pasif / reaksiyoner / bilinçsiz olan emekçiler, kendisinden daha deneyimli olan ileri sınıf kitlelerinin eylemleri sayesinde deneyim kazanabilir. Sınıf eylemlerinin süreklilik kazanması, parti bilincinin yavaş yavaş sınıf bilincine dönüşmesi, yani ileri sınıf kitlelerinin benimsedikleri "parti bilincini" sınıfa aktarmasıyla, parti artık devrimciler örgütü olmaktan çıkar ve sınıfın örgütü haline gelebilir. Bu durumda parti ağırlıkla sınıfın öncü ve ileri kesimlerini kapsamaya başlamıştır. Parti ile sınıf arasındaki ilişki öznel bir ilişki niteliğine bürünmektedir... Sınıfın çoğunluğunun, parti dolayımından giderek aktif ve aksiyoner (bilinçli) hale gelmesiyle, "yaratıcı kitle inisiyatifi" etkin düzeylerde devreye girme imkânına sahip olabilir...

Elbette birikim, deneyim, bilinçlenme... Bütün bunlar, anakronik ve kademe kademe gelişebilir; sınıfın geri kalan kesimlerinin de bilinçlenmekte olduğu bu süreçte, ileri sınıf kitleleri daha üst düzeyde aksiyoner inisiyatifli bir eylem kapasitesine ulaşırlar. Parti ise aynı süreçte kitlelerden (kitle mücadelesinden) öğrendikleri sayesinde kendi önderliğine daha deneyimli bir kapasite ve birikim sağlamış,

süreklilik kazandırmış olur. Yani sınıfın hemen ileri sınıf kitleleriyle ve sınıfın ileri kesimlerinin partiyle aynı bilinci paylaşabilmesi, bütün bunların hemen homojen bir bütün oluşturabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu süreç partinin, ileri sınıf kitlelerinin ve sınıfın karşılıklı etkileşimleriyle sarmal bir gelişim üzerinde yükselebilir; süreç, temelinde kitlelerin yaratıcı inisiyatifinin (kitle hareketinin) ve partinin bilinçli (ideolojik) önderliğinin yattığı dinamikler ile kitlelerin kendi özdeneyimleriyle öğrendikleri, bilinçlendirildikleri/bilinçlendikleri bir doğrultuda gelişebilir. Özellikle devrimden sonra, parti-sovyet ve yerel sovyetler (halk iktidar organları) arasındaki üçlü ilişki, başarılan politik devrimin sağladığı olanaklarla artık ağırlıkla bir toplumsal devrim (kültür devrimi) zemininde sürdürülebilecektir.

Örgütlenmenin Evrensel / Tarihsel Kuralları

Sosyalizmin örgütlenme sorunları, bugünkü örgütlenme sorunlarınla başlıyor... Bulacağın çözümler, kuralların her ikisi için de geçerli...

Sosyalizmin örgütlenmesinde sorunun bir yanda teorik olarak en soyut düzleminde işçi devletinin örgütlenmesi ve bunun aynı süreçte sönüp yok olması gerektiği noktasında, bir yanda da senin karşına en somut pratik düzleminde, örgütlenmendeki merkeziyetçilik-demokrasi, konspirasi-aleniyet, öncü-kitle vb. karşıtlıklarının ne ölçüde çözülebilir olduğu noktalarında çıktığını konuşmuştuk.

Bu yaklaşım ekseninde, en soyut "teorik-tarihsel ikilemler" (diktatörlük-demokrasi, geçiş sürecinde devlete var olan ihtiyaç-devletin sönmesi vb.) ile en somut "pratik-gündelik ikilemler" arasındaki bağlantılar bakımından akla gelen bazı ön sorular şöyle sıralanabilir:

Sosyalizm için öngörülen parti-sovyet ilişkisini bugünün, parti-kitle örgütleri ilişkisinde arayabilir miyiz? Günümüzde bir "parti", "kendini inkâr edecek" mekanizmalara sahip olabildiği ölçüde mi gerçek anlamda bir sosyalizm partisi olarak kendini var edebilecektir? Günümüzdeki parti soru-

nu gelecekteki (iktidardaki!) konumu ve haldeki (muhalefetteki) somut eyleminin muhtevasıyla birlikte ele alınabilir mi? vb. vb.

Sosyalizmin örgütlenmesinin önündeki engelleri, devrimden önce ve somut biçimleriyle tespit edebilmen, bu engellerin dayattığı "zorunlu kısıtlamaları" görebilmen, bu sorunu salt teorik (ütopik ya da spekülatif) boyutlarda ele almanı ve teorisizme düşmeni önleyebilir. Ama bu, sosyalizmin örgütlenmesine dair ilkeleri (teorisini) göz ardı etmene yol açmamalı.

Bu evrensel-tarihsel sorunların yanı başında, örgütlenmeye dair kısa dönemli, konjonktürel, hatta gündelik sorularını da sıralayabilmelisin:

Önüne koyduğun örgütlenmelerde, "zorunlu" nitelikteki merkeziyetçi yapı ve gelenekler, gelecekte sosyalizm koşullarında partini ne yönde etkileyebilir? Böylesi "zorunlu" yapılanmaların ve geleneklerin uzantıları, sosyalizmde parti-sovyet ilişkisinde doğrudan demokrasiyi engelleyen merkeziyetçi mekanizmaların, çarpık (bürokratik) bir merkeziyetçiliğin ve pasif bir demokrasi anlayışının zuhur etmesine yol açmaz mı? Devrimden önceki "zorunlu ihtiyaçların" yarattığı bu durum, devrimden sonra sosyalizm için bir tehlike yaratmaz mı? Öyleyse yaşadığın günlerde "zorunlu" saydığın anlayış ve uygulamaların, gelecekteki çarpık anlayış ve uygulamaların "tarihsel temelini" oluşturmaması, tersine gelecekteki sosyalizmin tarihsel temellerinin bugünün zorunlu ve sınırlı koşullarının da aşılarak yaratılabilmesi için, hemen şimdi, sosyalizmin örgütlenmesinde neler yapılabilir ve neler yapılamaz?

Sosyalizmdeki parti-sovyet ilişkisi ile bugünkü parti-kitle örgütleri ilişkisi arasında bir benzerlik kurulabileceğini konuşmuştuk. "Öncü-kitle ilişkisi" bağlamında tanımlanabilen bir benzerlik yanı sıra, elbette farklılıklar da var: "Parti-sovyet" ilişkisi, karmaşık bir ilişki ve parti-kitle örgütleri ilişkisi, bu karmaşık ilişkinin tarihsel bakımdan basit görüntüsü, adeta "prototipi". Elbette, basitten karmaşığa düz bir gelişme olmayacak. Bugünün basit ilişkisi, "zorunlu" fak-

törlerle birlikte karmaşık bir nitelik kazanacak. Bu belli. Bundan iki sonuç çıkarmak mümkün: Birincisi, bugünkü basit ilişkilerde zorunlu faktörlere karşı "bağışıklık mekanizmaları" oluşturulabilir. İkincisi, yarınki karmaşık mekanizmanın kavranması (tasarlanması) sayesinde, bugünkü basit ilişkiler, yetkin (dirençli) ilişkiler olarak yeniden üretilebilir...

"İnsan anatomisi maymun anatomisinin anahtarıdır" demişti Marx. Bildiğin gibi bu önerme geçmiş değerlendirmesinde çıkış noktası. Aynı önermeyi, "tersinden" kavradığında neden gelecek değerlendirmesinin (ya da tasarımının) çıkış noktası olamasın?!! Maymun (bugün-basit), insanı (yarın-karmaşık) bildiği ölçüde kendini maymunluktan kurtaracak mekanizmalara sahip olabilir; çünkü, bu maymun, "düşünen bir maymun"dur!

Öte yandan, somut-pratik bugün ile soyut-teorik gelecek arasındaki ilişkide "somut" olan, elbette örgütlenme sorunuyla sınırlı değil... Mücadele aracı (sosyalizm örgütü) konusundaki aynı yaklaşım mücadele programı (sosyalizm mücadelesi) bakımından da gerekli. Ama burada kafaya taktığın sorun program-tüzük yerine sosyalizm için mücadelenin (devrimin!) örgütlenmesi olduğu ölçüde, yalnızca sosyalizm mücadelesi (program) bakımından önem taşıyan birkaç noktayı hatırlatmakla yetinerek, kendini eyleminin muhtevasına göre biçimlenebilen örgütlenmelerin ve parti sorunuyla sınırlayabilirsin... Sözgelimi, bu bağlamda, gündelik programların, sosyalizm programının öncüllerini (nüvelerini) taşıdığı ölçüde, tarihsel-evrensel bir önem taşıyabilir.

Sınıflı toplumun bağrında, gelecek toplumun tohumları olan komünist unsurların örgütlenmeleri, bir yönüyle sınıfsız toplumun unsurların yaratılması, toplumun bütün unsurlarının bu niteliğe dönüştürülmesi süreci ise, böylesi örgütlenmeleri bugünden nasıl oluşturabilirsin?

Bu, ideolojik-teorik ve politik-pratik sürecin sorunudur.

Teorik olarak, savaşçı örgüt-"komün"ist örgüt ikilemini çözecek veriler Marx'ta, Lenin'de yoktur diyemezsin. (Özellikle Lenin RSDİP'in 3. Kongresi'nde ve Birlik Kongresi'nde bu konuda açıklayıcı noktalara işaret etmiştir.) Demokratik merkeziyetçilik, bir anlamıyla savaşçı örgüt ilkelerinin Komün'ün örgütlenme ilkeleri ile birleştirilmesi değil mi? Bu çelişki, teorik olarak çözülebilir bir çelişki, ama bunun pratikte bir ikilem haline gelmemesi nasıl mümkün? Asıl sorun bu.

Bir kez daha teoriden (ve bilimden), bilim-olmayan politikaya, "politika sanatına" geçmen gerekiyor. Teori, ideolojinin dolayımından geçerek politikaya ışık tutabilir; politika ise her zaman bilimin gereklerini doğrudan yerine getiremez; teorinin sunduğu seçenekler arasından –ideolojik bir bakış açısıyla– tercihler yapabilir. Bu tercihlerde yalnızca ideoloji değil, tecrübe birikimi, sezgi ve yetenek de belirleyicidir.

Bu anlamda, politika bilim değildir; sezgiye ve yeteneğe bağlı bir sanattır. "Pratik çözümler" sanatı... Bu sanattaki ustalık, tecrübe birikimi -ideolojik teçhizatlanma-kolektivite ve ilkelere (nihai hedefe) bağlılık lazım... Örgütün, "komün"ist ("sınıflı toplumun bağrında, gelecek toplumun tohumları olan) bir özelliğe dayanmalı...

Politik alanda, teorideki çözümler yeterli olsaydı, özellikle günümüzde bütün teorik veriler (ve hatta pratik tecrübe birikimleri) bilgisayara programlanır, her somut sorun karşısında ikilemleri yok eden pratik çözümler üretilebilirdi!

Oysa politika bilimden yalnızca yararlanabilir, teoriyi doğrudan uygulayamaz. Bu nedenle, bilimin teorik olarak çözdüğünü bir kez de politika pratik olarak çözmek zorunda... (Bunları hep konuşmuştuk...)

Örgütlerin, pratik çözümler üreten politik örgütler olabilmeli; emekçilerin pratiğinin müfrezeleri... Bu pratik ise ideolojik-teorik önderlik ile yönlendirilebilir. Bu anlamda örgütlerin emekçi sınıflar adına değil, sınıf uğruna/sınıf için

emekçilerle birlikte mücadele etmeli... Emekçi sınıfları harekete geçirmek ve onlara öncülük etmek için...

Örgütlerine yükleyeceğin "önderlik" misyonu şöyle bir şey olabilir: Bunlar emekçiler adına (iktidarı almak için) mücadele etmemeli ve emekçiler adına (iktidarı kullanmak için) yönetime talip olmamalı; emekçilerin mücadeleye katılması için ve kendilerini yönetebilmesi için onlara önderlik etmelidir...

Örgütlerinin "öncülük" misyonu ise "harekete geçiricilik" özelliğidir: Bunlar, her şeyden önce emekçilerin iktidar olabilmesi ve iktidarı kullanabilmesi için birer "volan kayış"tır; bilinçli emekçilerin eylemini sınıfın (ya da toplumun) bütününe ileten / aktaran bir araçtır.

Emekçiler, politik mücadeleyi başta "parti" olmak üzere bu tür politik örgütlenmeler aracılığıyla sürdürebilir, devrimden sonra politik iktidarı bunlar aracılığıyla yönetebilirler. Bunlar sınıfın politik mücadelesini ve politik iktidarını sadece "temsil" edebilir. (Bu temsil işlevi, burjuva demokrasisindeki temsil işlevinden esastan farklı; sözkonusu örgütler, "komün"ist örgütlerdir.) Bunlar (iletişim kayışı olarak) iktidarı sınıftan sınıfın (emekçilerin) her alandaki iktidar organlarına aktarır (ve tersi), iktidarı (süreç içinde) sınıftan topluma iletirler. Bugün kurabileceğin parti de, iktidarı alan değil, sınıfa iktidarı almasını sağlayacak olan bir parti olarak örgütlenmelidir.

Örgütlenmenin Özgül / Gündelik Kuralları

Örgütlenebilmek için, önce, öncü (girişimci) olabilmelisin....

Kendine öncü misyonu biçmen, bunu kendinden menkul bir kazanılmış hak olarak başkalarına dayatmana yol açmamalı. Bu sıfatı göbek adınmış gibi, doğuştan konmuş, değişmez ve değiştirilemez bir özelliğinmiş gibi telaffuz etmemelisin...

Şunu bilmelisin: Öncülük yalnızca önden gitmek değildir; esas olarak peşinden gidilendir. Sen, elbette öncü güçler

içinde yer almalısın. Bugün önden gidiyorsun ama peşinden kitleler gelmiyor mu?

Öyleyse şunu da bilmelisin: Önderlik, yalnızca doğru yolu göstermek değildir; esas olarak, kitlelerin kendi özdeneyimleriyle bu yolda yürümelerini sağlamaktır. Bugün, sen doğru yolu gösteriyorsun ama kitleler bu yolda yürümüyor mu?

Peki ama neden?

Diyorsun ki: Onları bu yola sevk edecek örgüt yok. Öncüler de örgütsüz kitleler de...

Diyorsun ki: Öyleyse örgütlenelim!

Ortada duran sorunun, ne yapmalı sorusunun en doğru yanıtı bu... En doğrunun tespiti belki soruya yanıt oluyor, ama sorununa çözüm bulmuyor! Çünkü cevabın çoook çok doğru, yani çok genel...

Pek çok farklı çözüm önerisi şu (senin de paylaştığın) ortak yanıtın içinde kendisine yer bulmuyor mu? Devrimciler öncelikle kendi aralarında örgütlensinler, sonra sınıfın öncülerini örgütlesinler, sonra sınıfın bütününü örgütlesinler!

Doğru olan da budur...

Peki, bu arada emekçi kitleler ne yapsın? Beklesinler mi? Zaten beklemiyorlar ve kendilerine sunulan başka yollarda, Şevketlerin (Şevket Yılmaz, dönemin Türk İş Genel Başkanı), Turgutların (Özal), Süleymanların (Demirel) gösterdiği yolda çoğu kez oyuna geldiklerini göre göre yürüyorlar.

Emekçi kitleler elbette beklemesinler. Bunun için, sorunu öncüler mi örgütlensin, kitleler mi örgütlensin ikileminden ayrı tutman gerekiyor. Öncüler örgütlü olmadığı sürece kitlelerin kendiliğinden siyasi düzeyde örgütlenemeyeceği açık. Ama öncüler kendi başlarına örgütlenmeye çalıştıkça da, kitleler peşlerinden gelmiyor ki!

Örgütlenme ustalığı, öncelikleri gözetmek kaydıyla (yani sırasıyla devrimcilerin, sınıfın öncülerinin, böylece sınıfın çoğunluğunun örgütlenmesi sürecinde) bu ikilemi ortadan kaldırabilmekte yatıyor. İlk zorunlu adım, sonraki adımların "yönünde" atıldığı ölçüde (sırayı bozmadan, öncelikleri değiştirmeden) ikilemi ortadan kaldırma şansı korunabiliyor.

O halde önce "örgütlenme ustası" olmalısın; ama öncelikleri gözetmen, ikilemi sürdürmek olmamalı! İkilemin ortadan kaldırılmasının bilinebilen tek ama tek çaresi ise eylemdir, mücadeledir...

Mücadele içinde yer almayan, dışarıdan seyreden için basmakalıp çözüm: "Hıh yine aynı teraneler" dedirten tercih! İçinde yer alan, bunu yaşayanlar için, çoğu kez ("gıda zehirlenmesi" benzeri!) "tıkanma" zehirlenmesine yol açabilen tekdüzelikler zinciri. Oysa mücadelenin "felsefesi", politik faaliyette hareket halinde yaşamak olmalı; saplantıların, tekdüzeliklerin reddiyesi anlamında bir cevvaliyet... (Sen buna "eylemlilik" mi diyordun?) İki dünyayı birleştirebilmen, tıkanmanın panzehiri... inat + hayalcilik ile mücadelene şiirimsi bir umut yükleyebilirsen iki dünyanı birleştirebilirsin.... tıkanmadan... nefesin kesilmeden...

En doğruyu söylemen, en iyi hedefi göstermen... bunlar, tek başına yetmiyor; sen, senin gibilerle, devrimci öncülerle kitleler için, kitlelerin içinde ve kitleleri içeren bir devrimci mücadeleyi ve bu siyasi pratiğin örgütlenmesini aynı anda sağlayamadığın sürece, bütün bunlar yalnızca suya yazılmış yazı değeri taşıyabiliyor...

Öyleyse zor ama zevkli bir akışın içinde doğrudan ve en önde yer alabilmelisin. Siyasi mücadele vermek, siyasi çalışma yapmaktır. Kitleselleşmeyi gözetmeyen bir siyasi mücadelenin hiç anlamı yok. Örgütleneceksen, kendin ve arkadaşların için değil, kitle çalışması yapmak, kitleselleşebilmek için örgütlenmelisin. Bu da yalnızca imza toplamakla, pankart taşımakla olmaz. Kavganın en önünde yer almakla sağlanabilir. Depolitizasyonu kıracaksan, kavgayı örgütleyerek, kavgayı politize ederek ve kavganın içinde kırabilirsin...

Şimdi depolitizasyonun toplumun geniş kesimlerine egemen olduğu koşularda, sen önden gitsen bile "kitleler" hâlâ peşinden gelmiyorsa?

Bugün Batı yakasındaki toplumsal muhalefetin yükselişi kesikli süreçlerde üç beş aylık dönemlerde ve lokal düzeylerde yaşanıyor. Depolitizasyon kırılamıyor. Muhalefet ey-

lemleri, bir- iki aylık kesikli süreçlerle yavaş yavaş ilerliyor. Muhalefet hareketi yükseliyor ya da yoğunlaşıyor, peşinden inişe geçiyor ve gevşiyor. Ama her yükselişte güç biriktirirken, deney kazanırken ve kendi özdeneyimiyle öğrenirken, farklı muhalefet alanları zincirleme reaksiyonla birbirlerini teşvik ediyor. Bu etkileşmede, (1990 başlarında) işçi hareketi en önde gidiyor... Bu farklılığı görebilmen ve bunun gereklerine uygun taktiklere sahip olman şart...

Nasıl?

Bu kadar çok kural içinde yeni bir kural icat etmen anlamsız: Lenin'in bilinen kuralıyla, somut koşulların somut çözümlemesini yapacaksın. Her somut konjonktürde farklı somut imkânlar var. Burjuvazi, pragmatizm felsefesiyle ve sınıf içgüdüsünden gelen fırsatçılığıyla davranır. Risk alır, kâr eder! Siyaset alanında, burjuva politikacıları, bunu siyasi kalleşliği erdem sayan reel politik mücadeleleriyle gerçekleştirir. Bunların karşısında sen verili koşulları değiştirmeyi zorlayacak ölçüde volontarist olmaya mecbursun. Koşullara iradi yönden müdahale etmesini bilmelisin. Bu durumda, ya imkân yaratırsın (yarattığın imkânın nesnel koşullara denk düşmesi sana başarı getirebilir) ya da imkânları yani "konjonktürü" değerlendirirsin. Her iki durumda da öznel gücünün önemi büyük. Söylemeye çalıştığım, aslında kendiliğinden mücadeleleri ya da nesnel bakımdan sınıf mücadelesinden özerk muhalefet alanlarını iktidara yönelik politik mücadelelere dönüştürme ve iktidardan da önce her alanda sosyalizm için örgütlenmeye girişme taktiğinden başka bir şey değil... Toplumsal muhalefetin bir iki aylık kısa sürelerde karşına çıkardığı devrimci imkânlar manzumesini, bu hareketlere yaptıracağın sıçramalarla değerlendirebilirsen, öncülük görevini, işte orada kitlelerin seni anlayacağı bir dilden konuşarak yapabilirsin. Orada ne yaparsan yap, senin kelimelerin ile devlet teröristlerinin kelimelerini hiç kimse birbirine karıştırmaz. Kimin demokrasiden kimin terörizmden yana olduğu işte bu kitle hareketlerinin önündeki (Mengen'dekine benzeri [4-8 Ocak 1991, Zonguldak-Ankara Büyük Madenci Yürüyüşü]) "barikat"ların aşılması için ver-

diğin mücadeleyle açıklığa kavuşur. Ve artık bu noktada, yapacağın işi "barikatın önünde" de yapman gerekmez. O barikatın kırılması için başka bir yerde yapacağın "başka" tür işler de mutlaka, siyasi sonuçları açık olduğu ölçüde, terörizm değil demokrasi mücadelesi olarak anlaşılır.

Seni bekleyen, meşruiyeti esas alan, kitleselleşmeyi gözeten bir öncülük görevi... Yaptığın her işin, biçimi ne olursa olsun, emekçi insanlar indinde haklı görülmesi şartı mı?

Böyle söylersen "popülist" mi olursun? Mugalâtaya hacet yok. Elbet emekçilerin her yaptığı ve her inandığı ve her beğendiği doğru değildir. "Halkımız" neylerse güzel eylemez! Elbet, kendini "halkımıza" beğendirmek gibi bir derdin olamaz. Yoksa bunun için namaz kılmak, içki iç(me)mek, arabesk dinlemek gibi "eylemler" yapmak zorunda kalabilirsin! Kimi zaman olur, çok sevdiğin "halkımız" ile karşı karşıya da gelebilirsin, onun öfkesini de çekebilirsin. Ama hiçbir politikayı onları döve döve, onlara söve söve empoze etmeye, onları dayakla ikna etmeye ve kafalarına vura vura "öğretmeye" kalkışamazsın ki... Marksistlerin "maarif anlayışı" bu olmasa gerek. Çünkü öncülük görevini, kitlelerin seni anlayacağı bir dilden konuşarak yaptığında, senin kelimelerin ile düşmanlarının kelimelerinin birbirine karıştırılmayacağı bir politik açıklığı, telaffuz yeteneğini koruduğun ölçüde yerine getirebilirsin. Aynı şekilde, senin eylemlerin ile devlet teröristlerinin eylemleri aynı kaba konulmayacak siyasi sonuçlar doğurduğu zaman, emekçi kitlelerin saygısını ve güvenini kazanabilirsin. Bunu da, söylediğin her sözün, yaptığın her eylemin biçimine değil, siyasi sonuçlarına önem verdiğin ölçüde sağlayabilirsin. Yoksa "sevgili halkımızın" paslı kulakları, sadece kelimeleri duyar, bunu kimin söylediğine dikkat etmez ve sadece "eylemleri" seyreder, bunu kimin yaptığını göremez. Bu durumda ise, halkın indinde, kimin demokrasiden, kimin terörizmden söz ettiği belli olmaz; kimin demokrasi mücadelesi verdiği, kimin terör uyguladığı algılanamaz. Devrimciler "terörist", devlet teröristleri "demokrasinin koruyucuları" olarak sunulur. Emekçi kitleler, Lenin'in işaret ettiği gibi, yanlışları da doğ-

ruları da en etkili şekilde kendi özdeneyimleriyle kavrayabilirler. Bu nedenle, elbette "popülist" bir söyleme ve eyleme kapılmadan, fakat yaptıklarının siyasi sonuçlarıyla birlikte algılanması kaygısını bırakmadan, yaptığın her işin, biçimi ne olursa olsun emekçi insanlar indinde "haklı" görülmesi, seni meşru kılacak önemli bir ölçüttür. İşte o zaman kitleler peşinden gelir, kitleselleşirsin. Ve kendine verdiğin isim nedeniyle değil, mücadelenin en önünde olduğun için bir öncü müfreze yaratabilirsin...

Zaten varlık nedenin bu değil mi?

Zaten bu nedenle sosyalist değil misin?

Sosyalizmi, emekçilerin söz-yetki ve kararı, iktidarı için istiyorsan, devrimci mücadelenin her biçimi bu isteğinle uyumlu olmak zorunda. Siyasi pratiğini bu uyum sayesinde yetkinleştirebilirsin.

Bunu isteyebilmelisin. Böyle bir istek, devrimci programın özüdür: Mühendislerin amele, amelelerin mühendis olabileceği bir siyasi pratiğe olan ihtiyacı bilince çıkarmalısın. Bilinç, iradi güçtür...

Bu iradi gücün cisimleşmesi, belli ki ortak pratik içinde şekillenecek. Peki ama, bu iradi gücün şekillenmesi için iradi müdahaleyi "kim" yapacak? Aslında yanıt, sorunun içinde saklıdır. Aralarında senin de bulunduğu bu gücün sahipleri! İşte bu nedenle, tek tek bireyler sözkonusu olduğu zaman hiç kimse kuşku duymamalı. İsteyen herkesin "devrimcilik" yapabileceği ortak-pratikleri, devrimciliği hayatın her alanında farklı düzeylerde yeniden üreten siyasi çalışmaları bulmak (keşfetmek!) hiç de zor sayılmamalı. Hiç kimseye, "ben devrimcilik yapmak istiyorum, ama kiminle çalışacağımı bilmiyorum" şeklinde bir mazeret ardına sığınma hakkı verilmemeli...

Ortak ideolojik bakışa ve benzer politik tercihlere sahip devrimcileri bugüne dek var olan çalışmalardaki ortak pratikleri bir araya getirdi ve getiriyor. Elbette "devrimci bir parti" kurulduğu zaman, "başta merkez komitesi olmak üzere yetkili meşru parti organları bu çalışmaları parti çalışmaları olarak düzenleyebilir, kadroları parti çalışmasına

göre bir araya getirebilir!" şeklinde çözümler bulabilirsin; belki bu tarza karşı çıkan da olabilir... Ama şimdi? Kendini merkez komitesi yerine koyabilen üç-beş kişi mi?!

Yok öyle şey!

Sözkonusu edilen "müdahaleler" ancak ve ancak, politik çalışmada yeterli ve gerekli olmaktan kaynaklanan bir meşruiyet zemini üzerinde geçerli olabilir. Aksi halde, bu "üç-beş kişi"ye, pekâlâ, üç-beş bin kişi "sen de kim oluyorsun?" diyebilir! (Lenin "böyle" yapmamış mıydı? Hayır, yapmamıştı!) Kaldı ki, "gerekli müdahale" üç-beş kişiyle yapılabilseydi, bu "mümkün olsaydı", zaten "devrimcileri kim bir araya getirecek" sorusu sorulmazdı.

Soru yanlış. Devrimcileri "kim" bir araya getirecek diye sormamalısın, devrimcileri "ne" bir araya getirecek diye sormalısın. Yanıt: ideolojik-politik ortaklık zemini üzerinde yaşadıkları ortak pratikleri!

Devrimcileri kim mi bir araya getirecek? Hayatın değişik alanlarında devrimci "çalışmada yer alanlar", tanım gereği zaten bir araya gelmiş, yerlerini almış sayılmayacaklar mı? Elbette! Üstelik devrimci çalışmada, bireyler örgütlenmez, ilişkiler örgütlenir. Adama iş değil, işe adam kuralı devrimciliğin de kuralı...

Peki ama, yine de, devrimcileri "kim" bir araya getirecek? (Artık yanıt, yumurta mı tavuktan tavuk mu yumurtadan sorusuna yanıt gibi olur.)

Onlar kendileri mi bir araya gelsin? Ama kendileri bir araya gelirse, bu da kendiliğindencilik olmaz mı?! Sana da bir Lenin mi lazım?

Hayır, sana bir Lenin lazım değil, Lenin'in de istediği sosyalizm yolundan giden devrimci müfrezeler lazım! Lenin, kendi koşullarında mücadele eden bir devrimci olarak dergi çıkardı, bolşevikler önce bu dergi etrafında örgütlendiler. Sen çıkardığın gazete, dergi etrafında örgütlenme, boş ver. Koşullarınız farklı. Dergin, gazeten çıkmaya devam etsin, ama sen müfrezelerini kur ve bunlar etrafında örgütlen. Merak etme, yine Leninist kalırsın!

Peki bütün bunları kim yapacak? Sen!

Peki sen kimsin? Sen sensin! İşte bu kadar...

Çünkü sen, "biz" dediğin zaman devrimcisin...

Peki biz kimiz? Biz biziz! İşte bu kadar...

Dinle: Bütün bu sözleri gevezelik olsun diye, komiklik olsun diye söylemiyorum. Ama ne hazindir ki, bugüne dek bu komik soruları sora sora gelindi. Ve şimdi çok ciddiyim. Çünkü yenilgi şoku bir türlü atlatılamadığından olacak, yıllar var ki pek çok insan bu soruyu sormaya devam ediyor. Kim yapacak? Kim müdahale edecek? Kim bir araya getirecek? Ve birisi çıkıp da "ben" diyemediği için (derse, deli denir!) yıllar var ki, kim sorusuna cevap aramakla vakit geçiriliyor. Bu sorunun cevabı yoktur. Çünkü soru yanlıştır. Doğru soru, devrimcileri "ne" örgütleyecek, "nasıl örgütlenecekler" sorusudur. Bunun yanıtı ise ideolojik-politik çıkışla ivme kazanan bir "mücadele"dir ve "mücadele ederek"tir.

(Biliyorum, bütün bunları aslında geçen yıl sen de söyledin... Çözüm, teorik-politik çıkış ile pratik politik-çıkışı birleştirdiğin bir politik çıkıştır; çözüm, böyle bir çıkışa eksen olabilecek çalışmalardır dedin. Şimdi burada, Kuralsızlığın Kurallarında bu söylenenleri daha açık seçik ortaya koymaya, bu işin kurallarını biraz daha anlaşılır şekilde tanımlamaya çalışmış olmuyor muyuz? İdeolojik-politik çıkışını, pratik içindeki tartışma süreçlerinle pekiştirebilirsin. Kurmay çalışmasının imkânlarını böyle bir ikili bütünlük içinde araştırabilirsin. Aslında bütün sözün özü de bu.)

Öyleyse, özellikle yaşadığın dönemin koşullarını dikkate aldığında, tekrar ve tekrar siyasi çalışmaları yapacak devrimcileri "kim" bir araya getirecek diye sorman kadar saçma bir şey olamaz. Çünkü, var olan çalışmalarda yer alan devrimciler de, bir araya geldikleri için yerlerini alabilmişlerdir! Kendiliğinden değil! Bilinçli olarak! Ve kendi özgür "irade"leriyle! Şimdi, bu ortak iradenin daha yetkin cisimleşmesi için ideolojik-politik tercihleri, senin doğrudan katılımınla netleştirme zamanıdır. Pratiğe müdahaleni, ideolojinin yeniden üretimine, politikaların tespitine, aslında kendi kaderinin tayinine doğrudan katılımınla mümkün

kılabilirsin. Kurmay çalışmaların ve bunların müfrezeleri, yaşanan ortak pratiğin cisimleşmiş ortak iradesi olabildiği ölçüde, yaşanacak pratiğin daha yetkin örgütlenmesi imkânlarını da yakalayabilirsin' Doğru olan soruya, yani "bizi ne bir araya getirecek" sorusuna yeterli yanıt verdiğin ölçüde, "kim bir araya getirecek" sorusunun yanıtını hazırlamış olabilirsin.

Enterkonnekte Politik Faaliyet Kuralı

Önündeki dönemde siyaset yapma tarzı belirsiz değil. Senin durumun (yapabileceklerin, yapabilme yeteneğin) inisiyatifi elinde tutan iktidar güçlerinin belirlediği zemin üzerinde yer alabilen bir muhalefet alanının ve kendi öz gücünün (güçsüzlüğünün!) niteliği tarafından tanımlanıyor.

Akla ilk gelen yol, en etkili biçim, bir "öncü parti" ile muhalefeti sevk ve idare etmek mi? Ama bunun için öznel imkânlardan büyük ölçüde yoksunsun!

Karşındaki güçler (iktidar) ve senden "yana olan" ya da olması gerektiğine inandığın güçler (toplumsal muhalefet) denklemine uygun bir müdahale / mücadele modeli oluşturmalısın...

Sorun, nereden ve nasıl başlayacağın noktasında düğümleniyor. Bu düğümü çözmek gerek...

Görüldüğü kadarıyla önünde iki seçenek var. Bu seçenekler karşısındaki politik tercihlerin, bugünden, ele alacağın tarzın niteliğini de belirleyecek. Esas olarak sen şimdi nasıl yaparsan örgütün de öyle olacak.

Birincisi, hemen yasal-olmayan ya da yasal "bir parti" ile işe başlaman... İkincisi, yasal-olmayan ya da yasal bir partiden önce devrimci hareketin omurgasını enterkonnekte bir tarza uygun olarak örgütleme çabası içinde yer alman...

Muhalefet hareketinin nesnel düzlemde parçalı oluşu da seni adeta enterkonnekte (farklı parçalar ve düzeyler arasında iç bağlantılar kuran, bunları, birleştirebilen) bir politik faaliyete zorunlu kılıyor.

Enterkonnekte politik faaliyet, "yeni tarz bir faaliyet" olabildiği ölçüde sorunlarının üstesinden gelebilmen ola-

naklı... "Yeni" hakkındaki dertleşmemizi hatırlarsan, şimdi anlatacaklarımı anlamlı bulabilirsin:

1975-80 arasında seni diğer devrimcilerle ve muhalif güçlerle birleştiren büyük ölçüde karşındaki gücün birleştirici etkisi oluyordu. Bu negatif bir birlikti. "Faşist" olgusu, farklı muhalif kesimleri ileri düzeyde benzerlik taşıyan ortak tepkilere sevk ediyordu. Çok farklı yaşantılara sahip, çok farklı kültürlerle donanmış ve beklentileri farklı öğretmen, işçi, öğrenci, gecekondulu, gazeteci vb. insanlar faşist saldırı karşısında aynı tepkiyi göstermeye adeta mecburdu. Bu nedenle siyasi faaliyette bunlar ortak zeminler üzerinde davranabilir ve yer değiştirebilir bir hareket serbestliği içindeydiler. Böyle bir zemin üzerinde bütün devrimci muhalefeti aynı şemsiye altında toparlayabilen yekpare bir örgütlenme modeli mümkündü, gerekliydi. Devrimci hareketin böyle bir zemin üzerinde en geniş kesimleri benzer bir çalışma tarzı, benzer bir örgütlenme anlayışı ve benzer örgüt biçimleriyle harekete geçirebiliyordu. Bu anlamda (1980 öncesinde) içinde yer aldığın devrimci hareketin, devrimci gençlik + devrimci işçi + devrimci memur + devrimci öğretmen + devrimci gecekondu hareketi vb. çalışmaların organik toplamı olarak, başından itibaren kitlesel bir bütünlük düzeyinde gelişebilme imkânına sahipti. Geçmişinde bütün bu farklı kesimleri kapsayacak tek bir politik hareket davranışı örgütlenmesi yeterli olabiliyordu. Yakın yıllara dek, belki 12 Eylül programına "karşı" mücadelede bu tür imkânlar manzumesini değerlendirmek bakımından da geçerli olabilirdi...

Ama artık açık ki, günümüzde tepkileri ileri düzeyde benzerlik taşıyan bir ortak muhalefetin öznel zemini bulunmuyor; nesnel zemin dahi geçmişe kıyasla oldukça parçalı... Öğretmenler, öğrenciler, işçiler aynı hedefe ortak sloganlarla karşı çıkmıyorlar; taleplerinde onları birleştirebilecek fazla bir ortaklık sözkonusu değil; geçmişe kıyasla daha heterojen bir muhalefet programı şekilleniyor. Yani, yalnızca öznel faktöre bağlı bir değerlendirmeyle "parti yok, cephe yok, sol hareket dağınık, onun için toplumsal muhalefetin

birliği sağlanamıyor" şeklindeki yakınmanın da fazla anlamı olmuyor.

(Enterkonnekte faaliyetten başka muhalefetin eyleminin devrimci birleşikliğini nasıl yakalayabilirsin? Muhalefet alanlarının arasında bir biçimde birlik kurulması lazım. Basit olmayan, mürekkep birlik... Farklı parçaların –farklılıklarını, özerkliklerini koruyarak– bir biçimde "kaynaşması" lazım. Bunların bir araya gelmesiyle "yeni" bir tarzın yaratılabilmesi, kısacası birleşik, bağlantılı, irtibatlı bir muhalefet hareketi gerekiyor.)

Muhalefet monolitik (yekpare) bir politik faaliyete sığamadığı için enterkonnekte faaliyet gerekli. Muhalefetin güçlenmesi (birleşmesi), "karşıdaki" hedefin değişen özelliğinden dolayı, karşıt dinamiklerden ziyade muhalefetin kendi dinamiklerinde yatıyor. Negatif faktörlerin belirleyici ağırlığı yerini pozitif faktörlerin ağırlığına bırakmış durumda. Pozitif çözümler, argümanlar çok büyük önem taşıyor. Artık karşıt dinamikleri eleştirmek yetmiyor; "anti" olmak yetmiyor, neye karşı mücadele edildiğinden çok ne için mücadele edildiğinin sorgulanması kendisini dayatıyor.

Şunları da sen söylemiştin: Türkiye'nin batı yakasında hangi politik araç, yöneldiği boşluğu doldurabiliyor? Hangi yayın organı? Hangi parti? Hangi örgüt? Hangi dernek? Her sosyalist girişim ateş olsa "cirmi" (büyüklüğü) kadar yer yakıyor! Yalnızca Türkiye'de değil, dünyada da böyle...

Hem yarınki sosyalizmi dünkü sosyalizmden farklılığı ile tanımlaman, hem yarına ait çözümlemelerini (vaatlerini!) bugüne dair somut çözümlerin ile birlikte ortaya koyman şart. Bu şartın anlamı ideolojik-politik çerçevenin yeniden üretilebilmesi değil mi? Somut, elle tutulur öneriler ancak inandırıcı boyutta tanımlanmış böyle bir zeminde yeşerebilir. Somut çözüm önerilerini, bugün muhalefetin her alanında daha işin başında açık seçik dile getirmen zorunlu. Bunu, solculuğun inandırıcı olması, karşı tarafa kaptırdığı argümanlarına yeniden sahip çıkması ve parçalı muhalefet alanlarına tek tek müdahale edilebilmesi için daha başlangıçtan itibaren mutlaka ele almalısın. Ülke çapında devrim-

ci çözümleri programlaştırırken, bu çabanı her muhalefet alanı için somut bir program üretmek ve ülke çapındaki programı, bu programların bir bileşkesi haline getirmek gibi bir görevin bulunuyor.

Kurmay çalışması? İdeolojik-politik tartışma? Teorik faaliyet? Siyasi pratiğin örgütlenmesi? Devrimciler örgütüne olan ihtiyaç? Kadro örgütlenmesi? Kitle örgütlenmesi? Yayın faaliyeti? Kadro yayını? Kitle yayını? Sendikalarda derneklerde çalışma? Kitle partisi kurma? İşçiler... gençler... gecekondulular... memurlar... öğretmenler... insan hakları mücadelesi... Hangisi; ama hangisi?

Bütün bunların ele alınabilmesi tek bir hamleyle, tek elden bir müdahaleyle mümkün görünmüyor. Bütün bu sorunların çözümünü hemen tek başlık altında toparlamak da mümkün değil. Daha karışık, karmaşık ve incelmiş bir müdahalenin yollarını aramak durumundasın. Bir noktadan start yetmiyor. Birkaç noktadan birden başlamak lazım.

Bugün zincirin bir halkasını tutarak sürüklemek sözkonusu değil. Çünkü zincirin halkaları kopuk ve şimdilik sürükleyici halka yok. Hangisini kavrasan elinde kalıyor. Öyleyse ilk iş, yerde duran ve dağınık duran bu halkaları bir araya getirmek için çalışmak. Muhalefet görevlerini ve araçlarını bir eksen etrafında birleştirebilmek; enterkonnekte tarzın anlamı işte bu. Enterkonnekte tarzda tek bir noktadan başlamak yerine birkaç noktadan başlayabilmek mümkün. Halkaları birbirine bağlamak... Hiçbir halkayı tek başına ele almamak... Çünkü her halka kendi başına etkisiz ve önemsizken, bir zincir oluşturmak üzere ele alınabildiği ölçüde etkinlik ve önem kazanabiliyor.

(2015 notu: Her şey bir yana, şunu da sorabilir miyim: 2013 Gezi/Haziran isyanları kendiliğinden şekilde enterkonnekte bir mücadeleyi yeniden gündeme getirmiş sayılmaz mı?)

Üstelik bu özellik, nesnel düzlemde muhalefet hareketinin parçalı karakterine müdahale tarzını da belirliyor.

Durumu böyle tanımlayınca, öncelikler kuralından vazgeçmiş mi olacaksın?! Hayır, birkaç noktadan start verdiğin

zaman bile önceliklerini göz önünde tutmak mümkün. Önemli olan yekpare çözümden kaçınman; tutunca zincirin "esas halka"sını, peşindekileri sürükler gelir yanılsamasına düşmemen. Şimdi önemli olan bu. Tersinden söylersek, önemli olan eksensiz bir çalışmada boğulmaman; parçalı görevleri yerine getireceğim diye kendini parçalamaman, dağıtmaman.

Parçalı muhalefeti, parçalı programları, bu parçalara ayrı ayrı müdahale edebilen bir anlayışla ele alabilir ve örgütleyebilirsin.

Şimdi muhalefetin yekvücut olmasını ve muhalefetten tek ses çıkmasını istemen gerçekçi değil. Yekpare çözümler ve bunlara denk düşen siyasi yapılar bugün ancak nispeten küçük ölçekte ve belki her parça için ayrıca sözkonusu olabiliyor.

Ama bunun karşıtı federatif değil yine enterkonnekte bir müdahale biçiminde yatıyor. Çözümü yerel inisiyatiflere bırakman, kendiliğindenciliğe teslim olmandır. Enterkonnekte tarz, bunun da ötesindeki çözüm...

Federatif yerine enterkonnekte bir çözüm, birleşik bir zemin yaratma çabası olabilir. Birleşik olabilmesi için birleştiren lazım, eksen lazım... Bu ise günümüzde bir devrimci kurmay çalışmasıdır. Birleştiren, sınıfa ve toplumsal muhalefete siyaseti (bilinci) dışarıdan götürendir. Bu bağlamda, mutlaka "Leninist" kalman, tek çözümdür. Öte yandan, kurmay çalışması önündeki işlerin ekseni olabilir, ama kendisi olamaz. Tek başına yekpare bir devrimciler örgütü de yetmiyor; bugün aynı sürecin unsuru olan ama birbirinden "farklı" birkaç devrimciler örgütü (müfreze) daha lazım...

Parçalı muhalefeti birleştirmeyi hedefleyen kurmay çalışması örgütü ve parçaları örgütleyen "devrimci kitle örgütleri" nasıl oluşacak? Tanımı gereği, negatif söylem yüklü programlardan (yıkmak!) ziyade pozitif söylem yüklü programların (yaratmak) öne çıktığı bu tarzda, böyle bir eylemin (programın) muhtevasına göre örgütlenmelerin nasıl biçimlenecek?

Nasıl bir örgütlenme tarzı? Örgütlenme tarzını, tercih ettiğin faaliyet tarzı belirleyecek. Öyleyse enterkonnekte faaliyetine uygun bir örgütlenme tarzı... Bu sorunun yanıtını, yukarıdaki çerçevenin içini doldururken sorabileceğin şu sorularla arayabilirsin:

• Sevk ve idare eden bir öncüler örgütünden (eski deyişle, "öncü savaşçı bir parti") önce bunu yakalayabilmek için, parçalı muhalefeti "birleştiren" bir kurmay çalışması örgütünü nasıl tasarlayabilirsin?

• Muhalefeti "sürükleyen" bir muhalif-devrimci kitle örgütünü? Eğer haldeki durumda işçi hareketi böyle bir özelliğe sahipse, "sürükleyicilik" de ona düşmez mi? Öyleyse önce bir "devrimci işçi çalışması örgütü" lazım değil mi? İşçi çalışmasını örgütlerken kendini nasıl örgütleyeceksin? Ya da kendini örgütlerken işçi çalışmasını? Sözgelimi eski dev-genç'in yeni tarzda işçi alanında üretilmesiyle mi? Böyle olabilirse, bir dev-işçi olabilirse, bu, işyeri komite ve konseyleri çalışması, sendika şubelerinde yönetime gelme, DİSK bünyesinde çalışmaları içeremez mi? Dev-işçi çalışmasında, sendikalarda devrimci işçilerin yönetime gelmesinde en ideal yolun, bunların işyeri konseylerince saptanmış görevliler olarak sendika yönetimine seçilmeleri olduğunu öne süremez misin?

• Diğer muhalefet alanlarında da aynı anlayışla ama farklı türden devrimci kitle örgütlenmeleri yaratılması peşinde koşamaz mısın? Her muhalefet alanına uygun çalışmaları örgütleyen farklı biçimlerde mücadele örgütleri olamaz mı? Öğrencilerin örgütlendiği dev-genç, gecekondu yoksullarının örgütlendiği dev-genç, insan hakları müfrezeleri, halkın muhalefet ve kültür evleri, memur-öğretmen sendikaları, gecekondu bölgelerindeki muhalefeti komiteleştirme çalışmaları? Yani mevcut demokratik kitle örgütlenmelerinin imkânlarını değerlendirmeyi de gözeterek, ama bilinen tarzdaki demokratik kitle örgütlerinden farklı olarak "müfrezelerin" yaratacağı yeni tarz "devrimci kitle örgütleri" konusunu hiç düşündün mü?

• Bütün bu çalışmaların en geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasıyla birlikte sürdürülmesi, daha genel

düzlemde, "muhalefet meclisi" çalışması ve diğer çalışmalarla kurmay çalışmasının beraberliği anlamına gelmez mi? Bu faaliyeti, hemen her yerde "muhalefet komitesi kurmak" olarak değil, ama muhalefet komiteleri (işyeri komiteleri, anfi komiteleri, halk komiteleri) "kurma çalışması yapmak" şeklinde sürdüremez misin?

Bir başka deyişle, bütün bu çalışmaları, yeni tarz bir devrimci partiyi ve belki yeni tür bir cepheleşme anlamına da gelen muhalefet meclisini yaratmayı "gözeterek" ele alamaz mısın?

(Böyle bir faaliyetin "mütemmim cüzü" olarak, özellikle önümüzdeki dönemin koşullarını değerlendirebilme kaygısıyla, siyasi bir dernek statüsündeki demokratik kitle partisini yaratma önerilerini de sorguluyor musun?)

Elbette aradığın yanıtların (çözümlerin) niteliği, senin bu soruları çoğaltmanı ya da bunları daha anlamlı kılmanı gerektirir. Önce, bu tür soruların araştırdığı "tarzın" geçmiştekinden bariz farkı olduğunu kabul etmelisin.

Nedir bu fark?

Politik olarak, mücadele alanlarını yekpare şekilde kapsaması değil, önce birleştirmesi. Teorik olarak, emekçilerin iktidara talip olabilmesi için yalnızca yeni tür bir devrimci partiye değil muhalefet meclisine de eş zamanlı olarak sahip olması ihtiyacına denk düşmesi. Böyle bir tarzın, aynı zamanda, yeni tarz bir devrim anlayışının, politikleşmiş bir toplumsal devrimin de gereği olduğu açık...

(2015 notu: Kuşkusuz yıllar sonra ÖDP, Gençlik Muhalefeti ve son dönemde Birleşik Haziran Hareketi vb. oluşumlarıyla yukarıdaki ve aşağıdaki tespitlerin pek çoğu "aşıldı" sayılabilir ama önerilen "tarz" güncellenerek hâlâ geçerliliğini korumuyor mu?)

Örgütlenme Sorunlarının Kuralları

Diğer türden devrimci modellerde olduğu gibi bu tarzın gerçekleşmesinde de her halükarda göz önüne alman gereken bazı sorular var. Bu soruların yanıtlarını bugünden

bulman olanaksız. Ama bu soruları sormadan çalışmaya girişmen de neredeyse olanaksız.

• Enterkonnekte politik faaliyetin olmazsa olmazı, bir kurmay çalışmasının örgütlenmesi ise, böyle bir ihtiyaç, her şeyden önce, enterkonnekte politik faaliyetin her alanında ve bölgesinde inisiyatif sahibi devrimcilerin söz, yetki ve kararlarında yatıyor. Özellikle içinde bulunduğun koşullarda, her alanda ve bölgedeki devrimcilerin, faaliyetin içeriği ve biçimlenişi hakkındaki kararlara katılmasını nasıl sağlayacaksın?

• Böyle bir katılım sağlanamadığı takdirde herhangi bir önemli girişimde bulunman neredeyse olanaksız olduğuna göre, bunun nicel özelliğine bağlı olarak devrimci inisiyatifler ya da müfrezeler şeklindeki katılımları doğrudan demokrasi ilkelerine şimdiden elverdiğince işlerlik kazandıracak bir imkân olarak değerlendiremez misin? Demokrasi önünde zamanın ve mekânın parçalanmışlığı kaçınılmaz bir engel olarak dikilir. Bu gerekçeyle herkesi "aynı anda" karar alma mekanizmasına katmak mümkün olamaz... Bu gerekçeyle temsili demokrasi bir zorunluluk sayılabilir. Ama devrimci müfreze inisiyatiflerine dayanan bir çalışmada, hiç olmazsa böyle bir pratik engelin ortadan kalkmış olmasını, katılımın etkinleşmesi, doğrudan demokrasinin filizlenmesi ve sınanması bakımından ele almakta sayısız yarar vardır...

• Bu katılım tarzı, nicel özelliğinden dolayı hiç olmazsa başlangıçta, enterkonnekte faaliyetin bütününe ilişkin olarak, eski tarz örgütlenmelerdeki "merkez komitesi" vb. zorunlu organlara olan ihtiyacı gereksiz kılmaz mı? Karar alma-politika üretme (yasama) ve denetleme işlevlerini, doğrudan müfrezeler yerine getiremez mi? Bunlar, kararların her yerde ortaklaşa uygulanmasının nasıl olacağını kendi eşgüdümleriyle saptadıkları kurallarla belirleyemezler mi?

• Süreç içinde, bu şekilde bölgesel-sektörel-fonksiyonel işbölümüne ilişkin görevlerin dağılımı sağlanamaz mı? (Bölgesel görevleri coğrafi esaslara göre, sektörel görevleri mu-

halefet alanlarına göre ve fonksiyonel görevleri yayın, mali sorunlar vb. işlere göre tanımlayabilirsin.)

Örgütlenme tarzını bu sorularla tasarlamanla ve sorgulamanla birlikte aklına gelen diğer soruları da hemen peş peşe sıralaman lazım:

• Yeni tarz bir örgütlenme tasarımı, eski tarz örgütlenmelerin baskılanmasından kurtulmanı gerektirir. Ama "bütünüyle yeni" tarz örgütlenmeni bile, eskimiş örgütlenme sorunlarından kaçarak, bunları görmezden gelerek tasarlaman mümkün değil.

• Henüz işin başındayken, tarzını tartışırken, her örgütlenme için zorunlu olan bazı temel tercihleri de yapmak durumundasın: Yasama, yürütme ve denetleme hangi anlayışla, ne tür ilişkilerde ve araçlarda gerçekleşecek? Karar mekanizmaları nasıl oluşacak, karar alma süreçleri nasıl gelişecek?

• Elbette esas olan işlerin/görevlerin hiyerarşisi... Ama bu işlerin sorumluları ve görevlileri olacaksa, bir süre sonra "sorumlu"ların, "görevli"lerin hiyerarşisi ortaya çıkmayacak mı? Bu, bürokrasidir... Örgüt kurarken bürokrasiden kaçmak mümkün değil... Bürokrasinin olacağı ama egemenlik kuramayacağı bir örgütü nasıl kuracaksın?

Bütün bu sorulara vereceğin yanıtları ben de çok merak ediyorum! Bu soruların benzerlerini çoğaltabilirsin ve mutlaka çoğaltmalısın. Çünkü ne kadar çoğaltabilirsen, önündeki sorunları o kadar kolay tanımlayabilirsin. Ama kendi payıma bir "ipucu kuralım" var: Nasıl bir sosyalizm istiyorsam, bütün yanıtların buna yönelik olmasını tercih ederim...

Şurası açık ki, sen de ne tür bir tarzı tercih edersen et, bu sorulardan kaçabilmen mümkün değil... Bu sorulara açık seçik yanıt bulamadığın sürece, yeni bir tarz önerirken ya da bunu benimserken bile, örneğin "kurmay çalışması örgütü"nde olduğu gibi, sadece eski tarz örgütlenmelerdeki çalışmaların "ismini" değiştirmiş, yani hiçbir şeyi değiştirmemiş ve yeni bir tarz tercih etmemiş olursun!

Yine şurası açık ki, bu soruların yanıtı geçmişte yoktu, geçmişte işe başlarken de ısrarlıca sorulmamıştı. (Sormamıştın!) "Kendiliğinden, imkânlar ölçüsünde ve koşullara göre çözüm bulunuyordun. Ve çoğu kez kendi katılımın ve inisiyatifin dışında bulunan çözümleri benimsiyordun!

Şimdi?

Hayır, işin başında, kesin yanıtlarını bulamasan bile bu soruları mutlaka sormalısın. Soruları soruşun, yanıtları aramada sorumluluk yüklenmen anlamına gelecek. Yanıtların bulunmasına katılımın ise, yeni tarz bir örgütlenmenin geliştirilmesinden başka bir anlama gelmeyecek.

Yeni bir tarzın yaratılması için "örgütlenme anlayışı" ve "örgütlenme tekniği" üzerinde de durmak zorundasın. Yaratıcılık, iki unsura bağlı: "Anlayış" ve "teknik" Anlayış, tasarım ve niyettir. Teknik ise yapabilme yeteneği, ustalık, gerekli malzemeye sahip olmak ve bunları kullanabilmektir...

Örgütlenme Anlayışının ve Tekniğinin Kuralları

Örgüt anlayışında "ittihatçılığı" reddetmelisin... Ama örgüt tekniğinde "ittihatçı-romantizmini" koruyabilmelisin. İttihatçılık, "komitacılık"tır. Ama nasıl?

Lenin'i değerlendirirken, örgütlenme anlayışı ile örgütlenme tekniğini karıştırmamalısın. Dolayısıyla, kimilerinin yaptığı gibi, örgüt tekniğine bakıp örgüt anlayışına karşı çıkmamalısın.

Lenin'in örgüt anlayışının özü, sınıfa bilinci dışarıdan götürecek bir örgütlenmenin yaratılması, kendinde sınıf olmaktan kurtularak kendi için sınıf olabilmesi için, sınıfın, bir devrimciler örgütü ile yukarıdan aşağıya siyasi olarak örgütlenmesi değil mi? Lenin'e göre, sınıfın yukarıdan aşağıya örgütlenmesi ile sınıfa bilincin dışarıdan taşınması bir ve aynı şeydir.

Sen de bu anlamda Leninist olmalı ve Leninist kalabilmelisin...

Lenin'in örgütlenme tekniği ise, esas olarak, (Çarlık Rusya'sındaki istihbarat örgütü) Okrahana'ya karşı güvenliği sağlayacak, örgütü koruyacak bir tedbir arayışı. Okrahana'nın

açığa çıkaramayacağı bir gizlilik tekniği bolşevik partisinin sürekliliğini sağlayabilmiştir. Lenin, *Iskra*'yı örgütünü yükseltirken (inşa ederken) kenarına kurduğu bir "yapı iskelesi" (tekniği) olarak kullanmıştı.

Okrahana ile baş eden teknik, CIA ile baş edemez.

Iskra ile etkili olan çalışma, TV ile başa çıkamaz.

Bugün gizliliği ambarda kongre toplamak, görünmez mürekkeple yazışma yapmak, kurye kullanmak vb. anlayışlarla sınırlamak safdilliktir. Ama bütün devrimci örgütler önce *"Bir Yoldaş'a Mektup"*un ezberlenmesi üzerine kurulmadı mı? Ama bu teknikten daha üstün "teknik saldırı" karşısında (gerilla tarzı dışında kalan) bütün devrimci örgütlerin "ezberi" bozulmadı mı? Lenin'in konspirasi teknikleri 19. yüzyıla aitti ve ancak 20. yüzyıl başlarında geçerli olabilirdi. Şimdi, 20. yüzyıl sonlarında 21. yüzyıl teknolojisini edinmek gerekmez mi?

Günümüz koşullarında bir yayın organını örgütü kurarken yapı iskelesi olarak kullanmak ve bundan kolektif örgütleyici olarak yararlanmak da safdilliktir. Lenin *Iskra*'yı yayımladığı zaman Çarlık Rusyası'nda dört gazete vardı ve Lenin beşincisini yayımlamış oluyordu. Dağıtımını altı ayda tamamlayabildiği bu gazeteyle bile muazzam etki yaratabilmesi mümkündü. Şimdi ise kitle iletişimi uydu kanallarıyla TV istasyonlarından yapılıyor. (2015: Ve artık internet var, değil mi?) 19. yüzyıl devrimcilerinin romantizmini ve 21. yüzyıl Marksistliğinin gereği olan bir teknolojiyi birleştirmek durumundasın.

Örgütlenme anlayışında Leninist, örgütlenme tekniğinde "21. yüzyılın komitacıları" olabilir misin? Her ikisi de yaratıcılık ister!

Bugüne dek devrimciler, ellerine birer boya kutusu ve fırça alarak gece yarıları polis baskısı altında duvarlara slogan yazmaya mecbur oldular. Haklı bir davanın militan ve meşru bir mücadelesini verdiler. Haklı bir davanın her biçim altındaki militan ve meşru mücadelesini vermeye elbette devam etmelisin, ama artık, eline bir boya kutusu ve fırça

alarak duvarlara slogan yazmakla yetinmekten vazgeçip, TV-radyo yayın faaliyetlerine "devrimci tarzda" müdahale üzerine kafa yormalısın. Artık hedefin bir *Iskra* olmasın, bir TV kanalı olsun!

Üstelik demode örgütlenme teknikleri, örgütlenme anlayışındaki yaratıcılığı da boğmuyor mu? Çağdışı gizlilik ilkeleri ve buna uygun "sağlam adam" arama zorlamalarıyla devrimcilik de kısır bir döngüye hapsolmuyor mu? Devrimcilik, örneğin, hâlâ gece yarısı duvara yazı yazma "cesareti"ne indirgenince, mücadele anlayışları da ilkel kalmıyor mu?

Örgütlenme anlayışına uygun bir örgütlenme tekniği yaratabilmelisin! Örgütlenme anlayışında sosyalizm "içerilmiş" olacaksa, sosyalizmi inşa etme tekniği de içerilmeye başlanmalı. Anlayışın ve tekniğin "nüvelerini" de bugünden yakalayabilmelisin.

Örgütlenme anlayışına ilişkin şöyle bir amentüye ne dersin? Örgüt içinde söz, yetki ve karar, "iktidar", her biri mücessem ve müşahhas örgüt sayılabilen "dava" insanlarında (kadrolarda!) olsun! Herkesin sorumluluğu denetlenebilsin, herkesin görevi değiştirilebilsin ve bunun istisnası bulunmasın!

Bu anlamda, yeni tarz bir örgütlenme anlayışına ihtiyaç duymaz mısın? Hem evrensel düzeyde, hem de "hemen şimdi" girişeceğin şu süreçteki konjonktürü dikkate alabilen "enterkonnekte politik faaliyet" tarzıyla...

Tarzın; eski tarz örgütlenme formlarını, anlayışlarını, tekniklerini terk eden (yalnızca "klasik" olanı yeniden üretebilen) bir yeni tarz devrimcilik ve bunun örgütlenmesi olacaksa, bunu politik düzeyde yalnızca "gerilla faaliyeti" tarzıyla yeniden üretebilirsin.

Askeri anlamından soyutlandığı zaman, bir anlayış ve bir tarz olarak "gerilla" nedir?

Gerilla, emekçilerin kendi özdeneyimleriyle yarattığı bir "klasiktir!"*

Sömürücülerin teknolojik üstünlüğe sahip düzenli orduları karşısında, emekçiler gerillayı yaratabildiler. Burjuvazi ise buna karşı "özel savaş"ı, kontrgerillayı yaratmaya, yani emekçilerin zemininde savaşmaya mecbur kaldı. Şimdi sadece askeri düzlemde kontrgerilla yok. Depolitizasyon konusunda dertleşirken sözünü etmiştik: Kürdistan'da kontrgerilla hüküm sürerken, Demirel de (ve şimdi Tayyip Erdoğan da) kontr-politika yapmıyor mu? İnsan hakları, sivil toplumun örgütlenmesi, özerk üniversite vb. ideolojik-politik silahlarıyla solun zeminine geçiyor ve solu ideolojik ve politik olarak da etkisizleştirme programı uyguluyor. Solu etkisizleştirme programı, solun silahlarını elinden alarak öylesine sürdürülüyor ki, Demirel'in kendi adamlarına "sosyal demokrasiyi öğrenin!" talimatı verdiği söyleniyor. Şimdi konjonktürel olarak, kontr-politikalara da karşı koyabilmek için yine "klasik" bir tarza başvurmak, gerillaya dört elle sarılmak ve bunu yeni tarz bir devrimcilik olarak politika alanında yaratmaktan-üretmekten başka çözümün var mı?

Gerilla, sonra kontrgerilla... Ama bundan sonra "sür -kontrgerilla"("kontr-kontrgerilla") gündeme gelmedi! Çünkü bu mantıken, kontrgerillanın tarzına bağlı kalmak olurdu... Öyleyse gerillaya devam! Kontrgerillayı ve kontr-politikayı da etkisizleştirecek tarzda, gerilla ile kendi zemininde mücadeleye devam.

Gerilla nedir?

- Topyekûn savaş yerine parçalı savaş...
- Düzenli ordu (düzenli örgüt) karşısında ve yerine düzensiz ordu, müfrezeler (düzensiz örgüt)...

---

* Gerilla bir "tarz"dır ve elbette silahlı mücadele onun biçimlerinden biridir. Ama şimdi bu "biçim" konumuz dışında! Gerilla tarzını askeri olmayan biçimlerde sürdürmeyi de öğrenmelisin. Ama böyle yapınca seninle "gerilla lâfızı" ile pasifistliğini örtbas ediyor diye dalga geçenler olmayacak mı? Boş ver! Çünkü "gerilla" gerçekten "klasik"tir; şimdi sana askeri olmayan biçimiyle de lazım; yeter ki bu klasik tarzdan öğrenerek yeni politik mücadele biçimleri yarat ve yeter ki tek bir biçime mecbur kalma!

• Zamanı mekâna karşı kullanmak, sürüncemeli savaş...
• Hattı müdafaa yerine sathı müdafaa...
• Stratejik savunma, taktik saldırı...
• ve bunlar gibi zayıfı güçlü kılan anlayış ve teknikler manzumesi...

Neden böyle?

Çünkü "karşı taraf" güçlüdür, örgütlüdür, inisiyatif sahibidir. Alt edebilmek için onun güçsüz olduğu yerde ve zamanda, ondan daha fazla bir güçle vurmak, bunu parça parça ve uzun zamana yayılmış bir sürede gerçekleştirmek, açıktan saldırı yerine şaşkınlık yaratan düzensiz ve baskın saldırılarla üstünlük sağlamak gerekir. Gerilla işte bunun tarzıdır...

Bu tarza uygun bir "strateji", politikleşmiş bir toplumsal devrimdir; tersi de doğru...

Bu, kitlelerin isyanını örgütlerken onları daha büyük politik isyanlara teşvik eden, politize eden, onları söz, yetki ve karara, yani her alanda iktidara sahip olma anlayışı (kültür devrimi) temelinde örgütleyen, yani kendisi için sınıf bilincine sevk eden, sınıfın partisini kendisi için örgüt kılan bir devrimci strateji olarak belirlenemez mi?

Gerilla tarzı siyasetle devrimci hareket olabilme sürecinde, devrimcilerin örgütü ve muhaliflerin örgütünü aynı anda görebilmen, her ikisini birden yakalamak için çaba sarf etmen gerekir. Bu tarzı egemen kılabildiğin politikleşmiş toplumsal devrim stratejisinde, iktidarı almadan önce kültür devrimine de başlayabilmek için "yeni-tarz-bir-parti" ve "yeni-tarz-bir-cephe"yi birlikte kurabilmelisin.

Ama bu sürece ideolojik bakımdan tanımlanmış bir kurmay çalışmasıyla başlaman, yani önce girişimcilerden müfreze kurman, bu müfrezeyle birkaç noktadan birden çok yönlü çıkış yapman, yalnızca girişimciler müfrezesi ve kurmay örgütüyle değil, başta işçi örgütleri olmak üzere diğer devrimci muhalefet örgütleri zeminindeki "politik çıkış"a bağlı...

Yenilgiden başarıya, örgütsüzlükten örgüte, azlıktan çokluğa, kitleselliğe başka nasıl ulaşabilirsin? Politik gelişmele-

re damgasını vuran, kitleleri etkileyen, sınıfı kendisi için sınıf olma bilincine taşıyan bir örgütü başka nasıl kurabilirsin?

(2015 notu: Aşağıdaki önerilerin bir yenilgi döneminin hemen sonrasında, "başlangıç" olarak yapıldığı unutulmamalı, aradan geçen yıllarda köprülerin altından çok sular aktı ve şu anda kazanılmış mevziler var, bunların kıymetini bilerek okumalı, özellikle bundan sonrasını.)

Bu konuda gerilla mücadelesi tarzından öğreneceğin politik dersler gerçekten de çok önemli.

"Gerilla mücadelesi, her ağacı, her rüzgârı, her yağmuru, her kaynağı, kendi lehine kullanma sanatı diye tanımlanır. Zayıf-küçük-dağınık güçlerin kendinden güçlü düşman kuvvetlerini yenmesi böyle mümkün olur (...) Bulunduğumuz bölgedeki mücadeleyle ilgili her şeyi, halkın alışkanlıklarını, geleneklerini, bölgesel-yöresel özellikleri incelemeye, en ufak şeyleri bile değerlendirmeye çalışmalıyız."

Evet, 1979 yılında söylenen bu sözler bugün belki sana oldukça sevimli ve biraz "naif' gelebilir. Ama bu, naif tarzda bir "klasik"tir. Söylendiği günlerin gereği yapılan özel ve konjonktürel vurguları ihmal etmek kaydıyla, bugün de *"Örgütsel Sorunlar ve Çalışma Tarzımızdaki Bazı Hatalı Eğilimler Üzerine"** başlıklı bu yazıyla pekâlâ işe başlayabilirsin!

Böylesi, eskiyi tekrar etmek değil, bir "klasik"ten öğrenmek ve bu şekilde yeni tarz bir devrimcilik yaratmak olabilir...

Uğruna fedakârlıklara katlanabilinecek bir "dava"yı politik olarak yeniden kanıtlaman ve teorik olarak yeniden tanımlaman şart değil mi? Bunu da elbette ideolojik-politik çıkışla başarabilirsin: bu yönde de enterkonnekte bir yayın faaliyeti gerekli... Ama asıl olarak, enterkonnekte bir politik faaliyet içindeki müfrezelerin bu haklı davayı haklı olduğu zeminlerde savunarak ve bunun gereklerini yerine getirerek

* *Devrimci Yol Yazıları*, s. 351, Devrim yay., Şubat 1991

devrimci mücadeleyi sürdürebilmeli. Bu faaliyeti mücadelenin en önünde yer alarak ve "dava"yı kitlelere kendi özdeneyimiyle benimseterek çoğaltabilirsin... Tıpkı bir gerilla müfrezesi gibi... Politik çalışman, dağınık güçleri lokal hedeflerde yoğunlaştırma anlayışında yükselebilmeli... Örneğin, öncelikle işkollarında değil, işyerlerindeki isyanı, direnişi örgütlemek için çaba sarf edilmeli. Böylece somut başarılar kazanılması mümkün hale gelebilir. Küçük direnişlerden büyük kavgalar çıkarmayı gözeterek... Müfrezelerinin güçlü olduğu yerde, güçlü olduğu zaman ve gücü kadar... İşte ülkenin dört bir yanında bu özelliklerdeki politik gerilla müfrezeleriyle çoğalman, güçlenmen ve inisiyatifi ele geçirmen, mümkün olabilir.

En önemlisi, gerilla tarzıyla yaratacağın enterkonnekte politik faaliyette, bürokratik olmayan bir sosyalizm davası peşinde koşacak bürokratik olmayan örgütlenmeleri kazanabilirsin. Müfrezeler örgütünde bürokrasi palazlanamaz. Politikleşmiş toplumsal devrim anlayışıyla emekçi iktidar organlarının nüvelerini yeşertme imkânlarına kavuşma yoluna girebilirsin...

Örgüt Biçimlerinin Kuralları

** Muhalefet Meclisi*

Muhalefet Meclisi de nereden çıktı?

(1990 başlarında) Muhalefet sokaktayken, sosyalistlerin devrimcilerin kendi aralarında birlik imkânlarını araştırdıkları bir dönemde, sokaktaki muhalefetin sosyalistlere ve devrimcilere "yanımıza gelin!" çağrısına bir yanıt anlamında senin yapabileceğin bir "çağrı" olarak:

"Birleşik muhalefet hareketini yaratma çabası, kendisine bir 'muhalefet meclisi' yaratma gibi somut bir hedef ortaya koyabilir mi? Şu anda var olan her birliktelik, her muhalefet odağı, hangi düzeyde, hangi nitelikte olursa olsun, temsil

gücü nasıl olursa olsun böyle bir meclisin oluşumunda yer alabilir. Süreç içinde, geçmişte iç savaş döneminde önerilen 'direniş komitelerine' benzer bir anlayışla, bugünün mücadele koşullarına uyumlu olarak hayatın değişik alanlarında kurulacak 'muhalefet komiteleri' böyle bir meclisin köşe taşları halini alabilirler. (Böyle bir anlayış, işçi hareketinde işyeri komiteleriyle, gençlik hareketinde anfi komiteleriyle dile getirilmekte, hangi görüşten olursa olsun bütün devrimciler ve muhalifler tarafından sahiplenmeyi beklemektedir.) 'Muhalefet komiteleri' iktidarı bugünden kazanmaya başlamayı amaçlayan bir sosyalizm anlayışının, doğrudan demokrasi ve aktif kitle katılımı gereklerini, birer nüve olarak üstlenebilir. Pozitif muhalefetin denek taşlarına dönüşebilir, istediğimiz sosyalizmi kazanabilmek, bürokratik diktatörlüklerin eline düşmek istemiyorsak ve bu düzenden hoşnut değilsek, kendi düzenimizi kurmaya hep birlikte başlamaktan akılcı bir yol düşünemeyiz." (*Demokrat!*, sayı 3, Ağustos 1990)

Sokaktaki muhalefetin, devrimcilere ve sosyalistlere "haydi!" demesi yeter miydi? Peki nasıl olacaktı bu iş, kim kuracaktı bunları? Muhalefet Meclisini tartışmak ne demek?

Aslında bunun fazla tartışılacak bir yanı yok. Çünkü bunu da meclisin kendisi tartışmalı! Nasıl olacağı ne için olacağı kabaca belirlendikten sonra, kuruluş sürecine hızla geçilmeli. Daha doğrusu kurup kurmamaktan önce, önem taşıyan yön, başlangıçta "muhalefet meclisi çalışması" yapmak olmalı... Çalışmanın yapılabilmesi ve giderek meclisin kurulabilmesi için gerekli adımlar belli; bu adımları atmak mı zor?

Meclisi önceden bütün unsurlarıyla ve ayrıntılı biçimde tanımlamaya çalışmak, aslında bu meclis fikrine aykırı; çünkü kendini tüzüğüyle programıyla ayrıntılı biçimde tanımlama görevi de bu meclise bırakılmalı. Bu nedenle muhalefet meclisi önerisi öyle çok karmaşık bir öneri değil, basit bir "öneri". Çünkü şöylesine basit bir "tespit" üzerine kurulu:

Muhalefet güçleri her alanda ve her düzeyde örgütsüz ve dağınık bir görünüm arz ediyor. Devrimci demokratik muhalefet hareketinin öncüsü olma iddiasını taşımaları gereken devrimciler ve sosyalistler de yeterli örgütlülüğe sahip değiller. Bütün sosyalistler, bu durumda ne yapmalı sorusuna ortak bir yanıt verebiliyorlar:

Partileşelim!

Parti ismini taşıyan yasal-yasal olmayan ve kendisini sosyalist olarak ifade eden örgütlenmeler yanı sıra, henüz parti ismini de taşımayan devrimci örgütlenmeler ve henüz örgütlenmede emekleme devresinde olan devrimci çevrelerden-hareketlerden hiçbiri, nesnel olarak, partileşme ihtiyacını karşılayabilmiş değil. Bütün bunlara parti-örgüt ve çevrelerden "bağımsız" olduğu söylenen çok sayıda solcuyu da ilave edersen, partileşme ihtiyacının ve isteğinin henüz sahipsiz ya da aynı anlama gelmek üzere çok sahipli olarak orta yerde durduğunu söyleyebilirsin... Bu durumda, haliyle, partileşelim isteğinden bir adım geri atılıyor, bu isteğin de gerçekleşebilmesi için, bu kez daha alçak gönüllü bir çağrı gündeme yerleşiyor:

Birleşelim!

Peki ama nasıl? "Ne yapmalı?" sorusu, bu adımda da kendini dayatıyor.

Bir yanda kendilerini farklı isimlerle adlandıran çeşitli sol çevreler, diğer yanda mücadele platformları (işçi, gençlik, öğretmen vb. muhalefet hareketleri) var. Muhalefet meclisi önerisi, bu tablo karşısındaki çözümü öncelikle farklı mücadele platformlarını ve farklı sol çevreleri bir araya getirmekte, bunların birliğini sağlamakta arıyor.

Peki nasıl olacak bu iş, kimler kuracak bu meclisi, işlerliği nasıl olacak? vb. vb.

Tek başına bu sorular bile, bu meclisin bugünden yarına hemen kurulabilmesinin olanaksızlığını gösteriyor. Zaruri nedenlerle kuruluşun bir süreçte gerçekleşebileceği görülüyor. O halde bu öneri de "birleşelim" isteğini sürece havale ederek erteleyen, birleşmeyi imkânsız kılan bir öneri değil mi?

Hayır.

Birleşmenin imkânlarını yaratmayı amaçlayan bir çağrı. Bu anlamda, devrimci demokratik muhalefet güçlerinin geri dönülmez yollara girmelerini önlemeyi de amaçlayan bir çağrı.

Bu yanlış yollardan birincisi, atomize ve başına buyruk tarikatsı yapıların zaten cılız olan muhalefet hareketini çekiştirerek daha fazla parçalayan kendinden menkul çeşitli öncülük misyonlarını aşacak ve bu tür parçalanmayı durduracak acil önlemlere ihtiyaç var.

Yanlış yollardan ikincisi, var olan muhalefet potansiyelini reformist kanallarda düzen-içi muhalefette hapsetmeye çalışan, hükümetten aferin almayı marifet sayan politikalar ve birleşmeyi böylece düzenin vitrininde sınırlayan çabalar olduğuna göre, bu vitrinin parçalanması gerekiyor...

Muhalefet meclisi önerisi ya da çağrısı, meclisin kuruluşunu beklemeden ve böyle bir kuruluşun gerçekleşebilmesi için ilk elde yapılması gerekenleri de içeriyor.

İlk elde yapılabilir olan şu: Bütün muhalefet güçleri, haldeki en acil konu ne ise bu somut zemin üzerinde buluşabilir ve birleşebilirler. Hareket noktası somut zeminler olmak durumunda. Herkesin bir şeyler yapmak istediği somut bir konuda ayrı yerlerden seslenmek ve tavır almak terk edilerek, aynı yerden seslenmek ve ortak tavır almak için girişimlerde bulunmak bunun bir yolu. Yıllar var ki, farklı sol çevrelerin doğrudan bir araya gelmemek "için" öne sürdükleri gerekçelerinden vazgeçemedikleri "biliniyorsa", şimdilik bunlar "dolaylı" şekilde bir araya gelemezler mi? Herkesi, kendi sandalyesinde aynı masa etrafında yer almaya, hangi tavrı alacağını söylemek ve yapmak için yer almayı kabul etmeye zorlamak, anlamsız bir girişim sayılmamalı.

Her biri, kendi sandalyesiyle farklı muhalefet odakları, farklı siyasal görüşlerin dolaylı temsil edildiği "platform"larda geçici bir meclis oluşturmaya pekâlâ başlayabilirler. Herkes kendi sandalyesinde (örgütü adına) koltuğunun altında kendi dosyası (programı) ile ama herkes aynı masa etrafında, üzerinde anlaşılacak somut bir sorunun çözümü için ortak

tavır masasında... İşte muhalefetin meclisi böyle oluşmaya başlayabilir, yavaş yavaş, küçük adımlarda ve büyük amaçlar için...

Farklı muhalefet alanlarının ve farklı politik görüşlerin ortak tavır masası etrafında, sadece karar alan değil, uygulayan ve uygulatan, yani yasama ve yürütme gücünü de elinde tutan bir meclis olmaya dönüşmemesi için tek neden ayrı kalmaya yemin etmiş olmak olabilir. Böyle bir platformun kendisini yeniden üretebilmesi için hiçbir maddi engel yok. Yeter ki bir kez, masa başında oturup kalınmasın. Mücadeleye bir adım atılsın yeter ki; bu birliktelik mücadele içinde kendini yeniden ve daha yetkin biçimlerde üretebilir. Ve bu süreçte, mücadelenin meclisi giderek kalıcılaşarak muhalefetin meclisine de dönüşebilir.

* * *

Muhalefet meclisi tartışılırken, sen, "içeri"den, avukat aracılığıyla şunları söylemiştin*:

" bugün, ülkemizdeki mevcut geniş demokratik-devrimci potansiyeli reformizmin etkilerinden çekerek devrimci bir doğrultuya yönlendirecek, birleştirici ve aktive edici bir mücadele ve örgütlenme anlayışına sahip olmak gerekir... Böyle bir anlayışın birleşik devrimci bir muhalefet hareketinin geliştirilmesine yönelik, somut siyasetler ve siyasal programların, örgüt biçimlerinin önerilmesini ve tartışılmasını olumlu ve gerekli bir şey olarak görüyorum... İşte, Muhalefet Meclisi tartışmalarına kısaca böyle bir anlayışla yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum... Böyle bir anlayışla geçmişte pek çok zararlarını çektiğimiz dar-grupçu, rekabetçi, sekter anlayışlardan uzaklaşılabilirse devrimci mücadelenin önünde yeni geniş ufuklar açılabilir. Tabanda, çalışma alanlarında veya bölgesel düzeyde birliktelikler oluşturulabilir. Ülke düzeyinde böyle bir anlayışla birleşebilen devrimci-demokratik kitlelerden, işçi, gençlik vb. temsilcilerinden, parti, örgüt, grup temsilcilerinden oluşan (adı ister

* Oğuzhan Müftüoğlu, *Demokrat!*, sayı 9, Şubat 1991, s. 41.

konsey, ister meclis, ister forum olsun) kalıcı ve ciddi organlar oluşturmaya çalışılabilir. Bu tür örgütlenmeler, ülkedeki siyasal gelişmeler ve (örneğin Körfez Krizi, işçi eylemleri, ulusal sorun vb. gibi) sorunlar karşısında ciddi etkinlikler ve işler başarabildiği oranda (ki ben pek çok ciddi ve önemli işin başarılabileceğine inanıyorum) emekçi halkların gözünde ciddi bir alternatif güç odağı olarak gelişebilecektir."

Sen de "dışarı"dan, telefonla yapılan bir söyleşide şunları söylemiştin*:

"Muhalefet meclisi çağrısında üç nokta üzerine basılabilir: Birincisi, halkların somut sorunları zemininde bir faaliyetin yürütülmesi. İkincisi, doğan muhalefetin devrimci bir çizgiye oturtulabilmesi. Üçüncüsü de bu muhalefetin işçi sınıfı eksenli olabilmesi... Bu üç nokta, başkaları açısından nasıl yorumlanacaktır, bilemiyorum ama benim için bugün solun üzerinde anlaşması ve bir çıkış yolu olarak değerlendirmesi gereken özellikler taşıyor... Muhalefet meclisinin, sosyalist siyasal önderlik sorununu dışladığı iddiaları, boş laftan ibaret. Ama geleneksel anlayışı iyi tanıdığımdan kestirebiliyorum. Çünkü, muhalefet meclisi çağrısında, 'veri olarak' kimsenin önderliğinin geçerli olmadığı belirtiliyor... Bence de çok doğru. Sosyalist hareket içerisinde geleneksel olarak birilerinin atanmış önder olabildikleri az rastlanan bir durum değil. Oysa, muhalefet meclisi çağrısı, her dönemde önderliğin mücadele içerisinde kanıtlanması gerektiğini öne sürüyor. Buna tamamıyla katılıyorum. Önderliği tartışmada kanıtlayabilme olanağı yoktur. Tartışma bunun bir öğesi olabilir ama kanıtlama alanı bizzat mücadelenin kendisidir. Benim yanında durmaya çalıştığım öneriler mücadele zeminini benimseyen önerilerdir. Bu zemin içerisinde siyasal birliğe ulaşmak mümkündür ve birini öne ya da arkaya koymak gibi bir düşüncem yok.. Çağrıdaki, muhalefetin devrimci kılınması görüşü, sosyalist alternatifin genel muhalefet içerisinde eritilmesine karşı oldukça sağlam bir zemin. Sağlam ama, sağlanması o kadar kolay değil. Şimdi-

* Mahir Sayın, *Demokrat!*, sayı 6, Kasım 1990, s. 48.

ye kadar bazı kesimler, keskin söylem üreterek, devrimcilik sıfatını kolayca kazandıklarını sandılar. Ama bunlar solun devrimci kanadı gözünde ancak komik oldular. Şimdi bunların çoğu piyasada ve hareketin düşük bir noktasından yararlanarak önderlik kapabileceklerini sanıyorlar. Tabii yanılıyorlar. Devrimcilerin içgüdüleri bile bunları bir kenara itmeye yeter diye düşünüyorum. Muhalefetin devrimci kılınması demek, onun eylemlerinde sistemle uzlaşmayan girişimler geliştirmesi demektir. Bunu yapmadan bilmek olanaklı değil. Onun için de eylemlilik zemini şart... Nihayet, muhalefetin işçi eksenli olarak geliştirilmeye çalışılması noktasında, ihtilalci bir işçi sınıfı çizgisi oluşturulmasının olanakları ortaya çıkar. Önerinin bu çizgilere sahip çıktığı durumda, onun popülist karakterli olduğunu söyleyebilmek olanaklı değildir. Ayrıca 'halk'tan bahsedilen her yerde popülizm bulan ve bunun yarattığı kötü çağrışımlardan yararlanmaya çalışan doktrinerlerin, Türkiye ve Kürdistan'da hiçbir iş becerebilecekleri kanısında değilim. Bunlar işçi sınıfından en saf halinde en çok bahsettikleri zaman en ihtilalci işçi sınıfı devrimcisi olduklarını sanıyorlar ama şimdiye kadarki deney, bu söylem sahiplerinin işçi sınıfıyla hiçbir ciddi önderlik ilişkisi geliştirmediklerini ortaya koymuştur. Zaten bir klişeleri var: 'Demokratik devrim savunanlar popülisttir' diye. TİP'teki ayrılıklardan beri dinler dururuz bunu. Ama ihtilalcilerin hangi kesimden çıktığını tarih gösterdi... Hangi adla adlandırılırsa adlandırılsın, biraz önce üzerinde durduğum prensipler temelinde sol içerisinde bir eylem birliği geliştirilebilir. Böyle bir eylem birliği, yaptığı ve yapacağı işleri tartışabileceği ortak bir meclise sahip olabildiği takdirde, ortak politik tartışmalar da yürütülebilecek demektir. Politik tartışmaların yapılabildiği bir zeminde teorik ve ideolojik tartışmaların cereyan edemeyeceğini düşünmemek gerekir. Ve bu tartışma ve değerlendirmeler bir yayınla en geniş kesimlere ulaştırılabilir. BTDK'da (Bazı sosyalist çevrelerin o sıralar yaptıkları ve Kuruçeşme toplantıları diye bilinen tartışmalar) bu konuda iyi bir örnek verildi. Nasıl yayın çıkaracağız tartışmasında hiçbir yere

varılmazken, kendiliğinden bir prosedür içerisinde sekiz ay boyunca ortak yayın çıkarıldı. Başkalarıyla iş yapmak niyetinde olanlar, onların görüşlerinin de öneriyi şekillendirmeye katılmasına olanak sağlayıcı biçimde önerilerini ortaya koymalıdırlar. Sorunun her bir detayı üzerine anlaşmaya çalışmak yerine genel bir çerçeveyi ortakça benimsemek doğrudur. Böyle bir şekillenme içerisinde sisteme alternatif oluşturacak bir programın oluşturulmasını olanaksız görmek, ancak bahsettiğimiz prensiplerin ortada olmamasıyla mümkündür. Bu prensipleri benimseyenler muhalefetin diğer kesimlerinden farklı olarak ortak alternatif bir programı oluşturabilirler. Üstelik böyle bir zemin içerisinde dile getirecekleri programın etkinliği de en geniş çerçevede yaşayabilme şansına sahip olurlar. O zaman böyle bir program, bir kesimin arzularının dile getirilmesi olmaktan çıkarak, sistem değiştirme arzusunda olan en geniş çevrenin manifestosu haline gelebilme şansına da sahip olabilir. Ayrıca programsız kalınacağından korkmamak gerekiyor. Herkesin cebinde bir program zaten şimdi de var."

Seninle hiç karşılaşmadık ama, muhalefet meclisine dair görüşlerini, bir gün yine "dışarı"dan faks ile gelen ve dergide yayımlanan yazından öğrendim*:

"Birçok konuda farklı düşünüyor olmama rağmen... şu temel gerçeğe katılıyorum: 'Eğer bir yanda mücadele platformları, diğer yanda sol çevreler duruyorsa, çözümün öncelikle, bunların bir araya getirilmesinde, yani bunların birliğinin sağlanmasında aranması gerekmez mi?' Bu görüş, solun maksimum birliktelik ihtiyacını, Türkiye'nin güçlü bir sol muhalefete olan acil ihtiyacıyla birleştiren somut bir anlayıştır... Solun 'marjinallik'ten çıkması, solun değil, Türkiye'nin meselesidir. 12 Eylülcü propagandanın aksine, Türkiye solun varlığından dolayı değil, yokluğundan dolayı acı çekmektedir. Güçlü sol muhalefetin yokluğunun bugünkü aktüel politik durumla ilişkisine bir nebze değinmek, 'muhalefet meclisi' önerisinin bir fantezi olmadığını gösterebilir... Öneriyi yapanların 'basit bir eylemcilik'ten, 'dar

* Veysi Sarısözen, *Demokrat!*, sayı 7, Aralık 1990, s. 64-66.

pratikçi çözümden' söz etmeyişleri, bu kritik aşamada kendi başına büyük bir önem taşıyor... Peki ama, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu güçlü sol muhalefet nasıl ortaya çıkacak? 'Devrimci çizginin üstünlük kazanmasıyla mı?', 'ayrılar ayrı, aynılar aynı yerde durarak mı', 'eylem birliği yapa yapa mı', 'cephe oluşturarak mı', 'bazılarını boykot ederek' ve 'muhalefetin de muhalefetini yaratarak mı?' Nasıl?.. Muhalefet Meclisi çağrısı, güçlü bir sol muhalefetin kurumsal mekanizmalarını mükemmel şekilde ortaya koymuştur. Çağrı şöyle diyor: 'Birleşik muhalefet hareketini yaratma çabası, kendisine bir "muhalefet meclisi" yaratma gibi bir hedef ortaya koyamaz mı?' Ve ekliyor: 'Şu anda var olan her birliktelik, her muhalefet odağı, hangi düzeyde, hangi nitelikte olursa olsun, temsil gücü nasıl olursa olsun böyle bir meclisin oluşumunda yer alabilir.' Ona göre, iç savaş koşullarından farklı olan bugünün koşullarına göre kurulacak 'muhalefet komiteleri' bu meclisin zamanla köşe taşları olacaktır. Bu, boykotçu olmayan esnek yaklaşım sol harekette kendine güven duygusunun iyi bir örneği olarak ciddi sonuçlar doğuracaktır... Gerçi 'meclis' sözcüğü ilk bakışta fantezi izlenimi yaratıyor, gerçekte ise tam da bu biçim, hareketimizin çeyrek yüzyıldır başaramadığı en geniş, maksimum birlikteliğe olanak vermektedir. Bu konu üzerinde biraz durmak istiyorum... Eylem birliği için sloganda, cephe için asgari programda, parti için azami programda anlaşmak gerekiyor... Fakat solun geniş kesimi, ne sloganlarda, ne asgari ne de azami programlarda anlaşamıyor. Sol doğru mu yapıyor, yanlış mı yapıyor, bu ayrı tartışma konusu. Ama bu da bir olgudur... Gerçi birleşmesi mümkün olanlar bir araya gelmeye çalışıyor, 'blok', 'forum' ya da 'parti' adı altında birleşmeyi deniyor. Bunların hepsinin olumlu, ilerletici yanları oluyor; ama bu girişimlerin hiçbirisi ne solun maksimum birliktelik ihtiyacına, ne Türkiye'nin güçlü bir sol muhalefet ihtiyacına ne yazık ki yanıt vermiyor... Daha da kötüsü, herhangi birinin bir başkasıyla 'blok', 'forum' ya da 'parti' içinde birleşme girişimi, kendi karşıtına yol açarak, yeni bölünmelere vesile oluyor. Ve nihayet birlik çabasına

giren örgüt kendi birliğini koruyamaz oluyor... Muhalefet edenlerin 'meclis'i, işte bu 'birlik krizi'ne Kristof Kolomb'un yumurtası örneği çözüm getirmektedir... Her şeyden önce muhalefet meclisi, mevcut ya da tasarlanan eylem birliklerinin, cephelerin, blokların ve partilerin alternatifi değildir. Onların yerine kurulmayacak, o kuruldu diye diğerleri dağılmayacaktır. Değişik düzlemlerde her birlik girişimi karşıtını da yarattığı halde, meclis, solun içinde kendi karşıtını bu özelliklerinden dolayı yaratmayacaktır. Onun karşıtı fiili başkanlık sistemine teslim olan TBMM ve esas olarak iktidardan başkası değildir... Değişik düzeylerde, platformlarda, 'blok'larda, örgütlerde, yasal ya da yasal olmayan 'parti'lerde, 'dergi çevrelerinde' yer alanların bir araya gelişine var olan ve doğacak görüş ayrılıkları da engel olmayacaktır. Çünkü muhalefet meclisinin oluşabilmesi için ortak sloganlara, asgari programlara, azami programlara, ortak ilke ve geleneklere ihtiyaç yoktur... 'Herkesin kendi programı cebindedir'... Meclis, elbette bir eylem birliği organı, bir cephe ve parti değildir. Buna rağmen o, tüm hareketi hem eyleme yöneltecek, hem de sol güçlerin her düzeydeki birlikteliğine hizmet edecektir. Bu kendiliğinden böyle olacaktır. Meclis oy birliğine, tarafların veto hakkına sahip olduğu türden özel eylem birliği organı olmadığı için, aynı zamanda salt bir tartışma forumu da olmayacağı için, burada kararlar çoğunlukla alınacaktır. Meclis monolitik bir parti olmadığı için ise bu kararlar azınlığı bağlamayacaktır. Bu durum eylem kararlarının bloke olmasını önler, saflaşmaya yol açar ve böylece hem eylem, hem de birliktelikler üretmiş olur... Bakınız: Somut bir eylem kararı etrafında oluşan çoğunluk, her durumda mecliste doğan bir eylem birliği demektir. Aynı konuda bir başka eylem öneren azınlık ise farklı bileşimli bir diğer eylem birliği olacaktır. Daha ileri gidelim. Stratejik bir yönelimde oluşan nispeten istikrarlı çoğunluk sol cephe ya da bloktur. Karşıt stratejik yönelimde birleşen nispeten istikrarlı bir azınlık, farklı bileşimli bir sol cephe ya da blok olacaktır. Ve nihayet mecliste sosyalist amaçlar ve temel ilkeler etrafında oluşan kalıcı çoğunluk

parti demektir. Aynı şekilde oluşan kalıcı azınlık ise bu defa farklı bileşimli öteki partiyi oluşturmuş olacaktır... Böylece muhalefet meclisi, bugüne kadar yaşanan pratiklerden farklı olarak, tartışma, karar alma, bunları eyleme sokma sürecinde sürekli ayrışan, yeniden saflaşan, bileşimi sürekli değişen çoğunluk ve azınlık ilişkisi içinde, bunların sayısız tekrarlamasıyla, kendi bağrından daha güçlü birlikler doğuracak, bu birliklerin etkin eylemi ise muhalefet meclisine yeni yeni güçler çekerek, birlik sürecini her defasında daha üst bir aşamadan yeniden üretecektir... İşte bu özellikler, muhalefet meclisi önerisini, solun maksimum birlikteliğe olan ihtiyacı ile Türkiye'nin güçlü bir sol muhalefete olan ihtiyacını başarıyla birleştiren pratik bir öneri ve hayal gücümüzü kamçılayan geniş ufuklu bir yönelim haline getiriyor... Eğer hayata geçerse bu meclis kanun ve kararname üretmeyecek olsa da, aynı anda hem eylem, hem de birlik üreten ve farklı grupların dostça tartışmasını ve uygarca yarışmasını düzenleyen geniş, çoğulcu-demokratik bir kurum olacaktır. Muhalefet meclisi hem solun, hem de Türkiye'nin acil ihtiyaçlarına yönelik ilk adımları attığı zaman görülecektir ki, o hem solun hem de Türkiye'nin yarınlarını kurmaya başlamıştır. Sol için bir sosyalist demokrasi okulu olarak ve Türkiye için geleceğin sosyalist demokrasisine özgü filizleri yeşerterek.. İnsanın içinden bir ses, 'büyük konuşma, ya bu öneri de boş çıkarsa, başarısızlığa uğrarsa' diye uyarıda bulunuyor. İhtiyat kötü bir şey değildir. Gelgelelim, biz şu sıralar başarı vaat eden, garantili tek bir öneri bile yaratma şansından yoksunuz... En büyük başarısızlığa ve hayal kırıklığına yol açan öneri ise hiç yapılmamış olan öneridir... Muhalefet Meclisi önerisi o nedenle daha şimdiden başarıya ulaşmış bulunuyor."

Şimdi sen(ler)in bu üç yaklaşımına da hiç olmazsa "genel hatlarıyla katılmak lazım" desem, yine müfrit bir "ortayolcu" mu sayılırım? Ama bu tartışmalar bile tanım gereği bir muhalefet meclisi "çalışması"dır ve bu tartışmalarla muhalefet meclisi "kurulmaya" başlandı işte! Onaylayanın ve onaylamayanın katkısıyla...

Bir başka sen* pek onaylamamıştın bu öneriyi... Muhalefet meclisi önerildiği zaman sen ne "içeride" idin, ne de "dışarıda"! ("Birlikte dergi" [*Demokrat!*] yayımlıyorduk!) Onaylamadığın halde, yine de "şaşılabilir ama bunca itiraz ve eleştiriden sonra tasarının kuvveden fiile geçirilmesine davet ediyorum" demiştin, "öneriyi ortaya koyanları"... (Şaşırmıştım!)

Meclis, davetiye çıkarmakla kurulamıyor ama senin itirazların bile bunun çalışmasına "katılım" anlamına geliyor! Öneriye dair bazı "kuşkularını" dile getirdiğin (ve daha ziyade demin konuşan arkadaşlardan son ikisi ile polemik yaptığın!) yazında önce şunları söylemiştin:

"Önerinin sunuluşundaki en ayırt edici yönlerden biri ve belki de başta geleni, 'Muhalefet Meclisleri'nin bugüne değin ileri sürülmüş tüm 'birlik' önerilerinin karşıtı olarak formüle edilmiş olması..."

Ama tam da böyle değil ki... Önerinin özelliği, sözünü ettiğin birlik önerilerinin "karşıtı" değil, bunları da kapsayıcı bir yaklaşım sunmaya çalışması... Devamında, önerinin, "direniş komiteleri gibi özgül bir politik geçmişe referansta bulunmayı tasarladığının açık olduğunu" belirtmiştin. Bunda bir "sakınca" mı görüyordun?** Üstelik sen hayır desen bile, bugüne dek 1980 öncesi çeşitli değerlendirmelerden başlayarak birçok kez "direniş komitelerinin geçmişi, senin geleceğindir" denilmişti... Yine de direniş komiteleri deneyinin bilgisinin ve eleştirel bir değerlendirilmesinin gerçekten eksik olduğunu mu düşünüyorsun? Peki ama, ne bileyim, Fatsa deneyinden de mi haberin yok? Bilgisine dair ise, (bu yazıyı kaleme aldığın zaman *"Devrimci Yol Yazıları"* [kitabı] henüz yayımlanmamıştı, ama) senin yayımladığın ansiklo-

* Ertuğrul Kürkçü, *Demokrat!*, sayı 8, Ocak 1991, s. 28-91.

** Aslında sana belki "zorlama" sayabileceğin bir referans daha gösterebilirim. Biliyorsun yalnızca THKP kurulmadı, THKP-C kuruldu. Buradaki "C"nin bir rastlantı olduğunu ileri sürenler olabilir. Ama bu aslında özgül bir anlayışın ifadesi de sayılamaz mı? Direniş Komitelerini de işte bu "C"yi yeniden üretenler tasarlamıştı. Yirmi yıl sonra P ve C'yi birlikte tasarlayan bir anlayıştan alınan referansla, muhalefet meclisini önerebilmek pek de yeni bir "icat" sayılmamalı!

pedinin (*Toplumsal Mücadeleler ve Devrimler Ansiklopedisi*) arşivindeki dergileri de mi inceleyememiştin? Her neyse, muhalefet meclisi tartışmalarında bunların deney ve bilgisini eleştirel bir sorgulamadan geçirmek elbette gerekli olabilir... Böyle bir ihtiyaç varsa, buna önce senin başlamanda yarar yok mu? Çünkü bu deneyi yaşayanlar ve bilgisini muhafaza edenler, böyle bir işe soyunduklarında, geçmişleri gözlerinin önünü perdeleyebilir, bazı yanlışlar yapmışlarsa (ki elbette yapmışlardır) bunlarda ısrar edebilirler, bilginin muhafazakârlığı tuzağına düşebilirler ve birçok başka neden... Oysa senin de üzerinde durman gereken husus, kaç tane direniş komitesinin kurulmuş olduğu filan değil; "direniş komiteleri kurma çalışması"nın anlamı ve içeriği, hem teorik hem politik bakımdan ütopyamıza kattığı özellikler...

Önerinin "sunuluş sorunlarından içeriğine geçince" şöyle demiştin:

" ben 'birlik' önerilerimizle hepimizin aynı sorun alanını tanımladığımızdan kuşkuluyum... Muhalefet meclisi projesi 'sol hareketin birliği' ve 'muhalefet hareketinin birliği' gibi birbirinden ayrı iki genel bağlam içine yerleşiyor."

Devamında sol ve muhalefet kavramlarının her ikisinin de son derece geniş bir görüşler ve politikalar "spektrum"unu kapsadığını söylemiştin... Bu elbette çok doğru... Ama demin konuşan arkadaşın da belirttiği gibi, farklı sol görüşlerin eylem birliği için sloganda, cephe için asgari programda, parti için azami programda anlaşmaları gerekirse, meclis bunların yerine ya da bunlara alternatif bir çözüm olamaz ki... Dolayısıyla "kendi payına" ve tercih ettiğin şekilde, komünistlerin birlik sorunu ile "genel sol birlik" sorunu kendi zeminlerinde ve kendi araçlarıyla çözülebilir; ama bu çözümler ortak zeminleri ve araçları neden dışlasın? Sen "kendi sandalyende" oturmaktan vazgeçmediğin sürece, ortak masa etrafındaki bir "muhalefet eyleminin birliği" kavramı, "devrimci sosyalizmin kendisini bir siyasal odak olarak öteki akımlardan ayırt etmesi ihtiyacını" neden örtmüş olsun? Yaklaşımının baştan sona kuşkulu olması, kuşkusuz çok yararlı; bilimsel kuşku daha da yararlı, ama...

Her neyse, öneride Kürdistan'daki muhalefetin göz ardı edildiğini de ileri sürmüşsün... Oysa bu gerçekten de bir "vakıa" ve görmemek için kör değil, şoven olmak lazım. Ama Kürtler şimdi kendi kaderlerini tayin çabası içindeyken, onlara "gelin bizim meclise katılın" demenin ne âlemi var! Tam da senin dediğin gibi bugün, batı ve doğu yakasındaki "her iki mücadelenin birbirini bütünleyebilmesi için de ayrı varlıklar olarak tanımlanmaları gerekiyor"; işte önerilebilecek olanın hepsi, belki şimdilik bu kadar! Batı yakasındaki Kürtleri bu meclisin dışında tutmak ise kimsenin aklına gelmez öyle değil mi?

Öte yandan, muhalefet meclisi önerisinde birlik sorununun çözüm alanını "grupların birbiriyle ilişkilerinin ötesine genişletme" kaygısı yattığı halde, senin "birlik sorununun çözüm alanını grupların birbiriyle ilişkilerine indirgemeye razı değilim" şeklindeki kaygını anlayabilmiş değilim... Çevrene baktığında, gerçekten de, birlik talebinin sahibinin "sokaktaki muhalefet" olduğunu görmüşsündür... Senin de gördüğünü gösterdiğin gibi, işyeri komitelerinin, öğretmen, memur, hekim sendikalarının vb. başını çeken ve örgütleyenler, aralarında örgütlü-örgütsüz, tercihli-tercihsiz, angaje ya da angaje olmayan sosyalistlerin ve devrimcilerin de bulunduğu "sokaktaki insanlar!" Öyleyse gerçekten de, dediğin gibi, "hareketin parçalı tabiatını görmezden gelmek ve grupların özgül gelişme sorunlarını sosyalist hareketin olmazsa olmazı haline getirmek" nesnel bir bakış olamaz! Talep gerçekten de "bizzat eylem içindeki sosyalistlerden" gelmektedir... Ama bunların önemli bir kesimi "kuruçeşme"yi filan ciddiye almıyorlarsa ve buraya gelmedilerse, onların da gelebileceği bir "meclis" gerekli değil mi? Yoksa bu gerekliliğin ve gerçekliğin dile getirilişini mi "parçalanmışlığın rasyonalizasyonu" sayıyorsun?! Bilemiyorum... Üstelik bu meclis önerisinin, yalnızca "kitle hareketi" temeline dayanmış olduğu yargısına nasıl varmışsın; bunu da anlayamıyorum... Tartışırken o kadar çok şeyi birbirine karıştırmış gibi bir izlenim veriyorsun ki; gerçekten anlayamıyorum! Şöyle demiştin:

"Öngörüldüğü şekliyle, bu meclisler yalnızca 'kitle hareketi' temeline dayanabildiği ve kitle hareketi de dönemsel olarak yükselebildiğine göre, mesela iki yıllık bir yükselmeden sonra kitle hareketi yeniden geri çekilecek olursa devrimci sosyalizmin bir parti halinde örgütlenebilmesi için belki bir on yıl daha beklememiz gerekecek mi?"

Neden gereksin?

Anlayabildiğim tek şey şu: Sen muhalefet meclisi önerisini "birleşik devrimciler örgütü" olarak algılamışsın... Masa ile sandalye birbirine karışmış... Oysa sen, sandalyene sahip olma çabasına devam edebilirsin, kimse senden on yıl filan beklemeni istemez. Muhalefet meclisi çalışması ile "parti" kurulması hedeflenmiyor ki; illa bir "şeye" benzetmek gerekecekse, "sovyet" gibi bir araca sahip olmanın ön çalışması sayılabilir böylesi ve onun "nüvesini" bugünden oluşturmuş olursun, partinin değil... Partini kurabilmişsen partin ile, kuramamışsan bir başka biçimde gelip bu çalışmada pekâlâ yer alabilirsin; üstelik belki de partini bu çalışma içinde kurabilir ya da kurulmuş partini "birleşik parti" haline getirebilirsin. Bunu ise ancak gelişmeler gösterebilir... Klasik bir deyişle muhalefet meclisi çalışması, bu anlamda, "kitle içinde parti çalışması"dır. Kitle ise senin alanındaki darlığın ötesinde bir genişliği ve heterojenliği ifade edebilir. Kuşkusuz anlamı bununla sınırlı değil; anlamı, sana ait bir "meclis"in yerine getirebileceği işlere dek genişleyen bir alanda tanımlanabilir... Tamam, şimdi sen komünistsen, ancak senin gibi düşünenleri komünist sayabilirsin ve ancak bunlarla sağlayabildiğin "maksimum birlik", senin komünist ya da devrimci sosyalist birliğin olabilir; ki sanırım buna "parti" denir... Ama seni komünist saymayan "diğer komünistleri" ne yapacaksın? Onları görmezden mi geleceksin? Parti tarzı dışında maksimum birlik imkânlarını araştırmayacak mısın? Dikkatini "devrimci sosyalizmin örgütlenme ve birlik sorununa" yöneltmiş olmana kimse bir şey demez; ama "dur bakalım, kimmiş bu devrimci sosyalistler" diyenler olabilir ve gerçekte yıllardır söylenen de bu... Öyleyse, "dur bakalım"

yerine "haydi" diyenlerle "birlikte" kendi sandalyeni yaratmaktan başka çözümün yok.

Öyleyse önceden söylenmişi tekrarlamak yeterli: "Solun birliği konusunda çıkış noktası olarak 'sosyalistlerin birliği' alınınca bunun mantıki-pratik sonucu 'parti' olduğu için hemen bir tıkanıklığın baş gösterdiği, bu doğrultuda harcanan çabalarda görüldü. Parti mücadele süreci dışında kurulmuyor. 'Biz kurduk, haydi gelin katılın' denilince de kimse katılmıyor. O halde solun birliği konusunda çıkış noktası olarak öncelikleri yeniden tartışmak gerek..." (*Demokrat!*, sayı 3, Ağustos 1990)

Yani masa ve sandalye arasındaki farkı...

Teori denilince "alıntı aktarmak", pratik denilince de geçmiş deneyleri "taklit" etmeye çalışmak anlaşılmasa... Muhalefet meclisi önerisini benimsetmek daha "zahmetsiz" olmaz mıydı?

Oysa muhalefet meclisi, yeni bir tarihsel dönemi başlayan sosyalizmin yeniden üretiminin politik düzeydeki sorunlarının tartışıldığı bir meclis olarak da düşünülebilir... Farklı görüşler, nasıl bir sosyalizm tahayyül ettiklerini bu mecliste, somut sorunlarını birlikte çözerken birbirlerine aktarabilme, birlikte tahayyül edebilme imkânına kavuşamaz mı?

Muhalefet meclisi, önce ortak bir pratiğin zemini olabilmeli; bu ortak pratik sürecinde ortak bir dilin yaratılabileceği görülmeli. Böylece ortak dile (kavramlara) sahip farklı görüşlerin daha kolay anlaşabildiği ve böylece ortak iradelerin yaratılabildiği bir eğilim, "ideolojide birleşme" eğiliminden başka ne anlama gelebilir?

Muhalefet meclisindeki ideolojik/politik tartışmalarda:

- sosyalizmin teorik sorunları akademik olmayan, emekçileri her bakımdan iktidara hazırlamaya yönelik politik bir içerikte ve somut bir çerçevede ele alınabilir,
- teorinin yeniden üretimi, karşılaşılan tıkanıklıkların aşılabilmesi için kolektif bir çözüm ortamı yaratılabilirse;

• bu konular, meclisin kendi bünyesindeki uzman komisyonlarında, meclise paralel araştırma inceleme enstitülerinde ve hatta ortak teorik yayın organında ele alınarak çözümleri derinleştirme imkânları yaratılabilirse;

• "üçgen kuralı"nda sözünü ettiğimiz bilim-ideoloji-politika ya da teori-ideoloji-pratik ya da çözümleme-ideoloji-çözüm ilişkilerinin kurulduğu alanlardan biri neden böyle bir meclis olmasın?

Eğitim görmemiş emekçilerin bilim insanlarıyla aynı kürsüden konuşabildiği, "teorisyen"lerin "pratisyen"lerle (militanlarla!) tartışabildiği böyle bir zemini istemek, çok mu ütopik?! Her şey bir yana, Türkiye'nin Marksistleri, sosyalizm tasavvurunu kendi meclislerinde tartışarak enternasyonalist hareketin gelişiminde önemli bir köşe taşı olma iddiasını neden taşıyamasınlar?

Muhalefet meclisini, bilinen bir örneği "model" kılarak inşa etmek kolay değil. Çünkü yeni tarz bir devrim anlayışına ait yeni tarz bir örgütlenme... Ama "komün"ün örgütlenme ilkeleri

hâlâ bir "klasik"... Muhalefet meclisi: Eylemcilerin ve düşünürlerin birlikte olduğu "komün"-ist bir meclis. (Komünist bir "parti" değil; meclis!) *Praxis*'in meclisi. Yasamayı (karar sürecini) ve yürütmeyi (eylem sürecini) elinde bulunduran bir meclis...

Öyleyse "masa"yı da "sandalye"yi de birlikte oluşturmak gerekmez mi? Politikleşmiş toplumsal devrim sürecinde her ikisini aynı anda hedefleyen bir anlayışla ve bunların "çalışmasını yapmak" kuralını hemen şimdi gündemin baş yerine yerleştirerek...

(2015 notu: Umarım yukarıdaki tespitler günümüzde Birleşik Haziran Hareketi'nin gelişimine bir katkı olarak da anlaşılabilir.)

* *Dev-İşçi*

(2015 notu: Kuşkusuz işçi hareketinin epey öne çıktığı bir dönemde kaleme alınan aşağıdaki öneri de, aradan geçen yirmi üç yıl sonra aynı kesinlikle dile getirilemez; şimdi

geçerli olan belki de "bu tür süreçleri" yeniden üreterek devrimci "hareket" olabilme/kalabilme imkânlarını çoğaltabilmek, illa ki haziranlaşabilmek.)

Muhalefet meclisinde herkes aynı masa etrafında ama kendi sandalyesinde oturacağına göre, senin de kendi sandalyene ihtiyacın var.

Kurmay çalışmasını enterkonnekte bir tarzda örgütlerken bu sandalyelerini yaratabilirsin... Dev-işçi ve diğer devrimci kitle örgütlenmeleri bu ihtiyacına denk düşebilir...

Dev-işçi olma kuralı?

Geçen yaz bu kural "*Devrim! Hemen Şimdi*"* yazısıyla kendini dayatmıştı... Böylece, Kuralsızlığın Kurallarında en kuralsız kurallardan biri haline geldi:

Dev-işçi nasıl bir çözüm? Ne tür bir kural? Demokratik kitle örgütü mü?- Hayır! Dar kadro örgütü mü? Hayır! Parti mi? Hayır! Cephe mi? Hayır! Gizli örgüt mü? Hayır! Yasal örgüt mü? Hayır! Sendikal örgüt mü? Hayır!

Çünkü tek tek bunların hepsi ama tek başına hiçbiri. Yetkinleştiği zaman bunların hepsine ayrışacak ya da var olanlara damgasını vurarak kendisini ayrıştıracak bir militan mücadele örgütü; devrimci kitle örgütü olabilmeyi hedefleyen bir örgüt... Lenin'in *Iskra*'sı bir kolektif örgütleyici olmuştu, partisinin inşasında yapı iskelesi olmuştu. Bu da öyle. Lenin dergi etrafında parti kurmuştu. Sen de dev-işçi sürecinde partileşebilirsin. İktidarı ele geçirmekte kullanacağın bir örgüt değil belki, ama bu yürüyüşünde gerekli yeni-tarz partileşmeni de sağlayacak araçlardan birini böyle yaratabilirsin. İradi müdahaleni bununla gerçekleştirmeye başlayabilirsin. O halde bu "siyasi örgüt" mü? Evet! Eyleminin muhtevasına göre biçimlenecek olan bir örgüt; dev-genç'in gibi bir örgüt; isyanın örgütlenmesi... "Kendisi için bir örgüt" Yani sana ait, senin başarabileceğin bir örgüt olmalı... "Kitaplarda yazması", yaşanmış bir benzerinin bulunması hiç de gerekli değil. Sosyalizm davası uğruna yarattığın devrimci bir örgüt... (Hiçbir kitapta Direniş Komiteleri teorisi yazmıyordu. Sen yarattın oldu. Şimdi kitaplarda da yazıyor!)

* İşçilerin Sesi, sayı 26, 17.06.1991 (Özel Ek).

Bugün sana bir dev-işçi lazım...

Emekçilerin, devrimcilerin öncülüğünde iktidar yolunda yürüyebilmeleri devrimci işçilerin eyleminin birliğinin yaratılmasından geçiyorsa; işçilerin eyleminin devrimci birliği, bunu sağlayabilecekse; ama işçiler ve halk kesimleri büyük ölçüde depolitizasyonun etkisi altındalarsa; depolitizasyonun kırılması gerekiyorsa; bunu "kırmakla" yükümlü devrimcilerdeki demoralizasyonun "aşılması" gerekiyorsa; "kırmayı ve aşmayı" ideolojik-politik bir çıkışla başarabilirsin. Dev-işçi politik-pratik araçlarından birisi... Dün çokbilmiş sosyalistlerimiz tarafından dev-genç'ten parti çıkarmaya kalkışmakla "suçlanır" idin; bugün de dev-işçi'den parti çıkarmaya çalışmakla "suçlanmalısın"!

Basit bir siyasi örgütlenmenin, "örgütlenelim olsun" kaygısının ötesinde, dev-işçi, gerilla tarzıyla sürdürülen siyasi örgütlenme çalışması ve bu çalışmanın örgütlenmesi olabilmeli... En geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışmasının örgütlenmesi... Dev-işçi, bir süreç...

İşçi hareketinin toplumsal muhalefetin ekseni olduğu tespitini kabul ettiğin ölçüde, bu çalışmanın semerelerini hayatın her alanında toplayabileceğini de görebilirsin. Sana bu nedenle de dev-işçi lazım; çünkü yalnızca işçi hareketi için değil bir bütün olarak toplumsal muhalefet hareketinin sıçrayabilmesi böyle bir eksen ile mümkün... Ama eksen, özerk alanların dışlaması anlamında değil. Ama eksen önemlidir, diğerleri önemsizdir anlamında da değil. Çünkü bugün tek bir start yetmiyorsa; böyle bir eksen etrafındaki diğer mücadele alanlarında ve her özerk alan için uygun-özgül tarzı da üreterek çok yönlü bir çıkış lazım...

** Devrimci Kitle Örgütleri*

Peki sen işçi çalışmasında yer almıyorsan, buna imkânların da elvermiyorsa? Ama geçmişinde de herkes öğrenci ve herkes dev-gençli değildi ki! O halde sen yeter ki devrimci ol, sosyalist ol; dev-işçi'yle berabersindir... Sen öğrenciysen dev-gençlisindir; mahallende, yoksul gençleri örgütleyen

dev-gençlisindir;* özellikle gecekondularda halkın muhalefet evlerini örgütleyensindir; memursan, öğretmensen sendikal örgütlenmenin önündesindir; insan hakları savunucularıyla birliktesindir... Enterkonnekte politik faaliyetin müfrezelerini oluşturmakla yükümlüsündür...

* *Demokratik Kitle Partisi*

(2015 notu: Aşağıdaki değerlendirmeler "keşke"lerimi sıraladıktan sonra "o halde" deyip 1996 yılında siyaset sahnesine çıkan Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin kurucuları arasında yer aldığım bilgisiyle okunmalı! Bazı tartışmalar güncelliğini tamamen yitirdiğinden elbette ayıkladım...)

Kimileri yasal, zeminin esas alınarak bütün faaliyetin böyle bir parti ekseninde gerçekleşmesini ve diğer faaliyetlerin buna bağlı geliştirilmesini düşünüyormuş.

Sen de "sosyalizmi organikleştiren bir kitle partisi"ni ancak ve ancak "legal ve barışçı bir sosyalist çalışma ortamı"nda mı mümkün görüyorsun? Sosyalist çalışma ortamının illa *de jure* (legal) olmasında ısrarlı mısın? Böyle bir ortamı *de facto* (fiili, devrimci) çalışmanla yaratamaz mısın?

Ama bunları sosyalizm devrim ve örgütlenmenin kurallarını tartışırken konuşmuştuk. Tekrarlamanın anlamı yok.

(Burada belki tekrar tekrar üzerinde durulmasında yarar olan soru şudur: Nedir meşruiyet? Bu legalite ile sınırlı mıdır? Böylesi legalite fetişizmi yaratmaz mı? Peki "yasalar" meşru mudur? Bak şimdi: Tam da yaşadığın şu dönemde bugüne dek 141-142'ye (TCK'nın komünizm propagandası yapmayı ve komünist parti-örgüt kurmayı yasaklayan maddeleri) uymamak suçtu! Ama 141-142 artık "meşruiyeti" hiçbir biçimde savunulamaz hale geldiği için koyanlar tarafından kaldırıldı! Kürtçe konuşmak da "yasalara aykırı" idi.

---

* Burada lütfen gecekonduları değerlendirirken yoksul gençler hakkında yaptığımız tespitleri unutma! Dev-işçi denli önem taşıyan isyan dinamiği bugün diğer kent yoksullarında ve özellikle en dış çemberlerdeki gecekondularda yaşayan asi-yoksul gençlerde kaynıyor. Yok sayılan bu gençlerin, yok sayılan özlemlerini, sen var edemez misin? Üstelik yoksul dev-genç müfrezelerini yoktan var etmeyeceksin ki; sadece bu müfrezeleri bulundukları yerlerde keşfedebileceksin. Ahmet Kaya ve şeriatçılar keşfetmişler bile...

"Meşruiyeti" savunulamadığı için bu da kaldırıldı! "Kaldırıldı da ne oldu?" sorusunun anlamlı yanıtları bir yana, "kaldırıldı" işte. Kontr-politika gereği de olsa, "kaldırıldı" Bugün herkes bir yandan "anayasaya uymak zorunda", ama şimdi iktidar sahipleri "bu anayasa değişsin" diyor. Sen ne yönde tercih kullanacaksın, *de jure* mu *de facto* mu? Öte yandan, "meşruiyetini yitirmiş bir yönetime karşı direnmenin meşru bir hak olduğu" insan hakları beyannamesinde yer alıyor ve seni TCK'ya mahkûm eden devlet buna imza atmış durumda. Bu beyanname, meri hukuk hiyerarşisinde iç hukuktan daha yukarıda. En genel anlamıyla devrim, meşruiyetini yitirmiş yönetime –sisteme, toplum düzenine! – "karşı çıkma" hakkından kaynaklanmıyor mu? İşte bu tür binlerce paradoks varken, sen *de facto* tercihlerine mecbursun! Meşru olmayan bir yönetim, meşru olmadığını kabul ettiği yasalarla bir ülkeyi yönetmeyi sürdürüyorsa, senin de, meşruiyet eşittir yasallık demen tuhaf kaçmaz mı?)

Ama "yasal bir parti" şimdi kimilerine sandalye, kimilerine masa olabilir mi?

Her neyse, bütün bu iyi niyetli girişimlerde, ayakların "zemine" basmasında sayısız yarar var. Zemin, sokaktaki muhalefet. Çıkış noktası ise Marx'ın bize öğrettiği *praxis*. *Praxis*, pratiğin bilinçlendirilmesi ise, sokaktaki muhalefet sosyalistler olmadan (ne yapsın?) bilinçlenemiyor, pratikte takılıp kalıyor; kendi eksik ve geçici birliğini yaratıp bozuyor. Oysa masanın etrafında onlara da bir sandalye lazım; sosyalist örgütlerin içinde ya da "kendinde örgüt"ünün içinde, ama mutlaka onları da hesaba katmak lazım. Somut muhalefet konularında "buluşmayı" gözetmek, muhalefetle de "birleşmeyi" gözetmek değil mi?

Başlıca mücadele alanı olarak parlamenter mücadele anlayışına "dayanan" yasal parti girişimleri ya da solun birliğinin (ya da seçim platformundaki geçici birliğinin) "aracı" işlevine sahip yasal parti girişimleri karşısında yukarıdaki "bilinen" itirazlar geçerlidir diyorsan; o halde

bunların ötesindeki "başka" tür bir girişimi "destekleme gerekçelerin" ve "çekincelerin" neler olabilir?

"Başkası" da ne ki?

Sen de, "dünya çapındaki gelişmelerin sosyalizmin kesin bir iflası olarak algılandığı ve siyasi mücadelenin tüm bu nedenlerle geri bir düzeyde geliştiği bugünkü koşullarda, sosyalist bir düzen alternatifinin geniş emekçi kitlelere somut gerçekleşebilir yeni bir program olarak sunulmasının olanakları açısından yasal siyasi örgütlenme alanının değerlendirilmesi" konusunu "tartışılabilir" bir konu olarak görüyor musun?

"Çekincelerin" ise bu girişimlerin "geleneksel" sağ eğilimleri körüklemesine karşı duyarlılığın ve başlangıçta böyle bir alana yönelen çabaların hareketin gelişmesinde bürokratik boğulma ve dağılmalara yol açabileceği endişelerinle mi sınırlı?

Yoksa sen de, sosyalizmin tarihsel bakımdan yeni bir döneminin fiilen başladığı günümüzde, tartışma eksenine sağ sapma-"sol" sapma gibi argümanları koymanın anlamsız olduğunu; muhafazakâr tarzlar ile yeni tarz devrimcilik arasında bir hesaplaşma bitirilmeden öncelikle "yasal parti"nin nasıl kurulabileceğini tartışmanın ve bu yönde bir tercihte ya da girişimde bulunmanın, hesaplaşma çizgisinin muhafazakârlık tarafında kalmak olacağını mı düşünüyorsun? Konjonktürel olarak, böyle bir girişimin (tanım gereği) yekpare yapısından ötürü önündeki görevlere denk düşmeyeceğini ve (tanım gereği) eksen pozisyonuna yerleşerek bürokratikleşmeyi de körükleyeceğini mi ileri sürüyorsun?

Bununla birlikte, sorunların çözümünü tek bir başlık altında toplama yerine farklı sorunlara farklı çözümler üretmeyi gözeten enterkonnekte politik faaliyet bağlamında ele aldığında, süreç içinde belki bir "demokratik kitle partisine" de ihtiyaç duyulabileceğini düşünüyor musun? Ama bu, öylesine bir "faaliyet tarzı" ya da "çözüm biçimi" ki, faaliyetine bununla "başladığın takdirde" sürecin bütün karakterine damgasını vurmaz mı? Özellikle bunu düşündün mü?

Dertleşmemizin buraya kadar olan akışından "memnun" isen, önüne çıkan seçenekler arasında, kendi öznel durumuna dair tespit ettiğin kurallar ve Türkiye'deki nesnel-tarihsel-konjonktürel durum ışığında, enterkonnekte politik faaliyetin en elverişlisi olduğuna karar verebiliyorsan, bu faaliyeti yeni tarz bir devrimcilik olarak değerlendiriyorsan, "yeniden başlangıcın" da yeni tarzda olmak durumunda!

Başlangıçta, enterkonnekte politik faaliyetin omurgası, yasadışı ya da yasal fark etmez, bir "parti" kurgusu ile oluşturulamaz. Önce kurmay çalışmasının örgütlenmesi ve bunun müfrezelerinin hayatın her alanında faaliyete geçmesi lazım. (Ama lütfen bunu "demek ki yasal partiden önce bir gizli örgüt lazımmış" diye yorumlama! Fiili olan ve yekpare olmayan bir örgütlenme tarzından söz ediyoruz!) Özel olarak bir yasal parti çalışması ise, farklı parçalar ve düzeyler arasında iç bağlantılar kuramaz ve bunların "birleştiren"i olamaz.

"İlk ve öncelikli atılan adımlar" nasıl olursa olsun, ister istemez, "şantiye" ya da "yapı iskelesi" misyonu buna yüklenir. Türkiye gibi bir ülkede yasal bir partinin "şantiye" olarak kullanılmasının gerçekçiliği ya da "isabeti" nedir?

Peki bu parti ne yapabilir, hangi ihtiyacı karşılayabilir? "Siyasi dernek" hüviyetindeki bir parti de, söylemiştim, her parti gibi siyasi olan "her şeyi" yapmaya mecbur. Bu partinin her şeyi yapabilmesi mümkün olmaz, ama yine de her şey bu parti ile "yapılıyormuş-gibi" olur; bu tarz ise asıl ihtiyaç duyulan diğer devrimci araçların yaratılmasını geciktirir. Kuşkusuz diğer devrimci araçların bugüne dek gerçekleştirilememesi, yasal bir partinin "denenmemiş" (senin tarafından!) bir araç olması, bunu şimdi atılabilecek cazip bir adımmış gibi görmene yol açabilir. Ama böylesi, esas olarak, devrimci saflarda bugüne dek başarı kazanılamamış olmasından kaynaklanan bir "hoşnutsuzluğun örgütlenmesi" ve başarı beklentilerinin bu şekilde "tatmin edilmeye çalışılması" anlamına gelmez mi?

"Böyle bir parti kurduk ama bununla iktidarı alma niyetimiz yok, devrimci mücadele için başka işler de yapacağız" diyebilirsin... Elbette! Ama bunu söyleyebilmek için öncelikle "başka işleri" de yapıyor olman gerekmez mi?

Müfrezelerin yeniden muhalefet alanlarında koşturmaya başladıktan sonra, kuşkusuz yukarıdaki soruların pek çoğuna da yanıt verebilen, "siyasi dernek" statüsünde bir demokratik kitle partisinin kurulmasına girişebilirsin.

Kaldı ki, ancak ve ancak, enterkonnekte politik faaliyetin omurgasının oluşumuyla birlikte bir yasal partiye, demokratik kitle partisine olan ihtiyacın karşılanması olmazsa olmaz bir nitelik kazanabilir. Çünkü enterkonnekte politik faaliyetin mantığında, muhalefetin ve muhaliflerin her kategorisine her biçim altında ulaşabilme kaygısı yatmalı.

Bu nedenle yasal parti tartışması, yeni tarz siyasette, önce "illegalite lazım, sonra legalleşebiliriz" şeklindeki tuhaflıklarla ve "böyle bir parti olacaksa bu yalnızca aysbergin görünen yüzü olsun" şeklindeki rasyonalizasyonlarla da yapılmamalı. (Her şey bir yana, dernekleşmenin mümkün olduğu koşullarda, siyasi dernekleşme-partileşme neden mümkün olmasın? "Mevzuat" üstelik ikincisini daha elverişli kılıyorsa...)Yeni tarz devrimcilik üzerine kurulu enterkonnekte faaliyetinde, yasal partinin esas olarak, muhafazakâr tarzı (bürokratikleşmeyi, yekpare bir araca mahkûmiyeti vb.) ön plana çıkardığı ölçüde olumsuzluk taşıdığını görebilmelisin. Dolayısıyla, demokratik kitle partisi, bu enterkonnekte faaliyetin "birleştiren" değil "tamamlayan" bir parçası olduğu ölçüde tam da yeni tarz devrimciliğin biçimlerinden biri haline gelebilir ve projenin geliştirilmesinde / genişletilmesinde önemli işlevler yüklenebilir.

Çünkü muhalefetin parçalı olmasının yanı sıra muhalifler de dağınık. Başlatacağın bu süreçte, özellikle mücadele düzeyinin yüksek olmadığı (yani dernek ve insan hakları

çalışması ötesinde somut ve geçerli başka siyasi faaliyet yolunun henüz yaratılamadığı) "taşra devrimciliğini" bu enterkonnekte faaliyete katmanın yollarından biri olabilir. Bunların yanı sıra başlatacağın süreçte, bulunduğu yerdeki konumu nedeniyle (mesleği, yaşam tarzı, geçim sorunu, "risk" alma imkânının fazla olmaması, kendisine edindiği statü vb. gerekçelerle) "devrimci saflara" hemen ve doğrudan gelemeyen muhalifler için, devrimci safları onlara kadar "genişletme" ihtiyacına da cevap verebilir. Bu bir yönüyle, bulunduğu yerde *de facto* ilişkilerle gerçekleşebilir. Muhaliflerin bütün kategorilerini kendine çekmeye zorladığın zaman, kimi zaman tanımlanan ilişkilere direnmeleri, haliyle gerginlik yaratabilir ve ilişki kopar; onların tanımlanan kurallara uyamadığı bir durumda, senin onların tanımlayabileceği kurallara uygun zeminler yaratman hiç de kötü bir uzlaşma sayılmamalı... Bu nedenle, demokratik kitle partisi "devrimci saflara" gelemeyen muhalifler bakımından devrimci safların onların bulundukları konuma dek genişletilmesi işlevini görebilir. Hatta parti binasına bile gelmese, bu muhalifler bir politik aidiyet duygusuyla davranabildikleri sürece, "üzerlerine düşeni" yapmış sayılabilirler. İşte bu tanım aralığındaki niteliği ise böyle bir partiye gerçekten de bir siyasi dernek (kulüp!) ve aynı zamanda demokratik kitle örgütleri gibi bir demokratik kitle partisi özelliği verebilir. Senin bu özellikleri çoğaltmaya da ihtiyacın yok mu?

Enterkonnekte politik faaliyetin omurgasının oluştuğu ve önerilen zeminler sahici hayatta karşılığını bulmaya başladığı momentte, işte böyle bir demokratik kitle partisinin de eksikliğini hissedebilirsin ve bu girişim, faaliyetinin "mütemmim cüz"ü (tamamlayıcı parçası) olarak kendisini dayatabilir.

Muhalefet meclisi kurma çalışması sürecinde, meclisin bileşenleri (sandalye sahipleri) demokratik kitle partisi (ya da başka bir "şeyi") oluşturmaya, kendilerini "şu ya da bu biçimde" ve "öyle bir düzlemde" de ifade etmeye karar veremez mi? işte bunun yanıtını sen de veremezsin, ben de! Buna "meclis" karar verebilir!

Sonuç
"Yaşamak! Hemen Şimdi!"

her sosyalist
hangar yapan taşeron olmak yerine
halk sarayı yapabilen
mimar olmaya mecbur.

Kuralsızlığın Kurallarının anlamı "krallar çıplak ve kurallar çıplak olsun"dur...

Sosyalist imajı da olmasın, çıplak bir sosyalistlik olsun... İçi dışı bir...

Bugün böyle bir çıplaklığa o denli ihtiyaç var ki, inan sana itibar kazandıracak ve davanı inanılır kılacak olan böyle bir kuralsız çıplaklıktır. Ki bunun adı doğal yaşamdır!

İmajlar dünyasında değil...

"80'li yılların ortalarından '90 küsurlara uzanan süreçte, Türkiye gerçekten çok değişti. Cumhuriyet ideolojisinin nüfuz alanı daraldı. Ortaya çıkan boşluğu, dünyanın kuzeyinde 'ideolojiler öldü' sloganıyla pazarlanan ve iyi hâsılat yapan tek tip ideolojinin yerli versiyonu doldurdu. Özgürlük

ve eşitlik projelerinin ufkundaki ütopyalar, özel operasyonlarla yıpratıldı. Onların yerini bir tür finansal pragmatizmin servet ütopyaları aldı. Medyanın toplumsal belirleyiciliği ürkütücü noktalara tırmandı. İletişim kanalları, 'çağdaş elitistler'in, değişimi sorgulamaktan kaçınan ve hep rüzgârın yönünde seyreden fazla uyanık, hayli asabi bir güruhun eline geçti. Değişim, tüm toplumsal yapıyı diklemesine yaladı süpürdü. Birbirlerine İngilizce küfreden insanlar çıktı ortaya. Arabesk kültür, ilginç bir çeşitlenme sürecinden geçti. Yaşanamayan aşkların biçimi değişti. 'Business' kavramı yüceltildi. Tüketim gücü, en tepedeki statü sembolü haline geldi. Ve işlevini tamamlayan resmi yasakların yerini fiili yasaklar almaya başladı. Değişim sürecini, yeni düzeni sorgulama yasağı, bazı uzlaşmaları reddetme yasağı, radikal düşünme yasağı... Bu yasakları delmenin cezası, 'dinozor' damgasından başlıyor, ilkelliğe, kafasızlığa, muhafazakârlığa hatta teröristliğe kadar gidiyor..."

(Alıntıyı burada kesip araya girmek zorundayım: Gerçekten de değişim adına o kadar çok "yeni" ve "neo" önekli zıpırlık varken, Kuralsızlığın Kurallarında reddettiğimiz "muhafazakârlık" ile bu zıpırlıklar tarafından bize vurulacak "muhafazakârlık" damgası arasında "isim benzerliğinden öte bir ilişkinin bulunmadığını" ilan etmek vaciptir... Alıntının devamı şöyle:)

"...du. Hazır değişim paketini ustaca dayatanlar, tüm seslendirme kanallarını ele geçirmişlerdi ve bu kanallardan yoğun imaj bombardımanı yapıyorlardı. Değişimin böylesine itirazı olanlar, bu bombardımanın gürültüsünde, cezalarını temyiz bile edemediler. Sonuçta, tepeden imajlar yağarken, gerçek ile imajın birbirine karıştığı yıllar yaşandı. Değişim gerçek, ilan edilen sonuçları birer imajdı... Fiili yasakların asli işlevi, imajların kazınmasını engellemek. Çünkü imajlar toplu halde kazınırsa görülecek ki, Türkiye'de çok şey değişmiş, gündelik kalıplar, baskın değerler değişmiş ama bir şey değişmemiş..."*

* Can Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri*, s. 7-8

Karşı taraf "sosyalist imaj"ları da yarattı. Terörist ya da marjinal ya da meczup ya da entel imajları ile sosyalistlik kabul gören tanımlara uğratıldı. (Hayret bir kısım sosyalist bu tanımlardan işine geleni benimsedi...)

Sana imaj lazım değil. Müşahhas ve mücessem bir sosyalizm olabilen bir sosyalist kimlik edinebilirsen, karşında hiçbir imaj duramaz. Oysa nasıl ki karşı tarafın kontr-politikasını sür-kontr-politika ile alt edeceğini sanman, onların zeminini benimsemen ise; sana yönelen imajlar saldırısına da "kontr-imaj" ile karşı çıkman işe yaramaz... Gölge boksu yaparsın ve sen dahi gölge olursun. İmajı reddetmeli ve "en birey" olabilmelisin... Sosyalist "en birey"dir.

Amma kolay iş be! Yalnızca karşı cenahtakiler değil, bizim cenahta olduklarını söyleyenler de önce "salak bir devrimci" imajı imal ediyor –kendi üstünlüklerini kanıtlamak için– ve sonra mücadele edene "hödük" diyorlar, kurallara itiraz edene "dinozor ve fanatik"... Sonra bu imajın karşısına geçip gülüyorlar! Kuralsızlığın Kuralları böyle sahte imaj imalatlarının ve heyhat bu imajı gerçek sanıp ona benzemeye çalışmanın reddiyesi de olsun... Böyle bir devrimci imajı olamaz, yoktur. Varsa eğer, yine yok olmalıdır, var olduğu kadarı da yok olmalıdır... Kimi sosyalist aydınlarımız neden diğer sosyalistleri ve devrimcileri "rakip" ve "karşıt imaj" olarak değerlendiriyor? Neden kendi dışındakilerin cahil ve dogmatist ve sığ ve bilmem ne olduğunu kanıtlamaya çalışırken aslında kendi şahıslarında "bilge imajı" yaratıyor ve kendi bilgeliklerini imajlarla kanıtlamış olma hissiyle davranabiliyorlar? Keşke "entelektüel", düşünürken ve düşünce üretirken imajlar yerine gerçekten de "zekâsını" kullanabilen olsa!

Eşitlik üretimde midir? Özgürlük, tüketimde midir? Eşitlik üretimde mi aranmalıdır? Özgürlük tüketimde mi aranmalıdır? Eşitlik ekonomi midir? Özgürlük, politika mıdır? Sosyalizm ekonomi ve politikanın, üretim ve tüketimin, eşitlik ve özgürlüğün arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması mıdır? Bütün bunların anlamı, yönetenler ve yönetilenler arasındaki ayrımın yok olması mıdır?

Eşitlik, özgürlük, üretim, tüketim, ekonomi, politika... bütün bunlar "yaşamak"tır. Sosyalizm yaşamaktır. Sosyalizm

hemen şimdi yaşamak ve yaşatmaktır. Sen, bu soruların yanıtlarını bulmak yaratmak yapmak için sosyalistsin. İşte böylesi yaşamak, hakikaten yaşamaktır.

Mutlu olmak, kendinden hoşnut olmak, neşeli sevinçli olmak, insan olmak, birey olarak özgür olmak ve bunu diğer bireylerin özgürlüğüyle paylaşmak; yaşama sevinciyle yaşamaktır... Sosyalizm bunlar için lazım ve sen bunlar için yaşamıyorsan sosyalistliğin ne lüzumu var?

İnsanların neden eşit olamadığını ve özgürlüklerinin neden engellendiğini pekâlâ biliyorsun; bilincin tedirgin. Tedirgin bilincin vicdanını mı kanatıyor? Öyleyse sosyalistsin. Sosyalist olmaya ihtiyacın var. Sosyalizm, bilinçtir; sosyalizm, vicdandır.

Marx bilincin, Lenin vicdanın tanımı benim için. Marx düşüncesiyle sosyalizmin, Lenin eylemiyle devrimin tanımı benim için. Sosyalizm, devrimdir benim için... Ve bilinç, vicdandır. Fransızcada bilinç ve vicdan, Türkçedeki bu iki kavram, tek bir sözcükle ifade edilir: *la conscience*! Aslında Mahir Çayan'ın şu sözleriyle büyümedik mi? "Devrim günleri, yığınların ihtilal türkülerini söylediği nadir günlerdir. Dönem, artık ihtilalci atılımın dönemidir. Bu dönemde kitleler tek bir dilden anlamaktadırlar: O da Fransızcadır. Ve bu dili konuşmak da başlı başına bir sanattır." Mahir, tüm ihtilalciler gibi, "Fransızca konuşma taktiği"nden, "Fransızca hitabın aksanı"ndan söz ederdi! Fransızlar ihtilal yapmasını iyi bildiklerinden onların üslubuyla politika yapma "Fransızca konuşma" deyişiyle ifade edilmez mi? Fransızlar, belki de, bilinci ve vicdanı tek bir sözcükle kavramlaştırmayı keşfettikleri için iyi ihtilal yaparlardı... Varsın, "kitleler" henüz devrim günlerini yaşıyor olmasın, ihtilal türküleri söylemesinler; bu türkülerin söylenebilmesi senin bu dönemi beş mevsim yaşamana bağlı ve "Fransızcayı" öğrenebilmene... "Kitlelere" bu türküleri öğretebilmek, birlikte söyleyebilmek, önce senin bu dili bilmene bağlı... Fransızca konuşarak yaşayabilmen, bilinci ve vicdanı tek kavramla ifade edebilmen, hemen şimdi, devrim dönemini yaşayabilmendir, önce bilincinde ve vicdanında! Marx'ı sosyalizmin ve bilincin, Lenin'i devrimin ve vicdanın tanımı kılabiliyorsan, "Marksist-Leninist'im" filan demene gerek yok. "Ben Marx'ı ve Lenin'i seviyorum, onlardan öğreniyorum, ben Marx'ı ve Lenin'i hemen şimdi yaşıyorum" diyebilmen daha güzeldir, insancadır! Marksist ol-

maktansa Marx'ı sevebilmek, "sevmek" ve "duygusallık" daha teoriktir! Teori insanlar içindir. Marx hangi nedenle sosyalist olduysa sen de aynı nedenle sosyalistsin çünkü. Değişen bir şey yok! Marx'ı sosyalist yapan bilince ve vicdana dair nedenler senin için de geçerli. Çünkü bütün dünya insanlarının tek dili ortak dili henüz "Fransızca" değil! Marx'ın zamanında belki Bismarck aksanlı bir kapitalistçeydi, şimdi belki Bush aksanlı ama yine kapitalistçe... Marx'ın konuştuğu dil hâlâ geçerli... Marksizm bu nedenle de iflas etmedi... Aslında Marx da Lenin de kuralsızlığı tanımlamadı mı? Ne tuhaf "Marksist-Leninistler" ise "kurallar" koydular. Oysa Marx'ın da Lenin'in de –tek değil ama– anahtar kavramı volontarizm değil miydi? Volontarizm, kural tanımazlık değil mi? Volontarizmin vicdanı, determinizmin bilincine kafa tutmaz mı? Sosyalizm, böyle bir istek... Determinizmin, bilincin, bilimin "makul" hale getirebildiği bir istek, bir ütopya! Sosyalist isen, başkalarının koyduğu kurallara "kuraldır" diye uyma mecburiyetinden muafsındır. Kurallara onları sorgulamadan uyanlar ve uyuyanlar, biraz zor sosyalist olabilir. Öyleyse kuralları sen koymalısın, aklın yattığında, içine sindiğinde riayet etmek üzere! Kuralsızlığın kurallarını koymalısın, içine sinmediğinde riayet etmemek üzere! İmandan değil inançtan söz edebilirsin, istediğinin olabilirliğine inanmaktan. Ki "inanç" da aslında tanımsız bir kavram. Sanırım, "etik" bir deyişle "içine sindirebilmek" duygusundan başka anlamlı karşılığı da yok.. Yani neden "inandığını" en çok sen bilebilirsin. Çünkü bilincin ve vicdanın yalnızca seninle konuşabilir, onların şifreli dilini ancak sen çözebilirsin. Başka kimse duyamaz onların seslerini. Ama tek başına bir işe yaramazsın. Kendin için örgütünü, "sosyalist" bir örgütü, bilinç + vicdanların çok sesli korosu kılabilmek, herkesin önce kendilerinin sesini duyabildiği ve böylece başkalarını da duyabilmeyi ve başkalarıyla da duygulanabilmeyi paylaştığı ölçüde diğerlerini dinleyebildiği çok sesli bir koro... O zaman bu koronun şarkılarının Fransızca söylendiğinden kuşkun olmaz!

Sen birey değil, "en birey"sin, sosyalistsin ve düşünmenle ve yaşamanla farklısın: Beyindeki uğultunun adına "düşünmek" diyenler, sendeki "bilinç"i bilemezler; yalnızca yemeye, içmeye, çiftleşmeye, dinlenmeye ve soluk alıp vermeye "yaşamak" diyenler ve böylesi bir bitkisel (ot gibi) yaşamı yeğleyenler, sendeki "vicdan"ı bilemezler. Çünkü senin bilincin, tedirgindir... Düşünmemek elinde değildir.

Adalet Ağaoğlu'nun "Üç Beş Kişi"de söylediği gibi, "bir gün hiç almamış gibi yapamayacağın bir telgraf" almışçasına, bildiğini bilmiyormuş gibi yapmak elinde değildir; yaşamak soluk alıp vermenin ötesindeki anlamıyla, vicdanın (eline tutuşmuş olduğundan dolayı, artık ne yapsan almamış gibi yapamayacağın telgrafın) artık senin "kader"in (mutlu olabilmenin, kendini hoşnut kılabilmenin yegâne seçeneği) olmuştur... Bu iş böyle! Vicdanın rahattır, bilincin tedirgin! Vicdanından kaçamazsın... Mümkün değil... Kaçış yollarını içine sindiremediğin ölçüde devrimci olmaya/kalmaya mecbursun. "En birey"sel çıkarını kolladığın için: Mutluluktan kaçmış olacağını da bilirsin (telgrafta böyle yazar!), mutluluktan kaçmayı içine sindiremezsin ve işine gelmez! (O halde işine geldiği, içine sindiği gibi yaşamalısın... Kendinden hoşnutsan sosyalist olabilirsin ve "memlekete ve millete böyle hayrın olabilir!" Sosyalist olmaktan hoşnutluğun ise, totoloji değil kuralsız kural diliyle söylersek, zaten kendinden hoşnut olabilmendir!) Yeme-içme, def-i hacet etme, üreme, dinlenme ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kendinden hoşnut olabilen bir "birey" olarak yaşamayı bu gerekçelerle reddeder, çaresiz (!), "en birey" olmayı seçersin, iyi edersin.

"En birey" işte böylesi insani nedenlerle ancak bir "dava insanı" olabilir, içine sindirebildiği ölçüde her şeyi göze aldığı bir dava uğruna yaşayabilir. Bildiğinden kaçamaz, bilgisinden kaçamaz; çünkü düşünmeyi durdurabilmesi elinde değildir, soluk alıp vermekten vazgeçemeyeceği üzere... Bildiğini bilmiyormuş gibi yapamadığı ölçüde sosyalist olmaya/kalmaya mecburdur. Mecburiyet, bilincin vicdanda yatmasındadır ve bilinç vicdanı açığa vurur. İnsanın vicdanı böyle "bilinçlenir"

Bilinçlenmiş vicdan ve vicdanın tedirgin ettiği bilinç, özgürlük ve özgürleşme özlemini üretir. "Etik ile eşitlik, estetik ile özgürlük, bilinç ile vicdan" tutsağı bir sosyalist, bir hangar yapan taşeron olmayı nasıl içine sindirebilir?

> Bunları feylesoflar yüzlerce yıldır söyleyip durur, şimdi bir kez daha yinelemenin anlamı ve yararı nedir? Ama felsefenin insan-

lığın ilkel dönemine ait bir "düşünce oyunu" ve geçen yüzyıla ait bir "düşünce mühendisliği" olduğunu ileri süremez misin? Objektivizmi ve positivizmi şimdi boş ver; feylesofların "maddenin aslına" dair spekülasyonlarla uğraştığı pek çok soruyu pozitif bilim çözmüyor mu? Ne bileyim, "monad, ide" gibi anahtar kavramların yerini şimdi "elektron, nötron " filan almadı mı?.. "Mutlak ide"nin kendini nasıl gerçekleştirdiğine kafa yormak yerine, "big bang"in sırlarını öğrenmek daha zevkli değil mi?.. Üstelik şimdi felsefenin kavramlarının yaratıcıları Hegel, Kant gibi büyük düşünürlerin moda deyişle "out" olması yanı sıra artık pozitif bilimlerde Newton, Einstein gibi yasa kaşifleri de isimleriyle anılmıyor. Laser'i kim keşfetti ben bilmiyorum ya da mikroçipsi? Feylesoflar, birer usta mantıkçı ve akıl mühendisiydiler. Pozitif bilim beynin hücrelerini keşfediyor, düşünmenin sırrını da çözüyor. İnsanoğlu dünyayı yorumlama evresinden, dünyayı ve evreni bilme evresine geçti. İnsanlığın evrimi... Artık sanırım bir Hegel'i beklemek lazım değil, bir Newton'u da... Dünyayı, toplumu yorumlayan feylesofların yerine bu dünyayı daha fazla "bilen" bilimin verileri (mürşitliği!) sayesinde, dünyayı ve toplumu değiştirmek imkânları daha çoğaldı... İnsanoğlu bunların tarzlarını yeniden üretebiliyor. Şimdi bir Hegel, bir Newton beklemek gerekmiyor ve şimdi bir Marx bir Lenin beklemek de doğru değil. Şimdi bunların tarzını da yeniden üretmek lazım.... Sosyalizm sürecinde, Marx, Lenin'e ulaşmaya devam edebilsin... Bunu şimdi sen başaracaksın. "Yaşam tarzın" ile...Yazdıkça yazasım geliyor ve söyleyebildiklerim sanırım artık "gevezelik tarzı"na dönüşüyor! Ama yine de, "bilmem anlatabildim mi?!" Hiçbir tartışma ve buradaki haliyle dertleşme, bitmiş sayılamaz... Bu dertleşme de bilmemeli. Dertlerimize bulunan çareler ve tarzlar da bitmemeli. Senin çarelerin ve tarzların neler?

Sana başka ne lazım ki? Önceden sorulmuş sorularla ve bulunan yanıtlarla yetinmeyen ve kendi sorularına yanıt arayan bir yaşama tarzı!

Sahtekâr dokumacılar ve aptal krallar ve yağcı soylular her zaman var olacak... Hep olacak... Kaçınamazsın... Yeter ki masaldaki çocuk, "bizim çocuk" da hep var olsun ve sen hep onunla beraber yaşa... Mutlu olursun... Billahi kralın elbisesi yok, üstelik şimdiye

kadar hiç sözünü etmedim ama, "Midas'ın da eşşek kulakları var!" Hiçbir gerçek gizli değil. Ama önce dedikodu var ve sen buna kibarlığından "spekülasyon" diyorsun. Solcular arasında da dedikodular ve spekülasyonlar ve yazılanları okumadan yapılan yorumlar ve kesilen ahkâmlarla gerçek hep çarpık ifşa edilebiliyor. Öyleyse Kuralsızlığın Kurallarıyla, gerçek, çıplaklığıyla ve peşinen ve gerektiğinde çocukça ifşa edilebilmeli. Bütün diğer ifşaat türlerini gereksiz kılmak ve insanları meraktan kurtarmak için! Midas, eşşek kulaklarını gizlemesin, kral görünmez elbise giydiğini sanıp kendini kandırmasın. Yeter ki sen bağır: Midas'ın eşşek kulakları var! Kral çıplak! Bağırmazsan... isyan edemezsin, etsen bile, isyanın hep eksik kalır, çarpık olur, –yine!–yenilirsin... Sosyalizm tanımlarındaki bilinç vicdan etik estetik mutluluk mücadele sevgi umut sözcüklerinin yokluğuna isyan edemezsen iyi devrimci (iyi çocuk!) olamazsın... (Ve yirmi üç yıl sonra, sana son bir hatırlatma: Bu kitabın başında okuduğun, "kral çıplak" diyen Masaldaki Çocuk... Kısaltması: M.Ç. Peki, M.Ç'nin Mahir Çayan'ın da kısaltması olmasındaki tesadüfe ne dersin?!)

Dünü unutmaman ve yarını yaşayabilmen için elbette bugünü bihakkın yaşayabilmen şart... Nesneler dünyası ile öznel dünyan arasındaki kopuşa son verebildiğin, gündelik hayatın ile ütopyanı birleştirebildiğin, politika ile yaşamı aynılaştırabildiğin ölçüde bugünü yaşayabilirsin. Başka yolu yok...

Yeme içme, def-i hacet etme, üreme, dinlenme ve sevgilinle el ele gezme ve tuttuğun takımın maçında olanca özgürlüğünle karşı takıma küfretme ve soluk alma gibi vazgeçmemen gereken ihtiyaçlarını karşılarken, yaşamayı daha da zevkli hale getirebilmek, bitkisel ve hayvansal bir canlı olma içgüdüsünün ve "kendinde insan" kimliğinin ötesinde, bilinci tedirgin /vicdanı rahat bir mutluluğu çoğaltan "en insan" ve "kendi için insan" olarak yaşayabilmek... Hemen şimdi...

Çünkü sosyalizme bile yalnızca yemek def-i hacet etmek üremek gibi maddi ihtiyaçları karşılamak ve bunların eşitliğini sağlamak için uğraşmaya değmez! Yalnızca bu düzlemde tanımlanmış bir eşitliğin de belki lüzumu var ama...

Asıl olan "en insan" olarak özgürleşebilmek... Sosyalizmin asıl bunun için lüzumu var.

O halde bir yanda etik ile eşitlik aynı düzlemde ise, diğer yanda estetik ile özgürlük de aynı düzlemde değil midir? O halde, her sosyalist, hangar yapan bir taşeron olmanın ötesinde saray yapabilen bir mimar olmaya mecbur değil midir?

Bireysel özgürlük ile kolektif akıl arasındaki denge başka nasıl sağlanabilir?

Ben bu soruların yanıtlarını hâlâ çok merak ediyorum. Yanıtları bundan sonra da seninle aramaya devam etmek ve buldukça paylaşmak istiyorum.

Sen sosyalistsin. Öyleyse umudun var. Paylaşır mısın?

Bugünü paylaşmak, bugünü birlikte böylesine yaşamaktır.

Böylesine yaşamak, güzel meslektir.

Yaşamak!
HemenŞşimdi!

Haydi hoşça kal,
kendine iyi bak ve
bir kez daha merhaba;
gözlerine ve gözlerine...

1981 Mamak, 1992 Cağaloğlu

Sen kimsin? Sosyalist misin? Peki neden sosyalistsin? Sen hiç saçmalamaz mısın? Sen hiç hüzünlenmez misin? Yaz mevsiminde "isyanı" yaşayabilir misin, sonbaharda "geçmişinle hesaplaşmanı" kış mevsiminde "yenilgini" yaşayabildiğin gibi... Peki, "beşinci bir mevsim"in de olsun istemez misin? Her mevsimin ilkbahar olabildiği, gündelik hayattaki direncin geliştiği, korku duvarlarının aşıldığı yeni bir mevsim... Sosyalizm? Hemen şimdi! Devrim? Hemen şimdi! Ya yaşamak? Hemen şimdi!

Sen, "kuralsızlığın kurallarını" koyabilir misin? Riayet etmemek üzere. Sen, "Anne bak kral çıplak" diyen masallardaki çocuğun kendiliğinden asi ve devrimci olduğunu bilir misin? Peki, sen, masaldaki çocukla tartışmaya, onunla dertleşmeye var mısın?